

VÝBOR
z české
literatury

HUSITSKÉ DOBY

I

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

Výbor z české literatury husitské doby

SVAZEK PRVNÍ

*K vydání připravili Bobuslav Havránek, Josef Hrabák, Jiří Daňbelka
a spolupracovníci*

V roce 1957 vyšel v Nakladatelství Československé akademie věd Výbor z české literatury od počátku po dobu Husovu a setkal se u čtenářů s živou odezvou. Čtenářská obec jistě přijme navázání na toto dílo, *Výbor z české literatury husitské doby*, se stejným zájmem, ne-li větším, neboť zde jde o literaturu nejslavnější epochy našich dějin, kdy naše země staly v popředí politického dění v celé Evropě. Výbor z české literatury doby husitské je doposud nejobsáhlejší antologií husitských textů. Pro bohatství materiálu vychází tento druhý díl ve dvou svazcích.

Výbor je koncipován tak, aby na bohatém výběru literární tvorby ukázal slávu a složitost husitské epochy, velikou kulturní a mravní sílu husitství, jež se stala základem nejlepších a zavazujících tradic našeho národa. Proto zabírá literaturu v úhlu co nejširším, v celém jejím proudu a vývoji tak, aby jasně vyplynula její spojitost se společenským děním. Neomezuje se tedy jen na tak zvané „progressivní“ literární projevy, tj. na ty, které byly vyjádřením pokrokových sil v českém národě, ale přihlíží také k charakteristickým projevům odumírajících společenských složek a ustupujících, překonávaných tendencí.

Výběrem ukázek snaží se Výbor dále upozornit na díla dosud nepovšimnutá nebo v minulosti i zúmyslně opomíjená, dosud tiskem nepublikovaná, a tedy širšímu čtenářstvu zcela neznámá.

Ze čtyř oddílů, do nichž se Výbor člení, jsou v prvním svazku dva: první oddíl je věnován *Husovým předchůdcům* (Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova, Konrád Waldhauser, Vojtěch Raňků z Ježova, Jan z Mýta, Štěpán z Kolína); druhý oddíl má název *Období bojovného husitství*. Jeho velkou část zabírá dílo Husovo, pozornost je věnována i Husovým stoupen-

182 17
1177110

20

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

VÝBOR
Z ČESKÉ LITERATURY
doby husitské

I

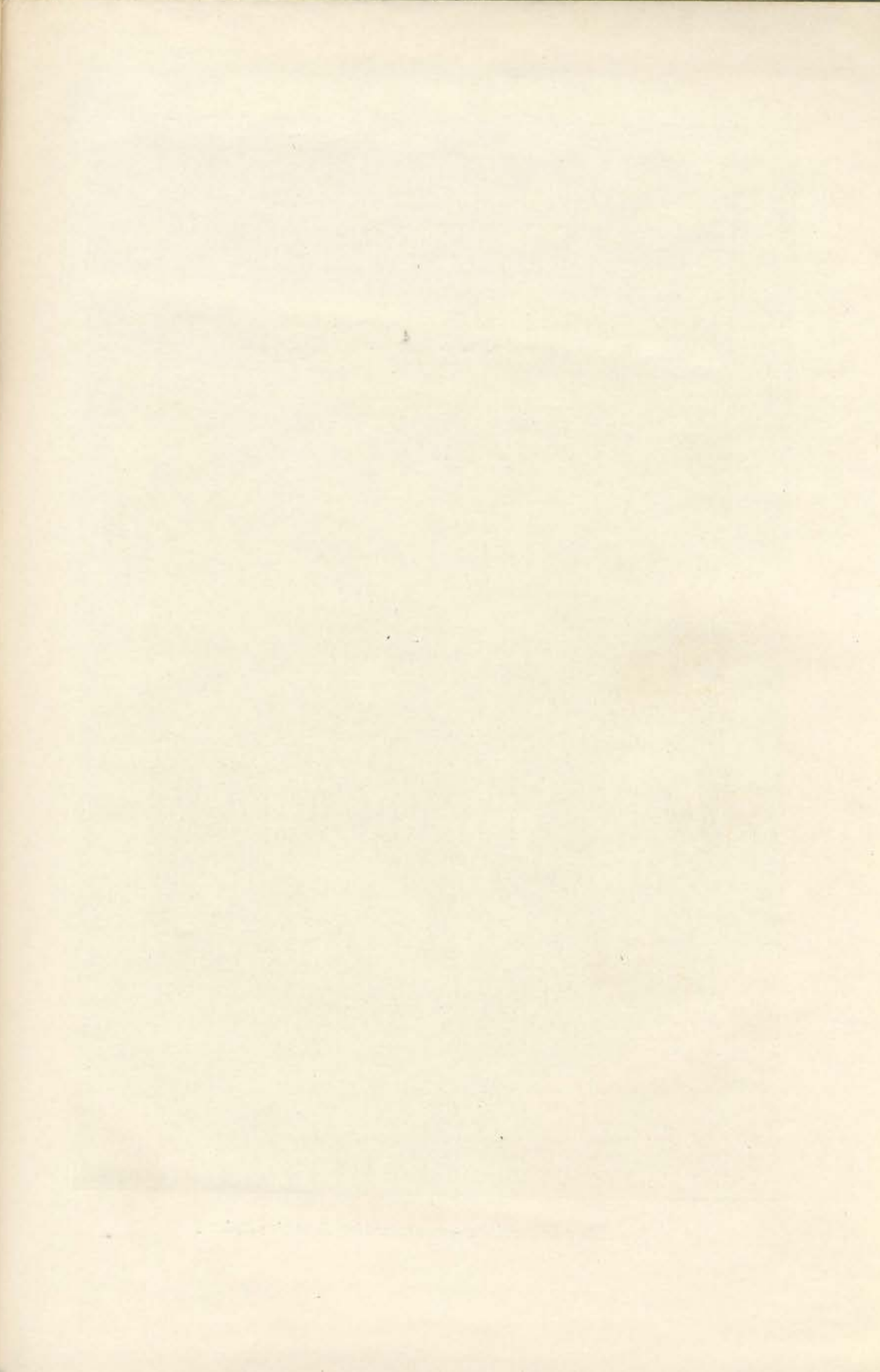
ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědeční redaktoři

akademik Bohuslav Havránek a prof. dr. Josef Hrabák

Recenzovali

akademik František Ryšánek a doc. dr. Antonín Škarka

VÝBOR
Z ČESKÉ LITERATURY
doby husitské

Svazek první

K vydání připravili
BOHUSLAV HAVRÁNEK,
JOSEF HRABÁK,
JIŘÍ DAŇHELKA
a spolupracovníci

NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
PRAHA 1963

UVEDENÍ DO VÝVOJE LITERATURY DOBY HUSITSKÉ

Husitství je nejslavnější epochou českých dějin starší doby. Náš lid si toho byl vždycky vědom, a proto se husitství stalo východiskem stále živé tradice. S husitstvím se vyrovnávaly všechny generace a v postoji k jeho dědictví se odrážely protichůdné názory od stoupců pokroku až k mluvčím krajní reakce, názory pohybující se v rozpětí od lásky a úcty až k naprostému odsuzování a znevažování. Náš lid se však nedal zmást a vzpomínky na slavná vítězství revolučních vojsk jej vždy podporovaly v boji za sociální spravedlnost a svobodu. Proto je dnes plným právem husitská tradice jedním z pilířů socialistické výchovy.

V období husitského revolučního hnutí stanuly naše země v popředí politického dění celé Evropy a husitství se stalo důležitým článkem ve vývoji evropské revolučnosti. Pro tento světový význam v oblasti sociální a politické nebyla však vždy dosti věnována pozornost přínosu husitského revolučního hnutí v oblasti kulturní. Zdálo se dokonce, že jeho kulturní význam stál daleko za významem sociálním. V tomto názoru se namnoze projevovaly tendence husitství nepřátelské; stoupců reakce záměrně podceňovali kulturní význam husitského hnutí, stavějíce husitství do protikladu s dobou vrcholného feudalismu za Karla IV. a hodnotíce husitství jako rozklad starších hodnot, aniž se ptali po tom, které nové hodnoty husitství vytvořilo. Touto knihou chceme přispět k doplnění obrazu husitského hnutí a ukázat jeho kulturní význam v oblasti literární.

V husitství dosáhlo vrcholu úsilí staršího literárního vývoje směřující k zpřístupnění nejvyšších kulturních hodnot všem příslušníkům národní pospolitosti. Tím byly uskutečněny demokratizační snahy, které dávaly patos českému literárnímu životu od počátků písemnictví v době cyrilometodějské až do konce 14. století. Husitství tak rozvinulo starší pokrokové tradice a naplnilo je. Lidu srozumitelný jazyk pronikl do všech oblastí vzdělanosti, čeština v nich nejen soutěžila s latinou, ale vytlačovala ji. Bylo již možno se zúčastnit kulturního života v plném rozsahu i bez znalosti latiny, čeština pronikala do oblasti správní a diplomatické a stavěla se na roveň latině i v nejvyšší tehdy kulturní oblasti – teologii, stávajíc se u radikálního husitského křídla jazykem bohoslužebným.

Tento rozmach češtiny byl podmíněn novými úlohami literatury v životě, vyvolanými především husitským revolučním hnutím. Z hlediska lite-

rárního vývoje však neohraničujeme husitskou dobu pouze léty revolučních bojů, nýbrž počítáme k ní na jedné straně období ideové přípravy bojů, jdoucí až k předělu 14. a 15. století, a na druhé straně dozrívání husitských ideálů a jejich přeměny po roztržení revolučních vojsk; tak ohraničujeme husitskou dobu veřejným vystoupením Husovým a posledními léty vlády „husitského krále“ Jiřího z Poděbrad. Přitom ovšem nelze vést ostrou hraniční čáru, neboť na jedné straně sahá husitství svými kořeny hluboko do druhé poloviny 14. století a na druhé straně nacházíme už v poděbradské době první výhonky humanismu. Proto jsme do výboru zahrnuli jako prolog ukázky z díla tak řečených Husových předchůdců, a i sám materiál doby husitské se překrývá zčásti s materiálem pojatým do Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu; např. Tkadleček (viz tam s. 568 až 579) vznikl asi v době, kdy už působil Hus. Nám však nejde o časovou hranici, nýbrž o vysledování vývojového proudu. Z toho důvodu si také ke konci husitského období nevšímáme už oněch jevů, které sice časově náležejí do doby poděbradské, avšak připravují další vývoj; jsou to památky spjaté se začátky jednoty bratrské a s pronikáním humanismu. Vlastní husitskou tvorbu členíme do dvou období, mezi nimiž tvoří mezník zhruba bitva u Lipan, kterou bylo ukončeno období bojovného husitství.

I

Husovi předchůdci je název pro kazatele a teoretiky, kteří působili od šedesátých let 14. století a svou kritikou církve a sociálního řádu připravovali půdu Husovi. V pravém slova smyslu však patří k Husovým předchůdcům jen kazatelé zaměřeni na lid, neboť učení teologové, omezení na učenécké fórum, nemohli dosáhnout širokého ohlasu. Husovým předchůdcům byl blízký i Štítný, ale jeho zaměření na lid nebylo tak bezprostřední a jeho postoj nebyl tak bojovný jako u lidových kazatelů.

Činnost Husových předchůdců měla daleko větší dosah než jen náboženský. V podstatě šlo o problematiku sociální, která však byla řešena v náboženské formě. To bylo dáno středověkým myšlením, v němž náboženství pohlcovalo všechny vidy ideologie, takže každý závažný problém nabýval povahy náboženské. Zejména to platí pro oblast společenských vztahů mezi lidmi, které byly pocitovány jako něco metafysicky daného, totiž jako odlesk vztahů nadzemských. (Příznačný je po té stránce např. Štítného traktát „Kak se zdejší stavové lidští připodobňávají k andělským kuoróm“, zařazený do Knížek šesterých i do Knih naučení křesťanského, srov. Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, s. 688-698.) Kde měla být kritizována nespravedlnost ve vztazích mezi lidmi, bylo to možné jen z hlediska náboženského, jako kritika hříchů proti řádu danému bohem:

nespravedlnost nebyla odsuzována proto, že se děje příkoří člověku, nýbrž proto, že je tímto příkořím urážen bůh. Myslitelé 14. století nedovedli sice dosud oddělit náboženství od ostatních vidů ideologie, avšak rozumovým výkladem bible zaměřeným k sociálním otázkám připravovali revoluční hnutí. Tím, že odhalovali (i když skrze náboženské představy) sociální nespravedlnost, nutili lid o ní přemýšlet a hledali cestu k jejímu odstranění.

Sociální nespokojenost brala na sebe náboženskou podobu už dříve v projevech lidového kacířství. Z lidových sekt působili na české země zejména valdenští, zvaní tak podle svého zakladatele, kterým byl lyonský kupec Petr Valdes († asi 1217). Valdenští kladli důraz především na chudobu, a tím vyjadřovali odpor utlačovaných vrstev k vykořisťovatelům. Církev kacíře úporně pronásledovala a za tím účelem zřizovala inkviční soudy (u nás od poloviny 13. století), zároveň však čelila glorifikaci chudoby zakládáním tzv. žebravých mnišských řádů (františkánů a dominikánů). Husovi předchůdci stáli sice na půdě církve, ale svou praxí se přibližovali k lidovým sektám. Oficiální církev si tuto blízkost dobře uvědomovala a pronásledovala činnost Husových předchůdců, jakmile nabývala radikálnějších forem, zejména když své názory šířili kázáními konanými v jazyce srozumitelném lidu (Milíč).

Kázání v národních jazycích bylo ve 14. století nejběžnější formou propagandy, protože v tehdejší kulturní situaci vrstvy neznalé latiny neměly zpravidla číst. Nejdříve se ovšem mohla kázání, usilující o radikálnější řešení sociálních otázek, uplatnit tam, kde bylo větší nakupení obyvatelstva v našich zemích, tedy především v Praze, která byla podle tehdejších poměrů opravdovým velkoměstem. Vliv lidových kazatelů se přitom mohl rozvíjet jen postupně. Nejprve se kazatelé obraceli k vyšším vrstvám obyvatelstva a teprve později zahrnovali do svého zorného pole i lid. Protože bohatší vrstvy ve městech byly převážně německé, kázalo se i v hlavních městských kostelích převážně německy; česky se ve městech kázalo především na hřbitovech a v soukromých domech. Jakmile se však kazatelé ve větší míře obraceli i k širokým lidovým vrstvám, rázem se změnila situace, česká kázání se dostávala i ve městech do popředí.

Řadu Husových předchůdců zahajuje německý augustinián Konrád Waldhauser († 1369). Do Prahy jej povolal z podnětu arcibiskupa Arnošta z Pardubic sám král Karel IV., který se pokoušel řešit rostoucí sociální rozpory výchovným působením zaměřeným k obhajobě zájmů vládnoucí třídy. Waldhauser se obracel k německému patriciátu a k universitnímu studentstvu, a proto kázal německy a latinsky. Ve svých kázáních kritizoval rozmařilý život bohatého měšťanstva a útočil na nečinné mnichy. Tím proti sobě popudil žebravé řády, takže se musel bránit proti jejich osočování. Protože stál na stanovisku vládnoucí třídy a očekával nápravu od změny mravů, nebyla jeho kritika účinná; důležité však bylo to, že promlouval k laickým vrstvám, které nerozuměly latinským spisům, a tím se dostávaly jeho myšlenky aspoň zčásti mezi měšťanstvo. Svá kázání zpracoval v latin-

ské *postile*; její zkrácená podoba byla přeložena ke konci 14. století také do češtiny a stala se tak poněkud opožděně součástí české literatury.

K českému měšťanstvu promlouval Jan Milič z Kroměříže († 1374). Tento učený teolog byl stržen Waldhauserovými kázáními, opustil královskou kancelář, vzdal se církevních hodností a žil v chudobě. Svou činnost zaměřil k dobročinnosti, zřídil např. pro obrácené nevěstky útulek Jeruzalém. Láska k chudým ho sblížovala s lidem a naučila ho dívat se na život očima lidu. Tím postoupil nad Waldhausera. Protože kázal nejen latinsky, ale i česky, mohl bezprostředně působit i na městskou chudinu, a tak jeho myšlenky pronikaly daleko hlouběji než Waldhauserovy. Po Waldhauserově smrti kázal i německy. Podobně jako Waldhauser i Milič popudil proti sobě žebravé mnichy a ti jej osočovali u papeže; odešel hájit se k papežskému dvoru (který tehdy měl sídlo v Avignonu) a tam zemřel. Jeho žáci však neušli pronásledování a vypovídání z míst; byl zrušen i Miličův Jeruzalém. Rostoucí hnutí se však nedalo zastavit. O síle ohlasu Miličových kázání svědčí už to, že jeho „ohňová slova“ přiměla k spisovatelské činnosti Štítného. – Z literární činnosti Miličovy заслужují zmínky zejména dvě latinské *postily* a české i německé *modlitby*.

Názorově jsou blízké Miličovi i některé soudobé památky veršované, které náležejí podle dnešních hledisek v podstatě do literatury krásné. Platí to zejména pro *satiry Hradeckého rukopisu*: Desatero kázání božie a sedm drobných Satir o řemeslnících a konšelích; Desatero je ostatně složeno formou kázání. (Ukázky z Desatera a všechny drobné satiry jsou otištěny ve Výboru z české literatury od počátku po dobu Husovu, s. 297-332.) Je otázka, zda zde máme pomýšlet na bezprostřední vlivy a souvislosti. Podle všeho jsou styčné body dány tím, že určité problémy byly obecně diskutovány a stály v popředí zájmu pokrokových vzdělanců, kteří se snažili s nimi vyrovnat a ztvárnit je tak, aby jejich navrhované řešení mohlo dojít co největšího ohlasu.

Brzo po Miličově smrti vyústila vleklá krize vysoké církevní hierarchie v dvoj-papežství, neboť roku 1378 zvolili francouzští kardinálové proti římskému papeži vzdoropapeže. Také u nás se přiostrčila krize vládnoucí třídy. Za vlády Václava IV. (1378-1419) rostly rozpory ve městech, na venkově i mezi šlechtou. V městech propukaly cechovní bouře a na venkově se přiostrfovaly rozpory nejen mezi feudály a lidem, ale i mezi světskými feudály a církví, která soustřeďovala ve svých rukou veliký pozemkový majetek a tím se stávala konkurentem šlechty. Uvnitř tábora šlechty se pak vyhránovaly rozpory mezi panstvem a chudnoucím zemanstvem a uvnitř církve rozpory mezi chudým nízkým klérem a bohatým klérem vysokým. Za této situace našli Husovi předchůdci svého prvního velkého teoretika v Matěji z Janova († 1394), který proslul rozsáhlým spisem *Regulae Veteris et Novi testamenti (Pravidla Starého a Nového zákona)*. Hlásal velmi odvážné myšlenky, uvědomoval si např., že kořen zla není v chybuujících jedincích, nýbrž

v společenském systému, a stavěl proti sobě pravé a falešné křesťanství. Na životní praxi ovšem Janovy myšlenky nemohly bezprostředně působit, protože byly formulovány latinsky, pro lid nesrozumitelně; měl však vliv na Husa a Jakoubka ze Stříbra, tedy na ideology husitství, i když sám pod církevním nátlakem své myšlenky odvolal.

Přes latinskou formu hlavního díla Matěje z Janova nelze jednostranně soudit, že by byl jeho původce úplně bez zájmu o české prostředí; působil jako kazatel a napsal i český spis, z této činnosti není však nic dochováno. Podobně se zajímal o českou tvorbu učený Vojtěch Raňků z Ježova, odchovanec a později i rektor pařížské (1355), pak i profesor oxfordské university († 1388). I on sice vkládal své myšlenky do latinských spisů, ale zastával se české spisovatelské činnosti Štítného, když byla pronásledována církví.

Lidových kazatelů působila v druhé polovině 14. století celá řada a ta přechází plynule do doby Husovy. Z díla těchto kazatelů je sice dochováno jen velmi málo, přesto však už sám rozvoj kazatelství dokládá, jak živý byl zájem o živé slovo a jak se široké vrstvy zajímaly o aktuální problémy. Síla reformního hnutí byla tak veliká, že si Milíčovi žáci vytvořili středisko českého kazatelství v Betlémské kapli (v blízkosti někdejšího Milíčova Jeruzaléma), vybudované především pro kázání. Tato poměrně rozsáhlá budova (kaple se nazývala proto, že neměla farních práv) byla vystavěna zejména díky bohatému kupci Křížovi, který poskytl stavební místo, a královskému dvořanu Hanušovi z Milheimu. Se stavbou bylo započato r. 1391 a byla dokončena asi po třech letech. Betlém se pak stal střediskem pokrokových vzdělanců i širokých lidových vrstev.

Zvýšený zájem o kazatelství vyvolával i potřebu náboženského vzdělání. S tím souvisela na jedné straně bohatá *literatura traktátová* a *nábožensky vzdělávatelná* (srov. Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, s. 650-736) a na druhé straně zájem o *biblické překlady*. V bibli byl viděn zejména prostředek pro regulování vztahů mezi lidmi, jak to ukazuje např. zpracování satir v Hradeckém rukopise. Zájem lidových vrstev neznalých latiny o Písmo v národním jazyce rostl – přes odpor církve – od šedesátých let 14. století. Jistě to bylo v souvislosti s činností Husových předchůdců a Štítného. Tento zájem vyvolal potřebu svést starší biblické překlady v úplnou bibli. Tím se dostala lidu do rukou kniha, která měla klíčové postavení v celém duševním životě, protože se při středověkém deduktivním myšlení opíraly veškeré důkazy především o bibli jako o „slovo boží“. Ve jménu bible bylo možno stejně hájit zotročování, jako se proti němu bránit; překladem bible do národního jazyka a důrazem na její svobodné studium byla tedy dána do rukou širokých vrstev účinná ideologická zbraň.

Počátek husitského období klademe do samého začátku 15. století, kdy začal veřejně vystupovat Jan Hus, ustanovený roku 1402 kazatelem v Betlémské kapli. V literárním životě nastávaly právě v těchto letech významné změny. Literatura se obracela k stále širšímu publiku a proti předcházejícím dobám se měnilo i její poslání. V důsledku toho se vytvářely nové literární kvality, namnoze protichůdné literárním snahám 14. století, zejména zaměřování slovesné tvorby k životní praxi a stále rostoucí účast literatury na řešení sociálních otázek. Pokroková část literární tvorby těchto let, jakož i prvních let po Husově smrti, stala se tak důležitým nástrojem ideové přípravy revolučního hnutí. Za husitských válek (1419-1434) se zvedla vlna literatury usilující o agitační působení na průběh bojů; tím se nové kvality upevnily a dostaly do popředí celé slovesné tvorby.

Protože za husitství došlo v literárním vývoji k zvratu, při němž se starší tvorba vyřazovala z oběhu a vznikající nová tvorba se opírala o formy, které se jevily z hlediska náročné feudální literatury 14. století jako formy „nižší“, vznikal často názor, že za husitství obecně poklesly kulturní statky a že husité přinesli jen rozklad tradičních literárních hodnot, aniž dovedli vytvářet rovnocenné hodnoty nové. Tento názor (často tradovaný reakční literární historií) je však nesprávný, neboť je podložen hledisky starší, překonané vývojové etapy. Protože se literární tvorba za husitství dostávala do jiného sociálního kontextu, než v jakém se vyvíjela dříve, nesmíme se na nově vzniklá díla dívat stejnými očima, jakými jsme navyklí dívat se na ideově i formálně náročná díla feudální kultury 14. století. Ta skutečnost, že se literatura za husitství obracela k chudšímu měšťanstvu i k lidu, měla přímý vliv na literární formy a nutně nesla s sebou jisté změny; ty se jevily z hlediska feudální literatury jednak jako popření starších hodnot, jednak jako zjednodušování nebo zplošťování starších požadavků na formu slovesných projevů. Vznik nových hodnot je však nerozlučně spjat s odstraňováním hodnot sloužících starší, přežití fázi a neschopných života v nové době. Nově vznikající požadavky kladené na slovesnou kulturu nelze dobře chápat, jestliže je mechanicky měříme minulostí s apriorním předpokladem, že starší vývojová fáze vytvářela hodnoty vyšší; při takovémto postupu bychom stáli na formalistickém stanovisku, které nepokládá za rozhodujícího činitele ideový obsah díla a jeho společenskou funkci vidí jen v oblasti „čisté“ krásy. Jestliže chce literární historik správně pochopit a zhodnotit tvorbu husitské doby, musí se zaměřit na to, co bylo v husitství vytvořeno nového, a tyto nové složky musí hodnotit z potřeb zkoumané doby a z její specifické situace, nikoli z hlediska náročné feudální literatury 14. století.

Ideový kvas na počátku 15. století, zejména revoluční boje, odrazil se

výrazně v celém kulturním životě a tím ovšem i v literatuře. Přesuny nastaly už v samé hierarchii jednotlivých druhů umění. V době naplněné zjitřeným děním mohly se pochopitelně nejvíce uplatnit právě ty útvary, které byly schopny přímo působit na lidové masy a zároveň mohly vznikat velmi rychle a stát se tak bezprostředním doprovodem prudce se vyvíjejících událostí. Tomu nejlépe vyhovovala literatura a zpěv. Avšak i v mezích slovesného umění docházelo k přeskupování; v popředí stanuly ty útvary, které byly zaměřeny na bezprostřední působení na masy, tedy kázání a píseň. Kázání jako forma, kterou se autor přímo obrací k posluchačům a působí na jejich cítění a myšlení, píseň jako forma, kterou si lid přímo osvojuje a do jisté míry spoluvytváří, takže se stává obecným majetkem a přechází snadno do lidové tradice.

Všechny změny v literárním životě byly podmíněny novým sociálním zakotvením literatury a jejími novými úlohami. Nové sociální zakotvení slovesné tvorby spočívalo v tom, že se literatura obracela k vrstvám, které se dříve neúčastnily literárního života, protože si samy vytvářely svou vlastní slovesnost ústní. Nyní se skládají literární díla ze značné části právě pro toto nové publikum a to se výrazně projevuje v obsahu i ve formě. Literatura hájí zájmy jiných složek společnosti, než tomu bylo ve 14. století, popřípadě se přeskupují síly v literárním životě v tom smyslu, že se do popředí dostává demokratické křídlo literatury. To se ovšem výrazně projevovalo ve formě nově vznikajících skladeb. A nejen to. Široké vrstvy si osvojovaly část tvorby – zejména písňové – a určitá díla se tak stávala kolektivním majetkem; přitom byla v ústech lidu dále přetvářena jako slovesnost ústní. Tím mizel protiklad ústní slovesnosti a „umělé“ literatury, nebo se aspoň oslaboval. Zdá se, že mezi lidovou písní a písní skládanou vzdělanci pro lid byly oboustranné vztahy a že leccos z lidového tvoření proniklo i do „umělé“ písňové tvorby.

Nová úloha literatury se projevila v tom, že zjitřená doba neměla zájem o literaturu zábavnou. Slovesná tvorba byla úplně dána do služeb aktuálních potřeb. Zábavná tvorba tím dostala zcela podružnou úlohu v literárním dění, zatímco jádro slovesné tvorby směřovalo k podpoře programů vyhraňujících se stran a k podpoře vzplanuvších bojů. Nejvyšší hodnotou se stala díla sloužící agitaci a propagandě. Není snad třeba zdůrazňovat, že se toto zaměření projevilo i v umělecké výstavbě.

Ve srovnání se 14. stoletím se literární život rozrůznil po té stránce, že literatura chtěla sloužit bojujícím stranám, a stávala se proto kolbištěm protikladných názorů. Tím se už přiblížil literární život nové době. Přitom však šlo povytce o diferenciaci obsahovou, kdežto po formální stránce sahalo všechny strany k týmž prostředkům, takže nastává paradoxní zjev: ideově se literatura diferencuje, ale ve způsobu ztvárnění integruje, tj. jeví se po formální stránce jako méně rozrůzněná, než tomu bylo dříve.

V důsledku změněných nositelů (zejména adresátů) literárního života a změněné funkce literárních projevů změnil se i tradiční hrdina a nastaly přesuny v hierarchii slovesných druhů. Rytíř se stává stejně nečasovým jako světec a s nimi odumírá tradiční epika, ať už šlo o epiku světskou (rytířské básně a povídky) nebo duchovní (legendy). Nečasovou se stala také „umělá“ světská lyrika a s odklonem od oficiální církve nemohlo dojít uplatnění ani tradiční středověké drama. Tím se velmi zúžilo žánrové rozrůznění literární tvorby. Literární vývoj vedl spíš ke kvantitativnímu rozvoji uvnitř omezeného počtu tradičních žánrů než k vytváření nových literárních druhů. U slovesného díla je hlavní věcí idea a pro její ztvárnění se dává přednost formě co možná již zakotvené. Obecně lze pozorovat snahu po vypěstování typických literárních forem pro typické funkce.

To platí především pro bojovou literaturu satirického ražení, která budovala na starší satirické tvorbě. Také agitační a náboženské písně (stojící v popředí literárního života) směřovaly k určité tvarové uniformitě. Jiné tradiční literární druhy hledaly sice nové možnosti k tomu, aby mohly co nejučinněji sloužit ideovému zápasu nebo agitaci, ale vesměs šlo o přeskupování starších prvků nebo o rozvíjení prvků naznačených již v starším vývoji. Tak kronika přecházela nejednou v politický pamflet, rozvíjejíc na vyšším stupni dědictví Dalimilovy kroniky, a náboženskovzdělavatelné traktáty se měnily ve vášnivé bojové výzvy, tvoříce přímé pokračování kazatelských projevů Husových předchůdců. Vůbec je patrná snaha stírat hranice mezi kazatelstvím a nábožensky vzdělavatelnou literaturou, a tak se rozvíjí po Štítného podnětech literární postila, tj. výklad evangelijního čtení určený ne kazatelům, nýbrž širšímu, laickému čtenářstvu. Jako nový druh vzniká politická a publicistická próza a jejich úloha stále roste.

Jak již bylo řečeno, v husitské době dosud nebylo možno účinně řešit závažné sociální a politické otázky mimo náboženskou oblast. Proto postupovala téměř veškerou tvorbu tematika náboženská. Přesto se však tato tvorba (byť to znělo paradoxně) laicizovala, neboť zčásti přecházela do laických rukou a tlumočila zájmy laiků. Ve středověku směřovala literární díla s náboženskými náměty buď ke kněžskému publiku, nebo šlo o tvorbu určenou sice laikům, ale hájící soudobý sociální řád, tedy výsadní postavení církve jako hlavní ideologické opory feudalismu, za husitství však promlouvaly v pokrokové části literatury pod náboženskou formou zájmy laiků proti reakčnímu duchovenstvu. A nejen to; souběžně s tím, jak se u husitů odstraňoval protiklad laika a kněze, obracela se náboženská literatura k stále širším vrstvám, rozvíjejíc dědictví Husových předchůdců, a tak pronikal laický živel do sféry, která byla dříve výlučnou oblastí duchovenstva. Tím kněžstvo ztrácelo někdejší výsadní postavení v kulturním životě.

Náboženská dominanta veškeré literární tvorby měla však i agitační

význam. Boj za nový sociální program byl chápán jako boj za pravdu boží, a to jej sankcionovalo, protože se tím měnil v boj za nejvyšší hodnoty vůbec. Účast na revolučním boji se tak stávala závazným požadavkem každého křesťana, který se stával „božím bojovníkem“. Přitom však vlastní cíl bojů byl naprosto pozemský; husité nebojovali za abstraktní náboženské ideály, nýbrž za ideály uskutečnitelné už na zemi. Sama představa Antikrista byla výrazem této touhy, neboť šlo o víru, že po porážce ďábla (představovaného reakcí) nastane spravedlivá tisíciletá vláda Kristova na zemi. Tím ztrácelo náboženství u husitů do jisté míry svůj supranaturalistický charakter a měnilo se v prostředek podporující nové uspořádání společenských vztahů mezi lidmi; na straně reakční se ovšem náboženství dovolávali zastánci přežitých řádů – u nich náboženství podporovalo svou tradičností kontrarevoluci.

V souvislosti s novými funkcemi literatury se měnilo i postavení spisovatele ve společnosti. Když ztrácela své oprávnění zábavná literatura, spisovatel (a recitátor) z povolání neměl dosti možností uplatnit se v literárním životě. Proto však neklesal význam literatury, naopak dostávala daleko významnější místo mezi kulturními projevy, než jaké měla kdy dříve. Spisovatel z povolání mizel proto, že literatura přestávala být ozdobou, přestávala sloužit pouhé zábavě, stávajíc se buď prostředkem agitace nebo kulturním statkem náležejícím do nejvyšší tehdejší kulturní oblasti – do oblasti náboženské.

Protože se přitom stávaly slovesné projevy majetkem širokého publika a zaměřovaly se k aktuálním otázkám, měnil se proti formálně i ideově náročné literatuře 14. století i způsob zobrazování a ztvárňování látky.

Pokud jde o způsob zobrazování, tvorba se vyhýbá tradičním uměleckým obrazům a dává přednost přímému vyjádření. Není již myslitelné např. vyjádřit ideál dobrého křesťana prostřednictvím obrazu světce v legendárním vypravování, husitská literatura se snaží ideální vlastnosti přímo jmenovat. Proto také její satira není obecná, nýbrž míří na konkrétní věci, události a osoby; na druhé straně se však v důsledku ústupu od uměleckého obrazu nejednou stírá rozdíl mezi traktátem a básnickou skladbou a vznikají „veršované traktáty“.

Z hlediska ztvárňování je nápadné, že se zjednodušuje výrazová stránka literárních projevů. Nebylo již místa pro různé rafinovanosti „vysokého“ stylu, ale uplatňovaly se především formy co nejsrozumitelnější a schopné širokého rozšíření. Proto se také omezovala metafora a na její místo se tlačilo názorné přirovnání, často převzaté z lidové řeči. Navazovalo se tím zejména na Dalimilovu kroniku a satiry Hradeckého rukopisu.

V souvislosti se zaměřením literatury na široké publikum se měnil i vzájemný vztah latiny a češtiny v literárním životě. Radikálové odsuzovali latinskou tvorbu jako nesrozumitelnou a krajní levice ji úplně odstra-

ňovala i z bohoslužby. Ale i v celku literatury byla latina zatlačována na okraj slovesné tvorby. Užívalo se jí (nehledíme-li k tvorbě spjaté s potřebami university) ponejvíce ve spisech určených zahraničnímu publiku a v učené literatuře polemické; v této funkci sahaly k latině všechny strany. Souběžně s ústupem latiny stávala se hlavní představitelkou slovesné kultury tvorba skládaná česky a začalo se snad vytvářet už dnešní pojetí české literatury jako literatury psané česky, neboť se vyvíjel pocit, že národní literatura musí být vázána na národní jazyk. Tím se radikálně měnily středověké zvyklosti a vytvářely se vlastně již novověké literární poměry. Přispíval k nim i obecně rostoucí zájem o literaturu a šířící se znalost čtení a psaní. Po té stránce je např. charakteristické, že se útočilo v satirických písních na ženy znalé abecedy a bible; příslušníci reakční strany je stíhali posměchem (srov. písně *Slyšte ještě, bratřie milí* a *Stala se jest příhoda*, zde na s. 279-283). Středověce myslícímu člověku byla směšná měšťanská žena, která uměla číst a snažila se žít samostatným duševním životem. Výsměch žlučovitěho satirika měl kořeny opravdu hluboké. Nebyl to jen dobrácký výsměch nadřaděného intelektuála, ale projevovalo se v něm poznání, že se zrodil zcela nový typ ženy, vzdálený „krásné paní“ opěvované písňovou lyrikou, vycházející z dvorského pojetí lásky; byl to typ ženy vytvořené revolučním hnutím a revolučnímu hnutí oddané.

I když se charakteristické rysy literatury husitské doby plně rozvinuly až za revolučních bojů, jejich počátky výrazně vystupovaly už v době Husově. Tak se už tehdy vytvořila vázanost české literatury k národnímu jazyku. Hlavní teoretické spisy byly ovšem psány latinsky, ať šlo o díla Husova určená zahraničnímu a učenému fóru (*De ecclesia – O církvi*) nebo o díla jeho přívrženců a odpůrců Jakoubka ze Stříbra, Jeronýma Pražského, Štěpána Pálče a Štěpána z Dolan. U těchto děl je namnoze patrná souvislost s cizími mysliteli. V tom však nesmíme hledat trpnou závislost naší kultury na cizích vzorech, nýbrž spíše doklad o světo-
tovitosti českého myšlení. Jistě nebylo náhodou, že právě v českém prostředí vyústily myšlenky teoretiků v konkrétní program a staly se podporou revolučního hnutí.

Přes důležitost latinských spisů přesunul se však patos literárního vývoje do tvorby skládané česky. Neplatí to jen pro bojové satiry a pouliční písně provázející vzrušené dění (spálení Viklefových knih, boje o odpustky); i samo Husovo dílo ukazuje, jak se změnilo publikum české literatury. Jan Hus, ač učený universitní mistr i rektor university, obracel se ve svých českých kázáních v Betlémské kapli především k lidu. S lidem byl v stálém těsném styku, promlouval k němu přímo z očí do očí, znal jeho myšlení a cítění, učil se dívat na život jeho očima a stával se mluvčím jeho zájmů. Tím pokročil nad Štítného. Štítnému jako laikovi nebylo možno mluvit

přímo k lidu, a proto zůstávala mezi ním a lidem vždycky jakási hráz. Bezprostřední styk s lidem se projevil v Husově jasné kompozici, v jadrných přirovnáních i v jazyku. Hus jej totiž záměrně přibližoval mluvené řeči po stránce tvarové i slovníkové, a proto odstraňoval zastaralé jazykové prvky. Nápadně to vystupuje při srovnání jeho jazyka s jazykem Štítného, který tkví hluboko v tradici 14. století a je v podstatě knižní.

Přibližování k mluvenému jazyku prostupuje všechny Husovy projevy, nejen kázání; kazatelství však podává klíč k celému jeho spisovatelskému umění. Spisovatelská činnost v českém jazyce vyrostla vlastně z jeho činnosti kazatelské, a to v oněch letech, kdy se přiostrily Husovy spory s církví, zejména v důsledku jeho odporu proti prodávání odpustků r. 1412; tehdy se věnoval horlivému skládání českých spisů, aby jimi promlouval k lidu. Prostřednictvím českých spisů se obracel k svému publiku, zvláště když ho r. 1412 církev vypudila z Prahy a znemožnila mu tím bezprostřední styk s jeho posluchači z Betlémské kaple. Podobnou funkci plnily i Husovy listy, z nichž některé měly povahu agitačních letáků.

Ve svých českých spisech je Hus především kazatelem, ať už jde o *Výklad*, *Dcerku*, *Postilu* nebo o *Knížky o svatokupectví*. Zejména poslední spisek, náležející k nejbojovnějším Husovým projevům, je vlastně vášnivou promluvou k pomyslnému posluchačstvu. Je to traktát plný nenávisti ke zkažené církvi, ale zároveň bojového zápalu, neboť se v něm Hus neomezuje pouze na odhalení zla, ale vybízí k akci proti zlu. Svatokupectví definuje jako „svaté věci prodávání a kupování“, ale svůj spisek rozšířil na kritiku celé církve a těžiskem učinil boj proti její hospodářské moci. V traktátu promlouvá doba, kdy bylo třeba připravit veřejnost k akci, kdy bylo třeba přesvědčit masu o nutnosti boje a ukázat jim, zač je nutno bojovat. Přitom je pro Husa charakteristická snaha neopírat se trpně po středověkém způsobu o autority; Hus klade hlavní důraz na přesvědčování prostřednictvím životní zkušenosti. To byl významný průlom do středověkého myšlení.

Hus však předjal i jiné prvky, které byly později rozvíjeny, zejména přispěl k tomu, že se začala při bohoslužbě uplatňovat *česká duchovní píseň* zpívaná věřícími. Tím přestal být lid trpným účastníkem bohoslužby, neboť se zmenšovala vzdálenost mezi laiky a duchovními a zároveň se uplatňovalo jistým způsobem i při bohoslužbě české slovo.

Rostoucí zájem o české písemnictví vyvolal též úsilí o zjednodušení pravopisu, jak dokládá traktát *Orthographia Bohemica (O českém pravopise)*; bývá připisován Husovi. Zavedení zjednodušeného diakritického pravopisu proti staršímu pravopisu spřežkovému mělo vydatně přispět k demokrati- zaci literatury.

Váha českého slova rostla za přiostrující se situace po Husově upálení. Hus je uctíván jako světec a mučedník. K tomu značně přispívaly skladby

vyvolané přímo Husovou smrtí, která jen přilila oleje do ohně, a to stejně skladby české (píseň *Ó svolanie konstanské*) jako latinské (píseň zakládající se na starém hymnu *Pange lingua – Zpievaj jazyk*, prozaická *relace* Petra z Mladoňovic). Husův odkaz byl rozvíjen zejména v Betlémské kapli, kde se stal kazatelem mistr Jakoubek ze Stříbra, hlásající radikální myšlenky. Rodí se mohutné masové hnutí, jehož rozvoj urychlovali kazatelé, jako Jan Želivský, který aktivizoval bojovným slovem pražskou chudinu na Novém Městě, a řada dalších kazatelů soustřeďujících lid ve městech (např. v Plzni Václav Koranda) i na venkově, zejména u příležitosti shromáždění „na horách“. Vznikala zjitřená situace, za níž docházelo k novým a novým demonstracím, doprovázeným pouličními bojovými písněmi.

Bohatá byla ovšem i literatura traktátová. Zvláště živě se diskutovala otázka českého lidového zpěvu (*De cantu vulgari – O zpívání lidu*) a otázka přijímání laiků z kalicha, zavedeného Jakoubkem ze Stříbra a schváleného ještě Husem z kostnického vězení. Zavedením kalicha nebyla jen dále zmenšena vzdálenost mezi duchovními a laiky (v římské církvi přijímali z kalicha jen duchovní), ale zejména jím byla vytvořena zvláštní česká církev; tak se i po vnější stránce vyjádřilo odtržení revolučních husitů od reakčních sil představovaných římskou církví.

Revoluční boje vzplanuly r. 1419; tehdy se chudina, vedená Janem Želivským, zmocnila vlády na Novém Městě. Po smrti krále Václava IV. narazila kandidatura králova bratra Zikmunda na soustředěný odpor, jemuž se postavila do čela Praha. Již na podzim se však v Praze zmocnila vedení panská jednota (tím vzniklo pravé husitské křídlo, tzv. pražané) a těžiště revolučních sil se přesunulo do nově založeného Tábora (kde se zformovalo levé husitské křídlo, tzv. táboři). Při počátcích tábořského hnutí stála v popředí chudina; protože však nebyla tříděně ztvárněná, zmocnilo se dalšího vedení bojů revoluční měšťanstvo („měšťanská opozice“) za přispění drobného zemanstva a pod vedením Jana Žižky a později Prokopa Holého dosahovalo skvělých vítězství nad mezinárodní reakcí, spojujíc se v dobách ohrožení zvnějšku s pražany pod společným heslem obrany vlasti.

V době naplněné jednak rozpory mezi husitskými stranami, jednak boji se zahraniční i domácí reakcí, uplatňovalo se nadále živé slovo v podobě kázání, rostl význam bojové i náboženské písně a pochopitelně vznikala další bohatá literatura traktátová. Dnes se nám jeví většinou jako neplodné diskutování o abstraktních problémech, ale ve skutečnosti se řešily v této podobě závažné aktuální otázky sociální a politické. Přitom je charakteristické, že se rodila nová hodnota, nadřazená teologickým sporům, totiž vlastenectví. Dovolávali se ho stejně stoupcem reakce útočící na husity, jako se ho dovolávali představitelé revolučního hnutí. U husitů se vlastenectví stávalo tmelem schopným spojit protivné strany v dobách ohrožení, kdy

II. Bitva s křižáky – vyobrazení v Jenském kodexu

bylo třeba soustředění národních sil. Šlo ovšem o vlastenectví vyššího stupně, než jaké představovalo feudální vlastenectví předcházejícího století ztělesněné např. v Alexandreidě: nositelem národní hrdosti přestal být představitel výsadních stavů, ale stal se jím každý příslušník národní společenosti, stejně příslušník měšťanstva jako lidu. Hodnota vlastenectví pak byla ještě násobena tím, že vlastenectví splývalo s pravověrností, a proto obrana vlasti byla zároveň obranou „boží pravdy“.

Rozdělení husitské koalice na strany mělo kořeny sociální povahy; pražané byli představiteli měšťanstva, kdežto Tábor byl založen představiteli radikálního venkova. To se projevovalo i v různém poměru k literární tradici. Díla související s pražany těžila z tradice náročné literatury 14. století nebo sahala k latině, díla spjatá s lidovými složkami se soustřeďovala více k formě písňové.

Jak husité navazovali na tradici starší literatury, ukazuje nejlépe recitační poezie, především veršované skladby Budyšínského rukopisu odrážející situaci z roku 1420, totiž *Žaloba Koruny české, Porok Koruny české a Hádání Prahy s Kutnou Horou*. Budovaly na středověké alegorii, naplňující ji ovšem revolučním obsahem. Přitom užívaly osmislabičného verše zdomácnělého v náročné tvorbě 14. století.

Z latinských recitačních skladeb je nejcennější rozsáhlá báseň *Carmen insignis Coronae Bohemiae (Píseň slavné Koruny české, dnes též známá pod novým názvem Píseň o vítězství u Domažlic)* od mistra Vavřince z Březové, oslavující vítězství nad křižáky u Domažlic r. 1431. Je to dílo vzdělance, který byl stržen nadšením revolučního lidu a na čas s ním splynul, podobně jako autor básní Budyšínského rukopisu. Šlo ovšem jen o dočasné sjednocení, vzdělanci se klonili zpravidla s postupem revolučního hnutí stále více doprava a přibližovali se reakci, s níž nejednou splývali. I Vavřinec z Březové kolísal, a když se oddaloval od patosu revolučních bojů, dostával se na protitáborské stanovisko pražanů (v nedokončené latinské kronice).

Druhé křídlo literární tvorby představovala píseň. Proti mluvním skladbám, rozrůstajícím se do šířky a zabírajícím bohatou problematiku nejednou s aparátem obvyklým v učené traktátové literatuře, píseň směřovala spíše k působivé zkratce, a zatímco rozsáhlé recitační skladby byly vytvářeny hlavně v prvních letech bojů, píseň si podržovala trvalou oblibu. Bylo to proto, že v ní promlouvaly především zájmy mas a že se obracela k lidu samému.

V písňové tvorbě měli absolutní převahu husité, píseň římské strany byla daleko chudší. Je to vidět už v tematice, kde se katolická písňová tvorba omezovala v podstatě na skladby agitační a satirické. Naproti tomu na straně husitské přispívalo k velkému rozvoji písňové tvorby už to, že u radikální části husitů byla píseň spjata přímo s bohoslužbou nebo že se

v ní aspoň mohla významně uplatnit. Proti písňové produkci 14. století byla sice námětová oblast husitské písně ochuzena o tematiku, která se jevila jako příliš světská (tak ustoupila „umělá“ milostná píseň), ale vcelku se námětová základna písní rozšířila, neboť české zpěvní lyrice přibýlo více oblastí nových, než kolik jich ztratila. Husitská píseň obsáhla vlastně všechno, co vzrušovalo myšlení tehdejšího člověka; právě proto se stala obecným majetkem a lid si ji přisvojoval. Autory této produkce známe jen výjimečně; v husitských skladbách doznívá středověká anonymnost literární tvorby.

Podle širokého tematického rozpětí (o němž si můžeme udělat výstižnou představu z pozdějších sborníků, *Jistebnického kancionálu*, vzniklého okolo poloviny 15. století jako opis předlohy z dvacátých let, a *Roudnického kodexu* z třetí čtvrtiny 15. století) členily se husitské písně na různé druhy. Tak např. vznikaly písně agitační, historické a válečné. Veliké proslulosti nabyly válečné písně *Ktož jsou boží bojovníci* a *Povstaň, povstaň, Veliké Město pražské*, z nichž první se stala symbolem celého hnutí a udržela se v povědomí až do nové doby. Největší význam v oblasti písňové tvorby však mělo to, že se bohatě rozvinula česká píseň duchovní a souběžně s tím se ztrácela nebo aspoň pozbývala vedoucího postavení kostelní píseň latinská. Tím pronikalo české slovo do nejvyšší tehdejší kulturní oblasti a husitská píseň se stávala významným činitelem pro demokratizaci kultury. Z jejího dědictví čerpala i staletí následující.

Husitská píseň doprovázela všechny významné události a kromě toho zasahovala i do oblastí vyhrazené dříve traktátům. Tak vznikaly písně sloužící polemice a poučování. Píseň tedy přispívala k vzdělávání širokých vrstev v základních otázkách ideologického zápasu. K písňové formě se zde sahalo proto, že píseň mohla snáze pronikat k širokým vrstvám než recitativní poezie nebo traktát. Není tedy divu, že táž látka bývala paralelně zpracována i v dvojí podobě, jako veršovaná skladba mluvní a jako píseň.

Zatímco husitská levice pěstovala především píseň duchovní, polemickou a válečnou, zájmy husitské pravice se projevíly nejvýrazněji ve veršovaných skladbách historických (píseň *O zajetí Zikmunda Korybuta*).

Literárními zbraněmi zasahovala do boje ovšem i strana reakční. Je pochopitelné, že se i ona snažila využít forem schopných co největšího rozšíření, a to už proto, že se obracela k společenským vrstvám, které měly nejbližší k husitům, nebo mířila do husitského prostředí samého. Proto se z hlediska přístupu ke skutečnosti a z hlediska uměleckého ztvárnění přibližuje k tvorbě radikálního husitského křídla. Bojovalo se hlavně veršovanou parodií a satirou, ale máme i veršovaná skládání historická, patetické písňové *žaloby na husity* a rozsáhlé polemické veršování *Václav, Havel a Tábor*, tvořící jakýsi protějšek k husitské básni *Hádání Prahy s Kutnou Horou*, o něco starší. K vzdělancům se obracely skladby latinské.

Zaměření husitské poezie na široké obecenstvo vedlo pochopitelně k zjednodušení literárních forem, ale v tom nelze hledat neuměleckost. Literární projev směřuje k co nejpregnantnějšímu vyjádření ideje, a proto s oblibou užívá názorných přirovnání, zatímco se omezuje metafora. Strofika se v podstatě neliší od středověké. Zvláštní formu si vytvořila píseň časová, totiž pětiveršovou sloku. – Úplně novým prvkem, který si vypracovalo básnictví husitské doby, byl průlom do tradičního osmislabičného verše. Je vytlačován veršem bezrozměrným, v jehož mezích přestává být osmislabičnost gravitačním bodem. Je to nejen důsledek snahy vytvořit si výrazové prostředky odlišné od středověkého básnictví, ale i důsledek úsilí o přiblížení slovesného projevu nestylizované mluvené řeči lidu.

Zvláštní odvětví literární tvorby tvořila literatura politická a historická. I v ní promlouvaly zájmy obou táborů a všech husitských stran. Politické manifesty a letáky představují nový literární druh a pro literární vývoj mají daleko větší význam než jen jako historické dokumenty. Tato próza se ovšem nesmí hodnotit mechanickým srovnáváním s formálními prostředky vypracovanými v umělecky náročné próze předhusitské, jako je např. Tkadleček; musíme vycházet z její funkce agitační a výsledky měřit novostí a velikostí úkolů. A z tohoto hlediska jsou mezi manifesty památky dodnes strhující svým patosem (*Provolání shromážděných na hoře Bzí*). Jejich postavení v literárním vývoji bylo tak významné, že ovlivňovaly i soudobé relace a kroniky, které se naplňovaly vášnivým vztahem ke skutečnosti a chtěly působit na běh událostí, takže někdy plnily spíše úlohu agitační a propagační než zpravodajskou a historickou (*O smrti kněze Jana z Želiva*, z latinských skladeb *Historie Petra z Mladoňovic* o kostnickém procesu, jejíž část o Husově upálení byla přeložena brzo do češtiny jako *Pašije mistra Jana Husi*). Doba, v níž husité oslňovali svět skvělými vítězi, vyvolávala v život i prózu vojenskou, představovanou vojenskými řády (klasický *Vojenský řád Žižkův*) a výklady o válečnické taktice. Z této doby jsou také první památky rázu zpravodajského, v nichž lze vidět zárodek novin.

Tyto projevy užívaly zpravidla prózy a po stránce slohové jim dávalo ráz řečnictví. Rétorické prvky pronikaly i do básnictví, ale v próze se uplatňovalo řečnické zaměření daleko nápadněji. Veršované skladby husitské doby působily v polemice dravou satirou, kousavou ironií a břitkým vtipem, v duchovní písni působila lapidární prostota slova – próza působila především svým patosem. Je to pochopitelné, neboť prozaický projev nebyl omezován požadavky formy do té míry jako skladba veršovaná, a tak bylo v próze daleko více možností pro uplatnění typických řečnických prvků. Přitom patos latinských svolání čerpal z antického řečnictví, pokud bylo ve středověku známo (Cicero), kdežto do českých skladeb pronikaly přede-

vším prostředky řečnictví duchovního. Tak přechází řečnické zaměření české agitační prózy v zaměření kazatelské. Na mnohých památkách přímo cítíme, že jde o projevy, které byly předneseny před davem a zapsány teprve dodatečně, nebo o projevy, které měly být masám předčítány; u jiných památek cítíme, že se jejich původce vmýšlel do postavení řečníka, který chce strhnout dav. Tlak kazatelství byl tak silný, že typické řečnické prvky nezůstávaly omezeny jen na provolání a postily, ale pronikaly i do traktátů a do listů.

Pro veškerou tvorbu byla příznačná záliba v citátech. Citování autorit bylo nezbytné pro učené traktáty (protože v uvádění výroků z bible a z díla slavných osobností se při deduktivním středověkém myšlení spatřovala hlavní zásada vědeckosti), ale pronikalo i do jiných oblastí slovesné tvorby, přičemž se ovšem souběžně s tím, jak sílilo zaměření na širší publikum, zužoval rozsah citovaných autorit. Tak např. v písních šlo převážně o citáty z bible. Z hlediska tehdejší doby, kdy byla bible obecně známa, stály biblické citáty vlastně ve stejné rovině jako narážky na každodenní zkušenost nebo jako využívání přísloví a úsloví lidového jazyka. Proto také při odvolávání na některé části bible stačil (stejně v traktátech jako v básnictví) jen rámcový odkaz. Např. obrat „jak praví David (n. Žalmista)“ dostatečně naznačoval, že jde o citát z knihy Žalmů, nebo odkaz „jak praví Apoštol“ orientoval k listům apoštola Pavla, které byly přední ideologickou výzbrojí teologů reformního zaměření.

V odborné literatuře bylo pro teologickopolitické myšlení husitské doby příznačné to, že přívrženci pokrokového křídla soustřeďovali pozornost především k dílům těch teologických autorit, které v jejich očích představovaly „nezkaženou“ prvotní církev. Byli to zejména raně křesťanští církevní spisovatelé, tzv. „svatí otcové“, a z nich především čtyři hlavní učitelé západní církve: milánský biskup Ambrož († 397), poustevník Jeroným († 420), překladatel bible do latiny a původce oficiálního textu latinské bible zv. Vulgáta, Aurelianus Augustinus, obecně zvaný sv. Augustin († 430), biskup v severoafrickém Hipponu v Numidii, nejslavnější církevní učitel, a Řehoř I. Veliký, papež v letech 590–604, citovaný jako sv. Řehoř. Ze spisovatelů východních k nim přistupoval především cařihradský patriarcha Jan Zlatoústý (Chrysostomos, † 470), zvaný tak pro svou výmluvnost, kterého měl ve zvláštní oblibě Hus. Ze soudobých autorů byl často citován oxfordský mistr Jan Viklef (Wycliff, † 1384), který působil napřed svými spisy filosofickými a později teologickými; v nich byl jeho vlastní význam.

Díla těchto autorit znali vzdělanci husitské doby stejně jako starší učenci hlavně z různých příruček a kompendií. Hlavním z nich byl tzv. *Dekret Graciánův*, souhrn církevního práva sestavený ve 12. století profesorem boloňské university Graciánem; byly to v podstatě komentované úryvky z děl církevních učitelů a spisovatelů, usnesení koncilů atp. Hlavní učebnici teologie byly i vzdělancům husitské doby čtyři knihy *Sentencí* (Myšlenek) francouzského teologa 12. století Petra Lombarda, často komentované, např. i Husem.

Podobně také úlomky antické vzdělanosti znali spisovatelé husitské doby ze zprostředkujících raně křesťanských výběrů a přepracování, jakým bylo např. encyklopedické dílo sevillského biskupa Isidora († 636) *Etymologie*, které zpracovávalo ve formě jakéhosi naučného slovníku vědomosti z různých oborů, např. i představy o přírodě. Z antických filosofů těšili se zájmu středověkých i husitských učenců zejména jeden z nejvýznamnějších řeckých filosofů Aristoteles (384–322 př. n. l.; bývá ve středověkých i husitských dílech uváděn jen označením Filosof), římský

řečník Cicero (106–43 př. n. l.) a římský filosof a spisovatel Seneca († 65 n. l.). Antická filosofie byla tehdy známa především z děl křesťanských autorit, které na ni navazovaly, hlavně z Aurelia Augustina, neboť teprve takové prostřednictvím přesvědčovalo středověkého vzdělance, že se může zabývat pohanskými díly.

Spisy uvedených autorů, křesťanských i antických, byly však tradicí značně porušeny a se jmény autorů byla spojována i řada spisů přičítaných jim neprávem, takže středověcí i husitští vzdělanci znali názory svých autorit jen ve značně zkreslené podobě.

III

Revolučnímu hnutí byla zasazena smrtelná rána 30. května 1434, kdy byli radikálové v bitvě u Lipan poraženi spojenými silami katolické reakce a husitské pravice. Pak následovaly rychle za sebou události směřující ke konečné likvidaci hnutí: roku 1436 byl uveden na trůn král Zikmund, když stvrdil přísahou, že bude dodržovat okleštěné husitské požadavky, tzv. basilejská kompaktáta, na nichž se shodla husitská pravice po lipanské bitvě s basilejským koncilem, a na podzim následujícího roku byla dobytá poslední bašta revolučních vojsk, vedených Janem Roháčem z Dubé, tvrz Sión u Kutné Hory. Tím bylo revoluční hnutí definitivně udušeno. Nastala doba postupující reakce a úporných bojů o zachránění posledních zisků revolučního hnutí. Pro první léta je příznačná feudální roztržitost země, k níž došlo po brzké smrti Zikmunda (prosinec 1437) i jeho nástupce Albrechta (1439). Čechy se vlastně rozpadly na samosprávné kraje, a toho se snažila využít pro své obohacení šlechta. Tato roztržitost byla odstraněna až počátkem padesátých let, kdy se stal zemským správcem Jiří z Poděbrad. Pozdější volba Jiřího za krále hlasy utrakvistů i katolíků (1458) je krásným dokladem národního uvědomování, které bylo vypěstováno husitským revolučním hnutím.

V oblasti ideologické byl po Lipanech někdejší husitský radikalismus nahrazen oficiální utrakvistickou církví. Protože však utrakvismus – přes svou kompromisnost – byl symbolem revolučních vymožeností, museli utrakvisté těžce bojovat s Římem o svou existenci. Představitelé reakce dobře viděli, že se přes tlak panských a katolických sil nepodařilo zničit husitské ideály. Dědictví revolučního hnutí žilo stále mezi lidovými masami, které uchovávaly jeho živou tradici.

Za změněné politické situace literatura pochopitelně ztratila bojovou funkci. V letech reakce byla tvorba doprovázející a podporující revoluční boje vystřídána tvorbou polemickou, v níž se utkávali utrakvisté nejen s římskou stranou, ale i s husitskými radikály, a znovu se objevoval zájem o literaturu zábavnou. Porážku revolučního hnutí však přetrvaly některé důležité vymoženosti a ty daly ráz celému pozdějšímu vývoji. Především to bylo úsilí o demokratizaci kultury a s ním spojené rozšíření čtenářské

základny. Účast lidových mas na kulturním životě byla sice proti letům revolučních bojů oslabena, ale přesto je nápadná demokratizace literatury proti 14. století, neboť se nyní stává hegemonem kultury měšťanstvo. Díky tomu se kladl stále důraz na vlastenectví, v kulturním životě si udržela ústřední postavení čeština a literární tvorba ve svých dílech směřovala k životní praxi. Za vrcholnou hodnotu se stále pokládá oblast náboženská; ta nebyla dosud diferencována od jiných vidů ideologie, nicméně však je patrný rozdíl proti době revolučního hnutí, neboť náboženství již neabsorbuje veškerý zájem soudobého člověka. Proces laicizace kultury probíhá ve vyšších polohách, než tomu bylo dříve; neomezuje se již na to, že účast na náboženských úkonech a na náboženské literatuře přestává být výsadou kléru, ale začínají se rýsovat už některé oblasti života bez náboženské dominy. Silí např. zájem o hospodářské věci (memorandum Mariniho) a do literatury proniká výrazný zájem o poznávání objektivních zákonů pozemského života. I toto zesvětšování literatury bylo vlastně podmíněno husitským revolučním hnutím. Za husitských válek získalo měšťanstvo důležité pozice, konfiskacemi církevní půdy se však obohatila i šlechta a vznikly feudální velkostatky hospodařící ve vlastní režii. Šlechtic se tak stával hospodářským podnikatelem a soutěžil s měšťany na hospodářském poli. Nezbytnou podmínkou dalšího hospodářského vzestupu – o který usilovalo stejně měšťanstvo jako šlechta vlastníci velkostatky – bylo ovšem poznání zákonitosti skutečného světa a k tomu mělo přispívat i odpoutávání literatury od jednostranně náboženských zájmů a její zaměřování k životní praxi.

Mezi literárními projevy stále měly největší uplatnění traktáty a kázání. Vyplývalo to z potřeb ideologického boje. Ten probíhal v čtyřicátých letech zejména mezi tábory (kteří neuznali kompaktáta) a oficiální utrakvistickou církví; na straně tábořské byl hlavním mluvčím Mikuláš Biskupec z Pelhřimova a na straně utrakvistické Jan Rokycana. Když byli táboři umlčeni, došlo v šedesátých letech k nové vlně polemik, tentokrát mezi utrakvisty a stranou katolickou. V těchto diskusích se užívalo namnoze latiny, která nabývala v teologické literatuře zase půdy, vrchol traktátové literatury však představuje spisovatel obracející se k širokému českému publiku, Petr Chelčický. Zatímco učené traktáty vyvolané spory utrakvistů, táborů a katolíků vesměs zapadly, díla Chelčického působila významně na další vývoj naší kultury. V padesátých letech se o ně opřela vznikající jednota bratrská a předávala jeho dědictví dalším generacím.

Petr Chelčický byl mluvčím vykořisťovaných selských mas, které nesly na svých bedrech všechnu tíži dlouhých válek a po ztroskotání revolučního hnutí ztratily víru ve svou sílu a propadaly pocitu bezmocnosti a nevíry v lepší zítřek. Ve své *Postile* a pak v *Sieti viery* odhalil Chelčický

vykořisťovatelský charakter soudobé společnosti a vášnivě jej odsoudil. V tom spočívá jeho síla; jeho slabost však byla v tom, že viděl jediné možné řešení v trpnosti a odevzdanosti do vůle boží. Protože v tomto postoji cítily masy, které těžce nesly porážku revoluce, jediné východisko, Chelčický měl veliký ohlas. Pozdější navázání jednoty bratrské na jeho učení ukázalo, že i názory Chelčického, hlásající vlastně pasivní rezistenci, pomáhaly při praktické aplikaci oslabovat vládnoucí třídu.

K šíření myšlenek Chelčického přispívala i forma jeho spisů, lidu dobře srozumitelná. Slovní výraz Chelčického se zakládá na bibli a zároveň na lidové řeči, a tím spojuje monumentálnost s konkrétností. Svě věty staví Chelčický s oblibou jako dlouhé vzrušené periody, ale často se mu přitom věta zlomí a vyšine z vazby; právě tím vzniká pocit bezprostřednosti. Vášnivým vztahem ke skutečnosti, za kterým cítíme osobnost jdoucí nekompromisně za svou ideou, strhne Chelčický i dnešního čtenáře.

Chelčického literární výraz je řečnické povahy, jak to souviselo se stále trvajícím oblibou kazatelství, které si podrželo i nyní ústřední postavení mezi slovesnými projevy a ovlivňovalo proto i jiné slovesné druhy. Z řečníků proslul nejvíce Jan Rokycana, představující typ učeného teologa obračejícího se k lidem nižších stavů a nižšího vzdělání. Jako vůdčí osobnost utrakvistického tábora blízka Jiřímu z Poděbrad byl stále ve středu politického dění, a to se projevilo v soudobé literární tvorbě četnými invektivami proti Rokycanovi ze strany tábořské i katolické, skládanými veršem i prózou, latinsky i česky. Z Rokycanových českých spisů si zaslouží zmínky *Postila* (v níž je však těžko určit, co je dílem Rokycanovým a co je přídavkem pozdějších opisovačů), *Výklad na Lukášovo evangelium* a *Výklad na Janovo evangelium*.

Jako řečník se Rokycana uplatnil zejména v padesátých letech. V jeho kázáních, konaných tehdy v Týnském chrámě v Praze, převládal živý zájem o problémy praktického života a politickou aktuálnost. Tím navažoval Rokycana na dědictví Husovo, ale jeho kritika společnosti nesměřovala ke změně soudobé společnosti, nýbrž k udržení a posílení soudobého stavu. Protože však byl mluvčím utrakvistů, usiloval o udržení zbytků vymožeností, vybojovaných husitským revolučním hnutím, proti silicímu náporu domácí i zahraniční katolické reakce. Měl tak veliký ohlas a vliv, že vznikaly docela obavy, aby nestrhl ve státě moc na utrakvistické duchovenstvo; to vyvolalo pamflet Vaňka Valečovského z Kněžmosta *Proti panování kněžskému*.

Vedle kázání byla nejučinnějším prostředkem ideového působení píseň, především časová, která nacházela v době vyplněné vzrušenými polemikami neobyčejně živnou půdu. Užívaly jí obě strany, katolická i utrakvistická, a uplatňovala se v ní čeština i latina. Po stránce slovesného umění budovala vesměs na dědictví starší časové písně, jak se vyvinula v první třetině

15. století, a podržovala z ní nejen oblíbenou formu pětiveršové sloky, ale využívala i osvědčených motivů. Satirickou vervou, kousavou ironií a sarkasmem si nezadá s písní z dob revolučních bojů. Literárně významné jsou např. katolické invektivy *Všichni poslouchajte* a *Čechové viery pravé* (píseň proti Rokycanovi). Nejednou se v časové písní ozývalo i protipanské zabarvení. Soudobá svědectví nám dokládají, že se časová píseň stávala nebezpečnou vládnoucím vrstvám.

Od časové písně byl plynulý přechod k písní historické, neboť v ní nešlo jen o sdělení určité minulé události, nýbrž bývala zaměřena k událostem nedávným, namnoze vlastně současným, a vášnivě i zaujatě je hodnotila. Proto v ní nacházíme podobné slovesné prostředky jako v útočné písní časové. Typem je *Píseň o legátu Karvajalovi*. Proti typické časové písní má historická píseň větší dosah, protože vede vlastně k zobecnění. Tím, že je vyličeeno např. zrádné počínání papežského legáta, odsuzují se zároveň papežské metody a vůbec metody katolické strany.

Historického obsahu byly i recitační veršované skladby, blížíci se historické písní snahou hodnotit zobrazovanou skutečnost a tím sloužit určité tendenci. I v nich promlouvaly zájmy různých stran. Namnoze navazovaly po ideologické i výrazové stránce na Dalimilovu kroniku, která byla stále aktuální vlastenectvím (*Král Přemysl Otakar a Závíše, O válce s Uhry*). Pro tuto aktuálnost se Dalimilova kronika nově opisovala a byl z ní pořízen výtah v *Krátkém sebrání z kronik českých k výstraze věrných Čechův*. Vliv Dalimilovy kroniky však nebyl jediný. Máme i doklady o tom, že se navazovalo na tradiční formu epiky „vysokého“ slohu (zlomek veršované *Nové kroniky* novoměstského písaře Prokopa).

Vcelku však proti období revolučních bojů ustupuje význam recitativního básnictví zaměřeného k aktuálním otázkám nebo k historii, a naopak roste význam publicistické a politické prózy, pěstované latinsky i česky. Publicistika se těší nezměněné oblibě a význam politické prózy psané česky stále mohutní. Také základní díla latinská se v hojnější míře překládala do češtiny. Rozvoj české politické prózy byl podporován zřejmě tím, že v politickém životě vzrostl vliv měšťanstva a bylo nutno počítat s veřejným míněním. Zároveň však tato próza naznačuje zmenšující se význam lidu, neboť se nezaměřovala na lidové masy tak, jako tomu bylo u bojové poezie a u kazatelských projevů v období revolučního hnutí.

Publicistická a politická próza si podržuje charakteristické znaky podobných projevů předcházejícího období a ještě je stupňuje. Přibývá jí kvantitativně a rozrůžňuje se co do druhů. Její žánrová oblast se rozšiřuje i díky tomu, že se za husitských válek počestilo úřadování, a tak bylo umožněno rozšíření žánrů politické prózy o různá podání, jako např. memoranda. Se zvláštní oblibou se užívalo formy dopisu, který ovšem počítal se širší publicitou než dopis soukromý. Tím se listy přibližovaly k manifestům,

s nimiž se namnoze stýkala i memoranda. Pro oblibu listu je příznačné, že forma listu sloužila i pamfletické literatuře (List Luciperův panu Lvovi z Rožmitálu). Nepochybně to souviselo i s rozvojem korespondence soukromé, jejíž dochované památky přesvědčivě ukazují výši slovesné kultury v praktických písemnostech „neliterární“ povahy.

Uplatnění politické prózy rostlo zvláště v rozhodujících dobách, jako za volební agitace před královskou volbou Jiřího z Poděbrad a po deseti letech za vojenského náporu mezinárodní reakce. V těchto dobách se neskládaly jen časové písně, letáky a manifesty, ale využívalo se i starší literatury, která se aktualizovala. Přitom se upozorňovalo nejen na hodnoty vlastenecké, ale i na slovanskou solidaritu (zminěné již Krátké sebrání z kronik českých, k němuž je připojena smyšlená listina, podle níž prý Alexandr Veliký odevzdal Slovanům na věčné časy všechny země od severu až do Itálie).

Protože politické spory měly zpravidla náboženskou formu, je často těžké vést jasnou hranici mezi literaturou nábožensky polemickou a politickou; obě oblasti se prostupují, jak je vidět i na sporech s Rokycanou, ať už byly vedeny ze strany římské (Papoušek ze Soběslavě, Hilarius Litoměřický), nebo utrakvistické (Vaněk Valečovský). Přesto však je zřetelně vidět, že se politická oblast pomalu vyděluje jako oblast samostatná, a v tom je další doklad laicizace kulturního života. Literatura si všímá i čistě praktických problémů, např. Mariniho memorandum *Rada králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách* (první národohospodářský spis v českém jazyce) a zčásti *Jiří správozna* od Pavla Žídka; oba spisy vznikly v souvislosti se snahami krále Jiřího vybudovat silnou centralizovanou monarchii.

V oblasti historické prózy trvá těsná souvislost s publicistikou. To platí zejména pro rozličné relace (např. o poselstvích z Říma), jimž se blížily zprávy o nedávných událostech, tvořící zárodky pozdějších novin. Obecný zájem o historii, zejména nedávnou, dával i podnět k soukromým zápisům, pro jejichž celek se ustálil název *Staré letopisy české*. Jsou to drobné kroniky většinou anonymní, důležité proto, že vznikaly jako díla bez spisovatelských ambic, z osobního zájmu lidí různého věku i stran, převážně měšťanů hlásících se k husitství. Jednotlivé letopisy byly spojovány a nově redigovány, takže vznikalo vlastně kolektivní historické dílo, jehož konečná redakce, spojující původní složky v jeden celek, prozrazuje stoupence oficiálního utrakvismu. Pro svůj namnoze neliterární a soukromý ráz dává tento svod nahlédnout do běžného života té doby a výstižně ukazuje, jak se vzrušené dění odráželo v myslích drobných šlechticů, městských písařů, učitelů a nižšího kněžstva a jak se široké vrstvy zajímaly o politické dění. Vedle historického významu však mají letopisy i význam literární. Husitské revoluční hnutí rozšířilo obzor zájmů prostých lidí o veřejné věci a zároveň otevřelo brány lidové tvořivosti; jadrný způsob, jakým se vyjadřují ne-

známí vypravěči, přesvědčivě dokládá vysokou slovesnou kulturu městského prostředí té doby. Drobní lidé se dívají na události často naivně, vidí je jenom z úzké perspektivy svého soukromí, ale vždy píše upřímně a ze srdce.

Po udušení revolučního hnutí docházela znovu uplatnění literatura zábavná. Čtenářská poptávka se přitom nasycovala zejména novým opisováním památek vzniklých už v předhusitské době (Tristram, Tandariáš, Trojanská kronika, Životy svatých Otců, Pasionál atd.). Bylo to možné proto, že nastupující reakci přestával být cizím hrdina feudální literatury předhusitského století. Přesto však měnila feudální literatura v změněném kontextu svůj význam, neboť se dostávala do prostředí v podstatě měšťanského. Nové publikum nevidělo a nemohlo už vidět ve feudálním hrdinovi zobrazení svého vlastního života a v jeho činech nemohlo hledat vzor pro své vlastní jednání. Tím ztrácela feudální literatura někdejší vztah k životu a stávala se jen zdrojem pobavení. Zájem čtenářstva se přesunul z ideové oblasti k dějovému napětí. Jistou aktuálnost si podržovaly jen skladby didaktické, které vyhovovaly svým poučným záměrem praktickému chápání literatury (Nová rada, Rada otce synovi).

Starší tvorba se oddalovala změněnému literárnímu životu i tím, že se změnily požadavky kladené na uměleckou formu, zejména veršovanou. Opisovači proto měnili při opisování starších památek tradiční verš zachovávající přesně počet slabik na verš po sylabické stránce uvolněný. Nejde tedy jen o písarskou nedbalost nebo o chyby.

Proti starším literárním památkám znova uváděným do oběhu představovala nově vznikající zábavná literatura jen nepatrný zlomek zábavné četby. Pro literární situaci v oboru zábavné prózy je příznačný zejména další vývoj exempel (srov. Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, s. 579-594), která se oprošťují postupně od kazatelství a přibližují měšťanskému prostředí. Jejich moralistní vyznávání dobře vyhovovalo celkovému zaměření literatury k životní praxi. Jakými exempli jsou i povídky o Grizeldě a Brizeldě, z nichž první byla velmi oblíbena mezi lidovými čtenáři až do nové doby. Malý zájem o původní zábavnou prózu souvisel jednak s tím, že čtenářským potřebám stačilo opisování starších památek, jednak s těsným vztahem literatury k životní praxi, který přál spíše rozvoji tvorby poučné než čistě zábavné.

Při výsadním postavení literatury usilující řešit důležité otázky života mohlo se náročnější zábavné dílo uplatnit nejspíše v podobě tendenční skladby. Tak vznikl rozsáhlý prózou psaný spis *Hádání Pravdy a Lži* od moravského velmože Ctibora Tovačovského z Cimburka († 1494). Autor zde sáhl k alegorické formě soudu mezi Pravdou, představující kališnickou církev, a Lži, představující církev římskou; stojí na stanovisku kališnickém, a tím obhazuje politiku krále Jiřího. Přes středověkou alego-

rickou formu a náboženskou dominantu má autor zájem o konkrétní život a směřuje k životní praxi. Příznačné je i to, že si Tovačovský nevyvolil za předmět alegorie spor mezi osobami duchovního stavu; v důsledku toho soudní spor není veden podle kanonického (církevního) práva, jak tomu bývalo u podobných skladeb středověkých, nýbrž podle soudobého zemského práva moravského, jehož byl autor výborným znalcem.

Jinou cestou k vyrovnání literatury s tvorbou směřující k praktickým cílům byly práce zábavně poučné. V poděbradské době je představovala próza cestopisná. Zde je snad nejvýrazněji vidět nový vztah literatury k životu. Typický středověký cestopis je v podstatě snůškou fantastických vypravování a líčení, která se líbila tím více, čím byla nepravděpodobnější a fantastičtější. Nejznámější dílo tohoto druhu, tzv. cestopis Mandevillův (srov. Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, s. 621-623), byl sice opisován i po husitských válkách, ale nově vznikající cestopisná literatura byla zcela jiného rázu: nešlo o vymyšlená vyprávění o vybájených zemích, ale o popis skutečných cest. Příznačné bylo také to, že se v nich zájem neobracel k vzdálenému východu, nýbrž k poměrně blízkému západu, s nímž měli naši předkové vždycky určité styky. Takové vyprávění podal panoš Jaroslav ve svém *Deníku* a Václav Šašek z Bírkova v *Pamětech*. V obou případech šlo o cesty podniknuté ve službách krále Jiřího; autoři se dovedli podívat zvidavýma očima na skutečný život a nehledaným slovem výstižně zachytit cizí prostředí.

IV

Zaměření literární tvorby na potřeby životní praxe se projevilo výrazně i v literatuře odborné. V jejím popředí stála teologie, o níž již byla řeč. Nejčastější formou této literatury byl traktát. Latinské traktáty dosáhly v ideovém zápase evropské úrovně, protože se musely vyrovnávat s největšími soudobými autoritami. Pro vývoj naší kultury však bylo zvláště důležité pronikání češtiny do traktátové literatury, připravené již kazatelskou činností Husových předchůdců a spisovatelskou činností Tomáše ze Štítného, který vypracoval českou nábožensky vzdělavatelnou prózu k znamenité úrovni ideové i formální.

Proniknutím češtiny ztrácela traktátová literatura svou někdejší výlučnost, přestávala být výlučně kněžskou záležitostí a dostávala se na neobyčejně významné místo v národním kulturním životě. Namnoze zaujímala postavení dominantní, jak je vidět z pronikání traktátových prvků do veršované skladby mluvní (*Otázka nynie taková běží*) i písňové (*Kristovof jest ustavenie*). Ideový spor stává se i námětem významných skladeb básnických (*Hádání Prahy s Kutnou Horou; Václav, Havel a Tábor*) a rozsáhlého spisu beletristického (*Hádání Pravdy a Lži*).

Při výkladech o literární tvorbě husitské doby bylo také již naznačeno, jak se projevovalo rozšiřování čtenářské základny v jazykové i obsahové stránce traktátové literatury. Jazyk českých skladeb se zjednodušoval proti obdobným skladbám latinským a obsah se zaměřoval více k praxi než k abstraktnímu teoretickému uvažování. V souvislosti se zaměřením na širší publikum a na životní praxi přibývalo také pozorování konkrétního života, jak zvláště názorně ukazují díla Husova a Chelčického. V lidově zaměřených traktátech se měnil i způsob odůvodňování tím, že byl zužován vlastně na citáty z obecně známé bible a potlačovaly se citáty ze středověkých autorit.

Znalost bible se za husitství neobyčejně rozšířila mezi širokými vrstvami; známé je svědectví italského humanisty Eneáše Silvia, podle něhož znala v husitských Čechách mnohá žena bibli lépe než v Itálii lektický kněz. Širokou oblibu bible dosvědčuje i množství zachovaných rukopisů a nové a nové úpravy biblického překladu. Od porážení prvního biblického svodu (v šedesátých letech 14. století) během jednoho sta let vznikly postupně tři další redakce českého znění bible. V těchto překladech bylo uloženo mnoho filologické práce svědčící o tom, že se naši předkové dovedli dobře vyrovnat s těžkým tlumočnickým úkolem.

Rozšíření bible bylo souběžné s obecným vzrůstem úlohy literatury v životě širokých vrstev. Tato kulturní situace podporovala i teoretické myšlení o jazyce doložené několika projevy (latinské pojednání *Orthographia Bohemica – O českém pravopise*, často připisované Husovi; tzv. dovětek k Šafhauzské bibli *O překladu bible*). Jeho praktickým výsledkem bylo vypracování a zavádění zjednodušeného pravopisného systému, který umožňoval rychlejší šíření literárních děl. Pro zájem o jazyk je příznačné také to, že jednotlivá pozorování o jazykové kultuře nacházíme i v pracích, jejichž hlavním tématem zdaleka nebyly otázky filologické, např. v Husově Výkladu desatera. To všechno ukazuje, že otázky jazyka nabývaly na důležitosti.

Z jiné stránky je doloženo teoretické úsilí o jazykovou kulturu zájmem o praktické otázky stylistiky a rétoriky. Dokládá je novoměstský písař Prokop († asi 1482), který o těchto oborech přednášel počátkem padesátých let 15. století na pražské universitě. Literárním plodem jeho přednášek je česky složená *Ars dictandi (Příručka písařské stylistiky)*, návod pro vyhotovování českých listin a dopisů.

Prokopova činnost byla zaměřena k písemnostem praktického života. To mělo příčinu v pronikání češtiny do úřední agendy, k němuž docházelo v důsledku husitských válek, kdy byla počestěna většina měst a zvětšila se úloha měšťanstva v politickém a kulturním životě. Latina ustupovala živému jazyku a bylo třeba pro nové úkoly vychovat dorost a vypracovat vzory pro nové písemnosti, dříve česky neskládané. Proto byl zaveden na

pražské universitě kurs pro vzdělání městských písařů, na němž přednášel písař Prokop – jako známý praktik – o vedení městských knih a o agendě městských kanceláří. Zápis těchto přednášek je znám pod názvem *Praxis cancellariae* (*Kancelářská rukověť*).

Činnost Prokopova tím zasahovala vlastně do oblasti právnické. I v tom se výrazně projevovaly hluboké změny vyvolané husitstvím. Už na první pohled je nápadné stále větší uplatňování češtiny v textech právní povahy (smlouvy, různá nařízení atp.). V tom se odrážel především růst měst, jejichž sebevědomí za revolučního hnutí neobyčejně vzrostlo, jak je vidět např. ze souboru práv Starého Města pražského (tzv. *Soběslavská* a *Staropražská práva*), usilujícího povznést moc Starého Města v Českém království a hájícího práva Čechů proti Němcům.

Čeština v textech právní povahy nevytlačila sice v husitském období dosud latinu, ale stále jí přibývalo a zasahovala nové oblasti, stala se dokonce úředním jazykem zemských a dvorských desk. České písemnosti pronikly i do královské kanceláře a čeština přesáhla hranice českého státu, uplatňujíc se jako úřední řeč v právních aktech na Slovensku (které tehdy patřilo k Uherskému království).

Vedle původních textů právní povahy vznikaly i překlady pramenů latinských. Z nich je třeba uvést zejména překlad *královského horního práva* (k němuž dalo podnět počestění Kutné Hory, kde byly významné stříbrné doly). Překládáním latinských právních písemností se ovšem obohacovala právnická čeština, neboť bylo třeba vytvářet české ekvivalenty cizích právních termínů a zpřesňovat české právnické myšlení. Jazykovou tvořivost překladatelů (většinou anonymních) právnické prózy, zvláště jejich schopnost přesně vyjádřit právnické pojmy, je třeba vysoce cenit; důstojně rozvinuli dědictví právnické češtiny, která dosáhla už okolo roku 1400 vysoké úrovně.

K regulaci společenských vztahů mezi lidmi přispívaly z druhé strany i biblické překlady a ty traktáty, které řešily důležitou sociální problematiku. Do této souvislosti patří také zmíněný už pokus Mariniho o pojednání z oboru ekonomie a různé spisy politické povahy, jako např. memoranda.

V husitské době vznikly i významné památky v oboru poznávání přírody. Z hlediska středověkého názoru na svět a na vědu stálo poznávání přírody na podřadném místě, a proto se také přírodní nauky těšily jen nevelké společenské vážnosti. To bylo vidět i z jejich okrajového postavení na universitě. Přesto však nejdůležitější odborná díla směřující k poznání přírody souvisela s universitou, která na počátku husitské doby již odchovala generaci badatelů nespokojujících se jen s kompilacemi, ale usilujících o samostatnější přístup k problémům.

Tak vyšel z pražské university Jan Ondřejův, zvaný Šindel

(† 1443), který byl znám a ceněn daleko za hranicemi jako astronom a matematik. Šindel pěstoval i lékařství. Oběma těmito obory se zabýval též Křišťan z Prachatic († 1439), známý teolog konzervativní husitské strany. Proslul zejména v lékařství. Jeho spisy požívaly autority po celé 15. a 16. století; Křišťanovy *Lékařské knížky* vyšly několikrát tiskem a pod jeho jménem se šířily i populární práce jiných autorů.

O lékařství byl vůbec veliký zájem. Uváděla se v překladech cizí díla (*Ranná lékařství Saličetova a Rhazesova*) a vznikaly domácí kompilace (*Františkán apatékář*). Oblibě se těšily i různé předpovědi budoucnosti a výklady snů. Máme však doloženy i spisy přispívající k úsilí přetvářet přírodu, jako pojednání z oboru pěstitelství i alchymie. Tato širší zájmů o přírodu je dokladem snahy poznávat zákony objektivního světa, i když dosud nelze při poznávání přírody mluvit o skutečně vědeckém přístupu ke skutečnosti. Opravdové poznávání přírody se odděluje jen pomalu od středověké pověry, jako např. astronomie od astrologie nebo chemie od alchymie. Ale i tyto nesmělé pokusy zvládnout přírodu jsou důležité pro pozdější vývoj, protože šířily základní poznatky mezi širokými vrstvami a kladly základy k počestění přírodovědné terminologie. Z tohoto hlediska je třeba kladně ocenit i počestování děl přinášejících středověké fantastické poučení o přírodě (jako byl např. *Lucidář*).

Odborná literatura dokládá svým způsobem totéž, co ostatní slovesná tvorba husitské doby: dosvědčuje, že husitství nebylo kulturně neplodné. Revoluční hnutí vyvolalo nové potřeby, k nimž patřila mimo jiné i řízeň širokých vrstev po vědění. Vývoj zkoumání přitom byl obrácen proti středověku zejména po té stránce, že snaha o spojení vědecké tvorby s životní praxí vytvářela podmínky pro zkoumání zákonů objektivního světa.

I když ještě při poznávání přírody převažovalo středověké myšlení, důležitá byla snaha demokratizační. A právě v tom je společný jmenovatel spojující odbornou literaturu s celkovým snažením husitské kulturní tvorby. A zde je i těžiště pokrokovosti zmíněných snah. Demokratizační úsilí vytvořilo podmínky pro vznik nových hodnot: v důsledku nového začlenění kulturní práce do života společnosti přecházela kulturní tvorba stále více do laických rukou, díky počestování pronikala stále hlouběji do širokých vrstev a zaktuálnováním se stále více zúčastňovala životní praxe.

OBECNÉ ZÁSADY EDIČNÍ A POUČENÍ O ČEŠTINĚ 15. STOLETÍ

Tento výklad sleduje dvojí cíl: jednak chce objasnit ediční zásady, podle nichž se postupovalo při úpravě textů; jednak chce čtenáři usnadnit porozumění ukázkám tím, že vykládá pravidelné a stále se opakující jazykové jevy češtiny 15. století, které vysvětlovat v jazykových a věcných vysvětlivkách u jednotlivých ukázek by znamenalo nevhodné opakování. Přitom navazujeme na podobný výklad v předchozím svazku (Výbor z české literatury od počátků do dobu Husovu, Praha 1957, s. 25-36), doplňujeme jej se zřetelem k 15. století a sledujeme další vývoj těch jevů, které jsme tam uvedli jako počínající nebo jako živé.

OBECNÉ ZÁSADY EDIČNÍ

1. Tento druhý díl, Výbor z české literatury doby husitské, podává obraz našeho literárního vývoje od počátku 15. století do jeho sedmdesátých let. Do starší doby, do 14. století, přesahuje jen oddíl Husových předchůdců a oddíl podávající přehled vývoje českých biblických překladů. V obou těchto oddílech se aspoň zčásti vracíme k češtině 14. století; setkáváme se v nich se stejnými problémy a uplatňujeme stejné zásady jako v prvním dílu Výboru. Pokud jde o památky z vlastní doby husitské od počátku 15. století, i u nich jsou různé obtížné problémy ediční, působené jak starším jazykem originálu a různorodým rukopisným podáním památek, tak snahou, abychom nekladli čtenáři nadbytečně mnoho překážek; je tu však ještě ta okolnost, že vydávání památek z 15. století přes určitý pokrok v poslední době nemá ještě té tradice, jakou má vydávání památek starších, a neopírá se o tak bohaté zkušenosti.

2. Žádné dílo z husitské doby není po jazykové stránce dnešnimu čtenáři beze zbytku srozumitelné, a to proto, že jazyk prošel i od konce 14. století ještě značnými změnami. I když si čeština zachovala svůj celkový ráz mluvnické stavby, přece se některé složky této stavby, a to v oblasti tvarů slov a jejich tvoření i v skladbě, v různém stupni měnily; zejména se však změnila hlásková podoba slov. Nejvíce změn ovšem proběhlo v slovní zásobě jazyka; ta se postupem doby dotvářela a přetvářela v souvislosti

s vývojem naší společnosti a v souvislosti s dobovými požadavky kladenými na jazyk a styl literárních projevů. Pokud jde o mluvnickou stavbu, lze sice říci, že čeština 15. století je dnešnímu čtenáři srozumitelnější než tzv. stará čeština památek z 14. století, ale přece o naprosté srozumitelnosti stále ještě mluvit nemůžeme. Je to proto, že jde o dobu velkého zlomu. Teprve v druhé polovině 15. století začaly se v jazyce projevovat důsledky toho, že spisovný jazyk pronikl do nejširších vrstev tehdejšího českého národa: začaly z něho mizet zastaralé prvky. Proto spisovná čeština 15. století má ráz přechodný. Je to mezistupeň mezi značně ustálenou češtinou 14. století, známou z četných literárních památek té doby, a mezi češtinou doby humanistické nastupující koncem 15. století, jež se za obrození v podstatě stala základem nového spisovného jazyka tvořícího se novodobého českého národa.

3. Při vydávání památek z husitské doby se naráží na některé ediční problémy nového charakteru. Vedle zcela běžného zjevu, že památky jsou dochovány až v pozdějších opisech, jde o dvě nové krajnosti: objevují se opisy pořizené téměř v stejné době, kdy památka vznikla (Husova Postila dopsaná 27. října 1413 je dochována v opise dokončeném 24. listopadu 1414), a objevují se i autorské originály (zejména u listů), ale vedle toho se lze setkat i s opisy značně pozdními, z konce 16. a ze 17. století. Některé památky, zejména veršované (písně), měly širokou publicitu, šířily se přímo i ústním podáním (zlidověly) a přešly i do lidových tisků. Pokud jsou zachovány v jediném zápise (jak je tomu často), a to ještě pozdním, je otázka jejich autorské verze neřešitelná. Při hledání nebo stanovení základního textu pro vydání (u památek bohatěji dochovaných) a při posuzování variant dalších opisů jsou zde ediční problémy stejné jako u Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu; držíme se proto i stejných edičních zásad. Úpravy pozdějších opisovačů považujeme buď za vědomé a záměrné změny textu, nebo za bezděčné úpravy nahodilé, které neporušily smysl (mohly přesto dát opisovanému textu nový význam), anebo za pouhé chyby, které vznikly neporozuměním nebo nepečlivostí. K tomu, abychom čtení rukopisu považovali za pouhou chybu, se uchylujeme jen v nejkrajnějších a nejnutnějších případech.

Nová situace nastává, pokud jde o řešení složité otázky poměru mezi jazykem starších a mladších památek a poměru mezi jazykem předloh a opisů. Ve Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu jsme se pokusili, pokud to bylo možné a pokud to dovoľoval charakter rukopisného dochování památek, aby vybrané ukázky podávaly také obraz jednotlivých vývojových stupňů jazyka od konce 13. století do konce 14. století. Tuto snahu podložit vývoj literární aspoň náznakem vývoje stavby jazyka nemůžeme mechanicky uplatnit v tomto dílu. Kdybychom ji chtěli

uplatnit, musili bychom se dopustit určitého násilí. Bylo již řečeno, že spisovná čeština 15. století má charakter přechodný. Je to dáno dvěma věcmi. Za prvé tím, že se spisovný jazyk vyvíjel plynule dále. Je však známo, že se na konci 14. století spisovný, literární jazyk dost vzdálil od jazyka běžně mluveného, a to zejména zachováváním některých konzervativních jevů mluvnických. Za druhé v 15. století pak, když došlo k rozšíření spisovného jazyka do nejširších vrstev (vnější demokratizace spisovné češtiny), projevila se snaha, aby se psaný jazyk s běžně mluveným co nejvíce sblížil (vnitřní demokratizace) – v tom smyslu mluvíme o všestranné demokratizaci spisovné češtiny. Plynulý vývoj jazyka (v širokém smyslu) je tu provázen snahou o vyrovnání mezi různými podobami tvořícího se národního jazyka (spisovnou a lidovou) i nakonec mezi jeho různými styly. Tento zásah dvou principů je příčinou jisté nejednotnosti jazykových prostředků, a to je právě znakem přechodnosti. Jde také o dobu, kdy se dostávala do prudkého pohybu další část soustavy hlásek, systém dlouhých samohlásek, ale všechny změny, jež se provedly nebo se začaly provádět, nepronikly v stejné míře do spisovného jazyka; je to dáno tím, že se na samém konci období, z něhož zde otiskujeme ukázky, objevil nový element, který ovlivnil vývoj jazyka – tisk. Uplatnění knihtisku mělo svůj konzervující vliv především na grafickou stránku, ale tím i na hláskovou podobu jazyka. Změny, které se v jazyce dály, zejména v stavbě hláskové, byly vysunuty na okraj jazykového dění – proběhly v běžně mluveném jazyce, v některém nářečí nebo ve skupině nářečí, ale do spisovného jazyka celkem nepronikly; pokud do něho pronikaly, tedy později a pozvolným prosakováním. Odpovídá proto charakteru doby a vývoje jazyka, jestliže ve vybraných ukázkách neprovádíme žádné úpravy, které by pomáhaly vystihnout dobový charakter, a ponecháváme podle rukopisů plně kolísání ve všech jevech, i hláskoslovných – pokud ovšem nejde o jevy jen grafické.

4. Je samozřejmé, že i v tomto dílu Výboru slovní ráz vybraných ukázek zůstal naprosto nedotčen. Bylo-li však v jednotlivých případech nutno opravovat zkomolené čtení rukopisů (nebo tisků) vzatých za základ vydání, přihlíželo se přitom na podkladě čtení jiných rukopisů i k době vzniku památky a volilo se vždy takové čtení zkomoleného místa, které po stránce slovní této době odpovídá; každá taková oprava porušeného textu je však zachycena v edičních poznámkách k příslušné ukázce. – Pokud jde o mluvnickou stránku ukázek, jak tvaroslovnou, tak zvláště syntaktickou, edice do jazyka nezasahuje, ovšem mimo ty případy, kdy rukopisné podání je zřetelně chybné; i v těchto případech opravy, prováděné podle zásad textové kritiky, jsou zachyceny v edičních poznámkách. Na rozdíl od prvního dílu Výboru neopravujeme taková čtení, kdy opisovač provedenou změnou porušil některý jazykový jev památky, popř. její autorské verze

(např. proměnou aoristu, jemuž nerozuměl, v přítomný čas porušil jednotu vyprávěcího času); raději na takové případy upozorňujeme ve vysvětlivkách, protože změny toho druhu mohly být podnětem k vytvoření nebo k upevnění nového stylistického prostředku (v našem případě vyprávěcího přítomného času, tzv. historického prezentu). – Jak již řečeno, pokud jde o stránku hláskovou, která má bezprostřední vztah ke grafice, nehodnotíme různým způsobem kolísání a ponecháváme pestrost ve všech rozkolísaných jevech; pestré kolísání je příznačné pro celou tuto dobu a vyplývá z toho, že se vytváří spisovný jazyk nových kvalit. V té době spisovný jazyk nebyl dosud ustálen a jeho norma nebyla nikterak kodifikována.

5. Ukázky jsou otištěny v prepise (transkripci); grafika starých rukopisů (podle potřeby také tisků), v podstatě stále spřežková, je podle obecně uznávaných pravidel přepisu nahrazena systémem diakritickým (užívajícím čárek a háčků), který právě v 15. století začal docházet uplatnění, i když v podobě značně nedůsledné.

POUČENÍ O ČEŠTINĚ 15. STOLETÍ

HLÁSKY A JEJICH PŘEPIS

Podáváme tu přehledné poučení o těch hlavních změnách hláskových, které se udály převážně v 14. století a v 15. století ještě doznávaly, dále o změnách, které se dály v 15. století, a konečně o těch změnách, jejichž plné provedení spadá až do pozdější doby, ale k nimž se už ojedinělé náběhy v 15. století objevily; tento třetí druh změn se nás týká také proto, že některé památky z 15. století jsou zachovány až v pozdních opisech, kde pozdní hláskové změny zcela nebo v určité míře pronikly do jazyka dochovaného rukopisu památky.

Samohlásky

1. Přehláska *a* v *ě* a *á* v *ie* (dlouhé *ě*), provedená už v 12. století, a přehláska *u* v *i* a *ú* v *í*, která proběhla ve 14. století, je v rukopisných památkách z 15. století pochopitelně provedena. Ojedinělé případy nepřehlasovaného *a*, *á* nebo *u*, *ú* i v poměrně pozdních památkách jsou zde zásadně ponechávány, protože to mohou být zvláštnosti nářeční (*ulica*; *juž*, *solú*, *na zem'u*) nebo je přehláska zrušena působením různých vlivů, nejčastěji tvarové analogie (*kupuju* podle *nesu*). Ze stejného důvodu jsou ponechány tvary, kde se ještě objevuje *ě*, popř. *e* nebo *i*, ale kde se spisovný jazyk dalším vývojem vrátil vlivem analogie k původnímu *a* a *u* (*počeli*, *vzeli*, *pohoršije*, později *počali*, *vzali*, *pohoršuje* podle *počal*, *vzal*, *kupuje*).

2. Ve 14. století proběhla už také v podstatě změna *ě* v *e* (tzv. ztráta jotace) v plném rozsahu, tj. po všech souhláskách mimo po retnicích. V prvních dvou desetiletích 15. století ještě pozvolna doznávalo kolísání mezi *ě* a *e*. Stará grafika (*czyjefta, uliczye, fie* apod.) ovlivňovala nepochybně i grafiku pozdější (opisováním) a tak se znak *ye* n. *ie*, jímž se v spřežkovém pravopise *ě* označovalo, objevuje u písařů po celé 15. století až do 16. století, ovšem jen jako pravopisná tradice, jak je vidět na častém psaní zvratného *sě*. Někteří písaři první složkou znaku *ye* n. *ie* označovali měkkost předchozí souhlásky, ale nejčastěji jde o čistě grafickou záležitost: *ye* n. *ie* označovalo pouhou samohlásku *e* a toto psaní bylo ještě komplikováno tím, že také *i* vyslovované jako jedna samohláska se dlouhou dobu tradičně psalo znakem *ie*, ač se ve výslovnosti dvojhláska *ie* dávno změnila v samohlásku *i*.

V našich ukázkách postupujeme takto: v oddíle Husovi předchůdci zachováváme jotaci v plném rozsahu (po všech souhláskách mimo po *j*, kde už ve 14. století byla jotace zřetelným anachronismem) v modlitbách Miličových, zcela ji potlačujeme v starém českém překladu Waldhauserovy Postily (je zachován v pozdním opise), a to v obou případech ve shodě s tendencí základních rukopisů. V ukázkách z českých děl Husových a pak v úryvku z Mladoňovicovy Pašije M. J. Husi necháváme *ě* podle rukopisu (s výjimkou slabiky *je*) – u Husových spisů je to odůvodněno také archaickou hláskovou stránkou Husova jazyka; a týká se to i Mladoňovice. V ukázkách českého překladu bible, pokud jde o překlady ještě ze 14. století, dodržujeme praxi předchozího dílu Výboru. V ostatních ukázkách psaní *ye*, *ie* nezachováváme, ať se v rukopise vyskytuje v jakékoli míře – vždy je jeho zaznamenávání záležitostí jen grafickou, zřejmě neodráží výslovnost a rukopisy, které píší *ye*, *ie*, zpravidla silně kolísají a uvádějí je na místech, kde od původu *ě* nebylo. Pokud je toho třeba, v úvodu k edičním poznámkám ještě jednotlivě uvádíme, jak se k jotaci v rukopise stavíme.

U slov *zjeviti*, *zjěvenie* apod., u nichž se objevovala stará varianta *zěviti*, *zěvenie*, jistě ne pouze grafická, dodržujeme i po ztrátě jotace rozlišení podle rukopisu *zjeviti*, *zjevenie* i *zeviti*, *zevenie*.

3. Od konce 14. století docházelo k změnám dlouhých dvojhlásek a dlouhých samohlásek. V 15. století se dlouhá dvojhláska *ie* v naprosté převaze změnila v dlouhé *i*. Po jistou dobu, kdy se už *ie* nevyslovovalo, udrželo se vlivem tradice v písmu a písaři kolísali mezi psaním *i* a *ie*; proto se psaní *ie*, jež bylo jen tradiční a formální (neodpovídalo výslovnosti), někdy objevovalo tam, kde bylo *i* původní (*s nie, s niem, kanovníek* apod. m. *s ní, s ním, kanovník*). Dobré svědectví podávají některé veršované památky, kde se někdy objevuje v rýmech psané *ie* proti *i* a naopak; nejde tu o nedostatky v rýmu, ale o plné rýmy vzhledem k jednotné výslovnosti psaného *i* a *ie*. Protože nelze vždy rozhodnout, jaké výslovnosti odpovídá *ie*, necháváme

tu – mimo rýmy, kde zpravidla rekonstruuje podle většiny – psaní podle rukopisu s kolísáním; bez poznámky však přepisujeme *i* tam, kde rukopisy mají *ie* jen grafické na místech původního *i*.

Dlouhá dvojhláska *ie* se také vyvíjela obdobně jako krátké *ě* a ztrácela svou první složku. Po *l* se už před 14. stoletím *ie* změnilo v *é* (*obilé, léto* m. *obilie, lieto*). Ve 14. a hlavně v 15. století se objevuje častěji *é* místo dlouhého *ie*. V některých slovech, kde bylo původní *é*, bylo už staré kolísání (*řeci, dřeve, posélati* aj. vedle *řeci, dřieve, posielati*), na konci 14. a v 15. století se takové kolísání objevuje častěji, a tak se píše *ie* na místě původního *é* i *é* na místě původního *ie* (*hřešník, budúceho*). Protože jde o poměrně dost rozšířenou ztrátu jotace v dlouhých slabikách, neupravujeme *é* na *ie* a přepisujeme podle rukopisu, a to na rozdíl od praxe prvního dílu Výboru.

4. Již v 14. století jsme mohli pozorovat pozvolnou změnu dlouhého *ó* v *uo*; na konci 14. století měla tu dvojhláska *uo* zřejmou převahu. Tato převaha se udržela i v 15. století, původní *ó* čím dále tím více mizelo, třebaže se objevuje i v pozdních památkách a opisech; současně se objevovaly i první případy přeměny dvojhlásky *uo* v jednoduché dlouhé *u* (psané *û*); to pak nabylo převahy v 16. století. Znak *û* je od původu tzv. ligatura a původně označoval ještě dvojhlásku *uo*. V našich ukázkách necháváme stav podle rukopisu, pokud nejde o zcela ojedinělé zachovávání starého stavu; jen ojedinělé *û* přepisujeme *uo*.

Někteří písaři píší *uo* také na místě původního krátkého *o* (*buoha, buoží*). Takové psaní zachováváme.

5. V druhé polovině 15. století se ve větší míře začala také uplatňovat změna dlouhého *ú* na konci a uprostřed slov v *ou*, ojediněle také na začátku slov. Dvojhláska *ou* je však běžně psána *au*, ale jde zřejmě jen o záležitost grafickou (snad o vliv grafiky cizí). Přepisujeme *ou* ve shodě nepochybně aspoň s většinovou výslovností a ovšem podle stavu v rukopise necháváme kolísání mezi *ú* a *ou*.

6. V některých rukopisech se objevují i ty změny dlouhých samohlásek, které sice v různém rozsahu v češtině proběhly, ale které nepronikly do spisovného jazyka. Jde o změnu *ý* a *í* v *ej* (*dobrej, cejtít*) a o změnu *é* v *í, ý* (*nalizáme, na daleký cesty*). Ponecháváme psaní rukopisu, protože nechceme odstraňovat žádné typy kolísání, ani kolísání při vytváření podoby spisovného jazyka, ani nechceme zápisy památek zbavit jejich hovorového nebo nářečního charakteru.

7. V rukopisech a tiscích hlavně z 16. století (ojediněle však též z 15. století) se objevuje také změna těžeslabičného *aj* v *ej* (*vejce, nej-*). Pochopi-

telně necháváme stav podle rukopisu. Psaní *aj* v těch případech, kde by mělo být *ej*, jež vzniklo diftongizací původního *ý* nebo *i* (zvrtná analogie *dobraj*, *pajcha* m. *dobrej*, *pejcha* z pův. *dobrý*, *pýcha*) upravujeme na *ej*, protože *aj* je zde věcí grafickou.

8. Předložka *v* se před retnou souhláskou (*b*, *p*, *m*, *v*) následujícího slova často, ne však zcela pravidelně stále ještě měnila v *u* (*u městě*, *u Pražě*). Tato změna je v našich ukázkách zachycena jen v těch případech, kde ji jasně dosvědčuje nesporná grafika rukopisu, který byl vzat za základ; nezávádí se, není-li provedena nebo je-li grafika rukopisu sporná.

9. V rozložení krátkých a dlouhých samohlásek se čeština 15. století proti češtině 14. století už přiblížila soudobé češtině, ne však v plné míře a v celém rozsahu jazyka – jistě byly rozdíly dobové i nářeční. Také rukopisy čím dále tím více a přesněji označují délku; přitom nejméně důsledně a zřetelně je označováno dlouhé *i* – znakem *í* (prostě s diakritickým znaménkem) nebo *ij* (spřežkou) se často označuje také *i* krátké. Proto v tomto svazku necháváme předpokládanou délku staročeskou, pokud je bezpečně doložena (*náděje*, *úžitek*, *póžitek*); jinak se spíš přikláníme k pokročilejšímu stavu, který je znám z 16. století a z pozdější doby, kdy už délka byla důsledněji označována v písmu (*tiše*, *mile*, *milostivě* apod. m. staršího *tíše*, *míle*, *milostivě*).

Týká se to také dlužení počáteční samohlásky slova po neslabičné předložce (*v ohni*, *k odporu*). Délku zde označujeme jen tehdy, je-li označena v rukopise; samozřejmě ponecháváme v těchto případech v rukopise dvojhlásku, která tu vznikla ze samohlásky dlouhé.

Souhlásky

10. Do písemného označování souhlásek zasahovala i v 15. století ponejvíce asimilace (spodobování) znělosti souhlásek ve skupinách párových znělých a neznělých souhlásek. Ve výslovnosti je a byla taková skupina celá znělá nebo celá neznělá zpravidla podle poslední souhlásky ve skupině (*hladký* vysl. *hlatký*, *lecko* vysl. *ledzgo*, *pod kamenem* vysl. *potkamenem*). Asimilovaná výslovnost pronikala v některých rukopisech i do psaní a v ojedinělých případech bylo starší etymologické psaní vývojem důsledně podle výslovnosti změněno (*čbán* na *džbán*, *sbožie* na *zbožie*, *zboži*).

Stejně jako v prvním dílu Výboru píšeme způsobem dnes obvyklým, kde psaní rukopisu je dnes neobvyklé nebo kde by ztížilo porozumění textu (píšeme *kdo* m. *gdo*); jen v těch ojedinělých případech, kde psaní rukopisů je důsledné, ponecháváme starý způsob psaní (*čbán*).

Největší potíže stále působí kolísavé psaní *s* a *z* na začátku slov, nejednotné a neustálené vlivem spodoby pronikající do písma. V prvních dvou

částech našeho svazku víc přihlížíme k původu slova (dáváme přednost etymologickému staršímu psaní, např. *sbožie*), v dalších částech (pokud se nevracíme do 14. stol.) spíš bereme v úvahu další vývoj grafiky (píšeme *zbožie*). V sporných případech se snažíme zachovat jednotný způsob psaní; u slov *správa* × *zpráva*, *spraviti* × *zpraviti* se snažíme o rozlišení podle významu. Tyto úpravy ovšem nejsou zaznamenány v edičních poznámkách, protože v mnoha rukopisech se znaky pro *s* a *z* stále ještě zaměňují a protože jde o jevy grafické, které neodrážejí výslovnost (v témže úryvku se v rukopise píše např. *sbor* i *zbor*).

Podobné stanovisko zaujímáme ke kolísavému psaní předložky a předpony *ot* × *od*. V první polovině víc dbáme rukopisů, zatímco v dalších částech se nevyhýbáme důslednému pozdějšímu psaní *od*.

Předpona *uz-* se zjednodušila, zejména před souhláskou, v pouhé *z*, a tím tato předpona splýnula s předponou *z-*; toto *z-* vzniklé zjednodušením ze *uz-* se také někdy psalo podle spodoby jako *s*. V mnoha případech nelze bezpečně rozhodnout, zda *z-* je původní nebo vzniklé ze *uz-*. Proto v textech otiskujeme *uz-* jen tam, kde je zcela jasné a kde v témže rukopise je totéž slovo psáno většinou s předponou *uz-*. Ovšem zjednodušenou předponu píšeme vždy jako *z-*, nikoli jako *s-*.

11. Zjednodušené souhláskové skupiny jsou doplněny bez poznámky, pokud jde o běžné typy zjednodušování, vadící porozumění textu, a pokud v dalším vývoji neměla výslovnost vliv na pravopis. Objevují-li se v daném rukopise složitější případy zjednodušování, je na potřebné úpravy upozorněno v edičních poznámkách, a to na ojedinělé případy jednotlivě, na opakující se souborně v úvodu k poznámkám. V případě, kdy vývoj grafického obrazu šel ve shodě s výslovností slova, tj. kde proniklo zjednodušování hláskových skupin i do písma (*ctný* m. *čstný*, *co* m. *čso*), nedoplňujeme zpravidla vynechanou hlásku a necháváme kolísání jako typický jev přechodu.

Podle obvyklého způsobu psaní upravujeme ty případy, kdy rukopis vyjadřuje totéž jinými znaky (*bohatší* m. *bohači*, *světská* m. *svěcká*); necháváme však psaní *věči* (muž. rod), protože se mohl vyvinout z pův. *věci* pod vlivem žen. rodu *věčši*, *věčši*.

12. Souhlásková skupina *šč* se v 14. století začala měnit v *šl*. Pokud se ještě *šč* objevuje v rukopisech našich památek, neupravujeme je a necháváme kolísání.

13. Ve značné míře se v rukopisech objevuje odsouvání *j-* na začátku slova, a to v případech shodných se současnou češtinou (*mám* m. *jmám*, *hra* m. *jhra*) i v případech s dnešním psáním neshodných (*sem* m. *jsem*). Ponecháváme psaní rukopisu.

14. Také v češtině 15. století se objevuje souhláska *v* (prothetická nebo hiátová) na začátku slova ve větší míře, než je obvyklé v dnešní spisovné češtině (*vodehnati, voko*). Toto psaní rukopisů je zachováváno.

15. Nářeční zvláštnosti zápisů jednotlivých památek se snažíme zachovávat, i když jde o jednotlivosti; často je na ně upozorněno ve vysvětlivkách jazykových. Jestliže z vážného důvodu ojedinělé jevy, které by mohly mít nářeční charakter, z textu odstraňujeme, pak na ně upozorňujeme v edičních poznámkách.

TVARY

Při porozumění některým tvarům češtiny 15. století působí dnešnímu čtenáři potíží dvě věci. Především je to jiná podoba tvarů slov způsobená tím, že je v nich zachován starší hláskový stav. Např. tvary *hlavú, vedú* se liší od dnešních tvarů *hlavou, vedou* jen tím, že v nich není ještě provedena změna *ú* v *ou*. Tvar *vzeli* se liší od novočeského *vzali* tím, že se v něm ještě udržela přehláska *a* v *ě* (to pak ztrátou jotace změněno v *e*) a není provedeno analogické vyrovnání podle *vzal* na *vzali*. Základní znalost vývoje hláskové soustavy češtiny, k jejímuž poznání mají přispět i předchozí výklady, odstraňuje největší část takovýchto potíží.

Další potíže, hlubší, působí však to, že některé tvary zanikly nebo byly nahrazeny jinými, a tak se v pozdější době staly nesrozumitelnými. Zákonitost a postup těchto změn je daleko složitější než zákonitost a postup hláskového vývoje. Protože od všech čtenářů našeho Výboru nelze požadovat podrobné znalosti historické mluvnice, upozorňujeme na hlavní obecné znaky tvarosloví češtiny 15. století na podkladě obecných znaků staré češtiny (14. století), které jsme vytkli v prvním dílu Výboru. Jde o takové případy, které se v ukázkách často opakují, na ojedinělé jevy se upozorňuje na příslušném místě ve vysvětlivkách jazykových.

1. V skloňování i časování měla čeština 15. století vedle jednotného a množného čísla ještě stále zvláštní tvary čísla dvojného (duálu), a to stejně jako čeština 14. století, jenže už v menším rozsahu. Duál se čím dále tím více omezoval na párové předměty, převážně na jména údů lidského těla (*oči, uši, ruce, koleně*); duálové tvary si podržely číslovky *dva, oba*. Udržovaly se také ostatní tvary skloňování, 2. a 6. pád *oči, uši, rukú, kolenú* (pozd. *rukou, kolenou*), 3. a 7. pád *očima, ušima, rukama, kolenoma*; pod. *dvú, obú* (pozd. *dvou, obou*), *dvěma, oběma*.

Ne příliš často se objevují duálové tvary u sloves: 1. os. *vedevě* n. *vedeva*, *prošivě* n. *prošiva*, *kupujevě* n. *kupujeva*, 2. a 3. os. má stejné tvary: *vedeta*, *prošita*, *kupujeta*.

Tvary duálu zanikly během 15. století u jmen i u sloves, pokud si je některá jména nepodržela na označení údů lidského těla, které se vyskytují po dvou.

Skloňování

2. Proti češtině 14. století je možno v 15. století v skloňování pozorovat zřetelnou tendenci k zjednodušení a k zvýraznění celé soustavy tvarů. Prostředkem zjednodušení bylo omezení jednotlivých skloňovacích typů, prostředkem zvýraznění bylo kladení většího důrazu na rod. Velmi se omezily kmeny souhláskové (*kámen, kamene; rámeč, ramene; loket, lokte; máti, mateře*), a to tak, že do nich pronikly koncovky produktivních kmenů samohláskových (*kamenu, ramena, loktu*), a tím, že jednotlivá slova přecházela k jiným skloňovacím typům buď přímo (*rameno*), nebo pomocí nové přípony (*matka*). Některé typy skloňování se omezily pro jistý rod: i-kmeny *kost* (žen.) a *host* (muž.), které se původně skloňovaly téměř stejně, se rozdělily; u typu *kost* zůstala jen jména ženského rodu a mužská jména si buďto podržela skloňování a změnila rod, např. *zvěř* (původně muž.), anebo si podržela mužský rod a změnila skloňování (samo *host* přešlo k typu *pán*). Také jména jako *vládkyka, panoš* apod., původně skloňovaná stejně jako *žena* a *duše*, si ustálila některé nové tvary mužského typu skloňování (*vládkovi, panošové*), aby zvýraznila svůj rod.

3. Již ve 14. století se počala u jmen rozlišovat životnost a neživotnost. V 15. století se tento proces pozvolna dokončoval: u mužských jmen se vytvořily paralelní typy životné (*pán, oráč*) a neživotné (*hrad, stroj*). Vývoj byl dokončen také v tom smyslu, že k životným jménům přešla i jména zvířecí, zatímco zprvu se životný typ vytvořil jen pro jména osobní. V našich ukázkách se nerozlišené tvary životné a neživotné objevují již jen zřídka.

4. Původně složitý komparativ (2. stupeň) přídavných jmen (muž. a stř. *bohatěji, moudřejši, chuzši, lepší, těžši, další, bližši, věcši*, žen. *bohatější, moudřejší, chudší, lepší, těžší, další, bližší, věcší*) se v průběhu 15. století zvolna zjednodušoval. Dostával podobu jednovýchodného (měkkého) přídavného jména, jehož základem se stal tvar ženského rodu: *bohatější, moudřejší, chudší, lepší, těžší, další, bližší, věcší*.

Časování

5. V 1. osobě jednotného čísla u sloves, která měla v 2. a 3. osobě jednotného čísla přít. času dlouhou samohlásku nebo dvojhlásku (*umieš, umie*,

sázieš, sázie, trpiš, trpi, prosíš, prosí, děláš, dělá), časem převládl tvar s koncovkou *-m* (*umiem, sáziam, trpím, prosím, dělám*), který vznikl na místě tvaru s koncovkou *-u* (*uměju, sázěju, trp' u, prošu, dělaju*) už koncem 14. století a na samém začátku 15. století.

6. V 1. osobě množného čísla zůstávaly tři koncovky, *-m, -me, -my* (*vedem, vedeme, vedemy*), i když koncovka *-my* byla řídká a koncovka *-m* zanikala u sloves, která nově nabývala *-m* v 1. osobě jednotného čísla.

7. Původní 2. osoba jednotného čísla rozkazovacího způsobu *vedi, nesi, trpi, prosí* ztrácela koncové *-i*, pokud to dovoľoval slabičný sklad slova (*jdí* zůstalo, protože *jd* by netvořilo slabiku). Po *j* (*dělaj, kupuj*) koncovka *-i* už zanikla dříve.

8. Jednoduché tvary minulého času, aorist a imperfektum, v 15. století pozvolna zanikaly, když už na konci 14. století, jak konstatováno, byly obvyklé jen v psaném jazyce. Přitom spíš odolávalo imperfektum (jedn. č. *vediech, kupovách; vedieše, kupováše; vedieše, kupováše*; množ. č. *vediechom, kupováchom; vediešte, kupovášte; vediechu, kupováchu*; dvoj. č. *vediechově n. vediechova, kupováchově n. kupováchova; vediešta, kupovášta; vediešta, kupovášta*).

Obojí aorist, silný (jedn. č. *ved; vede; vede*; množ. č. *vedom; vedete; vedu*; dvoj. č. *vedově n. vedova; vedeta; vedeta*) i slabý (jedn. č. *vedech, dach, prosich; vede, da, prosí; vede, da, prosí*; množ. č. *vedechom, dachom, prostchom; vedeste, daste, prosiste; vedechu, dachu, prosichu*; dvoj. č. *vedechově, dachově, prosichově n. vedechova, dachova, prosichova; vedesta, dasta, prosista; vedesta, dasta, prosista*), zanikl, zdá se, rychleji. Důvod je v tom, že aorist měl některé tvary shodné s přítomným časem, nebyl dost výrazný. Proto můžeme pozorovat častou záměnu s přítomným časem. Tato záměna přispěla asi ne-li k vzniku, tedy k rozšíření tzv. vyprávěcího přítomného času (historický prézens – přítomné tvary vyjadřují minulý děj). Takovýto proces vzniku vyprávěcího přítomného času můžeme zde dobře vidět na povídce Valter a Grizelda.

9. Poměrně volné užití přechodníků, jak bylo běžné ve 14. století a jak jsme proto na ně upozornili v prvním dílu Výboru, je příznačné i pro 15. století. Stále se objevují vazby přechodníků se spojkou, není třeba shody podmětu přechodníku s podmětem věty. Čím dále tím méně jsou tvary vyhraněny pro jednotlivé rody a stále častěji se objevuje jediný tvar bez rozlišení rodu i čísla.

OBSAH JAZYKOVÝCH I VĚCNÝCH VYSVĚTLIVEK A EDIČNÍCH POZNÁMEK

Vysvětlení slov, která nejsou známa dnešnímu čtenáři, vysvětlení tvarů, k jejichž porozumění je třeba speciálnějších znalostí historické mluvnice, a nezbytné poučení věcné najde čtenář v jazykových a věcných vysvětlivkách, připojených hned za každou ukázkou.

Ediční poznámky mají zpravidla dvě části. V úvodu jsou uvedeny rukopisy, v nichž je památka dochována, a rukopis, který byl vzat za základ. Dále jsou tam připomenuty její důležité edice (je-li to třeba, je upozorněno na jejich kvalitu) a je udána potřebná základní literatura. Podle potřeby jsou v první části edičních poznámek charakterizovány obecnější jazykové znaky rukopisu a způsob přepisu. – Vlastní textověkritické poznámky poučují jednak o provedených opravách v textu proti rukopisu, který byl vzat za základ, jednak o závažných textových různoceteních z jiných rukopisů téže památky. Každá textověkritická poznámka je dvoudílná. Před hranatou závorkou je podoba zde v textu otištěná (pokud je tato podoba opřena o jiný rukopis než ten, který byl vzat za základ, je to vyznačeno zkratkou příslušného rukopisu; pokud jde o opravu provedenou v jiné edici nebo navrženou někým jiným než editorem – viz na konci 2. sv. –, je uvedena zkratka jména toho, kdo opravu provedl nebo navrhl), za závorkou pak je to rukopisné čtení (nepřepsané, v původním pravopise), které bylo opraveno (popřípadě je udán důvod, proč bylo opraveno), nebo je uvedena (v přepise) důležitá věcná varianta jiného rukopisu. Varianty z jiných rukopisů téže památky jsou omezeny na nejmenší míru; jsou uvedeny jen nejdůležitější obsahové varianty. U památek dosud nevydaných nebo vydaných neoborně je však variant více. Ukázky ze Starých letopisů českých a z českých překladů bible jsou doprovázeny bohatým aparátem, protože jde o důležité památky bohatě rozšířené a dochované, u nichž se kritické vydání citelně postrádá; varianty zde právě dokládají bohatý rozvoj těchto památek a jejich velkou stylovou i jazykovou diferenciaci.

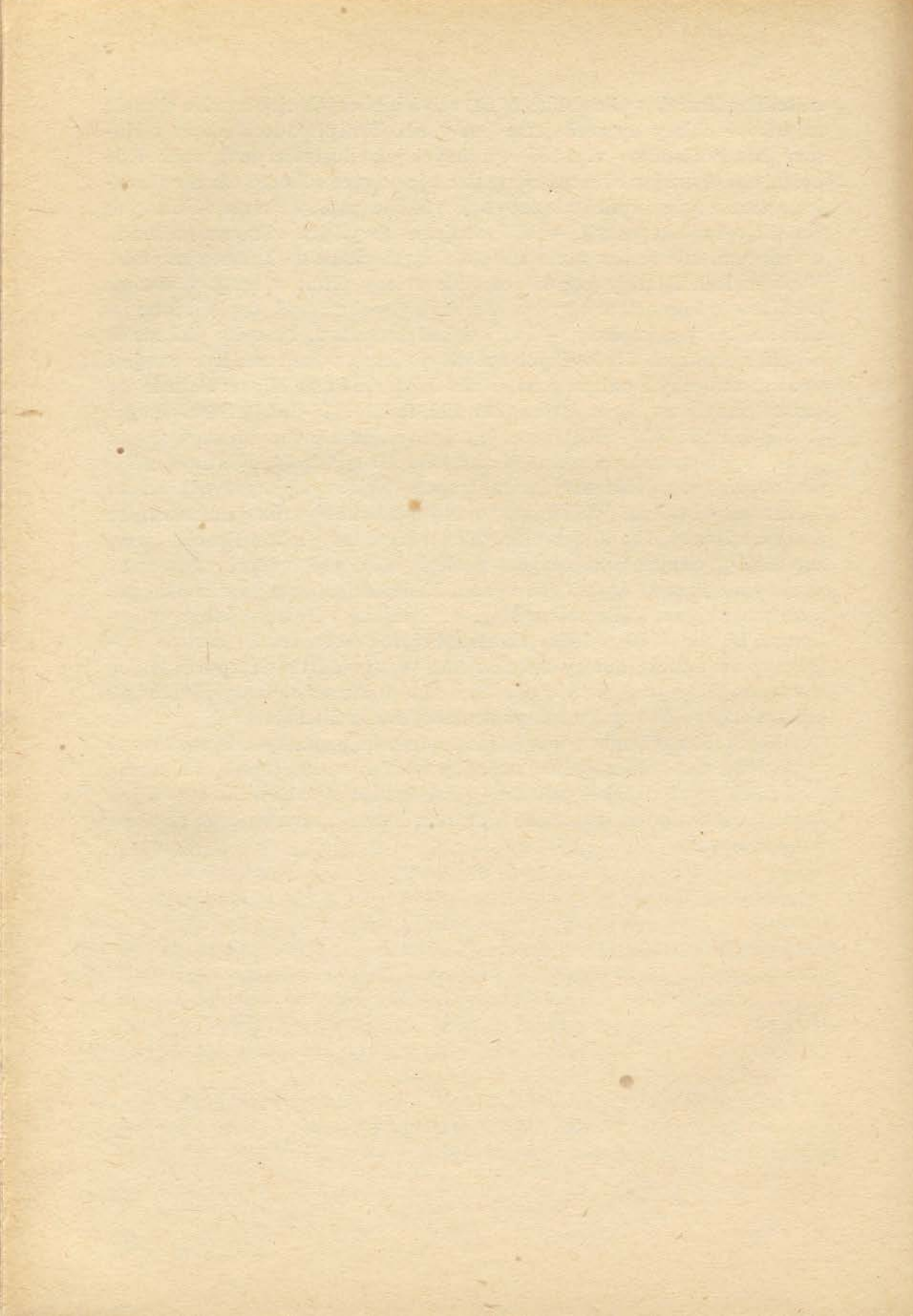
Poznámky k překladům z latiny mají převážně jen první, úvodní část. Jestliže překladatel zjistil, že v edici překládané památky jsou chyby anebo že je třeba rukopisné latinské čtení opravit, připojil ediční poznámku dvoudílnou, analogickou k jednotlivým poznámkám u českých ukázek.

Tyto ediční poznámky jsou až za celou skupinou památek a jsou sestavovány způsobem obvyklým v odborných edicích.

Citace textů biblických a jiných jsou uváděny ve vysvětlivkách jazykových a věcných, jen pokud jde o skutečné citáty v textu samém neurčené. Velká část našich památek z té doby však napodobuje styl bible, církevních

učitelů a příruček v té době běžných, užívá biblických aj. obrazů a obrátů; na takové ohlasy upozorňujeme jen v několika případech (např. v Husově listu Pražanům – v. s. 185) vybraných jako ilustrace, jinak nikoli. Kde určení citátů má jen odborný charakter a je po ruce odborná edice, odkazujeme na ni a určení citátů zde znovu neuvádíme (např. v ukázce z Husových Knížek o svatokupectví). – Bibli citujeme obvyklým odkazem na knihu a verš tam, kde není v textu samém dobová citace na knihu a kapitolu. V překladech z latiny jsou citace bible určeny přímo v textu v závorce (většinou je toto určení už v textu památky, pokud není, doplnili jsme je) udáním knihy a kapitoly. – Patristickou literaturu, tj. spisy církevních učitelů a ostatních středověkých autorit citujeme, pokud není uvedeno jiné vydání, zkráceným odkazem na sbírku Jacquese Paula Migne: *Patrologiae cursus completus, Series latina* (221 dílů, Paříž 1844-1864), *Series graeca* (166 dílů, Paříž 1857-1866), která je nejužívanějším souhrnem starších edic jednotlivých autorů; citujeme ji zkratkou PL (*Patrologia latina*) a PG (*Patrologia graeca*), číslem svazku a sloupce. – Nejobvyklejší právní příručku užívanou i v husitské době, komentovaný svod citátů z různých církevních autorit, užívaný jako kodex církevního práva, tzv. Dekret Graciánův (v. zde s. 20), citujeme stejně jako další uváděné církevněprávní souhrny stručným odkazem na kritické vydání Emila Friedberga ve sbírce *Corpus iuris canonici*, sv. 1 (*Decretum Magistri Gratiani*) a 2 (*Decretalium collectiones*), Lipsko 1879 a 1881 (zkratka Friedb., číslo svazku a strany). – Odkazy na antické autory zpřesňujeme ve vysvětlivkách zpravidla jen uvedením díla a jeho části. U ostatních autorů, na něž se texty odvolávají, odkazujeme na citovaná místa podle dobrých dosažitelných edic.

V několika případech, kdy latinská předloha památky, zde otiskované v překladu, není vůbec vydána nebo její vydání je nedostupné, otiskujeme v edičních poznámkách – petitem – příslušnou část latinského textu, jak žádali čtenáři a kritikové našeho Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu.

I

Husovi předchůdci

Husitské revoluční hnutí bylo dovršením dlouhého společenského vývoje v českých zemích a rovněž literatura husitské doby rozvíjela podněty pokrokového křídla slovesné tvorby 14. století. Tyto literární souvislosti se ovšem nejeví vždy na první pohled dosti zřetelně a musíme je často odhalovat literárněhistorickým rozbořem, u některých činitelů je však předjímání pozdějšího husitství evidentní, a proto je označujeme jako Husovy předchůdce.

Působili v druhé polovině a hlavně na konci 14. století. S Husem je spojuje na prvním místě snaha odhalovat a veřejně kárat zlořády v soudobé společnosti a zejména v církvi, jako byla ziskuchtivost, rozmařilost a nemravný život. Jednu skupinu sbližuje s Husem i forma kazatelského působení – byli to kazatelé, kteří užívali kazatelný jako veřejné tribuny k šíření kritických snah a reformních myšlenek. Jejich činnost docházela zprvu podpory od krále Karla IV. i Václava IV. a od vysokých církevních hodnostářů, později však byli často stíháni církevní mocí, protože jejich opravné snahy ohrožovaly nejen postavení jednotlivých duchovních, ale i autoritu celé církve (Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova). Druhou skupinu tvořili učení teologové působící na universitě (Vojtěch Raňků z Ježova, Jan z Mýta, Štěpán z Kolína); pod vlivem jejich názorů, často radikálních, ba i revolučních, vyrůstal Jan Hus a celá řada kazatelů, kteří později působili na venkově a pomáhali tam vytvářet ovzduší, z něhož vyšlo husitské revoluční hnutí. V Praze byla kazatelským střediskem tohoto hnutí od sklonku 14. století Betlémská kapele, kolem níž se soustředili kazatelé i teologové.

Největší proslulosti z Husových předchůdců nabyt Jan Milíč z Kroměříže. Po jeho smrti se vytvořil mezi stoupenci reformních snah Milíčův kult a slavný kazatel našel i dva životopisce. Přímo v prostředí stoupenců reformních myšlenek vzniklo *Vyprávění o Milíčovi*, složené jedním z Milíčových žáků, Matějem z Janova. Protože přináší zajímavé údaje o Milíčově životě a zároveň ukazuje, jak si představoval konec 14. století ideál stoupence reformního hnutí, uvádíme jím ukázky z děl Husových předchůdců.

VYPRÁVĚNÍ O MILÍČOVI OD MATĚJE Z JANOVA

Toto vyprávění je vloženo do hlavního spisu Matěje z Janova *Regulae Veteris et Novi testamenti* (Pravidla Starého a Nového zákona; viz dále na s. 63), a to za 5. traktát 3. knihy. Tvoří zde úvod k Milíčovu latinskému spisku o Antikristu, který Matěj z Janova připojil k svému dílu a tak zachoval pro budoucnost. (Viz dále na s. 55.)

Přibližně současně s *Vyprávěním o Milíčovi od Matěje z Janova* vznikl i roz-

sáhlejší, rovněž latinský spis Život ctihodného kněze Milíče (Vita venerabilis presbyteri Milicii). Byl napsán patrně nedlouho po Milíčově smrti neznámým jeho žákem. Oba oslavné životopisy svědčí o úctě a oblibě, již se Milíč těšil.

Vrátím se nyní k vyprávění o šlechetném Milíčovi. Poznal jsem u tohoto Milíče – to jméno přeložené do latiny znamená „nejmilejší“ – všecku jeho tak překypující lásku a hluboké milosrdenství ke všem lidem, dokonce i k nepřátelům a pronásledovatelům, že každý, kdo s ním mluvil nebo jednal, od něho přímo čerpal lásku, vlídnost a laskavost ducha, jedině snad s výjimkou lidí posedlých duchem Antikristovým; a nikdo od něho neodcházel bez útěchy. Ve všem se tento muž projevoval zcela jako druhý Eliáš. Neboť trýzně ustavičně své tělo hladověním, žíní a popelem a mnohými útrapami, s takovou vytrvalostí pracoval v potu pro spásu lidu, že každý, kdo ho viděl, nabyl přesvědčení, že jeho úsilí vůbec přesahuje veškeré lidské možnosti a fyzické schopnosti. Věru nedopřál si oddechu: vyposlouchával zpovědi, navštěvoval nemocné, vězněné a zmrzačené, těšil zarmoucené a obracel hříšníky.

Opustil dvůr císaře Karla IV., kde byl neobyčejně vážen a oblíben, zřekl se mimoto všeho, co měl, i důchodů a čestných úřadů při pražském katedrálním kostele a zcela se jal následovat Krista Ježíše, rozhodnův se nést pohanění Ježíše ukřižovaného, vyjít ven z tábora a raději být opovrženým v domě božím nežli přebývat v stáncích hříšníků s bohatstvím a v slávě dcery faraónovy. A tak připraven obětovat vše, a nadto ještě sám sebe obětovat pro spasení duší, věnoval se cele a pohotově službě Kristových chudých a kázání slova božího. I obdaroval ho proto pán Ježíš způsobem hodným úžasu a od staletí neslýchaným: neboť v krátkém čase obrátil k pokání na dvě stě vykřičených veřejných nevěstek, nepočítaje v to jiné hříšníky obojího pohlaví, kteří se dali na pokání tajně. Bez počtu bylo po celých Čechách panen a vdov, které se v mládí působením jeho slova podivuhodně roznítily ohněm Ježíšovy lásky a dodnes setrvávají při svém rozhodnutí.

Sám Milíč, syn a obraz pána Ježíše Krista a bezmála věrná a zřetelná podoba jeho apoštolů, pečoval na svůj náklad o zmíněné kající nevěstky, za veliké peníze je vykupoval ze smilného obchodu a naplněn milosrdenstvím páně pečoval jako přelaskavý otec o jejich ošacování, výživu a převýchovu a podivuhodně se o ně staral jako kvočna schraňující kuřátka pod svými křídly a jako orlice povzbuzující mláďata k letu a nad nimi poletující. Sotva kdo by dokázal slovy vylíčit nebo perem vypsát, co ho to stálo slz, kolik soucitu, kolik starostí, aby podruhé neklesly! S jakou námahou, s jak úpěnlivými prosbami osobně vyhledával ty, které znovu padly, aby je přivedl zpět! S jak velikou trpělivostí, s jak hlubokým soucítěním pro jejich slabosti je zahrnoval svým srdečným milosrdenstvím a konal pro ně milosrdné skutky!

40 Já aspoň se přiznávám, že nestačím vypovědět ani desátý díl jen z toho, co jsem na vlastní oči viděl, na vlastní uši slyšel a čeho jsem se rukama dotýkal v té příliš krátké době, kdy jsem se s ním stýkal. V té věci se na mně věru potvrzuje známý onen veršik, že pro samu hojnost trpím nouzí, mám-li psát o vynikajících vlastnostech Milíčových.

45 Viděl jsem, jak on, ačkoli již vůbec nic neměl, protože, jak jsem vpředu pověděl, pro Krista všecko opustil, přece svou starostlivostí živil a odíval dvě stě kajících žen a na každý den jim v hojnosti opatroval vše, co potřebovaly. Když pro to i z toho mála knih, které si ponechal jako kazatelské příručky, všechny zastavil, prodal a peníze utratil, tu si vypůjčoval a vyprošoval od bohatých – nikoli bez těžkých urážek a odmítnutí – a často se trmácel sem a tam po celý den až do úpadu, když obstarával, čeho bylo třeba, aby se ty chudičké a bezbranné ženy mohly dosyta najíst. Takto se s nimi ze dne na den po dlouhá léta trápil pro kdejakou maličkost, zápase o ně nejen bez sebemenší omrzlosti, ale dokonce s velikou vlídností.

50 Neodmítal přijímat další a další a vlídně jim dopřával útočiště u sebe a u Krista Ježíše a v tom také setrval až do smrti.

Jako Eliáš planul tento kněz hodný boha tak velikou horlivostí pro Ježíšův zákon a pro jeho pravdu i silu a tak bez ustání a bez únavy bojoval s nesčtým množstvím falešných proroků, řeholníků, kněží a zejména

60 znalců zákona a vzdělců, že se pro pravdu téměř denně ocital v nebezpečí smrti.

Mužně káral nejvyšší preláty, arcibiskupy a biskupy za to, v čem zjevně chybovali. Vyzbrojen horlivostí jako krunýřem napadl i dříve uvedeného císaře, ukázal na něho prstem a řekl mu přede všemi, že on je ten veliký

65 Antikrist. Proto vytrpěl dlouhé žalářování a okovy. V Římě na nejvyšším místě kázal biskupům a prelátům, že Antikrist už přišel a že oni sami jsou Antikristovými údy, protože se skutky protivili Kristu Ježíši. A za to znovu podobně trpěl od antikristů ve vězení a v poutech. S podobnou srdnatostí napadl i papeže a jeho kardinály a odvážně prohlásil, že Antikrist již běsní

70 proti božím svatým. I za to byl znovu a znovu vystaven opovržení a posměchu a drcen zuby Behemota a Antikrista.

Když přišel do Prahy, hlavního města a sídla císařského, tou dobou nadmíru hříšného a v duchovním smyslu přímo Babylóna, mužně se dal do boje s drakem, kterého tu uctívali jako boha, a s velikou nevěstkou a starou

75 matkou smilstva a zároveň se šelmou brunátnou, na které seděla nevěstka šarlatem oděná, a nepřestával vytrvale útočit na mnohé, dokud nezdolal a nepřemohl nesčtý zástup svou horlivostí, životem vpravdě kristovským a tím, že neustále káral, prosil a všelijak naléhal, ať vhod, nebo nevhod, takže se zastyděli a odvrátili od svých zjevných a hrozných zločinů.

80 Jak mnohé neřesti a jakou spoustu nejrozmanitějších nepravostí bojovně zahnal na útěk! Kdyby byl Milíč nepřišel, byly by nepochybně

pronikly svým křikem až k nebi a způsobily, že bychom byli bývali docela jako Sodoma a byli bychom zahynuli jako Gomora. Ale nyní se z milosti Krista Ježíše, zásluhou a prací Miličovou Sodoma navrátila k dávné důstojnosti a z Babylónu se Praha v duchovním smyslu již stala Jeruzalémem, 85 jenž oplývá vším slovem Kristovým a spasitelným učením. Neboť po tom, co byly hroživé neřesti, zvláště veřejné, zdolány a „za hlavu hozeny“ (Iz. 38), již se v duších Krista Ježíše probouzejí k životu ctnosti, vztyčují hlavu a den ode dne se ustavičně vzmáhají počtem i hodnotou, protože jim Ježíš 90 ukřižovaný dopřává slavného růstu.

Avšak nejlépe se projevil a vešel ve známost příkladný obraz tohoto slavného a velikého vítězství v Čechách a rozsah jeho spasitelného působení v tomto obrácení tak hříšných nevěstek a tolika najednou v našem městě, i v tom, co Milič vykonal nikoli ovšem náhodou, nýbrž řízením Ježíše Krista. 95 Bojoval o ně slovem Kristovým a vykupoval je a do základů rozbořil starý a nejvykřičenější nevěstinec v Praze, totiž onu nejhorší a zloprověstnou uličku, která se nazývala Venecie, jistě tak pojmenovaná podle Venuše, a v češtině Benátky. Zřídil tam a vybudoval školu, chrám a útulek, založený a postavený na základech vši milosti a ctnosti. Podle záměru Ježíšova ducha 100 byl nazván Jeruzalémem a je až podnes pod tímto jménem v Čechách, hlavně v Praze, slavně rozhlášen, aby se tak naznačilo, jak už bylo nedávno poznamenáno, že pán Ježíš skrze Miliče, aspoň pokud jde o první začátek, učinil z Prahy, města babylónského, plného hanby a nečistoty, Jeruzalém, město světla na hoře ležící, a že nejmilostivější pán a věrný bůh učiní ještě 105 více, i když, jak je svrchu pověděno, zvolna a postupně skrze svého všemohoucího ducha v kazatelích. Ale počátky rozvoje tohoto ducha byly v plnosti darovány nejmilejšímu knězi Miličovi.

A kdo by nezasl nad překypující sčtlostí a učeností Miličovou? Neboť ačkoli byl zprvu prostým knězem a písařem na dvorech knížat, přece když 110 byl takto navštíven duchem Ježíšovým, tak velice se obohatil moudrostí a učenými slovy všeho druhu, že mu bylo snadné pětkrát za jediný den kázat, totiž jednou jazykem latinským, jednou německým a třikrát českým, a to veřejně a před zástupem, zvučně a s účinnou horlivostí; a v podrobnostech vynášel ze svého pokladu věci nové i staré naprosto spořádaně, vyrovnaně a úměrně, takže se z toho mohlo vyvozovat, že celého dne využíval 115 k přípravě kázání, jejich přednesu a k práci. Ve svátek kázával obyčejně dvakrát nebo třikrát a každodenně bez přestávky míval vždy aspoň jedno kázání. Ačkoli kázával tak často, že to takřka přesahovalo lidské možnosti, přesto se mu nikdy nestalo, aby měl nouzi o citáty z Písma nebo z učitelů. 120 Naopak, což je povzneseno nad míru lidskou a zasluhuje obdiv, uměl uvést kdykoli a bez námahy potřebný výrok z bible nebo z církevních učitelů. A začal-li mluvit, hovořil, jak dlouho bylo třeba, k danému tématu spořádaně podle myšlenkové osnovy, takže pohotově a jakoby samozřejmě

přednesl z Písma nebo z církevních učitelů jeden, dva nebo i více odstavců.

125 Ale to všechno se zdálo bezvýznamné při pomyslení, že vedle této rozsáhlé práce, zpovědí, útěch a velké pohostinnosti, kněžských povinností a tak neúnavného kázání ještě i vytrvale skládal a vlastní rukou psal velké knihy. A denně je dával k opsání celému zástupu kleriků, dvěma až i třem
130 stům, a to tak, že co dnes sepsal, to už nazítří písaři celé opisovali. A tak každého dne, to jest pro každý zítřek, musel opatřit nejméně pro dvě stě kleriků přepisování. A knihy, které takto složil, jsou neobyčejně obsáhlé. Jsou mezi nimi kázání, která z pokory nazval „Nedonošený plod“ (Abortivus), a postily na všechna evangelia, totiž na dny svatých a na ostatní svátky celého církevního roku, kterým dal název „Milosti boží“ (Gratiae dei). Každý čtenář těchto postil a kázání pozná, že nejsou vyplněna jeho
135 nápady, ale mnohem spíše myšlenkami Písma svatého, bible a učitelů. Užitečnost těchto knih pro věrné kazatele i posluchače nechci doporučovat slovy. Odkazuji raději přímo na tyto knihy a na ty, kdo jich užívají.

Ačkoli tedy nejmilejší Milič vykonal v Praze tyto dobré skutky a mnoho
140 jiných, které, jak jsem řekl, nejsem s to zde vylíčit, nezískal od spolukřesťanů v té Praze nic jiného než nesčetné nadávky, hanění a ustavičné pronásledování až do vyobcování skrze rozmanité omezování a klatby, a nakonec vypuzení z vlasti do vyhnanství. Neboť zemřel jako vyhnanec v Avignoně. Ano, ještě i mrtvého pronásledovali a nad bolest ran mu další bolest přidali.
145 Nejvíce a skoro výlučně se o to postarali mniši a kněží s ostatními chrámovými hodnostáři, ačkoli na něm žádné jiné viny nenalezli než právě ony dobré skutky, z nichž jsem výše jen některé připomenul, aby se tak splnilo evangelium Krista Ježíše, v němž se praví (Mat. 23): „Běda vám, zákoníci a farizeové pokrytci, kteří budujete hroby prorokům a ozdobujete hroby
150 spravedlivých a říkáte: Kdybychom byli žili za dnů otců našich, nebyli bychom měli spoluvinu na krvi proroků...“ A níže: „Hle, já k vám posílám proroky a moudré a zákoníky, ale vy některé z nich zavraždíte a ukřižujete a jiné budete bičovat ve svých synagogách a honit je z města do města. Krev spravedlivých padni na vás...“

7 *druhý Eliáš*: podle některých židovských eschatologických představ se měl prorok Eliáš (9. stol. př. n. l.), proslulý náboženskou horlivostí, znovu objevit před příchodem Mesiáše – 14 *opustil dvůr císaře Karla IV.*: Milič opustil císařskou kancelář, kde byl zaměstnán jako notář, roku 1362 a příštího roku se vzdal i kanovníctví pražské katedrály a všech ostatních církevních důchodů – 43 *známý onen veršik*: verš nejistého autora, často citovaný jako přísloví – 65 *žalářování*: Milič byl r. 1366 vězněn arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimě pro připomenutý výrok o Karlu IV.; v Římě: do Říma přišel Milič r. 1367 – 68 *trpěl od antikristů ve vězení*: v souvislosti s vězněním v Římě vznikl Miličův spisek *Knížka o Antikristu* – 71 *Behemota*: mytologická obluda, symbolizující v apokalyptické literatuře spolu s hadem Leviatanem dábelskou moc – 73 *Babylóna*: hlavní město babylónské říše, v biblickém podání ztělesnění lidské vzpoury proti bohu a mravní zkaženosti, protiklad idealizovaného

Jeruzaléma – 75-76: Zjev. 17,3-5 – 83 jako Sodoma a ... jako Gomora: podle bible města, zničená pro hříšný život obyvatel sírou a ohněm – 97 Venuše: římská bohyně lásky – 98 Benátky: byly v místech dnešní Konviktské ulice na Starém Městě – 143 zemřel jako vyhnanec v Avignoně: 29. června 1374; byl tam obeslán papežem Řehořem XI. – 145 kněží s ostatními chrámovými hodnostáři: autor zdůrazňuje obdobu mezi konečným osudem Milíčovým a Ježíšovým (narážka na Luk. 22,52) – 146 žádné jiné viny nenalezli: nářážka na Pilátův soud nad Ježíšem (srov. Luk. 23,4)

JAN MILÍČ Z KROMĚŘÍŽE

Bývá nazýván otcem českého opravného hnutí. Jako úředník kanceláře Karla IV. nahlédl do života dvora, vysoké šlechty i církevní hierarchie a přitom si uvědomil, že kořeny sociální nespravedlnosti tkvějí ve způsobu života vládnoucích vrstev. Mocně naň zapůsobil německý kazatel v Praze Konrád Waldhauser a touha vychovávat lid prostřednictvím kazatelny ho přivedla k tomu, že se v l. 1362 a 1363 vzdal (právě když dosáhl kanovníctví pražské katedrály) místa v královské kanceláři i církevních důhodů a zasvětil svůj život dobrovolné chudobě a odříkání. Kázal neúnavně latinsky, česky i německy, a to i několikrát denně. Jeho přípravy na kázání – výpisky z církevních autorit a opisy cizích kázání – jsou obsaženy v latinské postile Gratiae Dei (Milosti boží). Nejznámější ze svých postil, složenou jako vzor pro mladé kazatele, nazval skromně Abortivus (Nedonošený plod). Aby své posluchače odvedl od mechanického modlení a přivedl je k přemýšlení o otázkách náboženských a životních, složil pro ně několik českých modliteb v podobě krátkého rozjímání. – Důležité je Milíčovo učení o Antikristu, vtělené do latinského díla *Libellus de Antichristo (Kntžka o Antikristu)*; složil je v Římě, kam se odebral r. 1367, aby získal papeže pro své myšlenky na reformu církve. Milíč se domníval, že všeobecná zkaženost je svědectvím blížícího se konce světa, jehož předzvěstí má být příchod Kristova odpůrce Antikrista na zem. Podle Milíče Antikrist již přišel na svět (v jednom kázání jej dokonce ztotožnil s císařem Karlem IV.), ale bude přemožen samým Kristem. Milíčovo úsilí o získání papežovy pomoci při nápravě života pochopitelně muselo ztroskotat, a proto se Milíč soustředil na práci mezi širokými vrstvami. Vystupňoval svou kazatelskou činnost a prakticky usiloval o zlepšení života chudých. Tak založil s pomocí svých stoupenců, kterých stále přibývalo, útulek Jeruzalém pro nápravu nevěstek; při ústavu bylo zřízeno i místo pro českého kazatele. Milíčova činnost, ostře odsuzující život vládnoucí třídy, byla trnem v očích církevní hierarchie, a proto byl Milíč obžalován a obeslán k papeži do Avignonu; tam zemřel ještě před ukončením procesu 29. června 1374.

ČESKÉ MODLITBY

(MODLITBA O BOŽÍM TĚLE)

Milý Jezukriste, milovníče našich duší, která milost tě k tomu přinutila, aby naše duše tak nečisté miloval, aby je očistil a tak túžil po našich duších, ež jsi za ny miloščemi umřel na svatém kříži? Ó srdečný milovníče, kterak silné milování bylo v tvém srdci, když si nám ráčil dáti své svaté

5 tělo a svú svatú krev na paměť tvé svaté smrti! Proto prosím ty tvé svaté
milosti, aby ráčil otevrieti studnici živé vody, z niežto teče nápoj tvé svaté
krve, abychom napojili naše uschlé duše, prijímajíc tvé božstvie i tvé člo-
včestvie. Tys priebytok božstvie, neb v tvém svatém tělu přebývá svatá
10 trojice. Tys hospoda nebeská našich ustalých srdcí. Ó šcedrý hospodári
vypověděných psancův na púšči i v údolí těchto slzí, kteraks vysoce přesáhl
všicknu šcedrost! Ó jedinká nádeje sirotkův, kteraks převýšil všicknu
milost přes mieru milování, když si svatým anděloím i hriešným kajícím
v jednostajné milosti pripravil tak drahý dar, točíš jednostajnú krmí tvého
15 svatého těla i jednostajný nápoj tvé svaté krve! Neb chléb andělský jest
chléb člověčský, neb téhož chleba nebeského požívají lidé k otpuščení hrie-
chův a lékařství své křehkosti i k sytosti, aby věčným hladem neumřeli,
jehožto světi andělé požívají k věčné rozkoši a v kochání. Proto prosím ty
tvé svaté milosti, aby nás ráčil s svatými anděly sjednati ku požívání jedno-
stajné radosti, poněvadž jsi nás sjednal ku požívání rozkošného chleba
20 nebeského.

Ó milý Jezukriste, poněvadž jsi ty ten chléb andělský, jenž v sobě
máš chut a rozkoš i sladkost všeho kochání, rač nám osladčiti naše srdce,
abychom čili tvú srdečnú voni a všicknu žádost duchovní i milost srdečnú
25 v tobě naplnili. Rač nám všicknu jinú krásu i rozkoš ohorčiti i milost ženskú
a tělesnú tak mrzku učiniti, abychom jen v tobě samém se kochali a po tobě
srdečně túžili a po tobě miloščemi svadli až do smrti, poněvadžs ty po nás
túže za ny milostivě umřel. Tys chléb lékařství duchovního, rač ny uléčiti
ot jedovatých ran pokušení nečistého, aby moc ta, jež vycházala z tvého
30 svatého těla nemocné uzdravujíc, tekla v naše srdce a nás věčně uzdravila
i osvietila i očistila i tak posílila, aby nás izádné pokušení, izádný hriech
viec nepřemohl.

Ó milý Jezukriste, poněvadžs ty chléb věčné sytosti, rač nás posílniti
drahým pokrmem svého svatého těla, abychom silni byli ke všemu dobrému.
Nebť naše matky nás krmily sú svými neb cizími prsmi ke všiej těles-
35 nosti, ale ty ny, své dietky, krmíš svým svatým tělem a svú svatú krví ke
všiej šlechetnosti a k ktvúciej cnosti. Rač nás svú svatú krví tak ošlechtiti,
abychom se polúčili po tvém královém pokolení, abychom nikdy nepohaněli
pokolenie křesťanského.

Ó milostivý chlebe, rač v nás oheň ducha svatého tak zapáliti, abychom
40 hrozni byli všem nepřátelóm jako lvové ohněm dýchající, točíš zapálenú
pravdu a milost, neb kdež tvá svatá krev jest v důstojném srdci, tu zlí
duchové zaběhnú a dobří andělové na pomoc přicházejí. Račiž ny tak
důstojně napájeti svú svatú krví, aby zlí duchové pro hrózy k nám nesměli
přistúpiti a svatí andělé vždy při nás přebývali. Ó milý Jezukriste, tys náš
45 chléb veždajší, jimžto veždy živi smy, bez něhožto veždy na duši umierámy.
Rač nám tu milost dáti, abychom tvé svaté tělo i tvú svatú krev veždy

důstojně přijímali tak často, jakož nám to jest hodno, s takú ctí, s takú bázní, s takú čistotú, s takým úmyslem, s takú věrú, s takú milostí, s takými slzami, s takú sladkostí, abychom rozkošný pokoj i odtušenie i odpočívanie viac měli ot našich těžkých hriechóv i pokušenie. A kakž kolivěk naši hrieši jsú velici, všakž věčšie jest tvá svatá milost. Proto nemóžem ani chemy zúfati nad tobú i nad tvú svatú krví, jížtos ny vykúpil ot věčné smrti. Rač ny obrániti na našem skončění, abychom bez tvého svatého těla nikdy neumřěli, ale aby tvé svaté tělo náš prúvod bylo s této púščě ku 50
55 požívání i k vidění tvého svatého líce na věky věkóv. Amen.

1 milost láska – 2 aby abys – 3 ež že; za ny za nás; miloščěmi z lásky – 7 člověštvie člověčenství, lidskou podobu – 9 hospoda útulek; ustalých unavených – 10 přěsáhl překonal, převýšil – 13 točíš totiž – 16 lékařství léčení, lék – 18 sjednati vyrovnati

22 osladčiti osladiti – 23 abychom čili abychom cítili – 24 ohorčiti učiniti hořkou – 26 abychom svadli abychom vadli, hynuli – 27 uléčiti vyléčiti – 30 ižádné žádné

34 ke všiej tělesnosti k plnému tělesnému prospěchu – 36 k kvúciej cnosti k rozkvětu ctnosti – 37 abychom se polúčili abychom se spojili s...

40 zapálenú horoucí – 42 zaběhnú utekou – 43 aby nesměli aby se neodvážili – 49 odtušenie oddechnutí – 50 kakž kolivěk jakkoli, ačkoli – 52 chemy chceme – 53 na našem skončění při naší smrti – 55 líce tváře

(MODLITBA K NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICI)

Ó svatá trojice, otče, synu i svatý duše, poněvadž smy k tvému obrazu stvořeni, a když smy ztraceni byli, tehdaž smy skrzě svatý křest tvého jména, točíš ve jmě otce i syna i svatého ducha navráceni tvé tvárnosti, proto prosíme, aby nám ráčil tu milost dáti, abychom nikdy nezahladili tvého 5
5 obraza z naše paměti ani z našeho rozumu ani z naše vóle ni jedním hriechem.

Ó všemohúcí otče bože, poněvadžs ty nám dal milého svého syna na vykúpenie a ducha svatého k znamení spasenie a sám se nám chováš i s ním k věčnému kralování, proto prosíme tvé svaté milosti, aby nám tu milost 10
10 dal, abychom jistý základ svatého ducha tak držěli, abychom nikdy nezúfali, ale silnú nádeži skrzě naši mzdu věčného dědičstva dobyli.

Ó milý Jezukriste, synu boží, poněvadžs ty svú duši dal nám na vykúpenie a své svaté tělo na věčné nakrmenie a svú svatú krev na věčné napojenie, když si naši při na se vzal a za ny trpěl a nás vykúpil, proto 15
15 prosíme tvé svaté milosti, aby ráčil nám tu milost dáti, abychom my tvé svaté tělo i tvú svatú krev důstojně přijímali, abychom věčným hladem a věčnú žiezni nikdy nezahynuli, ale viděním tvého svatého líce věčně své srdce krmili ve všiej rozkoši.

Ó svatý duše, poněvadžs ty pramen i studně všie milosti, tys také

20 zápona čistoty i počátek věčného štěstí a jsi potok prudký a plamenný
nebeské rozkoši, jenž všicknu říši králevství nebeského sladce napájieš
i naplniješ jich všicknu žádost ve všem dobrém, aby tobě chválu zpívali
neustalým srdcem, proto prosíme tvé svaté milosti, aby ráčil seslati těch
25 žádúcích drobtův a krápějí s svého králového stolu v uschlá srdce tvých
výpovědných psancův.

Ó svatá trojice, otče všemohúcí i syne boží i duše svatý, poněvadžs
všeckno stvoření i nás tvú svatú moci stvořil z ničehož a nás si vykúpil
svú múdrostí a řiediš všeckny věci v tichosti své dobroty, proto prosímy
tvé svaté milosti, aby ráčil všicknu neklidnú zlost tohoto světa ukliditi svú
30 dobrotú, abychom my ku pořádnéj radosti i rozkoši všech svatých i všech
anjelův přišli a v tobě se radovali věky věkoma. Amen.

1 *smj* jsme – 3 *tvárnosti* podobě – 4 *aby* abys – 8 *sě chováš* jsi – 14 *za ny* za
nás – 18 *ve všiej* ve vši

20 *zápona* spona, ozdoba – 23 *neustalým* neunaveným, neúnavným – 24 *krápějí*
krápějí, kapek; *králového* královského – 25 *výpovědných* vypovědných, vyhoštěných
29 *neklidnú zlost* nepokojnou, divokou zlobu; *ukliditi* uklidniti, upokojiti

KNÍŽKA O ANTIKRISTU

1. Ve jménu Kristově, jenž jest věrný svědek, amen! Kdo slyšíš, rei také:
Amen! A nestrachuj se, kdo slyšíš tato slova, ale uvažuj a zkoumej ducha,
který zde mluví, zda je z boha.

Byl jsem ve vytržení ducha a upřel jsem mysl na to, co se píše v Apo-
5 kalypse (Zjev. 2): „Tomu, kdo zvítězí, dám jísti ze stromu života, který
jest v ráji boha mého.“ A poznal jsem, přemohu-li v sobě hřích, že jistě
okusím chleba života neboli pochopení Písma svatého, a modlíval jsem se
často, aby mi všemohoucí bůh dal ducha svatého a pomazal mě jeho po-
mazáním, abych necítil nic odporného a bludného, ale okoušel chuti a vůně
10 pravé moudrosti, již bych nikoho neklamal a nikým nemohl být oklamán,
a abych nemudroval více, než je potřebné mně a církvi svaté. A potom
zaznělo ve vnitřním sluchu mého srdce, jak jsem kdysi pojedl ze stromu
vědění dobrého a zlého, chtěje vědět a být moudrým nad své síly, pokládaje
sebe za nejhorlivějšího zkoumatele čistých výroků božích. A třebas jsem
15 se z toho častěji kál, obrátiv se sám do sebe, přece jsem dokonale nepoznal,
jak jsem slepý a nahý, jako to poznávám nyní. Proto mi řekl duch v srdci,
abych vzal kříž a ukřižoval své tělo, zanechal a zapřel sám sebe a vstoupil
do řehole a abych napříště ani nehlobal, ani nekázal nic samostatně,
protože se k tomu nehodím. Všichni však mi v tom zabránili radíce, abych
20 nevstupoval do řehole ani se nevyhýbal kazatelství. Kázání však jsem se
zdržel dlouhý čas, ač tomu všichni moji rádcové odporovali.

Zatím mi připadl na mysl příchod Antikristův a já jsem přemýšlel, odkud to jest. A duch, jenž ve mně mluvil, odpověděl: Čti evangelium Matoušovo (Mat. 24): „Až uvidíte ohavnost zpuštění“ a pozoruj ohavnosti, 25 jež jsou v církvi, a zkoumej léta Danielova. A ačkoli jsem to nechtěl poslouchat, jsa přesvědčen, že to je pokušení, a modle se převroucně, aby to bůh odňal z mého srdce, počalo to ve mně sílit. A netroufal jsem si od té doby už pohledět do knih, leč se svolením zpovědníkovým. Konečně jsem byl tak skličěn, že jsem počal s dovolením zpovědníkovým číst text bible 30 a jiné knihy o této látce a zkoumat léta Danielova. A poněvadž mě o tom nemohl poučit nikdo z židů ani z křesťanů, řekl jsem svému zpovědníku: Hle, nikdo nemůže odstranit z mého srdce tuto věc, leč pan papež. Půjdu tedy do Říma, otevru mu tam své srdce a učiním, cokoli rozkáže.

A čekal jsem v Římě déle než měsíc, nechtěje tu ani jinde kázat, neboť 35 jsem považoval za lepší očistit se zatím pokáním, abych snad nepobloudil. I počal jsem se postit postem Danielovým, nejíst potřebného chleba a modlit se naléhavě, obětovat často oběť Kristovu a činit pokání v popelu a v žíněném šatě řka: Pane bože můj, divím se, že to nenacházím zjeveno v knihách ani od doktorů se to nemohu dovědět, protože jsi to chtěl skrýt 40 zvláště před moudrými a zjevit to maličkým. A třeba mezitím bylo mnoho maličkých, přece snad ještě nepřišla vhodná doba ke zjevení. Nadešel-li však nyní čas, zjev to někomu jinému v svaté církvi mimo mne a mě ubožáka uvrhni na místo pokání nebo na hnojiště, kamkoli chceš – jen odejmi z mého srdce pokušení! Chceš-li mě však k tomu uzpůsobit, můžeš tak 45 učinit k své slávě o tolik větší, oč já jsem hloupější, bídňější a nad jiné hříšnější; neboť tvá sláva před lidmi by nebyla tak velká, kdybys to učinil skrze spravedlivé a osvícené, jako skrze hloupého, ubohého hříšníka. Chceš-li tomu tedy tak, pohleď na mne, ubožáčka zkroušeného duchem a příliš se třesoucího před slovem tvým, i když budu vydán v posměch a ku 50 pohoršení mnohým a zvláště těm, kteří by ti neuvěřili, i kdybys sestoupil v lidské podobě; přece pro spásu mou i církve nalož tu se mnou milosrdně, pokud jest to nutné pro mne a pro svatou církev, a posilni mě tak, abych v této věci nemohl nic činit než to, co chceš ty, ať už budu v tobě potupen nebo pochválen.

A tak jsem počal tehdy v Římě jasněji rozumět tomu, co mne o této 55 věci v Čechách jen napadlo. A protože jsem již nedoufal v příchod našeho pana papeže, učinil jsem přípravy, chtěje se vydat na cestu do Avignonu. Zatím však vnikl do mne duch páně tak, že jsem se nemohl zdržet, neboť mi pravil v srdci: Jdi, oznam veřejně listem, který přibiješ na dveře chrámu 60 svatého Petra, jako jsi obyčejně oznamoval v Praze svá kázání, že budeš kázat o příchodu Antikristově a že napomeněš kněžstvo i lid k modlitbám za našeho pana papeže a za našeho pana císaře, aby tak spořádali církev svatou ve věcech duchovních i světských, aby věřící bezpečně a dokonale

65 sloužili stvořiteli; a ono kázání napišeš, aby tvá slova nebyla zkomolena a aby se věc rozšířila, aby byl nahnán strach zlým a dobří aby tím horlivěji sloužili pánu. Nejtajnější věci však uchováš pro pana papeže. Nekázal jsem tedy v kapitule chrámu svatého Petra tak, jako tu nyní píšu, ba nebyl bych to řekl ani panu inkvizitorovi, ani komu jinému, leč donucen úřadem inkvizitora, očekáváje v tom rozhodnutí a dovolení našeho pana papeže.

70 2. Podle ducha, jenž ve mně mluvil, soudím tedy, že Antikrist přišel, a to z let Danielových, kdež se čte, že od času, kdy bude odňata ustavičná oběť a postavena ohavnost zpuštění, uplyne dní 1290: Blahoslavený, kdo dočká a přijde až ke dnům 1335. Ustavičná oběť byla odňata v roce umučení Kristova, poněvadž oběť židovská byla smrtí Kristovou odňata tak, že
75 neměla nadále účinnosti, nebo proto, že tehdy byl odňat Kristus, jenž jest ustavičná oběť, smrtí tělesnou, nikoli obrazně. Avšak ohavnost zpuštění nebo oznamující budoucí zpuštění začala téhož roku umučení Kristova, když Pilát postavil obraz císařův do chrámu, a byla dokonána, když Titus a Vespasián zničili chrám, 42. roku po umučení Kristově. Vezmeme-li tedy
80 den za rok v obojím počtu podle slova (Ezech. 4): „Den za rok jsem ti dal,“ tehdy prvé číslo Danielovo, totiž 1290, začneme-li je počítat od zkázy způsobené Titem a Vespasiánem, bylo dokonáno léta od narození páně 1365, totiž přede dvěma roky, toho času, kdy pan císař odvedl tlupy z Avignonu do Německa, chtěje je rozpráshit, jak se vypravuje. Avšak
85 druhé číslo, totiž 1335, budiž počítáno od roku umučení Kristova, kdy byla odňata ustavičná oběť, a tak se shledá, že bylo dokonáno v přítomném roce, jenž je od narození páně rok 1367, protože 1335 let a léta, jež uplynula od Kristova narození až do jeho umučení, dávají přesně 1367 let.

Blahoslavený tedy, kdo dojde až k tomuto roku blahoslavenství,
90 nikoli aby byl blahoslavený v pokoji, ježž dává svět, poněvadž toho nepřinesl Kristus, a Ezechiáš předpověděl, že je zlý, právě (Iz. 38): „Hle, v čas pokoje hořkost má nejhořčejší,“ ale blahoslavený podle slov evangelia (Mat. 5): „Blahoslavení, kdož trpí pronásledování pro spravedlnost,“ a zejména pro slovo boží, a to pod Antikristem, jenž přišel. O tomto blahoslavenství praví Lukáš (Luk. 21): „A když se toto počne diti, pozdvihněte své hlavy, neboť se přiblíží vaše vykoupění“ a v Genesi, kde se popisuje
95 Antikrist v podobě Danově, dodal Jakub žehnaje mu a řka (Gen. 49): „Spasení tvého očekávati budu, pane.“ To jest tedy ono, co praví Kristus v evangeliu Matoušově (Mat. 24): „Až uvidíte ohavnost zpuštění“ atd. Kde
100 však praví: „Kdo čteš, rozuměj,“ vybízí nás, abychom pozorovali, jak nedbalostí pastýřů zpustla církev, jako kdysi nedbalostí farizeů zpustla synagoga, protože církev, třebas je nyní v pokoji a oplývá světským bohatstvím, přece je oloupena o bohatství duchovní. A tak se naplňuje slovo evangelia (Mat. 24): „Rozmnožila se nepravost,“ totiž nepravost z mamonu, „a

105 ochladne láska mnohých.“ Zda neochladla láska a nerozmnožila se nepravost, když jeden má mnoho prebend, jež dostal buď za služby, anebo povýšením, nebo svatokupectvím, nebo z chtivosti? A proto mnozí chudobní, zajisté údové Kristovi, jimž se odnímá, co jim patří, jsou nuceni žebrať a krást a páchat svatokrádeže. Odtud prodávání a kupování svátostí
110 a pohřbu, odtud svatokupectví v mnohých řeholích, odtud vlastnictví u těch, kdož se odřekli bohatství, odtud zjevní souložníci.

„Až tedy uvidíte ohavnost zpuštění“ atd. Zda to nejsou ohavnosti a modly a zda neboří Jeruzalém a nepustne proto chrám hospodinův, třebas to popírá pokrytectví, jež panuje téměř ve všech lidech, takže něco
115 jiného jsou a něčím jiným chtějí být nazýváni? Naplnilo se tedy ono slovo evangelia (Mat. 24): „Povstanou mnozí falešní proroci a lžikristové,“ kteří v penězích vládnou. Neboť od proroka až po kněze a od největšího až po nejmenšího všichni slouží lakomství a nenastupují do boje, ani se nestavějí jako zeď před dům izraelský, aby stáli v boji v den páně. Řeholníci také
120 bez rozdílu poslouchají zpovědi, aniž si vyžádali povolení nebo milost od diecézního biskupa, a to téměř po celém světě.

Odtud je patrné, že Antikrist přišel, jakož je i psáno v Genesi (Gen. 49): „Budiž Dan hadem na cestě, hadem rohatým na stezce, štípaje kopyta koně, aby jeho jezdec padl zpět.“ Dan, to jest Antikrist, had starý v člověku Antikristovi, uctívaje stín slepoty, uštkl kopyta koní, totiž falešných
125 proroků, to jest náležité jejich touhy tak nakazil jedem nepravosti, že touží spíše se nasytit jedem nepravosti než sladkostí lásky, takže duch svatý, jenž při kázání na nich jezdil jako na silnějších koních – o němž se praví v Abakukovi (Hab. 3): „Jenž vsedneš na svoje koně“ –, již spadl nazpět,
130 zanechávaje je chladné; neboť v nich ochladla láska, aby nedbali o spásu lidí, a rozmnožila se v nich nepravost, poněvadž třebas mlčí jako němí psi, aby jim obročí nebylo odňato, přece káží, aby jim obročí bylo dáno. Ó jak hrozné slovo praví jim pán skrze Ezechiele (Ezech. 22): „Hledal jsem mezi nimi muže, jenž by se postavil jako hradba a stál proti mně za zemi, abych
135 ji nezkazil, a nenalezl jsem.“ Hle, odňata je ustavičná oběť, a poněvadž modloslužebníci stojí na místě svatém, proto, kdo čteš, rozuměj, jak je postavena ohavnost v zpuštění. Takoví jsou obrazně z pokolení Danova, a proto, byť by i soudili pře a soudy spravedlivé i nespravedlivé a měli požehnání z tučnosti země, přece ani nejsou v Apokalypse popsáni pod
140 jménem Danovým, ani zaznamenáni mezi 144.000 vyvolenými, protože Dan se svým pokolením, to jest Antikrist se svými antikřesťany, tam není. Jest tedy radno, aby činili pokání, napravili poklesky své a svých a činili především skutky lásky, aby skrze mřížoví kříže Kristova, nesouce svůj kříž za Kristem, byli na věky vepsáni do knihy života, jako Manasses se
145 svým pokolením skrze mřížoví rukou Jakubových je obrazně zapsán v knize Apokalypsy místo Dana. A jak jsou do mnohých, nadmíru těžkých a veli-

kých hříchů pohroužení králové a knížata zemská, šlechtici a páni, měšťané, obchodníci, řemeslníci, rolníci a veškerí lidé, protože žijí pohansky v pýše a marnosti, nespravedlivě soudí, chudé utiskují, vedou mezi sebou války, 150 církve neposlouchají, ba pronásledují ji, provádějí lichvu a nespravedlivé obchody čili kupčení, vymáhají veliká cla a mýta, lžou, křivě přísahají, lstivě jednají, křivými svědectvími a přimluvami podvracejí spravedlnost na soudech, věštbám a hadačství věří více než evangeliu, a tak se oddávají cizoložství, smilstvu a sodomii, lakomství a obžerství, neplatí desátků a nezachovávají víru slíbenou bohu a lidem. Chtějí-li je proto obrátit, nechť se 155 obrátí od hříchů a bludů nejprve sami.

3. Po těchto úvahách řekl jsem duchu, jenž ve mně mluvil: Kdo je Antikrist? A on odpověděl: Antikristů je mnoho, a kdo ruší a popírá Krista, je Antikrist. A jak ho druzí zapírají? Když mlčí a neodvažují se vyznat jeho 160 pravdu před lidmi; ti, kteří poutají pravdu a spravedlnost boží. Z toho usud, kdo je Antikrist, o němž pravil Jan ve své kanonické epistoletě, že přijde a již nyní je na světě. Což nevidíš jeho vojsko, totiž tlupy a jiné tyrany a utiskovatele chudých, kteří jsou tak utlačeni, že jsou nuceni živit se mnohými hříchy lichvářství, nekalých obchodů, lži a křivých přísah atd., 165 bořitele klášterů a mučitele, kteří pro peníze kladou a dávají klásti křesťany na mučení? Ti všichni jsou znázorněni v Apokalypse v podobě korunovaných kobylek, abys poznal vojsko Antikristovo, jak kraluje s velikou mocí bez jakékoli překážky.

I řekl jsem: Kdo je to jmenovitě? Či snad je to onen velikán, jehož příchod se čeká na konci světa? A odpověděl mi duch: Není ti dáno v tuto 170 dobu to vědět dokonale, ale jen dohadem. Co jsem však řekl o onom velikém Antikristu, jehož příchod se čeká na konci světa, jsa tázán inkvizitorem města Říma, to jsem odpověděl, poněvadž tehdy vstoupil do mne duch páně, abych to řekl, a to držím a budu držet do rozhodnutí našeho pana 175 papeže, jemuž jest dáno zkoumat duchy i písma. V tomto i ve všem jiném podrobil jsem se a podrobuji jeho opravení. Oni však, kdož řídí církev, nechť vidí, a ti z nich, kdož chtějí zbožně žít a trpět pro Krista pronásledování a nenávisť, to poznají, až budou vyzkoušeni jako vyvolení ohněm a zbělení. A tak Antikrist bude zjeven vyvoleným a od vyvolených, poněvadž 180 podle Daniela tomu neporozumějí všichni bezbožní. Ty však věz: Jest poslední hodina a nastává soudný den, a to podle toho, že došlo k roztržce předpověděné apoštolem, jež je popsána v modlitbě Danielově začínající slovy (Dan. 9): „Prosím, pane“, poněvadž (Mat. 24) „kdo čteš, rozuměj“ – protože jako ohavnost zpuštění, která nastala u židů, naznačuje naše duchovní zpuštění, tak odpadnutí křesťanů od soudů a příkázání božích znamená naše odpadnutí a odstoupení od evangelické víry a lásky a pravdy, 185 jakož praví Apoštol (1 Tim. 4): „V posledních dobách odstoupí někteří od

víry,“ totiž od víry spojené s láskou nebo prostě od víry, „naslouchající duchům bludným a naukám zlých duchů, v pokrytectví mluvících lež.“

190 Z takových lidí povstávají kacířstva, sekty, beghardi, bekyně, věštění, hádání a jiná bratrstva, mezi nimiž jsou vražedci, kteří protože mají mnohé druhy zámožné a mocné, vraždí v té naději, že jejich druhové, se kterými se dělí o peníze, osvobodí je penězi nebo svou mocí. Jsou také některá bratrstva, která škodí církvím, odnímají správcům kostelů odkazy a jiné
195 užitky, třeba některé byly založeny ze zbožnosti, což vůbec nelze snadno posoudit. A chcete-li to vědět, odpadnutí od říše je dokončeno, protože říše je tak rozsápána a bez ustání je sápána, že císař pán by z ní nemohl mít chleba, kdyby jej neměl z Čech, a protože je říše římská rozdělena na mnoho království a říší. A zda nenastalo odpadnutí od církve, když se
200 z tolika synů církve, králů a knížat, nenašel žádný pomocník, který by bránil církev před pronásledováním tlup, od nichž po tolik let trpěla?

Hle, roztržka nastala a Antikrist se zjeví, a tak nastane soudný den. Proč však je skryt přesný čas dne soudného a těchto věcí, leda proto, že lidé jsou bezbožní a nerozumějí, ani nechtějí rozumět, nepřijímají lásku
205 pravdy, ale věří lži, takže onen den na ně přijde náhle. A také pokrytectví Antikristovo způsobí, že nebude poznán, dokud nebude zjeven, jak se uvádí vpředu.

4. Posléze jsem si počal všímat, jak je tomu se stavem spásy křesťanů. A když jsem nad tím stál v úžasu, uslyšel jsem ducha v mém srdci takto
210 mluvícího: Jdi a pověz nejvyššímu knězi, jenž je duchem svatým k tomu zvolen, aby přivedl církev do stavu spásy, aby poslal anděly, to jest kazatele s troubou kázání a mohutným hlasem, aby odstranili výše řečená pohoršení z království božího, to jest z církve, aby již – protože nastala žeň, to jest skonání světa – vykořenili koukol, odhalili kacíře a falešné proroky a pokrytce a beghardy a bekyně a odštěpence, kteří všichni jsou označeni jmény
215 Gog a Magog (proto se zvou Gog a Magog, což je totéž co střecha, poněvadž ukryti pod střechou svého pokrytectví ukazují Krista ve vnitřku nebo na poušti své skryté nepravosti), a tak nechť je kazatelé odhalí, hubíce je jako koukol, a pšenici věřících nechť shromáždí do stodoly církve svaté, aby
220 tam vstoupily všechny národy a všechen Izrael byl spasen a tak byl jeden ovčinec a jeden pastýř a aby žili v tak veliké lásce – i když nikoli všichni, přece však aspoň mnozí –, aby jim bylo vše společné, podle toho, jak tehdy duch svatý rozhodne. Raď tedy nejvyššímu knězi, aby učinil všeobecný sněm v Římě, na němž by všichni biskupové dostali naučení, jak napravit
225 poklesky své a svých, a určili jisté osoby řeholní i světské, které by byly poslány kázat (z nichž mnozí malátněji, ač jsou mocní v díle a silní v řeči), aby obklopili lůžko Šalomounovo, držíce všichni meče slov božích a každý svůj meč po boku, jímž by byli ozbrojeni proti žádosti tělesné. Ti podniknou

- 230 obecné tažení, zatímco druzí budou kázat doma a bojovat, tak aby spíše zemřeli než zabíjeli, aby trpěli pro Krista. Ti přemohou šelmu neboli Antikrista pro krev Beránkovu a přístup do země věčného zaslíbení učiní bezpečným. Avšak jejich přehojná krev, prolitá za Krista, nebo útrapy mučení, jež by snášeli, stěží by stačily k odčinění hříchů, do nichž je tak těžce zapleten křesťanský lid.
- 235 Ať už se tak stane nebo nestane, bojím se, aby nás nepostihl největší hněv boží a rána nevyhlášená, protože budou-li tito mlčeti, kameny budou volati. O nich praví Ezechiáš (Ezech. 13): „Sešlu převeliké kameny řítící se shora a pustošící vichřici a dám buráčet duchu bouří v prchlivosti své“ atd. Neboť svět bude volat, že nemůže snést smrt syna božího, jenž je opět
- 240 křížován a vystaven na odiv celému světu, a postaví se za něj celý svět. A teprve pak, až budou jíst a pít a ženit se a vdávat, přijde den hněvu, to jest den soudný, tak náhle, že ti, kdož byli již voláni k pokání, ale odmítají se kát, tehdy již nebudou mít čas a místo k pokání, a ti, kdož nekáží, že soudce nyní přijde, pocítí jeho největší přísnost v trestu věčné záhuby.
- 245 A nadto znamenám v srdci, že učiní-li pan papež podle rady výše uvedené, tu mu Kristus, klíč Davidův, otevře Apokalypsu, aby jí porozuměl, pokud se týká přítomného stavu církve.

- Toto podávám svaté církvi tajně, pokud mohu. Nechť to přezkouší
- 250 církev, jež je místem, kde se taví zlato. Je-li tu něco špinavého, budiž to vyvrženo, pakli je to zlato, budiž přijato od toho, kdo je podává, či spíše od toho, kdo dává dobrého ducha prosícím, jenž psal v žaláři a v poutech, sklíčen na duchu, očekáváje osvobození Izraele, to jest svaté církve, aby řekl pan papež: „Staň se!“ – a stane se. Prohlašuji též, že jsem nezamlčel, co se děje v mém srdci, ale řekl jsem to církvi; a jsem připraven držet v této
- 255 věci, cokoli pan papež nebo svatá církev přikáže.

Přinucen hrozbou exkomunikace, a protože inkvizitor města Říma mě chtěl položit na mučidla, napsal jsem toto proti své vůli, protože, jak se zdá, jsou to pro povrchního soudce věci příliš smělé.

25 léta *Danielova*: část biblického Danielova proroctví (Dan. 12,11-12), kde se mluví o délce pronásledování Židů; nejasné místo vyvolávalo různé výklady – 30 *mě o tom nemohl poučit nikdo*: Milíč znal literaturu o očekávaném nástupu věku ducha i podrobné výpočty data druhého příchodu Kristova a jeho odpůrce Antikrista, a to jak dílo Katalánce Arnalda de Vilanova (zemřel 1312), tak i předpovědi svého současníka Jana de Roquetaillade – 32 *půjdu tedy do Říma*: dospěl tam v dubnu 1367 – 34 *čekal jsem v Římě déle než měsíc*: Milíč čekal na návrat Urbana V. z Avignonu. Papež opustil své francouzské sídlo teprve 30. dubna 1367 a připlul k Itálii až 4. června – 36 *postem Danielovým*: podle bible (Dan. 10,2-3) se Daniel v Babylóně postil po tři týdny na znamení svého souřadění s izraelským lidem v Jeruzalémě – 57 *chtěje se vydat na cestu do Avignonu*: nejspíše 27. května, jak dodává jeden z rukopisů – 66 *nejtajnější věci však uchováš pro pana papeže*: náznak jejich obsahu

uložil Milíč do svého Poslání papeži Urbanu V. (překlad Fr. Loskota vydal r. 1948 F. M. Bartoš)

78 *Titus a Vespasián*: Titus oblehl a dobyl o velikonočích r. 70 n. l. Jeruzalém jako vojevůdce svého otce, císaře Vespasiána, a vypálil jeruzalémský chrám – 83 *pan císař odvedl tlupy z Avignonu do Německa*: Karel IV. navštívil na jaře r. 1365 Urbana V. v Avignonu, aby ho přiměl k návratu do Říma. Přes Arles odejel pak císař do Štrasburku koncem června. Tlupami rozumí Milíč nejspíše žoldnéřská vojska, která se nahromadila v té době v Itálii a v jižní Francii a stala se metlou obyvatel. Vyjednáním se císaři podařilo odvést je za Rýn – 91 *Ezechiáš*: spr. Izaiáš 38,17 – 97 *v podobě Danově*: Dan, podle bible jeden ze synů Jákobových, který podle otcova prorocství měl být soudcem svého lidu; v bibli je to naznačeno symbolicky (Gen. 49,17: budeť... jako had rohatý...) a tato podoba je Milíčem připisována Antikristu – 140 *mezi 144.000 vypolenými*: srov. Zjev. 7,4 – 144 *Manasses*: podle bible nejstarší syn Josefův, zakladatel jednoho židovského pokolení (o něm Zjev. 7,6)

161: srov. 1 Jan 4,3 – 172 *ja tázán inkvizitorem*: inkvizitor vlastně vynutil na Milíčovi Knížku o Antikristu; viz i závěr Knížky – 175 *duchy i písma*: smýšlení i psané projevy

216 *Gog a Magog*: podle bible (Zjev. 20,8) podvojně jméno nepřítele boží církve – 223 *všeobecný sněm v Římě*: od jeho svolání očekával Milíč ozdravení poměrů v celé společnosti – 227 *Šalomoun*: podle bible král proslulý moudrostí (zde srov. Pís. 3,7) – 231 *krev Beránkovu*: tj. Kristovu – 236 *budou-li tito mlčeti*: srov. Luk. 19,40 – 251 *kdo dává dobrého ducha prosícím*: srov. Luk. 11,13 – 253 *Staň se!*: napodobuje závěr papežských dekretů

MATĚJ Z JANOVA

Příkladem Milíčovým se řídil Matěj z Janova († 1393), vzdělaný na pařížské universitě. Tento učený teolog, kterému se nepodařilo získat tučné prebendy ani zvukný titul, stal se po svém návratu z Paříže (1381) obráncem Milíčova odkazu. I když nepůsobil svým osobním příkladem do té míry jako Milíč, ohlas jeho kázání byl tak veliký, že ho představitelé církevní moci donutili odvolat některé názory a zanechat kazatelské činnosti. Z jeho kázání neznáme téměř nic, je však zachován jeho rozsáhlý latinský spis *Regulae Veteris et Novi testamenti (Pravidla Starého a Nového zákona)*. V něm ve čtyřech knihách (z nich první tři jsou rozděleny ještě na 10 traktátů) hledal měřítko pro poznání pravého křesťanského života a našel je v bibli. Studium bible v jeho učení nebylo pouhým východiskem pro řešení abstraktních teologických problémů, nýbrž směřovalo k životní praxi, stávající se nutným předpokladem k odhalení všech zlořádů, a to i vykořisťování. Na studiu bible je založen i Matějův radikalismus v názorech na nutnost církevní reformy. Při středověkém způsobu argumentace, opírajícím se o výroky autorit, poskytovala právě bible (jako „slovo boží“) nejvíce možností pro regulování vztahů mezi lidmi, a proto se také církev ve 14. století bránila překladům bible do národního jazyka. Tak mělo zdůrazňování bible v díle Matěje z Janova velký význam pro celé husitské hnutí, které opíralo své revoluční požadavky o autoritu bible, a snažilo se proto bibli zpřístupnit lidu.

PRAVIDLA STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA

(Z PŘEDMLUVY)

Sepsal jsem pak tyto knihy také z lásky a oddanosti k oblažující a nadnebeské svátosti těla a krve Kristovy, zda bych snad v něčem mohl povznést její úctu a slávu u současníků a věrnou touhu po jejím větším uctívání a k jejímu hodnému požívání takovým způsobem a za tím cílem, jakým 5 způsobem a k jakému cíli byla připravena od Krista Ježíše a udělena jako dar milované církvi svatých božích. Nechtěl jsem také skrývat pod kbelcem své liknavosti a nedbalosti, co jsem já, od mládí v božských písmech horlivý badatel, z Krista Ježíše a s Kristem Ježíšem sebral z knih a přijal z osvětlení téhož nejvěrnějšího Ježíše ukřižovaného, jenž lahodně osvětluje 10 každého člověka přicházejícího na tento svět.

Proto jsem užíval všude v těchto svých knihách nejvíce bible, a to vlastní rukou psané, a jen málo z výroků církevních učitelů, jednak proto, že bible mi vždy slouží pohotově a v hojnosti při každé úvaze a látce, o které mám psát, jednak, že z ní a skrze její božské pravdy, jež jsou jasné 15 a samy sebou zřejmé, pevněji se všechny výroky potvrzují, trvaleji zakládají a užitečněji se o nich přemítá; jednak i proto, že ona to jest, již jsem si od svého mládí zamiloval a nazval jsem ji přítelkyní a chotí svou, ano matkou krásného milování a poznání i bázně a svaté naděje. A jakmile jsem se dočetl u blaženého Augustina v knize O učení křesťanském a u Jeronýma, že 20 studium textů nejsvětější bible je na počátku i na konci nade všechno potřebné a užitečné pro každého, kdo touží dospět k poznání teologické pravdy, a že bible je a musí být každému vzdělanému křesťanu prvý základ, hned přilnula duše má k bibli trvalou láskou. A přiznávám se, že od mého mládí neodstoupila ode mne až do stáří a kmetství, ani na cestě, ani doma, 25 ani když jsem byl zaměstnán, ani když jsem odpočíval. A při každé své nejistotě, v každé otázce vždy v bibli a skrze ni jsem našel dostatečné a jasné vysvětlení a útěchu své duše a v každém svém zmatku, pronásledování a smutku vždy jsem se utíkal k bibli, která, jak jsem již řekl, stále se mnou chodí, má nejmilejší: a ona mi vždy vyšla vstříc jako uctívaná matka a jako panenská žena mne přijímala, a čím více bylo bolestí v mém srdci, tím více její útěchy rozveselovaly mou duši. Ó jak sladce – vzhledem k mým omezeným možnostem – nasycovala mě tehdy chlebem života a porozumění, rozptylující temnoty, v nichž jsem tápal, jak užitečně mě napájela vodou spasitelné moudrosti!

Proto když jsem viděl, že mnozí nosí vždy a všude s sebou ostatky a kosti rozličných svatých pro svou ochranu a ze zvláštní zbožnosti, já jsem si zvolil bibli, svou vyvolenou, za družku svého putování, abych ji nosil stále s sebou a všude ji měl po svém boku pohotově pro svou ochranu 35

a ustavičnou útěchu i v nesnázích. Neboť jsem považoval za užitečnější mít
40 vždy s sebou slova a naučení svatých proroků a Krista i apoštolů a evange-
listů, spasitelně ve všem napomínající a se mnou přelahodně rozmlouvající,
než jejich kosti nebo jiné podobné věci neživé. K tomu mne přiměli naši
nejsvětější Otcové, kteří za dávných časů činili podobně, jak je zřejmé ze
45 životopisů většiny svatých; a nebylo by ani možné dopočítat se těch, kdož
všude s sebou nosili evangelia Kristova a texty svaté bible. To ostatně
zřejmě dosvědčují i velmi mnohé bible rozšířené po církvi, maličké a příliš
zhuštěné, pořízené s největší horlivostí, protože nejzbožnější mužové, kam-
koli se ubírali, všude chtěli přebývat v hojnosti božího slova, nosíce s sebou
50 zhuštěnou bibli, bibli utěšitelku, aby tak byli všude vyzbrojeni – uvnitř
v srdci a zevně v knize – mečem ducha, jímž je slovo boží; a aby stejně
hroužice se do srdce a paměti, jako vycházejíce z nitra ven ke knize a bibli,
všude napořád nalézali pastviny Krista Ježíše, aby jejich bohaté zásobárny
poskytovaly střídavě i poklady nové, které jako pramen prýští v srdci,
i staré, které jsou prospěšně uloženy v knihách, poklady moudrosti a vědění
55 božího, vždy však k jejich útěše, trpělivosti a poučení.

V těchto svých spisech jsem tedy neutil vlastních slov doktorů, nýbrž
jen slov nejsvětější bible. A třebaže jsem často proložil svůj výklad pravdi-
vými názory doktorů, přece jsem se nesnažil výslovně je v této knize cito-
vat, jednak že slova a nauky doktorů mají svá místa, to jest přemnohé
60 knihy, a kdo je chce číst, snadno si je může nalézt, jednak proto, že již je
tak veliké množství doktorů a především jejich knih v boží církvi, že každý
snadno pochopí, že celý svět sotva může obsáhnout knihy, jež byly napsány.
Avšak krátký život našeho zdejšího věku, plný bědného lopocení a pokání,
stěží dovolí přečíst jen něco málo, a zejména filosofujícím chudšům, kteří
65 nemají ani času, ani možnosti, ani knih ke čtení; a jedním z nich, vyznávám,
jsem já, který žiji v chudobě a v pracích od svého mládí. To pak, co zde
napíši nebo co jsem napsal, nejvíce na modlitbě a skrze modlitbu jsem
přijal a vyrozuměl z četby bible a poznal z bdělého a horlivého uvažování
o tom, co se děje v dnešním světě, a ze srovnání se starými časy.

70 Prosím však naléhavě a před Kristem Ježíšem, jenž jest včera i dnes
týž i bude na věky, každého čtenáře tohoto svazku, aby nevěřil, že neroz-
vážně a tvrdošijně tvrdím o všem, co zde píši, že je z ducha svatého. Ale
nechť spíše ví každý takový, že tento spis a celé své dílo předkládám a ode-
vzdávám k zbožné opravě kteréhokoli pravověrného muže, jenž žije vírou
75 v syna božího a živou nadějí a spravuje se láskou k pánu Ježíši. Zvláště
a výslovně podrobuji sebe a tento spis a celé své dílo pokorně a oddaně
matce své nejdobrotivější, římské církvi, a jejím velebným a svatým učite-
lům, a prosím před dobrotivým Ježíšem, aby mne přezkoumali a přezkou-
šeli všecky i jednotlivé mé výroky a skutky až do konce.

80 A já prohlašuji, že jsem zcela ochoten podřídit se a uposlechnout, pro-

tože vím, že to je cesta královská, naprosto jistá a bezpečná, a že půjdu-li po ní, nebudu zahanben na věky, že se pokořuji a poddávám Kristu Ježíši ve společné víře, naději a lásce svaté církve obecné. Víím také, že proroci a mužové svatí a osvědčení, když si nebyli úplně jisti a bezpečni v tom, co říkali nebo konali, odvolali později to, co dříve z přesvědčení tvrdili, protože se dali přesvědčit o něčem lepším. To osvětlují slova proroka Nathana o Davidovi a o budování chrámu hospodinova, Izaiášova o smrti krále Ezechiáše, Pavlovo kárání blaženého Petra v otázce styku s křesťany obrácenými z pohanů a mnohé jiné činy blaženého Pavla i ne jeden postoj přeblaženého Augustina, který odvolal velký počet svých výroků a vyložil je jinak a lépe vysvětlil.

A blahoslavený je, kdo jako chudý duchem touží v srdci tichém a pokorném s Kristem Ježíšem po pokoji, rozvažuje stále znovu v myšlenkách i v skutcích, že bez pána Ježíše Krista nemůže docela nic vykonat, ba ani vymyslet, a maje stále a ve všem na paměti vlastní slabost, rozpomíná se na přečasté a rozmanité své pády ve shodě s tím, co je napsáno v prorocích (Oz. 13): „Věz, Izraeli, že z tebe je zhouba tvá a toliko ve mně tvé spasení,“ praví hospodin.

19 u blaženého Augustina v knize *O učení křesťanském*: Augustin, *De doctrina christiana* (PL 34,34-36); u *Jeronýma*: Hieronymus, *Epistola* (List) 108 (PL 22,902) – 66 *žiji v chudobě a v pracích od svého mládí*: Matěj se narodil v Janově u Mladé Vožice z rodičů zcela chudých – 81 *cesta královská*: střední, srov. Num. 20,17: „Cestou královskou půjdeme a neuchýlíme se napravo ani nalevo“ – 86 *slova proroka Nathana o Davidovi a o budování chrámu*: srov. 3 Král. 7,1n. – 87 *slova... Izaiášova o smrti krále Ezechiáše*: srov. Iz. 38,1 a 5; 4 Král. 20,1 – 88 *Pavlovo kárání blaženého Petra*: srov. Gal. 2,11 – 90 *odvolal velký počet svých výroků*: Augustin tak učinil na sklonku života ve spise *Retractationes* (Přezkoumání, PL 32, 583n.)

(O KNĚŽSKÉ HRABIVOSTI)

Protože jsou takoví pokrytci lakotní, vzývají a uctívají svaté v nebi; doufají totiž, že se jim na jejich přímluvu pohne do rukou světské bohatství, a bojí se, aby nezchudli, kdyby nesloužili tomu nebo onomu světci. Ale v tom se jeví působení zlých duchů, jako např. tehdy, když obrazy světců působí nějaké zázraky nebo sešlou nějaký trest neb vidění ve snu, aby hříšníci byli takto a tím záludněji odváděni od Ježíše ukřižovaného. Protože totiž neskládají svou naději v něho jediného ani nehledají své ospravedlnění usilovně u něho, obrátili se k takovým báchorkám a dali se jimi omámit, jak bylo za dnešních dnů o mnohých shledáno. Jeden člověk například opatřuje každý rok soše Ukřižovaného vzácný pás, ježto věří a ujišťuje, že mu proto bylo hojně požehnáno na jeho statcích, jiný zase

lněnou nebo hedvábnou sukni a rozhlašuje podobně, že mu za to přibývá časných statků.

15 Ale svaté lidi naší doby pronásledují, protože jsou chudí, nejsou jim k ničemu, a naopak spíše sami potřebují, aby se jim dávalo; a také proto, že to jsou lidé, jejichž majetku oni sami užívají, neboť jim jej buď už odňali, nebo jej snadno mohou odejmout: právě tak jako prospěcháři a pochleb-
níci, kteří ctí, milují a vychvalují jen ty, od nichž mají prospěch nebo dou-
fají, že něco dostanou, jak je psáno v žalmu (48): „K tomu i tebe chváliti
20 bude, když dobře učiníš jemu.“

Rovněž protože jsou lakotní, uctívají a oslavují svaté v nebi, stavějí jim náhrobky, hromadí jejich ostatky a neobyčejně je vyzdobují a velebí; neboť to všechno se nakonec obrací v jejich zisk a v oněch relikviářích, jak se obecně říká, stejně některých proslulých již světců, jako těch, kteří byli
25 zavedeni nedávno, mají prostředek, jak dojít zisku, byť i nepřímou a pod záminkou služby boží. A záznaky takových světců, dávnými i novými, pravými i vymyšlenými, a jak bylo výše řečeno, snad od ďábla poslanými, opatřují si přízeň u obecného lidu, nával lidí obětujících aspoň svíce, pohřební obřady a mnoho jiného a tím vším provozují ziskový obchod mezi
30 ovečkami Ježíše ukřižovaného, považující zbožnost za pramen zisku.

Ale žijící svaté lidi dnešní doby pronásledují, protože žádnou takovou možnost zisku na nich nemají, ba chudé svaté, jako vdovy, panny, poustev-
níky a jim podobné, přímo nenávidí. Myslí si totiž, rozmnoží-li se počet
35 chudých, že to bude na újmu jejich vlastního zisku – totiž tak, že by odtud mohli do svých rukou lakotně nahrabat ještě větší bohatství; a zvláště svaté kazatele, kteří pohrdají jejich hrabivostí a na ni útočí, ty pronásledují s největším úsilím. To se ukázalo už u židů v Jeruzalémě, když se farizeové ptali Krista na uctívání otce a matky, na stavitelích chrámu Dianina v Efezu, jakož i na přemnohých kněžích chrámových, vyšších i nižších.
40 A to lze i nyní vidět na pokryteckých křesťanech, kteří zbožné lidi, prosté a chudé, pronásledují jen proto, že se domnívají, jako by jejich vinou braly za své nebo se aspoň snižovaly jejich zisky.

Rovněž proto, že jsou lakotní, chválí nade všecko a mají v úctě svaté v nebi; neboť mají z toho mnoho krásných chrámů a také mnoho svátků
45 během roku. Odtud mají příležitost ždímat z lidu mnoho podpor a milodarů. Například protože vědí, že různí lidé mají rozličné svaté, které si oblíbili a vzývají, rozmnožují počet mší a modliteb ve jménu rozličných svatých a přitom říkají: „Dejte pro svatého Petra, dejte pro svatou Marii, dejte pro svatého Martina!“ a mnoho podobného. A proto říkají a uvádějí
50 mezi lidem ve známost: „Ten náš svatý má moc nad tou a tou morovou ranou, nad tou a tou milostí,“ a mnoho podobného.

Ale žijící svaté lidi dnešní doby pronásledují, poněvadž oni kárají jejich špatné jednání a nepravost a nemazlí se s ní, nýbrž ji pranýřují. Jsou

55 v tom podobni farizeům, kteří opovrhovali Kristem a posmívali se mu, ježto stíhal a odhaloval jejich špatnost a líčené zisté pobožnůstkářství. Taktěž jsou podobni závistivým a lakotným obchodníkům nebo řemeslníkům, kteří na smrt nenávidí a pronásledují i vraždí své konkurenty a druhy, domnívajíce se, že poškozují jejich zisk. O nich lze uvést onen obecně známý verš:

60 Pes, když u kosti leží, i na svého druha se ježí.

23 v *relikviářích*: v schránkách, často přepychových, ve kterých byly uloženy ostatky svatých – 37 u židů v Jeruzalémě: srov. Luk. 18,20n. – 38 na stavitelích chrámu Dianina: srov. Skutk. 19,26-27 – 60: lat. leoninský hexamet, uváděný mezi středověkými příslovími

KONRÁD WALDHAUSER

Videňský augustinián Konrád Waldhauser († 1369) byl povolán do Prahy na přání císaře Karla IV. a pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, aby působil na zbohatlý a znemravnělý pražský německý patriciát, a zejména aby svým vzorem vchoval mladé kazatele ke kritickému a opravnému působení. Ve svých latinských a německých kázáních káral Waldhauser především pohodlný život mnišských řádů a přepych bohatých patriciů. Tím proti sobě popudil žebravé řády a musel se proti jejich žalobám literárně hájit spisem *Apologia* (Obrana). Pro potřeby adeptů kazatelství zpracoval kazatelskou příručku ve formě postily, podle účelu nazvanou *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis* (*Postila studentů svaté pražské university*). Protože stál na stanovisku vládnoucí třídy a očekával nápravu od změny mravů, jeho kritika nebyla účinná.

Na českou literaturu působil Waldhauser napřed nepřímým, že strhl svým příkladem ke kazatelské činnosti Miliče. Jeho dílo vstoupilo do české literatury až za rostoucího reformního hnutí ke konci 14. století překladem latinské postily do češtiny.

POSTILA STUDENTŮ SVATÉ PRAŽSKÉ UNIVERSITY

(DRUHÁ NEDĚLE PO VELIKONOCÍCH)

Ego sum pastor bonus — Iohannis 10°.

V dřevniej neděli slyšeli sme, kterak svatý Jan vypravuje radost nebeskú, kterúžto mají v nebesiech svatí, a tak sme jako mládenci čistí učinění jeho vykúpením.

5 Dnes uslyšímy, kterak týž milý pastýř, jakož jest prolil svú svatú krev u Veliký pátek, ostříehá a chce stráž mieti o těch dušiech, aby nižádná nezahynula. Neb to se stalo jeho milosrdenstvím, ale ne naším zaslúžením, jakož na počátce dnešnie mše počínají zpievati a řkúce: „Misericordia Do-

mini plena est terra. – Milosrdenstvie božieho plna' jest země.“ Protož
10 dnešnie čtenie pokládá rozdiel medzi dobrým pastýřem a zlým, totižto mezi
Kristem, jenž jest dobrý pastýř, a mezi ďáblem, jenž jest zlý pastýř, chvátí
jako hladovitý vlk, jakož praví svatý Jakub a řka: „Fratres, vigilate et
sobrii estote, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens cir-
15 cumit quaerens, quem devoret. Cui resistite fortes in fide. – Bratřice, bděte
a střízvi budte, nebo protivník váš ďábel jako lev řeva obcházie hledaje,
koho by požřel. Jemužto silni u viěře braňte se.“ Varujtež se toho zlého
pastýře, ješto vás tak nevěrně a falešně pase a radí vám zlu pastvu násle-
dovati, ješto jest ztracenie vaše.

Protož pokládaje rozdielně a přirozeně dobrého a zlého pastýře evange-
20 lista, a die takto: „Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. – Dobrý
pastýř dává svú duši za své ovce.“ Tuto mámy rozuměti o duchovních
ovciech, o všech věrných dušiech křesťanských, ješto sú mnohem dražše
než tyto ovce, nebo jedna duše hříšného křesťana jest dražši než všecken
svět se všemi ovce. Jakož toho dovodí svatý Jan ve čtení takto řka:
25 „Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae
detrimentum patiatur?“ Co by prospěšno bylo člověku na tomto svěče
veliké sbožie? Nebo by vešken svět měl a věda, že jemu s sebu nic nevziati,
jedno dobré činy, anebo dáti duši na zatracenie, protož jest mnohem lepší
i užitečnější i většie věc duše ostřiehati. Nebo ač kolvěk pastýř, aby své
30 ovce neb dobytečka nezatracil, hlédá snažně a práci má, aby vlk nepřida
i nevzal; pakli by ješče zatratil které dobytče, však proto smrti netrpí, ale
škodu. Ale náš milý pastýř Kristus, chtě, aby žádná nezahynula ovce,
ráčil smrt za všechny přijieti.

Tiemž sledem pastýřové a poručníci prvnieho pastýře Jezukrista mají
35 jiti a následovati jeho, aby nižádné ovce nedali zahynúti, aby pro ni smrt
trpěli. Jakožto svatý Pavel dobře následoval a jakožto píše Korintóm tak
řka: „Ego autem libentissime impendam et superimpendar pro animabus
vestris. – Já velmi rád pracovati budu a naložím život za spasenie všech
duší.“ Ten dobře následoval toho pastýře, žež chtě i vešken statek i duši
40 naložiti. Ale pohřiechu pastýřové nynější tohoto světa vice milují sbožie
a statek jich nežli spasenie, po desátciech a po ofěře jich stojie, ale jejich
duši spasenie netbají, ale pastvy hledají; nejsú pastýře, ale nájemníci nebo
přípasie, ješto na mzdě pasú a pro zisk, jako dále praví ve čtení: „Mercen-
narius autem et qui non est pastor et cuius oves non sunt propriae, videt
45 lupum venientem et dimittit oves et fugit, et lupo rapit et male trahendo
dispergit etc. – Přípasie a kto nenie pastýř, jehož nejsú vlastnie ovce, často
vida vlka a pustí ovce, a vlk přida i popadne ovce i roztrhá.“ Abyste věděli,
že skrze tohoto vlka, ješto hledá popadenie ovce, znamenává se ďábel, ješto
hledá popadnutí a oklamati každého hříšného duši. Druhé vlk znamenává
50 každého kacieře, ješto se zdá, by byl svatý a dobrých činův, ješto hledá

oklamati sprostného človeka, neb znamená křivého zpovědníka. Jakžto pohřiechu činie někteří falešní zákonníci, nejsúce vydáni ani zvoleni biskupem toho kraje, vidúce nezabránie, mezi sprostné lidi a sedláky přidúce, tu budú říci a mluvíti obecně mezi lidmi: „Mámy moc papežovu a biskupovú moci,“ a nemajúce nižádné moci. Tu nerozdielně všickny spolkem budú zpoviedati a tu lichevníky, cizoložníky, vražedníky, ktož kolvěk k nim přide a jediný groš dá, všechny rozhřešie a je tu zklamají, že i s nimi puojdú do horúcieho pekla, a tak že se bojím, by nebylo naplněno to, jakož se píše v Knihách apoštolských, jakož řekl hospodin po svém vstúpení: „Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. – Vědě já to, že po mém odchodu vendú mezi vy chvátaví vlci, neodpúščejíce stádu. A vstanú muži, mluviece křivdu, aby obrátili po sobě ucedníky.“ Ti všichni falešní a křiví zpovědníci, když budú nalezeni od pastýřov, totižto od farářov věrných osady, mají býti před biskupem od těch pastýřov obžalováni a proneseni, aby se lidé nezpoviedali, mají jim to pověděti, žeť nemohú rozhřešiti.

Toť znamená se skrze vlka toho. Těch tě mnoho připasí a nájemníkóv těch ovčiček – věrných duší pohřiechu na světě. Ale daj to buoh, by byli všichni pastýři dobří, aby snažně hlédali svých ovec, aby byl jeden pastýř a jeden ovčinec, aby mohl říci ten dobrý pastýř: „Cognosco oves meas et cognoscunt me meae. Sicut novit pater me, et ego cognosco patrem. – Znáám své ovce a mě také znají mé ovce. I pozná mě otec a já poznám otce.“ Jako by řekl: „Miluji ovce své a ony také milujíce mě vóli mú naplníjí.“ Kto pravdy nemilují, nemohú boha milovati. Ezechiel pokládá rozeznánie dobrého pastýře a zlého a die tak: „Zlý pastýř netbá svých ovec, nepřihlédá k nim, nedává jim obroka jich. Ale dobrý pastýř často přihlédá k svým ovciem a jest jich snažen, a když jest potřebie obrany, že svú duší pokládá za své ovce, totižto smrt trpí, když jest potřebie.“

Ale ne všeckerny ovce jsú čisté a dobré, ješto by slušalo pastýři svú duší za ně dáti neb smrt trpěti. Nebo mnozí sú, ješto svých pastýřov, totižto svých farářov, neposlúchají a nenávidie, mluviece o nich nepravú řeč, způsobující je v jich činech, v jich ofěrách a řkúc: „Ani pro ofěru mluvie a lají“, pro desátky způsobující, jehožto neslušie mluvíti, jinam ke mši chodiece, jiným se zpoviedající. Tiť svých pastýřov nemilují a neposlúchají, a vědúce to, že v súdný den každý pastýř, totižto každý farář, za každú duší má odpoviedati. Protož vám razi, ač ste kteří takoví, opusťte to a poslúchajte svých pastýřov, těch, kteříž sú věrní a dobří a šlechetní, ješto vám dobré naučení dávají, abyste jich poslúchali, abyste nebyli odlúčeni a vyvrženi z ovčince nebeského králevství.

Již ste slyšali dobré pastýře a zlé také a o ovciach dobrých. Ješče sú některé ovce, ješto nejsú z toho ovčince. Jakož praví svatý Jan ve čtení: „Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili,“ scilicet de synagoga

Iudeorum, sed de populo gentili. Které sú to ovce? Židovské a pohanské, jakož praví Kryšostomus, že obý lid byl zablúzený a rozběhlý a bez pastýře byli. Když jemu řekli: „Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. – Jdi od nás, naučení tvého a kázanie nechcem,“ tuť židovstvo zavrhlí jeho a nechťeli jeho za věrného pastýře jmiati, nebyli sú duostojni v ten ovčinec vníti.

Ale jsú jiné ovce, ješto je musie v ovčinec uvésti: jest lid pohanský, ješto smy my pohanského pokolenie a z pohanstva smy pošli, když sme, křest přijemše, v jeho svaté jmě uvěřili a po jeho cestách, totižto po jeho prikázani, chodili a je plnili. Jakožto svatý Petr praví v svéj prvniej epistole: „Eratis sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.“ K nám to mluví svatý Petr a na nás to mieni a řka: „Byli ste jako ovce bludné, a obrátili ste se po pastýři a po biskupu vašich duší,“ totižto po kázani apoštolském, ješto sú vám kázali a učili vás a před vámi divy činili, nemocné uzdravujícíe, slepé, chromé, nuzné, hluché k svému zdraví navracujícíe, protož to vidúce vzali ste vieru a obrátili ste se a poslúcháte jeho slova. Protoť vám die: „Jiné ovce, ty musím do ovčince dovésti“ – to smy my, ty ovce.

Ale k židovstvu jest řečeno, jakož se píše v Knihách apoštolských, že svatý Pavel a svatý Barnabáš řekli k židóm takto: „Vobis oportebat loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud et indignos vos iudicatis vitae aeternae, ecce, convertimur ad gentes. Sic enim praecepit nobis Dominus. – Vám najprvé apoštolé měli mluvíti slovo božie, ale nechťeli ste slyšeti jeho a zahonili ste a nebyli ste duostojni věčného života. Aj, zřete, teď se obracujem ku pohanstvu, jakož nám prikázal náš pán.“ „Uslyšavše to pohané, i radovali se a chválili slovo božie.“ To smy my, ty ovce, ješto má nás dovésti do ovčince.

„I bude jeden ovčinec,“ totižto jedno králevstvie nebeské, „a jeden pastýř,“ syn boží. Protož v dnešniem čtení učí nás svatý Jan i vešken úmysl jest, aby snažni byli pastýři svých ovec, točížto všichni poručníci jeho, všickni faráře aby je vedli ku pastvám nebeského králevstvie božím slovem, dobrými příklady, milostivým naučením na zpovědi. Také svatí pravie, velé a radie všem ovčičkám, totižto všem věrným křestanóm, ješto chtěie svého spasenie, a žádají, aby svých věrných pastýřóv poslúchali a jich následovali v dobrých příkladech a v skutciech dobrých.

Ale pohřiechu bojím se, by mnohé nebylo na mnohých farářech zameškánie, jakžto svatý Jan die: „Speculatores eius omnes caeci, universi canes muti, non valentes latrare, videntes vana. – Strážní neb pastýři mnozí jsú slepí a němí psi, nemohúce ščekati, vidúce marnost,“ tance, pěkné ženy milujícíe, s chrty a s krahujícíe honiece, pýchu tiem plodiece, dlúho spiece a v lenosti se kochajícíe s mladými ženami a na svaté hodiny ráno nevstávajícíe, do poledne spiece a v noci do puolnoci na víně, na pivě, vrhcáby

135 hrajíce a žen nepočestných se nádržujíce, a věduce to dobře, že co jim mimo jejich potřebu ostane, že to jest dědictvie samého Jezukrista, a to má na chudé obráceno býti, na kostel, na knihy neb na zádušie, ale ne na kurvy nakládaci a s nimi marně a nečistě svůj život ztráviti a svú mladost.

A tak mají poznáni býti pastýře dobří a zlí, aby dobří byli milováni
140 a zlí s jich zlostí k vlku zahrání, abychom s dobrými pastýři došli toho ovčince, to jest nebeského králevstvie, vstanúce, pokleknúce na svú kolenú, tak řkúce s prorokem: „Venite, adoremus et procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos, quia etc. – Chvalmy hospodina a plačmy děkujíce jemu, že on jest náš pán a náš buoh a my jeho lid a ovčičky jeho pastvy.“ A každý věrný rei: „Erravi sicut ovis, quae periit. – Zablúdíl sem jako ovce zablúdíla ot tvéj svatěj milosti.“ Navrať na pravú cestu, již bych mohl najíti ku poznání věčného přiebytka nebeského královstvie. Jehož mně i vám rač dopomoci otec i syn i svatý duch, vše jeden hospodin, amen.

1 *Ego sum pastor bonus*: já jsem pastýř dobrý (Jan 10,11) – 2 *v dřevniej neděli* minulou neděli – 6 *ostřieká* střeží, chrání – 8-9: Ž. 32,5 – 10 *čtenie* evangelium; *pokládá* uvádí, vykládá – 11 *chvátí* uchvacuje, loupí – 12-16: 1 Petr. 5,8-9 (nikoli Jak.) – 14 *bratřice* bratři – 17 *zlú pastvu následovati* jíti za špatnou pastvou, tj. za slovem nikoli božím

19 *pokládaje rozdielně a přirozeně* když přirozeným, vhodným způsobem vykládá rozdíl – 24 *toho dovodí* podává o tom důkaz – 25-26: Co jest platno člověku, by všechen svět získal, své pak duši uškodil (Mat. 16,26, nikoli Jan) – 30 *aby nezatrail* (dial. m. *nezatrail*) aby neztratil – 33 *přijieti* přijmout

34 *tiemž sledem týmž způsobem* – 37-39: 2 Kor. 12,15 (*vestris* vašich) – 38 *naložim* vynaložím, dám v oběť – 41 *po ofěfe jich stojie* usilují o jejich obětní dary – 42 *pastvy hledaji* usilují o své hmotné zabezpečení; *nájemnici* námezdní pastýři – 43 *přítpasie* pomocní pastýři; *na mzdě* za mzdu – 43-47: Jan 10,12 (*et fugit* a prchne) – 48 *znamená se* označuje se – 49 *druhé* za druhé – 51 *sprostného* prostého – 52 *zákonníci* řeholníci, mniši; *vydání aní zvolení* vyslání aní ustanovení – 53 *nezabránie* neobsazení kněžských míst – 55 *a nemajice* ačkoli nemají; *nerozdielně všickny* spolkem všechny dohromady bez rozdílu – 59 *po vstúpení* po nanebevstoupení – 60-63: Skutk. 20,29-30 – 61 *vědě vím*; *vendú* vejdou – 62 *chvátavi* draví; *neodpúščeji* stádu a neušetří stádo; *křivdu* lež – 63 *po sobě* za sebou – 65 *proneseni* uvedeni ve známost

67 *těch tě těch* je – 69 *aby snažně hlédali svých ovec* aby pečlivě dávali pozor na své ovce – 70-73: Jan 10,14-15 – 75-78: volně podle Ezech. kap. 34

79 *všeckerny všecky*; *ješto by slušalo pastýři* že by pastýř měl – 81 *nepravú* nepravdivou; *způsobujice* falešně vykládajice – 84 *a věduce to* ačkoli to vědí – 86 *razi* radím; *ač ste kteří* jestliže jste někteří

92-93: A mám i jiné ovce, které nejsou z tohoto ovčince, tj. z církve židovské, ale z národa pohanského (Jan 10,16) – 94 *Krystostomus*: Jan Zlatoústý; *obý* obojí – 95-96: Job 21,14

100 *smý pošli* jsme vzešli, vznikli – 101 *přijemše* přijavše, když jsme přijali; *po podle* – 103-106: 1 Petr. 2, 25 – 109-110: Jan 10,16

112-117: Skutk. 13,46-47 – 115 *zahonili ste* odmítali jste – 117-118: Skutk. 13,48 – 120-121: Jan 10,16 – 122 *úmysl* smysl – 124 *milostivým* laskavým

128 *zameškánie* nedbalost – 129-131: podle Iz. 56,10 (nikoli Jan) – 133 *na svaté hodiny* na pobožnosti konané v určité hodiny – 135 *se nádržujice* přidržující se – 137 *na zádušie* na kostelní majetek – 138 *nakládaci* (dial. m. *nakládati*) vynakládati

142-145: Ž. 94, 6-7 – 145-146: Ž. 118,176 – 148 *jehož* a k tomu

VOJTĚCH RAŇKŮ Z JEŽOVA

Silná opozice proti církvi se v průběhu 14. století soustředila na universitách. Vynikající teologové a filosofové podrobovali kritice církev, její představitele i její politiku. Na pařížské universitě nejvíce prosluli Marsiglio z Padovy a Jan z Jandunu (autoři protipapežského traktátu *Defensor pacis* – Obránce míru) a později Vilém z Occamu, z oxfordské university se nejvíce rozšířila známost Jana Viklefa. Kritické hlasy se na konci 14. století ozvaly i z pražské university. Od r. 1374 působil v Praze odchovanec pařížské a oxfordské university Vojtěch Raňků, pocházející z vladycké rodiny z Ježova nedaleko Mladé Vožice († 1388). Zastával se Milíče, jeho učení i jeho praxe, podporoval Matěje z Janova i Tomáše ze Štítného. Proslul svými projevy (v skvělém kázání při pohřbu Karla IV. nazval zemřelého císaře „otcem vlasti“) a rozpravami (latinským traktátem vystoupil proti poplatkům, jimiž papežská kurie zatížila duchovenstvo). Nejznámější je jeho *Apologia* (Obrana), soubor tří traktátů proti arcibiskupovi Janu z Jenštejna, v nichž mimo jiné rozbírá otázku odúmrtí (tj. nakládání s majetkem osoby, která nemá přímých dědiců); arcibiskup však hájil v této otázce stanovisko relativně pokrokovější.

Naše ukázka je vzata z Vojtěchova latinského *listu mistrům pražské university*, který poslal z Paříže r. 1372 do Prahy na svou obhajobu ve sporu s profesorem pražské university Jindřichem z Ojty o pravověrnost.

MISTRŮM PRAŽSKÉ UNIVERSITY

Věčný pane bože, který odkrýváš všecko skryté, ty víš, že moji sokové vydali proti mně falešné svědectví před mými pány nejmilostivějšími, před panem císařem rozmnožitelem, arcibiskupem pražským, jakož i před velmi četnými jinými, lživě tvrdíce, že jsem já vysoké učení pražské, které miluji
5 více než oni, před svými pány, papežem a kardinály, pomluvil, očernil a obvinil z bludného učení, ačkoliv jsem já o vysokém učení s panem papežem nikdy nemluvil a rovněž před pány kardinály nikdy se o něm nezmínil. Ledaže by mi snad to někdo chtěl klásti za provinění, že jsem dal přednost
10 vysokému učení pařížskému před pražským a že jsem někdy veřejně prohlášoval členy vysokého učení pařížského za znamenitější v životě i učení nad členy vysokého učení pražského. Bůh uchovej, abych k tak ctné matce a živitelce jako odrodilý syn ukrýval svou vděčnost! Bůh uchovej, abych zamlčoval její slávu, která vyzářuje po celém světě! Jestliže něčím jsem, vděčím vysokému učení pařížskému za to, co jsem a co s pomocí boží

Estat pa
rumper di
sente r con
cordias / in
sensu sep
nie hodie
plus soli
to fema
tos / tu qm
milla con

siste salus fidelium / tu quia
illa est fundamentu ania
q opimom catholice sed
reemplar est r speculum
aderamand r extingued
quecumq errorem / sine
heticam prauitatem / mo
dius itaq error nisto pn
apiolposset inducere morte
calie / pmo igit arguitur
mhapliat contra veritate /

Olenec me pro subductum
 namgo. omnia vultu libere
 sanguine 7 minutos deq
 coo magis pfectio dege in alio sint
 emeli. huius velti pfectio relectoq ape
 q i niffere de no omelias adamicu se
 me huius deca. fuides ut ma voce quidei
 et voluita qst ex pntu pntu adromia
 nos dffereat ex pntu. Inqst ille dnt
 factat apli sensum itam pffidii pcta
 jus efer. ut mery i qois fit illuc oi
 scripti ne magistrie sensum veltid in
 manitue oppunt vndat. Inur deca
 ut illud apnto q temus in e spr ad
 i pfectio et tam magistria ubi sup oes
 ante dfficultate est. p i qstidm p i p
 liti de sui e fore apnt omi hoby pntie
 cas. it m fone quo casu ab qra in po
 cape voluita. 7 q atq cap itatis qpe i
 teqa qstia ad ipse no est mery i ge
 miff ut in aedus q qec angia. mune
 no pntage dnuu. ddis aut ne q laba
 nly mto de fit. ut ac q qidca volent
 mi coz. y qcaus fmo ad xl se a am
 plij mltia vfuu pntu. ad breuc et ad
 medra si fici pt spmas rante dnuu fuy
 ipa. 7 taly abeo q pody qptis hmy fare.
 notit imposita q pcediar tunc si fuit
 ozonib tunc q in taly hoi i possiblia fiet
 dent. as pntie do possiblia fiet qz ipm
 na si videt angie qst pntu qst pntu
 a qpis dicit andiamy
 vob oes apli pntu eptis dffia
 lia pntu ad itelligedi qec q ad
 romanos sepm qz dnuu in fici videt
 coanfis vna y clonauib i dnt qstia
 7 mry pntuans va. illa y qntoes ita
 pntuans moner cas papue qst i ni
 tentes hena ad pntu ficut. p pntuans
 y qntuans in no ad pntu dicitur ff ne
 dffitate refri et copm. qz epte f
 moib tota fuit sensu. q a vntu h
 tate qesta adco hoi dog. conat. clite
 pnt q de pntuans pntu dnt. q dog hoi
 fuit. q q dnt pntu vntu fuy. qz illu
 unt oes foy. vntuans i huc mnti ut dog

nos nos face digne itellige pabla
 7 obfauos fnuos dcaq pntuans et
 enigmata 7 ita dnuu pntuans e
 pntuans pauli ad romos pntuans qz
 dnt pntuans qz q ad pntuans foy ob
 fenui ficut vntuans q apli i qca qnta p
 fectio fuisse q i oes. Etenim ai pntuans
 ad romos ficut cat pde i magis.
 pntuans alia qnt deca vntuans
 duo clat. ai dnt. y magis qz i mery et
 fuitu pntuans ne fante ai alia pntuans
 ipe repit eptia. 7 ad pntuans qz
 fectio qnta munt. i se ad huc ce. illu
 q pntuans ad fectio q pntuans oit. ai
 dnt. q pntuans se munt. y si quis occit i
 vntuans qz q est amonitus no cu
 dnt. si quis. fici ia vntuans amonitus
 ta mnt. qz i i pntuans. eptie qnta fectio
 clat oit. ai dnt. no. y ia pntuans fuy
 a na pntuans fuy. eptie qz ut qntuans
 i quo pntuans fuy. ad pntuans ego me
 pntuans no ai vntuans. pntuans clat
 si qz pntuans pntuans dnt mnt. i
 i pntuans. q magis de pntuans mnt
 ai dnt. vntuans at ca pntuans que vntuans pntuans
 itus 7 adca q i auter p me vntuans
 fectio pntuans fectio ad pntuans fuy ne
 vntuans di i pntuans. et pntuans dnt. eptie
 qz pntuans fuy. q fectio. Inq. dnt. dnt
 fectio ce pntuans. vntuans q est i pntuans
 vntuans si q dnt. p no fectio et alia
 ai ita qz pntuans ut deca no pntuans. ne
 y vntuans pntuans si q dnt. clat. eptie
 qz pntuans fuy. q fectio. vntuans q dnt
 fectio pntuans ia si adca vntuans fectio
 q pntuans vntuans fectio dubio q me fectio
 ta. vntuans ai dnt. vntuans pntuans
 no angustant. a pntuans. si pntuans
 vntuans pntuans pntuans. si no dnt
 qntuans dntuans. si no pntuans. qz mntuans
 qntuans i capte no dntuans. ut i mnt
 qntuans i capte no mntuans. et q mnt
 ce ff qntuans capte suo clat. ita
 i eo vntuans pntuans clat ad huc fuy
 si cat ei pntuans i pntuans mntuans ad
 fectio mntuans. y eptie dntuans nob aliquid

4. Hus na kazatelně – vyobrazení v Jenském kodexu

15 milostivosti budu. Pražskému učení také nic nekladu za vinu a přeji si,
aby rostlo ke vzrůstu mnohých milostí. Zda však mohu chovat vděčné city
k některým jeho pěstitelům, které dobře znáte, posuďte sami! Zda jsem
20 totiž vděčností povinován těm, kteří se spikli k záhubě mé cti, kteří napsali
a poslali, vymyslili a rozeslali falešné, lživé, záškodnické a úkladné listy
svrchu řečeným pánům: papežovi, císařovi, kardinálům, pražskému arcibiskupovi,
auditorovi papežské komory a jiným a v nich poskvrnili i potřísnili, jak jenom dovedli, moji nevinnost jakýmsi obviňujícími, byť maličernými výtkami, nedbajíce bázně boží a šlapajíce po všelikých pravidlech slušnosti? Ó bože pomsty, posuď mou při proti nesvatému zástupu! Ty,
25 bože zástupů, znáš křivdu mou i zahanbení mé. Před tvými zraky jsou všichni, kteří mě sužují. Vylíj na ně hněv svůj a postihni je v hněvivosti své! Vždyť sjednotivše se za tím účelem v své bezbožnosti, řekli si nesmyslně
spravedlivě: Vyhladme ho z Českého království a podpalme plamen rozhořčení proti němu u pánů, císaře a pražského arcibiskupa. Jest nám
30 obtížný na pohled, vyhýbá se cestám našim, vytýká nám body zákona a ostouzí nás pro body naší nauky. To řekli, ale zmýlili se. Zaslepila je totiž, běda, do bezmocnosti jejich vlastní zloba a hříšné úklady mých soků nemají sil, aby mě tupily. Ale kdo by mohl v postačující míře oplakat jejich tak křivé obviňování? Není tu druhého Cicerona. Kterápak satira, kterápak
35 tragedie bude schopna vypsát nestvůrnost této pomlouvačné zhouby? Jakými básnickými obaly bude moci odhalit Vergilius svou blesknou řečí tak nestoudné uštknutí závisti? Zbledla má tvář a ochabl dech, opouštěje schránu mé hrudi, když jsem z podání prostředníků pocítil ony ostny hnusné pomluvy, kterými jsem byl zasažen a probodáván. A to mne, když
40 o tom znovu uvažuji, tím úžasněji ohromuje, to mou mysl věru tím více uvádí v ustrnutí, že jsem jako nejzávažnější nepřátele své cti shledal právě ony, o kterých jsem byl přesvědčen, že byli se mnou spjati jakýmsi důvěrným svazkem v jednotu přátelství! To se však zvrhlo ve věc zcela protichůdné jakosti, když ti, které jsem miloval jako své bratry, pokud jsem
45 byl v Praze, zuřice k mé zkáze a tupíce čest mého stavu, sepsali proti mně své hanopisy, jako Jindřich z Ojty, když u některých vážných osob, které se mne chtěly zastat, proti mně nezaslouženě ještě přitlačili ostny své závisti, a jak jen mohli, po ulicích i rozcestích utrhačně i prolhaně vydali mě napospas obecným klepům, ba abych pravdivěji vypověděl, co mám na
50 srdci, na mně spáchali zradu. A tím se nespokojivše, vytvořili proti mně nepřátelskou skupinu a proti vůli mnohých jiných poslali peníze vašeho vysokého učení řečenému Jindřichovi k papežskému dvoru a tak poklady vaše, nashromážděné pro určité potřeby vašeho vysokého učení, rozchvátili a rozházeli podle vlastní libovůle. A aby snad některý nestyda, nechápaje
55 věc tak, jak náleží, nechtěl ten čin schvalovat podle tehdejších náhodných okolností, protože se zbožnému skutku nemá podkládat bezbožný úmysl,

proto budiž mi dovoleno, abych s tragickou vážností čelil pokusům tak hanebným a odsoudil bezbožnost, která je navrch přetřena pozlátkem zbožnosti. Ó té jejich zbožnosti, která je ukrutnější než jejich urputnost! Ó toho účinku, který je tvrdší nad všeliký dýmánek a neúprosnější nad Busirida! Což může být nějaká zbožnost tam, kde vůbec jsou právo a slušnost ve vyhnanství, kde zákony jsou pošlapávány? Hyne bratrská láska k lidské duši, když ze zbožnosti má na jedné straně Jindřich prospěch, na druhé je Vojtěch nepřátelsky napadán; zatímco onen je chválami do nebes vynášen, tento je pomluvami do pekel srážen. Nejsou předmětem mé závidlivé chvály Jindřichovy, ale bolestně mě ničí pohany Vojtěchovy. Ani kouska chvály neodňal Vojtěch Jindřichovi, ani kouska bezpráví se proti němu nedopustil, ani kouska zločinného obvinění proti němu nevznosl. Nechť prohlédne Jindřich, do jakého osidla se mimo nadání zapletl, a to bez Vojtěchovy viny!

60 A aby se nezdálo, že zapírám, co jsem vskutku učinil, sami posuďte, avšak bez klapek na očích, nýbrž otevřeným pohledem: Poslal jsem papežské stolici články k osvědčení své víry? Přiznávám. Napadl jsem však Jindřicha zlým obviňováním? Popírám. Ostouzel jsem pražské vysoké učení? Odmítám. Ohlásil jsem svrchu řečené články auditorům papežské komory? Ne-
65 popírám. Či snad mám pokládat za nedovolené, že jsem tribunálu přesvaté římské stolice, která je z vůle boží hlavou a učitelkou všech, jako její od-
70 daný syn ohlásil spletité a uzlovité myšlenky pravé víry, v kterých může kolísat upřímnost věřících a jejich prostota se stávat obětí klamu? Zdaž jsem se dopustil zločinu, když jsem beztvárnou a nezpracovanou masu rozmanitých otázek, dotýkajících se víry, předložil, aby byla vyčištěna rukama nejvyššího kováře v peci, v níž se ničí všeliká struska bludu; anebo zdá-li se něco nejapným v oné neuhlazené snůšce našich slov, kterou jsme si na vašem pražském učení vyměnili já a svrchupsaný Jindřich, aby to bylo na soustruhu zkušenějšího umělce uhlazeno a nabylo tak podoby krásnější, aby to bylo podrobena pilníku přísnějšího přezkoušení a tak do hladkosti vyleštěno, aby nejsou už schopno jakkoli ohrozit svědomí a postrádajíc znešvařujícího znaménka bludu, mohlo přejít do myslí všech věřících a jimi být nezvratně zachovááno? Víte totiž, nejmilejší páni a mistři, že když jindy mezi mnou z jedné strany a vzpomenutým Jindřichem z Ojty
80 ze strany druhé došlo v městě Pražském k hádání o jistých člancích a o jisté články a když jsem proti závěrům Jindřichovým vystoupil s nějakou replikou, někteří lidé snad prostoduší, ale i někteří znalí lidé se rozdělovali a rozestupovali ve dvě neshodující se strany, přičemž jedni přáli mínění jednoho a jiní souhlasili s druhým. A když ve svrchu řečeném městě nebylo tehdy nikoho – s výjimkou ovšem jediného pana arcibiskupa, který však
85 sám byl zčásti zaměstnán závažnými úkoly císaře pána mimo řečené město, kdo by mohl spornost oněch otázek rozsoudit, jejich nesnadnost rozřešit a pravý smysl odhalit, a když vznikalo kolísání názorů a ve svrchu psaných

100 věcech nastávala nesmírná roztržka myslí: tu jsem se já, kterému bylo od vikáře páně arcibiskupova uloženo a nařízeno mlčení o svrchu vzpomenu-
tých článcích, tenkrát na čas odmlčel a oněch vikářových pokynů jsem
z úcty k panu arcibiskupovi uctivě uposlechl, vyhýbaje se, abych neupadl
v rozkol, a vskutku jsem chtěl být poslušen anebo jsem poslušnost aspoň
105 předstíral, protože se má více poslouchat boha než lidí, jak tvrdí apoštol
Petr v Skutcích apoštolských. Pak však rozváživ, že by se z mé mlčelivosti
mohlo vplížít veliké nebezpečí do svědomí těch, kdož slyšeli moje a Jindři-
chovo hádání, vzmušil jsem se na mysl, chopil se zbraní víry, a probrav se
z ospalosti, rozhodl jsem se předložit řečené články svatému kostelu řím-
skému k přezkoušení.

3 před panem císařem rozmnožitelem: Karlem IV.; rozmnožitel: středověký překlad
lat. augustus (= vznešený, posvátný; pak součást titulu panovníků) spojením se
slovesem augeo (= množiti, zvětšovati); arcibiskupem pražským: Janem Očkem
z Vlašimě – 5 papežem: Řehořem XI. – 11 k tak ctné matce a živitelce: pařížské univer-
sitě – 34 druhého Cicerona: druhého řečníka stejně výmluvného, jako byl římský
Cicero – 36 Vergilius: římský epik (70-19 př. n. l.) – 46 Jindřich z Ojty: Heinrich
Totting von Oyta, významný německý profesor teologie na pražské universitě,
který vedl s Vojtěchem Raňkú dalekosáhlý spor o teologické otázky – 60 nad
Busirida: Busiris, mytický král v starém Egyptě, který přinášel bohům kruté lidské
oběti – 64 Vojtěch: autor sám – 100 od vikáře páně arcibiskupova: pravděpodobně
míněn mistr Boreš, který tento úřad zastával v l. 1370-1373 – 104 srov. Skutk.
5,29 – 108 svatému kostelu římskému: papežské stolici, římské kurii

JAN Z MÝTA

Mezi universitními učiteli Husovými byl také Jan z Mýta, předčasně zemřelý
asi r. 1409. Jeho literární činnost byla nebohatá (je dochován výklad Žalmů
a traktát o výročí církevních učitelů; o českém kázání při korunovaci královny
Žofie r. 1400 se dochovala jen zpráva). Vliv Jana z Mýta na Husa, mladšího jen
o několik let, nebyl asi velký; zachovala se však jeho latinská promluva při ba-
kalářské determinaci (promoci) Husově na podzim r. 1393.

PROMLUVA PŘI BAKALÁŘSKÉ DETERMINACI JANA HUSI

„Pozdravoval se strádaje.“ Tak se píše v první knize Elenchů, kde se
pojednává o klamavé dvojsmyslnosti.

Ctihodní otcové a vzácní pánové!

5 Ačkoli užil Aristoteles těchto slov jako příkladu klamu, protože slovo
strádaje podle souvislosti mění smysl věty, mohouc označovat buďto čas
přítomný, anebo nedokonaný minulý – u něho má strádaje také význam
„churavěje“, my se odchýlíme, a poněvadž nám nejde o sestrojování klamu,

nýbrž o odstraňování zahálky, můžeme slovu strádaje dát význam „pracuje“ a říci: „Pozdravoval se pracuje,“ zvláště proto, že náš kandidát bakalářství, jak to u lidí většinou bývá, měl zpočátku mysl churavou, ale potom mohutnou pracovitostí nabyl mysl zdravé. Můžeme tedy obzvláště o něm říci, že „prací se pozdravoval“.

Neboť jako je tělo schopno zdraví i churavosti, tak jsou i sama mysl a duch schopny zdraví i churavosti úměrně s výměrem dobrého zdravotního stavu, jak jej podává Cicero v druhé knize své Rétoriky: „Dobrý zdravotní stav je péče o zdraví a jeho neporušené uchovávání.“ Ale toto uchovávání se týká a musí se týkat právě tak těla, jako duše. Proto je zdraví zastoupeno jak v těle, tak v duši. Proč však říká Cicero, že „dobrý zdravotní stav je péče a neporušené uchovávání“? Zajisté proto, aby takovým výměrem ukázal, že se zdraví odvozuje z péče a práce. Proto, užijeme-li logické zásady o protikladech, ze strnulosti a zahálky rodí se churavost. Proto tedy nikoli strnulý, nýbrž „pracující se pozdravoval“.

Odtud vyvozují, že se cvičením a přiměřenou prací získává náležitě smíšený šťáv k uchování těla, vytrvalým studiem a prací se rodí znamenitá zdatnost k vyléčení duše; naproti tomu trvalou zahálkou a strnulostí vzniká duševní netečnost, která nakažuje mysl.

Z prvního tedy vzniká zdraví a tělesná zdatnost;
z druhého dobrota a statečnost ducha, taktéž půvabnost;
z třetího prázdnota, churavost a mysl otupělost.
Prvním způsobem osvěžuje práce tělo, aby neochabovalo;
druhým zdokonaluje chování, aby se dokonalejším stávalo;
třetím myšlení upadá, protože se na scestí dostalo.

Kdo tedy budeš chtít se uzdravit, poslechni si dobrý předpis na lék: „Prací se pozdravoval.“

Řekl jsem především, že se cvičením a přiměřenou prací získává náležité smíšené šťávy k uchování těla. Přílišnou prací je totiž tělo stravováno, ale cvičením a prací se uchovává. Řekl jsem, že se přílišnou prací tělo stravuje, protože dokonce i

kapka vyhloubí kámen a nošením otře se prsten,
jak praví Ovidius, takto se přiznáváje. Ba i samo železo se opotřebovává ustavičným namáháním. Proto se i tělo vyhýbá přílišné práci. Je tedy třeba práci prokládat odpočinkem. Tak radí i sám Kato:

Starosti své, tak radím, nechť prokládáš radostmi druhdy...

Zahálkou se však rozleptává tělo. Vždyť i železo, nepoužívá-li se ho
45 k práci, bývá rozrušováno rzi. Také stojaté vody zasmrádají a plodice
v sobě červy zahnívají. Tak i lidské tělo strnulostí upadá. S touto obdobou
to vyjádřil Ovidius v první knize Listů z Pontu slovy:

Vidiš, jak lenivé tělo je zahálkou rozrušováno,
vidíš i zkázu vod, jestliže chybí jim vzruch.

50 Rovněž podle svorného hlasu všech lékařů lidská těla, vytrvale se
oddávající klidu, vystavují se nebezpečí nemocí a zdravotních potíží. Ba
netýká se to jenom lidí, nýbrž i samy stromy, jestliže jimi nehýbají a ne-
otřásají větry, rodí málo ovoce, jak dosvědčuje salernská škola. Chce-li
tedy kdo mít ovoce a tělesné zdraví, potřebuje cvičení prací, protože takové
55 cvičení působí na tělesné zdraví, například chůze po obědě, jak se to uvádí
v druhé knize Pozdějších analytik.

Za druhé jsem řekl, že vytrvalým studiem a prací se rodí znamenitá
zdatnost k vyléčení mysli. „Vždyť co jiného je zdraví duší nežli jejich
ušlechtilost? A co jiného choroba nežli jejich nepravosti?“ Tak praví cti-
60 hodný Boethius ve čtvrté knize O útěše filosofie, v próze šesté. Odtud také
ve filosofii spočívá zdraví a z ní se získává, protože „vůbec je filosofie lékem
ducha“, jak praví Cicero v třetí knize Tuskulských rozhovorů. Filosofie se
však nezískává bez velké práce a studia. Jako výsledek odtud vyplývá, že
z vytrvalé práce se rodí zdraví mysli. Jako totiž u těla, převládá-li dobrá
65 jakost, vzniká zdraví, tak i v duši, jestliže v ní vládne rozum, vzniká zdraví
mysli. Platón rozeznává tři části duše, první rozumnou, druhou hněvivou,
třetí chtivou neboli vášnivou. Říká pak, že tehdy má duše zdraví, když ji
veskrze ovládá rozum a když ji poslouchají obě nižší složky a když jsou ve
vzájemné shodě, když totiž hněvivost a vášnivost ani netouží po ničem,
70 ani neuvádějí do pohybu nic, co by z hlediska rozumu bylo neužitečné;
naproti tomu tenkrát podléhá duše chorobnosti a nezdravotě, když tyto
složky přemohou onu, která je jejich paní a královnou. To říkal Platón,
jak píše Apuleius ve spise O Sokratově božstvu. Vidíme tedy, kterak se
duševní zdraví získává prací. A to je to, co míní Seneka v druhém listě páté
75 knihy: „Ušlechtilé duchy živi práce.“ A proto, jak týž Seneka říká v sed-
mém listě, „s tělem se musí tvrději nakládat, aby špatně neposlouchalo“.
A tak se zdraví mysli získává prací. Tolik o druhém hlavním bodu.

Za třetí jsem řekl, že trvalou zahálkou a strnulostí vzniká duševní otu-
pělost, která nakažuje mysl.

80 Neboť trvalý klid je špatností výživná půda,

ba i více než pouhá půda, protože „zahálčivá strnulost nutně propukne ve

85 zločin“, jak praví Quintilián v jednadvacáté kapitole čtvrté knihy. Jako se totiž lidská duše tvrdými pracemi pozdravuje, jak nás poučil druhý bod, tak obráceně „je v zahálce ohlupována strnulostí“, a to jsou slova třiadvacátého listu Kassiodorova. Pročež

vyhni se zahálce každý, jež strnulostí je žití,
neboť když chabne duch, pak netečnost stravuje tělo.

A tolik o třetím hlavním bodu.

90 Tak je tedy zřejmé, že se prací získává náležité smíšení šťáv k uchování těla, vytrvalou prací se rodí znamenitá zdatnost k zachování duše; naproti tomu trvalou strnulostí vzniká duševní netečnost, která nakažuje mysl. Proto náš kandidát bakalářství vyhýbaje se zahálce dosáhl prací a cvičením zdraví, a tedy „prací se pozdravoval“.

95 Ale ačkoli je zdraví dvojí, tělesné a duševní, jak bylo z připomenutého zřejmé, a ačkoli první je potěšující, protože „nejžádoucnější je být zdrav“, jak je psáno v první knize Etik a v druhé knize Rétorik, a protože toto „zdraví je zdatnost těla“, jak stojí tamže v druhé kapitole první knihy Rétorik, nicméně náš kandidát bakalářství prvním pohrdal ve prospěch druhého, pilně pracoval, co se slušelo, a proto „prací se pozdravoval“.

100 Poněvadž Aristoteles podle výkladu Averroova na první knihu Fyzik, jak praví Eustratios, rozeznává dvojí život, činný a rozjímavý, přičemž tento nazývá „očišťující“, člověk „očišťující se“ nedbá tělesného zdraví. Proto vykládá taktó: Protože očišťující se a rozjímavý člověk vesměs odmítá ona cvičení, která jsou v životě pozemském, a protože si vyvolil život
105 rozjímavý a podle vlastní volby je odloučen od tělesného, vyzbrojil svůj rozum křídly a veskrze se oddává pozorování ve vyšších sférách, aby opustil všechno, co existuje toliko v čase a v pohybu, a aby byl uveden k bohu a jemu byl odhalen. Má však okovy těla, které mu brání ve studiu a maří pozvednutí mysli do výšin. Brzy se přiklání k nepřátelskému tělu, brzy zase
110 začíná proti němu válčit, vynalézáje všeliké trýznění, aby maso splaskávajíc bezmocně viselo a neodvažovalo se vztyčovat proti rozumu. Rozum pak sám, osvobozen jsa od tělesného zmatku, snoubí se s nejvyšší krásou a touží se zmocnit nejvyššího dobra, nic si nedělaje z toho, že tělo je zmučeno; naopak z jeho smutků pocituje potěšení jakožto z příčin, které ho podle
115 jeho vlastní volby uvolňují od smrtelného těla, od tvorby posměšků a od hrubosti. Když tedy rozjímavý člověk touží po takovémto štěstí, jakoupak bude projevovat péči o zdraví tělesné, staraje se o bohubilou činnost a o zaslíbení? Jako by řekl: Žádnou.

120 Tak náš kandidát bakalářství neměl péči o tělo pro zdraví mysli, nýbrž pro oslabenost těla, kterou utrpěl, jak se při zkoušce ukázalo, protože byl samým studiem zesláblý. Ale Aristotelův vykladač Averroes uvádí jeden

125 bod, který může dobře posloužit našemu kandidátovi, že totiž rozjímavý člověk dává křídla svému rozumu. A vskutku tento náš kandidát má křídla, neboť má jméno ptáka, protože se jmenuje Hus. A tak na křídlech se rozjímáním vznáší do vyšších sfér.

Husa je pak pták domácí, přinášející užitek, protože větší brka dodává pisařům, jemnější peří peřinám, maso žaludku a trus polím. Jako strážce slouží celému domu, protože není živočicha, který by tak dobře cítil vůni člověka a poznával, jestliže se blíží, jako husa. Vždyť letopisy o skutcích 130 Římanů, například Valeriovy a jiných spisovatelů, uvádějí, že se senonští Keltové, zvaní též Sireni a Burgucioni, při svém vpádu do Říma zmocnili celého města s výjimkou Kapitolia, ale vystoupit na Kapitolium se jim nezdařilo pro varovný křik husí. Odtud se Římanům posmívají, a proto bylo napsáno: „Po zásluze vděčíš husám, Říme, za to, že vládneš. Tvoji bohové 135 spali, ale husy bděly. Měl bys proto obětovat spíše husám než Jovovi. Necht vaši bohové udělají místo husám, od kterých, jak vědí, byli ochráněni, aby též sami nepadli do rukou nepřátelům.“ Hle, jaké vážnosti by se měly těšit husy v římské říši!

140 Posléze jsou husy pro lidi zdrojem rozkoše při jejich hodování. Neboť pokud jsou mladé, pobízejí nás k popíjení – husa totiž i housátka na pastvě říkají: pí, pí, to jest popíjej; když jsou pak starší, pobízejí nás, abychom si na nich pochutnali, jako teď a kolem svátku svatého Martina.

S touto husou lze právem srovnat našeho kandidáta, když se jmenuje Hus a na večer chystá dobré pohoštění.

145 Tak tomu má být, aby za námahu byla dávána milá odměna, protože, jak říká Kassiodorus, „je spravedlivé, aby každému jeho námaha prospěla, a jako při jejím vynakládání poznává nevýhody, tak aby po jejím skončení dosáhl odměny.“ A poněvadž se náš kandidát namáhal prací, na znamení odměny za vykonanou práci uděluji mu hodnost bakaláře svobodných 150 umění, aby mohl číst, disputovat a vykonávat ostatní úkony s touto hodností spojené zde v Praze i kdekoli jinde na světě. Ve jménu otce i syna i ducha svatého, amen.

1 v první knize *Elenchů*: Aristoteles, *Elenchi* (O klamných důkazech) 4,166a1; jde o sofisma „churavý je zdravý“, vyřčené za předpokladu, že „churavý“ znamená toho, který dříve stonal, nikoli toho, který nyní stůně. Mistr Jan z Mýta je si dobře vědom, že v textu lat. překladu Aristotela laborans znamená „churavějšího“, ale úmyslně dává participiu význam, který latinské slovo samo o sobě připouští, totiž „strádaje, pracuje“ – 6 *přítomný*: tj. ten, kdo strádá; *minulý*: tj. ten, kdo strádal – 15 *Cicero*: *Rétorika* (De inventione, O shledávání látky) II, 56,169 – 24 *smíšené štáv*: v duchu středověké představy o působení šťáv v lidském těle na zdraví, povahu a fyziognomii člověka – 40 *Ovidius*: římský básník (43 př. n. l. – 18 n. l.); *Epistulae ex Ponto* (Listy z vyhnanství v Pontu) IV, 10,5 – 42 *Kato*: vžitě označení pro neznámého autora sbírky veršovaných průpovědí, pocházející ze 3. nebo 4. stol. n. l. a přeložené ve 14. stol. i do češtiny (v. náš Výbor I, 472n.); pro cit. místo

srov. *Disticha Catonis* III, 6,1; druhý verš zní: námahu kteroukoli bys myslí dokázal snést – 47 *Ovidius: Ex Ponto* I, 5,5-6 – 53 *salernská škola*: jako učení salernské školy (slavné italské lékařské akademie z 12. stol.) se tradoval soubor veršovaných lat. zdravotních rad (*Schola Salernitana*, vyd. Baillièrè, Paříž 1880) – 56 *Pozdějších analytik*: Aristotelova souboru *Analytica posteriora* II, 11,94b 10 – 60 *Boethius*: zprostředkovatel antické filosofie křesťanskému středověku († 524 n. l.); *De consolatione philosophiae* (O útěše filosofie) IV, próza 6, ř. 118 vyd. Stewardova-Randova – 62 *Cicero: Tusculanae disputationes* (Tuskulské rozhovory) III, 3,6 – 66 *Platón*: řecký filosof (427-347 př. n. l.) – 73 *Apuleius*: římský prozaik (2. stol. n. l.), působící v Africe; jeho spisy filosofického obsahu byly pro středověk jedním z pramenů poznání platónské filosofie; *O Sokratově božstvu*: spr. De Platone et eius dogmate (O Platónovi a jeho učení) I, 18 – 74 *Seneka: Epistulae ad Lucilium* (Listy Luciliovi) 31 (IV, 2), 4 – 75 *tjž Seneka: Epist.* 8,5 – 80 *Neboť trvalý klid ...*: *Catonis Disticha* I,2, 2 – 82 *Quintilián*: jde o spis, za jehož autora býval mylně označován římský řečník Quintilianus (1. stol. n. l.): *Declamationes* (Deklamace) IV, 7, s. 84, 3 vyd. Lehnertova – 85 *Kassiodorova*: pozdní římský historik a encyklopedista Cassiodorus († 585); *Variae* (Rozmanitosti) V, 28 – 86 *vyhni se zahálce...*: *Catonis Disticha* III, 5 – 96 *je psáno: Aristoteles, Etika Nikomachova* I, 9, 1099a 27; *Rétorika* II, 21, 1394b 13 – 97 *tamže: Aristoteles, Rétorika* I, 5, 1361b 3 – 100 *Averroova*: Aristotelův arabský komentátor Ibn Rušd (Averroes) z 12. stol.; místo nenalezeno – 101 *Eustratios*: nicejský řecký metropolitán v 2. pol. 11. stol. – 130 *Valeriový*: příkladová sbírka římského historika (1. stol. n. l.) Valeria Maxima uvedená omylem; jinak soupis četných zmínek o kapitolských husách u lat. spisovatelů v. *Thesaurus linguae Latinae* II, 124-125 – 133 *bylo napsáno: Ambrosius, Exaameron* (Šestidenf) V, 13, 44 (PL 14, 239) – 142 *kolem svátku svatého Martina*: kolem 11. listopadu; podnes „martinské husy“ – 146 *Kassiodorus: Cassiod. Var.* II, 33, 2

ŠTĚPÁN Z KOLÍNA

Mezi slavné kazatele z řad mistrů pražské university patřil Štěpán z Kolína († 1407), nadšený vlastenec a horlivý zastánce snahy o nápravu v církvi. Byl před Husem kazatelem v Betlémské kapli a měl na Husa velký vliv i jako kazatel a neúnavný karatel kněžské zkaženosti i jako kritický zastánce Viklefových názorů. Vedle výkladů na Izaiášovo proroctví a vedle úvodu k výkladu první knihy Mojžíšovy (je to snad úvodní přednáška z cyklu výkladů Starého zákona, věnovaná chvále bible) zachovalo se několik jeho latinských projevů, které pronesl na kněžských shromážděních (synodách) svolávaných arcibiskupem.

VAROVÁNÍ PŘED ODPUSTKY Z KÁZÁNÍ „OPATRŇE CHOĎTE“

Slyšte, praví prorok, slovo hospodinovo: „Polepšete své cesty a své úmysly. Bude-li váš soud nad člověkem a jeho bližním spravedlivý, nebudete-li utlačovat cizince, sirotka a vdovu, neprolijete-li nevinnou krev“, nedopustíte-li se ani krádeže, ani smilstva, ani křivého svědectví, „na věky

5 budu s vámi přebývat“ (Jerem. 7). A podobně bylo by možno říci: Je třeba
zvěstovati to, co čteme u Matouše ve 4. kapitole: „Obětoval-li bys dar svůj
na oltář a tu by ses rozpomenul, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechejž tu
10 daru svého před oltářem a odejdi; prvé smiř se s bratrem svým, a potom
přijda obětuj dar svůj“ (Mat. 5). Hle, takovými a podobnými slovy by se
slušelo stále anebo aspoň často napomínat všechny a každého zvlášť. Ale
běda, teď naopak výběřčí a naháněči jubilejního roku a stavby kostelů
rozkřikují a káží léto milostivé, vyvolávajice u lidu přívalem své podliza-
vosti důvěru v prolhaná slova. Tvrdí právě to, co už kdysi falešní proroci
15 lživě kázali v chrámu hospodinově, když říkali: „Svatý je chrám hospodi-
nův, svatý je chrám hospodinův, svatý je chrám hospodinův“ (Jerem. 7);
to podle Glosy znamená, že tihle falešní kněží káží a prohlašují: Hříchy
spáchané proti bohu nebo proti bližnímu mohou být dobrotivě odpuštěny
pouhým obětováním daru v chrámu. Tak také pohříchu za našich časů
20 způsobem hodným odsouzení pomazávají řečení výběřčí olejem pochleben-
ství hříšníky a hýčkají je, ačkoli hříšníka je spíše třeba milosrdně trestat,
aby se jeho duše vrátila k pánu a byla spasena, nežli chválit jeho chtiče,
aby byl posléze k své záhubě svržen do propasti pohoršení. Ti, kdo takové
věci vyhlašují, „slibují jim sice svobodu, ale sami jsou otroky porušenosti“
(2 Petr. 2). „Žijí si podle žádostí svého těla, jejich ústa mluví pyšně, udivu-
25 jíce“, to jest divné věci mluvíce, anebo „pochlebujice osobám pro vlastní
zisk“, až to budí údiv – v jediné kapitole Judově.

Neboť takoví prodavači odpustků lživě zdůrazňují zvelebování chrámů,
nečestně opatřují na stěny závěsy a malby, jen aby se jimi mohli zvědaví
boháčů pokochat, ale už vůbec ne proto, aby tím podpořili chudinu. Zdi
30 odívají do zlata a hýřivých barev, ale boží syny hanebně ponechávají
v nahotě, zmořené hladem a vysílením. Takovým však Spasitel v 23. kapi-
tole Matoušově hrozí věčným zatracením: „Běda vám, kteří dáváte desátky
z máty, z kopru a z kmínu“, to jest vám, kteří zachováváte a hlásáte po-
družná ustanovení zákona, „ale to, co je v zákoně závažné, totiž milosrden-
35 ství a odsouzení“, milosrdenství při odsouzení a při náležitém zadostiučí-
nění, zanedbáváte jak ve svém konání, tak ve svém učení, ačkoli právě „toto
jste měli činit a tamto neopustit“. Odtud ten zlořád, že spíše zneužíváním
promrhávají převzácný poklad páně, než jej řádně rozdělují, poklad, který
přece vydobyl pán Ježíš s tak velikou námahou, když pněl celým svým tělem
40 na kříži a krutě zraněn potil červenou svou krev. Kéž by si uvědomili ti,
kdo odpustky nařizují, jaké a kolikeré jsou podmínky nezbytné k tomu,
aby člověk vůbec mohl dosáhnout milosti takových odpustků.

Zde je třeba si všimnout, že autor – snad Jan Mnich – glosy, přičiněné
k nařízení Bonifáce VIII., které začíná slovy *Antiquorum habet fida relatio*,
45 stanoví čtyři hlavní podmínky nezbytné k tomu, aby milosti odpustků
dosáhly svého žádoucího účinku.

První je autorita toho, kdo odpustky vyhlašuje nebo dává. Nikdo zdravě věřící nemá ani v nejmenším pochybovat o tom, že tato autorita plně jest i byla v Petrovi a jeho nástupcích. Týž glosátor o ní praví, že papež, třebaže má v církvi plnou moc, přece ji nemá jako pán, nýbrž jako služebník a správce svrchovaného pána. Ačkoli tedy na zemi papež nemá nad sebou nadřízeného, má ho nicméně v nebesích. A dodává, že spravování a rozdělování tak velikých hodnot směji vykonávat jen takoví lidé, o nichž je pravděpodobné a zřejmé, že jim pán, jemuž statky patří, dal k tomu souhlas, aby tak jejich moc byla jistým způsobem omezena. O tom čteme v otázce třetí.

Druhou podmínkou je způsobilost přijímajícího, to jest, má mít srdce zkroušené a pokorné, neboť kladné činy se uplatňují jen u toho člověka, který je předem i v duši uzpůsoben je přijmout. O této uzpůsobenosti by měli být věrní Kristovi poučováni především. Ale zprvu připomenutí výběřčí, jakmile dosáhnou peněžitého zisku nebo aspoň naděje na zisk, vůbec se neohlížejí po ničem z toho, co se týká spásy duše.

Třetí podmínkou je zbožný účel, to jest, aby se prostřednictvím odpustků dospělo k povýšení obecné víry a cti boží.

Čtvrtou podmínkou je užitečnost skutku, to jest aby se dávala přednost spásy Kristových věrných přede vším, i před vlastním ziskem. Jde-li se však za jiným cílem, totiž za penězi nebo ziskem, potom, jak praví týž učitel, to, co jsme zde o odpustcích připustili, by prostě neplatilo.

Dej tedy bůh, aby ti odpustkoví zmocněnci dbali svrchu uvedených podmínek a žádných jiných, aby totiž neusilovali o obohacení svých měšců více než o záchranu duší. Ale běda, ve skutečnosti se víra zastírá a pravý opak se ukazuje. Vždyť přitom ukládají nespravedlivá pokání a rozhřešení, která udělují zde na zemi, sotva dojdou potvrzení i na nebesích. Bylo přece zjištěno, že se snažili protiprávně vyvazovat z klateb, uvalených jak člověkem, tak církevním zákonem, ano dokonce, což je ještě obludnější, i z osobních závazků. Někteří docela protiprávně zaměňovali smilstva za manželské svazky. Hle, jak zrůdná obludnost a obludná zrůdnost! Za hodné odpuštění prohlašují lidi, kteří zasluhují opovržení a vyloučení ze styku s věrnými. Běda, co pohrom a požárů kostelů, zrušení vesnic a měst působí těmto našim truchlivým časům! Z nich ze všech se věru nenašel ani jediný, kdo by vzdal náležitou slávu bohu pokáním a přiměřeným zadostiučiněním a dal náhradu bližnímu, jak bylo jeho povinností. Naopak se věří, že účinek peněžního pokání všechno to sejme i z nezpůsobilého a tak jej rozhřeší, že, abych tak řekl, pár haléřů tu dosáhne při dobrodiní odpuštění takového účinku, jakého by dříve bylo možno dosáhnout zdlouhavou cestou milosti. A pak přestane podezřívání a pohoršování a utiší se i reptání mezi lidem. Jinak však, jestliže prodavači odpustků se pro sebe zcela zmocňují darů a obětí, jichž mají nadbytek, tu vymáháním almužen, jak se obávám, vykořisťují chudé a v jejich domech je uložena kořist vyrvaná chudině. Stává se z do-

90 puštění spravedlivého božího soudu, jak pevně věřím, že všechno to, co porůznu a po troškách nahromadili, přece bývá nakonec svévolně a nepatřičně nebo i podporou provinilců rázem a hromadně promarněno.

Nechť, snažně prosím, trpělivě vyslechne ten, kdo se zabývá prodejem
odpuštěk, a hlavně řeholník, co říká ve svém listu Jeroným. Právě přece:
95 „Mnichu, jsi-li v nouzi a něco přijmeš, spíše tím dáváš, než přijímáš. Ne-
trpíš-li však nouzí a něco přijmeš, rovnou kradeš. Mnich, který má, co přiro-
zenost nutně potřebuje, netrpí nouzí.“ To říká on. Tento dostatek by jim
byla zajistila jejich ochota a zejména skutky milosrdenství, avšak oni zisk
z hřivny odpuštěk, která jim byla svěřena, snášejí do kláštera. Nic jiného
100 aspoň nevidím, než že se poskytuje ženám v klášteřích a na jiných jim
zakázaných místech svobodnější volnost k různým výstřelkům, než jakou
připouštěli Otcové. Bernard a Benedikt s ostatními Otcí se kdysi štítili i toho,
co bylo prostě příjemné. Tenkrát nebylo dovoleno ani zbožným a poctivým
matronám navštěvovat třeba jenom místa kláštera veřejnosti přístupná,
105 dnes se však i všelijaké ženštiny odvažují procházet se i po nejtajnějších
místnostech klášterních. I jeho řeholního života se uvolňuje a bratři povolují
svým touhám větší svobodu. Opravdu, říkají-li tito ctihodní otcové, páni
a bratři a namítají-li, že to byla láska ke Kristu a nikoli lakomá chtivost,
která je pohnula k tomu, aby podporovali takové odpuštěky jubilejního léta,
nechť nás o tom přesvědčí skutkem, a my jim uvěříme. Ať tedy nepožadují
110 pro sebe, co bylo obětováno ve prospěch chudých, ani ostatní věci, které
Apoštol jasným vymezením zakazuje, když praví: „Máme-li co jíst a čím
se odívat, buďme s tím spokojeni!“ (1 Tim. 6). Jaké je to šilenství, shromaž-
ďovat si poklady z krve chudáků a prostřednictvím odpuštěk a nezřídka
hromadit bohatství z práce jiných i nalháváním! Před přísným soudcem jim
115 zajisté nebude omluvou, že vydržovali příbuzné a přátele, početnou družinu
a nejrozmanitější čeleď.

Udivuje nad všechnu míru, že vy, preláti a pánové, se nevzepřete a že se
aspoň nepokusíte čelit tak mnohým bludům a tak neslýchaným ohavnostem,
které se už tak dlouho a tak zlobně rozmáhají. Ale jakkoli pozdě, přece se
120 ještě vzchopte, naberte síly z moci páně a jeho ctnosti a odvážně řekněte
ničemným: „Přestaňte jednat ničemně,“ a provinilcům: „Nepozdvihujte
rohy“ (Ž. 74). Neboť jinak se ukáže, že se svým souhlasem zaplétáte do
spolků se špatností. Ty však, „kdo se zaplétají do takových spolků, svede
hospodin s činiteli nepravosti“ (Ž. 124), aby je nakonec s největší přísností
125 smrtelně zasáhl těžkým trestem. Rozvažte si to tedy, „synové lidští“ (Ž. 4),
kteří „milujete marnost a hledáte lež“. Jste snad obrazem slunce a hvězd,
které hospodin upevnil na obloze, aby tam svítily? Vy přece jste spíše
šelmy a lupiči, kteří nenávidí světlo a pohybují se v temnotách. Vždyť:
„Položil jsi tmy a nastala noc, v níž vybíhají všechny šelmy“ (Ž. 103). „Světlo
130 však vzešlo spravedlivým a těm, kteří jsou přímého srdce“ (Ž. 96). Nuže vy,

kteří jste svým postavením, čím byste mohli být svým životem, jako hvězdy na obloze, jako hvězdy na věčné časy, zlaté svícny, lampy na vysoké svícny postavené, „zastavte se na svých cestách a vyptejte se na staré stezky, která jest cesta dobrá“ (Jerem. 6). A hleďte, jak byste ostatní osvěcovali mou jasnou pravdou, a „opatrně chodte“. A tolik o otázce druhé.

Nadpis: *Opatrně chodte*: podkladem kázání je Pavlova epištola Efez. 5,15 – 11 *teď naopak výběrčí a naháněči jubilejního roku...*: narážka na milostivé léto, povolené r. 1393 papežem Bonifácem IX. na žádost krále Václava IV.; *výběrčí* prodavači odpustků – 16 *podle Glosy*: v dostupných vydáních biblické Glosy, výkladu Písma přiřítaného fuldskému mnichu Valafriidu Strabonovi, nenalezeno – 43 *autor... glosy*: komentář k nařízení papeže Bonifáce VIII. z 22. února 1300 o slavení milostivého léta a o odpustcích, srov. Friedb. 2, 1303-1304; *Jan Mnich*: vlastně Jean Le Moyne, biskup v Meaux (zemřel v kardinálské hodnosti r. 1313), autor zmíněného komentáře – 44 *Antiquorum habet fida relatio*: hodnověrné podání starých obsahuje – 55 *o tom čtete v otázce třetí*: Štěpán odkazuje na třetí část svého obšírného kázání – 73 *jak člověkem, tak církevním zákonem*: tj. od některého preláta nebo církevním soudem podle kanonického práva – 94 *Mnichu, jsi-li v nouzi*: srov. Jeronym, List 125,7 (PL 22,1075) – 101 *Bernard a Benedikt*: Bernard z Clairvaux (1090-1153) a Benedikt z Nursie (asi 480-550); druhý byl zakladatelem západního mnišství, první obnovitelem jeho významu a vlivu

Poznámky ediční

Vyprávění o Milíčovi od Matěje z Janova

Narratio de Milicio Matěje z Janova je součástí jeho díla *Regulae Veteris et Novi testamenti*. Vyplňuje druhou pol. 6., 7. a 8. kap. 11. distinkce v 5. traktátu 3. knihy; v kritickém vydání V. Kybala (Innsbruck 1911), sv. 3, s. 358-367. Bez závěrečné kapitoly, tj. jako zde, bylo toto Vyprávění vydáno spolu s českým překladem J. Emlerem v 1. svazku FRB, Praha 1873, s. 431-436. Ukázky přeložili R. Schenk, Výbor z Pravidel Starého a Nového zákona M. Matěje z Janova, Praha 1954, s. 260 až 263 a Fr. Heřmanský, Duchem i mečem, Praha 1958, s. 258-262. Náš překlad je pořízen na základě vydání Kybalova s přihlédnutím k uvedeným dřívějším překladům; přeložil a poznámkami opatřil A. Molnár.

Jan Milíč z Kroměříže

České modlitby

České modlitby, které je možno zčásti nebo i všechny připsat Janu Milíčovi, jsou v rkpe UK v Praze XVII F 30 (A). Tento rukopis vydal paleograficky, ale ne zcela přesně V. Flajšhans, ČMuzFil 4, 1898, s. 42-60, 176-198; 5, 1899, s. 108-123, 313-350. Jednotlivě jsou zapsány i v jiných rkpech, zejména v rkpe APH (býv. Kap. Praž.) E 2/4 (B). O Milíčových modlitbách srov. J. Vilíkovský, České modlitby Milíčovy, Písemnictví českého středověku, Praha 1948, s. 120-140. Zhodnocení Milíče srov. M. Machovec, Husovo učení a význam v tradici českého národa, Praha 1953. – Jotace zachovávána ve všech krátkých slabikách mimo slabiku je.

- (Modlitba o božím těle)

Zapsána v rkpe A jako č. 20 na fol. 33b-35b (vyd. Flajšhansovo roč. 4, s. 179-181) a v rkpe B na fol. 178b-179a. Je otištěna také v cit. studii J. Vilikovského s. 132-136, spolu s německou paralelou. Zde byl vzat za základ rkp A.

3 ež A] jenž B - 7 uschlé B] wjŕye A - 8 neb B] *chybí v A* - 11 všicknu B (*srov. druhé*) wjŕyecknu A; ščedrost... všicknu A] *vynech. v B* - 26 poněvadžs] ponyewadz A, B - 28 jež] ez A, genz B - 29 nemocné uzdravujíc A] v nemocné jě uzdravujíc B - 30 i tak B] tak A - 37-38 abychom nikdy nepohaněli pokolenie B] *vynech. v A* - 54-55 ku požívaní B] ku pozwany A

- (Modlitba k nejsvětější Trojici)

Zapsána jen v rkpe B, fol. 179b-180a; otištěna nebyla. Proti rkpu A je rkp B zřetelně mladší; naše vydání nezaznamenává četné případy nadměrné jotace a ojediněle opominutou jotaci rekonstruuje.

5 z naše] [našŕye B (*nad řádkou připsáno -z-*) - 7 poněvadžs] ponyewadz B (*stejně ř. 12 a 26*) - 10 držěli] drjŕyely B - 11 mzdu] muzdu B - 19 poněvadžs ty] ponyewadty B - 26 všemohúci] wjemuhucz B - 27 vykúpil] wykupy B

Knížka o Antikristu

Po F. Menčíkovi, Věstník KČSN 1890, s. 328-336, vyd. Milíčův Libellus de Antichristo V. Kybal jako součást díla Matěje z Janova Regulae Veteris et Novi testamenti, sv. 3, Innsbruck 1911, s. 368-381. Český překlad podal Fr. Loskot, Milíč z Kroměříže, Praha 1911, s. 114-122, podruhé v knize Milíč z Kroměříže, Knížky o Antikristovi, Kroměříž 1929. Upravený Loskotův překlad vydal F. M. Bartoš, Spisek o Antikristovi, Praha 1948, zároveň s Posláním papeži Urbanu V. (s. 18-27). Vydáváme zde překlad J. Vilikovského v úpravě a s poznámkami A. Molnára.

256 Přinucen hrozbou...] *tento dovětek, zřejmě dodatečně připsaný, je pouze v pozdním opise Regulí (NK ve Vídni č. 4062); Kybal jej uvádí jen v pozn.*

Matěj z Janova: Pravidla Starého a Nového zákona

Kriticky vydal V. Kybal, Matthiae de Janov dicti Magister Parisiensis Regulae Veteris et Novi testamenti, sv. 1-4, Innsbruck 1908-1913, sv. 5, Praha 1927 (za účasti O. Odložilka). Za základ vydání vzat rkp Muz. XIII E 13 (z rozhraní 14. a 15. stol.). Vybrané partie přeložil R. Schenk, Výbor z Pravidel Starého a Nového zákona, Praha 1954. - Z literatury srov. monografií Fr. Loskota, Matěj z Janova, Praha 1912; zhodnocení u M. Machovce, Husovo učení a význam v tradici českého národa, Praha 1953.

- (Z předmluvy)

Rkp fol. 4a-5b; vyd. Kybalovo, sv. 1, 1908, s. 11-15; Schenkův Výbor z Pravidel s. 34-36; též ve výboru J. Vilikovského, Próza z doby Karla IV., Praha 1948, s. 121 až 125. Podle Kybalova vydání upravil a nově přeložil A. Molnár.

- (O kněžské hrabivosti)

Výňatek z 3. knihy, traktát 5 (De Antichristo - O Antikristu), v rkpe fol. 172b-173a; ve vyd. Kybalově sv. 3, 1911, s. 202-204; v Schenkově Výboru z Pravidel s. 220-222. Schenkův překlad upravil Z. Tyl.

Konrád Waldhauser: Postila studentů

Český překlad Waldhauserovy tzv. studentské postily, pořízený ještě ve 14. stol., je zachován v jediném rkpe v SVK v Olomouci M II 135. Je to opis, a to velmi chatrný, z 15. stol. Postilu vydal v přepise Fr. Šimek, Staročeské zpracování postily studentů svaté university pražské Konráda Waldhausera, Sběrka pramenů čes. hnutí nábož. ve stol. 14. a 15., sv. 20, Praha 1947 (*Ši*). – Z literatury srov. Fr. Loskot, Konrád Waldhauser, řeholní kanovník sv. Augustina, předchůdce M. Jana Husa, Praha 1909; zhodnocení u M. Machovce, Husovo učení a význam v tradici českého národa, Praha 1953.

Kázání zde otištěné je v rkpe na fol. 66b-69a; ve vyd. Šimkově na s. 18-21.

Jotaci zachovává rukopis v několika málo případech (ponejvíce ve zvrat. zájm. sě), proto zde zcela potlačena. Ojedinele se vyskytující *i* místo *ie* a naopak *ie* místo *i* vyrovnáno.

Nadpis není v rkpe, dodán podle Šimkovy edice – 5 kterak] připsáno pozdní rukou na okraji rkpu – 12 Jakub] yakuk rkp – 17 radí Ši] radyeg rkp – 22 dražše (srov. ř. 23)] draze rkp, draže Ši – 35 ovce rkp] ovci Ši – 36 trpěli Ši] trpyel rkp – 42 pastvy Ši] pašty rkp – 43 připasie] przypaštwye rkp, při pastvě Ši – 44 videt] vidit rkp – 62 muži Ši (viri)] mnozy rkp – 65 pronesení Ši] prošjeny rkp – 76 nepřihlédá Ši] neprzyklada rkp – 81 neposlouchají Ši] nepošluchay rkp – 86 opustte] opušte rkp – 87 šlechetni Ši] šlechetyny rkp – 105 bludné Ši] budne rkp – 113 repellitis... iudicatis Ši] repellistis... iudicatis rkp – 114 Sic Ši] sicut rkp – 134 do puolnocij] duopuolno-czy rkp; wrehcáby Ši] wzrechzaby rkp – 135 mimo Ši] nymo rkp – 136 dědictvie Ši] dyedytczwe rkp – 148-149 mně i vám... amen] doplněno podle jiných kázání

Vojtěch Raňků z Ježova: Mistrům pražské university

V rkpe APH (býv. Kap. Praž.) G 19, fol. 100a. Lat. text vydal Fr. Palacký, Ůber Formelbücher, Praha 1847, s. 151-155 (*Pal*). Náš výňatek na s. 152-154. Český překlad B. Ryby otištěn zde poprvé.

34 křivé obviňování: criminacionis nefas] circinacionis nefas *Pal* – 46 jako Jindřich: ut Henricus] et Henricus *Pal* – 58 navrch přetřena: illitam] illicam *Pal* – 97 otázek: questionum] questionem *Pal*; nesnadnost: difficultatem] difficultatum *Pal*

Jan z Mýta: Promluva při bakalářské determinaci Jana Husi

Lat. rkp v APH (býv. Kap. Praž.) N 14, fol. 48b. Vydal B. Ryba, Promoční promluvy mistrů artistické fakulty Mikuláše z Litomyšle a Jana z Mýta na universitě Karlově z let 1386 a 1393, Praha 1948, s. 41-49. Český překlad B. Ryby zde otištěn poprvé. – Vynechán úsek z vyd. Rybova s. 49, ř. 162-166.

149 hodnost: gradum] tím text v rkpe končí; obvyklá závěrečná formule tu přeložena podle rkpu pražské UK X H 18, fol. 157b

Štěpán z Kolína: Varování před odpustky z kázání „Opatrně chodte“

Štěpánovo kázání *Caute ambuletis asi* z r. 1393/4 se dochovalo ve dvou rkpech UK v Praze IX A 4 a X C 3 a v rkpe APH (býv. Kap. Praž.) E 83, fol. 141b-148a. Psali o něm O. Odložilík, M. Štěpán z Kolína, Praha 1924, s. 6-7 a Paul de Vooght, Hussiana, Lovaň 1960, s. 341-342 a 358-360. Překlad úryvku pořídil A. Molnár podle rkpu UK v Praze IX A 4, fol. 299a-300a a se zřetelem k rkpu X C 3, fol. 74a-75a.

Latinská dosud nevydaná předloha ukázky:

Audite, inquit propheta, verbum Domini: „Bonas facite vias vestras et studia vestra. Si feceritis iudicium inter virum et proximum, advene et pupillo et vidue non feceritis calumpniam, nec sanguinem innocentem effuderitis“, non furtum, non adulterium, non falsum testimonium, „et tunc habitabo vobiscum in sempiternum.“ Similiter esset dicendum: Annunciandum est illud quod habetur Mat. 5: „Si offers munus tuum ad altare et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offers munus tuum.“ Ecce, hiis et similibus semper vel frequenter omnes et singuli forent amonendi, sed heu iam questores et anni iubilei ac ecclesiarum fabricae promotores annum remissionis clamant et predicant, vento adulationis populum in verbis mendacii confidere facientes, asserentes hoc idem, quod et pseudoprophete in templo Domini olim mendaciter predicabant, videlicet: „Templum Domini sanctum est, templum Domini sanctum est, templum Domini sanctum est“, hoc est, ut dicit Glossa, quod tales pseudosacerdotes predicant et dicunt: Peccata in Deum sive in proximum commissa sola in templo oblatione benignissime indulgentur. Sic et, heu, hiis modernis temporibus dicti questores oleo adulationis peccatores liniunt dampnabiliter et inpinguant, cum tamen magis peccator corpiendum sit in misericordia, ut spiritus redeat ad Dominum et salvus fiat quam quod laudetur in desideriiis suis et demum in foveam scandalorum exicialiter detrudatur. Porro ipsi taliter dogmatizantes, „libertatem venie illis promittunt, qui tamen servi sunt corrupcionis“ – 2. Petri 2°. „Hii secundum desideria sua ambulantes, os eorum loquitur superbiam, mirantes“, id est mira dicentes vel mirabiliter laudantes „personas, questus causa“ – Iude capitulo unico. Tales etenim questores templorum magnitudines mendose promovent, palaciones parietum et piciones nequiter procurant, in quibus habent curiosi divites quomodo delectentur, sed non unde miseri sustententur. Muros auro ac coloribus variis vestiunt, filios autem Dei nudos, fame et macie consumptos et miserabiliter derelinquunt. Ve tamen dampnacionis perpetue Salvator conminatur illis Mat. 23: „Qui mentham, ciminum et anetum decimatis“, hoc est qui minora legis faciunt et docent, graviora vero legis, que sunt misericordia et iudicium, scilicet fori penalis ac satisfaccionis debite, docere vel facere obmittentes, cum tamen hec secundum congruenciam et modum facere oportet, „alia vero non obmittere“ – Mat. ut supra. Hinc est, quod abusum illum preciosissimum thesaurum dominicum dissipant, magis utique quam dispensant, quam tamen Dominus Iesus acerrimis vulneribus et sudore suo sui rosei sanguinis in cruce toto extensus corpore laboriosissime acquisivit. Utinam igitur illi indulgenciarum ordinatorum vellent advertere, que et quot condiciones sufficiunt ad talium indulgenciarum gracias obtinendas.

Pro quo est advertendum, quod Glossator, qui videtur esse Iohannes Monachi, super constitutionem Bonifacii VIII, que est Antiquorum habet fida relacio, dicit quattuor condiciones principales ad hoc pertinere, ut indulgenciarum gracie suum debitum sorciantur effectum. Prima est auctoritas in conferente sive in dante indulgencias, quam quidem in Petro et eius successoribus esse et fuisse plenarie nullus sane fidei habet dubitare. De eadem tamen auctoritate dicit idem Glossator, quod licet papa plenitudinem habeat potestatis in ecclesia, illam tamen non habet ut dominus, sed ut minister et dispensator Domini principalis. Unde licet papa non habeat superiorem in terris, illum tamen habet in celis. Et subditur ibidem, quod dispensacio talium bonorum fieri non debet, nisi in illis, in quibus verisimiliter apparet, quod Dominus, cuius sunt bona, consensum adhiberet ita, ut potestas sub racione restringatur. De quo habetur in questione 3^a. Illa secunda condicio est ydoneitas in recipiente, hoc est, ut adsit cor contritum et humile, nam actus activorum sunt in paciente

predisposito et de anima, de qua ydoneitate Cristi fideles precipue instrui deberent. Sed prememorati questores habito sive intento, scilicet questu pecunie, cetera salutem anime concernencia penitus non advertunt. Tercia est pietas in fine, hoc est, ut per indulgencias attendatur exaltacio fidei catholice et honor Dei. Quarta est utilitas in opere, id est, ut salus animarum Cristi fidelium rebus omnibus et sui preponitur. Si vero alius finis, scilicet pecunie vel questus queritur, tunc, ut dicit idem doctor, concessio simpliciter non valeret.

Vellet igitur Deus, ut illi dictarum indulgenciarum procuratores pretactas et non alias condiciones observarent, ut non videlicet bursarum, sed lucrum pocius quererent animarum. Sed, heu, occulta fide oppositum exprimitur in effectu. Nam iniustas ibidem iniungunt penitencias et absoluciones, quas virtute istius gracie faciunt in terris, non forte rate habebuntur et in celis. Unde compertum est, quod ab irregularitate, ab excommunicationibus tam ab homine quam a canone latis, ymo et quod monstruosius est, et a debitis personalibus absolvere nitebantur. Quidam eciam adulteria in matrimonia irregulariter commutabant. Ecce, quam deformis monstruositas et monstruosa deformitas! Dignos venia predicant, qui tamen odio digni sunt et a participacione fidelium merito excludendi. O quot, heu, istis mestis temporibus strages, incendia ecclesiarum, villarum, civitatum ferunt desolaciones! Ex hiis tamen omnibus nec unus quidem compertus est, qui per penitenciam et congruam satisfaccionem redderet et daret gloriam Deo, satisfaciens proximo ut deberet. Sed, ut creditur, remissa pecuniarie penitencie indisposito tollit hec omnia et absolvit; iam enim, ut ita dicam, pauci denarii in absolucionis beneficio efficiunt, quod quondam longa vie racione huius gracie poterant evenire. Et tunc cessabunt suspiciones et scandala et similiter murmur in populo requiescet. Alioquin si donata et totaliter oblata pro se usurpant, que quidem eis superfluent tunc in elemosinis, ut vereor pauperes defraudentur et rapina pauperum in eorum domibus invenitur; fitque, ut firmissime credo, iusto Dei iudicio permittente, ut ea, que divisive et particulatim omnia tyrannice et indebite vel et in usu in delinquentes distrahuntur. Sed obsecro, audiat patienter talium indulgenciarum ordinator et precipue religiosus, quid Ieronymus dicat in epistola, qui tamen inquit: „Monache, si egres et accipis, das pocius quam accipis. Si autem non egres et accipis, rapis porro. Non indiget monachus, si habeat, quod nature sufficit.“ Hec ille. Hanc autem sufficienciam prolixitas et labores per maximam misericordie effecissent, lucrum autem de talento indulgenciarum eis credito percipiunt, quod reportant claustro. Saltem aliud non video, nisi quod in claustris et aliis in locis prohibitis ipsis mulieribus liberior datur licencia evagandi quam sancierunt patres. Bernhardus, Benedictus cum ceteris olim et prorsus delectabile simpliciter abhorrebant. Quondam matronis religiosis et honestis non erat phas nec licitum loca eciam claustris publica visitare, set nunc modo mulieres eciam qualescunque loca eciam cenobii secreciora audeant pergyrare. Claustralis eciam milicie iugum relaxatur et amplioem fratres desiderii amplectuntur libertatem. Verum si huiusmodi venerandi patres, domini et fratres dicunt et obiciunt, quod ad tales iubilei anni remissiones procurandas caritas Cristi eos moveat et non cupiditas, tunc hoc idem in re doceant, et credimus eis. Non rogent igitur in usus pauperum oblata et alia singula, que certa diffinicionem proscrit Apostolus ita dicens: „Habentes alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus“ – 1 Tim. 6°. Que igitur insania est thesaurisare in sanguine pauperum et in laboribus alienis divicias per indulgencias et quandoque per mendacia cumulare! Non enim apud districtum iudicem excusare poterit parentum et amicorum sustentacio, numerositas familie et multiplicitas clientele.

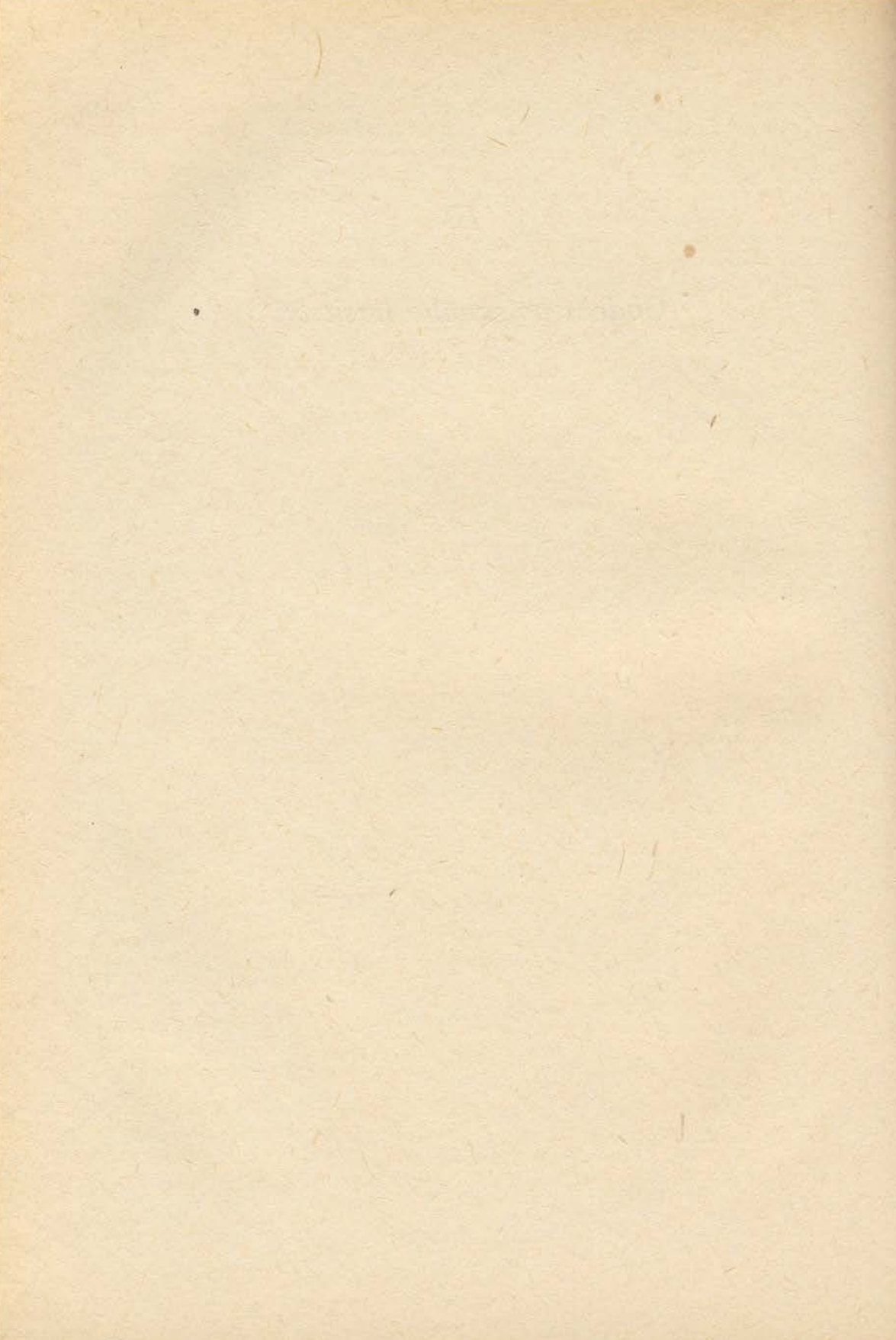
De vobis autem prelati et domini vehementer est ammirandum, quod tot

erroribus et tam inauditis deformitatibus per tot et tanta tempora crebrescentibus non resistitis nec aliquo modo curatis obviare. Et videlicet sero, tamen adhuc exsurgite et confortamini in Domino in potencia virtutis eius et dicite audenter iniquis: „Nolite inique agere!“, et delinquentibus: „Nolite exaltare cornu“ – Ps. 74. Quia alias declinare videmini in obligationem malicie per consensum, „declinantes autem in obligationes aducet Dominus cum operantibus iniquitatem“, ulcione tandem gravi exicialiter districtissime feriendos. „Filius igitur hominum“, quia „diligitis vanitatem et queritis mendacium“, perpendite. Numquid solis et stellarum geritis ymaginem, que in firmamento posuit Dominus, ut lucent? Sed magis vos fures estis et bestie, que lucem odiunt et in tenebris ambulant, quia „Posuisti tenebras et facta est nox; in ipsa pertransibunt bestie“ – Ps. 103. „Lux autem orta est iustis et rectis corde“ – Ps. 96. Vos itaque cum secundum statum estis, sed ut secundum vitam esse possitis, quasi stelle firmamenti et quasi stelle in perpetuas eternitates, candelabra aurea, lucerne super candelabrum exaltate, tunc „state super vias vestras et interrogate de semitis antiquis, que sit via bona“ – Ieremie 6. Et mea, videte quomodo luminosa veritate ceteros illustrantes „caute ambuletis“. Et tantum de secundo.

II

Období bojovného husitství

Hus v sobě soustředil síly, které lze rozptýlené sledovat u jeho předchůdců. Jako učenec a lidový kazatel v jedné osobě proměnil teologickou a filosofickou spekulaci v aktuální příkaz pro život, protože dovedl najít cestu, jak myšlenku, radu nebo příkaz učinit majetkem lidových mas.

Život Husův lze rozdělit do čtyř vývojových etap podle toho, jak jeho působení hledalo a nacházelo vztah k širokým lidovým vrstvám.

První etapu tvoří doba od narození (narodil se z chudých rodičů v Husinci u Prachatic nejspíše r. 1371) přes universitní studia až do nastoupení úřadu kazatele v Betlémské kapli r. 1402. Tehdy se v Husovi formoval učenec: jeho činnost souvisela jen s postavením na universitě, kde dosáhl r. 1396 hodnosti mistra filosofie („svobodných umění“), po dvou letech začal na téže fakultě přednášet a r. 1400 po vysvěcení na kněze vstoupil na fakultu bohosloveckou. Pokud máme jeho činnost z této doby písemně zachycenu a dochovánu, je pouze latinská. Je ovšem nutno poukázat na to, že se Hus ani v čistě odborných a v oficiálních projevech nestavěl do strnulého postoje zkostnatělého učenice, ale i v nejvážnějších situacích dával poznat svou lidskou tvář a dovedl ve svém projevu myšlenkový postup podkládat citovým zaujetím.

Obrat v Husově životě nastal v březnu r. 1402, kdy se stal kazatelem v Betlémské kapli. Kazatelská činnost měla pro něho dvojitý význam. Jednak ho přiblížila lidu a dala mu přímou možnost vyspekulované ideály uvádět v životní praxi, jednak přiblížila lid jemu a nastavila tím jeho vědeckému zaujetí zrcadlo potřeb života. V tomto období, jež sahá až do r. 1412, bylo Husovo působení na universitě doprovázeno činností v Betlémské kapli. V důsledku styku s lidem stávalo se Husovo působení i ve vědeckém světě čím dále tím více politickým, zaměřovalo se k učené podpoře lidových zájmů, a naráželo proto na odpor církevní hierarchie. Zájem o lid se projevil i v Husově literární činnosti tím, že začal psát česky. Jeho vztah k potřebám lidových vrstev dosvědčuje též zájem o český jazyk (jenž je i staršího data a projevil se jak v úsilí o pravopisnou reformu v Abecedě, viz zde v 2. sv. v oddílu Filologie a rétorika, tak v drobných úvahách o jazyce vkládaných do pozdějších spisů) a snahy o povznesení duchovního zpěvu (srov. zde na s. 220 traktát *De cantu vulgari* – O zpívání lidu, navazující na Husovy snahy o reformu lidového duchovního zpěvu). Z hlediska české literární tvorby Husovy je toto období obdobím přípravným.

Významným mezníkem v Husově životě byl jeho odchod z Prahy na konci r. 1412, vynucený církevní mocí, s níž se dostával do stále ostřejšího konfliktu. Léta Husova vyhnanství 1412 až 1414 tvoří uzavřené a významné období jeho života. Protože ztratil možnost přímého styku se svými pražskými stoupenci, rozhodl se působit na ně literárně, a tak se věnoval intenzivnímu skládání spisů českých, které mají nad latinskými v této době zřetelnou převahu i co do počtu, i co do významu. Do tohoto období spadají jeho nejznámější díla česká, *Knížkami o svatokupectví* počínaje a *Postilou* konče, i základní latinský spis *De ecclesia* (*O církvi*).

Závěrečnou fází Husova života tvoří pobyt v Kostnici od podzimu 1414 do upálení 6. července 1415. Jsou to měsíce, které mají mimořádnou důležitost pro vytváření revoluční nálady v lidu. Hus svým osobním příkladem ukázal, že ve skutečném boji není kompromisů a že za poznanou pravdu je třeba k jejímu vítězství položit i život. Z hlediska literárního je pro toto období příznačné, že Hus, nemaje možnost působit na své posluchače ani přímo kázáním, ani nepřímo spisy, našel si prostředek nejúčinnějšího zapůsobení ve formě *listu*. Myšlenková náplň, shodná ovšem s jeho dřívějšími kázáními i českými spisy, je zde umocněna osobním zážitkem, a proto si také tyto kostnické listy podržely bezprostřední působivost po celé generace a jsou živou částí naší literatury.

Jan Hus navázal ve svém díle na kazatelskou tradici milíčovskou, přihlásil se k odkazu slavných českých učenců na pražské universitě a stal se nositelem a pokračovatelem Štítného snah o lidovýchovné působení. Jeho kazatelská i literární činnost, spjatá taktó s nejlepšími tradicemi minulosti, dostala však při svém aktuálním zaměření revoluční dosah, neboť našla spojení s masami, jimž ukazovala cestu k lepší budoucnosti. Jako literární činitel, zaměřený na aktuální potřeby života, vytvořil Hus nový typ prózy obracející se k širokým vrstvám. Taková próza se pak rozvíjela v době revolučního hnutí. Tím, že dovedl spojit přesnost a jasnost vyjádření s účinností řečnického projevu, předjal Hus úsilí celého dalšího literárního vývoje, který budoval na kulturním dědictví husitské doby.

PROMLUVA PŘI DETERMINACI VÁCLAVA ZE SUŠICE

Husova činnost na universitě tvoří podklad pro jednu podstatnou část jeho díla. Datuje se od r. 1393, kdy Hus dosáhl bakalářské hodnosti na fakultě artistické („svobodných umění“ – nižší, tj. přípravné pro vyšší studium lékařské, právnické nebo teologické), a tak mohl konat („číst“) některé základní přednášky; r. 1396 se stal mistrem artistické fakulty a r. 1398 byl jmenován examinátorem při bakalářských zkouškách a tím plnoprávným členem profesorského sboru fakulty. Jeho dráha na artistické fakultě vyvrcholila r. 1401, kdy byl na zimní semestr zvolen jejím děkanem.

Z Husovy činnosti na universitě se dochovalo (vedle názvů jeho universitních čtení) několik textů proslovených přednášek (výklady na jednotlivé knihy Aristotelovy, cvičení z rétoriky – fingovaný list Václava IV. papeži Bonifácovi IX.), řada kázání při universitních mších a několik proslovů při promociích bakalářů (tzv. determinacích) a mistrů (tzv. incepcích). Ty jsou dokladem nejen skvělého řečnického talentu Husova, ale i jeho vtípnosti, pohotovosti a krásného lidského vztahu k žákům. Dne 22. ledna 1400 byl Hus promotorem svého krajana Václava ze Sušice a pro jeho promocii vypracoval zvláštní latinský projev.

„Skromný ctností se třpytí.“ Tato slova píše mistr Alexandr v druhé části své knihy.

Ctihodní mistři a páni!

5 Jak je vaší moudrosti a ctihodnosti velmi dobře známo, je-li někdo ozdoben půvabnou sličností těla, nadán krásnou čestností ducha a proniknut hojností slušných mravů, platí o něm, že „skromný ctností se třpytí“. Takový je dnešní kandidát bakalářství, jak v další řeči jasně dovodím. Po zásluze tedy „skromný ctností se třpytí“. Všichni si ho proto bedlivě pro-

hlédněte, jak dobře je uspořádáno jeho tělo, a bezpečným odhadem posuďte,
10 jakým půvabem sličnosti je oděn. Hledte, jak přiměřené tělo jen prostřední
velikosti mu přidělila příroda, aby snad příliš malý vzrůst nebudil dojem,
že sedí, když stojí, podle známého verše Ovidiova O lásce:

Jsi-li maličká, seď, bys stojíc se nezdála sedět.

Také aby spolu s pidimužíky nedokázal na peci se ohánět cepem, poskytla
15 mu příroda, jak říká Alexandr, dlouhou

élis a ólis,

to jest rozlehlé uspořádání mohutné tělesné schrány. Pohledte také na jeho
kulatoučkou hlavu, která se stejně podobá nejvznešenějšímu tělesu, jako
prozrazuje, že bude naplněna poklady nejvznešenějších ctností a věd. Neboť
20 jako je koule mezi všemi tělesy těleso nejjobsažnější, tak jeho kulatá hlava
obsáhne nejvíce poznatků ze všech věd. Jeho sevřené čelo podle svědectví
Filosofova ukazuje na člověka nadaného. Jasně oči naznačují jasného ducha.
Hladké vlasy ukazují hladkou mysl, prostou křivé šalebnosti. Bílá tvář je
znamením člověka odvážného, arci takového, který se pro myši neodvažuje
25 spát sám v světnici. Ale bledost tváře ho omlouvá z toho, že se ostýchá
přiblížit nejenom k myšce, ale i k dívce jménem Blaženka. Krátký krk
prozrazuje jeho umírněnost – on totiž není jako ten žravý filosof, který se
nestyděl pro zvýšení požitku z jídla toužit po krku jeřába, jak o tom píše
Aristoteles v třetí knize Etik. Úzká, nikoli široká ústa naznačují muže
30 rozumného, aby totiž mnoho vnímal ušima a jenom málo pronášel ústy.
A aby nebyl žravý jako Milon, o kterém mluví Filosof a který na přesní-
dátku dokázal sníst vola, založil si náš kandidát zatím jenom skromné
bříško. Také oči má malé a hluboké, aby ostřeji viděl na Písmo, protože ti,
kdo mají oči hluboké, vidí podle tvrzení učitelů optiky pronikavěji. A proto
35 můj mistr Řehoř častěji řekl, že ten či onen *hledí jako z krbu*, to jest jako
z hlubokého hrnce, aby viditelnou věc lépe pochopil. Hle, jak krásné má
uspořádání těla, což naznačuje i dobré uspořádání ducha! A tak můžeme
o něm dobře říci s druhou knihou O duši: O lidech sličného těla tvrdíme, že
jsou dobře způsobili i svou myslí, a podle běžného rčení:

40 Je-li tvář pokroucena, jsou pokrouceny i mravy.

Tudíž s použitím logického pravidla platí opak: Je-li tvář uspořádána,
jsou uspořádány i mravy. Hle, jak pěkně se třpytí uspořádaným tělem!

Ale někdo namítne: Příliš ho vychvaluješ pro úpravnost vlasů a jiných
věcí, a takové nemívají paní a dívky rády, protože říkají podle Ovidiových
45 listů:

Mládenci, vzdalte se nás, jste-li načesáni jak žena.

ctností“. Vždyť kdyby tělesná krása neměla krásného uspořádání myslí, musil by být člověk zván nejapným, protože pojmenování se vždycky děje podle něčeho význačnějšího; je však zřejmé, že význačnější částí je u člověka duše: tudíž je-li duše krásná, je i člověk krásný, a to nikoli jenom podle těla.

90 Platí tedy, že člověk je krásný i bez krásy tělesné, ale nedá se to obrátit. Proto praví Seneka v 66. listu: „Vždyť tělesná ohyzdnost nezohavuje duši, ale duševní krása je ozdobou těla.“ Namítneš však, že krásní často bývají plni nepravostí podle svědectví Ovidia, který praví v první knize Kalendáře:

Nadutost vlastní je kráskám a sličnost provází pýcha.

95 Odpovídám, že je to pravdivé jenom o tělesně krásných lidech, nikoli však o duševně krásných. Proto bylo v tématu řečeno „třpytí se ctností“, aby se z toho ukazovalo osvícení myslí. A to jsem pojal jako druhý bod výkladu tématu.

Rekl jsem za třetí, že je v slovech napřed položených dotčeno živé uklidnění celku, protože „skromný“. A právem, protože ne pouze v tělesné 100 kráse ani výhradně v jasnosti myslí, nýbrž spojeně v půvabu obou dosahuje duch nejplnějšího klidu. Proto tedy „skromný“. A poněvadž skromnost je ctnost mravná, protože se neuchyluje od středu podle výroku Horatiova v druhém listě jeho Satir

105 ... má všechno svou míru (to jest skromnost) a určité meze,
za nimiž nemůže obstát právo a před nimi též ne,

proto se obecně říká:

Zavčas přestat se musí, bys unikl posměchu husi

a česky *vše vhod dobro, nebo sobě říť lovka.*

110 Ale náš sličný kandidát, který tu stojí před námi, jako člověk „skromný“ naslouchal Senekovi, který praví ve spisku O čtyřech základních ctnostech: „Tvé vtipy,“ to jest všechno nevázně pronesené, „budtež bezzubé,“ a proto podržel a ještě podrží „žerty bez sprostoty, smích bez řehotu, hlas bez křiku, krok bez zmateného chvatu“, ledaže by snad později chtěl 115 tancovat s Blaženkou, več však nevěřím. Ale bude mít klid bez zahálky a slyšení bez žvanivosti, protože je „skromný“. A není divu, že je „skromný“, protože se jmenuje *Venceslaus*, což se vykládá jako *ven-atus ces-aream lau-dem*, to jest ulovivší císařovu pochvalu. Císařova pak pochvala se zakládá především na skromnosti, jak ukazuje Aristoteles ve spisku O vychování knížat. Odtud vyplývá živé uklidnění celku, to jest jednotlivé 120 osoby.

Tedy „skromný ctností se třpytí“. Protože „se třpytí“, tedy je hoden milování; a protože „ctností“, proto je hoden pochvaly; a protože „skromný“, proto je hoden odměny. Tedy „skromný ctností se třpytí“. Pro první 125 jej, prosím, mějte rádi; pro druhé jej chvalte; pro třetí jej odměňte, protože „skromný ctností se třpytí“.

Aby tedy „skromný ctností se třpytil“, já z moci, která je mi v tom směru svěřena, uděluji mu hodnost bakaláře svobodných umění, aby mohl 130 čísti, disputovati a vykonávati ostatní úkony s touto hodností spojené zde v Praze i kdekoli jinde na světě. Ve jménu otce i syna i ducha svatého, amen.

1 *Alexandr*: Alexander de Villa-Dei († asi 1250), francouzský gramatik, autor učebnice latiny ve středověku oblíbené (*Doctrinale*, cit. část II, kap. 8, v. 1320 vyd. Reichlingova) – 7 *dnešní kandidát bakalářství*: Liber decanorum (Kniha děkanů) uvádí (I, 347) k r. 1400: Item 22. die Ianuarii Wenceslaus de Sicca determinavit sub magistro Ioanne de Hussynecz (Dále 22. dne měsíce ledna byl prohlášen bakalářem Václav ze Sušice pod mistrem Janem z Husince) – 12 *Ovidiova*: Ovidius, římský básník z doby začátku našeho letopočtu; *Ars amatoria* (Umění milovat) III, 263 – 15 *Alexandr*: Alexander de Villa-Dei v cit. díle, část I, kap. 1, v. 107n. učil: *al, alis longam dat neutrum, cetera curtam; / curtam pone salis; el, ol dant elis et olis*, tj. v nepřímých pádech mají neutra (např. animal, -ālis) kvantitu dlouhou, ostatní (např. Hannibal, -alis) krátkou; substantivum sal má krátkou (salis); jména na -el, -ol (např. Daniel, sol) mají dlouhou (Daniēlis, sōlis). Hus, kryje se autoritou gramatikovou, humorně navozuje u svých posluchačů představu českého feminina, zakončeného na -el (srov. Klaretův Glosář, v. 1310). Mohl předpokládat, že znali didaktické verše z *Doctrinale* nazpaměť a že již studentům, odříkávajícím onen verš, netanul na mysli jako mluvnický příklad vždy jen Daniel nebo Michael – 18 *nejvznešenějšímu tělesu*: tj. kouli – 22 *Filosofova*: Aristotelova; neshoduje se však s Pseudo-Aristotelovým spisem *Physiognomia* 6, 811b, 28n. – 29 *Aristoteles*: *Ethica Eudemeia* (Etika Eudemova) III, 2, 1231a, 15n. – 31 *Filosof*: asi z některého komentáře k Aristotelově *Etice* Nikomachově II, 5, 1106b, 3 – 34 *učitelů optiky*: tzv. perspektivistů, jako byli ve 13. stol. Angličan Peckham nebo Slezan Witelo – 35 *můj mistr Řehoř*: Řehoř Lvův z Prahy, bakalářem již 1389, mistrem teprve současně s Husem 1396; *hledí jako z krbu*: v lat. originálu uvedena tato slova česky, pak i latinsky – 38 *s druhou knihou O duši*: Aristoteles, *De anima* II, 9, 421a, 25 – 44 *podle Ovidiových listů*: Ovidius, *Heroides* (Listy heroin) IV, 75 – 48 *Aristotelových Etik*: Aristoteles, *Etika* Nikomachova I, 6, 1098a, 18 – 52 *je psáno*: srov. Gen. 2,7 a Ž. 118,73; *ze sušiny*: v překladu voleno úmyslně toto slovo za lat. „siccam“ (suchou zemi, hlínu), aby byla napodobena Husova slovní hříčka mezi „sicca“ a vlastním jménem „Sicca“ (Sušice) – 68 *Atlas*: severoafrické pohoří, nazvané podle mytol. obra, který nese na ramenou nebeskou klenbu – 73 *Aristotelovo*: *Etika* Nikomachova II, 5, 1106b, 27 – 74 *běžné úsloví*: Hugo v. Trimberg, *Registrum multorum auctorum* (Rejstřík mnoha autorů), v. 387 vyd. Huemerova – 76 *o bedněch*: o studentech 1. ročníku, začátečnících; v lat. textu „beanī“ nenapodobitelnou slovní hříčkou postavení proti předchozímu „beatī“ (šťastní) – 91 *Seneka*: *Epistulae ad Lucilium* (Listy Luciliovi) 66,4 – 93 *Ovidia*: *Fasti* (Kalendář) I, 419 – 103 *Horatiova*: římský básník Horatius (1. stol. př. n. l.); srov. *Sermones* (Satiry) I, 1, 106-107 – 108 *Zavčas přestat se musí, bys unikl posměchu husí*: překlad oblíbeného leoninského hexametru Dum satis est, cessa, ne te derideat auca, s utajeným autorovým jménem – 109 *vše vhod dobro vše*, co je při-

měřené, je dobré; *sobě fit lovka* zadek si připadá obratný (přísliví v textu citována česky) – 111 *Senekovi*: Pseudo-Seneca, tj. Martinus Dumiensis, De formula honestae vitae (O pravidle ctnostného života) IV, 8, s. 472 vyd. Haasova – 117 *Venceslaus*: středověká „slabičná“ etymologie latinského znění jména Václav – 119 *Aristoteles*: Pseudo-Aristoteles, De regimine principum – 128 *svěřena*: lat. rukopis končí slovem *con(cessa)*, závěrečná formule tu vypsána není; v překladě doplněna stejně jako u promluvy Jana z Mýta (v. zde na s. 86 v pozn.)

BETLÉMSKÁ KÁZÁNÍ

Celá Husova kazatelská činnost je prostoupena kritikou soudobé společnosti. Má dvě větve; jednu tvoří kázání určená kněžstvu, druhou pak proslovy k lidu. Když se Hus obracel k duchovenstvu na kněžských shromážděních (synodách), byl ve svých kritikách podporován i arcibiskupem, protože kritiku pronášel s vyloučením širší veřejnosti. Daleko větší význam mají kázání, jimiž působil v Betlémské kapli na lidové masy. Když i v těchto kázáních kritizoval církev a její služebníky, narazil na odpor, protože šlo o kritiku veřejnou.

Husových postil i jednotlivých kázání je zachováno množství téměř nepřehledné. Je na podiv, že jde vesměs o texty latinské. Vysvětlení je však poměrně snadné. Jsou to patrně většinou záznamy slyšených projevů, zapsané Husovými posluchači, kterým byla právě latina běžná jako literární jazyk. Ostatně sám Hus, i když kázal česky, psal si přípravy latinsky, protože měl po ruce latinské příručky a předlohy, a latinský zápis byl poměrně rychlý (latinské písmo mělo vypracovaný celý systém zkratek). Kázat z latinské předlohy česky nebo naopak české kázání tlumočit bezprostředně do latiny nebylo problémem v době, kdy veškeré vyšší vzdělání bylo jen latinské a vzdělanci ovládali latinu stejně dobře jako mateřský jazyk, a navíc se jim latinsky snáze psalo.

Názvem Betlémská kázání se označuje sbírka kázání proslovených v letech 1410-1411 v Betlémské kapli (kde však byla přednesena i značná část ostatních dochovaných Husových kázání). Je zapsána latinsky, třebaže nepochybně šlo o kázání přednesená česky. Přinášíme z ní tři ukázky. První dokládá, jak si Hus v kázáních dovedl všimnout otázek všedního života a řešit je; v této ukázce je třeba všimnout si mj. Husovy záliby v etymologizování (slovo „svatba“ vykládá ze spojení „svá dva“ – svoji dva). Další ukázky dokumentují Husovu kritičnost a útočnost.

(KÁZÁNÍ NA DRUHOU NEDĚLI PO ZJEVENÍ PÁNĚ)

Jan 2: „Stala se svatba v Káni Galilejské atd.“

Čas tohoto evangelia připadá na svátek Zjevení páně. Kristus totiž byl pokřtěn od sv. Jana po třiceti letech a třinácti dnech. A potom povolal učedníky, aby ho následovali, a odebral se na svatbu. Čte se to dnes proto, aby lidé nezabředali do světských záležitostí a nezapomínali rychle na svého Spasitele. Řád svaté matky církve ustavičně připomíná a zvěštuje skutky Spasitelovy: především jak se zrodil, jak byl obřezán, navštíven od králů, zde pak jak z milosrdenství proměnil vodu ve víno, aby pomohl v nedostatku svým chudým přátelům.

10 Evangelium hlásá především toto dvoje: nejprve dobrotu Kristovu,
patrnou z jeho způsobu života, a dále jeho božství, patrné z proměnění vody
ve víno. To nemůže nikdo vykonat sám od sebe, leč toliko bůh, nebo komu
to bylo dáno od boha, jako například svatým. Kromě toho se tu ukazuje
za prvé důstojnost manželství skrze přítomnost Ježíše Krista, jeho matky
15 a učedníků, s nimiž se svatby účastnil. Za druhé je patrna zbožná úcta
matčina z věty, kterou pronesla ke svému synovi: „Vína nemají.“ Za třetí
je patrné, že nedostatek při svatbě byl nahrazen z moci Kristovy. Za čtvrté
tím trojím byli Ježíšovi učedníci posíleni ve víře. Učme se tedy tomuto
čtverému od něho a věrme, že Kristus sám je pravý bůh a člověk.

20 Písmo praví: „Stala se svatba,“ to jest třetího dne po povolání učed-
níků. Prvního dne povolal Ondřeje, druhého dne Filipa a třetího dne šel
s nimi na svatbu.

„Svatba“, to jest hostina svatební – a proto se jí říká „svatba“. Tudiž
svadba znamená tolik jako *svá dva*: manželé mají totiž být mezi sebou spo-
25 jeni jako jeden člověk. A též je *svadba* tolik jako *sebe dbající*, protože si
zachovávají věrnost a jeden o druhého má mít péči. – Je třeba si uvědomit,
že manželství je manželské spojení muže a ženy mezi svéprávnými osobami,
zachovávající nerozlučné soužití, jak se praví ve čtvrté knize Sentencí,
v distinkci 27. Praví se muž a ženy, nikoli mužů a žen nebo žen a mužů,
30 poněvadž to by bylo cizoložství. Dále mezi svéprávnými, to jest svobod-
nými osobami, jež nejsou zavázány slibem ani bohu, ani žádnému člověku.
Ach, běda, jak mnozí hřeší proti této podmínce, kdo učiní slib bohu a pak
ho nedbají a nehodnou ženu pojmu. Dále nerozlučné, to jest nerozlučitelné,
soužití zachovávající, neboť je, jako lidi svobodné a svéprávné, již nikdo
35 nemůže rozdělit. Tak praví Kristus židům, kteří chtěli propouštět své
manželky, aby mohli s jinými smilnit, u Matouše v 19. kapitole: „Kdokoli
propustí svou manželku a jinou pojme, cizoloží. Proto, co bůh spojil, člověk
nerozlučuj!“ A namítne-li se: zmocněnec biskupův nebo biskup však přece-
rozvádí takové manžely – odpovídám, že mohou být rozvedeni, pokud se
40 týče obcování, nikoli však, pokud se týče svazku manželského, jenž je neroz-
lučitelný. Proto tedy, zaslíbí-li se některá žena nějakému muži a pak zruší
slib a zasnoubí se jinému a provdá se zaň, má podle božského práva vlastně
jít k prvnímu, poněvadž s tímhle druhým cizoložila. Tím spíše, zaslíbí-li
se která bohu a pak boha opustí a zasnoubí se někomu jinému. Bůh je sud! –
45 „Spojení“, totiž obojí vůle, neboť souhlas a tělesný styk dokonávají pod-
statu manželství, nedokonává však...

Dále je třeba dbát toho, že manželství bylo ustanoveno především pro
plod, a to ve stavu nevinnosti v ráji, za druhé jako lék po pádu. Neboť
kdyby nebyli Adam a Eva souhlasili s ďáblem, nebyli by měli žádný před-
50 poklad k hříchu ve svém manželském obcování – a tudíž by to nebyl hřích.
Ježto však zhřešili, proto přenesli na své potomky chtíč, *zápal a hnutí*.

Poněvadž pak onen chtič po hříchu našich prarodičů působí v lidech sklon k chlipnosti, proto jako lék tohoto chtiče je od boha zřízeno předně manželství a jako takové je jeho věrní zachovávají. A tak první zřízení manželství se opíralo o příkázání v ráji, druhé pak o shovívavost, neboť teď se nám již nepřikazuje, abychom uzavírali manželství. V 1 Kor. 7 se praví: „Ale z příčiny smilstva každý manželku svou měj a každá měj muže svého,“ to jest smilstva, kterého se chce vyvarovat – a „totoť pravím podle dopuštění,“ nemůže-li kdo býti jako i já, to jest čistý. Kdo tedy vchází v manželství za prvé za účelem potomstva a za druhé, aby neupadl do smilstva, ten se správně zasnubuje. Pojme-li ji však proto, aby ukojil chtič s tou, jejíž krása mu působí rozkoš, kdo jiný než dábel ho k tomu svedl, a nakonec ho jako sedm mužů Sáriných usmrtí nejenom tělesně, nýbrž i duševně. Rovněž, pojme-li mladík stařenu, nevešel v manželství, nýbrž ve smilstvo a v lakomství, sveden byv zvráceným pudem. Proto praví biskup lincolnský, že uzavřou-li dva manželství a není-li naděje na potomstvo, není to pravé manželství.

Vizme tedy, čím má manželství být a co má znamenat a jací mají být ti, kdož v ně chtějí vstoupit. Dále: kdo se již dorozumí s jednou ženou, že si ji vezme, a slíbí jí to, je to již vlastně manželství; vezme-li si jinou, vždy je to cizoložství, pokud je ta první živa.

Manželství však sluje svátost, srov. Efezským 5: „Svátost je to veliká, neboť je znamením spojení Krista s církví,“ to jest společenství všech, kteří mají být konečně spaseni. Kristus je spojen se společenstvím svatých a se svou nevěstou svatou církví duchovně láskou a tělesně stejnou přirozeností. Pro ni především vytrpěl trest přehořké smrti na kříži, dáváje tak příklad, aby i ono společenství ho tak milovalo a podstupovalo pro něj časnou smrt, především však aby se odřeklo hříchů. O Kristovi praví Apoštol Efezským 5: „Muži, milujte ženy své,“ to jest pro spásu, „jako i Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni.“

A proto souhlas znamená první manželské spojení. Je-li tudíž žena dána proti své vůli mužovi za manželku a chybí-li dobrá vůle té panny, pak to není vlastně manželství, není-li tu jejího svolení. Manželský souhlas v lásce znamená láskyplnou jednotu Krista s námi, neboť touto jednotou jsa s námi spojen, podstoupil pro nás smrt a zavazuje nás podobně, abychom byli hotovi pro něj trpět.

Tělesný styk v manželství pak znamená ještě další jednotu Krista s církví, a to člověčenstvím, jímž chtěl být s námi spojen skrze své vtělení. Proto sluje svátost znamení svaté věci. Neboť jako je Kristus nerozlučně spojen se svatou církví a zůstane s ní navěky, rovněž tak i žena provdaná za muže nemá se od něho odloučit až do smrti. Taková žena, jež žila zde na zemi dobře v manželství a pak ovdověla, přijde-li po smrti do království nebeského, bude se velmi, převelmi radovat se svým mužem z toho, že s ní

svatě zachoval stav manželský, pokud byl živ zde na světě. A na znamení
95 toho Kristus, ženich církve, nyní se od ní tělesně odloučil a pak se s ní bude
věčně radovat. Stav manželský je tudíž nejzávažnější, ale i nejnebezpeč-
nější, máme-li jej řádně zachovávat. Svatý Jeroným užívá přirovnání, že
panenství nebo panna takřka jako by po mostě přecházela přes řeku nebo
dokonce přes moře, vdova jako by se plavila na lodi, jež je poháněna poku-
100 šenými tělesných žádostí, kterých kdysi okusila, a o manželce praví ve svém
přirovnání, že se jakoby brodí přes moře tohoto světa až do nebes, neboť
vězí v hloubce a v nebezpečenství, *v nejistotě*.

Proto nechť si každý rozváží tyto tři stavy a rozmyslí si, který z nich
by si chtěl zvolit.

2 *na svátek Zjevení páně*: 6. ledna; v roce 1411, kdy Hus toto kázání v Betlémě
pronesl, připadla druhá neděle po Zjevení na 18. ledna – 24 *svadba*: české slovo v la-
tinském textu (též ř. 25); *svá dva* (duál): svoji dva; česky v latinském textu – 25
sebe dbající: česky v latinském textu – 28 *ve čtvrté knize Sentencií*: definici manželství
uvádí Hus z oblíbené učebnice Petra Lombarda (Sententiarum liber IV, PL 192,
910) – 32 *Ach*: česky v latinském textu – 46 *manželství, nedokonává však...*: věta
zůstala nedokončena – 51 *zápal a hnutie*: česky v latinském textu – 63 *sedm mužů*
Sáríných: o Sáře, dceři Raguelově v médských Ekbatanech, píše biblická kniha
Tobiášova (3, 8), že: „vdaná byla za sedm mužů, ale Asmodeus, zlý ďábelství, zbil
je, dříve nežli se sešli s ní, jakž bývá s ženami“ – 65 *biskup lincolnský*: Robert
Grosseteste, biskup v Lincolnu (1235-1253) – 97 *Jeroným užívá přirovnání*: místo
nezjištěno – 102 *v nejistotě*: česky v latinském textu

(O ŠKODLIVOSTI OPILSTVÍ)

Sluší vědět, že opilství má svůj původ ve vůli a odtud se stává skutkem,
což lze říci o kterémkoli hříchu. Dále je si třeba všimnout, že nezřízenost má
dvě stránky: totiž nezřízené požívání jednak pokrmu, jednak nápoje. Totéž
5 platí o opaku: neboť střídmost (*středmý, skrovný*) znamená vystříhat se ne-
mírnosti v pití i v jídle. Výstrahou před první stránkou nestřídmosti jsou
slova „ne v hodování“. Někteří lidé totiž – takoví žrouti – jsou horší než
šelmy: neboť šelmy žerou jen podle potřeby své přirozenosti, dokud se jim
chce, ale člověk jí a pije i proti své přirozenosti.

Druhou stránku Písmo zapovídá, když praví „*ani v uopilství*“. Pijáctví
10 vězí ve vůli a *v skutku*, vzhledem k účinku. A takoví, nebudou-li konat
pokání, neobdrží království nebeského. Pijáctví je nezřízená touha po pití,
nikoli podle potřeby. Proto praví Tomáš (ve 2. knize, 2. kvest., 15), pije-li
člověk silný nápoj, neznaje přitom jeho síly, že ho totiž může zbavit rozumu
(jako např. kdybych chtěl pít romanii a nevěděl, že to je silný nápoj),
15 a jestliže by se opil, ten nehřeší smrtelně. Požívá-li však člověk nějaký
nápoj, znaje jeho sílu, ale nechce pít přes míru, nýbrž chce vždy zůstat na
střední cestě, pak hřeší lehce. Když však je si vědom, že ten nápoj je silný

a že rychle opijí, a přece pije úmyslně nad svou potřebu a zvolí raději propadnout opilství, než aby zůstal střízlivý, ten hřeší smrtelně. Tak především
20 hřeší ti, kdož nutí někoho pít přes míru *svatého dle Jana: Ej, na, pi, že vyleji duši z tebe jako sysla z dúpě*. Však hledí-li si kdo ctihodného hosta a *pobiezje jeho k pití*, to není hřích.

Je však otázka, opijí-li jeden druhého, zdali hřeší smrtelně? Necht
přihlíží jeden každý přitom k úmyslu: dá-li totiž někdo chudému napít pro
25 boha a ten se opije, tu onen nehřeší. Ovšem, když někdo žije chudé, nemá jim dávat nezvyklé lahůdky, jako silný nápoj apod. Ví-li však kdo, že se druhý rychle opije, že je známý opilec, a přece ho nutí častým pobízením k pití *pobiezje jeho* a dává mu nalévat proto, aby onen jeho bližní se zpil, ten hřeší smrtelně. Někteří lidé trpí slabostí hlavy, jako např. ti, kdo se
30 mnoho namáhali při studiu nebo při některém jiném díle; jestliže by se jim stalo, že by se opili, pak to není smrtelný hřích, avšak *břicháčóm*, kteří ustavičně pijí, těm to je smrtelný hřích, ježto vynakládají všechnu péči na drahé jídlo a pití.

Pijáctví působí mnoho zlého. Především *bohu tě hyzdí*. Proto dí Lukáš
35 21: „*Pilni buďte*, aby snad nebyla srdce vaše obtížena obžerstvím a opilstvím a pečováním o tento život a náhle nezastihl vás ten den,“ *vidúce často-krát, anť opilec náhlú smrtí zdechne*. Za druhé, že plodí nesvornost, proto zde dodává apoštol „*hádky*“. Sirach 31: „Vino příliš pité vyvolává hněv a pády mnohé,“ rozvrací národy; a tak silný nápoj a také pivo rozvrací naše okolí.
40 Třetí jest, že chystá věčnou smrt, jak praví Izaiáš 5: „Běda vám, kteříž ráno vstávající chodíte po nápoji opojném,“ totiž že požití víno, vnikajíc do útroh, kalí mysl a tak vede k záhubě. Hubení lidé jsou totiž déle živi, než oni *břicháči, ješto sobě velikým a silným pitím vrtají břichy, anť jim sakrózy nalévá a traňky*. Augustin praví v Knize svatým pannám: „U obojího pohlaví všechno zlo tropí a hřichy páchá opilství,“ a jak praví Apoštol (1 Kor. 6), odpírá těm, kteří se mu oddávají, království nebeské. Opilství je sladký ďábel, sladký jed, který *umrtví*, příjemný hřích. Ten, kdo je opilství oddán, není mocen sám sebe; kdo mu propadá, netoliko propadá hřichu, nýbrž je samo ztělesnění hřichu. Kdokoli je náchylný k pití, nebo při hodech jiné
50 nutí, *dle svatého Jana zaklíná: Ej, zaklínám tě, aby pil, svatého dle Jana* – za sebe i za ně bude na soudě odsouzen. Podobně praví Ambrož: „Piják, když *požierá* víno, je sám vínem požírán, u boha *ohaven bývá*, bude *zhrzěn* anděly, posmíván od lidí, opuštěn ctnostmi, zničen ďábly a ode všech v prach zašlapán.“ Týž praví: „Piják ničí svou přirozenost, ztrácí milost, pozbývá
55 slávy, spěchá do věčného ztracení.“ Proto Galienus praví, že obžerství spíše zabíjí než meč. Podobně mluví i Seneka.

Kdo se má především vyhýbat pijáctví? Odpovídám: především kněží, vládci, starci, ženy, studenti (kteří se tak nazývají podle lat. *studeo* „učím se“, tj. podle píce v učení). U kněží je to samozřejmé, neboť mají *vládnúti*

- 60 *rozumem*, vystříhat se zhýralosti a ukazovat jiným dobrou cestu, jak je povinností všech kněží. Proto praví Apoštol (Tit. 1), že biskup nemá být pijan vína, a dále (2 Tim. 4), že jáhnové musí být střídmi. Proto stojí psáno, že kdyby byl biskup piják vína, má být sesazen a jáhen potrestán aneb sesazen z kněžství. O knížatech praví Sirach: „Nedávejte králům víno,“
- 65 neboť *mají rozumem vládnúti* a rozsuzovati mezi dobrem a zlem, dobro *velebíti* a zlo zavrhovati. – O starcích platí, že mají slabý rozum a rychleji se opíjejí. O ženách se praví (Sirach 26): „Veliký hněv vzbuzuje žena opilá,“ poněvadž ženy nemají takový rozum jako muži a víc touží po smilství, jak praví Filosof: „Jako látka touží po formě, tak i žena touží po muži.“ Aby
- 70 tudíž nebyla přitahována ještě více k smilství, má se žena vyhýbat pití. A dodává „*nezakryje své hanby*“. Proto Římané vůbec bránili ženám pít víno a drželi je v střízlivosti. – O studentech platí totéž: neboť mají býti pokorní, čistí, střídmi, jestliže chtějí, aby jejich rozum stál *upříemo*. Rozum má být broušen stále víc a více; jestliže se však člověk opíjí, rozum hyne. Vždyť se
- 75 pije také *svídnické*, jakož i lepší a silnější vína. A tak se v nich rozum zatemňuje, hyne a mizí.

4 *středmý, skrovný*: slova vytištěná zde a dále v ukázce kurzívou jsou uvedena v lat. textu česky – 12 *Tomáš*: Tomáš Akvinský, křesťanský myslitel z 13. stol., původce oficiální filosofie katolické církve; cit. Theol. summa II, 2, ot. 150,1 – 14 *romanii*: silné italské víno z kraje Romania (Romandiola), dnešní Romagna (mezi Bolognou, Ravennou a Ferrarou) – 20 *svatého dle Jana*: na paměť, na počest sv. Jana Evangelisty, který podle legendy vypil jed na vyzvání pohanského kněze v Efezu (známý obraz Rubensův); z tohoto spojení vznikl pak pijanský zvyk pít „ve jméno svatého Jana Dlijána“; *vylejí duši z tebe jako sysla z dúpě*: rovněž okřídlené rčení pijanské – 34 *bohu tě hyzdí* před bohem tě hanobí – 38 *Sirach*: židovská biblická kniha Jesus Sirach (zvaná řecky Ekklesiastikos = Církevní kniha) – 43 *vrtají provrtávají*, navrtávají; *sakrózy*: alkoholické nápoje z třtinového cukru, často silně kořeněné (likéry) – 44 *traňky*: silné lihoviny – 51 *Ambrož*: příliš obecný citát, přičítaný Ambrožovi, pod. jako dále odvolání na Seneku (ř. 56) a Aristotela (ř. 69), převzal Hus nejspíše z některé běžné středověké příručky – 52 *ohaven zhanoben*; *bude zhržěn anděly* andělům jím budou pohrdat – 55 *Galienus*: míněn Claudius Galenus (131-210 n. l.), proslulý řecký lékař, význačná autorita ve středověku – 64 *Sirach*: spr. Přísl. 31, 4 – 69 *Filosof*: Aristoteles – 73 *upříemo* zpříma, rovně – 75 *svídnické*: míněno tehdy proslulé silné pivo z města Svídnice ve Slezsku (dnešní polská Świdnica)

(PROTI PŘEPYCHU V ŠATSTVU A V ŮČESECH)

- V evangeliu se praví: „Kteríž se měkkým rouchem odívají.“ Ženy nechť poslechnou Apoštola. Neboť Pavel v 1. listě Timoteovi 2 dí: „Takž i ženy aby se oděvem slušným se stydlivostí a se střídmostí ozdobovaly, ne splétáním sobě vlasů neb zlatem aneb perlami aneb předrahým rouchem.“
- 5 A v 1. listě Petrově 3 je řečeno: „Kterýchžto ozdoba budiž ne ta zevnitřní, *chomáč vlasův* a províjení zlatem“ aneb vlasy zlatem ovinuté, *ana jako myšie*

10 *hniezdo vysadí. Také se zakazuje váš zpupný přepych, který především muži nyní na ženy vynakládají. Běda ženám, jež obnažují své vlasy, aby – nastrážila jako na lep, zali by koho přitrhla. Ženy se naučily a zvykly si, aby jim po narození každého syna koupil muž novou sukni a dal jim ušít nové šaty, a tak je ochuzují proto. A pak, když na ně dolehne nouze, běží do židů s velikou škodou: anoť potom mykají do židuov sukněmi; sukně stane za třiceti kop a zastaví v desěti – a tak tu ti ochuzují.*

Výňatek z kázání na 3. neděli adventní 14. prosince 1410 navazuje na Mat. 11,8 – 6 *chomáč vlasov*: kurzívou tištěná slova jsou uvedena v lat. textu česky; *ana jako myšie hniezdo vysadí* vyčeše si vlasy do výše jako myši hnízdo – 9 *jako na lep* jako vnadidlo; *zali by koho přitrhla* zdali by někoho přivábila – 11 *do židů*: do židovského města k vetešníkům – 12 *mykají... sukněmi* pospíchají se sukněmi; *stane* má cenu – 13 *v desěti* za deset (kop)

PROSLOV PŘI NASTOUPENÍ V ÚŘAD REKTORA

Husův vztah k universitě se ještě prohloubil, když r. 1404 začal přednášet jako bakalář teologie na teologické fakultě. Prošel postupně třemi stupni bakalářství a podle toho zpracovával nové přednášky (nejprve výklad tzv. kanonických epištol a pak výklad základní středověké učebnice teologie, Knih sentencí Petra Lombarda) a r. 1410 měl tu dosáhnout hodnosti nejvyšší, hodnosti mistra. V tom ho však zaskočily události politického rázu. Na universitě se rozpoutal zápas mezi reakční a pokrokovou stranou, který měl navenek formu sporů o učení anglického reformátora Jana Viklefa. Hus brzy stanul v čele pokrokové strany, k níž patřili vesměs čeští učitelé university, kteří však byli v menšině proti cizincům, protože universita byla založena pro čtyři „universitní“ národy, český, polský, saský a bavorský, při rozhodování rovnoprávně. Spor se dotkl i králových zájmů tím, že německé universitní národy jako universitní většina odmítaly královu snahu, aby universita obeslala církevní koncil v Pise, svolaný proti Václavovu odpůrci papeži Řehoři XII.; král si od koncilu a od volby nového papeže sliboval rozhodnou podporu svých nároků politických. Proto král využil pro sebe sporu mezi oběma stranami a změnil poměr mezi cizinci a Čechy na universitě Dekretem kutnohorským (18. ledna 1409) v tom smyslu, že při rozhodování dostali Češi hlasy tři a všichni cizinci dohromady jen hlas jeden. Po odchodu uražených cizinců z university a z Prahy byl Hus jako vůdce české strany 17. října 1409 zvolen rektorem university. Jeho latinský projev při nastoupení v úřad (20. října nebo v týdně poté), opět skvěle stavěný po stránce formální, je prodchnut osobní skromností a úctou k vědění.

„Mnoho jest povolanych, ale málo vyvolených“ (Mat. 22).

5 Protože se praví v Eklesiastiku 11: „Uprostřed starších nepřidávej slova,“ proto se neodvažují prodlužovat před ctihodnými starci svou řeč, jednak proto, že váživají slova až do písmen, jednak že se v mnohomluvnosti vždycky skrývá hřích, dále proto, že dlouhá řeč působívá znechucení a žvatlavost obestírá rozum. Aby se však nezdálo, že svým mlčením přijímám

chválu, jakou mě zahrnul ctihodný můj mistr, která mi tuším pro mou nedostatečnost nenáleží, dále abych nebyl obviňován z nedbalosti při vybízení naší životodárné university, aby prospívala v dobrém, konečně abych přednesl žádost, kterou bych získal pomoc mužů zkušených, vyplývá mi odtud nyní trojí nutnost: předně se omluvit, dále posílit universitu a konečně požádat o rádce. K těmto bodům jsem nucen alespoň stručně promluvit.

Nuže, zvolen byv v úřad rektora, děsím se slov tématu, v nichž hřmí hlas Pravdy: „Mnoho je povolaných, ale málo vyvolených,“ ale chvějí se a ostýchám před chválou, kterou mě ctihodný kmet beze vší pochyby přepřilíš vynáší. Neboť, běda, nedostává se mi předpokladů pro osobu, která má být zvolena nebo která je zvolena, protože nezárí ve mně ani svatost života, ani užitečnost pro službu celku, ani jasná rozšafnost. Proto se nemohu vynadivit, když „mnoho je povolaných, ale málo vyvolených“, proč mužové volbou pověření z tak velikého počtu vyvolili právě mne, a dále proč mě zahrnuje ctihodný kmet tak velikou slávou. Věru o volitelích se odvažují říci, že se dali oklamat, přihlížejíce jen k několika málo věcem, a že se zakalily při volbě jejich oči; avšak se ctihodným kmetem se přit neodvažují. Bojím se totiž onoho příkázání páně v 19. kapitole 3. knihy Mojžíšovy: „Před šedivou hlavou povstaň a osobu starce vždycky měj v úctě!“ Třebaže mne pak ctihodný mistr a velebný kmet zasáhl tíže, než kdyby mě byl pěstí udeřil, když mi připisoval přílišnou chválu, a dvousečným mečem slova zranil nitro mého srdce: přece nechci ránu oplatit ranou, ba i kdybych chtěl, nemám k ráně dosti sil, neboť sotva dechu popadám, protože jsem ohromen tím, co on tvrdí, jazyk se mi chvěje a rty se třesou. Kéž bych se mohl poněkud zotavit a říci s Ezdrášem v deváté kapitole první knihy Ezdrášovy: „Pane bože můj, jsem zahanben a stydím se pozdvihnout své tváře k tobě, protože se nepravosti mé rozmnožily nad hlavou mou.“ A hle, ctihodný kmet – nevím, zda z tvého podnícení, bože – nanesl přílišnou chválu přímo přede mnou a ještě za mého života, ač přece ty jsi pravil v jedenácté kapitole Ekleziastiku: „Nepochváliš muže v přítomnosti jeho, aniž před smrtí jeho.“ A hle, ctihodný kmet praví, že prý jsem čistého života, užitečný pro universitu, ve styku s lidmi počestný a pokorný. Věru, ctihodný starý mistr, abych jedno po druhém s tvým dovolením přiznal, obrátil jsi chválu v zahanbení mé a nutíš mě říci: „Po všechem den potupa má přede mnou a zahanbení tváře mé přikrylo mne“ (Ž. 43). Ctihodný starče, cožpak jsi měl oči jako rys, jimiž bys byl prohlédl mé nitro mrakem zastíněné, abys v něm spatřil čistý úmysl, pravou lásku a jasnou rozšafnost, protože v svém dokazování tvrdíš, že v mém citu je láska, v úmyslu pravdivost a v rozšafnosti jasnost? Vpravdě jsi „prorokem a více než prorokem“ (Mat. 11), protože zkoumatelem, ba vyšetřovatelem mého srdce, když pravíš: „V jeho citu je láska, v úmyslu pravdivost a v rozšafnosti jasnost.“ A to ti ještě nestačí, abys mne tím zasáhl, nýbrž přidáváš, že je ve mně i čistota života, kterou

50 ve mně, žel, najisto nijak nevidíš. S povzdechem jsem nucen říci: „Po vše-
chen den potupa má přede mnou a zahanbení tváře mé přikrylo mne,“
neboť praví ten, který samojediný proniká lidskými srdci: „Mnoho je povola-
ných, ale málo vyvolených.“ Slyším tato slova Pravdy a poznávám sice to,
že jsem uváděn do úřadu rektora, byv k tomu povolán a vyvolen; zda však
55 vyvolen v čistotě života, to nevím, a netoliko já sám. Neboť praví svatý
Řehoř na slova našeho tématu v osmnácté homilii: „Víme, že jsme povoláni,
zda však vyvoleni, to nevíme. Tím více se tedy musí pokorně ponížít jeden
každý z nás, že neví, zda je vyvolený.“ Proto se v neklidu obávaje slov
tématu a ostatku nevěda, nezapomínám stále udržovat v paměti, že „mnoho
je povolanych, ale málo vyvolených“.

60 Je to výrok vpravdě velmi strašlivý, nejenom pro mne, ale i pro vás
pro všechny, neboť praví Řehoř na uvedeném místě: „Nikdo neví, co se
o něm děje v tajných úradcích božích, protože „mnoho je povolanych, ale
málo vyvolených“. Protože tedy nikdo si o sobě není jist, že je vyvolen,
nezbývá, než aby se všichni třásli, všichni se chvěli strachem nad svým
65 konáním, všichni se těšili jenom z božího milosrdenství, nikdo aby nebyl
domýšlivý na vlastní síly.“ Hle, při úvaze o výroku tohoto světce musím
říci: Strach a chvění se mne zmocnily, když mne vám chválil ctihodný kmet.
Proto se stydím a zardívám a „po všechen den potupa má přede mnou
a zahanbení tváře mé přikrylo mne“. Strach a chvění, protože „mnoho je
70 povolanych, ale málo vyvolených“, ostych a zahanbení, protože ctihodný
kmet připojil, že mne vyvolili za vůdce a obránce, za světlo a ředitele, za
soudce a vykonavatele trestu, za pastýře a správce. Těžké jsou to úkoly.
Pomlčím o ostatním, ale nejvíce mne bodá do slabín mé mysli, že ctihodný
kmet říká, že prý je ve mně čistota života. Já pak, protože to nevím, zmítán
75 jsem strachem, neboť Pravda dí: „Mnoho jest povolanych, ale málo vyvole-
ných,“ jak stojí v tématu.

Ejhle, velební mistři, ctní mužové a páni, vyslechli jste nejistotu o mé
vyvolenosti, tudíž podle slov Apoštolových k Efezským v šesté kapitole
80 „posilněte se v pánu a v moci síly jeho“, spojme se navzájem pouty lásky,
abych snad – podle Apoštola v dvanácté kapitole druhého listu Korintským
– „nenalezl vás takových, jakýchž bych nechtěl; aby snad nebylo mezi vámi
svárů, rozbrojů, vád, utrhaní, reptání, nadutostí, různic.“ Tak praví Apoštol.
Pozorujte, že mohutný hlas zvučí: „Mnoho je povolanych, ale málo vyvole-
ných.“ Tedy „bděte a stůjte ve víře, zmužile sobě počínejte a buďtež silni.
85 A všechny věci vaše ať se dějí v lásce“ – v šestnácté kapitole prvního listu
Korintským. Rovněž se učme nikoho neurážet, pro všechny chtít dobro,
před staršími vstávat, vrstevníkům nezávidět, vyhýbat se chlubitosti, řídit
se rozumem a mít v oblibě ctnost. Zachovávejme, co je dovoleno, vyhýbejme
se tomu, co je pro naši spásu špatné, nestyďme se mluvit pravdu. Nezadr-
90 žujme slovo, když je ho potřebí pro spásu, nezakrývejme je v jeho lesku;

slovu pravdy nikterak neodmlouvejme a řídme se slovem míru a spravedlnosti, aby mír a spravedlnost byly s námi. Pomozte mi vy, kteří jste břímě svých záležitostí vložili na mne, abych pravdivě mohl říci to, co se praví v první kapitole páté knihy Mojžíšovy: „Vpravdě nemohu nésti vás, protože pán bůh váš rozmnožil vás... Pán bůh otců vašich přidejž k tomuto počtu mnoho tisíc a požehnej vám. Nemohu sám nésti záležitosti vaše, břímě vaše a nesnáze vaše. Vydejte ze sebe muže moudré a znalé, jejichž obcování je osvědčené v pokoleních vašich, abych je postavil vám za náčelníky.“ Hle, Mojžíš, vůdce lidu, veliký filosof a prorok, který také mluvil s pánem, jako mluvívá přítel s přítelem, když cítil, že jej řízení lidu příliš zatěžuje, žádal od obce, aby mu byli dáni mužové moudří a znalí, jejichž obcování je osvědčené. Podle jeho příkladu já, který se s ním v moudrosti nijak nemohu srovnávat, abych mohl nést břímě na mne vložené a tišit nesnáze, žádám od vás a pravím: „Vydejte ze sebe muže moudré a znalé, jejichž obcování je osvědčené.“

Pravím „muže“, nikoli chlapce nebo jinochy, kteří jsou ve vleku vášní, nýbrž muže v rozkvětu věku a pevnosti. Pravím v rozkvětu věku, kteří již mají zkušenost v mnohém. Takoví totiž mají být vybíráni za rádce. Na znamení toho nařídil pán Mojžíšovi v třetí kapitole druhé knihy Mojžíšovy: „Jdi a shromáždi starší Izraelské“ a v jedenácté kapitole čtvrté knihy praví: „Shromáždi mi sedmdesát mužů ze starších, o nichž znáš, že jsou kmeti lidu.“ A odtud se v patnácté kapitole Eklesiastiku chválí soud starců, když se praví: „Jak cenný je soud šedin!“ Pravím za druhé: muže v rozkvětu pevnosti. Rádcové totiž musí být pevní, utvrzení spravedlností, aby se při udělování rad neodchýlili ze stezky spravedlnosti ani strachem, ani náklonností, ani záštím, ani žádostivostí.

Pravil Mojžíš za druhé: „Vydejte ze sebe muže moudré a znalé.“ Rádcové totiž musí být moudří. A proto se praví ve čtvrté kapitole Tobiášově: „Vyhledej vždy radu u moudrého.“ Důvod toho podle Filosofova je v tom, že moudrý sám nelže a dovede odhalit, lže-li někdo jiný. Jací pak musí být rádcové, ukazuje Ambrož v druhé knize O povinnostech říká: „Je třeba, aby ten, od koho se vyžaduje rada, vynikal nad toho, kdo ji vyžaduje.“ A dále: „Takový, který je příkladem a činem pohotovější k tomu, aby odklízal nebezpečí, jež tu již jsou, předvídal ta, jež teprve hrozí, a přinášel prospěšný lék.“ Nechť se tedy rádcem stane takový, kdo dovede usvědčit lháře, kdo sám nelže, kdo je moudřejší nežli jiní a dovede ve všem dohlédnout až na dno, který řeší nesnáze přítomné, předvídá nesnáze hrozící v budoucnu a přináší lék proti všemu škodlivému.

Za třetí řekl Mojžíš: „Vydejte muže, jejichž obcování je osvědčené,“ to jest dobré, „v pokoleních vašich.“ Tu se ukazuje, že rádcové musí vést život dobrý, chvalným obcováním osvědčený. Zda by totiž bylo spravedlivé dotazovat se na radu někoho, kdo by napadal spravedlnost nespravedlivým

skutkem? Proto se praví v sedmatřicáté kapitole Eklesiastiku: „Chraň svou
duši před špatným rádcem!“ A říká se, že ten je špatným rádcem, kdo dává
135 přednost prospěchu tělesnému před duchovním, vlastnímu užitku před
užitkem celku a skutku lidskému před skutkem božím. Rádcové, kteří si
takto počínají, jsou pošetilci, o nichž se praví v osmé kapitole Eklesiastiku:
„S pošetilci se nerad! Nebudou totiž moci milovat, než to, co se líbí jim sa-
mým.“ Aby byl tedy zachován zákon boží a zákon králův, vydejte ze sebe
140 muže moudré a znalé, jejichž obcování je osvědčené, abyste jejich radami
poučovali soudce. Neboť na to se vztahuje, co bylo řečeno Ezdrášovi, knězi
zákona božího, v sedmé kapitole první knihy Ezdrášovy: „Ty pak, Ezdráši,
podle moudrosti boha svého zříd soudce a představené, aby byli rozsuzova-
teli nade vším lidem, to jest nad těmi, kdo znají zákon boha tvého a zákon
145 králův. Ale i neznalé poučuj bez překážky.“ A vhodně tu následuje: „Kdo-
koli by pak bedlivě neplnil zákona boha tvého a zákona krále, bude proti
němu vynesena rozsudek buď k smrti, nebo k vyhnanství, nebo k zabavení
jeho jmění, anebo aspoň k vězení.“ Toho nedbali ti, kdo pohrdnuvše naříze-
ními nejjasnějšího panovníka, milostivého pána našeho Václava, krále
150 římského a krále českého, zavázali se navzájem pod čtverou pokutou, totiž
ztráty cti, křivopřísežnictví, vyobcování z církve a zaplacení sta kop grošů,
že než by se podřídili královskému nařízení, raději odejdou z vysokého učení
pražského a nevrátí se nebude-li ve všem splněna jejich vůle. Hle, zde se
praví v knize Ezdrášově: „Kdokoli by pak bedlivě neplnil zákona boha
155 tvého a zákona krále, bude proti němu vynesena rozsudek, buď k smrti,
nebo k vyhnanství, nebo k zabavení jeho jmění, anebo aspoň k vězení.“
Proto vy, kteří plníte zákon boží a zákon králův, neobávejte se těchto trestů,
nýbrž užitečně požívající svobody, kterou poskytuje náš král a naše životo-
dárné vysoké učení neporušitelně ze srdce čistého, pokorného a povolného
160 zachovávejte věrnost nejjasnějšímu panovníku Václavovi, králi římskému
a králi českému, jeho království a vysokému učení pražskému, a strážte ji,
abyste podle slov Apoštolových v první kapitole listu Kolosenským „napl-
nění byli známostí vůle boží ve vší moudrosti a rozumnosti duchovní; abyste
náležitě chodili, ve všem se líbíce bohu, v každém skutku dobrém vydávající
165 ovoce a rostouce ve známosti boží: všelikou mocí zmocnění jsouce podle síly
slávy jeho, ve vší trpělivosti a dobrotivosti s radostí díky činíce bohu otci,
který nás učinil způsobilé k účastenství údělu svatých v světle, kterýž vytrhl
nás z moci temnosti a přenesl do království milého syna svého, v němž
máme vykoupení a odpuštění hříchů.“ A ve čtvrté kapitole listu k Filipen-
170 ským: „Mír boží, kterýž převyšuje veškerý rozum, nechť hájí srdcí vašich
i smyslů vašich v Kristu Ježíši. A kterékoli věci jsou pravé, kterékoli spra-
vedlivé, kterékoli čisté, kterékoli svaté, kterékoli milé, kterékoli dobro-
pověstné, jest-li která ctnost a jest-li která chvála kázně, o těch věcech
přemýšlejte, ty věci činite, a bůh míru bude s vámi.“ „On splní všelikou

175 tužbu vaši podle bohatství svého slavně v Kristu Ježíši. Bohu pak i otci našemu budíž sláva na věky věků. Amen.“ Amen. Amen.

1 *Mnoho jest povolanych...*: Hus si k svému proslovu vzal za téma poslední verš výňatku z evangelia Mat. 22,1-14, který se četl ten den, tj. 20. neděli po Trojici 20. října 1409 – 2 v *Eklesiastiku*: v starozákonní knize zvané též *Jesus Sirach* (v. zde s. 104) – 7 *ctíhodný můj mistr*: neznámý mistr, asi senior profesorů, který uváděl Husa do úřadu po zahajovacím projevu odstupujícího rektora Zdeňka z Labouně – 13 *zvolen byv*: 17. října 1409 – 55 *Řehoř*: Řehoř Veliký, *Homiliae in evangelia* (Kázání na evangelia; PL 76, 1290) – 61 *Řehoř*: tamže, 1293 – 112: spr. *Sir.* 25, 6 – 119 *podle Filofofa*: podle Aristotela – 121 *Ambrož*: *De officiis ministrorum* (O povinnostech kleriků; PL 16, 121) – 123 *dáte*: *Ambrož* tamže – 148 *nařizeními*: tj. Dekretem kutnohorským, vydaným 18. ledna 1409

KÁZÁNÍ K VÝROČNÍMU DNI ÚMRTÍ KARLA IV.

Vítězství české strany na universitě zajištěné královým zásahem znamenalo porážku arcibiskupa, který vytýkal českým mistrům, a zejména Husovi, obhajobu Viklefa. Pro universitu, a zvláště pro Husa, nastávalo období těžkých bojů. Toto vědomí proniká i z kázání, jímž Hus ve výroční den úmrtí Karla IV. (29. listopadu 1409) nebo o nejbližší neděli (1. prosince) vzpomněl zakladatele university. Jeho řeč, bohatě protkaná citáty z bible, z církevních učitelů i z literatury antické, je nesena vlasteneckým patosem a statečným odhodláním. Vzpomíná-li Hus zemřelých slavných učitelů university, vyzývá tím současně k následování jich a k obhajobě jejich dědictví. Kázání bylo prosloveno latinsky.

„Potvrzujte srdci svých, neboť se přibližuje příští páně!“

Hle, ve smrti zřejmě se ukazuje, jak málo znamená moc tohoto světa a jaký je život náš: že je „pára, kteráž se na maličko ukáže“ (Jak. 4).
5 Vždyť „člověk narozený z ženy jest krátkého věku a plný lopotování. Jako květ vychází a podfat bývá, a utíká jako stín“ (Job 14).

Již za starodávna bývalo zvykem myslet na tyto věci. Vypravuje totiž Jan, patriarcha alexandrijský, že téhož dne, kdy byl císař korunován, brali umělci do rukou kousky různobarevných mramorů a přinášeli je korunovanému císaři s otázkou: „Z kterého mramoru poroučí Tvoje Veličenstvo,
10 aby mu byl udělán hrob?“ A slušelo se, aby si sám vybral, takže týž den, kdy mu byla vkládána na hlavu ozdoba královského vínku, byly činěny přípravy i k jeho poslednímu odpočinku. Proč se tedy, nejmilejší, v touze po povznesení zaměstnáváme neužitečnými pracemi? Proč nevzpomeneme na Vergilia, který prý složil před svou smrtí čtyři verše, v nichž vykládá,
15 jak se těžce napracoval, když skládal tři knihy: totiž knihu *Bukolik*, v níž podává umění péče pastýřské, knihu *Georgik*, v níž podává umění zemědělské, a knihu *Aeneidy*, v níž podává umění vojenské? Přece si však stěžuje, že si z celé této práce nic neodnesl do hrobu, protože si ani neodnesl

20 mléko od ovcí a koz, tak dobře krmených, ani osení z polí, tak dobře ob-
dělávaných, ani ukořistěnou zbroj z přemožených nepřátel. Proto řekl:

Pastýř, rolník i rytíř, já pásal jsem, zaséval, zdolal
kozy, role i vrahy, všechno to s vypětím sil.
Z pasených koz ni zasetých rolí ni z vítězných půtek
mléko přec, úrodu, zbroj nepřátel nevzal jsem v hrob.

25 O tom o všem mluvil Vergilius obrazně. Vždyť žádný člověk si ve
smrti nevezme s sebou z toho, co ho zaživa těšilo, ani mléko sladkosti,
ani ze svého bohatství úrodu osvěžení, ani ze svých důstojenství a vítězství
slávu jména. Proto praví Žalmista (Ž. 48): „Neboj se, když by někdo zbo-
30 hatl“ – totiž pokud jde o tělesné požitky – „a když by se rozmnožila sláva
domu jeho“ – to se vztahuje na časné bohatství – „poněvadž při smrti
nevezme s sebou všeho“ – to se vztahuje na bohatství. S důrazem pak řekl
Žalmista „všeho“, protože něco si z rozkoší, bohatství a poct přece s sebou
odnáší: z rozkoší si totiž člověk odnáší hořkost ve svědomí (Přísl. 5): „Po-
35 slední pak věci její hořké jsou jako pelyněk;“ z bohatství krajní lačnost
(Job 27): „Když bohatý zesne, nic si s sebou nevezme, otevře oči své, a nic
nenajde;“ z poct všeliké zhnusení (1 Mach. 2): „Sláva jeho jest lejno a červ
a zítra se nenalezne.“

Je to zřejmé na Alexandru Velikém, jehož kosti byly uloženy do zlaté
nádoby. Při jeho smrti se sešli, jak vypráví Petr Alfonsův, filosofové z roz-
40 ličných stran světa, aby každý z nich pronesl nějaký pozoruhodný výrok
nad jeho kostmi. Aby tedy ukázal, jak marné je milovat bohatství, pravil
jeden z nich: „Včera si tento člověk dělal poklad ze zlata, dnes si však zlato
udělalo poklad z něho.“ Jiný řekl: „Včera mu nepostačoval celý svět, dnes
je spokojen s pěti stopami hrobu.“ Aby pak ukázal, jak marné je milovat
45 pocty a světská důstojenství, řekl jiný: „Včera šli za ním všichni žijící,
dnes obráceně jde on za všemi umírajícími.“ Jiný pravil ve verších:

Kterak je prchavá sláva, jak zhola bez ceny jméno,
Veliký dosvědčí sám: jemuž svět dřív postačit nemoh,
stačí teď hlíny hrst, jež složena v kamenném hrobě,
50 skrovně stavěný dům, ježž pěti stopami změříš.
Jaké to vznešené tělo má úkrytem kousíček země!

Jiný pravil, chtěje ukázat, jak marná je světská moc: „Včera mohl
tento mnohé zbavit smrti pout, střele smrti sám dnes nemohl však unik-
nout.“ Jiný pravil: „Včera nesla země jeho tíži, dnes cítí její tíži on sám.“
55 Jiný řekl: „Včera měl mnoho přátel i nepřátel, dnes mu jsou všichni stejně
lhostejní.“ Jiný pravil: „Včera k němu vzhlížely všechny národy s bázní,

dnes pohlížejí naň všichni jako na něco všedního a odstrašujícího.“ Ba sám zesnulý Alexandr, kdyby byl mohl mluvit, byl by řekl:

Alexandr jsem já, jenž svět jsem si podrobil válkou,
60 a přece jméno moje zakrátko zahladí čas.
Všechny jsem ovládal mocí a celého světa byl pánem:
nyní nevládnou sebou, z říše mé pouhý je stín.
Vladařů trůny jsem srážel, teď ležím poražen Smrtí.
Všecko jsem ničival dříve, v prachu teď zničen jsem sám.
65 Všechno jsem zkoušel kdysi, teď mne zas zkoušejí červi:
červi mne hryzají nyní, červem jsem na světě byl!
Všechno jsem uchvátit hleděl, teď Smrt mne zchvátila sama:
ničím již nemohu vládnout: prach jsem a pouhý jen stín.
Kdysi mi nestačil svět, jež na všech stranách jsem dobyl;
70 komu byl dříve svět malý, malá jej nádoba má.
V nebeskou dychtil jsem výši se vznésti na křídlech noha,
nyní však nebohý, běda, v podsvětných hlubinách dlím.
Na dně hlubinných moří mne těšila lastura lesklá:
ve strachu tísní mne nyní maličké nádoby chlad.
75 Proč jenom, smrtelný jsa, vždy toužíš výše a výše,
třebas získáváš mnoho, chceš přece hromadit víc?
Všecko je na světě marnost a pohynou života květy:
čím kdy vystoupíš výše, o to je hlubší tvůj pád.
Na tělo popatř, jemuž kdys všecko na světě přálo:
80 tomu teď v uzounké urně přisouzen vězeňský byt.
Proč jen příroda nutí, aby člověk vždy do výše stoupal,
když přece podstata jeho křehoučkou základnu má?
Ó, bys předvídat mohl, co závoj smrti nám skrývá:
z mnohého měl bys hrůzu, co se ti jistým teď zdá.
85 Velikým Alexandrem mne zvali a vladařem světa:
čím jsem ze všeho nyní, čtenáři, posud si sám!

Hle, nejmilejší, poučuje vás hlas Alexandrův, že život je krátký, moc bezvýznamná a svět marný. Vždyť řekl král David (Ž. 38): „Není než pouhá marnost každý člověk živý...“ A veliký král Kazatel, syn Davidův, začíná
90 i končí svou knihu slovy (Kaz. 1): „Marnost nad marnost a všecko je marnost.“

Co by však řekl přeslavný vládce, císař a český král Karel, jehož památku dnes slavíme, jenž býval záštita církve, správce míru, milovník duchovenstva, světlo knížat, živitel chudých, budovatel chrámů a zakladatel našeho životodárného vysokého učení? Zajisté, kdyby zesnulý ještě
95 mohl mluvit, řekl by: „Marnost nad marnost a všecko je marnost.“

Leč táži se, co by řekli naši mistři, profesori svaté teologie, kdyby zesnuli mohli hlasitě odpovědět? Co mistr Mikuláš Biceps, nejbystřejší dokazovatel? Co Vojtěch, nejprůzračnější řečník? Co Jenek, nejpohotovější matematik? Co Mikuláš z Rakovníka, nejvýznačnější básník? Co Mikuláš z Litomyšle, nejprozíravější rádce? Co Štěpán z Kolína, nejohnivější horlitel pro vlast? Co Jan Štěkna, kazatel znamenitý jako dunící polnice? Co Petr ze Stupna, přesladký hudebník a posléze zvláště horlivý kazatel? Co by odpovíděli tito a co všichni ostatní, po jejichž náhrobcích šlapeme? Zajisté by řekli: „Marnost nad marnost a všecko je marnost. Nic neznamená hlubokost vědění, nikoho nespasí rod nebo krása, nikomu nepomůže hromada zlata, pominul hmotných věcí sled, tak jako na slunci roztaje led.“

Hle, nejmilejší, sám přeslavný vládce, jehož památku nyní slavíme v naději na jeho budoucí blaženost, jakož i oni svrchu jmenovaní naši mistři, nejmilejší v Kristu bratři, zapadli do hlubin rovu jako kameny. Kdo z nás ví, zdali je jim dáno odpočinutí podle ducha? Chceme-li toho dosáhnout, držme se účinně našeho tématu, v němž se nám pravi: „Potvrzujte srdci svých, neboť se přibližuje příští páně.“ Hle, páni a bratři v Kristu nejmilejší, odvrhněme marnost světa a obraťme již zrak ke dni přísného soudu, neboť se přibližuje příští páně...

1 *Potvrzujte srdci...*: Jak. 5,8; Hus zvolil verš z úryvku z listu Jakubova (Jak. 5,7-10), který připadal na středu po první neděli adventní, tedy 4. prosince 1409 – 7 *Jan, patriarcha alexandrijský*: snad Jean de Carailac – 14 *Vergilia*: římský básník († 19 př. n. l.); uvedené vyprávění se čte ve vergiliovských životopisech – 39 *Petr Alfonsův*: Petrus Alphonsi († asi 1140), španělský církevní spisovatel; citována jeho sbírka exempel *Disciplina clericalis* (O kněžské kázni; PL 157, 705-706) – 47-86: verše citovány z Alexandreidy Gualthera de Castellione (kn. 10); tento epos byl česky zpracován na poč. 14. stol.; verše na ř. 59-86 přeložil si také Hus do češtiny a užil jich v svém Výkladu (srov. K. Novák, LF 16, 1889, 234) – 71 *noh*: bájeslovné obrovité zvíře, půl orel, půl lev – 98 *Mikuláš Biceps*: dominikán, scholastický filosof, autor zachovaného lat. výkladu na *Sentence Lombardovy* († 1389/90) – 99 *Vojtěch*: Vojtěch Raňků z Ježova (srov. zde na s. 72); *Jenek*: Jenek z Prahy, filosof, vykladač Aristotela (srov. náš Výbor I, s. 749) – 100 *Mikuláš z Rakovníka*: první český kazatel u sv. Víta († 1402); *Mikuláš z Litomyšle*: mistr od r. 1378, čelný funkcionář university, stoupenec reformního směru, podle domněnky Flajšhansovy autor českého veršovaného (nezachovaného) díla o prvních arcibiskupech pražských – 101 *Štěpán z Kolína*: Husův předchůdce jako kazatel v kapli Betlémské (srov. zde na s. 80) – 102 *Jan Štěkna*: cisterciák, předchůdce Štěpána z Kolína jako kazatele v kapli Betlémské, přešel později na universitu krakovskou a bojoval proti reformnímu hnutí; *Petr ze Stupna*: kazatel, autor výkladu na *Matoušovo evangelium* († 1407); o jeho hudebních dílech není nic známo

KVODLIBET

Léta 1410 až 1412 byla na universitě dusnem před bouří. Hus stál v čele pokrokové strany a po Dekretu kutnohorském v čele celé university, ale jeho postavení bylo vratké, protože bylo vázáno na přízeň královu. Bylo potřeba ne-

smírné odvahy a vědecké zkušenosti, aby vzdoroval náporu církevní hierarchie, a velké obezřetnosti politické, aby strana pokroku udržela své pozice a vnitřně sílila. Hus dovedl zasáhnout vždy v pravou chvíli. Když arcibiskup dal potupně spálit Viklefovy knihy (16. července 1410), Hus vysokému kléru nastavil zrcadlo v kázání na téma „Vos estis sal terrae“ (Vy jste sůl země). R. 1410 se arcibiskup zasadil o to, aby se nekonala výroční kvodlibetní disputace (tj. disputace o libovolných tématech), která vždy byla přehlídkou práce university a ukazovala její úroveň. Když se nikdo nechtěl ujmout řízení kvodlibetu připravovaného na první dny roku 1411, přihlásil se k této funkci Hus sám. Kvodlibet jím řízený byl nejen dokladem vysoké úrovně university po odchodu cizích mistrů, ale i dokladem politické prozíravosti a krásných lidských vztahů Husových. Hus jako kvodlibetář uvedl vstupní pojednání (kvestii) a pak uváděl kvestie jednotlivých mistrů (každý hájil svou myšlenku ze stanoviska některého učence nebo školy) vtipnými a hluboce lidskými charakteristikami řečníků. V závěrečném proslovu, který je současně patetický a diplomatický, Hus pohotově zapůsobil na vlastenecké city celé akademické obce a jejích příznivců z řad představitelů duchovní i světské moci. Celá kvodlibetní slavnost byla ovšem vedena latinsky.

(Z ÚVODU)

5 K tomu pak, abych se ujal řízení kvodlibetní disputace, přimělo mne, mám-li přiznat pravdu, to, že se pro tento úkol omluvili moji mistři, totiž ctihodný mistr Štěpán z Pálče a ctihodný mistr Šimon z Tišnova. Byvše
10 totiž jeden po druhém od vysokého učení k tomu zvoleni, svorně přednesli své omluvy, zajisté odůvodněné, že nemohou podstoupit tuto nesnadnou práci. Já pak, kterýž jsem k tomu méně vhodný, v upřímné a vytrvalé starostlivosti o to, aby naše životodárné vysoké učení nejalovělo ve vědách bez možnosti cvičení a aby se žárlivcům, kteří na ně pošťkávají, neposkytovala příležitost je tupit, rozhodl jsem se raději podstoupit námahu spojenou s kvodlibetní disputací, a pokud to dokáže uskutečnit mé malé nadání,
15 zneklidňované rozmanitými překážkami, podle možnosti podnitit skvělé talenty ctihodných mistrů k jasnému ozřejmování skrytých pravd.

O to se tedy, jak jsem řekl, musí vynasnažovat naše disputace, aby se rozmnožovala sláva boží, aby se hubila sofistická klamnost a odkrývala se
20 neznámá pravda, posléze aby moje neznalost byla od ctihodných mistrů poučena a aby pro ně samé byla tu možnost cvičení, zaručující, že nadání nebude zahnívát a že se žakovské mysli nakloní k bedlivějšímu studiu.

Pročež snažně vás prosím, převýborní mistři a páni, aby se vaše rozum-
nost nerozpakovala zaměřit své duševní oči na tuto naši disputaci, protože
20 s boží pomocí budou v ní moci najít, i když ne ode mne, otázky kladoucího, ale aspoň od odpovídajících, trochu pokrmu k vlastnímu osvěžení.

Neboť nelze se divit – podle Seneky v osmém listě –, že z téže látky si každý vybírá něco vhodného pro své zájmy, protože na téže louce hledají vůl píci, pes zajíce a čáp ještěrku. Proto tedy s boží pomocí nepochybně

25 najde bedlivý posluchač, sbíraje výklady a odpovědi mistrů, v naší dis-
putaci něco, čím by sytil svůj rozum. Bude tu totiž shledáno Platónovo
dokazované božstvo s ideami, Aristotelova upřímná pravda v logických
důkazech, otevrou se tu teorémy Eukleidovy, axiomy Michalovy, aforismy
30 Daretovy a výsledky zkoumání Hippokratových. S námi tu bude i Ptole-
maiova neskrývající se sláva i znalost zákonů a nebude se moci utajit arit-
metická úměra, hudební souzvuk, rétorická výmluvnost, ani mluvnická
shoda, jak jí učí gramatika, pečlivá chůva mládeže. Což se však neozve také
mravověda, které nás učí nejenom pohan Aristoteles nebo Seneka, nýbrž
i sám filosof nejmravnější a nejlepší, pán náš Ježíš Kristus? Jej nemohou
35 věrní křesťané vyloučit z disputace, neboť kdo by jeho vylučoval, ten by
beze vší pochybnosti vylučoval pravdu, a tak by zůstala v celé disputaci
sofistická klamnost.

Proto opíraje se o ochranu tohoto největšího mistra a začínaje ve
jménu pozeňnané a velebné svaté trojice od toho, jenž jest prapůvodem
40 všelikých účinků, jímž se začíná veškeré naše jednání a k němuž má posléze
směřovat, předkládám otázku k disputování v této podobě:

Zda závisí nejlepší uspořádání vesmíru na první bytosti, rozumově
činné a neproměnné, všemohoucí a vševědoucí?

1 *kvodlibetní disputace*: velická několikadenní disputace o nejrůznějších tématech
středověké vědy (lat. quodlibet „cokoli“), výroční přehlídka učenosti mistrů artistické
fakulty před pozvaným obecnstvem a studentstvem – 3 *Štěpán z Pálče*: mistr od r.
1391 (viz zde s. 221); *Šimon z Tišnova*: mistr od r. 1399; zprvu stoupenec učení
Viklefova, od něhož později, podobně jako Páleč, ustoupil – 22 *Seneka*: Epistulae
ad Lucilium (Listy Lucilioví), 108,29 – 26 *Bude tu totiž shledáno...*: příklady zá-
stupců rozmanitých vědních oborů jsou vzaty z Pseudo-Boethiova spisu De disciplina
scholastica (O školské kázni; PL 64, 1232); mínění filosofové Platón a Aristoteles,
matematik Eukleides, právník a filosof Michael Psellos, básník Dares, lékař Hippo-
krates, astronom Ptolemaios – 41 *předkládám...*: jde o téma tzv. principiální kvestie,
kterou vypracoval kvodlibetář, ale přednášel některý bakalář

(UVEDENÍ MISTRA KŘIŠŤANA Z PRACHATIC)

Poněvadž hvězdovládny pán ve své největší stavbě neumístil nadarmo
výšky, šířky, hloubky a vzdálenosti, pořádaje všecko ve váze a v míře, lze
lidskému duchu myšlenkově vystoupit vzhůru až k nejzazšímu nebi, pro-
běhnout od východu až k západu a sestoupit až do nejspodnější hlubiny,
5 aby pozoroval nahoře slávu a dole bídu. Takto totiž vystupují lidé až k ne-
besům a sestupují až do pekel, takže jejich duše z rozmrzelosti až umdlévá,
totiž samou touhou po výšinách a hrůzou před nížinami. Nelze se proto
divit, že bude tu předvedena před nás věda geometrická nejhlubšího Euklei-
da. A náš ctihodný mistr Křišťan se s největším potěšením obírá úkony

10 měřickými a o této jeho zvláštní náklonnosti k nim rozhodlo snad samo postavení hvězd při jeho narození. Proto jemu jakožto nejhlubšímu Eukleidovi předkládá se otázka o úkonech měřických v tomto znění:

Zda dovede zkušený geometr spolehlivě nalézt geometrickými nástroji délky, výšky, hloubky a vzdálenosti těles.

8 *Eukleida*: Eukleides, alexandrijský matematik kolem r. 300 př. n. l., napsal učebnici (*Stoicheia*, lat. *Elementa*, čes. *Základy*), podle níž se učilo geometrii na školách až hluboko do novověku – 9 *Křišťan*: mistr Křišťan z Prachatic (viz o něm zde v 2. sv., oddíl Přírodovědná a lékařská literatura)

(UVEDENÍ MISTRA CTIBORA Z VELVAR)

Když se nám takto dostalo dostatečného poučení v měření délek, výšek, hloubek a vzdáleností, zbývá objasnit měření lidských činů ve ctnostech. Jako hledí zkušený geometr nalézt přesnou míru v kolikosti, tak touží moralista najít přesnou míru ve ctnosti. Učil pak takovéto míře filosof Noe.

5 Jako geometricky vybudoval archu 300 loket zděli, 50 loket zšíří a 30 loket zvýší, tak poučoval, v čem spočívá mravní život lidí. Rovněž jako první objevil Noe révu a začal vzdělávat vinici, jak je zřejmé z 9. kap. 1. knihy Mojžíšovy. Vykládá totiž Josef v díle O příčinách jevů přírodních, že Noe objevil planou révu, zvanou labrusca podle okraje (*labrum*) cest. Protože
10 byla trpká, vzal čtverý druh krve, totiž lví, beraní, vepřovou a opičí, smísiv takouto krev s prstí, připravil mrvu a přesně ji umístil ke kořenu každé rostlinky, aby réva zahнала trpkost a vydávala sladké plody. Když pak tohoto vína popíjel, opil se a obnažil ve svém stanu, pročez se mu posmíval mladší (totiž důstojností) z jeho synů, Chám. A když Noe vystřízlivěl,
15 shromáždil syny a ukázal jim na povahu vína, poznamenav, že proto přimísil krev řečených živočichů, aby se lidé poučili, že požitím vína se z nich stávají někdy lvi – hněvivostí, někdy nemyslicí beraní – ztrátou rozumu, někdy vepři – zhýralostí, někdy opice – všetečností.

Poněvadž tedy náš velebný mistr Ctibor rád pije víno jako druhý
20 Noe, tedy aby se mohl raději rozhodnout pro víno, kdyby mu bylo předloženo pivo i víno, jakož si máme z předložených dobrých věcí vybrat tu nejlepší, tak jako Noemovi, velkému filosofu, po právu se mu předkládá otázka v tomto znění:

Zda kterýkoli člověk, který, jsou-li mu předložena dvě dobra, větší
25 a menší, stejně snadno pro něho dosažitelná, bude dělat menší dobro a pomine dobro větší, dopouští se smrtelného hříchu?

4 *Noe*: biblický syn Lamechův, známý z vypravování o potopě světa – 8 *Josef*: Josephus Flavius, dějepisec z 1. stol. n. l., napsal *Starožitnosti židovské* o 20 knihách a *Dějiny války židovské* o 7 knihách – 9 *planou révu*...: již starověká etymologie slova *labrusca*; srov. *Isidorovy Etymologie* (PL 82, 602-603) – 19 *Ctibor*: Ctibor z Velvar, jinak z Dačic, mistr artistické fakulty od r. 1390

Zbývá postoupit ještě o něco dále, a to k otázce, zda někdo bude moci překážet nejvyššímu pánu v jeho zařízeních. O tom bude moci povědět například velebný náš mistr, mistr Jakoubek ze Stříbra jako Empedokles, přehorlivě usilující o blaženost, který v přesvědčení o nesmrtelnosti duší a v naději na šťastnější život odevzdal se v Aténách ohni a ochotně podstoupil smrt.

Tento Empedokles také, jak praví Boethius v předmluvě díla O hudebním umění, tou měrou se vyznal v hudebním umění pěveckém, že jím mírnil obtíže rozhněvaných lidí. Také náš velebný mistr je hudebník znamenitý, takový, o kterém praví Alan v díle O náрку přírody: „Tu osel prázdným hýkáním obtěžuje zjemnělý sluch, jako by někdo obráceně hrál na varhany a dopouštěl se hrubých chyb v hudbě.“ Náš mistr totiž dovede tak zladit hlas, že jej nedokáže náležitě zvednout z c na f. Ale poněvadž v ladění hlasu nijak podstatně nespočívá přemítání, proto jeho přemítavá mysl dbá všeho ladění jenom nepatrně, naproti tomu napodobuje zásady Empedoklovy v obtížnějších věcech. Jedna totiž ze zásad Empedoklových, jak se uvádí v předmluvě spisu O obživě, zní: „V celé rozmanitosti věci jsou tři hlavní: opovrhování vrtkavým nadbytkem, touha po budoucí blaženosti a osvícení mysli. Z nich není nad první nic čestnějšího, nad druhou nic blaženějšího, nad třetí nic účinnějšího k urychlenému dosažení obou prvních.“ Dobře také odpověděl Empedokles na otázku, proč žije: „Abych se díval na hvězdy. Odstraň nebe, a nebudu ničím.“ U tohoto Empedokla je takovýto popis boha: „Bůh je koule, jejíž střed je všude a povrch nikde.“

Poněvadž tedy náš mistr, jak zkušenost plně učí, pohrdá hojností vrtkavého nadbytku, chová touhu po budoucí blaženosti a má osvícenou mysl a převážně se zabývá bohem, jako že snad mnoho poví o bohu v své odpovědi, proto se mu předkládá otázka o samotném bohu jako nejvyšším knížeti, a to v tomto znění:

Zda může nejvyššímu vládci ve výkonu jeho rozkazu překážet vládce nižší?

3 *Jakoubek ze Stříbra*: mistr od r. 1397, kazatel a později šířitel přijímání podobojí (viz zde na s. 231); *Empedokles*: Empedokles z Akragantu, řecký filosof z 5. stol. př. n. l.; zprávy o něm, zčásti vybájené, převzal Hus z Burleyových Životopisů – 7 *Boethius*: zprostředkovatel antické filosofie křesťanskému středověku († 524 n. l.); cit. místo z *De arte musica* I,1 převzal Hus též z Burleye – 10 *Alan*: Alanus ab Insulis (z Lille), básník a teolog z 12. stol.; cit. spis *De planctu naturae*, s. 441 vyd. Wrightova

Ó přeslavné České království, ó Praho, slavné město, vstaň, rozhlédni se a plesej! Všichni zde shromáždění přišli kvůli tobě, jsou to tvoji synové a kvůli tobě přišli, aby tvé potomky poučili v rozumnosti a moudrosti. Kvůli tobě přišli: raduj se, město Praho! Z tvého boku vzešli, ty jsi je
5 živila, tys je učila, tys je vychovávala: tvoji jsou, tvou čest hledají. Proto se raduj a plesej! Nic se neboj povyku svých soků, kteří tvoje dítko, vysoké učení pražské, každodenně se snaží rdousit nespravedlivými pomluvami a nástrahami.

A nemysli si, město Praho, že jsem předvedl jenom tak neveliký počet
10 mistrů. Věz, že je mnoho mistrů svaté teologie, doktorů lékařství, bakalářů svaté teologie a přemnoho filosofů, kteří pro svou dřívější námahu již nejsou podle obyčeje vázání, aby odpovídali v naší disputaci, protože my mladší je musíme uctívat jako význačné otce. Konečně je také mnoho jiných, kteří jsou zaneprázdnění jiným zaměstnáním, a jsou proto omluveni.

Avšak na ony, kteří tebou, město Praho, a nejenom tebou, nýbrž
15 i tvou hlavou, Českým královstvím, a svou matkou, životodárným vysokým učením, záměrně opovrhují, zavolej jako na syny odrodilé, zda budou chtít nadále být tvými syny lidé, kteří jsouce v tvém středu tebe dráždí a tobě se vysmívají! Pohleď na své opravdové syny, kterak podivuhodně tě
20 ozdobují ovocem své uhlazenosti, moudrosti a výmluvnosti! Vzdej slávu a čest bohu, město Praho, že hřivnu svého rozumu, od samého pána propůjčenou, neukrývají v zemi, nýbrž kladou ji na stůl páně, aby odtud vzal zisk, také svítilnu svou nekladou pod kbelec, ale na svícen, aby ti, kdož vcházejí do škol, viděli světlo pravdy. Jsou si totiž vědomi toho, že pán
25 toho, kdo rozmnožuje jeho hřivny, odměňuje z bohatého daru, avšak sluhu, který se nečinně zdržuje dobrého díla, nejpřísněji trestá.

Uvažuje o tom v duchu i já, nechtěl jsem skrývat hřivnu, kterou mám, byť jakkoli skrovnou, nýbrž odhodlal jsem se vybízením přejemných talentů ctihodných mistrů, byť slabě, jak mi bylo dáno, vyzvat je k poučení
30 svému i studentů. Nepřijal jsem totiž tento pracný úkol nerozvážně, nýbrž vida, že se mistři k tomu zvolení omlouvají, jak jsem řekl na začátku svého úvodu, podstoupil jsem tuto námahu v upřímné a vytrvalé starostlivosti, aby naše životodárné vysoké učení nejalovělo ve vědách bez možnosti cvičení, nýbrž aby vzkvétala podivuhodná jemná učenost mistrů a rozněcovala se srdce mládeže k hojnějšímu chápání věd, posléze aby se sokům
35 našeho životodárného vysokého učení neposkytovala příležitost k pomluvám, ale aby štěkalům byla zavřena ústa.

Jestliže jsem pak při tomto svém úkolu některého z mistrů nějakým slovem trochu poprášil nebo se ho dotkl, jak jsem neměl, odpusťte, prosím,
40 ctihodní mistři, provinilému! A buďtež muži stálí, v pravdě jednomyslní,

učíte pravdě nebojácně! Nebojte se protivníků pravdy, milujte se navzájem, mládež vzdělávejte!

45 A vy, nejmilejší studenti, vystříhejte se vád, nesvárů, sočení! Buďte poslušni svých mistrů ve věcech dovolených! Ctěte je jako otce! Neboť vzroste-li čest boží mezi lidmi, bude se radovat celé království České, bude zářit město Praha, bude oplývat vědami a ctnostmi nad jiná vysoká učení vysoké učení pražské.

50 Aby tedy konec disputace byl přiveden ke konečnému cíli, budiž nejvyšší sláva nejvyššímu a pravému bohu, otci i synu i duchu svatému, jedinému v bytnosti, z něhož je vše, jímž je vše a v němž je vše! Budiž po bohu požeňná neposkvřněná nejčistší panna, matka pána Ježíše Krista! Budiž celému nebeskému dvoru čest a sláva, již nás účastnými račíž učinit sám bůh!

O ŠESTI BLUDIECH

Tento spis je zachován ve verzi latinské a české. Latinská verze je původní a tvoří ji soubor mravních sentencí vzatých z bible, z děl církevních učitelů a ze svodu církevního práva, jejichž celek vyjadřuje jádro Husova názoru na podstatné otázky víry a na poměr mezi vírou a životem. Spis má tedy vlastně charakter přípravy ke kázání. Asi v listopadu r. 1412 – těsně před svým odchodem z Prahy – dal Hus toto dílo zapsat na stěnu Betlémské kaple (vedle základních modliteb „Věřím v boha“ a „Desatera“, zapsaných tam česky) a ve vyhnanství, v červnu 1413, zpracoval je česky. Nejde však o pouhý překlad. V českém zpracování vložil Hus do čela každé z šesti kapitol před soupis výroků o dané otázce úvod, který pojednává o podstatě otázky, a na konec přidal závěr. Dvoji znění traktátu *De sex erroribus* – *O šesti bludiech* je důležité pro poznání Husovy pracovní metody. Je to běžný postup v soudobé kazatelské praxi, kde kazatel z heslovitých poznámek, jaké představuje latinská verze, zpracovával souvislý výklad (jakým je verze česká), ovšem zpravidla jen jako projev mluvený. – Latinská verze spisu *O šesti bludiech* obsahovala jen střední část české úpravy v naší ukázce, od slov „Augustin praví“ až po „Poslušno musí býti boha více než lidí“; tuto část Hus do české verze jen přeložil, ostatek přidal.

(ÚVOD)

5 Znamenav šest bludův, jimiž mnozí mohli by býti zavedeni, položil sem písmo svatých u Betlémě na stěně, aby se jich lidé vystříhli: prvý blud o stvoření, druhý o věření, třetí o hříechův odpuštění, čtvrtý o poslušnosti, pátý o kletbě, šestý svatokupectvie. A tak prvá kapitula jest proti prvému bludu, druhá proti druhému a tak dále.

1 *znamenav* když jsem poznal; *položil sem* umístil jsem, dal jsem napsat – 2 *písmo svatých* spisy, výroky ze spisů církevních Otců (učitelů); *u Bellémě* v Betlémské kapli; *aby se vystříhli* aby se varovali

KAPITULA ČTVRTÁ

Blud čtvrtý, o poslušnosti, jest tento: že mnějši druzí lidé, by měli svých starších, jakožto biskupův, pánův, otcův a jiných vládařův duchovních i světských, ve všem poslouchati, což přikáže, buď zlé neb dobré. A toho se zvláště kněžíe chápají, nechtiece srozuměti, že všelikú zlost bůh jest
5 zapověděl a že on jest najvyšší pán. Protož když který kolivěk člověk přikáže komu, aby učinil kterou zlost, tověz hřiech, nikoli nemá toho učiniti. Neb má více poslouchati pána boha než kterého člověka v tomto světě.

Dále má věděti, že poňavadž všickni skutkové naši mají býti k boží chvále a k prospěchu spasenie našeho, protož nemá nižádný poslouchati
10 kterého člověka, jedne v tom, což se chýlí k božiemu přikázání, k jeho radě a k jeho chvále. A tak, jakž by kolivěk znamenal člověk, že by jemu prelát neb pán neb otec přikázal co, jenž by bylo proti jeho (božiemu) přikázání neb proti jeho radě a chvále, tak ihned nemá ho v tom poslouchati. Neb více má vážiti božie přikázanie a radu boží než přikázanie člověčie.

A diem „radu boží“, když by znamenal, že by duchem božím k té radě
15 byl napomenut a měl by hnutie veliké. U příkladě: kdyby Kateřině přikázal papež i otec i mátě, aby muže pojala, a ona znamenala by darem božím, že panenstvie svatě jest velikého dóstojenstvie a že má velikú přichylnost, aby se v panenství zachovala věduć, že jest rada božie k němu
20 těm, kterýmž ráčí pán bůh dáti, ta majíc panna Kateřina poznanie a hnutie, má neposlouchati i papeže i otcě i mateře v tom, že jí velé muže pojieti. Též velé-li Dorotě, aby pannú ostala do smrti, a ona znamená na sobě přichylnost velikú k manželství a pokušenje veliká, má jich v tom neposlouchati. Neb i panenstvie i manželstvie jest na vůli panny. Též móż řečeno býti
25 i o vdově.

Těž bráni-li papež kázati v kaplách slova božieho, bráni-li mši slúžiti kněžím, jenž umějí kázati a žádost dobrú mají, aby slúžili jsúce dobřě živi, nemají ho v tom poslouchati; neb se to protiví i přikázání i radě i chvále boží. A tak někdy jest dobré neposlouchati prelátův a svých starších.

30 A proto u Betlémě stojí na stěně takto psáno:

Poslušnostvie

Augustin praví: „Ne vždy jest zlé neposlouchati přikázanie vyššieho. Neb když pán přikáže ty věci, jenž bohu sú protivné, tehdy nemá jeho posloucháno býti.“

35 Jeroným die: „Přikáže-li pán co, ješto proti svatému písmu nenie, poddán buď sluha pánu. Pakli co protivného přikazuje, více poslouchaj (člověk) pána (boha) ducha (duše své) nežli pána těla.“ A málo dolejie die: „Jest-li dobré to, což ciesař přikazuje, učíň vůli jeho. Pakli jest zlé, odpo-

Conciones Iohani Huss.

M

lof. du spassitel pan wsemohuzi pan
bozi gezis kristus pravny boh apravy
domel/prassel gest nasviet aby sine
degtwie pravde vordul onebeskem bra
lowpor kazal/ovce zabynule sile
Ail/acesti gny slowen v skutkem bricene radost
v kazal wromy pline vol. otce sweho pana boha/
mildstwow spassitel wpo boze/awidostu pravdu
dohie gpa zarzewo od yssyich lid a od chytrow
whoto sweta azwlastie od byskupow a od mistrow
od kniez a od zakonnikow gemz si my ste wzdy
pravil. pratorwal gest s lidem w kazani az dshn
ti ato gest v gnuil zvel. beho slawivanie protoz pi
se s at w k ita. vidi gezis zastupy slatorwal se
nachmim/neb si byl trapani a lezel. si uako ow
ce nemagare pastvze protoz rekl gest vze dli
koty sovny giste zej muoha gest ale deluigi
nemoz. protoz proste pana zm at posse dcl
niby nazey svu to gest mmoz si lide gemz by
rad slowo boze slysel. atak uako psseniage w
poddli. krakow swie kuztoma se hadik ale ne
mmoz si. deluigi. tovic ze malo gest vterwch
kazatelow ktez. zlasty prochwalu bozi prolyd
ste a proste spasteme prazu gi s lidem bozym
protoz die spassitel proste pana zm to gest boha
gemz gest pan wseho sweta at posse zenge ver
ne kuzen svu to slowo s ktez vax zej mmoz
hadzagonnigi nemoz ita toho ktez ke
tuzelom insuvia nemozemy heb ag si ti ktez
by rad dobre vici slysel. ale ney si ti ktez by
pravil/dy sviet kuzem gest naplmen avossit
wezni bozi velmi riedly pratorvut bova nalezey/

ut quoy toto conuenit
Cardinali. Itz una uigr uaroz fecit ipoy
Cora ppa ut albi Cardinali conuictat. Cui
A magister Johannez huz Qey polome
Salus z gra pax z uictoria aho pne z die
ihu pe gloriosissime pnceps. z rex ma
gnifice da onest schuovka vre maus
tat uictans victore z laudabil qcedie
eta noua pxtulit magna cordi uico m
tulit leticia qd ut calidus de pte ut uox
mea vj opule ut dicit Qao cy 100 xpi
amissime qd uo vre magificacie pccen. f
sum regl pacifica ihu xpi. Dm hospes sybos

věz: „Musí viece poslušno býti boha než lidí.“ A též (t. jest) i o sluhách ku pánu i o ženách k mužóm i o dětech k otcóm, že v těch věcech toliko dlužni jsú poddáni býti pánóm pravým, otcóm a materám, kteréž proti božím přikázáním nejsú.“

Řehoř svatý: „Pokorní napomenuti mají býti, aby ne viece, nežli slušie, byli poddáni, tak aby hřiechóv jich ctíti připuzeni nebyli, když by chtěli viece, než slušie, lidem poddáni býti.“

Týž Řehoř die: „Avšak vědieno má býti, že poslušenstvím nikdy nemá zlé učiněno býti.“

Krisostomus, svatý Jan Zlatoustý, tieže takto: „Což tehdy, die někto, když by prelát byl zlý? I zdali také poslúchati budeme zlostného? Kterak dieš? Ó jistě věz, v při viery varuj se ho a vystřiehaj se, netoliko by člověk byl, ale také by anjel s nebe sstúpil.“ To svatý Jan.

Svatý Isidorus die takto: „Když by ten, jenž vládne, učinil což kolivěk, což od pána (t. boha) zapovědieno jest, aneb kázal by učiniti, aneb, což psáno jest, pomínul by neb pomínúti přikázal by, svatého Pavla odsúzenie vydáno má býti jemu, jenž die: „Také ač bychom my (t. apoštolé) neb anjel s nebe sstúpil i kázal vám jinak, prokletý buď.““ A dále die: „Ač kto brání vám toho, což od pána (boha) přikázáno jest, neb opět přikazuje činiti to, což pán činiti brání, vysvatečený (t. ohavný neb zlořečený) buď všem těm, kteříž milují pána.“ A dále die: „Ten, kterýž vládne, když mimo vóli boží neb mimo to, což v písmě svatém zjevně přikázáno jest, die co neb přikazuje, jakožto křivý svědek boží aneb jako svatokrádcě jmien buď.“

Svatý Bernard die: „Učiniti zlé což kolivěk ač přikazuje (t. vladař), zjevné jest, že nenie to poslušenstvie, ale ovšem neposlušenstvie.“ To Bernard.

Paķ v Duchovníem ustavení jest takto psáno: „Proti řádu a v neslušných věcech nižádný nenie dlužen, aby poslúchal.“ – Opět psáno jest: „V nespravedlivém přikázání prelátově nemá poslušenstvie držieno býti.“ – Opět psáno jest: „Z spravedlivé příčiny hodné jest neposlúchati přikázanie papežova.“

Tyto řeči svrchu psané mají založenie v zákoně božiem: Najprvé v druhých knihách Mojžiešových v 23. kap.: „Nebudeš následovati zástupa k účinku zlému, ani v súdě mnohých (lidí) přivoliš k vydání súda (t. k odsúzení), aby od pravdy nepoblúdil.“

A v pátých knihách Mojžiešových v 4. kap.: „Nepřidáte k slovu, kteréž vám mluvím, ani ujmete od něho. Ostřiehajte přikázanie pána boha svého, kteráž já přikazuji vám.“ Opět v těch knihách v 24. kap.: „Činiti budeš, což kolivěk naučie tě knězie z Lévi (tak řečeného) pokolenie, podle toho, což sem já přikázal jim, a naplň pilně.“

A v proroctví Ezechiele v 20. kap. die pán böh: „V přikázáních (zlých) otcóv svých nerodte choditi, ani súdóv jich ostřiehajte, ani se v modlách

jich poškvřňujte; jáť sem pán bůh váš, v přikázaních mých chodťe a súdův mých ostřiehajte a ty čĩňte.“

85 A ve čtení sv. Matůše v 15. kap. pán Ježíš řekl jest k mistróm a k zákonníkóm: „Proč i vy přestupujete přikázanie božie pro ustavenie vaše (svá), učiece učenie a přikázanie lidská?“ – A opěť ve čtení sv. Matůše v 23. kap. die Kristus: „Na stolici Mojžiešově seděli sú mistři a zákonníci. Protož vše, což koli vám řkú, zachovajte a čĩňte, ale podlé jich skutkův nerodťe čĩniti.“ – A k tĕmuž Výklad na ono slovo „Poslůchajte vyšších svých“ die: „Poslůcháno má býti vyšších a kazatelův, jelikožto učenie 90 a nravi jich svĕtí a věrní sú (t. k viĕře slušejí). Pakli od cĕsty upřiemosti (t. vyšší) poblůdie, nečĩňme, což oni čĩnie, ale což rozkazují, jedne leč by v učení poblůdili. A protož pán (Ježíš) die: „Což pravie, čĩňte, ale což čĩnie, nerodťe čĩniti.“

95 A svatý Augustin v kázaní na ono slovo čtenie svatého Jana „Já jsem pastýř dobrý“ die: „Sediece zajistĕ na stolici Mojžiešově zákonu božiemu učie, a tak bůh skrze ně učí; pakli své (nálezky) oni budú chtieti učiti, nerodťe slyšeti, nerodťe čĩniti: neb jistĕ tací svých (t. póžitkův) hledají, ne tĕch věcí, jenž jsú Jezukristovy.“

100 A v Skutcích apoštolských v 4. kap. psáno stojí, že „kniežata a starší z lidu a mistři a Annáš, knieže knĕžské, a Kaifáš a Jan a Alexander a kolikož koli z pokolenie knĕžského jich bieše, přikázali sú apoštolóm, aby nikoli nemluvili ani učili ve jmĕno Ježíšovo. Tehdy Petr a Jan řekli sú k nim: „Jest-li to spravedlivĕ přĕd bohem vás více poslůchati než boha, sudťe; nebť nemůžeme toho, což sme vidĕli a slyšeli, nemluviti.“ – Opěť tudiež 105 v 5. kap. Petr a jiní apoštolé tĕm jistým řekli sú: „Poslušno musí býti boha více než lidí.“

Aj, takť stojí psáno u Betlĕmĕ k naučení dobrĕmu, že nemají lidé poslůchati svých prelátův neb vyšších, jedne v dobrých přikázaních.

1 *mnĕjř* domnívají se – 2 *starších* představených – 4 *srozumĕli* porozumĕti, vzítí na vědomí; *všelikú zlost* všecko zlé, každý hřích – 6 *tož* totíž

9 *k chvále* k slávĕ – 10 *jedne* jen; *sĕ chýlí* smĕruje – 16 *hnutie* pohnutku, nutkání – 18 *přichylnost* náklonnost, touhu – 24 *tĕž* totĕž – 26 *v kaplách* v kaplich; *narážka* na nařizení papeže Alexandra V. z 20. prosince 1409, jimž se zakazovalo kázání mimo katedrální, kolegiální, farní nebo klášterní kostely a hřbitovy; nařizení bylo namířeno zejmĕna proti Betlĕmské kapli – 27 *žádost... mají* touží, chtĕjí

39 *musí více poslušno býti* je nutno více poslouchat – 44 *připuzení* přinuceni – 49 *zlostného* zlého, špatného – 50 *by* kdyby – 52 *Isidorus*: Isidor Sevillský – 54 *po-minul by* zanechal by, neuposlechl by – 58 *vysvatečený* prokletý, zlořečený – 61 *jmien* buď buď považován – 62 *Bernard*: opat kláštera v Clairvaux ve Francii († 1153), církevní učitel, zastánce přísného řeholního života – 65 *v Duchovníem* ustavení v ustanoveních pro duchovenstvo (v Dekretálech Řehoře IX.); *proti řádu* proti pořádku

72 k účinku k činu – 73 aby nepoblúdlil aby ses neodchýlil – 77 z Lévi... pokolenie: potomkové Lévi, syna Jákovova, tvořili u Izraelitů kněžskou kastu – 79 Ezechiel: jeden z velikých proroků biblických – 79-80 v příkázaních... nerodte choditi neplňte příkazy – 80 ani ostřiehajte ani nedbejte – 83 k místróm a k zákonníkóm k učitelům a k vykladačům Mojžíšova zákona (u Židů) – 88 nerodte činiti nečiňte; Výklad: výklad bible nazývaný Glossa ordinaria a připisovaný fuldskému mnichu Valafriidu Strabonovi aj.; citovaný výrok pochází z Haymonova Výkladu na epištolu k Židům – 90 slušeji příslušeji; od cesty upřiemosi od přímé, správné cesty – 94 čtenie evangelia – 96 nálezky výmysly – 100 Annáš, ... Kaifáš a Jan a Alexander: židovští velekněží uváděni jako příklad církevní moci; jména Jan a Alexander jsou asi i nárážkou na současné papeže; kolikož koli kolik jen

VÝPOVĚĎ ONDŘEJE Z BRODU A HUSOVA ODPOVĚĎ

Vleklé spory Husovy s arcibiskupem a vysokým klérem nevedly k smíru, jak si přál i král Václav IV. Smírčí jednání byla zpravidla vždy zmařena a jedna žaloba proti Husovi stíhala druhou. Přitom žaloby kléru k arcibiskupovi vytýkaly Husovi neposlušnost a nedbání církevních předpisů, kárání duchovenstva a veřejné popouzení proti němu, kdežto žaloby k papežské kurii obviňovaly Husa z hájení a hlásání kacírských myšlenek, a tím bylo řízení disciplinární převedeno v spor ideologický. Podávané žaloby se zpravidla dostaly Husovi do rukou a Hus na ně, se zpožděním, vypracovával odpovědi, obyčejně latinské. – Někdy po r. 1409 podal na Husa žalobu svatovojtěšský farář Michal de Causis (zvaný též Michal Súdny) a asi v letech 1410 až 1414 byla do Říma podána obratně sestavená kolektivní žaloba obviňující Husa z viklefismu; v čele svědků byl jako žalobce uveden Jan Protiva, dříve kazatel v Betlémské kapli, později farář u sv. Klimenta na Poříčí. K Protivovi se přidali jiní, všetatský farář Mikuláš, svatovítký kazatel Beneš, mistr Mikuláš z Podviní, svatojilský kazatel Jan Peklo aj. Husovi přišly tyto žalobní výroky do rukou až r. 1414 a z té doby jsou také jeho odpovědi. Mezi žalobami mají zvláštní místo výtky za účast v jednání o Dekret kutnohorský r. 1408-1409. Jejich autorem byl Husův bývalý přítel mistr Ondřej z Brodu. Všechn tento materiál je pochopitelně latinský.

Mistr Hus:

5 Zde jsem napsal odpovědi a přípisky k článkům a výrokům svědků: za první proto, aby se lidé nedomnívali, že jsem učil nebo věřil tak, jak oni lživě dosvědčují, něco přidávající a něco ubírající; za druhé proto, aby lháři byli odhaleni; a za třetí proto, aby lidé poznali mou víru v oněch bodech.

Mám výpovědi spolu se jmény osob, jež sepsal notář, který svědky vyslyšal. Bůh mi usoudil, abych poznal nepřátele a vyvrátil jejich lži.

Co pod přísahou vypovídal mistr Ondřej z Brodu:

10 Mistr Ondřej z Brodu, kanovník pražského kostela, mezi jiným pod přísahou vypovídal: Předně tvrdí, že je mu známo, že mistr Hus vymohl na králi a na radě proti třem národům list, který měl získat tři hlasy národu českému, a to proti universitnímu zřízení a dohodě uzavřené mezi národy.

15 Zde říká pravdu. Já jsem se totiž rád postaral o to, aby král vydal ve
smyslu zakládací listiny universitní list, který universita dosud má, a učinil
jsem to s radou Brodovou. Neboť jsem ho zapřísáhl, aby řekl, je-li to spravedlivé. On pak řekl: „Ó Huse, nemáme v té věci nějakého osvoboditele?“
Řekl jsem mu: „Doufám, že najdeme osvoboditele.“ A později, leže v pře-
těžké nemoci, otázal jsem se ho, když ke mně přišel s mistrem Janem Eliáš-
20 šovým a oba stáli u mého lůžka, je-li spravedlivé, abychom měli tři hlasy.
A oba řekli: „Kéž by bůh dal! Toho nikdy nebudeme moci dosáhnout.“
Odpověděl jsem jim: „Hle, před chvílí přišel posel od krále s listem univer-
sitě. Zde máte opis, čtete jej!“ Když jej přečetli, s radostí jej oba schválili.
Řekl jsem jim: „Hle, já už bezmála umírám. Zemru-li tedy, prosím usilujte
25 o spravedlnost a osvobození našeho národa.“

Na otázku, jak se o všem dověděl, odpověděl, že *byl s jinými mistry řečených již tři národů na Horách Kutných. A na veřejných universitních po-
radách učinil totéž a dovedl to tak daleko, že starší mistři se neodvážili projevit
své smýšlení^{a)} pro hrozby a zastrahování. Neboť řekl-li někdo z mistrů, že se
30 mají dodržovat řády stvrzené přísahou, ihned ho sám Hus se svými spoluviníky
nazval zrádcem krále a království^{b)} a – jak se vypovídající dohaduje – zjevil
králi průběh porad.^{c)} A věří, že takto je článek pravdivý.*

35 ^{a)} Bázlivci! Proč neměli odvahu vyznat pravdu? – ^{b)} Lže, nikdy jsem žádného mistra nenazval zrádcem. – ^{c)} Zde mě sám, ač se ho notář na to neptal, nazývá zrádcem porad. Sám sebe zasáhl svou střelou.

Dále udává, že *když Hus skládal kázání, které chtěl přednést v Betlémě na Zelený čtvrtek po snídani, přišel k svědkovi Husův klerik, jménem Václav, a řekl: „Hle, už to řekl!“ Tu pravil svědek: „Kdo řekl a co řekl?“ Odpověděl: „Hus řekl, že po posvěcení zůstává v eucharistii chléb.“ A svědek odpověděl: „To řekl špatně, ba nejhůř!“*

Řekl jsem a říkám, že v hostii zůstává ten chléb, jenž sám pravi (Jan 6): „Já jsem chléb života.“ A Apoštol říká (1 Kor. 11): „Zkusiž sám sebe člověk a tak z toho chleba jez.“ A o tom říká každý kněz při mši: „Přijmu chléb nebeský a jméno páně budu vzývati.“ Ale jestliže tenhle
45 říká, jako bych byl řekl: „V eucharistii zůstává chléb“, pak to není pravda, že jsem to řekl, neboť ani nevím, jak vlastně v češtině výstižně říci eucharistie. A kdybych řekl „in eucharistia, v dobré milosti neb v dobrém daru ostává chléb“, což by to odpovídalo tomu názoru nebo by to bylo řečeno tak, aby lid porozuměl?

50 Dále udává, že *mistr Jan Hus, přišed do jeho jizby v Karlově koleji, kterou tehdy řečený svědek obýval, řekl mezi jiným: „Hle, tihle prostoduší kněží^{a)} mne hani za to, že jsem kázal, že v posvěcené hostii zůstává chléb. Věru rád bych věděl,^{b)} co se tam tedy láme, nezůstává-li tam chléb.“ Tehdy týž svědek^{c)} pohlédl na své druhy, kteří tu tehdy byli,^{d)} dáváje jim znamení, aby si to*

55 zapamatovali;^{a)} Hus však zpozorovav to hned od něho odešel. Potom po
Husově odchodu řekl mistr Mikuláš z Podvíní k svědkovi: „Proč jste mu nic
neřekl?“ Odpověděl: „Chtěl jsem od něho slyšet více takových řečí.“

60 ^{a)} To jsou ti, kteří když se vysloví chléb, hned to chápou o chlebu hmot-
ném, uhněteném v hmotné díži. – ^{b)} Vždyť i mistr Sentenci by to byl rád
zvěděl! – ^{c)} jako Jidáš – ^{d)} na Řehoře a Mikuláše – ^{e)} aby mne mohli pozdě-
ji obžalovat.

Ó lstivý člověče! Jestliže jsem promluvil zle, proč jsi toho chtěl slyšet
více a nenapomenuls mě jako bratra? Zachoval ses jako přítel ústy, ale
jako lstivý nepřítel v srdci. Po tolik let jsi nosil ve svém srdci lest!

65 Dále udává, že *když mistr Hus psal svá kázání, nazval papeže Bonifáce
kacířem.*

Ukaž, krivý svědku, v kterých kázáních jsem napsal, že papež Bonifác
je kacíř? Tohle jsi dosvědčil, aniž jsi byl tázán, a lhal jsi, aniž jsi našel
psaný doklad. Nenalezneš zajisté v mých spisech, že bych některou osobu
70 kaceřoval, leč bych tak někoho nazval podle úsudku svatých nebo řekl po-
všechně: „Kdo provozuje svatokupectví, ten je kacíř“ anebo: „Kdokoli se
zatvrzele protiví Písmu svatému slovem či skutkem, ten je kacíř.“

9 *Ondřej z Brodu*: mistr a profesor na pražské universitě, od r. 1409 kanovník
u sv. Víta, v l. 1412-1418 kanovník vyšehradský, zprvu přítel, pak odpůrce Husův,
zemřel r. 1427 v Lipsku jako uprchlík z husitských Čech – 12 *list*: míněn Kutnohor-
ský dekret, vydaný Václavem IV. 18. ledna 1409 – 19 *Jan Eliášův*: profesor boho-
sloví na pražské universitě, v letech 1398-1426 kanovník u sv. Apolináře – 44
Přijmu chléb nebeský...: čte se na závěr kánonu mše – 47 *v dobré milosti neb v dobrém
daru ostává chléb*: napsáno česky v latinské odpovědi – 56 *Mikuláš z Podvíní*: žák
Ondřeje z Brodu, od r. 1401 mistr svobodných umění, od r. 1409 oltářník (kněz usta-
novený k oltáři) v Týnském kostele, po r. 1418 farář v Řisutech – 59 *mistr Sentenci*:
Petr Lombard, autor čtyř knih Sentencí, nejrozšířenější učebnice bohosloví ve stře-
dověku; cit. místo srov. kn. IV, distinkce 11,4 – 60 *na Řehoře*: snad to byl Řehoř
Lvův, universitní mistr – 65 *papeže Bonifáce*: Bonifác IX. byl papežem v l. 1389-1404

KNÍŽKY O SVATOKUPECTVÍ

Přízeň králova, o kterou se Hus opíral v boji s církevní hierarchií, nebyla tak
silnou oporou, jaké bylo třeba v tak odvážném zápase. Církvi se podařilo ji zlomit.

Papež Jan XXIII. vyhlásil v září r. 1411 křížovou válku proti neapolskému
králi Ladislavovi a všem, kdo by se jí zúčastnili nebo na ni přispěli, byly slíbeny
plnomocné odpustky. Nastal trh, v němž se s odpouštěním časných trestů za hříchy
a stejně tak i s nejrůznějšími církevními hodnostmi a úřady kupčilo jako s hmotným
zbožím. Na konci května r. 1412 byl tento trh zahájen i v Čechách. Hus a jeho pří-
vrženci nastoupili nesmiřitelný boj proti prodeji odpustků samému i proti praxi,
kterou v Čechách řídil papežský plnomocník, pasovský děkan Václav Tiem. Hus

proti odpustkům vystoupil na universitě i v Betlémské kapli. Došlo k bouřím, v nichž pražský lid přinesl tři oběti na životech (tovaryši Martin, Stašek a Jan byli popraveni pro odpor proti prodeji odpustků) a universita i Husova strana ztratily oporu v králi. Václav IV. odmítl postavit se za protest university, schválil prodej odpustků a postavil se proti pokrokovým mistrům i tím, že vyslovil souhlas s odsouzením Viklefa a jeho učení. Hus se však pustil do zápasu podporován jen nejméně příznivci, ale opíraje se o lid, a to i proti vůli královské moci. Protože byl stížen klatbou a Praze hrozily represálie, z příkazu krále opustil v listopadu r. 1412 Prahu.

Mimo Prahu se Husova činnost, dosud rozdělená mezi universitu a kazatelnu, soustředila k lidu. Pro venkovský lid konal kázání a pro své pražské posluchače, nemaje možnost na ně působit z kazatelny, napsal řadu českých spisů. Z nich je třeba položit na první místo traktát *Knížky o svatokupectví*. V tomto spise Hus nerozlišuje pouze otázku prodávání náboženských úkonů a hodnotí za peníze, ale podrobuje ostré kritice celou římskou církev a tím i soudobou společnost. Protože vyzývá k odporu proti soudobému svatokupectví, hlásá vlastně v náboženských výkladech nutnost boje za sociální požadavky.

KAPITOLA 7

Kterak faráři a třídníci také svatokupectvím hřeší, z prvních řečí a z jich skutkuov muož shledáno býti. Neb muož býti svatokupec, vstupuje v farářství, jako dříve řečeno, když pro vzácnost světskú, pro sbožie neb pro rozkoš tělešnú a snad nehodný pro hříechy jiné a pro neumění k spravení lida vstúpi v farářství; a opět, dá-li penieze neb které dary, neb slúží-li pro to, neb mocí dosiehne-li, neb pro přiezen tělešnú vezme-li, tak vstúpe jest svatokupectvím poražen, neb má vůli zlú k směnění neduchovní věci za duchovní, a to jest svatokupectví. Dal-li jest penieze papežovi, biskupovi neb jinému člověku, tehdy jest velmi zjevné šimonstvie, neb dal jest penieze, jako Šimon podal, aby měl moc klásti ruce na lidi, jako v zpovědi, ve křstu, v svátosti kladení, neb to sluší na faráře, a tak jest svatokupec. A tak jest to svatokupectvie hrubé, že jiných svatokupectví neváží lidé, jedne to; ale když darem jiným neb službú neb náramnú prosbú neb mocí vejde nehodný, pro sboží a pro život tělešný přijme faru, toho neváží! Ale světi váží, jenž sú duchem svatým naučení, a zvláště sv. Řehoř, jakož jest napřed řečeno. A o tom hrubém peněžitém svatokupectví die takto: „Kněz, obdrží-li kostel penězmi, netoliko buď kostela zbaven, ale i kněžství buď oblúpen!“ Ó sv. Řehoři, zbav je nyní kosteluov a oblup od kněžství, i ostanef málo farářóv!

Neb ač sú kteří nedali peněz papeži a patronóm, t. podacím pánóm, ale dali sú od stvrzení biskupóm neb jich úředníkóm; neb nechti jim dáti curam animarum, t. moci nad dušemi duchovnie, jedne ač dadí penieze. I není-li duchovní věci v tom prodání, že nemá moci křtiti, zpoviedati, kázati a lidi z hříechóv vésti, jelíž jim dá penieze? Divná věc! Pán dá knězi moc k požívání almužny tělesné bez peněz, aby jsa jí živ lidi vedl k spasení, a duchovní nechti dáti moci duchovnie, jíž by bližním na dušech prospíval!

Ale tu sem slyšal od jednoho mistra svatého písma omluvu, když sem jednomu knězi radil před jeho pánem, jenž mu dal pro buoh kostel, aby peněz za potvrzení nedával, že řekl ten mistr: „Co ty mluvíš? Mají mu 30 darmo psáti? Proč by nedal?“ Odpověděl sem jemu: „Netřeba jest písma, jedne spatřiti kněze, jest-li života dobrého a obyčejov ctných, takže má od lidí dobré svědeství; a že není komu vědomí, by zle živ byl, a umí-li lid spraviti písmem, tehdy ve jméno boží poručiti jemu mají duše a řeči: „Jdi, kaž lidu slovo boží a buď sám prvé dobře živ; neb tak jest i Kristus apoštoly 35 poslal i apoštolé posielali sú jiné svaté.“ A pakli vždy co má jemu psáno býti, tehdy řku: „Mají mu pro pána boha napsati.“ Vece mistr: „Čím mají písaři živi býti?“ Vecech jemu, že arcibiskup má jim potřebu dáti, neb proto má několik tisúcov platu, aby úředníky potřebné choval k spravení a potřebě lida; neb nenie arcibiskupství nadáno, aby pýchu vedli v komonstvu a v mnohé čeledi nepotřebné k úradu, sboží pro boha nadané tratili a mařili. Tehdy rozhněva se ten mistr na mě a vece: „Ty vždy chceš, aby 40 po tvé vůli bylo!“ A já odpověděch: „Ne po mé vůli, ale po Kristově, jenž die: „Darmo ste vzali, darmo dávajte!“, a po vůli apoštolské a jiných svatých.“ A tak s hněvem necha mne.

A kdyby písař, jako sv. Řehoř položil, nic nežádal a tento, jenž kostelní 45 moc přijímá, dal to z dobré vuole svobodné, tehdy by mohl vzieti. Pakli by vždy řekl, že písmo má zaplatiti, tehdy diem, že stane list za dva penieze. Zač tehdy musie dáti onen dvě kopě, onen pět, onen čtyři? Nemóž řeči v pravdě kto, by papier neb vosk neb písmo tolik platilo, a jiné věci mimo 50 ty nedadie, jedne moc duchovní. Kterakž muož řečeno v pravdě býti, by té moci za penieze nedali? A že list tak drahý nenie, to se ukáže, že když jej vezme, potom povrže jej v kútě neb v blátě.

Ale die kněz: „Jest mi kostel dán, a nechti mi moci dáti bez peněz; 55 kterak mám učiniti?“ Odpovídám, jakož sem mnohé naučil, aby šel k arcibiskupovi a řekl: „Kněže, povolán sem, abych u toho kostela lid boží spravoval. Prosim také pro pána boha, daj mi požehnání, ať ten lid vedu boží cestú.“ Dá-liť, buď chvála bohu, přijma požehnání; nedá-liť a pošle tě mezi písaře, rci jemu: „Kněže, pán mě neb obec poslala bez peněz; také ty máš mi dáti duchovní věc bez peněz. A že nechceš, aj jduť a chciť vzdáti těm, 60 jenž sú mě poslali.“ A přijda před podací i die jim neb pánu: „Vy jste mi dali moc k té almužně i toho kostela, abych lid spravoval, a biskup nechce mi moci duchovní dáti bez peněz; proto vzdávám vám zase, nebť nechci svatokupectvím vjíti.“

Ale ihned proti tomu dieš: „Má-li to tak býti, tehdy nižádný neměl by 65 peněz dáti, a úředníci nedopustí; když by každý tak učinil, nebyl by nižádný farářem.“ Tu diem, že by tak každý učinil, tehdy by musili úředníci bezděky je připustiti. Ale opět dieš: „Nedám-li já peněz, ale dá jiný.“ Tu diem, že chceš-li tiem duvodem se vymlúvati, tehdy se i kat i biřic i prázdna

70 žena vymluvie, neb každý z nich die: „Nebudu-li já katem, biřicem, ale bude
jiný; nebudu-li já kurvú, ale bude jiná.“ Ještě snad dieš: „Však jiní obecně
penieze dávají.“ A já odpoviem, že jiní obecně hřeši, avšak proto nemáš
ty hřešiti. Ještě dieš: „Však jest ten obyčej dávný.“ A já diem, že obyčej zlý
75 čím více trvá, tím větší pomstu od boha má, jakož potom dovedu. A divím
se, proč staršieho obyčeje dobrého svatých apoštolov nedržíme, jež sú vzali
od Krista, když jim řekl: „Darmo ste vzali, darmo dávajte!“ A proč se
nebojí svatého Petra požehnání, kteréž jest dal Šimonovi řka: „Peniezi tvoji
budte s tebu na zatracení, žes se domněl dar boží za penieze míti.“ A také
že se nelekají malomocenství, které jest vydal sv. prorok Elizeus na Gezi
a na jeho hřišné plémě. A třetí že se nebojí kletby, kteréž sú světi vydali na
80 svatokupce. A konečně že se nebojí věčného zatracení.

Druhé muož býti farář svatokupcem, nutě lidi, aby dávali od křtu,
od zpovědi, od pohřebu, od božieho těla, od svatého oleje, od oddávani
manželuov, od třidciti mši, od úvodu, a když nutí, nechtě zpoviedati, než
85 aby na kostel nemocný prvě nětco odkázal. A tůž cestú běží-li třiedník,
tehdy také svatokupčí, a zvláště také, když vezma biskupovu moc i velí
sobě dáti od zpovědi po groši řka: „Já sem musil dáti za list, také mi musíte
dáti!“ Ale viz kupčení velikého! Dá za list groš na deset lidí, a vezme od
každého groš, i zíšť devěť grošuov na jednom groši! Pakli šacuje výše,
90 bohatější po dvú neb po třech groších, tehdy více, jakž kdy chytře umie,
zíšť. A tak prodává holubice v chrámu božím, udělav jeskyni lotrovú,
jakož napřed jest dovedeno, že holubice prodávají, kteří dar ducha svatého,
kladúce ruce na hlavu, za penieze dávají. A jeho výmluva, když die: „Já
sem musil dáti za list,“ to více ho viní než vymlúvá, neb žaluje na se, že jest
95 hřičem Šimonovým vinen, žadáv moci a dav penieze, aby kladl ruce lidem
na hlavu rozhřešuje, aby brali odpuštění hřičov a tak i ducha svatého.
A nevím, čemu jest ten list, jedne aby penieze s obú strán brali. Ale takto
by mělo býti, že farář svatým úmyslem měl by říeci biskupovi: „Kněže,
mámf lidi zašlé v hřiuchy veliké; daj požehnání, ať je rozhřešuji.“ A biskup
spatře, jest-li rozumný farář neb třiedník, měl by říeci: „Dajť buoh požeh-
100 nání! Darmo si vzal, darmo dávaj! A věz, kněže, budeš-li žádati peněz od
zpovědi, žef nad tebu pomstím vedlé svatého ustavení.“

Olej svatý také dráže prodávají nad jiný olej, a to ne pro jiné, než že
jest svatý: někde dva groše, někde 12 peněz a někde groš berú. Pak za 30ti
105 mši obecně třidceti grošov berú; a snad jest památka Jidášova, jenž jest
prodal spasitele za 30ti stříbrných peněz. A někteří kněz toliko mši naběře
na se, že by na každý den pět nebo šest neb jich deset slúžil, za padesáte let
nemohl by jich vyplniti! Ale říekají: „Kterak mám učiniti, když přijde
kto ke mně a chce 30ti mši míti a prosí mě?“ A já odpoviem, že máš říeci:
„Milý brachu, mše všechny na světě jsú tvé, jsi-li v milosti boží. A jáf sem
110 tak svěcen, abych, když mohu, vždy z boží milosti mši slúžil, takže nic více

jich nemám slúžiťi pro penieze, než co mám slúžiťi z milosti; pretože nemohuf se tobě, aniž mi sluší, zavázati. Jdiž s milým bohem!“ Ale viem to, že lakomému srdci bude těžko od sebe penieze pustiti; protože lakomí tieží, mohú-li trídčiti mšemi dvú neb tři člověku odbyti, druhé mohú-li kolektú, t. modlitbú, vlože ji ve mši, dosti za celú mši učiniti. A tak vrtí se sem i tam. Ale kněz duchu svobodného, nebera takých peněz na se, jest jist, že nesvatokupčí a nemá těch na duši obtížení. Protož když sú, ke mně přijdúc, dobří kněži tázali, kterak se mají v tom míti, řekl sem, aby se toho varovali. Pakli by prosil kto řka: „Prosím pro pána boha, vezmi tyto penieze a služ mi 30ti mši,“ neb kolik by jich jmenoval, aby jemu řekl, že „na penězích nechci mše slúžiťi, ani řádu ustaveného rušiti, protože nechci tvým penězóm.“ A die-li: „Ale vezmi pro boží milost penieze,“ tehdy vedlé svatého Jeronýma řeči, jest-li nuzen, aby vzal bez zavázání, pakli není nuzen, aby řekl: „Nenief mi potřebí, daj chudým nuzným, jako buoh přikázal.“

115

120

125

130

135

140

145

150

Á, kak těžce synové Mamonovi přijmú to naučení, neb sú daleko odpadli od Kristova přikázání, jenž die: „Darmo ste vzali, darmo dávajte,“ a od svatého Pavla správy, jenž die: „Majíce pokrm a oděvec, mějme na tom dosti! Neb kteří chtí bohati býti, padají v pokušení a v osídlo ďablovo a v mnohé žádosti i neúžitečné i škodlivé, jenž pohřžují člověka v zahynutie a v zatracení; neb kořen všech zlostí jest žádost lakomství, již někteří žádajíce poblúdili sú od víry a upletli sú se v mnohé bolesti. Ale ty, člověče, těch se věcí varuj!“ Tak jest položil sv. Pavel Timoteovi knězi a tak i nám. Protož ty, člověče boží, kněže, varuj se lakomství na všechny strany, a zvláště v duchovenství!

Ale die chudý kněz: „Jsem u faráře a nemám nic, jedne stravu. Kterak mám se odíevati a kniežky sobě, abych mohl kázati, kúpiti?“ Odpoví k tomu David prorok řka: „Nikdy sem neviděl spravedlivého opuštěna, ani by siemě jeho hledalo chleba.“ A odpoví spasitel řka: „Najprvé hledajte království nebeského, a potom všechny tyto věci, t. pokrm a rúcho, budú vám přidány.“ Protož, milý kněže, člověče boží, vidiš-li, že lidu prospieváš, doufaj jeho svaté milosti, žeť tebe náha nenechá. A věrně sú faráři velmi v tom hanební, že svým bratřím, jenž jich práci nesú, dadí núzi trpěti, majíce míti to spolu ku potřebě tělezné; neb v pravé pravdě ten, jenž s lidem pracuje statečněj z milosti, jsa dobře živ, prospívá, ten jest hodnější póžitkov, kterěz ten lid dává. A tak mnoho jest snad třídníkův, jenž sú hodnější póžitkov kostelních než jich faráři. A to svědčí spasitel řka: „Nerodte sobiti sobě ani stříbra, ani zlata, ani peněz, neb jest hoden pracovník pokrmu svého.“ A tak věrný, pracovitý kněz hoden jest i oděvu i pokrmu, a farář, nepracuje-li, není hoden, aby požíval, jedne ač by prvé pracoval a již nemohl neb jinú měl překážku hodnú vylúvaní. Protož die sv. Pavel k tesalonským měšťanom: „Vy víte, kterak máte nás následovati, že nebyli sme k nepokoji mezi vámi, ani sme chleba darmo jedli od koho.“

A potom die: „Když sme byli s vámi, to sme vám rozkazovali, že nechce-li kto pracovati, aniž také jez.“ Ó, hybĕť kanovníkóm, farářóm, biskupóm
155 i jiným knĕžím i prelátóm, jenž jedie, žerú, lokají, tučně se pasú, a v duchovenství nic neprospívají! Svátý Pavle, byť ti nejedli, kteřížť neprospívají, jistĕ mnozí by zemřeli, jedne ač za práci počtú hojnĕ piti, neskrovnĕ jedĕní a jinĕ tělestné utĕšení; jakož sem slýchal, ani objedúce se říekají: „Ó, kterak mnoho trpíme pro cierkev svatú boží!“

160 Ale že v tom napřed řečenĕm svatokupectví mají výmluvu řkúc, že jest slavný obyčej, aby dávali za zpověď, za pohřeb, za svátost, za křest a tak za jinĕ věci posvátnĕ napřed řečenĕ, k tomu jest odpověď, že není obyčej slavný za ty věci dávati penieze, ale brž svatokupecký, jako die Innocencius papež, že ani napřed, ani potom pro obyčej má co žádáno býti, neb svatokupectví jest. A opĕť die Ustavenie, že obyčej za ty věci dávati svatokupeckĕ kacieřství jest a prokletĕ. A opĕť die Ustavenie: „Za pohřeb a za oleje přijetí nižádný nuzenie neb trzenie se nepokúšej,“ aniž pod kterým kolivĕk obyčejem hřiechu svého kto braň; neb dávnost časov nemenší hřiechov, ale věčší. A mnĕjí, by z toho neb proto slušelo, že zákona smrti
170 z dávnĕho obyčeje se domnívají, neznamenajice, že tím tĕžší sú hřiechové, čím dĕle drží duši nešťastnú přivázanu. – Tĕ řeči tento jest rozum, že mnozí položili sú sobĕ nĕkterý hřiech v obyčej, že drží jej jako zákon, an jim jest k smrti věčné; a čím od dávnĕjší neb dĕle duši držie přivázanu k ďáblu i svázanu, aby tak jsúc v něm nic dobře nečinila, tím jest tĕžší ten hřiech;
175 neb dávnost a obyčej hřiecha nikdy nepolehčuje, ale obtĕžuje. Protož, ktož kolivĕk obyčejem hřiech vymlúvá, ten by tím duvodem každý hřiech vymlúvil, a kdyby dóvod byl dobrý, vymlúvil by i smilství řka: „Dávný obyčej jest smilnití!“ Jakož sú sodomští muži svátĕmu, když jim řekl, aby němým hřiechem nehřešili, odpověděli řkúce: „Aby s námi bydlil, přišels
180 k nám, ne aby zákon dával!“ A pohřiechu nyní vymlúvají smilství řkúce, že jest přirozeno, ale lží, neb nižádný hřiech ani zlost protivná ctnosti není přirozen ani přirozena, ač človĕk svým přirozením jest více k jednomu hřiechu přichýlen než k druhĕmu. A tak obecnĕ lidé jsú k smilství přichýleni, jeden více než druhý, tĕž k hnĕvu.

185 Protož to pomni dobře, že ani obyčej, ani přirození, ani přichýlnost muož vymlúviti, aby hřiech hřiechem nebyl, ač přirození a přichýleni z přirození jednomu človĕku více než druhĕmu obtĕžuje neb něco oblehčuje hřiech. Tak nĕkto má srdce hotovĕjší než druhý, a ten prchne a druhý také bude se hnĕvati; protož ten tak prchne lehčĕjĕ shřeší, položieci rovnĕ jinĕ
190 příčiny. Tĕž jest v smilství. Nĕkto má tělo velmi bujnĕ z přirození, a druhý ne tak; protož prvý klesna móž lehčĕjĕ shřešiti dopustĕ se, ale vždy smrtečně smilstvem shřeší. A ponĕvadž hnĕvu a smilství nemuož obyčej dávný vymlúviti, kterak muož vymlúviti svatokupectví? Protož velmi zlý mají obyčej svěťští i duchovní, jenž se obyčejem z hřiechu vymlúvají, Čechové

195 řkúce: „Ej, však od staradávna tak jest.“ A Němci, uvedúc zlý obyčej, i nechti nikoli ustúpiti řkúc: „Ist unzer rech,“ t. řkúc: „To jest naše právo.“ A tak sú lidé na tom zpolehli, že těch obyčejóv nikoli nechti ustúpiti a bráni jich do smrti; a týmž obyčejem bráni svých ustavení více než zjevného přikázání pána boha.

200 Ale věrní křesťané varují se všech obyčejóv, jenž sú proti obyčejóm jich spasitele a proti jeho radě neb proti přikázání; a uzří-li který obyčej, an jest proti pravdě, ihned jej zavrhu. Protož die sv. Augustin: „Darmo někteří, jenž rozumným dóvodem jsú přemoženi, nám předkládají obyčej, jako by obyčej větčí byl než pravda, aneb aby v duchovních věcech nemělo býti následováno to, což lepší od ducha svatého zjevno jest.“ Mieni ten svatý, že darmo se bráni lidé zlým obyčejem, jako by byl hodnější než pravda. Však rozum přemáhá, že pravda má přemoci obyčej. A opět když co dobrého se děje v duhovenství a duch svatý ukáže nětco lepšího, tehdy máme ihned to přijíti. Opět die sv. Augustin: „Více pravdu než obyčej máme následovati, neb rozum a pravda obyčej vždy vyhánějí.“ Také sv. Cyprián, veliký mučedlník a biskup, jehož velmi chválí sv. Augustin, ten die: „Obyčej bez pravdy starý blud jest; protož opustíc blud jděmež po pravdě!“ A opět die: „Ne člověčí blud má následován býti, ale boží pravda.“ A sv. Ambrož die: „Noviny všechny, kterých jest Kristus neučil, potupujem.“ A sv. 215 Isidor die: „Obyčej zlý zákon boží a rozum přemáhají.“ A sv. Řehoř die: „Poněvadž Pavel die: Založení jiného nižádný nemuož položití mimo to, kteréž položeno jest, jenž jest Kristus Ježíš, tehdy dóvod jest, že kde Kristova není založení, že tu není dobrého činu stavení.“ To sv. Řehoř.

Aj, teď máš velikých svědkóv mnoho, že nižádný zlý obyčej kterak 220 kolivěk dávný nemá držien býti, neb každý taký jest proti bohu, proti jeho zákonu a proti rozumu. A že nemuož nižádné dobré stavení býti, kdež Kristus není založení, a že Kristus založil jest, aby duchovní věci dávali darmo pro spasení, řka: „Darmo ste vzeli, darmo dávajte,“ protož ďáblovo jest zpětné založení, jenž die: Darmo nedávajte, ale beřtel! Máte křest, 225 zpověď, olej svatý, svěcení, mše i rozhřešení, pohřeb, modlitby i vigiljí, prebendy, oltáře, kostely i kázání, těla božieho dávaní i biřmování, v zákon přijímaní i stvrzení, odpustky i súdu vydání, to vše prodávajte! Sami ste kupovali, nemuožte darmo dáti. A naplňte mi tato slova: Darmo nižádný nedávaj, neb nižádný jest darmo nevzal. Tak radí ďábel, jenž jest obyčej 230 nehodný ustavil, aby kněží darmo daróv ducha svatého nedávali, ale aby napomínali, cenili, prodávali i pro ně lidi pohonili. Protož ten zlý obyčej má rušen býti. A kterýž kolivěk obyčej sjednává se s zákonem Kristovým, ten jest slavný, velebný a chvály hodný a toho nižádný nemá bořiti. Neb jakž by jej bořil, kterak by proti Kristovi nebyl? A držel by neústupně proti 235 Kristovu obyčejí, kterak neupadl v kacieřství? A že tento obyčej Kristóv jest slavný, aby knězie darmo dary ducha svatého dávali, za ně ani napřed,

ani potom nenutili, pretože tomu obyčejí odporný obyčej jest zlořečený. Protož, věrní kněží, netbajme, což jiní mluví, ale což Kristus přikazuje, to plněme. Daro dary boží dávajme, neb jsúc dobře živi a tak dávajíce, od
240 něho nesmírně lepší odplatu vezmeme po své smrti.

Kterak také kněží, kanovníci neb faráři zle utracují almužnu pro boha danú? Jeden obyčej jest, že přátely nadávají, aby lidé mněli, že sú urozeni; a druhdy jiným dávají než přátelóm, aby z jich rodu byli nazváni. A tudy velmi zavrzení v světě bývají povýšeni; a druhdy otcov svých a jiných
245 chudých přátel se odříekají aneb stydie se jimi. A že přátelóm pomáhají, jako prvé sem řekl, mají ten dóvod, že z přirození i z božieho přikázání má více člověk milovati otce a máteř a příbuzné nežli jiné. A ten dóvod mnohými hýbá, aby mnoho jeden shrabal obrokov, jakož sami znají řkúc, že to přijímají, aby mohli chudým přátelóm pomáhati. Ale to velebení v světě
250 tupí víra pána Ježíše Krista, neb ač Kristus jest člověk najdůstojnější, však ráčil jest se naroditi z chudého pokolenie. Neb kto sú byli zavrženější než synové israhelští čtyry sta let v Ejiptě a více, jakož písmo ukazuje, takže i Kristus i David, otec jeho, jsú z lidu zavrženého urozeni! Avšak Kristus byl jest najšlechetnější a David také šlechetný v ctnostech a tak dóstojný;
255 ale svět toho neváží, ale zamítá. Neb kto jest v Starém zákoně nad Davida ušlechtilejší král, ač jest byl z mládi pastýřem a v svých otcích v Ejiptě zavržený sluha, jakož z písma se ukazuje?

Protož co člověku, a zvláště knězi jest prospěšno, že chlubě se rodem aneb nejsa urozený podlé světa, i chce slúti urozený? I zdali nemní, by těžce
260 nehřešil, stydě se svým pokolením a chtě se chlubití cizím lživě? Aj, Kristus die: „Kto miluje otce nebo máteř“ (a ovšem dálejší přátely) „více než mě, není mne hoden.“ Protož tací, jenž z pýchy předkládají v milování nad Krista své přátely, nejsú praví Kristovi následovníci. A poněvadž pod velikú pomstú všichni Krista máme následovati a on, jsa najvyšší biskup a všemohúcí, nezbohatil jest v světě matky své tělestně ani přátel svých zvlášt-
265 ních, ale nechal na čas v znamenité chudobě trvati, kakož tehdy následuje kněz Krista, jenž své přátely bohatí? Opět, jakož světi praví, což kněz má nadání, že to jest chudých almužna; protože nesluší, aby odtrhna od chudých jich almužny své přátely bohatil. A tak máš, že kněží hřeší, když přátely
270 své kostelním nadáním bohatí. Pak k dóvodu, když die: „Z přirození i z božieho přikázání má člověk více milovati otce a máteř a jiné přátely více než cizí,“ tu muož býti odpověď, že jest-li otec neb máteř neb jiný přítel nuzný a božieho milovník zákona, tehdy kněz muož z milosti boží pomoci jemu, aby núze netrpěl. Ale to jest daleko od zbohacení a od pýchy povzdvi-
275 žení, neb by již učinil tak vedlé božieho přikázání.

Ještě jinými obyčejí hřeší kněží. Prvý obyčej jich, že krmí mnohé pochlebníky, aby je chválili, že sú štedří, a zovú bohaté proti tomu Kristovu naučení, jenž die: „Když činíš oběd neb večeri, nerod volati přátel a boha-

tých!“ Druhý obyčej, že chovají čeled nepotřebnú úradu kněžskému, jako
280 strelcív, komorníkív a mnoho panoší. Třetí obyčej, že kupují mnoho nepotřebných orudí, jako mísy stříbrné, koflíky, lžice, polštáře a lože pyšné a jiné věci mnohé. Čtvrtý obyčej, že stavějí domy přílišně nákladité, boří dobré, v nichž by mohli dobře bydliti, a stavějí jiné; a jakž se nebude líbiti, ihned oboří a jiné náklady učiní. Ale oboří-li se co v kostele, toho netbají,
285 by opravili, ale chudé lidi pudí, aby naložili. Pátý obyčej, že chovají koně krásné a přípravu pyšnú na ně strojí a pak psuov mnoho lovčích, jimiž chudých almužnu maří.

I muož znáti člověk velmi hlupý, že těch lichých pět obyčejív neostavil
jest kněžím spasitel a že úradu kněžskému nic nejsú pomocni, ale brž že sú
290 svazkové ďablovi, jimiž je víže a pudí ku pyše a vede je jako slepé k zatracení. A tak sú ty sluhý ďablový duchovní slepotú poraženi, že když jich otieže: „Proč tak činíte?“, odpovídají, že svět neb čest světská chce tak mítí! A poněvadž ďábel mnoho lepší jest než ta čest světská, byla by něco ozdobnější a pravější odpověď, by řekli, že ďábel chce tak mieti. Protož kto
295 tak odpověď dává, ten ihned bláznivě zná, že jest přemožen od ďábla, že tak na obranu svého hřiecha přivodí svět, jímž ďábel zlého požívaje přemohl ho; neb to víme, že ďábel světem a tělem proti nám bojuje. Protož jako člověk nemá omluvy z smilství řka, že tělo tomu chce, též nemá omluvy řka, že tomu svět chce. Neb podobná-li by byla omluva rytieři před jeho králem,
300 kdyby dal se jieti volně nepřieteli jeho a král by ho otázal řka: „Proč si se dal jieti?“, a on by odpověděl, že nepřietel chtěl tak mieti? I jest velmi divné, že lidé sú tak oslepeni, že svých nepřátelív plní vuoli, slůžice ďáblu, světu a tělu pro velmi marnú odplatu, t. pro chválu světskú, za níž se vleče jiná odplata, jenž jest odlúčení chvály věčné radosti a zatracenie s ďábly
305 v ohni, v temnosti, v tesknosti a v neskonalé bolesti. A čím více kto a marnější záduší utracuje, tím více bude, ač se nepokaje, múky trpěti věčného ohně.

A kterak se vymluví kněží, kteří kolivěk v smilství záduší hanebně
tratí, připravující krásnější své kuběny, kněhně neb ženimy než v kostele
310 oltáře a obrazy, dávající jim sukně, pláště i kožichy, berúce desátky chudých i ofěry! A tak již v obyčej sú své smilstvo položili, že již bez studu ženy mají, někteří pokrytě nazývající je sestrami – a sestře-liť smilství odpustí, jakož i písmo i vobyčej ukazuje? A není, kto by poželed statečně té veliké nehody! Starší neopatří, neb by musili prvé sami téhož nechati; páni
315 netbají, neb druzí sami tak živi sú, a někteří pro přízeň tělestnú; a jiní, ač jim žel, ale mní, by nebyli povinni polepšiti; a někteří počnúce odpadnú, s jedné strany že se bojí póhonuov, s druhé strany že prelátové ihned zlosyny propúštějí; a pak lid osadní, ten aneb nedbá aneb nesmí, aniž umie se proti zjevné zlosti statečně postaviti. Ale měli by učiniti vedlé Kristova přikázaní:
320 najprvé niekoľiko jich neb pán podací napomenúti kněze; neuposlúchal-li by,

potom měli by všickni sjíti se a řeči jemu, aby pohoršení vyvrhl; pakli by toho učiniti nechtěl, ale aby se ho varovali jako zjevného hříšníka a pekelníka – tak jest Kristus přikázal. Nadto ještě vznesli by na biskupa, aby to opravil; nedbal-li by biskup, tehdy nedati jemu desátkov, aniž mše jeho slyšeti, neb jest ustavení, aby nižádný neposlúchal mše kněze, o němž vie bez pochyby, že má ženimu neb kuběnu; a to ustavenie jest pod kletbú vydáno, ne by mše nebyla svatá, ale aby kněz neslúžil neduostojně a lid aby nebyl účasten hříechu jeho. Pakli by to vše nepomohlo, neb snad by neslúžil, jakož to činí, a měl by dosti jísti bez jich dávaní, ale učiniti mu, jako přikázal sv. Pavel o smilníku, o němž die sv. Jan Zlatoustý, že pravie o něm, že jest byl kněz. Co přikázal Pavel? Řekl: „Vymette starý kvas!“, míně toho smilníka; neb die napřed: „Toho, jenž tak jest učinil, ve jméno pána našeho Ježíše Krista sberúce se, a v tom duchu s mocí pána Ježíše dáti takového šatanu v trápení těla, aby duch spasen byl v den pána našeho Ježíše Krista.“

Aj, teď dal sv. Pavel naučení, kterak smilníka zjevného všickni spolu vyvrci z sebe mají jako starý kvas. Ale že říekají lidé: „My móžem bez toho dobře býti, co nám do toho? Nám to neškodí!“, ihned die sv. Pavel: „Nenie dobrá radost vaše. Nevíte, že malý kvas, t. málo kvasnic, všechno těsto ruší? Vymette starý kvas!“ – Aj, teď ukazuje, že nedobře sú byli radostni trpiece toho; neb od něho byli sú nakvašeni, t. jeho hříechem zprzněni, jsúce účastni, že sú netbali. Protož dí jim sv. Pavel: „A vy ste se naduli, t. netbajíce, aby vyvržen byl z prostředka vás, jenž jest to učinil.“ I kterak móž pán a osada vymluvena býti, když netbá, aby taký protivník boží zlosti své neopustil, jímž jiní svého hříechu brání a na něho zřieč též hřeší? Apoštolové Kristovi ustanovili, aby knězem nebyl ten, kterýž by po křtu smilství se dopustil, a také kněz, dopustě se smilství, aby kněžství zbaven byl; a pak apoštolští náměstkové, biskupové, sami smilní a jiným smilství nebrání! Jakýž otec, takýž i syn; syn dá a otec vezme penieze, aby syn ženimu měl; onen prodává hříech a tento kupuje, kopu do roka od ženimy. A v Moravě, když, jakož praví, kopu farář dával od kolébky, protož převzděli tomu platu cunabulales, česky pokolebnie. A v Uhřiech platí každý farář od dietěte, a čím jich více má, tím více biskupovi peněz dá. Tak sú mi pravili, kteříž sú v Uhřiech bývali. I mají ti slúti pastýři, lúpíce ovce Kristovy a nakládajíce na ďablovy kurvy? Berúce sboží od lidí, almužny a desátky a obětují je ďablovi! A majíce napřed jíti a vésti lid po Kristovi, i vedú zlým příkladem v hrdlo ďablu! Majíce za se i za lid dóstojně bohu tělo Kristovo obětovati, i smějí jako Jidáš, zrádce nevěrný, neduostojně jeho svaté tělo přijímati! Běda, běda pastýřóm takým, vpravdě zlodějóm a lotróm a hltavým vlkóm! A neviem, kterak těch cierkev svatá pozbude, nepříčiní-li se k tomu obec tím řádem, jakož jest Kristus a sv. Pavel položil. Dajž milostivý spasi-
tel, abychom všickni hříechov se varovali, oni ženim nechali a Krista

v ctnostech následovali, nechajíc zlého obrokův a sboží dobývání a též i zlého utracování a dávajíc lidu činy dobrými i slovem božím naučení!

365 Ještě vzpomenuch, že měněním far svatokupčů, a najímaním v směnění mnoho chytrosti běží. A že vždy znova každému kostelu péči duší kupují, kto je z hříechu vymluví? Též že znajímá kostel i pase se v městě bez práce, a nájemník pilen jest, aby stríhl i zdobil ovce. Onde zakazuje třidceti mší, jednak zaprosí deset mší, jednak u kříže u Veliký pátek pět groší pro pět
370 jizev Kristových položití velí, jednak tři libry vosku káže dáti bohu, a sobě vezme, aby prodal, jednak sviece krásné káže obětovati, aby mohl je přetočiti. Kdeť se staví, dokud peněz, které má dáti z nájmu, neuhoní? Kristus die: „Zloděj nepřichodí, jedne aby kradl.“ Kto zloděj? Die Kristus: „Kto jinudy vstupuje nežli dveřmi, zloděj jest a lotr.“ Kterými dveřmi? Ježíšem.
375 Co j' Ježíš? Spasení. Protož ktož ne pro lidské spasení a své, ale pro své lakomství nájemníkem jest, zloděj jest a lotr. Ovcí nedbá, neb jemu nepřislušejí. Lotr lotru najal ovce; tento drží a dojí a onomu podává, a ten bez práce lúpežem se krmí! Ó, by někteří se z nich rozpomenul jako onen lotr na kříži, že Kristus bez viny své ovce vykúpil a pozelel řka: „My oba jsva
380 vinna, že sva ty ovce Kristovy tak kúpila!“

Ale die některý: „Musím najíti kostel, nemohu se u něho živiti.“ Ó blázne! Kterak bude pak se a tě nájemník živiti? Ještě lúpež naplní obě bříše! Opět die: „Nemohu u kostela seděti, musím u druhého obroka býti.“ Ó lakomče! Jednomu nemuožeš dosti učiniti, a pak smieš dva držeti? Opět
385 dieš: „Musím dvořiti.“ A já diem, že tak miníš ďáblu slúžiti. Jsi-li pastýřem, pas ovce a nechaj dvoření! Opět dieš: „Mám patrona zlého.“ A já diem: „Snad patron jest dobrý, a ty zlý; protož nechaj zlosti, s buď se s patronem i s ovcemi! Pakli patron jest zlý, tvá dobrota přemóž jeho zlost; pakli vždy nemuožeš přemoci, hledaj od boha a od dobrých lidí pomoci. Pakli vše
390 neprospěje, že lid snad není tebe hoden aneb ty lidu toho, vzdada beř se jinam! Pakli muožeš směnití s dobrým knězem – ale velmit jest nejisté měnění, ač by nebral stvrzenie za penieze –, směň se aneb usaď věrného kněze, ať s lidem pracuje, a ty jdi jinam kázat!“

A pak o nájmu neviem, kdy muož hodně býti, a to s obú strán. Farář,
395 nemohl-li by nikoli ostati s osadú svú, ale měl by dobrému knězi poručiti. Neb poněvadž doufá mu duší, z nichž počet má dáti najvyššímu pastýři, proč mu nedoufá bobkův ovčích? I neviem, kterak hodně móž najíti! Pak s strany toho, ktož najímá, neviem, by mohl jinak hodně najíti, jedne tiem úmyslem, že vida v lidu nedostatek v naučení slova božieho a vida nedostatek farářův a znamenaje, že by mohl prospěti, i uvázal by se v práci, ale
400 velmi se ostřiehaje, aby ho lakomství nikudy netáhlo, ani potom podtrhlo, a aby ničím nebyl ku pohoršení toho lidu – snad by tak neslůl před Kristem nájemník, ale pastýř. Neb by pásal ovce Kristovy příkladem dobrým a jeho slovem, varuje se hříechu na všechny strany a jsa pilen spasenie toho lidu.

1 *třídnicí* zástupci faráře, střídnicí (faráři si je najímali, aby za malou odměnu za ně konali jejich povinnosti); z *prvních řečí* z dřívějšího výkladu – 3 *pro vzácnost světskou* pro vznešené postavení v světském životě; *pro sbožie* pro majetek – 4 *k správení* k správě, k vedení – 5 *služi-li pro to* koná-li pro to (tj. pro odměny) služby boží – 6 *mocí dosíhne-li* dosáhne-li násilím; *pro přiezen tělestnú* pro přibuzenské vztahy – 7 *poražen zasažen* – 9 *šimonstvie*: zvláštní druh svatokupectví (simonia), podle biblického Šimona (Simon), který za peníze chtěl získat od apoštolů moc klást ruce na lidi a tak je osvěcovat duchem sv.; jsou jím podle Husa postiženi ti, kdo si duchovní hodnosti kupují; naopak *gezité* (n. jezité) tím, že duchovní hodnoty prodávají – 12 *jiných svatokupectví neváží lidé* nic jiného lidé za svatokupectví nepovažují – 13 *jedne jen* – 14 *vejde* nastoupí v úřad – 17-18: Hus cituje podle Dekretu Graciánova (srov. Friedb. 1, 358); *kněžství buď oblučen* nechť je zbaven hodnosti kněžské

20 *patronóm, t. podacím pánóm* patronům, totiž pánům, kteří mají právo obsazovat kostel, navrhovat církevní vrchnosti kandidáta na úřad faráře – 22 *curam animarum* (lat.) péči o duše; *jedne ač dadi* jen dají-li – 24 *jeliž až* – 25 *k požtvani almužny tělesné* k užívání hmotného nadání, majetku

28 *pro buoh* pro slávu boží, zadarmo – 31 *spatřiti kněze* přesvědčiti se o knězi – 32 *není komu vědomí* není nikomu známo – 33 *spraviti* poučiti – 34 *prvé* dříve, především – 36-37 *vece... vecech* (aorist) pověděl... pověděl jsem – 37 *potřebu* čeho potřebují (k životu) – 39 *nadáno* opatřeno penězi; *v komonstvu* v jzdnicích zástupech – 40 *nadané* udělené; *aby tratili* aby utráceli – 43: Mat. 10,8

45 *položil* uvedl, vyložil; *kostelní* církevní – 47 *stane* bude, bude stát – 48 *tehdy* tedy – 49 *kto* nikdo; *by platilo* že by stálo – 52 *povrže* odvrhne, zahodí

59 *chciť vzdáti* odevzdám, vrátím – 60 *před podací* před patrony (v. pozn. k ř. 20) – 61 *k té almužně* k tomu obročí, důchodu

66 *by* kdyby – 67 *bezděky* proti své vůli – 68 *prázdna žena* nevěstka – 73 *pomstu* trest; *dovedu* dokáži, ukáži – 76-77: Skutk. 8,20 – 78 *malomocenství, které jest vydal sv. prorok Elizeus na Gezi*: srov. 4 Král. 5,27; Elizeus potrestal svého služebníka Gezi za to, že vzal proti jeho vůli od uzdraveného Námána stříbro a roucha

82 *od božieho těla* za podávání svátosti oltární; *od svatého oleje* od posledního pomazání – 83 *od třidicti mši* za třicet mší, odsloužených za splnění prosby toho, kdo je objednal; *od úvodu* od obřadu uvedení do kostela a očištění rodičky – 86 *za list* za listinu vystavenou biskupem a opravňující k vyzpovídání určitého počtu věřících – 88 *získá* získá; *šacuje výše* cení si, vymáhá více – 101 *nad tebu pomstím* vedlé *svatého* *ustavení* potrestám tě podle ustanovení církevního práva

103 *12 peněz*: necelý groš (na groš se tehdy počítalo 14 penízů) – 105 *někteří* některý – 114 *dvú neb tři člověku* (duál) dva nebo tři lidi; *kolekta*: mešní modlitba – 115 *vrť se* kolísá – 116 *duchu svobodného*: tj. nezatíženého lakotou – 118 *se mají v tom míti* mají se k tomu zachovat – 120 *na penězích* za peníze – 123 *nuzen nuzný*, potřebný; *bez zavázani* bez závazku, bez povinnosti něco za to udělat

125 *synové Mamonovi*: Mamon, označující v bibli nashromážděný majetek, byl ve středověku pokládán za jméno ďábla – 127 *od správy* od příkazu, od naučení – 127-132:1 Tim. 6,8-11; *oděvec* oděv – 131 *upletli sú se* zapletli se, dostali se – 132 *položil* uložil; *Timoteovi*: Timoteus byl žák a průvodce apoštola Pavla, pečoval o křesťanskou obec v Efezu; dva Pavlovy listy jemu určené jsou pojaty do Nového zákona – 134 *v duchovenství* v duchovním stavu

137-138: Ž. 36,25; *siemě* plod, potomstvo – 138-140: Mat. 6,33 – 141 *doufaj jeho svatě milostí* měj víru v jeho svatě milosrdenství; *věrně* věru, opravdu – 144 *statečnějše* usilovněji – 146 *póžitkov* *kostelních* církevních příjmů – 146-148: Mat. 10,9-10; *nerodte sobiti sobě* nepřivlastňujte si – 149 *prvé* dříve – 151 *k tesaloničským* k soluňským

(Thessaloniké = Soluň), jimž Pavel adresoval dva listy, pojaté mezi novozákonní biblické knihy – 151-152: 2 Tes. 3,7-8 – 153-154: 2 Tes. 3,10 – 154 *hyběl* běda – 156 *byť* kdyby – 157 *jedne ač...* počtů ledaže počítají, považují – 158 *ani objeduce se* když se přejede

163 *Innocencius papež*: míněn Innocenc II. († 1143); cit. z Dekretu Graciánova (Friedb. 1, 418) – 164 *pro obyčej* ze zvyku, pravidelně – 165 *Ustavenie*: zákon, tj. Dekret Graciánův (Friedb. 1, 399n.) – 167 *trženie* kupčení – 168 *nemenší* nezmenšuje – 169 *věcší* zvětšuje; *a mnějí...*: a domnívají se, že z toho důvodu se to sluší, že to považují za dávný obyčej (tj. brát platy za poslední pomazání a za pohřeb) podle zákona smrti (tj. podle zákona smrtelných lidí – nejasné místo) – 172 *an* který – 173 *od dávnějí* od dřívější doby – 175 *nepolehčuje* nečiní lehčím; *obtěžuje* činí těžším – 178 *sodomští muži*: podle Starého zákona bylo město Sodoma (u jižní části Mrtvého moře) pro zkaženost obyvatelstva zničeno sírou a ohněm – 179 *němým hříchem* sodomí, neprirozeným ukájením pohlavního pudu – 179-180: Gen. 19,9 – 181 *lži* lžou; *zlost protivná* zlá vlastnost odporující – 183 *přichýlen* náchylný, nakloněný

186 *vymluvíti* omluviti; *aby nebyl* že není – 188 *hotovější* vznětlivější; *prehne* rozlobí se – 189 *položiec rovné jiné příčiny* za okolností jinak stejných – 190 *těž totěž* – 197 *sú na tom zpolehli* spolehli se na to

202-205: Augustinus, De baptismo contra Donatistas (O křtu proti přívržencům Donatovým; PL 43,157) – 203 *rozumným dôvodem* rozumovým zdůvodněním – 206 *hodnější* vhodnější, správnější – 209 *přijítí* (dř. *přijieti*) přijmout – 209-210: týž spis Augustinův (PL 43, 143) – 210 *sv. Cyprián*: biskup v Kartágu, umučený r. 258, výroky z jeho listů Pompeiovi (PL 3, 1181) a Ceciliovi (PL 4, 396) – 212 *po pravdě* za pravdou – 213 *sv. Ambrož*: De virginitate (O panenství; PL 16, 286) – 215 *sv. Isidor*: Isidor Sevillský, výrok z 2. kn. Synonym citován podle Dekretu Graciánova (Friedb. 1, 23); *sv. Řehoř die*: list Anastasiovi (PL 77, 980), v němž cit. 1 Kor. 3, 11 – 216 *založení* základ

224 *zpětné založení* opačný základ, protizáklad – 225 *vigiljí* večerní bohoslužby; *prebendy* obročí, důchody spojené s církevní hodností – 226 *oltáře, kostely*: bohatí jedinci nebo instituce zřizovali kostely a oltáře a při nich místa pro kněze; *v zákon* do řádu, do kláštera – 230 *aby napomínali* aby upomínali – 231 *aby pohonili* aby poháněli před soud – 237 *odporný* odporující

242 *nadávají* obdarovávají jměním – 245 *jimi* za ně – 248 *obrokův* příjmů, výnosů – 253 *zavrženého* porobeného

259 *podlé světa* ze světského hlediska – 261-262: Mat. 10,37 – 262 *předkládají...* nad Krista své přátely dávají svým příbuzným přednost před Kristem – 265 *nezbohatil* jest neobohatit, neučinil bohatou – 266 *kakož* jak – 274 *povzdvižení* vzbuzení

278: Luk. 14,12; *nerod volati* nevolej, nezvi – 281 *orudí* nádobí – 282 *nákladité* nákladné – 284 *obořie* zboří – 285 *puďi, aby naložili* nutí, aby nesli náklad, aby dali na to peníze – 286 *přípravu* postroje

290 *svazkové* ďáblovi pouta ďáblova – 292 *otieže* otáže se – 293 *mnoho* o mnoho, mnohem – 294 *pravější* správnější – 296 *přivodí* uvádí – 299 *podobná* vhodná, náležitá – 300 *jiťi* zajmout; *volně* snadno, dobrovolně – 303 *marnú* nicotnou, pomíjivou – 306 *záduši* církevní majetek

309 *kuběny, kněhně, ženimy* souložnice, kněžské kuchařky, lehké ženštiny – 311 *ošěry* obětní dary; *v obyčej sú...* položili v zvyk proměnili – 313 *statečně* dostatečně – 314 *nehody* špatnosti, zlořádu; *neopatří* neudělají žádné opatření – 317 *póhnuov* pohánání před soud (od duchovní vrchnosti) – 318 *lid osadní* osadníci, prostí věřící; *nesmí* neodvažuje se – 319 *proti zlosti* proti zlu, proti hříchu – 321 *aby vyvrhl* aby zavrhl, zanechal – 322 *zjevného* veřejného – 323 *tak jest Kristus* přikázal: srov. Mat.

18,16-17 – 325 *ustavení* ustanovení, nařízení; srov. Dekret Graciánův (Friedb. 1, 117), výrok papeže Alexandra II. – 330 *sv. Jan Zlatoustý*: Hus ho měl zvlášť v oblibě; nářážka na výrok v jeho Homilii na epištolu k Židům (srov. PG 63, 69-71) – 331: 1 Kor. 5,7 (dále cit. 5,3-4, 5,6 a 5,3) – 334 *šatanu* ďáblu

336 *teď zde* – 337 *vyprei* vyvrhnouti, vyloučiti – 351 *dával od kolébky*: platil poplatek duchovní vrchnosti jako pokutu za to, že zplodil dítě – 356 *napřed jíti* předcházet, být vzorem

365 *vzpomenuch* (aorist) vzpomněl jsem si; *měněním* směňováním – 366 *pěči duši* péči o duše – 367 *znajímá* pronajímá (jde o najímání „třídníků“) – 368 *zakazuje* objednává, zajišťuje si – 370 *tři libry*: libra = 512 g – 371 *přetočili* přetaviti (aby je snáze prodal) – 372 *se staví* zastaví se – 373: Jan 10,10; dále Jan 10,1 – 375 *Co j' co jest* – 379 *jsva vinna* (duál) jsme vinni

381 *najíti* (dř. *najieti*) pronajmout – 382 *obě bříše* (duál) obě břicha – 383 *musím u druhého obroka býti* musím se starat ještě o druhé obroči, o druhý důchod – 384 *dosti učiniti* vyhovět, splnit – 385 *dvořiti* sloužit u dvora – 387 *sbuď se* sžij se, dohodni se – 390 *vzdada* vzdaje, zanechaje

395 *ostati* zůstat; *poručiti* odevzdat – 396 *doufá mu duši* svěřuje mu duše – 397: ovčimi bobky se míní důchody, které plynou ze služeb věřícím (tj. ovčím) – 401 *se ostřiehaje* maje se na pozoru; *aby ani podtrhlo* ani aby nepřivedlo k pádu, nestrholo

DCERKA

Jiný tón než z dosud známých projevů a spisů Husových zaznívá z jeho nevelkého traktátu *O poznání cesty pravé k spasení*, stručně nazývaného *Dcerka*. V tomto díle, určeném ženám, především Husovým posluchačkám a pannám žijícím u Betlémské kaple, nabádá k zbožnému životu. Neústupný bojovník ukazuje laskavou tvář vychovatele, který má porozumění pro radosti i strasti života. Nový tón výkladu je provázen zvláštní formou: dílko je rozděleno na deset kapitol a každá z nich začíná anaforicky oslovením „Slyš, dcerko, a viz a přichyl ucho své“, odvozeným ze žalmu (odtud vžitý název spisu), jež zesiluje důvěrný tón celého výkladu.

KAPITULA TŘETIE

Slyš, dcerko, a viz a přichyl ucho své, že potřebie tobě jest, aby poznala nynějšíeho života biedu. A věz, že bieda jest nedostatek dobré věci a tak jest bieda v duši i v těle. V duši bývá bieda, když milosti božie nemá a tak když boha právě nezná. Protož hříech smrtedlný duši jest návěččie bieda, 5 ač toho lidé biední neznamenají. Pak nedostatek těla jest práce, žiezeň, lačnost, horko, studenost neb zima, nahota, opilstvie a jiné bolesti, jenž se držie člověka až do smrti. Toť jest-li zdrav a nemá sbožie, chudoba ho nuzí, jest-li bohat, sbožie ho mučí, jest-li nemocen, tožf bolest hubí, jest-li pánem, musí slúžiti sluhám, aby dal každému potrebu. A tak sbožie dobývá s prací, 10 drží je s bázní, aby neztratil, a konečně pustí je lakomý s bolestí. Pakli jest chudý, slúží-li, tožf biedy dosti: tu musí střepěti, aby pánu neb paní ve všem uhověl. A nelze vždy uhověti, ani dobré obrátie ve zlé. Ani se zespí,

ani právě odpočine. I kto by mohl vymluviti, nešku vypsati všecy psoty,
co jich móż člověk v světě mieti: jest-li mlád, nutí ho žádost tělešná
15 k smilství, ku pýše, k rozkoši; nemá-li toho, toť jest otrápený, pakli má, toť
vešken jest poražený. A tak pravé jest písmo, jenž die: „Člověk urozen jsa
z ženy, krátký jsa čásek živ, plní se mnohými psotami.“ Pakli přide k věku
starému, ihned srdce bude tesklivé, hlava se mu třese, truchliva jest duše,
20 duch smrdí, tvář se vraská, velikost se krčí, blíkáta i tečeta oči, z nosu chlípí,
usta slinie, zuby pršie, rtové hnijí, vlasi lezú, uši hlechnú, hlas chřipí, srdce
mdlé, chrop v prsech a hudci v hrdle. A co jiných po těle nedostatkův
a v duši kterak starý neduží! Shledám, že takto: starý, v zlosti zastaralý,
nebrzo se polepší, jako křivé dřevo staré nebrzo kto napraví. Starý brzo se
25 popudí a těžce a nebrzo se ukojí, brzo zlému uvěří a nebrzo od toho odstúpi.
Starý, lakomý a skúpý, smutný a žalobný, brzký k mluvení a zpozdilý
k slyšení a hotový k hněvu, má-li peníze, těch tají, maje požívati se bojí,
nerad dává, rád běže, když dadie; chváli lidi staré, zmrlé, hyzdí živé, túží
po času minulém, chlubí se dávnými skutky, vzdychá po nich, zatřásá hlavú,
30 sklesna zuby pořehtává, že nemož hřešiti. Již se mu srdce třese, plíce jedva
vietr k dýchaní přijímají, pleci se nad hlavu pozdvihují, chřbet se krčí, tělo
se třese, již na paty cítí a smrt u dveří stojí, avšak šiet neb baba prokřikne:
Hý, a Jan-li mi nedá skočiti přes zahrádku, ó túho veliká! Aj, nezkróti
člověka tak psota rozličná, aniž mladý kunštuj starým! Neb což sme, on jest
byl, a budeme snad někdy, co on jest. A znamenajme ještě, co túhy jest
35 v světě: péče nutí, pilnost práce mútí, strach smrti hrozí, bolest trútí,
a bude-li kdy světské veselíčko, tehdy ihned aneb po malém času mnohým
pomine zamúcením. Neb die Šalomún, jenž jest v království svém všie
libosti zkusil: „Smiech s bolestí bude smiešen a konec radosti drží se lkánie.“
A tak jest pán böh zpósobil, že nemož nižádné veselé býti světské bez někaké
40 bolesti. Aj, lidé světšti za najutěšenější věc pokládají libost v smilství krás-
ných lidí, a písmo svaté i pohanské praví, že v té milosti jest najvíce tesk-
nosti. Die Ovidius: „Ta milost vysušuje duši, ta milost jest tesklivost, rána,
hanba i smrt.“ A jinde die: „Kolik kvietkův na poli, tolik bolesti v milosti.“
A opět die: „Ach běda, že nižádným milost nemož býti uléčena kořením.“
45 A těchto bolestí a tesklivosti jsú prázdny čisté panny a čistí panici a svaté
vdovy a také se nalézají svatí manželé. Pak co jiných psot a bēd jest v tomto
biedném našem životě, ktož móż vypsati? Než toto vezme, že čím nás böh
déle čeká, nepolepšíme-li se, tiem nás ukrutnějie súditi bude. Proč tehdy tak
pilni sme, abychom dlúho byli živi, jsúc v tomto životě tak mnohými
50 biedami obklíčeni? A čím sme déle živi, tiem více hřiechův přibývá a také
tiem věčcie múka nás čeká. Každý den zlosti přibývá a dobroty ubývá,
vždy se člověk mění, i v sčestí i v nesčestí, a nevie, dnes-li se smrt přiblíží.
Jako jiskra se ukáže a ihned uhasne, tak člověk jedne chválú světskú po-
blyskne a ihned zhyne. A když nejraděje chce býti živ a u veselí přebývá

55 a mní, že má dlouho býti živ, a klade před sebou, že mnoho způsobí, a ihned se
 ho nemoc chopí a smrt ho udává bez opatření. Duše s tělem se rozlučí
 a s velikou bolestí a bází. Neb die sv. Bernard, že příjduce anjelé chtie ji
 60 vzieti a před súd vésti hrozného súdcě, a ona vzpomenúci na své hříechy,
 které jest i v noci i ve dne páchala, chce jich zniknutí; a hříechové jako by
 řekli: Ty si nás činila, tvoji skutkové jsme, tebe se nepustíme, s tebou budeme
 vždy; a dáblé se také nezmeškají, hrozí se jí ukáží, a bude-li v hříeše
 smrtdelném, ihned se jie chopie a do ohně věčného ji vzlúpie. Co prospěje
 65 krása, urozenie, co bohatstvie i uměnie, co dlúhá zde rozkoš i smilnění, co
 síla i všeho světa oslava aneb chvála? Již po smrti ukáže konec, kam chvála
 světa chýlí, již pozná duše, že co bude kto zde sieti, to bude po smrti žieti.
 Psota po psotě leze a duše se do pekla veze. Brzky utěšenie minulo, mladost,
 chvála, krása, bujnost i sbožie na smrti neutěšie. Tak máme vážití tohoto
 života psoty a biedy, abychom se zde netěšili, bydla dlúhého již nežádali,
 70 ale znajíce tu biedu, domów k svému milému otci, k věčné radosti statečně
 pospiechali.

1 *Slyš, dcerko...*: Ž. 44, 11 – 2 *nynějšího* nynějšího, zdejšího (tj. pozemského) –
 3 *milosti božie* lásky k bohu – 4 *návěčcie* největší – 7 *sbožie* majetek; *nuzí* trápí – 9
potřebu čeho je třeba, co potřebují – 10 *drží* má, chová – 11 *střepěti* úzkostlivě dbáti –
 12 *ani se zespí* ani dosyta se nevyspí – 13 *právě* náležitě – 15 *otrápený* vyvedený z rov-
 nováhy – 16 *poražený* zničený; *pravé jest* pravdivé je, má pravdu – 16-17: Job 14,1 –
 19 *duch* dech; *blíkáta i tečeta* (duál) blikají a slzí; *chlípí* teče – 20 *pršie* padají; *hlechnú*
 stávají se hluchými; *chřipí* stává se sípavým – 21 *chrop* chropot, chroptění; *hudeci*
v hrdle (patrně lid.) v hrdle to píská – 22 *neduží* je neduživý, churaví; *v zlosti* v zlém
 jednání, v hříchu – 23 *nebrzo* nesnadno; *napraví* narovná – 24 *se ukojí* utiší se – 25
žalobný nařkávký; *brzký* rychlý; *zpozdilý* opozdilý, pomalý – 27 *zmrlé* zemřelé – 29
sklesna zuby pořehťává skřípá se zařatými zuby – 31 *ctdí* kálí; *šiel* stařec, kmet – 32
Jan-li mi nedá skočili přes zahrádku: patrně narážka na lidový zvyk na den sv. Jana
 (24. června) měřit mrštnost skokem přes plot – 33 *psota* trápení, soužení; *aniž kunštuj*
 a nežertuj, a neposmívej se – 35 *múti* rmoutí, trápí; *strach smrti* strach ze smrti; *trúti*
 truí, tíží – 38: Přísl. 14,13 – 40 *libost* zálibu – 42 *die Ovidius*: římský básník (43 př.
 n.l. – 18. n.l.); citáty, připisované zde Ovidiovi, převzal Hus patrně z nějaké ve
 středověku běžné příručky – 44 *ulěčena* vyléčena – 47-62: podle Pseudo-Bernarda,
 Meditationes piissimae (Zbožné úvahy; PL 184, 488) – 48 *tehdy* tedy – 49 *pilni sme*
 usilujeme – 53 *jedne* jen – 54 *u veselí přebývá* žije vesele – 55 *klade před sebou* předpo-
 kládá, chystá se, zamýšlí – 56 *bez opatření* bez zaopatření (svátostmi umírajících),
 neočekávaně, náhle – 57 *sv. Bernard*: opat kláštera v Clairvaux ve Francii († 1153),
 církevní spisovatel, zastávce přísného řeholního života; Hus z něho obzvláště rád
 citoval a přebíral – 59 *jich zniknutí* uniknouti jim – 61 *se nezmeškají* neomeškají se,
 pospíší si – 62 *vzlúpie* násilím vrhnou – 63 *uměnie* vědění, učenost, moudrost – 67
neutěšie nedají útěchu; *vážiti* bráti v úvahu, počítati s čím – 68 *bydla* bytí, žiti

VÝKLAD VIERY, DESATERA A PÁTEŘE

Také tento nejrozsáhlejší vzdělávatelný spis Husův vznikl r. 1412 jako náhrada za mluvené slovo. Je to rozbor tří základních modliteb: „Viery“ – tj. vyznání víry Věřím v boha (Kredo), „Desatera“ – tj. desatera přikázání a „Páteře“ – tj. Otčenáše. Hus zde shrnul v systematický výklad své aktuální myšlenky starší, vyslovené porůznu při rozličných příležitostech, ale kromě toho z Výkladu zaznívá i nový tón, do té doby u Husa v jeho českých projevech nezvyklý, tón vlastenecký. Národní myšlenka se tak stala organickou součástí náboženského zápasu, pod nímž byl skryt boj sociální.

(CO JE VÍRA)

Capitolum 4 – Viera

Ještě pro lepší rozum věz, že viera v písmě trojně se běře. Najprvé, jako již řečeno jest, viera jest způsob, jímž člověk hotov jest věřiti a jehož dosáhl jest z písma neb z nějakého pravenie; a ta viera mōž býti i ve zlém stvoření i v dobrém, neb i zlý člověk i dobrý i črt má takú vieru; a ta viera jest viera, již věříme bez ctnosti. Druhé viera jest, již věříme a ctnostni jsme. To jest viera, již z lásky dobřě činíme, skrzě niž Kristus přebývá v našich srdcích, a ta viera nedá zahynúti. Ale prvá k spasení bez této neplatna jest. Protož die svatý Augustin: „Viera bez milování marna jest, viera s milováním křesťanova jest; ale jiná ďáblova jest, neb i ďablove věrie a třesú sě.“ Třetíe viera jest ta věc, v niž neb o níz sě věří, jenž jiná jest než ta, již sě věří.

A tak každý kus písma svatého, tověz každá pravda, jenž má býti věřena a již věříme, jest viera tak nazvaná, a tiem obyčejem celé „Věři v buoh“ slóve viera našě a každý kus té viery. A tak buoh, trojice svatá, pán Ježíš, jeho rozenie od otce i od matky, i všichni kusové, kteréž o něm věříme a máme věřiti, jsú viera našě. Prvá viera a druhá v duši sú; ale tato třetíe zevnitř dušě jest, neb prvě jest buoh, též Ježíš člověk, též stvoření světa, nežli tvá neb má dušě jest, a také cierkev svatá obecna, jenž jest sbor všech vyvolených; též všech z mrtvých vstanie a oslavenie ještě nejsú.

A tak viera našě, jenž jest v dušech našich, již věříme, jest i o minulých nám věcech, jako teď, že věříme, že buoh svět stvořil a že syn boží z panny sě urodil, že umřěl, a tak o jiných věcech minulých. Druhé jest o věcech přítomných, to jest, jenž nynie jsú, jakož věříme, že buoh jest jediný a že ten jest trojice svatá nestvořená a že pán Ježíš sedí na pravici otcě boha a že panna Maria a světi apoštolé jsú v radosti nebeské, a tak o jiných mnohých pravdách v písmě okázaných. Třetíe také viera našě jest o pravdách budúcích, již věřú věříme, že syn boží přijde súdit živých i mrtvých, že všichni vstanú z mrtvých, kteříž sú nevstali, a že dobří všichni pōjdú u věčný život a zlí u věčný oheň.

Capitolum 5 – Viery založenie

30 Hodné jest také znáti, v které věci viera založenie má; a nemož býti jiné založenie viery než buoh, neb die svatý Pavel: „Založenie jiného nižadný nemož položiti, než jenž jest položeno, jenž jest Kristus Ježíš.“ Protož ty tři ctnosti, dané v rozumu od boha, viera, náďeje a láska, mají člověka najprvé a najviece k bohu a tak ku pánu Ježíšovi táhnúti, aby bohu a v boha najviece věřil, najviece jemu ufal a najviece jeho miloval.

35 Diem, aby bohu najviece věřil. Tu věz, že věrenie má tři stupně. Prvý jest s pochybováním mysl přichýliti k některému pravení. Druhý stupeň věrenie jest bez pochybování, ale toliko z domnievanie mysl přichýliti k pravení. Třetí stupeň jest mysl přichýliti jakžto k pravení neb k pravdě, již buoh, jenž jest prvá pravda, praví neb ukazuje, bez dóvodu od člověka nalezeného. Prvním stupněm věřím tovařiši neb jinému člověku, když mi
40 co praví kromě písma. Druhým stupněm věřím hamfeštóm a papežským listóm, kteříž nemají založenie v písmě. Třetím stupněm věřím písmu svatému, neb to ukazuje jistě pravdu, za niž každý křesťan má na smrt vydati hotově život svůj. A ten třetí stupeň viery slóve jedna viera obecná, neb
45 všechna obec křesťanská jest k ní zavázána pod zatracením; neb o té viere die spasitel: „Ktož neuvěří, zatracen bude.“ A k tomu die svatý Pavel: „Jeden pán, jeden buoh, jedna viera, jeden křest.“ Neb všichni křesťané mají jednoho pána, jednoho boha, v něhož věrie, a jednu vieru obecnú, již věrie, a jeden křest ve jmě otcě, syna i svatého ducha, jímž se krtie.

50 K té viere viece jsú zavázáni kněžie než obecní lidé, a tak, aby ji sami prvě uměli a držěli a sprostné učili. Tú věrú najméně každý jest zavázán, aby všechno věřil, což Kristus chce, aby bylo věreno, a nic nevěřil, co Kristus chce, aby nebylo věreno. Protož světi prorokové, chtiec lid k viere přivésti a v ní zachovati, říkali sú: „Toto die pán buoh.“ A potom apoštolové dávali
55 vždy Krista na příklad a pravili jeho vóli lidu, aby tak věřili, jako on chce; protož apoštolé neučili jiného, než což Kristus učil a jim, aby učili, prikázal. Též i křesťané všichni mají věřiti, což jest buoh prikázal, aby bylo věreno; ač ne každý vie neb zná všeho, co má býti věreno, ale hotov jest a má býti hotov, když jemu bude pravda z písma svatého ukázána, aby ji mile přijal,
60 a držel-li by co proti písmu, aby pravdu poznaje ihned ustúpil. A hodné jest každému člověku, aby nic všetečně nedržel, ale poznaje pravdu boží pevně se jie držel až do smrti, neb pravda konečně vysvobodí. Neb die pán Ježíš: „Ostanete-li v mé řeči, věru moji učedníci budete, a vy poznáte pravdu a pravda vysvobodí vás.“

65 Protož, věrný křesťane, hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti, nebť pravda tě vysvobodí od hřiecha, od ďábla, od smrti dušě a konečně od smrti věčné, jenž jest odlúčení věčné od milosti božie i od blahoslavené všie radosti,

70 kteréžto radosti dojde, ktož kolivěk věří v boha i v Jezukrista, jenž jest pravý buoh a pravý člověk.

Capitolum šesté – Co jest věřiti

Tuto znamenaj, že jakož pravie svatý Augustin a svatý Beda, že jiné jest věřiti v buoh neb v boha, jiné věřiti bohu, jiné věřiti boha. Věřiti bohu jest věřiti, že pravda jest, což die buoh. To i zlí činie; i my věřimy člověku, ale ne v člověka. Věřiti boha jest věřiti, že buoh jest. To i zlí činie. Věřiti
75 v boha jest věřě milovati, věřě v něho jíti, věřě jeho sě držěti a jeho údóm sě vtěliti. Túto věřú spravedliv sě činí nevěřící. Tak ti svěťi pravie. Protož jich řeč znamenajíc, jenž má v písmě založení, máme věděti, že v nižádnú věc, jenž bohem nenie, nemáme věřiti. Protož řečeno jest: i my věřimy
80 člověku, ale ne v člověka, rozuměj, který bohem nenie; a to diem pro pána Ježíše, jenž jest bohem pravým i člověkem, v něhož, jemuž a jehož věřiti mají všichni lidé, jeho nade všechna stvoření milovati, jeho sě milováním držeti a jeho údóm sě vtěliti, to jest býti jedniem svatým mezi svatými, jenž sú údové pána Jezukrista.

Dále věz, že nemáš věřiti v papežě, ani v svatého Petra, ani v pannu
85 Mariji, ale věř, že panna Maria syna božieho, člověka Jezukrista porodila, a věř jí, že což jest mluvila, to jest pravda, a tak budeš věřiti jí, o ní, ale ne v ni. Též o svatém Petru věř, že jest apoštol boží svatý a že po přijetí daru ducha svatého písmo svaté nám ostavil. Též věř, ale ne tak pevně, aby byl zavázán pod věčným zatracením věřiti, že ten člověk, jenž sedí na místě
90 svatého Petra, jest pravým biskupem, nebť móż v tom omýlenie býti, jako je bylo, když jest jedna žena byla, již sú měli všichni za papeže dvě léte a několiko měsiečov, jenž jest slúla Johannes. Protož nižší jest stupeň věřiti, že ten člověk, jenž miesto drží svatého Petra, jest biskupem neb papežem, než věřiti, že svatý Petr jest Kristovým apoštolem. Věř také
95 papeži, když pravdu praví, a věř o papežovi, že drží-li zákon boží a skutky apoštolské, následuje-li Krista a apoštoly, žeť jest svatý; pakli sě protiví život jeho životu Jezukrista, žeť jest protivník Kristov, ačť drží miesto a úrad Kristov. A proto milostivý spasitel, abychom ne ihned měli za svatého, ktož úrad svatý neb miesto drží, ukázal na Jidáši a také i zlí že
100 mohú úrad boží vésti. A v tom má chválen býti pán böh, že skrzě zlé sluhy a nečisté on móż veliký prospěch svým věrným sluhám učiniti. Protož nenie viera křesfanská, by každý, jakž bude římským biskupem nazván, aby ihned byl svatý, jakož i o Jidášovi, jenž jest byl od Krista vzvolen k biskupství, ačť ne k spasení; a také příklad jest na ženě, jenž slúla jest Johannes,
105 a o mnohých papežích, jenž sú byli kacieři a pro zlosti zjevné s papežstvie ssazeni.

A věrně divné jest, proč, jakž kto bude biskupem římským volen,

ihned jeho nazývajú otcem svatým, a ciesaŕe ne tak, ano kráľovstvie jest
úrad svatý jako i biskupstvie, ač kněžstvie jest některým kusem dóstoj-
110 nějšie než kráľovstvie; a nezdá mi se bližšie příčina než chytrost žakovstva,
jenž chce tudy stav svůj v moci k světu vzvelebiti, nad laiky se v moci,
v svatosti, v sboží vznesti a tak je pod se hrózú podkasati. Protož kněžie
obecně strašie lidi neučené otcem svatým, jako by on vším světem vládl
a mohl učiniti, což by kolivěk chtěl. A zvláště ti, kteříž učie se ustavenie
115 papežská a chtie mnoho obrokóv mieti, jenž musějí pochlebovati řkúc, že
papež nemóz blúdití, papeže nemá nižádný tresktati, jemu nižádný nemá
řeci: „Proč to činiš?“, poňavadž on jest otec najsvětější. Ale věrný křestan
hledí na skutky vedlé Kristova slova, jenž die: „Po skutciech poznáte je“
a opět: „Skutkóm věřte“ a drží se písma, jenž die: „Každý člověk lhář.“
120 A tak že i papež jest člověk hřešný najméně všedně a že móž hřešiti i smrte-
dlně a že, bude-li dobřě živ konečně, tehdy bude spasen, pakli zle, tehdy
zatracen, neb viera die: „Ktož sú dobré věci činili, pójdú u věčný život,
a kto zlé, pójdú do ohně věčného.“

Capitolum 7

Aby dóvěřil plně, že jiné jest věřiti v boha, jiné bohu a jiné boha a tak
125 že jiné jest věřiti v věc, jiné věc a jiné o věci, dóvod máš z řeči pána Jezu-
krista, v něhož, ani jeho, ani jemuž chtěli sú Židé věřiti; neb ani sú chtěli
milovati jeho jako boha, ani sú chtěli jeho mieti za boha, ani sú jemu věřili
jako bohu. Protož, že sú nevěřili, by bohem byl, řekl jim: „Aniž mne znáte,
aniž otce mého znáte,“ točiz věrú. A proto také řekl jim: „Neuvěříte-li, že
130 já jsem, umřete v hřiechu svém.“ A tak ktož umře, maje rozum k věření,
a nevěře, že Kristus jest bohem, umře v hřieše nevěry. Také, že nevěřili sú
jemu, řekl jest jim: „Pravím-li vám pravdu, nevěříte mi.“ A že sú nevěřili
v něho, chtě jich k tomu popuditi, když sú reptali, řekl jest jim: „Věru
praví vám, ktož věří v mě, má život věčný.“ Aj, již slyšíš Krista, že chce,
135 aby jeho, jemu a v něho věřili, a tak v otce i ducha svatého, a v nižádnú
věc jinú. A tak „Věři v buoh“ znamenitě ukazuje, že toliko v trojici má
býti věřeno; ale artikuly, to jest kusy jiné, že nejsou božstvie, máme věřiti,
ale ne v ně věřiti. Protož k některému kusu nenie přidáno „v“, tak že nenie
Viera: Věři v početie Kristovo, v narozenie, v trpenie, v mučenie, v ukřižo-
140 vanie; a tak o jiných kusiech.

Ale die Viera: Věřím v boha otcě i v Jezukrista, věřím v ducha sva-
tého. Aj, že každé osobě božské přidává Viera „v“. A k tomu podobně
řekl jest pán Ježíš Martě: „Kto věří v mě, ač umře, bude živ.“ Aj, toť die:
„Věři v mě.“ A dále die: „A každý, ktož živ jest a věří v mě, neumře na
145 věky.“ A že ta pravda nenie buoh, „každý, ktož živ jest a věří v mě,
neumře na věky“, chtě Martu i nás naučiti, abychom v tu pravdu nevěřili,

ale věřili tu pravdu, ihned jest řekl: „Věříš-li to?“, a neřekl: „Věříš-li v to?“ A Marta ihned řekla je: „Ovšem, pane, já sem věřila, že ty jsi Kristus, syn boha živého, jenž jsi na tento svět přišel.“ Aj, kterak tě Marta
 150 řádně odpověděla! Daj buoh, aby neřku nynějšíe staré křesťanky uměly tak v své viere odpověděti, ale i kněžie, jenž mnějice, by najlépe Vieru uměli, neumějí rozděliti, več lidé mají věřiti a več nemají; protož hlásají a hněvivě lid pudie, aby v papeže věřili a v kohož oni káží, a nemajíc ve všem v svatém písmě, by kde velelo věřiti v kterou věc, jedno v boha.
 155 I chtěl bych, aby také nedouky aspoň židě i pohané nynější naučili, jenž nevěrie než v jednoho boha, ač v tom blúdie, že nevěrie v svatú trojici, ani by pán Ježíš byl pravý bóh. Ale že druzí dříve řečení věrie v jinú věc než v boha, protož pravie, že papež jest buoh zemský, a tak mají dva bohy; ale věrným křesťanom jest jediný buoh. Protož druhé „Věři v buoh“, ješto
 160 na mši zpievají, die: „Věři v jednoho boha.“ A o tom bohu a o jednotě poviem něco krátčě.

1 pro lepší rozum pro lepší porozumění; *trojně se běfe* trojím způsobem se pojímá, chápe se – 3 z *někakého pravenie* z nějakého tvrzení, výroku – 8 *die svatý Augustin*: In epistolam Ioannis ad Parthos tractatus (Traktát na Janovu epištolu k Parthům; PL 35, 2055) – 11 *tovej totíž* – 12 *tiem obyčejem* tím způsobem, tak, proto – 13 *slóve viera* nazývá se Vyznání víry; *kus* článek – 16 *zevnitř dušě* vně duše, mimo duši; *prvé dříve* – 25 *okázanjch* ukázaných, zvěstovaných, zjevených – 26 *jíž věrá* kteroužto vírou

Nadpis: *založení základ, jádro* – 30-31: 1 Kor. 3,11 – 34 *aby jemu ufal* aby v něho doufal – 36 *mysl přichýliti* nakloniti mysl, věnovati s důvěrou pozornost, věřiti – 37 z *domnievanie* z domněnky, z vlastního názoru (že je to pravda) – 39 *bez dóvodu* bez odůvodnění, bez důkazu – 41 *kromě písma* co není v Písmu, v bibli; *hamfeštóm* písemným potvrzením – 44 *hotově ochotně* – 46: Mk 16,16 – 47: Efez. 4,5 – 49 *ve jmě* ve jméno; *sě krstie* křtí se – 51 *sprotné* prosté, nevzdělané; *najméně* přinejmenším – 60 *držel-li by* co kdyby věřil něco, kdyby pokládal něco za pravdivé – 61 *všetečně* nerozvážně – 62 *konečně* nakonec – 63-64: Jan 8, 31-32; *ostanete-li v mé řeči* setrváte-li v mém slově, budete-li se řídit mým slovem

71 *svatý Augustin a svatý Beda*: Augustinus, In Iohannis evangelium tractatus 29 (Výklad na Janovo evangelium; PL 35, 1631); Pseudo-Beda, Symboli apostolici explanatio (Výklad apoštolského Vyznání víry; PL 213, 735) – 75 *v něho jiti* k němu se přiblížiti – 88 *ostavil zanechal* – 90 *móz v tom omýlenie býti* může v tom být omyl – 91-92 *když jest jedna žena byla...*, *jenž jest slúla Johannes*: narážka na středověkou tradici, podle níž byla v 9. stol. (po papeži Lvu IV.) po více než dva roky papežem žena, která přijala jméno Jan VIII.; této tradice bylo často využíváno v boji proti papežství – 95 *držt-li* dodržuje-li, zachovává-li – 97 *držt* zaujímá, zastává – 102 *řtm-ským biskupem* papežem – 103 *vzvolen k biskupstvti* vyvolen jako jeden z apoštolů – 105 *pro zlosti zjevně* pro veřejně špatné skutky, pro hříchy

107 *věrně věru*, zajisté – 109 *některým kusem* pro některé stránce – 110 *chytrost žákovstva* vychytralost duchovenstva – 112 *pod se hrózú podkasati* podrobiti si zastrašováním – 114 *ustavenie* ustanovení, nařízení – 115 *obrokóv* obročí, tj. statků, z nichž plyne kněžím důchod – 116 *blúdití býti* v bludu – 118 *vedlé* podle; cit. Mat. 7,20 – 119: srov. Jan 10,38; Řím. 3, 4 – 120 *hriešný najméně všedně* dopouštějící se přinejmenším všedních (nikoli smrtelných) hříchů – 122-123: srov. Jan 5, 29

124 *aby dôvěřil* abys dôvěřoval, abys věřil – 128-132: Jan 8, 19 a 24 a 45 – 133-134: Jan 6, 47 – 136 *znamenitě* významně, výrazně – 137 *že nejsou božstvie* že nejsou božského původu

143-149: srov. Jan 11,26-27 – 148 *ovšem* zcela, plně – 149 *kterak tě* *kterakť* je – 152 *rozděliti* rozeznati – 153 *hněvivě* s hněvem; *pudie* ženou, dohánějí, nutí – 157 *by byl* že by byl – 159 *druhé* „Věři v buoh“: tj. Vyznání víry nicejsko-cařihradské

(SVĚCENÍ NEDĚLE)

A aby lidé neklamali bohem řkúc: „Já svátky světím, když sám nedělám,“ sedmeré věci bráni v neděli nedělati; neb ktož hřeší a kto k hříechu přivolí, spolu trpěti mají. Protož pokládá šestero, jenž má od člověka v neděli od diela býti zdržieno, to věz: syna, dceru, pacholka, děvku, hosti a hovado. Protož psáno jest, že Neemiáš bránil jest, netoliko zaviera je brány a osazuje, aby na trh v neděli nenesli, ale i před městem nedal jest prodávati. Protož takto die ten svatý Neemiáš: „Viděl sem mezi Židy, ani tlačie lisicě v neděli a nosie břemena a obtěžujice osly vínem a jahodami vinnými a fiky, a všelikaké břiemě ano nosie do Jerusaléma v den nedělní, a zaklel sem je, aby v den, v kterýž prodávati slušie, prodávali. A Tyrští přebývali sú v Jerusalémě, nosiece ryby a všechny prodajné věci, a prodávali sú v svátky synóm Juda a Jerusalémským. A tresktal sem staršie vladařě Juda a řekl sem jim: ‚Kaká jest to věc zlá, kterúz vy činíte a škvrníte den svátečný? Zdaliť sú téhož nečinili otcové naši, a přivedl jest buoh náš na nás toto zlé a na toto město? A vy přidáváte hněvu na Izrahel rušiece neděli!‘ A stalo se, když stály sú brány jerusalémské v neděli, řekl sem: ‚Zavřete brány!‘ A zavřeli sú brány. I prikázal sem, aby jich neotevřeli, jeliž po svátku. A z slůh mých mnohé ustavil sem nad branami, aby nižádný nevnese břemene v den sváteční. I nechali sú trhovci všech věcí tržných před Jerusalémem jednú i druhé. A zaklel sem je a řekl sem jim: ‚Proč jste přede zdi? Učíníte-li to v druhé, pustím ruku na vás.‘ Protož od toho času nepřišli sú v svátek. I řekl sem kněžím, aby vyčistili se a přišli k ostražení bran a k svěcení svátka. I proto vzpomeň na mě, bože můj, a odpusť mi vedlé milosrdenstvie slitování tvých.“

Aj, teď máš dobré naučení od dobrého kniežete Neemiáše, jenž jsa u vězení u pohanského krále vyprosil jest na bohu postem, modlením i jinými činy dobrými, že pohanský král dal jemu svobodu, aby jel do své vlasti, a dal jemu i próvod i penieze, aby Jerusalém zase ustavil, jenž jest byl i s chrámem vypálen; a když je ustavil, tehdy kraloval v něm. A teď slyšíš, *kterak* že nedal tržiti v svátek, hnal z města i od města a tresktal staršie, a zvláště kněží, že sú trhív v svátek dopustili. A že to dobré učinil, prosil jest pána boha, aby na něho se rozpomenul. Ó, by též nynie kniežata a páni učinili, aspoň neděli, již jest sám buoh ustavil, právě svému lidu

světiti kázali a nedali neřku tržiti, jenž móż kromě neděle dobře býti, ale
35 aby nedali v kostky hráti, tancóv strojiti a jiných zlostí vésti, jakožto
smilstvie a cizoložstvie, jakož jest bránil ten dobrý Neemiáš. Neb tudiez
psáno jest, že die: „Viděl sem Židy, ano pojímají ženy azoditské, amoni-
tidské a moabitidské; a jich děti od polu mluviechu azoditsky a neumiechu
40 mluviti židovsky a mluviechu vedlé jazyka lida a lida. A tresktal sem je
a lál sem a bil sem z nich muže a stínal sem je. Zaklel sem je v bohu, aby
nedávali dcer svých synóm jich a nebrali dcer jich synóm svým a sobě,
řka: „I zdali týmž obyčejem nehřešil jest Šalomún, král izrahelský? A jistě
v lidech mnohých nebyl jest král rovný jemu; a mil bieše bohu svému
a posadil jest ho buoh jeho nade vším Izrahelem. I jeho uvedly sú v hříech
45 ženy cizozemské! Zdali i my neposlušní učiníme každý hříech hrubý tento,
abychme přestúpili v bohu pánu našem, abychme pojímali cizie ženy?“ “

Aj, teď máš, že toto dobré knieže bránilo, aby nepojímali Židé žen po-
hanských, ač by i vieru chtěly přijieti, a to pro dvě: najprvé, aby ženy ne-
odvedly jich od boha k modlám, jako sú odvedly Šalomúna krále, bohu
50 milého a múdrého; druhé proto, aby jazyk židovský nezahynul, jakož die,
že slyšal jest děti, ani židovsky neumějí a mluvie od poly pohanskými
řečmi. Aj, pro to dvě zlé bil je, mrskal a muže stínal! Též by kniežata, páni,
rytíři, vládyky, měšťené měli brániti, aby lidé jich nesmilnili, a zvláště
necizoložili; pakli by nechtěli nechati, ale mrskati, býti, ale nesmiem říci
55 zabiti, ač tento svatý stínal jest; neb potom Kristus, král milostivý, ne-
chtěl jest cizoložnicě ihned na smrt odsúdiť. Také mají se postaviti, aby
česká řeč nehynula. Pojme-li Čech Němkyni, aby děti ihned se česky učily
a nedvojily řeči; neb řeči dvojenie jest hotové závidenie, roztrzenie, popu-
zenie a svár. Protož svaté paměti Karel ciesař, král český, prikázal jest byl
60 Pražanom, aby své děti česky učili a na radném domu, jemuž německy
řiekají rathaus, aby česky mluvíli a žalovali. A věrně, jakož Neemiáš, sly-
šav, ano dietky židovské mluvie od polu azotsky a neumějí židovsky,
a proto je mrskal a bil, též nynie hodni by byli mrskanie Pražené i jiní
Čechové, jenž mluvie od poly česky a od poly německy, řiekajíc toboľka
65 za toboľka, líko za lýko, hantuch za ubrusec, šorc za zástěrku, knedlík za
šišku, renlík za tréožku, pancieř za kruněř, hunškop za konský náhlavek,
marštalé za konnici, mazhaus za svrchní sien, trepyky za chódy, mantlík za
pláštiek, hauzsknecht za domovní pacholek, forman za vozataj. A kto by
mohl vše vypsati, co sú řeč českú již změtli, tak že kdy pravý Čech slyší,
70 ani tak mluvie, nerozumie jim, co mluvie; a odtud pocházie hněv, závist,
rozbroj, svárové a české potupenie.

Také ten Neemiáš v též kapitole, česky v též hlavizně, die, že zahnal
od sebe knězě, jenž jest z těch žen ženu pojal. Protož die tu: „A z synóv
Jojada, syna Eliazib knězě velikého, svak bieše Sanabalat Heronites, toho
75 sem zahnal od sebe. Rozpomeň se, pane bože můj, proti těm, kteříž po-

škvrniji kněžstvie a rád kněžský a jáhenský. Protož vyčistil sem je ode
všech žen cizozemských a ustavil sem kněžské řady a jáhnův, každého
v službě jeho, a obět dřev v časy ustavené a v prvých obětech. Vzpomeň na
mě, bože můj, v dobré!“ – Nu, králi, knieže, pane, rytieři i obcě, naučte se
80 od toho svatého kniežete kněžím netrpěti smilstvie a cizoložstvie zjevného;
neviňte jich k sobě, ale jakožto tento jest zahnal pryč od sebe knieže smil-
ného, též i vy! Teď máte příklad, a pak svatého Pavla prikázanie, jenž die:
„Když ten, jenž bratr slóve, mezi vámi jest smilník neb lakomec, s takými
aniž jezte.“ Aj, svatý tento netoliko zahnal, ale prosil pomsty od boha na
85 tu kněží, jenž kněžstvie hřiechy svými škvrie! Druhé naučte se kněží
řediti, aby v svém řadu stáli, a každý, čím má v duhovenství slúžiti, ať
slúží, jako ten Neemiáš učinil. Protož i řekl jest: „Rozpomeň se na mě, pane
bože, k dobrému.“ I uslyšal ho pán buoh, že svátky prikázal světiti, a kto
nesvětíl, nad tiem pomstil, a kněží zlu tresktal, od sebe hnal a jinú kněží
90 zriedil.

Ale nynější kněží smilnú k sobě vinú a od služby duchovnie odvedúc
porúcie jim úrad světský. A tak ten, jenž by měl býti pilen duše, bude,
nechaje duše, pilen počtu, kuchyně a koně. A ktož chce právě prozrieti,
spatří, že světští jsú velmě kněžským neřadem vinni; takéž se jim i vede,
95 ani mnějic, by skrzě úrad kněžský, jenž slóve neřad, zbohatili, ani ovšem
hynú a psejí. Protož pravie to věrní, a já s nimi, že nelž jest, by se křes-
tanstvo v boží vůli upokojilo, dokadž nebude v svuoj řad navedeno kněž-
stvo, jenž zvláště svátkův nesvětie: poňavadž v stavu svém bez božieho
prikázanie drženie stojie, nechtiec znamenati, že písmo, proč máme světiti
100 neděli, die: „V šesti dnech učinil boh nebe i zemi, moře i vsecky věci, kte-
rěz v nich sú, a odpočinul v den sedmý; a požehnal dne sedmého a osvětíl
jej.“ A mezi jinými příčinami řadu diela šesti dnův ráčil jest nám pán buoh
dáti ten příklad, kterak, kdy a proč máme jemu se modliti, klaněti nábožně
slúžiece. Neb jakož buoh odpočívá od věčnosti, tověz že nikam se nehýbá,
105 ale v sobě přebývá, tak my máme varovati se hřiecha, dokad budeme živi.
A jakož buoh třmi řady učinil tři strany světa, tověz nebe, zemi, moře,
a jiné věci v nich, též chtěl jest od trojích lidí v neděli tak ctěn býti, tověz
od bohomyšlných, jenž myslí v nebesiech přebývají, od pracovitých, jenž
zemské věci dóstojně řiedie, od počínajících pokánie, jenž jsú v skrúšení
110 a v bolesti. Ale že ti v horkosti věci světské opúštějí, protož často jsúc
chlipností přemoženi, v hřiechy zasě padají, jakož moře často se z břehu
vypúštie.

Pak přestal sedmý den pán buoh od tvoření, tak věz, že již nic nového
nestvořuje, by z ničehož činil, jako najprvé svět stvořil, ale stvořuje večas
115 lidi, hovada a jiné věci v zvláštniem bytu, kteréž jest v jich počátcích
stvořil prvě; jako mě i tě stvořil v zemi, že sem já z země, ty též. Také
stvořil nás v Adamu a v Evě; neb jinak, by to ne tak bylo, země nebyla by

náš počátek, ani Adam otec, ani Eva mámě, a to jest proti písmu. A tak buoh, jenž jest trojice svatá, činí ještě díelo, stvořuje, zachovává a zpó-
120 sobuje všechna stvoření. A tak když die písmo: „Odpočinul böh v sedmý den po šesti dnech,“ učí nás, kterak my po díele šesti dnův v neděli máme jemu čistě a pilně slůžiti, a tak, jakož die svatý Augustin: „Odpočinul, že nám odpočinúti kázal.“ Neb jakož říkáme duom veselý a knihy utěšené proto, že lidé v tom domu jsou veseli a v knihách utěšení mají, též böh jest
125 dóm, v němž světi přebývají, a knihy života, v něž když hledie, utěšeni jsou. Protož pro toto odpočívání máme všichni naše činy říediti, protož die David: „Odpočívajte a vizte, že sladký jest pán.“

1 aby neklamali bohem aby neklamávali boha – 2 *sedmeré věci* sedm (různých) věcí – 3 *šestero* šest věcí – 4 *děvku* děvče – 5 *Neemiáš*: perský správce v Judsku (v 5. stol. př. n. l.), který se zasloužil o obnovu života, rozvráceného babylónským zajetím – 6 *osazuje* obsazuje strážemi; *ale i* ale ani – 7-24: Neh. 13, 15-22 – 8 *lisicé lis*; *oblěžující osly* nakládající na osly; *jahodami vinnými* vinnými bobulemi, hrozny – 10 *zaklel sem je* zapřisáhl jsem je – 12 *synóm Juda* Židům – 13 *vládař* správce – 16 *stály sú* byly v klidu, neotvíraly se – 18 *jeliž až*; *ustavil sem* postavil jsem na stráž, ustanovil jsem (jako strážce) – 20 *jednú i druhú* jednou i podruhé – 21 *v druhé* podruhé; *pusťm ruku na vás* potrestám vás – 22 *aby vyčistili se* aby se očistili (tj. křopením krví) – 23 *k ostražení* k sřežení

30 *tržiti* kupčiti, obchodovati – 35 *jiných zlostí věsti* konati jiné zlé skutky – 37-46: Neh. 13,23-27 – 37 *ano jak*; *ženy azoditské, amonitidské a moabitidské*: ženy neizraelského původu z krajů sousedících s Judskem – 38 *od polu* (dále též *od poly*) z poloviny – 39 *vedle jazyka lida a lida* jazykem obecného lidu – 44 *posadil jest ho* ustanovil ho vládcem – 46 *abychme přestúpili v bohu* abychom se dopustili přestupku proti bohu

48 *ač by i kdyby*; *přijieti* přijmout – 54 *nesmiem* neodvažuji se – 56 *nechtěl jest* cizoložnicé ihned na smrt odsúdit: srov. Jan kap. 8; *se postaviti* zasaditi se – 58 *aby nedvojily řeči* aby neměly dvojí řeč; *řeči dvojenie* dvoujazyčnost; *závidenie* nenávisť – 59 *Karel... přikázal jest byl*: srov. Návrh zákoníku Karla IV., tzv. Majestas Carolina 19 (v. náš Výbor I, s. 794) – 60 *na radném domu* na radnici – 66 *za náhlavek* za ohlávku – 69 *sú změlli* zmátli, zkazili – 70 *ani kteří, kdo* – 71 *české potupenie* pohana Čechů

73-79: Neh. 13, 28-31 – 74 *Jojada*: jeden ze synů jeruzalémského velekněze Joiady (jenž byl synem velekněze Eliasiba) se stal zetěm Nehemiášova odpůrce, místodržícího v Samaři Sanballata Choronského – 76 *jáhen*: nižší duchovní, pomocník chrámový (u Židů) – 81 *neviňte jich k sobě* nemějte je u sebe – 83-84: srov. 1 Kor. 5, 11 – 85 *na tu kněží* na to kněžstvo, na ty kněze – 86 *řediti, aby v svém řádu stáli* řídit, aby dodržovali svůj řád – 90 *zřiedil zřídil, ustanovil*

91 *nynější kněží smilnú k sobě* vinů dnešní (páni) mají u sebe nemravné kněží, podporují nemravné kněžstvo – 92 *porúcie* svěřuji – 93 *bude... pisen počtu* bude se starati o účty, o peníze; *právě* správně, řádně; *prozřieti* prohlédnouti, viděti do toho – 95 *ani mnějic* neboť domnívající se; *by zbohatili* že by zbohatli – 96 *psejí kazí se, ničí se* – 97 *navedeno* uvedeno (zpět) – 99 *znamenati* vzíti na vědomí – 100-102: Exod. 20, 11 – 101 *osvětil* posvětil – 102-103 *řádu... příklad* příklad pořádku – 104 *tovéz* totiž, to jest – 106 *třmi řády* třemi ustanoveními – 108-109 *počínajceti, pracovití, bohomyslní*: tři stupně lidí, kteří žijí duchovním životem, začátečníci se k takovému

životu připravují, činní již konají skutky v souladu s požadavky duchovního života, rozjímající jsou již schopni rozjímat o bohu (filosofovat) – 110 v horkosti v žáru, v zápalu – 112 *se vypúštie* vystupuje

114 *večas* v tento čas, nyní – 115 v *zvláštniem bytu* jednotlivě – 119 *zpodobuje* tvoře – 120-121: srov. Gen. 2,2 – 122 *jakož die svatý Augustin: De Genesi ad litteram* (Doslovný výklad Genese; PL 34, 302) – 123 *utěšené* potěšující – 127: srov. Ž. 33, 9

O CÍRKVI

V období vyhnanství, a to 8. června 1413, dokončil Hus také svůj nejvýznamnější spis latinský. Je to rozsáhlý traktát o 23 kapitolách *De ecclesia (O církvi)*, myšlenkově i slovně se opírající silně o Viklefa. Hus převzal Viklefovo učení, zejména pokud mělo sociální dosah, zatímco odmítal některé jeho názory věroučné, zvláště tzv. názor o remanenci při svátosti oltářní (podle něhož při proměňování chléb zůstává ve své podstatě chlebem a mění se v tělo Kristovo jen symbolicky). Převzal i učení, že církev je sbor vyvolených k spasení, v jehož čele stojí Kristus, a nikoli organizace vedená a řízená papežem. Hus z tohoto názoru sám pro sebe vyvodil, že se i po vyhoštění papežem může pokládat za člena církve, a naopak že se z církve sám vylučuje papež a každý jiný duchovní, žije-li v hříchu. Tím se Hus postavil proti autoritářství a místo důstojnosti plynoucí z postavení dosadil nové měřítko hodnocení lidí: jejich vlastní život.

(O TĚLE A O HLAVĚ CÍRKVE)

Dále je třeba si uvědomit, že Kristus je nazýván hlavou církve proto, že je nejdůstojnější osobou v lidském pokolení, udílející všem jeho údům pohyb a vnímání. Jako je totiž u člověka hlava nejvýznamnější částí těla, rozuměj lidského, která udílí tělu a jeho částem pohyb a vnímání a bez níž nemůže ani tělo, ani žádný jeho úd žít vskutku přirozeným životem, tak Kristus, jsa pravý bůh a pravý člověk, je osoba, která udílí duchovní život a pohyb své církvi a každému jejímu údu a bez jejíhož vlivu nemůže nikdo žít ani vnímat. A jako jsou v lidské hlavě soustředěny všechny smysly, tak jsou v Kristu „skryty všechny poklady moudrosti a známosti boží“, jak je patrné z epištoly ke Kolossenským 2. Shora vyslovená myšlenka je obsažena v témže listu Apoštolově ke Kolossenským 1: „Všecko skrže něho a v něm stvořeno jest. A on jest přede všemi a všecko jím trvá. A on jest hlava těla církve, který jest počátek, prvorozený z mrtvých, aby on ve všem měl prvenství, poněvadž se zalíbilo bohu, aby v něm všecka plnost přebývala a skrže něho aby smířil se sebou všecko.“

Jednotu pak těla církve ukazuje Apoštol v 1. listě Korintským 12, kde předně říká, že „rozdílnost darů milosti, služeb a působení“ pochází od jednoho duchovního pána, který působí ve všech. Milost totiž musí předcházet: ona je začátek služby u duchovních a začátek práce u laiků. Milost pak dává duch. Pán přijímá službu a bůh službu vyžaduje. „Jednomu,“

říká, „je duchem dána řeč moudrosti, jinému pak řeč vědění podle téhož ducha, jinému víra v témž duchu, jinému dar uzdravovat v jednom duchu, jinému konat zázračné skutky, jinému pak proroctví, jinému pak rozeznávání duchů, jinému dar mluvit různými jazyky a jinému výklad řeči.“ A zdá se, že Apoštol přenáší důsledně toto devatero v témž pořadí na lidi, kteří tyto dary přijímají. Říká: „Některé ustanovil bůh v církvi předně za apoštoly, druhé za proroky, třetí za učitele, potom ustanovil divy, dále dary uzdravování, pomocné služby, správy, různé jazyky a výklady řeči.“ Toto devatero je možno přizpůsobit dřívějšímu výčtu. A na témže místě říká Apoštol, srovnáváje tělo církve a jeho údy s přirozeným lidským tělem: „Neboť jako tělo jedno jest a má mnoho údů, ale všechny údy těla, ač je jich mnoho, jsou jedno tělo, tak i Kristus.“

Je však třeba poznamenat, že je trojí shoda a trojí rozdíl mezi údy těla mystického a těla lidského. Neboť jako údy vytvářejí jedno tělo, s nímž duše je spojena, a dále jako každý úd je potřebný kterémukoli druhému údu, když si navzájem pomáhají ve svých úkolech, tak je tomu i s údy církve silou společenství a poutem lásky. Za třetí pak, jako se údy těla věnují svým úkolům, tak i údové církve, neboť podle Chrysostoma ve spise Nedokončený výklad na Matoušovo evangelium (*De opere imperfecto*) „člověk je jako kniha, do níž je vepsáno celé křesťanské náboženství“. Jako je tedy úzká souvislost mezi hlavou a nohama, tak jsou spolu spojeny rozum a cit. A jako každý úd, ušlechtilý nebo neušlechtilý, slouží duchu bez vzájemné svárlivosti, tak každý úd církve slouží Kristu bez svárlivosti, kdo je vyšší a kdo je podřízený. A jako se vynikající údy nechlubí svou ušlechtilostí, ale plní svůj úkol, jak je duše řídí, k vzájemné podpoře všech údů, tak tomu má být i mezi údy církve. A jako oči a tvář nejsou při svých úkonech zakryty, aby zahalené nevedly člověka v potupu a nepřivodily jeho zkázu, tak Kristus a apoštolové, naplnění zápalením lásky, ale zcela prosti zápalu žádostivosti, nezahalili se po způsobu světských lidí časnými věcmi. A takovýma očima mají být i jejich náměstkové, všichni duchovní. Avšak méně ušlechtilé údy, za které se stydíme, jsou více utajeny a složitěji a jemněji přikryty. A tak je tomu s údy hodnými opovržení, skrze něž se vyměšují výkaly církve.

Rozdíl pak mezi údy těchto těl lze určit takto: První je v tom, že jsou-li části církve spolu spojeny milostí, neohlížejí se na postavení nebo umístění polohy těla, jak to činí lidské údy. Druhý rozdíl je v tom, že jde-li o údy mystické, není rozpor, nýbrž důslednost v tom, že jeden úd koná úkoly různých druhů. Člověk je totiž jakýsi celek, a proto se sluší, aby horlivě pracoval, seč je. Třetí rozdíl je v tom, že i když do údů církve proudí síly z Krista, jako do údů těla proudí síly z duše a teprve jimi nabývají povahy údů, přece ono proudění je první a činnost údů je dobrovolná, z milosti sdělená a záslužná.

Dále je třeba poznamenat, že jako je leccos v lidském těle, co není součástí samého těla, například slina, hlen, výkal, hnis nebo moč, a to nepatří k tělu, poněvadž to není součástí těla, něco jiného však je být v těle lidském součástí, jako je každý jeho úd: v tomto smyslu je něco v mystickém těle Kristově, jímž je církev, a přece to nepatří k církvi, poněvadž to není její součástí, právě tak jako každý předzvěděný křesťan, který musí být jako výkal z tohoto těla nakonec vyvržen. A tak je něco jiného patřit k církvi a něco jiného být v církvi.

A zřejmě z toho neplyne závěr: Jestliže všichni křesťané jsou v církvi, tedy patří k církvi, nýbrž naopak. Neboť víme, že plevel roste mezi obilím, že se havran živí na témže humně s holubicí a že pleva je vnášena do stodoly se zrním. A přece je nepřeklenutelný rozdíl mezi těmito věcmi, jak jsme to znázornili na lidském těle. Tak si to máme představovat i o svaté matce církvi. K tomu směřuje text z 1. epištoly Janovy 2, kde je řečeno: „Nyní antikristové mnozí povstali. Z nás vyšli, ale nebyli z nás,“ to znamená: z naší společnosti odešli – tato glosa se čte v oddíle O pokání (De penitentia) v distinkci 5 – podle milosti předurčení k životu. Neboť kdyby byli z nás, zajisté by byli zůstali s námi. Jako totiž přebytek z jídla vychází i z hmotných údů, ač přece není z nich, tak vyvrhelové církve, to jest lidé předzvěděni, vycházejí z ní; a nebyli přece z ní jako její části, poněvadž žádná její část nemůže od ní nakonec odpadnout, protože „láska“ předurčení, která ji samu poutá, „nikdy neodpadá“, jak říká Apoštol v 1. epištole ke Korintským 13. A to dotvrzuje Apoštol v listě Římanům 8 slovy: „Víme pak, že milujícím boha všechny věci napomáhají k dobrému, totiž těm, kteří podle úradku jeho,“ rozuměj předurčení, „povolání jsou k svatosti. Neboť o kterých to předzvěděl, ty i předurčil, aby byli připodobněni obrazu syna jeho, takže on je prvorozený mezi mnohými bratřími. Které pak předurčil, ty i povolal, a které povolal, ty i ospravedlnil.“ A na závěr dlouhého důkazu říká jménem předurčených: „Jsem si jist, že ani smrt, ani život, ani andělé, ani mocnosti, ani síly, ani přítomné věci, ani budoucí, ani úděs, ani hlubokost, ani žádné jiné stvoření nebude moci nás odloučiti od lásky boží, která jest v Kristu Ježíši, pánu našem.“

Ještě je třeba poznamenat, jak mnozí říkají, že je čtverý poměr křesťanů k svaté matce církvi. Jedni totiž jsou v církvi podle jména i skutečně, jako předurčení křesťané, poslušní Krista. Druzí nejsou v církvi ani skutečně, ani podle jména, jako předzvěděni pohané. Třetí jsou v církvi toliko podle jména, jako předzvěděni pokrytci. A čtvrtí jsou v církvi skutečně, ačkoli se zdá, že podle jména jsou mimo ni, jako předurčení křesťané, které chtějí pochopové Antikristovi odsoudit před tváří církve. Tak zajisté odsoudili velekněží a farizeové našeho vykupitele k nejpotupnější smrti jako nějakého rouhače a tedy kacíře, „který byl předurčeným synem božím“ (Řím. 1).

105 Dále jest poznamenat, že žádné místo nebo lidská volba nedělá člověka
 údem svatě církve obecné, nýbrž božské předurčení a to se vztahuje na
 každého, kdo vytrvale následuje Krista v lásce. Neboť podle Augustinova
 spisu O předurčení svatých (De praedestinatione sanctorum) je předurčení
 110 vyvolením z milosti božské vůle, nebo jak se obecně říká: „předurčení je
 přípravou milosti“ v přítomném čase a slávy v čase budoucím. Podle spisu
 O pokání (De penitentia), distinkce 4, je dvojitě předurčení. „Jedno, kterým
 člověk je zde předzřízen k přijetí spravedlnosti a odpuštění hříchů,“ avšak
 nikoli k dosažení života slávy. A na toto předurčení se hodí druhá definice
 svrchu uvedená. Druhé předurčení je to, „kterým je člověk předurčen k do-
 115 sažení života věčného v budoucnosti“. Teprve po tomto předurčení násle-
 duje první, a nikoli naopak. Neboť je-li kdo předurčen k věčnému životu,
 vyplývá z toho důsledek, že je tedy předurčen k spravedlnosti. A dosahuje-li
 věčného života, tedy dosáhl spravedlnosti. Tento soud nelze obrátit. Mnozí
 totiž mají účast na spravedlnosti už nyní, ale protože se jim nedostává vy-
 120 trvalosti, nemají podíl na věčném životě.

38: Pseudo-Chrysostomus, Opus imperfectum in Matthaem, hom. 22 (PG 56, 751), ale Hus zde cituje zcela volně asi podle Viklefa, De potestate pape (O moci papežské, Loserth 39-40) – 68 *předzvěděný* (praescitus) je určen k věčnému zatracení, kdežto *předurčený* (praedestinatus) může očekávat spasení – 71-77 *A zřejmě z toho neplyne... ale nebyli z nás*: podle Viklefa, De ecclesia, kap. 3 (Loserth 62,16-26) – 78 *De penitentia*: srov. Dekret Graciánův (Friedb. 1,1234) – 80-83 *Jako totiž přebytek... nemůže od ní nakonec odpadnout*: podle Viklefa, De ecclesia, kap. 3 (Loserth 62,27-31) – 81 *to jest lidé předzvěděni*: není u Viklefa – 91-94: Řím. 8,38-39; *úděs* (formido), kdežto Vulgáta má *udatnost* (fortitudo); za tím ještě má *allitudo* (vysokost) – 95-101 *je čtvrtý poměr křesťanů... před tváří církve*: podle Viklefa, De ecclesia, kap. 4 (Loserth 89,18-24) – 97 a 98 *předurčení... předzvěděni*: přidává Hus – 101 *Antikristovi*: přidává Hus – 105-107 *místo nebo lidská volba... Krista v lásce*: podle Viklefa, De ecclesia, kap. 4 (Loserth 76,25-28) – 108: Augustinus, De praedestinatione sanctorum (O předurčení svatých, PL 44, 959n.) – 111: srov. Dekret Graciánův (Friedb. 1,1233-1234)

(PROTI SLEPÉ POSLUŠNOSTI)

Nyní je třeba stručně promluvit o autoritách, které doktoři uvedli k utvrzení lidské poslušnosti. Neboť předně říkají: „Římskou církev a představené mají nižší poslouchat ve všem“ atd. podle výroku Spasitelova v 23. kapitole Matoušově: „Všecko, cokoli by vám řekli, zachovávejte a číňte.“ Tu se divím, proč doktoři usekli slova Spasitelova na začátku a na konci. Neboť na začátku neuvedli: „Na stolici Mojžíšově posadili se zákoníci a farizeové,“ a na konci nepřipojili: „Podle skutků jejich nečíňte,“ ale uvedli jen střední část slovy: „Všecko, cokoli by vám řekli, zachovávejte a číňte.“ Tu se mi zdá, že tak učinili proto, že papež a jiní preláti

10 církve nechtějí být přirovnáváni k zákoníkům a farizeům, a říká-li se něco o jejich zlých skutcích, jsou uraženi. Ale na druhé straně doktoři a mistři takovým mužům pochlebují; a tak oni „shromažďují učitele, kteří jen příjemně šimrají uši a tak odvracejí sluch od pravdy“; a mistři jim pochlebují. Tak se naplňuje předpověď Apoštolova na těch i na oněch, neboť ve 4. kapitole 2. listu Timoteovi zapřísahá Apoštol Timotea slovy: „Při bohu a Kristu Ježíši, který bude soudit živé i mrtvé, při jeho příchodu a království: kaž slovo, naléhej vhod i nevhod, kárej, zapřísahaej, napomínej se vši trpělivostí a znalostí. Neboť přijde čas, že zdravé učení nebudou trpět, ale podle svých žádostí shromažďovat budou sobě učitele, kteří jen příjemně šimrají uši. A odvrátí zajisté sluch od pravdy a k bájím se obrátí.“ Není tedy divu, že preláti vděčně přijímají výroky zmíněných doktorů, poněvadž všechny ony výroky pomazali olejem pochlebování a nepřipojili žádné slovo napomenutí, aby potlačili jejich špatnost.

Avšak přijde mistr, biskup a soudce nejspravedlivější, který nejsprávněji zváží lichocení doktorů i špatnost prelátů; ten, který řekl: „Na stoličce Mojžíšově posadili se zákoníci a farizeové. Všecko, cokoli by vám řekli, zachovávejte a číňte. Avšak podle skutků jejich nečíňte, neboť mluví, ale nečiní.“ Vpravdě tento mistr nelichotil špatnosti prelátů a doktorů. Mluvil pravdu, učil své věřící a usvědčil pyšné, kteří se posadili na stoličce, z jejich zlých skutků. Pravdu mluvil a pravdě učil, poněvadž byl na stoličce Mojžíšově, o níž jsme mluvili shora v kapitole osmnácté, to jest o autoritě soudit a učit zákon boží. V ní řekl Mojžíš v 18. kapitole Exodu: „Přicházejí ke mně, abych soudil mezi nimi a oznámil přikázání boží a jeho zákony.“ „Všecko, cokoli by vám tedy řekli“ – meziřádková glosa vysvětluje: cokoli náleží ke stoličce – „zachovávejte,“ totiž v srdci, a „číňte“ skutkem. „Ale podle skutků jejich nečíňte“ – rozuměj: držte se jejich učení, nikoli života –, „neboť mluví, ale nečiní“. Chrysostomus říká: „Víru káží, a jednají bez víry; jiným dávají mír, a sami ho nemají. Hlasitě rozhláší pravdu, a milují lež; lakomství kárají, ale žádostivost milují.“ Augustin říká, jak bylo uvedeno shora v osmnácté kapitole: „Neboť sedíce na stoličce Mojžíšově učí zákonu božím. Učí tedy bůh skrze ně. Kdyby však tito chtěli učit svým nápadům, neposlouchejte to, nedělejte to.“ Patrný je tedy nejpravdivější Kristův výrok a příkaz, podle něhož zcela jasně nepřikazuje zachovávat a vykonávat všechny příkazy těch, kdo sedí na stoličce Mojžíšově, protože jinak by později neříkal: „Nakládají zajisté břemena těžká a nesnesitelná,“ a tedy taková, která nemusejí být nesena. A to vyplývá i z předchozí kapitoly, jak omluvil své učedníky, že nedbali zákazu jíst neumytýma rukama a nařízení o postu.

Pokud jde o autoritu Augustinovu, kterou hned doktoři připojují, o té jsme mluvili v předchozí kapitole ke konci. Pokud jde o výrok blaženého Jeronýma o výkladu víry, bylo o něm mluveno v kapitole šestnácté. Před-

55 pokládá se, že to prý mluvil k papeži Damasovi, ale když jsme nahlédli do mnoha starých knih, shledali jsme, že to psal blaženému Augustinovi, jehož častěji nazýval ve svých spisech papežem. A tento Augustin byl vskutku papežem v tom jednom smyslu, že měl stolicí i víru Petrovu, jak je patrné ze začátku třinácté kapitoly.

Pokud jde o list blaženého Bernarda, v němž se mluví o čirém dobru, o čirém zlu a o tom, co je uprostřed mezi oběma, bylo o něm mluveno shora v kapitole devatenácté. A připojují: A v těch věcech, které jsou uprostřed, „zákon poslušnosti byl jakoby vydán při stromu vědění 60 dobrého i zlého, který byl uprostřed ráje“. Vskutku v těchto věcech není dovoleno, abychom svůj výklad vnucovali názoru učitelů a v těchto věcech vůbec nesmíme pohrdat ani příkazem, ani zákazem představených. Zde je třeba přihlédnout k tomu, že tento výraz podobnosti „jakoby“ vyjadřuje 65 jistou podobnost, ale nikoli naprostou. Neboť podle 2. kapitoly Genese byl při stromu vědění dobrého i zlého vydán zákon od boha, který nemůže ani klamat, ani být klamán. A tento zákon byl uložen pod trestem smrti. Neboť bůh řekl Adamovi: „Ale ze stromu vědění dobrého a zlého nikoli nejez, nebo v kterýkoli den bys z něho jedl, smrtí umřeš.“

70 Musí se tu tedy uvážít, kdo je ten, jenž přikazuje, musí se uvážít, co se přikazuje, a musí se uvážít i postavení člověka, který má poslouchat. Ten, jenž přikazuje, je bůh, který se nemůže mýlit. Příkaz je velmi užitečný a je to člověk, který uslyšel samého boha, jak přikazuje. Jisti tedy ze stromu vědění dobrého i zlého bylo po zákazu čiré zlo. Vedle toho si položíme, že by 75 představený Petr nařídil svému poddanému Janovi sbírat jahody, a uvažme, zda se v tom nařizující nemůže mýlit, a jak dalece je onen skutek užitečný tomu, kdo má uposlechnout, a zda ten, kdo má poslechnout, je k tomu skutku uzpůsoben tak, jako byl Adam k božím příkazům. A je jasné, že ve všech třech bodech není podobnost stejná. Neboť i představený se může 80 mýlit, i skutek nemusí být tak užitečný a je jisto, že i ten, kdo má poslechnout, nemusí být k onomu skutku tak uzpůsoben, jako byl Adam k příkazu božím. Proto říká Bernard, že „skutek uprostřed je ten, který může být podle způsobu, místa, času nebo osoby i dobrý i zlý“. A tento svatý uvádí tam různé okolnosti z hlediska nařizujícího, z hlediska skutku a z hlediska 85 poslouchajícího. Proto když říká: „skutek uprostřed je ten, který může být podle způsobu...“, vyznačuje tam náležitou míru rozumu, aby ten, kdo přikazuje, se neuchyloval od božských rad. Neboť kdyby představený nařídil svému podřízenému Petrovi, knězi vzdělanému v zákoně božím, aby v den páne pásl svině, a kdyby bůh radil, aby v tentýž den pro něho vykonal 90 skutek nadbytečné zásluhy, který by byl s oním jednáním neslučitelný, tehdy by byl kněz Petr více povinen poslechnout boží rady než rozkazu představeného. To je jasné, neboť představený zasluhuje tím více úcty, čím více je mu každý podřízený zavázán poslušností a čím je uložené jed-

95 nání užitečnější. Avšak jednání uložené představeným, to jest pást svině
v den páně, je lhotejné co do záslužnosti, kdežto jednání uložené bohem
má samo v sobě záslužný smysl.

Proto bych si přál vědět, jak by se svatý Bernard vyjádřil k tomuhle
případu: Kdyby mu blažený Benedikt přikázal pást svině a kdyby mu
byl pro tutéž dobu poradil bůh udílet rady ke spáse duší těm, kteří o ně
100 prosí v kostele, domnívám se, že autorita radícího a větší užitečnost rady
než příkazu svatého Benedikta byla by přiměla Bernarda, aby ke cti boží
a ke spáse těch, kdo prosí o radu, více poslouchal boží radu než Benediktův
příkaz. Z toho zřejmě následuje, že nás více zavazuje kterákoli rada boží
než lidský příkaz s ní neslučitelný. A za druhé z toho zřejmě následuje, že
105 nikdo není vázán poslouchat vlastního představeného, leč pokud vybízí
k plnění božské rady nebo přikázání. Z toho vyplývá, že ve „způsobu“ je
zahrnuta náležitá míra rozumu i jakost rozkazu, které musí poslouchající
vzít v úvahu, jakož i ten, kdo přikazuje. Jaký totiž by v tom byl rozum,
aby kněz na rozkaz tupého a tučného biskupa pásl svině a připravil o pastvu
110 ovce Kristovy, které on vlastní krví vykoupil?

Podobně je třeba uvážit okolnost místa. Neboť kdyby představený
rozkázal podřízenému, aby se dostavil na místo, kde nepřátelé strojí pod-
řízenému smrt, není podřízený povinen poslechnout. Proto papež Kli-
ment V. v Klementinách, v části O nálezu a věci rozsouzené (De sententia
115 et re judicata), v kapitole začínající Pastoralis říká: „Kdo by totiž měl
odvahu, nebo z jakého důvodu byl by někdo zavázán mít odvahu podrobit
se soudu takového dvora a postavit se do samého středu nepřátel a dobro-
volně se vydat až na smrt, kterou by mu měla přivodit násilná křivda,
a nikoli spravedlnost? Toho se zajisté právem obáváme, tomu se ze zvyku
120 vyhýbáme, před tím prchá lidský rozum a toho se děsí přirozenost. Proto
by byl blázen ten, kdo by takovému obeslání rozuměl v tom smyslu, že by
obeslaného zavazovalo. Ani nesmí mu být odňata možnost obhajoby, která
vychází z přirozeného práva, poněvadž ani císaři není dovoleno, aby rušil
to, co platí na základě přirozeného práva.“

125 Podobně píše papež Mikuláš císaři Michaelovi v 3. kn., v kvestii 5: „I sám
rozum přikazuje a přemnohé příklady dokazují, že lidé zaujatí a osobní
nepřátelé nemají být soudci. Neboť co kdo může dát nepříteli vzácnějšího
a milejšího, než vydá-li mu toho, komu právě by chtěl ublížit, ke stíhání“
– to jest k souzení a potrestání nebo k obžalobě? A to, jak známo, prozíravě
130 cařihradský synod zakazuje v 6. kapitole svých kánonů. V téže kapitole
říká papež Gelasius, přeudatný bojovník proti kacířům: „Táží se,“ říká,
„kdepak lze projednávat soud, kterého se dovolávají? Snad ne u nich, aby
titiž nepřátelé byli i svědky i soudci? Avšak takovému soudu nemají být
předávány ani lidské, tj. světské, záležitosti. Proto nemají-li být svěřo-
135 vány soudu, na němž nepřátelé i soudci jsou titiž lidé, ani lidské soudy, oč

méně soudy božské, to jest církevní? Kdo jsi moudrý, rozuměj! A jak známo, vskutku proto prohlásil zbožný císař Justinián ve svých zákonech: „Kdo se domnívá, že soudce je proti němu zaujat, tomu budiž dovoleno, aby jej odmítl dříve, než se začne pře, aby bylo možno povolát jiného. Neboť
140 je jaksi přirozené vyhýbat se nástrahám soudců a snažit se uniknout soudu nepřátel. Tak svatý Jan Zlatoústý odmítl vejít do shromáždění koncilu, který se sešel proti němu.“ Tak stojí tam psáno. Proto uzavírá Gracián: „Mimo své území však nemá být v žádném případě obviněný předváděn.“ Proto říká papež Fabián v kn. 3, kvestii 6: „Vždy totiž má být pře pro-
145 jednávána tam, kde byl zločin spáchán, a kdo nedokáže, z čeho druhého obvinil, ať sám vytrpí trest, který navrhl.“ Rovněž papež Štěpán v kn. 3, v kvestii 6, říká: „Volnost podat žalobu nechť nepřekračuje hranice území, ale každá obžaloba ať je slyšena uvnitř území.“ Totéž vyplývá z usnesení římského synodu, kn. 3, kvestie 6, kapitola Neminem.

150 Co by to bylo za poslušnost nebo jaký by měla smysl, aby člověk předvolaný na vzdálenost tří set mil, papeži neznámý, od nepřátel udaný, ubíral se s takovou úzkostí územím nepřátel, přišel k nepřátelským soudcům a svědkům a přílišným utrácením strávil majetek chudých, anebo nemaje
155 na vydání nuzně se vlekl o žízni a hladu? A jaký bude užitek z toho, dostaví-li se? Zcela určitě zanedbá práci pro spásu svou i jiných lidí, kterou mu uložil bůh. A ani tam nebude poučen, jak dobře věřit, nýbrž jen, jak se hádat, což služebník božímu není dovoleno. A na takovém soudním dvoře přijde o všecko, v svatých mravech ochladne, útky ho popudí k nedůtklivosti, a nebude-li mít z čeho platit, bude odsouzen, i kdyby měl
160 spravedlnost na své straně, a co horšího, bude donucen, aby na kolenou jako boha vzýval papeže.

Proto požehnán budiž bůh, který v 18. kapitole Genese řekl: „Sestoupím a pohledím, zdali křik jejich, který přišel ke mně, naplnili skutkem, a není-li tomu tak, ať zvím.“ Požehnán buď syn boží, který sestoupil
165 s nebe, „aby hledal a spasil, co bylo zahynulo“ (Luk. 19). „I obcházel Ježíš všechna města i městečka, uče ve školách jejich a zvěstuje evangelium království a uzdravuje všelikou nemoc i neduh. A když viděl zástupy, zzelelo se mu jich, že byli souženi a rozptýleni jako ovce, nemající pastýře“ (Mat. 9). Požehnán budiž Kristus sám, který přikázal Petrovi v 18. kapitole
170 Matoušově: „Zhřešil-li proti tobě bratr tvůj, jdi, pokárej ho mezi čtyřma očima.“ A proto nenalezne papež jiná místa, že Kristus přicházel k takovým stáním, ale právě naopak. Neboť kdyby papežové zvážili onen Kristův zákon ze 7. kapitoly Matoušovy: „Všecko, co byste chtěli, aby vám lidé činili, tak i vy číňte jim. Takový jest zákon i proroci,“ domnívám se,
175 že by podle rozumu nechtěli předvolávat lidi a nutit je, aby se vydali na cestu tak nebezpečnou a nejistou. Proč by tedy nutili jiné, aby podstoupili bez zřejmé a odůvodněné příčiny takové útrapy? Měli by se za-

myslet zajisté nad příkladným životem velekněze Krista, který bloudící a ďáblem posedlé vlídně navštěvoval, nepoháněl je k stáním, nedával do klatby, nežalářoval je ani neupaloval a který přikázal Petrovi a v jeho osobě každému jeho náměstku: „Zhřešil-li proti tobě bratr tvůj, jdi, pokárej ho“ atd.

A tu by měl náměstek Petrův vědět za prvé, že chce-li pokárat bratra, má nejprve sám zachovat svou bezúhonnost, neboť láska má začínat u sebe samé. Jak tedy může dovoleným způsobem kárat svého bratra prelát, veskrze prolezlý svatokupeckým kacířstvím, pýchou, zhýralostí nebo lakotou, jemuž pán říká: „Pokrytče, vyvrz napřed břevno z oka svého a tehdy prohlédneš, abys vyňal mrvu z oka bratra tvého“ (Luk. 6). Nebo jak by mohl někoho odsoudit k smrti, když Spasitel říká v 8. kapitole Janově: „Kdo je z vás bez hříchu, první hoď na ni kamenem?“ Opravdu, uvážíme-li tento zákon Kristův, sotva bychom našli za našich časů preláta, který by právem mohl jiného napravit nebo odsoudit pro kacířskou nepravost.

Za druhé by měl Kristův náměstek vědět, že Spasitel přikazuje „jdi“. Tím přikazuje, že soudcové, chtějí-li kárat své podřízené, mají se sami odebrat na místa, kde podle udání byl zločin spáchán, jak to i práva předpisují. Tak totiž učinil Kristus, podobně i apoštolové, a tak učiní Kristus na posledním soudu, jak sám předpovídá v 25. kapitole Matoušově.

Za třetí by měl náměstek Petrův nebo prelát vědět, jak má být při káráni opatrný, vytrvalý a pozorný, aby snad nedal nikoho do klatby před skončením třetího pokárání.

Za čtvrté by měl vědět, že si má opatřit množství spolehlivých svědků, kteří by věděli o bratrově provinění.

A za páté měl by to oznámit církvi jakožto vyšší instanci. Tak to totiž pán přikázal Petrovi: „Pověz církvi“ (Mat. 18).

Z toho, co již bylo pověděno, shrnuji, že vyhlášená klatba mne ani nezasahuje, ani neváže, poněvadž nepřátelští soudcové a svědci zasedají v Římě, a pře se především dotýká soudce. Cesta je pro mne daleká a ze všech stran německými nepřáteli obklíčena. Nevidím žádný užitek z toho, dostavím-li se tam osobně, ale vidím, že zanedbám lid v slovu božím. Mám naději, že mne Kristus zaštil, když řekl v 10. kapitole Matoušově: „Aj, já posílám vás jako ovce mezi vlky. Protož buďte opatrní jako hadové a sprostní jako holubice. Varujte se pak lidí. Neboť vás vydávati budou do sněmů a ve školách svých budou vás bičovati.“ A v 24. kapitole Matoušově: „Aj, předpověděl jsem vám. Proto řeknou-li vám: Aj, na poušti jest, ne vycházejte. Aj, v skrýších, nevěřte. Aj, tuto jest Kristus anebo tamto, nevěřte.“ Proto jsem se odevzdal samému Kristu, aby učinil konec mému životu, ať už skrze vyhlášenou klatbu lidí, anebo bez klatby smrtí přirozenou nebo násilnou.

2-5 *Římskou církev... zachovávejte a číňte*: Consilium doctorum facultatis theologicae (Dobré zdání doktorů teologické fakulty pražské university z 6. února 1413; Palacký, Documenta 478) – 34 *meziřádková glosa*: součást díla Glossa ordinaria, výkladu Písma sestaveného z výroků církevních Otců a ustáleného od 12. stol. (Biblia cum glossis, Basilej 1480, t. IV, k Mat. 23,3) – 37-39: Pseudo-Chrysostomus, Opus imperfectum in Matthaem (Nedokončený výklad na Matoušovo evangelium; PG 56, 877) – 39-42: Augustinus, In Ioannis evangelium tractatus (Výklad evangelia Janova; PL 35,1965) – 46 *A to vyplývá i z předchozí kapitoly...*: Hus odkazuje k 20. kap. svého spisu, kde vyložil místo z Matouše 15,2 (Thomson 188) – 50 *výrok... Jeronýma*: v 16. kap. vyložil Hus výrok Jeronýmův adresovaný podle Dekretu Graciánova (Friedb. 1,970) papeži Damasovi, ve skutečnosti však určený Augustinovi – 56 *ze začátku třinácté kapitoly*: Thomson s. 101-102 – 57 *list blaženého Bernarda*: v 19. kap. uvedl Hus obšírný výpis z Listu mnichu Adamovi od Bernarda z Clairvaux (Epistola ad Adam monachum; PL 182, 95) – 59-61: Consilium doctorum, v. pozn. k ř. 2-5 (Palacký, Documenta 480) – 82-83: Epistola ad Adam monachum (PL 182,95) – 98 *Benedikt*: Benedikt z Nursie († asi 550), zakladatel benediktýnské řehole, které se přidržoval o osm století později ještě i Bernard – 114 *v Klementínách*: v církevním zákoníku papeže Klimenta V. ze zač. 14. stol. (Friedb. 2,1152 a 1153) – 125-128: Dekret Graciánův (Friedb. 1, 518-519) – 130 *cařhradský synod*: šestý kánon konstantinopolského synodu z r. 381 (Fr. Lauchert, Die Kanone der altchristlichen Concilien, Lipsko 1896, s. 85-86) – 137 *Justinian*: byzantský císař († 565), původce kodifikace římského práva (Justinianův kodex) – 143-148: Dekret Graciánův (Friedb. 1, 519) – 149 *Neminem*: Dekret Graciánův: „Nikdo nemá být pohnán z provincie jedné do druhé, z jednoho hrabství do druhého, leč na předvolání soudce, a to tak, že žalobce se musí dostavit k soudu, k němuž viník přísluší“ (Friedb. 1, 523-524) – 150 *člověk předvolaný*: Hus zde odůvodňuje své odmítnutí dostavit se před papežskou kurií, kam byl předvolán r. 1410 – 205 *vyhlášená klatba*: klatba pro nedostavení se před soud v Římě byla nad Husem vyhlášena v Praze 15. března 1411

POSTILA

Hlavním spisem z období Husova vyhnanství je česká *Postila, to jest Výklad svatých čtení nedělních*, dokončená 27. října 1413 na Kozím hrádku. V tomto díle vrcholí Husova činnost kazatelská i literární. Postilu, související s kazatelstvím, zpracoval tu jako útvar vysloveně literární, neboť mu nešlo o souhrn projevů určených ke kázání, nýbrž ke čtení. Obsahem je – jako v každé postile – výklad vybraných úryvků z evangelií (perikop), ale Hus sám na konci úvodu připomíná, že se snaží slova evangelií vyložit co nejsrozumitelněji a nejpochoptitelněji, „ač ne ovšem týmž obyčejem, jako káží“.

Husův postup při zpracování „literárních kázání“ je v podstatě stejný jako v tradičních kázáních proslovených před posluchači. V čelo dává znění příslušné části evangelia se svými výkladovými poznámkami (v rukopisech jsou nadepsány drobným písmem, my je tiskneme v souvislém textu v závorkách). Pak podává tzv. doslovný výklad, tj. objasňuje text evangelia slovo za slovem, větu za větou, a to pomocí odkazů na jiná místa v bibli anebo na výroky církevních autorit, jak bylo tehdy obvyklé, ale pro Husa je samozřejmě příznačný jejich výběr. Nakonec podává duchovní neboli přenesený výklad, tj. soustřeďuje se k tomu, co lze z příslušného místa vyložit pro životní praxi. Tu často připomíná živé otázky dne, a tak konkrétními připomínkami aktualizuje to, co mělo u dřívějších (a většinou i u pozdějších)

kazatelů charakter převážně abstraktní anebo nanejvýš alegorický. Husova Postila je však i dílo bojovné. Hus, zákrokem moci zbavený možnosti působit na své posluchače z kazatelny, sáhl k literární formě a tak ukázal, že pravdu, o níž mluví ve Výkladu (zde na s. 142), není možno umlčet. Svou Postilou postavil tedy literaturu plně do služeb společenského zápasu.

(ÚVOD)

Milosrdný spasitel, pán všemohúcí, syn boží, Ježíš Kristus, pravý bůh a pravý člověk, přišel jest na svět, aby svědectvie pravdě vydal, o nebeském králevství kázal, ovcě zahynulé shledal a cestu jim slovem i skutkem k věčné radosti ukázal, v tom plně vůli otcě svého, pána boha. Milostivý spasitel
5 v pokoře a v tichosti i v chudobě, jsa zavržený od pyšných lidí a od chytrcív tohoto světa, a zvláště od biskupův, od mistrův, od kněží a od zákonníkův, jenž sú mu sě vždy protivili, pracoval jest s lidem v kázání až do smrti; a to jest učinil z velikého slitování. Protož píše sv. Mat. v 9. kap. řka: „Vida Ježíš zástupy, slitoval sě nad nimi, neb sú byli trápeni, a leželi sú
10 jako ovcě, nemajíce pastýře.“ Protož řekl jest učedníkóm svým: „Jistě žen mnohá jest, ale dělníci nemnozí; protož proste pána žni, ať pošle dělníky na žen svú.“ To jest: mnozí sú lidé, jenž by rádi slovo božie slyšeli, a tak jako pšenice v stodolu králevství Kristova sě hodili; ale nemnozí sú dělníci, tověž že málo jest věrných kazatelův, kteří z lásky pro chválu boží, pro lidské a pro své spasenie pracují s lidem božím. Protož die spasitel:
15 „Proste pána žni,“ to jest boha, jenž jest pán všeho světa, „ať pošle žencě věrné na žen svú.“ To slovo sv. Řehoř váží „žen mnohá a pracovníci nemnozí“ řka: „Toho bez těžké truchlosti mluvíti nemůžeme, neb ač sú ti, kteříž by rádi dobré věci slyšeli, ale nejsou ti, kteří by pravili. Aj, svět
20 kněžimi jest naplněn, avšak ve žni boží velmě říedký pracovník bývá nalezen; neb úřad kněžský přijímáme, ale skutku úřada neplníme. Ale važte, bratříe moji, važte, co die pán: „Proste pána žni, ať pošle dělníky na žen svú!“ Vy za nás proste, abychom užitečné věci vám připraviti mohli, aby jazyk od napomínanie neustal, a poněvadž miesto kázanie sme přijeli, aby
25 před spravedlivým súdci nás naše mlčenie neodsúdilo.“ To sv. Řehoř. Jehož řeč, ale prvé svého spasitele já vážě, abych ovšem kněžského úřadu neopustil, času nezmařil, umienil sem pro chválu boží, pro spasenie Čechův věrných, kteříž žádají vůli boží poznati a plniti, čtenie nedělnie všecka kratičce s boží pomocí vyložiti, žádaje, aby ti, kteříž budú čísti neb slyšeti, byli spaseni, napřed sě hříechův varovali, boha nade všechny věci milovali, spolu milost drželi, v ctnostech prospievali a za mě hříšného pána boha poprosili.

A že nemají obecně čtení česky psaných, a výklad netak sě brzy přijme bez založení, protož chci vždy prvé čtenie položit a potom výklad,

35 aby našeho spasitele slovo vždy najviace vznělo a tak věrným bylo k spa-
sení oznámeno; neb ktož je v milosti do smrti slyšie, ti budú spaseni a zde
jsú blaženi, jakož die sám spasitel: „Blažení ti, kteříž slyšie slovo božie
a ostřiehají ho.“ To vážiece, máme pilně, mile, statečně a vesele slova
40 našeho milostivého spasitele poslúchati, jiným je praviti a kázati, pilně
k rozumu přivoditi, a vedlé jiného písma druhé vykládati, jakož světi
božím darem vykládají. I mámť úmysl, abych, což mohu, najlehčejie vy-
ložil k rozumu čtenie, ač ne ovšem týmž obyčejem, jako káži.

5 *od chytřev od chytráků, od mudřev – 7 sú mu se protivili* stavěli se mu na
odpor, vystupovali proti němu – 14 *tožz totiž, to jest* – 17 *sv. Řehoř: Homiliae in*
evangelia (Kázání na evangelia; PL 76, 1139); *slovo... vážtí uvažuje, rozjímá o výro-*
ku – 24 *sme přijeli* jsme přijali – 25 *před súdci* před soudcem – 26 *vážž bera v potaz,*
hodnotě; *abych ovšem kněžského úřadu neopustil, času nezmařil: Hus* stižen klatbou byl
ve vyhnanství mimo Prahu – 28 *čtenie nedělnie* výňatky z evangelia, čtené po ne-
dělích

33 *brzy* rychle, snadno – 34 *bez založení* bez základu, bez podkladu (tj. Písma) –
35 *aby vznělo* aby znělo – 37-38: Luk. 11,28 – 40 *k rozumu přivoditi* uváděti na mysl;
vedlé jiného písma druhé jeden biblický text podle druhého – 41 *najlehčejie* nejlehčím,
nejrozumitelnějším způsobem – 42 *k rozumu* podle smyslu

NEDĚLE SEDMÁ PO KRISTOVU NAROZENÍ

Sv. Mat. v 13. kap.

V ten čas řeče Ježíš učedlníkóm svým podobenstvie toto: Podobno jest
učiněno králevstvie nebeské člověku, jenž rozsiel jest dobré siemě na svém
poli (neb na své roli). A když sú spali lidé, přišel jest nepřítel jeho, i nasál
jest kúkole mezi pšenici, i odšel jest. A když vzroste zelina (herba, t. zelina,
5 neb v tomto čtení herba pšeničné osěnie) a úžitek učini, tehdy ukáza sě
i kúkol. A přistúpivše sluhy hospodářovy řekly sú jemu: Pane, všaks
dobrého semene nasál na poli svém, i odkud má (t. pochop) kúkol? I vecě
jim: Nepřítel člověk to učinil. I vecechu jemu sluhy: Chceš-li, jdeme (t. ať
jdeme) i vytrháme (vyplejem neb vyběrem) jej. I vece: Nic (t. nechodte),
10 neb snad trhajíce kúkol vytrhali by s ním spolu pšenici; nechte obého rósti
až do žně, a v čas žně diem žencóm: Vytrhajte najprvé kúkol, a sviežte jej
v snopky k pálení, ale pšenici sberťe (neb sklidťe) do stodoly mé.

Když jest milostivý spasitel tuto řeč odmluvil, učedlníci jeho ne-
rozuměvše, jakož die sv. Mat., přistúpili sú k němu řkúce: „Vylož nám
15 podobenstvie o kúkoli a o roli.“ A on odpověděv řekl jest: „Ten, jenž roz-

sievá siemě dobré, jest syn člověka, ale pole neb rolí jest svět, a dobré siemě
jsú synové králevstvie a kúkol jsú synové zlostní a nepřítel, kterýž jich
nasál, jest ďábel; a žen jest skonanie světa a ženci anjelé jsú. Protož, jakož
20 kúkol bývá sebrán a ohněm spálen, též bude na skonání světa: pošle syn
člověka anjely své, a vyberú z králevstvie jeho všeka pohoršenie, a ty,
kteříž činie zlost, pustie je v pec ohnivú; tu bude pláč a škřehot zubóm.“
Takt jest vyložil sám Kristus svú řeč, jehož nižádný nemož polepšiti;
protož byt nebylo nižádného výkladu jiného, věrná duše tomuto srozumě-
jíc, měla by co rozjímati a vážiti pilně. Neb proto řekl jest Kristus před
25 tiem čtením: „Kto má uši slyšeti, slyš!“

Ale že nevyložil Kristus, co jest králevstvie nebeské, protož věz, že
králevstvie nebeské v podobenství jest on sám; neb poňavadž on die: „Ten,
jenž rozsievá siemě, jest syn člověka,“ a na počátku čtenie die, že „podobno
jest královstvie nebeské člověku, jenž rozsiel jest dobré siemě na svém poli,“
30 tehdyť sám se miení v tom podobenství. A tak on jest nasál dobrého semene
v světě, neb jest všeky dobré věci stvořil, člověka Adama a Evu bez hrie-
cha stvořil. A přišed nepřítel, i sál v nich kúkol neposlušenstvie, ale naj-
prvé nevěry; neb Eva nevěřila jest bohu, by umřela, když by s dřeva za-
pověděného jedla; protož řekla jest, pochybující v božiem slově: Snad
35 bychme umřeli? Protož když die Kristus, že ďábel nasál zlosynóv, rozuměj,
ne by on je stvořil, ale že on je zlosyny svým návodem učinil; a tak roz-
sievaje v ně nevěru, bludy a všelikaké hříechy, zdělal jest je kúkolem.

Pak pro budúcie výklady, že často ve čtení zmienka jest o nebeském
králevství, a v jednom čtení jinú věc znamená, a v jiném jinú, protož věz,
40 že královstvie nebeské, jakož vzní slovo, znamená sbor svatých, jenž jsú
v nebesiech s bohem, nad nimiž bůh jest král; s nímž jsúc požívají sbožie
nebeského, to jest radosti, kterúž mají z jeho poznanie. A v tomto smysle
obecně lidé berú v rozumu králevstvie, když slyšie, ano jmenují královstvie;
a tak móž rozumieno býti v modlitbě Mat. 6, když říkáme: „Příd tvé
45 králevstvie,“ to jest: naplň se sbor vyvolených, kteříž s tebu mají býti
v nebesiech. Též kdy jest řekl jeden člověk, sedě s Kristem u oběda:
„Blahoslavený ten, kterýž jiesti bude chléb v království božiem,“ to jest
mienil: který po smrti v nebesiech bude se sytiti.

Pak druhé králevstvie nebeské v písmě znamená Krista, jako v 17. kap.
50 sv. Luk.: „Otázán Ježíš od zákonníkův, kdy přijde královstvie božie, od-
pověděl jim a řekl jest: Aj, královstvie božie mezi vámi jest.“ Tu die Vý-
klad: „Královstvie božie se nazývá, to jako by řekl: Ptáte se, skóro-li
v králevství nebeském budú lidé? Aj, já mezi vámi jsem, jenž věrným
svým dám králevstvie, a vy mne neznáte.“

55 Třetíe královstvie nebeské znamená zde cierkev, to jest sbor křestan-
ský; jako v onom čtení Mat. 13: „Pošle syn člověka anjely své, a vyberú
z královstvie jeho všeka pohoršenie.“ A k tomu slovu jest řeč sv. Řehoře,

60 jenž die: „Vědiono má býti, že častokrát v svatém písmě králevstvie nebeské nynějšího času cierkev slóve, o němž v jiném miestě pán die: ‚Pošle pán anjely své, a vyberú z královstvie jeho všechna pohoršenie.‘ Neb v onom království blahoslavenstvie, v němž svrchovaný pokoj jest, nebudú moci nalezena býti pohoršenie, která by byla vybierána.“ To sv. Řehoř.

65 Čtvrté královstvie nebeské slóve miesto svatých v nebesiech; jako v 20. kap. sv. Mat. matka synów Zebedei prosila Krista řkúc: „Rci, ať sedneta tato dva syny má, jeden na pravici tvé a druhý na levici tvé v království tvém.“ Aj, teď máš, že králevstvie Kristovo znamená miesto, v němž on sedí s svými svatými.

70 Páté královstvie nebeské znamená písmo svaté, jako v 21. kap. sv. Mat. die Kristus kněžím a zákonníkóm: „Bude otjato od vás králevstvie nebeské,“ to jest písmo zákona, „a bude dáno lidu, kterýž činí pózitek,“ to jest dobrému křestanstvu, jenž požívá právé písma. A v 23. kap. sv. Mat. die Kristus: „Běda vám, mistři a zákonníci a pokrytci, jenž zavieráte králevstvie nebeské před lidmi; vy nevchodíte, a těm, kteří vchodie, vjíti bráníte.“ Co jest: zavieráte králevstvie nebeské před lidmi? Sv. Jan Zlatoustý die, že písmo, jenž ukazuje královstvie nebeské. Brány toho královstvie jsou rozumové, a ty rozumy mistři, zákonníci a pokrytci před lidem zavierají, brániece, aby sprostní písmu nerozuměli, a sami také v písmo rozumem pravým nevcházějí. Protož velmě neradi vidie, že lidé světšti umějí písmo, a bránie jim, jako teď Kristus die, aby nevchodili, to jest aby nečtli, a tak aby nerozuměli, a zvláště proto, aby lidé nesrozuměli, kterak oni mají býti živi; druhé proto, aby jich hřiechów netreskali; a třetie proto, aby v kázání jich bludu neznamenali, a že musějí se pilnějie učiti; a čtvrté že mnějí, by od světských ne tak vzácní byli. Ale dalť jest jim Kristus požehnání za to řka: „Běda vám!“ A když Kristus die „běda“, tuť za hřiech smrtedlný ukazuje věčné zatracenie; neb běda jemu, ktož v ně se dostane.

85 Také doktorové, mistři, knězie, zákonníci a pokrytci, ač mají druzí klíče toho králevstvie, avšak jim otvierati nechtie, a hóre, že bránie; protož die jim k pozdravení Kristus v 11. kap. sv. Luk.: „Běda vám zákona umělym, jenž ste vzěli klíče uměnie!“ toť písma. „Sami ste nevchodili, a těm, kteří vchodili, bránili ste.“ Aj, tato slova Kristova vykládají prvú jeho řeč, že co dřieve řekl: „zavieráte králevstvie“, to teď die: „zavieráte písmo vzemše klíč“, toť rozum písma. A těch jest nyní mnoho, jenž umějice písmo nechtie vedlé ho živi býti ani jiných učiti, a ač kto chce učiti, ale bránie. Nuž, pro rozum Kristova čtenie pomni, ktož chceš rozuměti, kde 95 ve čtení králevstvie nebeské co znamená, neb jinak neurozumieš. Aj, toto čtenie die: „Podobno jest učiněno králevstvie nebeské člověku, jenž rozsiel jest siemě dobré na svém poli,“ to jest: podoben jest Kristus, syn člověka, člověku, jenž rozsiel jest siemě dobré, jako tomu, jenž jest pšenice nasál na svém poli: sedlák pšenice na svém poli a syn člověka, Kristus, dobrých lidí

100 v své cirkvi; neb pole znamená svět, jako Kristus vyložil, a svět znamená sbor lidský, jako onde v 1. kap. sv. Jana: „Svět ho nepoznal,“ to jest: sbor zlých lidí Krista pravú věřú nepoznal. Pak siemě jest slovo božie a viera, jenž jest siemě dobré, neb činí syny božie. A to siemě rozsál jest Kristus v poli cirkvi svaté tak, že prvě byli sú lidé země dobrá, neb sú byli jelikožto
105 od boha stvořeni bez hřícha; ale zprzněni hříchem byli sú země chamradím a trním zkažená; ale z milosti Kristovy věřú, tiem semenem, sú synové boží učiněni. A tak Kristus die: „Siemě jsú synové královstvie,“ to jest: jsú synové moji, jenž ke mně a k spasení příslušejí věřú a milováním.

„A když sú spali lidé“, to jest když sú lěni byli prelátové a knězie,
110 neostřiehajíce Kristova pole, jakož die sv. Augustin, a také když sú jiní lidé spali, tověz netbali svého spasenie, „přišel jest nepřitel jeho“, Kristus die „ďábel“, jenž od stvořenie člověka z své závisti vždy jest nepřitel člověka. Ten nepřitel ďábel, jehož Kristus nazývá člověkem, nasál jest najprvě kúkole, když v čistú zemi, v Adama a v Evu, naučenú u vieře od
115 boha, vsál jest lež, jakož die písmo Genesis v prvních knihách v 3. kap., řka, že neumrú; a to jest učinil chytře, počav od ženy, když při ní Adam nebyl, jako činie zlosynové, když muže s ženú nenie. Také otázal jie, aby mohl vyzvěděti, jest-li příchylna k přivolení; a znamenav v odpovědi, ana řkúc: „abychvě snad neumřeli“, ihned jako prvý lhář, nébrž lež pravdě
120 Kristově protivná, řekl jest: „Nikoli neumřete.“ A tak nasáv kúkole, jakož die čtenie, „i odšel jest“. Jakož die sv. Beda, že často starý nepřitel, když již člověka pokušením porazí, za čas otejde: ne proto, aby své zlosti konec učinil, ale aby potom brzce se navrátě lehčejie pokusil. A tak někdy uveda člověka v hříech, již maje jako jistého v své moci jako rybář rýbu u vrši
125 neb na udici, pohledá jiného; a někdy pokuse člověka v jeden čas, nemoha ho přemoci otejde, aby potom, když se on nevystřěže, spieše zklamal; jako die čtenie: „když sú spali lidé“, tověz nevystřiehajíce sebe, přijda i pokusí i nasěje kúkole. „A když vzroste zelina a úžitek učiní, tehdy ukáže se i kúkol,“ to jest když viera tak od ďábla zprzněná vzejde a úžitek učiní,
130 to jest skutek v sobě dobrý: jako když člověk postí se, almužny činí, modlí se a v hříechu smrtdelném vědomě stojí. „Přistúpivše sluhy hospodárovy“, tověz světi a nynější věrní, tůž žádostí jdúce, kteříž znamenají, kterak mnoho kúkole jest nasáto od ďábla v pšenici, „řekli sú“, jako diviece se: „Pane, všaks dobrého semene nasál na poli svém, i odkud má,“ tověz
135 pochop a moc, „kúkol?“ A dále řkúc: „Chceš-li, vytrháme jej.“

Tohoto slova nynější prelátové velmě se držie, a neumějíce rozeznati mezi kúkolem a mezi pšenicí, co jest lepšího, i více trhají pšenici než kúkol, tupiece více pravdu než křivdu a majíce pravdu za lež a zasě lež za pravdu, takže plní se na nich prorocvie Isai. v 5. kap. o nich: „Běda, kteříž řkúc tomu, co jest zlé, dobré, a co jest dobré, řkúc zlé!“ A druzí slepci
140 řkúc, že neškodí, ale dobré jest s jedním zlým mnoho dobrých lidí zahubiti.

Jakož sem od nich slýchal, ani dávajú príklad, že pro jednu tunu heryňkóv zlych upalujú někomu jiných mnoho dobrých, a též postavóv sukna. A již zjevně sú toho potvrdili, že sú u papeže Jana XXIII. byly dobyli, na niž 145 prikazuje zjevně, aby i zlé i dobré knihy mistra Jana Viklefa spálili, neb je velmě hnětú, že psáno v nich o jejich svatokupectví, o pýše, o smilství a o lakomství; a najviece se hněvají, že je nazývá almužníky a že nemají jako svěťští páni panovati; a také proto, že píše, když sú kněžie zle živi a nechtie zlosti ostati, tehdy svěťští řádem a dobrým úmyslem, aby neměli 150 nač hřešiti, mohú jim sbožie otjeti a také desátkóv jim nedávati. A tyto řeči potupili sú někteří doktorové s kanovníky, s faráři a s mnichy u Pražě v radnici, po německu řkúce na rathauzě, ale mnozi mistři, a takměř věčcie strana jich, a obec bakalářóv a studentóv k tomu potupení sú nepřistúpili, ale brž mistři stáli sú v obecné škole v koleji a dovodili sú písmem, že sú ti 155 doktorové s rotú svú pravdu potupili, a volali sú ty doktory do školy, aby dovedli písmem; a oni sú nechťeli, neb sú nesměli, nemajíce písma, jimž by mohli dovésti svého potupenie. A toho všeho byl jest póvod Štěpán Páleč, ten doktor, někdy, když jest pravdu miloval, mój věrný a milý přítel, a druhý Stanislav; a vzdvihla sta se proto, že sme my nechťeli přivoliti 160 k bule papežové, na niž jest dal kříž, to jest moc, aby, ktož kolivěk chtie, budťo kněžie, jeptičky i mnišie, pripravili se na zahubenie krále Ladislava Nápuľského i všech, kteříž pod jeho mocí jsú a s ním držie; a v té bule odsúdil ho do čtvrtého pokolenie, a mnoho jiných věcí, a dáva odpuštění hřiechóv i muk, ktož to učinie neb penieze dadie. I dal jest milosrdný spa- 165 sitel poznánie mnohým mistróm, kněžím i svěckým, že sú k tomu nepřivo- lili pro mnohé věci. A druzí sú hrdla svá na tom složili, neb sú proti kaza- telóm odvolávali, když sú kázali, že papež jest bóh zemský a móż, komu chce, dáti odpuštění hřiechóv i muk a že má mečem železným bojovati jako svěťský král; a z těch Martin, Jan a Stašek sú stěti a ve jméno božie 170 položeni sú u Betlémě a jini potom sú jimáni, mučeni i žalařováni.

Toto píši za věrnú kroniku, aby naši potomci, přihodí-li se též, věděli, že sú se před nimi jini směle na smrt posadili. A dobřě příleži k tomuto čtení, že bránil jest hospodář sluhám, aby nevytrhávali kúkole, aby mnějice, by kúkol vytrhali, nevytrhali i pšenice; neb die čtenie, že řekl jim hospodář: 175 „Netrhajte kúkole, aby snad trhajíce kúkol nevytrhali spolu s kúkolem i pšenice, ale nechte obého rósti až do žni.“ Toho nénie nečinie, ale trhají pšenici a kúkole nechají rósti; neb lhářóv s odpustky čert jest všudy takměř nasál a těch velmě prelátové a kněžie druzí hájejí, i doktorové, a druzí mlčejí a nesmějí proti dáblóvu kúkoli úst otevřieti. A tak že sú zesnuli lidé, 180 jedni leností, druzí bázní a třetí dáblóvú poraženi jsú chytrostí, protož nasál jest nepřitel člověk mnoho v pšenici kúkole. Nasál jest také proto zvláště dábel kúkole, že nechtie nyní preláti i doktorové, aby písmo sva- tého čtenie rozsúdilo pravdu, ale aby oni sami súdili, jakož sú biskupové,

185 mistři, kněžíe a zákonníci Krista falešným svědectvím odsúdili. A tak svými
hanebnými ustaveními súdie i odsuzujú vernú kněží, jenž proti jich svato-
kupectví i proti jiné zlosti káží. Avšak mají to věděti, že poňavadž panny
Marie a tak všie říše nebeské jest tato rada: „Což kolivěk die vám Ježíš,
to činite,“ a Ježíš die, aby oni nepanovali, aby zlata a stříbra sobě nesobili,
aby darmo dávali, aby nesmilnili; a teď die, aby obého rósti až do žně
190 nechali, aby z své hlúposti, a snad druzí i ze zlosti, pšenice s kúkolem, t.
dobrých se zlými nezahubili, neb on sám, jenž nemóž poblúdití, v súdný
den die anjelóm svým jako spravedlivý súdeč, aby kúkol v snopy svázali.
Neb zlým budú nohy i ruce svázány a budú v zevnitřnie temnosti uvrženi,
ale pšenice, to jest všichni vyvolení, do stodoly radosti nebeské budú
195 sebráni.

A znamenaj tu, že jakož kúkol některak prospěšen jest pšenici, neb
vieže spolu stéblé, že móž lépe státi proti větru, aby neklátil ji, jako by
klátil, když by kúkole nebylo – a na počátčě něco podoben jest kúkol
k pšenici a vytrhánie by kúkole bylo škodné, kdyby jej trhali a pšenici
200 tlačili –, tak zlí, když sú řiedce rozseti mezi dobrými, něco sú dobrým ku
pomoci veliké odplaty a jsú jim jako k zvykání v boji duchovniem. Neb
kdyby nižádný zlý dobrému nepřekazil, dobrý by neměl pokušenje, a tak
ani boje velikého, protož neměl by veliké odplaty; ale že zlý jest dán dobrým
na pokušenje, aby setrvajíce proti jeho zlosti měli velikú odplatu, protož
205 všech zlých vytrhánie, kdyby nynie bylo, byla by dobrým veliká újma.
Protož nejvyšší pán a najmúdrější die: „Nechte obého rósti až do žně.“

Avšak druhy slušie světským kúkol vypléti vedlé rady písma božieho,
ale ne vedlé jich všech ustavení; i mohú to druhy učiniti, ale s velikú radú
rozumných lidí v písmě božiem a z milosti a s pilností, aby pšenice nepo-
210 tlačili ani z kořen vytrhali. Ale Petrovi v 18. kap. sv. Mat. prikázal jest
spasitel člověka hříšného po třetiem napomenutí, když má hříech na sobě
zjevný a obce nechce poslúchatí, aby se ho varoval jako pohana a zjevného
hříšníka, ale nepřikázal mu zabiti; a pak nynější náměstkové Petrovi
upletli sú se v popravu, a vzdějíce vernému křesťanu kacieř, i upálé, jako
215 sú kněžíe učinili Ježíšovi.

Předmětem výkladu je Mat. 13,24-30 – 3 *nasál jest naseł* – 4 *vzroste zelina*
vzrostla rostlina – 5 *úžitek učiní přinesla úžitek* – 7 *pochoť vznik, počátek* – 11 *sviežte*
svažte

14-21: Mat. 13,36-42 – 17 *zlostní špatní, hříšní* – 18 *skonánie konec* – 21 *zlost*
zlo, zlé skutky, hříchy; *pustie vsadí; škřěhot zubóm skřípění zubů* – 22 *jehož nižádný*
nemóž polepsiti a to nikdo nemůže lépe vyložit – 23 *srozumějíc porozumějíc*

28 *členie evangelia* – 33 *nevěry nevěření, nevíry; s dřeva se stromu* – 37 *zđělal*
jest je kúkolem udělal je kóukolem, dal jim podobu kóukole –

40 *vzní zní* – 41 *požívají sbožie užívají majetku, bohatství* – 43 *ano že (to)* –
47: Luk. 14,15 – 49 *druhé ... třetie atd. za druhé ... za třetí atd.* – 51 *Výklad: tzv.*
Glossa ordinaria, soubor výroků církevních učitelů k jednotlivým místům v bibli –

52 *skóro-li ... budú* zdali brzy ... budou – 57 *Řehoře*: Homiliae in evangelia (Kázání na evangelia; PL 76, 1118) – 64 *synův Zebedei* (lat. tvar) synů Zebedeových – 65 *ať sedneta* (duál) ať usednou – 66 *ted zde* – 70 *činí póžitek* přináší užitek – 71 *poživá právé* užívá řádně, správně – 72 *mistři a zákonníci* řemeslní učitelé a vykladači zákona Mojžišova – 74 *Jan Zlatoustý*: Opus imperfectum in Matthaëum (Nedokončený výklad na Matoušovo evangelium, hom. 44; PG 56, 881) – 77 *sprostní prostí*, neučení – 78 *velmě* velmi – 80 *aby nesrozuměli* aby neporozuměli, aby se nepoučili – 82 *aby bludu neznamenali* aby nepřišli na blud – 83 *by od světských ne tak vzácní byli* že by je laikové nechovali v takové úctě

86 *ať mají* mají-li – 87 *a hóře* a co je horší – 88 *zákona umělym* znalým zákona (božího) – 89 *klíče uměnie* přístup k poznání – 92 *rozum smysl* – 94 *pro rozum* pro porozumění – 95 *neurozumieš* neporozumíš, nepochopíš – 104 *prvé* dříve; *jelikožto* jakožto, jako – 108 *milováním* láskou

110 *neostřiehajice* protože nestřeží; *Augustin*: Quaestiones septemdecim in Evangelium secundum Matthaëum (Sedmnáct otázek na evangelium podle Matouše; PL 35, 1367) – 118 *vzvěděti* dověděti se – 119 *něbrž* ba, ba spíše – 121 *Beda*: mnich a filosof († 735), který se zasloužil o rozšíření křesťanství k Anglosasům; citát neurčen – 122 *za čas na čas* – 123 *aby lehčejie* pokusil aby snadněji uvedl v pokušení

138 *zasě* naopak – 140 *slepíci* zaslepenci – 142 *ani jak, že* (to oni); *tunu heryňkóv* bečku sledů, ryb – 143 *postavón* štůček – 144 *buly dobyti*: nařízení spálit knihy Viklefovy bylo vydáno již papežem Alexandrem V. (r. 1409) a provedeno 16. července 1410 (za papeže Jana XXIII.); *na niž* v niž – 147 *almužniky* těmi, kdo dostávají almužny, tj. nadace, důchody – 149 *ostati* zanechat; *řádem a dobrým úmyslem* řádně a správně – 151 *u Pražě v radnici* v Praze na radnici – 154 *ale brž* ale; *stáli sú* stavěli se na odpor; *v obecné škole v koleji* v universitní koleji; *dovodili sú* dokazovali – 155 *s rotú* se skupinou, se stranou – 156 *sú nesměli* neodvážili se – 157 *Štěpán Pálec*: vrstevník Husův (srov. zde na s. 221) – 158 *někdy* dříve, kdysi – 159 *Stanislaw*: Stanislav ze Znojma, jeden z učitelů Husových; *vzdvihla sta sě* (duál) zvedli se, postavili se na odpor – 160 *na niž jest dal kříž* již vyhlásil křížovou výpravu (bula byla vydána v září 1411) – 162 *Nápuľského* Neapolského; *s ním držie* jsou s ním ve spolku – 167 *sú odvolávali* odmlouvali, reptali – 169 *Martin, Jan a Stašek*: tovaryši popravení za odpustkových bouří – 170 *položeni sú* jsou pochováni

171 *věrnú* pravdivou – 172 *sú sě na smrt posadili* vydali se na smrt; *příleži* hodí se – 176 *něnie* nyní – 178 *hájejí* brávají v ochranu – 179 *sú zesnuli* usnuli – 185 *věrnú kněží* věrné kněžstvo, věrné kněze – 187: Jan 2,5 – 188 *aby sobě nesobili* aby si neosobovali, aby nezískávali pro sebe – 193 *v zevnitřnie temnosti* do pekelných temnot

197 *vieže spolu stěblé* svazuje, spojuje stěbla – 198 *něco* poněkud – 200 *kdyby tlačili* kdyby šlapali – 200-201 *sú ku pomoci veliké odplaty* dopomáhají k veliké odplatě – 202 *kdyby nepřekazil* kdyby nepřekážel – 209 *z milosti* z lásky; *s pilností* s úsilím – 213 *náměstkové* nástupci – 214 *upletli sú sě v popravu* pletou se do souzení; *vzdějice* nadávající

NEDĚLE NA MASOPUST

Sv. Lukáš v 18. kapitule

V ten čas pojal jest (súkromie) Ježíš dvanádst učedníkův a řekl jest jim: Aj, jdeme (neb vstupujem) do Jeruzaléma a budú dokonány všechny věci, kteréž psány sú skrze proroky (neb od prorokův) o synu člověka

(Marie panny). Neb bude dán (od kniežat) pohanóm, bude posmievan
5 i bičován a uplvan; a když ho zbičujú, zabijí ho, a den tretí z mrtvých
vstane. A oni nic těch věcí nerozuměli sú a bieše slovo toto skryto od nich;
a nerozumiechu, které věci biechu řečeny od něho. A stalo se jest, když se
blížil k Jericho (městečku), slepý jeden sedieše vedlé cesty žebře. A když
10 uslyše zástup minující, tázáše, co by to bylo? I řekli sú jemu, že Ježíš jde
Nazaretský. I voláše řka: Ježíši, synu Davidóv, smiluj se nade mnú! A kteří
napřed jdiechu, láli sú mu, aby mlčěl; a on mnoho více voláše: Synu
Davidóv, smiluj se nade mnú (neb milostiv mi buď)! A stav Ježíš, kázal
ho přivesti k sobě; a když se přiblížil, otázal ho řka: Co chceš, tobě učiním.
15 A on vece: Pane, ať vidím. A Ježíš vece jemu: Prozi! Viera tvá tě uzdra-
vila (tověz pro vieru si uzdraven). A ihned viděl jest a šel jest po něm,
velebě (chvále) boha; a vešken lid (všechna obec), když uzřě, dal jest
chválu bohu.

Svaté toto čtenie cierkev svatá, jenž jest sbor věrných křesťanów,
dnes svým synóm jest na památku položila, aby pamatujice svého milosti-
20 vého otce umučenie hrozné a smrt nevinnú, ohavnú a ukrutnú, od marnosti
se zachovali věduce, že pro ně dal se k tomu utrpení a k té smrti. Ó běda
bláznivým masopustníkom, jenž zapomenúce dobrodienstvie tak velikého
i dadie se k marnostem, jimiž se posmievají svému otcí! A abychem se
vystřehli od hříechu, jenž tento čas najvíce lidem panuje, to svaté čtenie
25 srdečně znamenajme! Aj, co die spasitel učedlníkom, pojem je súkromie?
Že jde dobrovolně k posmievaní, uplvaní, bičování a k zabití – a masopust-
níci pójdú k smilství, obžerství, k bláznovství a k své duše zahubení! Proč?
Neb jeho svatému čtení nerozumějí, tověz že ač slyšie a tělestně rozumějí,
ale v duši mile nepřijímají. Aj, apoštolé také, ještě tělestní, nerozuměli sú
30 jeho řeči, ana jest velmě zjevná, jakož každý móż jí rozuměti. I die svatý
Lukáš: „Pojal jest Ježíš dvanádet učedlníkov a řekl jest jim.“ „Pojal
súkromie“, jako die sv. Mat. v 20. kap., aby se jiní menší učedlníci nepohor-
šili. „Dvanádet“, mezi nimiž byl Judáš, proto, aby vystřehl ho pro budúcí
zradu; a jiné vystřehl, aby v jeho z mrtvých vstání nepochybovali, jakož
35 die sv. Řehoř: „Vykupitel náš, věda, že pro jeho umučenie učedlníci se budú
mútití, jim daleko napřed svého umučenie múku i svého z mrtvých vstanie
oslavu jest pověděl, aby, když by, an mře, viděli, jakož jim jest pověděl,
také že z mrtvých vstane, nepochybovali. A že ještě učedlníci tělestní
nemohli sú srozuměti slov jeho tajemstvie, k divu je přivedl, když jest před
40 nimi slepý zrak vzal, aby ti, kteříž slov tajemstvie nestihli, u vieřě nebes-
kými skutky byli potvrzeni.“ To sv. Řehoř.

Procyona se Epistola prame A-
stra Jana zhusyngze

In Iste Jan hno wnadegit Ma
ha bozi wicimni wscie czech
gei; boha mlitgi a sudu mi
lowati z adost swi y moditbu nesti
recim wykazugi aby w milosti bozi
predywali wicimni a w bohu mlitgi
stie mi gei to wnyss pablo aby zna
menali kerak; bor pyssiy a lakomy
a wssye obawnosti plny potupil ge
knyhy me ceste. gich; gest auissy
sskl am widiel. A by ge slyssal wch
dy by gin nerozumiel. Neb wzora
byli su wlassy francuzy Englishy
Hspani menty. a gin ginych yazi
know godne aczby gin ego rozumiel
Wskup Jan Aptomyslky genz
gest tu byl agini czechowe nabadači
a kaptulu prastu y wyskhradsku.
Oduch; posslo ge pohanenie praw
dy bozje y nasse; zemie ceste gi; ya
mam wnadegit bozi za zemi naylep
ssy wicry zamenage z adost klowu
bozje a obycycom. O byssie wic
dieli ten; bor genz; se nazywa; boran
nayswicencyssim a ze nemo; pobli
dit. Wssie spatryzlyby obawnost
prowelitu omci; sem slyssal obcznie
od Swabiuow ze Konstancye neb
kostunze gich; wicsto zatezygeti let
nezbude hricchow keraz; ge spatshal
ten; bor w gich; wicstie. A rku wssie
ku wicze ze su se pohorssyli tie; bor
a plwali su druzy widuce obawne
wicry. a ya wam prawni ze kopy;
sem stal przednic; bor; prwim den
spatryw ano mjadneho radu neme
rzek sem klasytic kopy; su wssy; genz;
krcieli takto. A muel sem by wicssy;

poznawost do brota a sepssy rzad byl
w rco; bor; nei; ge. Tedy; nayw
ssy kardynal rcek; ge kerak; mlitwis
Nahradie sy pohornigi mlitwis a
ya sem odpowiedal rzki; neb nahra
die; z adny proti mme nekrcizal ale tu
to wssy; genz; druzycie. A ponewad;
takym nerzadan; stel gest ten; bor;
genz; gest wicze; slosti wczynil; nei; do
broty. Wicim; a w bohu; mlitgi; krci
stane; neb; wic; sebe; wczynil; gich; wy
nessenim; genz; ofam; gin; neprospe
ge. Onie; se; roz; letie; yabo; meryli; a v
stawenie; gich; stane; yabo; paucyona.
Wic; su; cshiel; wstrassyt; ale; nemo
bli; su; bozje; mozy; wemnie; pccimocy
Wssim; su; proti; mme; nekrciel; gini
yabo; su; slysseli; pam; mlitwis; genz;
su; stali; stacimie; podle; prawdy; wa
zawss; se; wssie; hanby; L; czechowe; ho
ra; wane; y; polacy; A; wssal; zwlasse
pam; Wazlaw; z; Wude; a; pam; Jan; z
eshimni; neb; tu; su; stali; genz; ge; kerak;
Hymund; sam; pustal; w; bor; a; sly
sseli; su; ze; kopy; sem; rzek; zad; nauce
me; psalli; se; ego; zle; chyy; naučen; byti
Tedy; kardynal; nayw; wssy; rzek; ge
ponewad; chczes; naučen; byti; to
naučenie; maso; odwolati; iabo; pade
sar; mistrnow; pifina; swachso; nalezlo
gest. A; y; krcissye; naučenie; tak; by
swata; Katherina; diewka; mlada; me
laby; byla; wstupti; prawdy; a; wicry
pama; ge; z; krcy; sta; proto; ze; pade; far
m; strow; proti; me; gest; bylo. A; le; sta
la; gest; draba; diewka; az; dosimti; am
stry; gest; ku; pam; bohu; przywedla;
gich; ya; hrczessy; nemo; su; przywe
sti. Tot; wam; pissy; aby; ste; wic; dieli
ze; su; mjadnym; pishim; am; krcym
duowody; mme; krcy; z; on; bli; nei; liti

10. Hus na hranici – vyobrazení v Jenském kodexu

11. Zbytky nástěnných nápisů v Bellémské kapli

12. Soška Jeronýma Pražského na táborském městském znaku

Z té řeči máš, že jim své umučenie napřed, než jest trpěl, pověděl pro
jich potvrzení. Též nám se dnes čte to čtenie, abychom hřiechův se varo-
vali, a v svaté paměti jeho majice umučenie, v dobrých skutciech sebe
45 potvrdili. Dále máš, že jim řekl: „Aj, jdeme do Jeruzaléma,“ tověz dobro-
volně, ne bezděčně. V tom ukazuje své veliké k otci poslušensvie, svú
velikú pokoru a své veliké milosrdenstvie. „A budú dokonány vsecky věci,
kterěz psány sú skrze proroky,“ to jest budú naplněny. Psáno bylo o něm
od prorokův, co má činiti, co trpěti a co za obě má vzieti, za své oslavenie
50 a naše vykúpenie. „Neb ty věci psány sú o synu člověka“, t. o Kristovi, jenž
jest syn jednoho člověka, panny Marie; což se dokoná, die „neb bude dán
pohanóm“.

Tu věz, že otec dal ho na smrt, jakož die sv. Pavel k Římenínóm v 8.
kap.: „Zvláštniemu synu svému neodpustil jest böh, ale za ny za vsecky
55 dal jest ho, tověz na smrt.“ Dal se jest také sám za nás, jakož die sv. Pavel
k Efezským v 5. kap.: „Dal se jest sám za nás obět.“ Dal jest ho Judáš,
jakož die sv. Mat. v 26. kap., že jest řekl: „Co chcte mi dáti, a já vám ho
zradím?“ Dali sú ho biskupové a knězie i zákonnici Pilátovi k smrti, jakož
jemu řekl jest Pilát: „Lid tvój a biskupové tvoji dali sú mi tě, cos učinil?“
60 Dal ho Pilát konečně na smrt, jakož die sv. Lukáš v 23. kap.: „Ježíše bičova-
ného dal jest k jich vóli.“ Važiž, že böh otec dal ho z veliké milosti našeho
spasenie, a on se též dal; Judáš dal ho z velikého lakomstvie a knězie s bis-
kupy z veliké závisti. S Judášem držie nynější svatokupci a zrádcě a prodava-
vači pravdy a s kněžími a s biskupy držie závistiví, kteří hubie ty, jenž boží
65 pravdu káží.

Dále die čtenie „bude posmieván“. Tu věz, že posmievali sú se v domu
biskupa Kaifáše jeho múdrosti, když sú, zavázavše jeho oči, s ním na mocho-
drž hráli, řkúce v 23. kap. sv. Luk.: „Hádaj, Kriste! Kto jest, jenž tě bil?“
Jako na jhře říekají zaviežice oči a udeřiece: „Kto v tě?“ Druhé posmievali
70 sú se jeho tichostí u Eroda v domu, že jim k jich vóli neodpověděl; protož,
die sv. Luk. v 23. kap., pohržel jím Erodes i jeho lid a dal na něho rúcho
bielé na znamenie, že jest blázen. Třetie posmievali sú se jeho králevému
důstojenství u Piláta, davše trest v ruku jako berlu a korunu trnovú na
hlavu a oblekše v prozladené rúcho, i říekali sú klekajice a tepúce títí
75 v hlavu: „Zdráv, králi židovský!“ Potom sú plili v tvář jeho i Židé u Kaifáše.
Čtvrté posmievali sú se jeho moci, chodiece okolo kříže, volajice: „Haha, ty,
jenž boříš chrám boží, pomoz sobě!“ A jiní: „Jiným jest pomáhal, nechť
sobě pomóže!“ A opět: „Doufalf jest bohu, nechť jemu pomóž nynie,
chce-li!“ Aj, takť sú naplnili posmievanie.

80 Ó milí synové Kristovi, i nejde vám to nynie k mysli? Aj, vysvobódcě
věžňův zrazen jest, oslava anjelův v posměch jest, pán všeho světa mrskán
jest, zrcadlo nepoškrvněné a krása věčné světlosti uplvána jest: i zdalif
nynie netrpí tak veliké protivnosti od zlých křesťanův? Však die sv. Pavel

85 k Židóm v 6. kap., že ti, ktoríž jednu osvietení sú a okusili sú daru nebes-
kého, jako jsú kresťané, jenž sú verú osvietení kresť prijeli a slovo božie
prijímali, a opěť v hriechy smrteľné padajú, ti druhé sobě syna božieho
mučie a v posměch mají. Takť die sv. Pavel. I zdaliť nynie u biskupóv jeho
múdrosti sě neposmieľajú ti, jenž jeho život za bláznovstvie mají? A kto jim
90 die: Neprodávajte moci duchovnie, jenž slóve duši poručenie, oltářóv, koste-
lów a oleje svěcenie, rozhrěšovánie a žakovstva svěcenie, nebť die spasitel:
„Darmo ste vzěli, darmo dajte,“ a oni ihned: Toť kacieř! Toť blázen! Chce
nás již učiti. Bíte ho, rujte, do žaláře ve tmu vsaďte, ať nás neučí! I zdaliť sě
také jeho múdrosti neposmieľajú? On velmě múdrě ustavil, a biskupové
v posměch mají. Co? Aby biskupové světsky nepanovali, aby nesmilnili,
95 aby kázali, aby lid velmě snažně k spasení vedli.

Těž pohřiechu v domiech kniežetských tiší sú v posměch a u súdci
pravda nalězá pomoc jako Kristus u Piláta. A to pohřiechu od kněží pochodí,
že oni sami jim zlý příklad dávají, křivě súdiece jich netreskci, ani jim káží,
ani rady dávají, kterak by právě súdili, ale brž naučie, kterak by pravdu
100 udusili. Jako sú biskupové, doktorové, kanovníci, opatové, faráři a zákon-
níci vydali radu svěským na radnici neb na rathauzě, aby potupili mnohé
kusy a kazatele druhé aby od kázanie slova božieho odstrčili; to sú dokto-
rové Páleč, Stanislav s druhými vydali, s Eliášem, s Brodem, s Ború a s Ši-
monem. Ale ač sú potupili, že knězie nemají panovati světsky, však vždy
105 stojí pravda chudého Krista, jenž nechtěť panovati, řekl jest učedníkóm
svým: „Králové svěťští, tiť panují, ale vy ne tak.“ A ač sú potupili, že
desátkové jsú pravé almužny, avšak ač oni nechtie slúti, však požívajice
desátkóv jsú almužníci: neb sú jich ani po dědictví došli, ani kúpili, ani
vydělali, ani v kostky vyhráli, jedne ač by druzí, kupujice obroky u papeže
110 neb u jiných, jak jich došli; avšak vždy desátkové jsú almužny, od lidí pro
boží chválu za duše dány. Protož říekají jim zádušie, i oni sami, když jim
kto chce škoditi, tehdy žalují, kvielé, volají, káží, že jim chudé zadušenje
berú a hubie; ale když jim nižádný nepřekážie, tehdy nazývají panstvie!
Čertovi páni! Kdeť sú od Krista k svěskému panování povoláni? Snad onde:
115 „Chceš-li býti dokonalý, jdi a prodaj všecky věci, které máš, a daj chudým
a poď po mně.“ Na to slovo die sv. Augustin, že to jest prikázanie zvláštne
kněžské, kanovnícké i mnichovské. A svatý Bernard, piše ku papeži, jenž
slul Eugenius, die, že nemá panovati, přivodě jemu i svatého Petra řeč
i Kristovu; a die zjevně na toto slovo: „Králové pohanští panují, ale vy ne
120 tak,“ die teď zjevně: „Apoštolóm zapověděno jest panování!“

Ale již toto jest v posměch a v potupenie od času, jakž jest dáno papeži
od Konstantina krále panování, po třech stech let a po prvém po Kristovi.
V kteréžto dánie hlas jest slyšien, že „dnes jest jed vlit v cirkiev boží“. I pravie oni, že ďábel to řekl, a já diem, že buď anjel boží neb ďábel, vždyť
125 jest pravdu pověděl. Neb tiem nesčastným sbožím, jež Kristus nazývá

mamonovú zlost, Luk. 16., zjedovatělo a ztráveno jest nám takměř všecko křesťanstvo na duši. Odkud svárové mezi papeži, mezi biskupy a mezi jinými kněžími? Psi se o kost hryzú, vezmi kost, a přestanúť: nebud sbožie u kostela, a nenalezneš k němu kniežka! Odkud svatokupectvie, odkud přielišná v kněžích pýcha nad světské, odkud jich smilstva? Jistě od toho jedu. Ale tělestní ucedlníci Kristovi, tověz ti, jenž po Kristovi jdú, aby tělo pásli: knězie, mnišie a žáci, tiť tomu nechtie rozuměti. A co jest těch tělestných, kteříž proto jsú knězie, aby byli bohati, lidu vzácní, jiesti, píti dosti měli a v rozkoši přebývali! Byl by toho dówod, kdyby knězie všichni tak byli živi jako Kristus s apoštoly: aby majíce oděvec podobný a co jiesti a píti ku potřebě, měli na tom dosti, jako die sv. Pavel 1. Timoteovi v 6. kapitule.

Dále die čtenie: „A stalo se jest, když se blížil k Jericho, slepý jeden sedieše vedlé cesty žebře.“ Tu vedlé výkladu svatého Řehoře Jericho jest nedostatek našeho tělesenstvie, k němuž se Ježíš přiblížil, když se syn boží vtělil, a člověku světlo, kteréž jest byl hřiechem ztratil, jemu navrátíl. Neb poňavadž se böh v tělesenství ponížil, člověka jest k božským věcem povýšil; kterýžto člověk, právě jakož die čtenie, slepý podlé cesty žebře sedí; neb Kristus pravda die: „Já sem cesta.“ Protož ktož světla věčné jasnosti nezná, slepý jest; ale věři-li, že Kristus vykupitel jest, tehdy vedlé cesty sedí. A věři-li, ale ještě modliti se Kristovi mešká, aby světlo věčné přijal, tehdy slepý u cesty sedí, ale ještě, aby světlo viděl, neprosí; pakli věři a u cesty sedí, a již srdečně volá, znaje své temnosti a žádaje, aby viděl světlo, tehdy volaj srdečně: „Ježíši, synu Davidów, smiluj se nade mnú!“

A tu ještě znamenaj v tom slovu: „Slepý jeden sedieše vedlé cesty žebře“, že duchovně čtyři věci v naší biedě se znamenají: Prvé slepota, že die „slepý“; druhé mdloba, že die „sedí“; třetie blud, že die „vedlé cesty“; čtvrté chudoba, že die „žebře“. Neb člověk jest pro hřiech slep, mdel, bludný a velmě chudý: slep, že boha právě nezná; mdel, že nic duchovnieho dobře nečiní; bludný, že v přikázání, jenž jest cesta božie, nechodí; a chudý, že vše, což jest měl, to jest ztratil. Neb zhřěšiv smrtedlně, ztratil jest boží milost, i duši, i tělo, i vše, což jest v milosti měl, tak že, jakož die sv. Augustin, nenie hoden chleba jiesti; neb jsa v hřieše smrtedlném, jest zrádce a protivník boží, a tak nenie hoden chleba ani které věci požívati. A to by se nevěřiciemu dokázalo, kdyby v tom hřieše umřel, že by tělo červie, lidé sbožie a duši čertie vzěli, a on by v pekle nemohl ničehož k vůli požívati. Dówod jest na onom bohatci pohřebeném v pekle, jenž je nemohl mieti k své žádosti krápě vody. Protož třeba slepému volati a řeči: „Ježíši, synu Davidów, smiluj se nade mnú!“

Tu znamenaj, že slepec tento vyznal jest, že Ježíš jest pravý böh i člověk. Řka „Ježíši“ ukazuje, že jest böh pravý, neb Ježíš, jako anjel Gabriel vyložil jest, řečeno jest „spasitel“. A řka „synu Davidów“ vyznává,

že jest pravý člověk. A řka „smiluj se nade mnú“ ukazuje jeho moc a milosrdenství; neb by neměl ho za mocného, jenž by ho mohl uzdraviti, a za milosrdného, jenž by ho chtěl uzdraviti, tehdy by ne tak velmě k němu volal řka „smiluj se nade mnú!“ Protož die sv. Jan Zlatoustý: „Ó človče, nečetls knih, jsa bez očí; i kteraks poznal světlo světa?“ A odpovídá sám řka: „Věru pán osvěcuje slepé!“ Dále viz, odkud tento slepý vzal jest pochop, aby poznal Ježíše, a shledáš, že z slyšení a z otázaní; neb die čtenie:

170 „A když uslyše zástup minující, tázáše, co by to bylo?“ Tu jest naučení, že otázaním a slyšením o Ježíšovi lidé přichodí ku poznání viery a tak i k spasení, jakož dovodí sv. Pavel k Římenínóm v 10. kap. řka, že viera jest z slyšení a slyšení nemóž býti bez pravení neb kázání. – „Řekli sú jemu, že Ježíš jde Nazaretský.“ Ježíš Nazaretský proto, že v Nazaretě jest vzkříván i vychován. Nazaret slóve květu, a který květ více v ctnosti kvetl než Ježíš? „I voláše“, ale srdcem více než usty: „Ježíši“, t. spasiteli a tak bože, „synu Davidóv“ a tak človče, „smiluj se“, moc a milosrdenství ukáže „nade mnú“, jenž jsem biedný a tvého milosrdenství potřebný. „A kteří napřed jdíechu, láli sú mu, aby mlčel.“

185 Ó zlí lidé, bráníte volati k Ježíšovi, aby se smiloval; avšak on die skrze Davida: „Volati bude ke mně, t. potřebný, a já uslyším ho a vzvelebím ho.“ Tento silně následují zástup nynější, jenž brání Ježíše Krista jmenovati, jimž ti sú v ohavnosti, kteříž často Ježíše Krista milují a jmenují. Aniž od počátka, jakž sú křesťané nastali, mezi křesťany nebylo jest tak jméno

190 Kristovo zavrženo jako nyní, a zvláště od kněží, že ač v svých hodinách jmenují Krista, avšak velmě se protiví, když slyší kazatele neb jiného člověka, an jmenuje Krista. Ale věrný křesťan, netbaje na ten chaterný svódný zástup, jenž předčí před Ježíšem, svá ustavení a přikázání více velebě než Ježíšova, ten, řku, křesťan volá z srdce bez strachu ještě více:

195 „Ježíši, synu Davidóv, smiluj se nade mnú,“ neb není písma, by kdy kto volal tak k němu, a nebyl uslyšán. A divná věc, že biskupové a knězie, mistři a zákonníci neříkali sú jemu rádi Ježíš, než: opilec, žráč, hříšník, ďábelník, blázen, svódc, zločinec neb zlosyn, rúhavec, to jest kacíř, jakož čtenie ukazuje. Tak nyní jeho údóm věrným říekají, a tak i jemu, neb die on sám:

200 „Což ste jednomu nejmenšímu z mých učinili, mně ste učinili.“

„A stav Ježíš, kázal ho přivesti k sobě.“ I stáním, i přikázáním, i mluvením, i skutkem milostivý Ježíš ukázal jest tu milosrdenství. Ó milostivý Ježíši, slepý nemóž po tobě jíti, a ty ho čekáš; brání jemu k tobě volati, a ty ho přivesti velíš. Ó milosrdný Ježíši, vieces vážil hlas jednoho slepého než hlas zástupa velikého. Ó milostivý Ježíši, nyníet by papež, arcibiskup

205 a všelikaký prelát neb král nestal tak k volání jednoho slepého žebráka, aby se nad ním smiloval, pravdu volajícímu učinil. Nebť die Isaiáš v 1. kap.: „Sirotku nesúdie a přě vdovy nevchodí k nim.“ Pakli kdy vejde, ale prvět ji objedie, aneb roky ztrávie, žeť jí málo neb nic neostane. Aniž kází chudého

- 210 k sobě přivésti, ale brž káží odehnati; aniž brzy se naleznú ti, jenž by nuzného a zvláště hříšného k Ježíšovi přivedli.
- „A když se přiblížil, otázal ho: „Co chceš, tobě učiním.“ Ó milostivý Ježíši, mile si slepého žebráka ščakal, ochotněs ho otázal řka: „Co chceš?“, sladce a štědrě k prosbě jemu si se poddal řka: „Co chceš, tobě učiním.“
- 215 Vóle jeho na něm ptáš; zda mieníš, že neuzdravuješ těch, jenž k tobě nevolají a nežádají tvého smilování, ale uzdravuješ ty, jenž volají: „Ježíši, synu Davidóv, smiluj se nade mnú?“ Protož ty tiežeš ho, ne by nevěděl, co chce, ale že chceš, aby ty byl prošen, aby srdce k tobě pozdvihl, aby k žádosti věččí popudil a utěšil, že uslyšíš.
- 220 „A on vece: Pane, ať vidím!“ Znamenaj slepého prosbu! Prvé řekl „Synu Davidóv“, ale již die „pane“, jako by řekl: Jelikož jsi syn Davidóv, můžeš se smilovati, ale nemůžeš slepých osvécovati; ale jelikož jsi pán všeho světa, jsa synem božím, můžeš slepé osvécovati. Protož dokavad volal jest „synu Davidóv, smiluj se nade mnú“, dotud nevzal zdravie; ale když jest
- 225 řekl „pane“, ihned byl uzdraven; nebo on jest pán, jenž osvécuje slepé. Protož věř slepý, že on jest ten pán, ihned die: „Pane, ať vidím!“ Tu die sv. Řehoř: „Aj, slepý od pána ne zlata, ale světla žádá, nechce nic kromě světla žádati; neb ač co kolivěk slepý móż mieti, bez světla nemóz viděti, co má. Protož následujme ho, bratříe najmilejší, o němž slyšíme, že i na duši
- 230 jest uzdraven i na těle. Ne falešného sbožie, ne zemských daróv, ne zhynujících ctí od pána, ale světla žádejme; ne světla, kteréž v miestě móż býti zavřieno a kteréž s časem bude skonáno, které noci bývá přetrženo, kteréž obecně od nás hříšníkóv bývá vidieno, ale onoho světla žádejme, kteréž s anjely viděti móżeme, kteréž ani počátka má, ani skonanie, kterémužto
- 235 světlu jistě viera cesta jest. Neb právě slepému, jenž osvícen měl býti, ihned Ježíš jest odpověděl: „Prozři, viera tvá, ta tě uzdravila.“ Ale k tomu pomýšlenie tělestného člověka die: Kterak mohu světla duchovníeho hledati, poňavadž jeho nemohu viděti? Však nejisto jest, jest-li, poňavadž tělestnýmá očima se nesvietí. Tomu myšlení odpovéd jest, že toho myšlenie, kteréž čije ne tělem, ale skrze duši myslí; a nižádný nepochybuje, má-li duši, avšak jie nevidí, a z neviděné duše viděné tělo se spravuje. Ale již co prosíciemu slepci se stalo a co on jest učinil, slyšme. Neb die čtenie: „A ihned prozřel jest, a šel jest po něm, velebě boha.“ Vidí a následuje ten, ktož, co jest dobré rozuměje, činí; ale ten vidí a nenásleduje, ktož, věda, co jest
- 240 dobré, nečiní.“ To svatý Řehoř. „A vešken lid když uzřě, dal jest chválu bohu.“ Též i my týž skutek Ježíšóv vidúce, jděme po něm v ctnostech, chvalme ho, velebme ho, ač sme slepi byli na duši, sediece vedlé cesty, a ne v cestě, kteráž die: „Já jsem čestla!“ A byli-li sme žebráci, chleba jeho svatého těla i chleba tělestného nehodní, volaj každý z nás řka: „Ježíši, synu
- 250 Davidóv, smiluj se nade mnú!“ A všichni spolkem dajme chválu bohu otcí, synu i duchu svatému, jenž jest böh požehnaný na věky.

Předmětem výkladu je Luk. 18,31-43 – 1 *súkromie* v soukromí, stranou – 5 *uplvan* poplivan – 8 *žebře* žebraje – 9 *minujici* míjející, jak jde mimo – 12 *stav* zastaviv se – 15 *tovej* totiž; *po něm* za ním

18 *členie* evangelium – 20 *aby od marnosti se zachovali* aby se zdržovali marnosti – 22 *masopustníkóm* těm, kdo slaví (hlučně) masopust; *dobrodienstvie* dobrodiní – 23 *dadie se k marnostem* oddávají se marnostem; *abychom se vystřehli od hřiechu* abychom se vyvarovali hříchu – 24 *tento čas* v tuto dobu – 25 *znamenajme* rozvažujeme; *pojem* pojava, vzav – 28 *tělestně* skutečně, v konkrétním smyslu – 29 *tělestní*: tj. neosvěcení – 33 *Judáš Jidáš*; *aby vystřehl ho* aby mu dal výstrahu – 35 *Řehoř*: Homilia in evangelia (Kázání na evangelia; PL 76, 1082) – 36 *se mútiti* rmoutit se, trápit se – 37 *an mře* jak umírá – 40 *nestihli* (m. *nesstihli*) nepostihli, nepochopili – 42 *z té řeči máš* z toho plyne závěr – 43 *pro jich potvrzenie* aby je utvrdil – 46 *ne bezděčně* ne proti vůli, ne z donucení

54 *zvláštniemu* vlastnímu – 57 *chcte* chcete – 58 *biskupové* židovští velekněží (Annáš a Kaifáš); *zákonníci* učitelé a vykladači zákona Mojžíšova – 59: Jan 18,35 – 61 *k jich vůli* aby si s ním udělali, co chtějí; *važiž* považ

67 *na mochrž* na slepou bábu – 69 *na jhře* při hře – 70 *u Eroda* u Herodesa – 71 *pohržel* pohrdal – 72 *králevému* královskému – 73 *trest* (2. p. *třsti*) trestinu, rákos – 74 *prozlacené* protkávané zlatem – 75-79: Mat. 27,29 a 40 a 43 – 77-78 *Jiným jest pomáhal*: Luk. 23, 35 – 78 *doufal jest* bohu věřil v boha, spoléhal na boha

80 *nejde vám to nyní k mysli* nemůžete to nyní pochopit; *vysvobodce* vysvoboditel, osvoboditel – 83 *protivnosti* protivenství – 85 *sú přijeli* přijali – 86 *druhé* podruhé – 89 *duši poručenie* udělování svátosti umírajících – 90 *žakovstva* kleriků, nižších duchovních – 91: Mat. 10,8 – 92 *rujte rvěte* – 93 *ustavil* ustanovil

96 *knížetských* knížecích – 97 *pochodí* pochází – 99 *právě* spravedlivě – 100 *zákonníci* mniši, řeholníci – 102 *kusy* články (učení); *aby odstrčili* aby zapudili, vyhnali – 103 *Páleč, Stanislav*: Štěpán Páleč, Stanislav ze Znojma, dřívější přítel Husovi; *s Eliášem, s Brodem, s Ború a s Šimonem*: mínění universitní mistři Jan Eliášův, Ondřej z Brodu, Jiří z Boru a Šimon z Tišnova – 106: Luk. 22,25-26 – 107 *desátkové* desátky, část výnosu odváděná duchovním správcům; *požívajice* užívajice, berouce – 108 *sú jich ani po dědictví došli* ani jich nedosáhli dědictvím – 109 *jedne ač by leda že by*; *obroky* obroci, prebendy, z nichž plyne důchod – 112 *zadušenje* záduší, příjmy – 115-116: Mat. 19,21 – 116 *Augustín*: jde o spis neznámého autora, připisovaný Augustinovi, Sermo de contemptu mundi (Řeč o pohrdání světem; PL 40, 1215) – 117 *Bernard*: opat kláštera v Clairvaux ve Francii († 1153), církevní učitel, zastánce přísného řeholního života; cit. De consideratione libri V ad Eugenium III. (Pět knih o rozjímání k Eugeniu III.; PL 182, 748) – 118 *přivodě* uváděje, připomínaje

121 *jakž jest dáno papeži...*: ve středověku se tradovalo a věřilo, že císař Konstantin odevzdal papeži Silvestrovi také světskou vládu nad Římem a západem; při této události prý bylo slyšet hlas, že do církve byl vlit jed; smyšlenost této tzv. donace Konstantinovy, na níž církev zakládala své právo na světskou vládu, dokázal už v 15. stol. humanista Lorenzo Valla – 126 *mamonová zlost* hřích lakoty; *zráveno jest* je otráveno – 129 *knížeka* prostého kněze – 131 *aby tělo páslí* aby se starali o tělesné blaho – 135 *oděvec podobný* vhodný oděv – 139 *Řehoř*: srov. Homiliae in evangelia (Kázání na evangelia; PL 76, 1082) – 144: Jan 14,6 – 146 *mešká* otálí

151 *duchovně* v duchovním, přeneseném smyslu – 152 *mdloba* slabost – 157 *Augustín*: příliš obecné místo nezjištěno – 161 *k vůli* podle své vůle – 162 *důvod* důkaz – 163 *krápě* krůpěj, kapku

171 *Jan Zlatoustý*: Pseudo-Chrysostomus, In caecum a Christo sanatum homilia (Kázání na evangelium o slepci uzdraveném od Krista; PG 59, 599) – 173 *osvěcuje*

slepé dává světlo, tj. zrak slepým; *pochop* schopnost chápat – 176 *přichodíe* přicházejí – 179 *vzpěšován* oznámen – 180 *ktiváci* kvetoucí

186: Ž. 90, 15; *vzvelebím* ho povznesu ho, pomohu mu – 188 *v ohavnosti* odporní – 189 *jakž sú křesťané nastali* když vzniklo křesťanství – 190 *v svých hodinách* v modlitbách, které jsou povinni se modlit v určité hodiny – 193 *předěti* osobuje si přednost – 195 *nenie písma* není místa v bibli – 197-198: srov. Mat. 11,19 a Luk. 7,34; *žráč* žrout; *ďábelník* ďáblem posedlý

208 *sirotku nesúdie* sirotkovi nepomáhají k spravedlnosti; *prvéf* dříve – 209 *objedie* vyjedí; *roky ztrávie* spotřebují úroky

213 *si žebráka ščakal* přijal jsi žebráka – 217 *tiežeš tážeš se*; *ne by nevěděl* ne že bys nevěděl

227 *Řehoř*: Homiliae in evangelia (PL 76, 1084-1085) – 230 *zhynujících* pomíjivých – 232 *bude skonáno* zanikne, zhasne – 240 *čije* cítí, vnímá – 241 *sě spravuje* řídí se

O POSTAČITELNOSTI ZÁKONA KRISTOVA

Na sklonku léta r. 1414 konal Hus za pobytu na hradě Krakovci rozsáhlé přípravy k cestě na koncil (církvní sněm), svolaný do Kostnice. Když vyvinul velké úsilí směřující k tomu, aby nebyl obeslán na koncil jako kacír, a když dosáhl možnosti svobodného vstupu do Kostnice, přistoupil k soustředěnému studiu a k přípravě několika projevů. Jde především o dvě slavnostní kázání, která chtěl v Kostnici proslovit. Mimo ně sepsal diskusní úvahu (kvestii) „Utrum lex Iesu Christi, veri dei et hominis, per se sufficit ad regimen ecclesiae militantis“ (Zda zákon Ježíše Krista, pravého boha a člověka, sám o sobě stačí k řízení církve bojující), stručně zvanou *De sufficientia legis Christi (O postačitelnosti zákona Kristova)*. Materiál k těmto projevům shromáždil Hus ještě v Čechách, jejich zpracování snad dokončil až v Kostnici. Latinskou kvestii O postačitelnosti nemohl před koncilem přednést, přítomní čeští páni ji však předložili 30. května 1415 koncilu jménem Husovým písemně.

Je povinností moudrých, aby nejprve člověka pozorně vyslechli, slyšené zkoumali před soudem rozumu, prozkoumané poctivě vážili a teprve potom uvážené s čistým svědomím rozsoudili, varující se přitom hněvu, závisti, nenávisti a malicherné ctižádosti, vlastností, které znemožňují 5 duchu postihovat pravdu a podlamují soudcovu spravedlivost. Proto já, nepatrný a bezvýznamný člověk, chystaje se promluvit před shromážděním nejmoudřejších z celého světa, jak za to mám, zapřísahám vás milosrdenstvím Ježíše Krista, pravého boha i pravého člověka, abyste mne tak, jak 10 jsem právě vyložil, v klidu vyslechli. Vím zajisté z výroku Nikodémova, uvedeného v 7. kapitole Janova evangelia, že zákon nesoudí člověka, dokud ho nevyslechne a nezjistí, co dělá. Proto také praví nejspravedlivější soudce u Lukáše 6: „Nesudte, a nebudete souzeni; neodsuzujte, a nebudete odsouzeni.“

15 Pokusím se tedy já, nejmenší z kněží, tak jako jsem se o to pokoušel v dobách dřívějších, užít na svou obranu Kristova zákona. Chci se přitom, pokud dopřeje boží milost, uvarovat hněvivé mstivosti, závisti a malicherné

ctižádosti a horlivě z celého srdce usilovat o to, abych vzdal čest bohu, vyznal pravdu, vyhladil u bližních zlé podezření a obhájil Kristův zákon. Zajisté je mou povinností obhajovat tento nejpřednější Kristův zákon
20 houževnatě, trpělivě i pokorně, když tak činili Kristus Ježíš a jeho učedníci, i proto, že každý věřící člověk musí začínat od Krista Ježíše, jenž dává v podstatě první víru, jak pokud jde o víru samu, tak pokud jde o její účinnost. Sluší se proto, aby každý věřící začínal od prvního počátku, jenž jest i první poznání. Sám Kristus, slovo boží, je počátek a první poznání, jak
25 vysvítá z jeho vlastního vyznání. Neboť když se ho Židé dotazovali, kdo on je, odpověděl: „Počátek, který také k vám mluvím“ (Jan 8). A je nepochybné, že on je první počátek, což jest bůh, neboť v 1. kapitole Zjevení je psáno: „Já jsem alfa i omega, počátek i konec, praví pán bůh, který jest a který byl a který přijde, vševládny.“ Protože tedy má být Kristus Ježíš
30 ve svém božství nejprve poznán v obecnosti a ve svém lidství má být nejprve poznán v důstojnosti, ježto je otcem a původcem křesťanského náboženství, kterého má každý jeho učedník poznávat, čerpáme především z něho jako ze studnice svou víru.

I začínám od tohoto prvního počátku, pramene nejvydatnějšího, slunce nejjasnějšího a pravého světla, jež osvětluje každého člověka přicházejícího na tento svět, a předkládám posluchačům otázku:

Zda zákon Ježíše Krista, pravého boha a pravého člověka, sám dostává ke správě bojující církve?

Dovozuje se, že nikoli: Vždyť kdyby tomu tak bylo, byly by všechny ostatní lidské zákony a všechna lidská práva zbytečná. Důsledek je falešný a zcela nenáležitý. A důsledek je nejspíš založen na zásadě, že je pochybené, aby se dalo skrze mnohé, co stejně dobře může být vykonáno skrze nečetné.

Avšak kladná odpověď na tuto otázku se dokazuje takto: Zákon Ježíše Krista zcela dostává ke potřebné správě bojující církve; nic k němu nesmíme přidat nebo od něho ubrat. Dostává tedy sám o sobě ke správě bojující církve. Důsledek je zřejmý z toho, že z protikladu následku je možno soudit na protiklad toho, co je předpokladem tohoto důsledku. Ale předpoklad je zajištěn na základě výroku v 30. kapitole Přísloví: „Všeliká řeč boží je ohnivá, štítem je těm, kteří v něho doufají. Nepřidávej nic k jeho slovům, abys nebyl usvědčen a odsouzen jako lhář.“ Z toho je patrné, že na tuto otázku lze odpovědět kladně.

Protože nadevše usiluji o čest boží, o prospěch svaté církve a o to, abych byl věrným údem pána Ježíše Krista, jenž je hlavou a chotěm svaté církve, kterou vykoupil, slavnostně tedy, jako jsem to už dříve častěji učinil, i nyní prohlašuji, že jsem nikdy zatvrzele netvrdil a ani napříště nechci tvrdit nic, co by odporovalo pravdě hodné víry. Naopak jsem zastával, zastávám a pevně si přeji zastávat všecku pravdu hodnou víry tak, že bych raději v naději a s pomocí páně vytrpěl trest kruté smrti než hájil

60 blud pravdě odporující, ano jsem s pomocí boží odhodlán nasadit svůj bídný život pro Kristův zákon, o němž věřím, že byl v každé své částce vydán z úradku přesvaté trojice a vyhlášen pro spásu lidského rodu skrze svaté boží lidi. Věřím dále všem jednotlivým článkům tohoto zákona v tom smyslu, v jakém jim káže věřit blahoslavená trojice. Jako jsem se při svém zodpovídání, universitních projevech i při veřejných kázáních přecho často podrobil, 65 tak i nyní se podrobuji a nadále se chci pokorně podrobovat příkazu, smírnému výroku a poslušnosti tohoto nejsvětějšího zákona, odhodlán odvolat ze svých výroků cokoli, o čem budu poučen, že to odporuje pravdě.

41 založen na zásadě...: srov. Aristoteles, Fyzika I, 6 – 52 Protože nadevše usilují...: tato Husova protestace se těšila účelivé pozornosti husitských spisovatelů. Tak jí užili Petr z Mladoňovic (FRB 8, 54-55), Mikuláš Biskupec v 2. kap. své Tábořské konfese z r. 1431, Oldřich ze Znojma ve své basilejské replice proti Jindřichu Kalteisenovi z r. 1433 (srov. F. M. Bartoš, Orationes in concilio Basiliensi, Tábor 1935, 133-134)

PROHLÁŠENÍ O ČLÁNCÍCH PÁLČOVÝCH

Husovi v Kostnici nepomohly ani připravené obrany a projevy, ani opatrnost, tím méně pochybné záruky krále Zikmunda. Již 28. listopadu 1414 byl uvězněn a zaveden s ním proces jako s kacířem. Vedení procesu se ujala komise, kterou tvořili Jan, patriarcha cařihradský, Bernard, biskup kastellský, a Jan, biskup lubušský. Hlavním podkladem jednání proti Husovi byly žaloby bývalého faráře u sv. Vojtěcha v Praze, později zástupce žalob duchovenstva u papežské kurie, Michala de Causis, a universitního mistra Štěpána Pálče. Největší ránu zasadil Husovi Pálč, a to tím, že podal žalobu sestavenou z 34 článků vybraných ze spisu O církvi a z 8 článků vzatých z kázání a jiných Husových projevů. Pálč tak zá-ludně oživil otázku Husova viklefství a středem žalob učinil dílo, které už dříve bylo vysokými církevními kruhy napadáno; protože koncil už v květnu odsoudil Viklefa a jeho učení, předmětem sporu už nemohla být otázka, zda Husovy výroky jsou správné či nikoli, ale zda jsou to výroky Husovy a zda se shodují s názory a výroky zavrženého Viklefa. V lednu 1415 Hus v nezdravém žaláři, sám jsa těžce nemocen, sepsal svou latinskou odpověď na články Pálčovy. V ní se odráží vážnost chvíle – Husovo vyjádření je psáno vážným tónem, nepolemicky střízlivým, Hus úzkostlivě dbá přesnosti citace a opatrnosti ve vyjadřování. I Husovi bylo zřejmé, že proces takto zá-ludně vedený je ztracen.

5 Já Jan Hus, v naději kněz Ježíše Krista, jakkoli nehodný, mistr v umě-ních a prohlášený bakalář svatého bohosloví na universitě pražského učení, přiznávám, že jsem napsal jakousi knížku O církvi, jejíž exemplář mi před notáři odevzdali členové komise, páni patriarcha cařihradský, biskup kastell-ský a biskup lubušský. Tito členové komise, aby pokárali zmíněnou knížku, předložili mně některé články, prohlašující, že jsou vyňaty z této knížky a v této knížce napsány.

31. V kapitole 19, na listu 4: „Žádného nadřizeného není třeba poslouchati, leč ve smyslu Kristových rad nebo přikázání.“

10 Tento výrok není v mé knížce, ale tenhle: „Po svatých apoštolech nejsme vázáni poslouchat žádného nadřizeného, leda potud, pokud nařizuje nebo radí rady Kristovy nebo jeho přikázání.“ Tento výrok je uveden na správnou míru tím, co předchází, neboť před tím se v téže kapitole praví: „V ctnostných přikázáních máme tedy představeného poslouchat, v neřestných máme se vzepřít.“ Dále se tamtéž praví: „Proto jako se nám poroučí, abychom poslouchali představené ve věcech dovolených a čestných s přihlédnutím k okolnostem, tak se nám poroučí, abychom se jim vzepřeli tváří v tvář, když žijí v rozporu s božskými radami nebo přikázáními.“ Tak se tam praví.

20 Proto je třeba vědět, že kdykoli představený přikazuje podřizenému něco dovoleného nebo čestného, je to božská rada nebo přikázání, obsažené v onom Kristově slovu z Matouše 23: „Na stolicí Mojžíšově posadili se zákoníci a farizeové. Protož všecko, cokoli by vám řekli, činite.“ O tom slovu praví Augustin ve Výkladu na Jana: „Sedíce na stolicí Mojžíšově učí božimu zákonu. Bůh tedy skrze ně učí. Kdyby však chtěli učit svým nápadům, neposlouchejte, nečinite.“ Tak Augustin.

Dále v onom Kristově výroku u Lukáše 10: „Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá,“ je obsaženo vše dovolené a čestné, co směli apoštolové a nyní smějí jejich náměstkové přikazovat nebo radit. 30 Kdykoli tedy představený přikazuje nebo radí něco dovoleného a čestného, je to božská rada nebo přikázání ve smyslu onoho výroku u Matouše 10: „Nejste to zajisté vy, kteří mluvíte, ale duch otce vašeho, který mluví ve vás.“ Z toho vyplývá, že kdokoli je představeného poslušen v tom, co je dovolené a čestné, poslouchá ho ve smyslu božské rady nebo přikázání, 35 protože ochotně poslušnému vnuká bůh ono dovolené a čestné jako radu nebo přikaz dříve než sám představený. Pravím dříve, odvolává se na slova pověděná v Deuteronomiu 24: „Čiň všecko, čemukoli tě vyučí kněží levitští podle toho, co jsem jim přikázal,“ a na ona slova u Matouše 23: „Všecko, cokoli by vám řekli, činite, ale podle jejich skutků nečinite,“ 40 a k výroku: „Kdo vás slyší, mne slyší.“

Nechť se tedy poučí ti, kdo mne pomlouvají, že není pouze dvanáct rad Kristových, vyložených v evangeliu, v jejichž smyslu jsou podřizení poslušní Krista a svých představených, nýbrž že je tolik božích rad, kolik je dovolených a čestných činů, božími přikázáními navzájem rozlišených a závazných 45 pod trestem smrtelného hříchu. Pán zajisté radí, aby každý takový přikaz byl splněn s přihlédnutím k místu, času a k ostatním okolnostem podle vůle představeného.

41. „Dále řekl či kázal [tj. M. Jan Hus], že je odhodlán jít na všeobecný koncil kostnický a že nemůže vědět, co se mu tam přihodí. A kdyby se snad nějak stalo, že by odvolal nebo zapřel učení, které jim v kázáních hlásal a jemuž učil –
50 chtěl tím naznačit čtyřicet pět článků v Praze odsouzených, obsah knihy O církvi, kterou složil, a obsah zmíněných již spisů, které pořídil proti mistrům prve jmenovaným, a jiné své výroky, o nichž jsme právě promluvili výše –, toho kdyby se i dopustil slovem, přece by to nikdy nemohl učinit z přesvědčení,
55 protože prý to je pravé a zdravé Kristovo učení, a v něm aby byli stáli a vytrvali navždy. A tak je to pravda.“

Tento článek je plný lži. Jsem přesvědčen, že tomu, kdo jej sestavil, praví bůh: „Po celý den nespravedlnost obmýšlel jazyk tvůj jako břitva nabroušená. Strojil jsi lest, zamiloval sis zlobu více než dobrotivost, mluvit
60 nepravost raději než poctivost.“ Přiznávám ovšem, že jsem po sobě zanechal lidu list, aby jej četl. Jeho obsahem je, aby vážíce mou práci, kterou jsem se starostlivou péčí s nimi měl, modlili se za mne a setrvali v učení pána Ježíše Krista, vědouce, že nikdy jsem jim nekázal bludy, které mi nepřátelé připisují; a i kdybych byl přemožen falešnými svědky, aby se nedali zmást,
65 nýbrž stáli pevní v pravdě. Ale že prý jsem tím chtěl naznačit čtyřicet pět článků a ono ostatní, to původce článku říká lež a falešně se povyšuje na zpytatele mého srdce. Je zřejmé, že tento článek obsahuje více lži než pravdy.

42. „Dále, že solvaže dorazil a přibyl do Kostnice, napsal nebo dal napsat
70 do Českého království, že papež a císař mu prokázali čest a se ctí jej přijali a že papež k němu vyslal dva biskupy, aby se s ním spolčil. A to patrně napsal proto, aby se utvrdil ve svých bludech a zvrácených dogmatech, která kázal a jimž v oněch krajích učil. A tak tomu bylo a je to pravdivé, známé a zřejmé.“

Tento článek je od samého počátku lživý. Jak bych byl mohl napsat
75 zřejmou lež, že mi papež a císař prokázali čest, když jsem přece několikrát napsal, že dosud spolehlivě nevíme, kde je císař? A dříve než císař přišel do Kostnice, byl jsem již po tři týdny ve vazbě. Kdybych psal o vězení, že mi prokázali čest, lid Českého království by mi nepočítal za velikou slávu zrovna tuhle poctu. Jenom moji nepřátelé by mohli ironicky říkat, že mi
80 byla prokázána čest tak, jak se jim uráčilo. Je tedy tento článek lživý na začátku, uprostřed i na konci.

3 knížku *O církvi*: spis De ecclesia z r. 1413 (srov. zde na s. 150) – 4 komise: pro vyšetření Husova případu jmenována komise 4. prosince 1414; *patriarcha cařihradský*: Francouz Jean de Rupescissa, od r. 1412 titulární patriarcha cařihradský; *biskup kastelský*: Ital Bernard, od r. 1409 biskup v Castellamare – 5 *biskup lubušský*: Slezan Jan z Bořečnice, někdejší auditor papežský a pražský kanovník, od r. 1397 biskup lubušský – 8 *v kapitole 19*: De ecclesia, vyd. Thomsonovo, s. 178, ř. 3-5 – 14 *v ctnostných přikázáních...*: De ecclesia, s. 176, ř. 27-28 – 15 *proto jako se nám po-*

roučt...: De ecclesia, s. 177, ř. 26-29 – 24 Augustin ve Výkladu na Jana: In Ioannis evangelium tractatus (PL 35, 1730) – 51 čtyřicet pět článků: tj. vybraných z Viklefových spisů, z nichž 24 prvních odsoudila jako kacífské již londýnská synoda r. 1382, předložil r. 1403 mistr Jan Hübner pražské kapitule a universitě, aby je odsoudily – 52 proti mistrům proe jmenovaným: článek 38 žaluje, že Hus napsal spis Quidamon proti mistru Štěpánu Pálčovi, a 39, že napsal „zločinný“ traktát v odpověď na spis mistra Stanislava ze Znojma – 58-60: Ž. 51, 4-5 – 60 že jsem po sobě zanechal lidu list: list přátelům před odchodem do Kostnice z října 1414 (zde na s. 192) – 76 a dříve než císař přišel do Kostnice: Hus byl zatčen 28. listopadu 1414, král Zikmund přijel na koncil teprve o vánocích

LISTY

Literární dílo Husovo doplňují listy. Část jich jsou v podstatě dokumenty, které přinášejí různé podrobnosti k poznání Husova života a jeho názorů, dokreslujíce Husův charakter, část jich však přesahuje hranice osobní korespondence. Jde o některé listy z období vyhnanství, které byly již ve své době opravdovými literárními dílky. List se stal pro Husa za pobytu v Kostnici vlastně jedinou možnou formou působení na české přívržence a bývalé posluchače a Hus jí využíval až do posledních chvil svého života. Svě listy posílal z vězení tajně – vtírá se paralela, že jejich soubor tvoří v našich kulturních dějinách vlastně „reportáž psanou z plamenů“.

Při rozhodování, zda ten či onen list má povahu literárního díla či literárního dokumentu, rozhoduje jeho funkce a forma. Literární listy jsou zpravidla české a mají kolektivního adresáta, tak jako nejlidovější díla traktátová. Avšak ani ty listy, které mají převážně význam jako dokumenty, nemůžeme z literárněhistorického hlediska podceňovat, neboť i u nich je nutno vysoce hodnotit aktuální obsah a vyspělou formu.

(PRAŽSKÉMU ARCIBISKUPOVI ZBYŇKOVÍ Z HAZMBURKA)

(V Praze v červenci 1408)

Pokorné mé poručení ve víře a pravdě pána našeho Ježíše Krista.
Nejdůstojnější otče!

Velmi často si opakuji, kterak nedlouho po svém nastolení stanovila mi Vaše otcovská Milost za pravidlo, kdykoli bych pozoroval nějakou závadu ve správě, abych jí ihned osobně, anebo v její nepřítomnosti písemně 5 závadu toho druhu oznámil. To pravidlo mne nyní nutí, abych se vyslovil: Jak to, že kněží smilní a všelijak zločinní bez důtky kárného řízení svobodně si vykračují jako nezkcrocení býci a plemenní hřebci s šíjemi vztyčenými, kdežto pokorní kněží, kteří vytrhávají hloží hříchu, kteří povinnost Vaší 10 správy plní s dobrou oddaností, kteří si nehledí lakomství, nýbrž zdarma pro pána boha se nabízejí k práci hlásání evangelia, ti jsou žalářováni jako kacíři a pro šíření samého evangelia zakoušejí vyhnanství? Ó otče, jaká to zbožnost, bránit v hlásání evangelia, tedy v povinnosti, kterou na prvním

15 místě uložil Kristus učedníkům svým řka: „Kažte evangelium všemu stvoření?“ Jaká to rozšafnost, pracovníka pilného a věrného zdržovat od práce? Vpravdě mám za to, že ne Vaše otcovská Milost, nýbrž jiných lidí sverepest rozsévá takové věci. Kterýpak chudý kněz se odváží potírat zločinná provinění? Kterýpak se odváží usvědčovat neřesti?

20 „Zajisté žeň jest hojná, ale dělníků málo“ je opravdových. Proto, otče, „proste pána žně, aby poslal“ věrné „dělníky na žeň svou“. Vždyť je na Vaší otcovské Milosti, abyste požal celou žeň království Českého, do stodoly páně ji sklídlil a z každého snopku počet vydal v den smrti. Ale kterak bude moci Vaše otcovská Milost odvézt do stodoly páně tak veliké množství snopků, odnímá-li kosu kazatelského hlasu žencům – po libosti zahalečů, 25 kteří sami nežnou a jiným v tom brání, protože se slovo páně dotýká jejich provinění?

Na nich, pohříchu, naplňuje se slovo Apoštola řkoucího: „Zdravého učení nebudou trpěti, od pravdy sluch odvrátí, k bájím však obrátí, a shromažďovati sobě budou učitele, majíce uši svrablavé.“ Vpravdě se naplní 30 toto slovo Apoštolovo, protože „ustydla láska“ v duchovenstvu a „rozmnožila se nepravost v lidu“ pro úpadek lásky v duchovenstvu, jež ustává od zbožného kázání evangelia a od pravého následování Krista. Vždyť, žel, kdo z nás následuje cesty Kristovy v chudobě, čistotě, pokoře a ustavičném kázání? Běda, třikrát běda! Naplňuje se slovo Apoštolovo: „Všichni, co 35 jejich jest, hledají, ne co jest Ježíše Krista.“

Pročež, nejdůstojnější otče, otevřete oko uvnitř neboli vnitřně! Milujte dobré, upřete zrak na zlé! Nepodléhejte lichocení ctitelů nádhery a lakoty, mějte zalíbení v pokorných a v milovnicích chudoby! Zažeňte zahaleče na práci, nepřekážejte věrným dělníkům na žni páně, protože není svázáno, 40 čím spása duši se dokonává.

Psal bych více, ale kazatelské dílo mi brání.

Všemohoucí pán řiď mysl Vaší otcovské Milosti v tom, co svrchu je psáno, aby svým časem pastýři pastýřů mohla vydat povinný počet.

2 *Nejdůstojnější otče*: osloven je Zbyněk Zajíc z Hazmburka, arcibiskup pražský–3 *po svém nastolení*: r. 1403 – 11 *žalářování jako kacíři*: nedlouho před napsáním tohoto listu (v květnu) byl pro obranu Viklefa zatčen a uvězněn na příkaz arcibiskupův M. Matěj z Knína (v. zde na s. 219) – 14-15: Mk 16,15 – 19-20: Mat. 9,37-38 a Luk. 10,2 – 27-29; 2 Tim. 4,3-4 – 30-31: Mat. 24,12 – 34-35: Filip. 2,21

(POLSKÉMU KRÁLI VLADISLAVOVI)

(V Praze začátkem roku 1411)

Spasení a milost, pokoj a vítězství od boha otce a pána Ježíše Krista.
Nejjasnější vládce a velikomocný králi!

Když posel Vašeho Veličenstva Oneš z Huorky přinesl jisté noviny o vítězství a chvalném příměří, vzbudil mi v srdci náramnou radost, již
5 nemůže ani péro vypsát, ani hlas můj vyjádřit, jak by slušelo. Vím však, nejkřesťanštější králi, že zpupné nepřátele, protivící se Vaší slávě a na ni žárlivé, pokořila nikoli moc Vaší Velebnosti, nýbrž moc nejvyššího mírumilovného krále, pána Ježíše Krista. Ta „sesadila mocné se stolce“ pýchy „a povýšila pokorné“, aby se obojí, majíce před očima moc samého mírumilovného krále, třáslí, jeho vzývali o pomoc v svých potřebách a věděli,
10 že není vítězství leč od toho, jehož nikdo z lidí nemůže porazit a jenž pokorným dává vítězství a za pokoru je nakonec povyšuje. Vždyť učival častěji říka: „Každý, kdož se povyšuje, bude ponížen, a kdož se ponižuje, bude povýšen.“ Naplnilo se obojí.

15 Kde tedy jsou ony dva meče nepřátel? Vskutku těmi byli potření, kterými se pokoušeli děsit pokorného! Hle, dva poslali, meč utržení a meč pýchy, a mnoho tisíc jich ztratili, nevhod jsouce pokoření! Kde jsou meče, kde koně nastrojení, kde ozbrojenci obrnění, na které se spoléhali? Kde nesčetné zlařáky nebo poklady?

20 Jistě vše to zklamalo! V své pýše nevěřili, že do brány spravedlivých může vkročit jen pokorný. Zklamali se, ježto od prvopočátku neměli důvěry v pána Ježíše. Protož, nejjasnější vládce, přemítaje o tom v duchu své moudrosti, držte se pokory, protože ona povyšuje! Krále následujte, krále mírumilovného, pána Ježíše Krista! Směřujte k míru s nejjasnějším knížetem, králem Zikmundem, a bude-li on něco chtít z takové zpupnosti –
25 čehož on, dá-li pán, neučiní –, přece Vaše Veličenstvo drž se vždy umírněné pokory, aby se opětně neprolévala krev křesťanská a aby veliké nebezpečí nevzešlo duším.

Já pak, sluha boží neužitečný, se vším lidem neustanu pokorně vzývat
30 milost všemohoucího pána o takový smír, aby ho ráčil nejdobrotivější pán dopřát.

Rovněž si z hloubi srdce přeji, velikomocný králi, abych tělesnýma očima mohl spatřit Vaši osobu, a doufám, že mi toho pán Ježíš Kristus ráčí
dopřát, bude-li vědět, že to nějak přispěje ku prospěchu Vaší Výsosti nebo
35 mého kazatelství.

Bůh všemohoucí račiž stát při Vaší Výsosti skrze spasitele našeho, prostředníka mezi bohem a lidmi, pána Ježíše Krista, amen.

4 o vítězství: míní se vítězství Vladislava Jagella, krále polského, nad rytíři německého řádu u Grunwaldu 15. července 1410; *o příměří:* uzavřeno 10. prosince 1410 – 8-9: Luk. 1, 52 – 13-14: Luk. 14,11 a 18,14 – 15 *dva meče:* velmistr řádu německých rytířů vyzývavě poslal před bitvou do polského tábora dva meče, pro polského krále Vladislava a pro Vitolda, velkoknížete litevského, aby měli čím bojovat

(V Praze 1. září 1411)

Povinnou úctu, kterou náleží prokazovat církvi Ježíše Krista a jejímu nejvyššímu biskupovi.

5 Jsa hotov vždy z té víry, kterou držím, každému na požádání dostatečně vydat počet, vyznávám z celého srdce, že pán Ježíš Kristus jest pravý bůh a pravý člověk a že všechen zákon jeho má tak pevnou pravdu, že ani jediné
10 písmenko nebo puntík jeho nemůže klamat. Dále že svatá církev jeho je tak pevně založena na pevné skále, že brány pekelné nikterak ji nemohou zmocit. A jsa ochoten v naději v její hlavu, pána Ježíše Krista, raději podstoupit trest strašlivé smrti nežli všetečně mluvit nebo tvrdit, co by odporovalo vůli
10 Kristově a jeho církve, proto věrně, pravdivě a neustále tvrdím, že jsem byl u stolice apoštolské nespravedlivě udán od odpůrců pravdy.

Křivě totiž udali a udávají, jako bych byl lid učil, že v svátosti oltářní zůstává podstata hmotného chleba.

15 Křivě, že když se pozdvihuje hostie, tehdy to je tělo Kristovo, a když se položí, tehdy to není.

Křivě, že kněz v smrtelném hříchu neposvěcuje.

Křivě, že páni mají kněžstvu odnímat časné statky, že desátku nemají platit.

Křivě, že odpustky nic nejsou.

20 Křivě, jako bych byl radil bit kněžstvo mečem hmotným.

Křivě, jako bych byl kázal nebo držel nějaké bludy nebo nějaký blud nebo nějaké kacířství nebo jakkoli sváděl lid z cesty pravdy.

25 Křivě, jako bych byl příčinou, že byli někteří němečtí mistři vyhnáni z Prahy, kdežto oni, nechtíce se držet zakládací listiny životodárného vysokého učení pražského a nechtíce v dovolených věcech poslouchat příkazů
25 nejjasnějšího vládce a pána, pana Václava, římského krále, vždy rozmnožitele říše a krále českého, v domněnce, že se bez jejich přítomnosti vysoké učení pražské nebude moci udržet, sami, nikým nevyhnáni, odešli do svých zemí anebo kam se jim líbilo.

30 Vyznávám pak, že jsem se z rozhodnutí nejdůstojnějšího v Kristu otce, pana Zbyňka, odvolal k stolici apoštolské, a rovněž pak ze sporů, které z nesprávných zpráv vplynuly od svaté stolice apoštolské. Neboť nesprávně přednesli stolici apoštolské odpůrci pravdy, nepamětliví své cti a spásy, že
35 prý v království Českém, v městě Praze i v markrabství Moravském vypučely bludy i kacířství a nakazily srdce mnohých lidí tou měrou, že pro množství těch, kteří byli takovými bludy nakaženi, bylo nezbytné užít nápravného prostředku potrestání.

Křivě konečně přednesli, že prý kaple Betlémská je místo soukromé, kdežto ona je místo od biskupa potvrzené za obročí církevní a její zrušení

40 by nemálo rušilo úctu boží v lidu, zmenšilo prospěch duší, způsobilo pohoršení a značně popudilo lid proti rušitelům.

Byv pak osobně pohnán ke dvoru římskému, přál jsem si pokorně se dostavit: protože mi však byly nastrojeny úklady o život jak v království, tak mimo království, obzvláště od Němců, proto na radu mnohých jsem
45 usoudil, že by znamenalo pokoušet boha, chtít vydávat život na smrt, aniž toho vyžadoval prospěch církve. Osobně jsem se tedy nedostavil, ale postavil jsem za sebe obhájce a zástupce, chtě být poslušen svaté stolice apoštolské.

Pročež, nejvyšší náměstků Kristův, poníženež prosím milostivost Vaší Svatosti, aby mě pro milosrdenství boha všemohoucího ráčila osvobodit
50 od osobního dostavení a od ostatního, co odtud vzešlo, ježto se shora jmenovaným nejdůstojnějším v Kristu otcem, panem Zbyňkem, jsem úplně vyrovnán, a to prostřednictvím nejjasnějšího vládce a pána, pana Václava, římského krále a krále českého, jakož i nejdůstojnějších otců a jasných knížat, pana Václava, patriarchy antiošského, pana Konráda, biskupa olomouckého, jasného knížete pana Rudolfa, vévody saského, svaté říše
55 kurfiřta, ostatních knížat, šlechticů a pánů, velikomocného pana Stibora, vyslance nejjasnějšího vládce a pána, pana Zikmunda, krále uherského.

Nabízel jsem se totiž odpovídat na všechny i jednotlivé námitky, též odvoláváje se k veškerému posluchačstvu, že bych chtěl, kdyby se proti mně
60 něco dokázalo, při neústupnosti dát se napravit i plamenem ohně. A jsem hotov dnes vydat počet před vysokým učením pražským a před zástupem všech prelátů z námitek, jestliže někdo s nějakou proti mně povstane. Ale až doposud nikdo se mi nechce osobně postavit, kdo by se zavázal k trestné pokutě podle ustanovení kanonických.

65 Psáno v Praze, mou vlastní rukou, na den svatého Jiljí.

Mistr Jan Hus,
Vaší Svatosti kněz nejmenší

5 *ani jediné písmenko nebo puntík*: ani jediné slovíčko, ani to nejmenší, vůbec nic (Mat. 5,18) – 28 *odešli*: v květnu 1409 po vydání Dekretu kutnohorského – 31 *Zbyňka*: pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazmburka – 50 *od ostatního...*: míní se klatba „pro nestání“, kterou na Husa, protože se osobně nedostavil, vyhlásil kardinál Colonna – 51 *jsem úplně vyrovnán*: míní se narovnání z 6. července 1411 – 54 *pana Václava*: Václav Králík z Buřenic, probošt vyšehradský, pak (1413-1416) biskup olomoucký; *pana Konráda*: Konrád z Vechty, v l. 1408-1413 biskup olomoucký, pak 1413-1431 arcibiskup pražský – 56 *pana Stibora*: sedmíhradský vévoda Stibor ze Stibořic (srov. zde v 2. sv., oddíl Literatura právnická) – 64 *podle ustanovení kanonických*: podle toho, jak stanoví předpisy církevního práva – 65 *na den sv. Jiljí*: 1. září 1411

(Z neznámého místa asi v listopadu 1412)

Mistr Jan Hus, kněz a sluha v nádeji pána Ježíše Krista, všem, kteříž v pravdě boha milují, jeho zákon vyznávají, čakajíc navštívenie spasitele, s nímž žádají na věky přebývati, milost a pokoj ot boha otce a ot pána Jezukrista, jenž se dal na smrt pro naše hříchy, aby vysvobodil nás z biedného světa tohoto a ot věčného zatracenie vedlé vůle otce boha, jemuž jest sláva na věky. Amen.

Najmilejší! Slyše žádost vaši i prospěch v božiem zákoně, bohu děkuji v radosti a žádám, aby ráčil vám dáti rozum dokonaný, aby znajíce chytrosti Antikristovy a jeho posluov, nedali se jím svěsti ot božie pravdy. I ufámf jeho svaté milosti, žeť dokoná v vás, což jest dobrého počal, a nedá vám odpadnutí ot své pravdy, ot niež sú mnozí pro bázen poběhli, bojiece se více biedného člověka než všemohúcieho hospodina, jenž má moc zabiti i obživiti, zatratiti i spasiti a svého věrného sluhu v pokušení zachovati a jemu za maličké utrpenie život v nesmierné radosti věčný dáti.

Protož, najmilejší, nelekejte se, ani vás strach zamucuj, že některých z vás pokúšie hospodin dopúšťeje, aby sluhy Antikristovy vás pöhony strašily. Nebť die buoh otec každému synu svému v Příslovích Šalomúnových: „Nelekej se brzké hrůzy a obořených na se moci zlých lidí! Hospodin bude u boka tvého a ostřeže nohu tvú, aby nebyl popaden.“ A skrzě Davida die o svém každém sluze, jenž pro něho trpí: „S ním sem v zamúcení, vysvobodím ho a oslavím ho.“ To věduce, najmilejší bratřie moji, jakož die svatý Jakub: „Za všelikú radost mějte, když v rozličná pokušení padnete, věduce, že zkušenie viery vaše trpělivost činí a trpělivost skutek dokonalý má, aby byli dokonalí a celí, v ničem nedostateční.“ A potom die: „Blahoslavený muž, kterýž trpí pokušení, neb když zkušén bude, vezme korunu života, kterýž jest slíbil buoh milovníkóm svým.“ Protož stuojte pevně v pravdě, kterýž ste poznali, vše, což činíte, čiňte jako synové boží. Doufajte, žeť jest Kristus svítězil, že i vy svítězíte. Pomněte na něho, jenž trpěl od hříšníkuv protiventstvie, aby nepotuchli v své dobré žádosti. A spolu všickni, složiece každé břiemě a ostrčiece každý hříech, běžmy trpělivostí k ustavenému boji, hledíce na stvořitele viery a k dokonaci Ježíšovi, jenž předloživ sobě radost, strpěl jest kříž pohaněnie nedbav, a již na pravici boží sedí. Ó, poněvadž on, stvořitel, pán i král všeho světa, bez své potreby v božství ráčil jest sebe ponižiti v člověčenství, že jsa bez viny ráčil nám hříšným věrně tak slúžiti, že podstúpiv žizeň i lačnost, zimu i vedro, trud i nespánie, v modlení, ponocování, v kázání, v práci i utiekání trpěl jest od biskupův, ot kněží, ot mistruov i ot zákonníkuov veliká haněnie, tak že sú ho nazývali žráčem i opilcem, blázнем i ďabelníkem, svódcí i božím rúhačem, řkúc také, že ten člověk od boha nenie, jemuž vloživše vinu kacierstvie

40 i vyvobcovali sú ho a z mesta vyvedše na kříži sú ho pověsili jako zlořečného. Ó, poněvadž sú kněží tak učinili jemu, jenž jest všeliké neduhy slovem, bez peněz a bez nákladuov je uzdravoval, ďábly vymietal, mrtvé křiesil, božiemu zákonu je učil, nic jim neškodil hříechu do sebe neměv, jedne že jim jich zlost zevně pravil, i co sě divíte, že nynější Antikristovi
45 poslové, jenž sú lakomějši i smilnějši, ukrutnějši i chytřejši nežli oni, že sě sluhám jeho protivie, hanějí je i pudie, zlořečí, žalařují i mordují? Však řekl jest milostivý král, pán, mistr i otec, bratr milý, stvořitel mocný i vykupitel náš milosrdný: „Nenávidí-li vás svět, vězte, že jest mě prvého nenáviděl. Byste z světa byli, svět by, což jeho jest, miloval, ale že z světa nejste a že
50 sem já vás vyvolil z světa, protož vás nenávidí svět. Pomněte na mů řeč, kterůž pravil sem vám: „Není věcí sluha než pán jeho.“ Poněvadž mě pudili sú, i vás puditi budú, zachovali-li sú mů řeč, i vašif zachovají. Ale ty všecky věci činiti budú vám pro jméno mé, nebť neznají toho, jenž poslal jest mě.“
55 Aj, teď mámy prorokováníe svého spasitele, že jeho vyvolení mají trpěti od světa, to jest od zlých lidí, jenž boha otce i pána Ježíše v pravdě neznají, neb „ač usty řkú, že boha znají, ale zlými skutky sě jeho odřiekají.“ Tak die svatý Pavel. A skutkové jich jsú zevní: lakomstvíe i svatokupectvie, přielišná pýcha i smilstvie, božieho slova opuštěníe i potupenie, nálezkuov jich nad boží zákon velebenie a pokory i chudoby, nesmilnosti i utrpení Ježíšova
60 zavržení. Aníž přestanú zlí sě protiviti a věrní Ježíšovi údové trpěti, dokud zde boj Kristóv a Antikristóv stane. Nebť die svatý Pavel: „Všichni, kteříž chtie věrně živi býti v Kristovi Ježíšovi, protivienstvie budú trpěti; ale zlí lidé a svódce prospějí u větčí zlé blúdiece a v blud púšťějíce.“ Miení svatý Pavel, že dobří všickni mají trpěti pro Krista Ježíše, a zlosynové, ti budú
65 blúdití a jiné svoditi a tak v zlosti svú vuoli k zatracení plniti. Protož prorokoval jest milosrdný spasitel na výstrahu svým vyvoleným řka: „Aj, já posielám vás jako ovce mezi vlky, protož buďte opatrní jako hadové a sprostní jako holubice a varujte sě od lidí; neb dadí vás v sbory své, to jest k pohanění, a v školách svých budú vás mrskati. A dá bratr bratra na smrt
70 a otec syna a vstanú děti proti otcí a proti mateři a smrtí zahubie. A budete v nenávisti všem pro jméno mé; a ktož setrvá až do konce, ten spasen bude. A když vás budú puditi v městě tomto, utecte do jiného.“ A že ten běh stane do súdného dne, die dále: „Věru pravi vám, neskonáte měst israhelských, ažť přide syn člověka. Nenie učedník nad mistra ani sluha nad pána svého, dosti jest učedníku, aby byl jako mistr jeho, a sluze, aby byl jako pán jeho. Poněvadž otce čelednieho Belzebubem jsú nazývali, čím více čeledíny jeho? Protož neroďte sě jich báti.“ Aj, takť jest mluvil spasitel své budúci vystřiehaje, uče i těše je; vystřiehaje, aby opatrně sě měli, vlky hltavé po skutciech znali, jenž chtie lakomstvím vešken svět pohltiti,
75 a falešné proroky aby po tom znali, že sě s pravými proroky ani v písmě, ani v skutciech nesjednávají, a jako falešné Kristy, jenž praví, že jsú oni náprv-

nější Kristovi učedníci, a súce v skutciech najväčší jeho protivníci; rádi by, by mohli, jeho slovo udusili, jeňž se jich pýše, lakomství, svatokupectví, smilství i jiným jich skutkóm protiví. Prvé sú sáhli na všecy kaply, aby
85 v nich slova božieho nekázali; toho jim Kristus neprepustil. Již sú sáhli, jakož slyším, aby Betlém zbořili a v kostelách, v kterých proti jich zlosti kází, aby nekázali; také, ufám bohu, v tom neobdržíe. Prvé sú sieti póhonu a kletby na hus rozestřeli, a již na mnohé sú zavlekli; ale poněvadž hus, léni pták domácí, nelétavý vysoko, jim ty sieti počela jest dřieti, ovšem jiní
90 ptáci mnozí, jeňž i životem vysoko k bohu léci, rozedrú jim jich sieti. Zavlekli sú póhonem, ostrašili sú kletbú jako dřevěným ostřiešem a konečný z túlu Antikristova sú šíp vystřelili, když sú boží službu a chválu stavili. A čím více chtie svú zlost tajiti, tiem ji více oznamují, a čím více chtie býti svobodni, tiem více práce mají, a čím více svá ustavenie jako sieti
95 chtie tvrditi, tiem se jim více drú, a chtiee mieti pokoj tělesný, ztratili sú jej i duchovní, jiným chtiee škoditi a sami sobě více škodie. Děje se jim jako židovským kněžím a biskupóm, jeňž což sú chtěli zachovati, to sú ztratili, a čeho sú se chtěli vystřieci, v to sú upadli. Mnie, by pravdu přemohli v plně, jeňž na věky přemáhá, mnie, by ji utlačili, ana tu zvlášnost
100 má, že čím ji více chtie zastieniti, tiem více se osvěcuje, a čím ji více doluov tlačie, ač druhdy padne, ale potom více se povzdvihne. Biskupové, knězie, mistři a zákonníci, Herodes i Pilát, měštěné jerusalémščí i obec pravdu sú odsúdili i umrtvili i v hrob položili. Ona pak vstavši přemohla jest všecy, za jednoho kazatele, to jest za se, dala jim jich dvanácte i více.
105 A táž pravda za hus jednu nestatečnou dala jest Praze orlův mnoho i sokolův, jeňž zrak dobrý mají, vysoko milostí létají neb léci a dobře králi a pánu Ježíšovi ptáky loví, on jich posílí i všech svých věrných, jimž dí: „S vámi jsem až do skonání světa.“ Ó, poněvadž on, pravý bůh všemohúci, jest s námi, obránce najmocnější a najjistější, král a dárcé najštedřejší, kdo proti
110 nám v boji ostojí, který strach nás od něho odloučí, která smrt oddělí? I co stratíme, když pro něho sboží, přátely, čest, bídný svět i život bídný složíme? Jistě teprv bídy zbudeme, stokrát utěšenější sboží, přátely milejší a chválu radostivější přijmeme, smrt nás od těch věcí neodloučí. Neb kdož pro Krista mře, ten vítězí, vši bídy zniká a radosti věčné požívá, již vám
115 všem se všemi věrnými i se mnou rač dopomoci spasitel milosrdný Ježíš Kristus.

Tuto řeč vám piši, bratří milí i sestry milé, aby stáli byli v poznané pravdě, nebáli se púhonů, anebo pro jejich kruté hrozby neslyšeli slova božího méně než dřive. Neboť bůh je „věrný, jeňž vás utvrdí a zachová od
120 zlého“. Konečně prosím vás, nejmilejší, modlete se za ty, kteří hlásají pravdu s jeho milostí, a také se modlete za mne, abych i já proti zlobě Antikristově hojněji psal a kázal, a až toho bude vyžadovat největší tíseň, aby mne bůh zařadil do šiku hájit jeho pravdu. Neboť vězte, že neuhýbám vydat

125 za pravdu boží toto své bídné tělo nebezpečnosti nebo smrti, protože vím,
že vám nic nechybí v slovu božím, ba že se den ode dne pravda evangelia
více šíří. Avšak přejí si žít pro ty, kdo trpí násilí a potřebují kázání slova
božího, aby tak byla odkryta zloba Antikristova, jak by ji mohli uniknout
zbožní lidé. Proto jinde káži a pro jiné lidi konám boží služby věda, že se ve
130 mně naplňuje vůle boží, ať odvracím smrt, kterou působí Antikrist, nebo
ať zaháním nepevnost. A přijdu-li do Prahy, jistě moji protivníci, kteří sami
bohu neslouží a jiným sloužit brání, mi budou činit nástrahy a vás pronásle-
dovat. Avšak modleme se za ně k bohu, aby se ti, kteří jsou mezi nimi
vyvoleni, obrátili k poznání pravdy.

135 V tom, co jsem vám psal, nechť vám bůh dá pochopení i vytrvalost
a nechť ráčí vaši žádost naplnit všim dobrým pro zásluhy Ježíše Krista, který
za nás vytrpěl nejpotupnější a nejukrutnější smrt a tak nám zanechal
příklad, abychom i my podobně trpěli podle jeho vůle. Amen.

2 navštievenie príchod – 3 milost a pokoj... sláva na věky: srov. Gal. 1,3-5 – 8
dokonaný dokonalý – 10 ufám doufám; i ufám... dobrého počal: srov. Filip. 1,6 – 11
ot niež sú... poběhli od níž odpadli, již opustili

15 zamucuj zarmucuj – 16 pöhony obesláním k soudu, žalobami – 18-19: Přísl.
3,25-26; brzké náhlé, rychlé – 19 ostřeže ochrání – 20-21: Ž. 90,15 – 22-26: Jak. 1,2-4
a 12 – 25 zkušén bude obstojí ve zkoušce – 26-27 stuojte pevně v pravdě zastávejte
pravdu, nedejte se zvíkat v pravdě (srov. 1 Kor. 16,13) – 27 vše, což... synové boží:
srov. Kolos. 3,17 – 29 aby nepotuchli abyste nepolevili, neustali – 30-33 složíece každé
břiemě... na pravici boží sedí: srov. Žid. 12,1-2 – 31 k ustavenému boji k určenému,
chystanému boji; k dokonači k dovršiteli, k naplniteli – 35 trud námahu – 37 ot zákon-
nikuov od řemeslných vykladačů zákona Mojžišova – 37n. sú ho nazývali...: srov.
Mat. 11,19 a Luk. 7,34 – 38 žráčem žroutem; dábelníkem člověkem posedlým ďáblem;
svódcí svúdcem – 43 nic nikterak – 44 jedne jen, pouze; zevně zjevně, otevřeně, ve-
řejně – 46 pudie honí, pronásledují – 48-53: Jan 15,18-21 – 49 byste kdybyste – 51
věci větší – 54 ted mámy zde máme – 56: Tit. 1,16 – 58 náležkuov jich jejich nálezů,
co oni sami vynalezli, vymyslili – 60-61 dokud... stane dokud bude trvat – 61-63: 2
Tim. 3,12-13 – 63 prospějí budou mít prospěch – 65 svoditi sváděti – 66-77: Mat.
10,16-17, 21-23, 23-26 – 67 sprostni prostí – 68 dadí dají – 73 neskonáte měst nedo-
končíte putování po městech, neprojdete všechna města – 76 otce čelednieho hospo-
dáře (tj. boha) – 77 nerodte se jich báti nebojte se jich – 78 vystřiehaje (přech.) varuje;
aby opatrně se měli aby si opatrně vedli – 81 se nesjednávají nesrovnávají se, nesho-
dují se; náprvnější nejprvnější – 84 prvě sú sáhli na všecky kaply: narážka na zákaz
kázat v kaplích (tj. mimo farní chrámy), který vydal papež Alexandr V. 20. prosince
1409; tím měla být zamezena Husova činnost v Betlémské kapli – 85 toho jim...
nepřepustil k tomu nenechal dojit; sú sáhli sáhli k tomu, pokusili se – 86 aby Betlém
zbořili: asi v srpnu r. 1412 bylo vydáno nařízení, aby Betlémská kaple byla zbořena;
v kostelách... aby nekázali: jde o výzvy k zachovávání interdiktů, jehož Husovi
přátelé nedbali – 87 neobdržie nezvítězí – 88 sú zavlekli nalíčili; léni líný – 89 počela
jest dřieti počala, začala rozdíratí, trhati – 90 léci létají – 91 ostrášili sú zastrašili;
dřevěným ostřiešem strašákem k plašení ptáků (v podobě dravce), užívaným při lovu;
konečný poslední, vrcholný – 92 sú stavili zastavili – 94 ustavenie ustanovení – 95
tvrditi utvrzovati, pevnějšími činiti – 99 v plně úplně; by ji utlačili že by ji potlačili,
poslapali, zničili – 100 se osvěcuje vydává světlo – 102 Herodes i Pilát: Kristovi ne-

přátelé, představitelé světské moci – 105 *dala jest Praze orlův mnoho i sokolův*: nárážka na Husovy přátele a žáky, podle Sedláka jsou míněni zejm. Jakoubek a mistři drážďanští (Petr a Mikuláš, Němci, stoupcenci radikálního husitství) – 107-108: Mat. 28,20 – 109 *najjistější nejbezpečnější* – 110 *ostojí* obstojí, odolá – 114 *zniká* zbavuje se

117 *aby stáli byli* abyste byli stáli, vytrvalí; česká verze listu je neúplná, závěr přeložen z dochovaného překladu do latiny – 119-120: 2 Tes. 3,3

(PROFESORU VÍDEŇSKÉ UNIVERSITY JANU SYWORTOVI)

(V Praze 1. července 1413)

Mistru Janu Sywortovi ze Sedmihrad, profesoru svatého bohosloví.

Pozdravení si nezasluhuje, kdo těžkými lžemi hanobí své bližní, ale zřejmě je hoden pokárání, aby rozpoznal svou lež a co nejrychleji se vrátil na cestu lásky.

5 Ejhle, Ty, profesore nikoli svatého bohosloví, ale mrzkého pomlouvání, proč tvrdíš, že mistr Jeroným je „rozsévač kacířství nikoli nejmenší“, ač ti o jeho víře není nic známo, a přidáváš zjevnou lež, že se on „odebral ke králi krakovskému a k jeho bratru s úmysly podvratnými“? Cožpak Ty jsi zpytatelem srdcí, že na tak velikou dálku rozpoznáš smýšlení člověka? Jsi
10 Ty profesorem zákona Kristova, když tak lživě pomlouváš bližního? Jistě Antikrist Tě naučil hlásat takové šílenství. Kde je zákon Kristův: „Nesudte, a nebudete souzeni?“ A kde ten: „Zhřešil-li by proti tobě bratr tvůj, pokárej ho atd.“? Ejhle, u Tebe nepředcházelo laskavé pokárání bratra, nýbrž na veřejnost vyšlo bezprávné hanobení. A neopovážil ses hryzavými zuby
15 postihnout jenom ctného mistra, ale i veliké obce; nestačila Ti Česká země pro Tvou utrhačnou zlobu, ale i království slovanské v osobách studentů ses s dábelskou zaslepeností opovážil nařknout – ale doufám lživě – z kacířství; ač jsi totiž o nikom neměl vlastní zkušenosti, nýbrž jsi soudil jenom skrytost srdcí, přece jsi napsal, že prý jsou „následovníci arcikacíře, majíce
20 med v ústech a nezhojitelný jed zmijí chovajíce v srdci“, a že „se pokoušejí poblouzenostmi štvát proti duchovenstvu“. Ejhle, Ty nespravedlivě soudíš své bližní, ač stojí k souzení bůh!

Budiž, že jsi podle jména profesor svatého bohosloví: jestliže znovu nepřiznáš pravdu a nebudeš-li za ten zločin činit pokání, budeš musit
25 v soudný den klást počet z každého slova soudci nejprísrnějšímu.

Což sluší profesoru nanejisto tupit osoby, zatěžovat bratry balvanem kacířství, po rozličných končinách sbírat lži proti bližním? Najisto špatně jsi poučen v bohosloví lásky!

Bůh dej Tobě ducha pravdy, abys mluvil, co je svaté, co pravé před
30 pánem, a nikoli co je plodem utrhaní nebo hanobení a vychází z ducha lži a bludu.

To Ti piši bez pochlebenství, ve snaze zabránit rozsévání pomluvy a pohoršení mezi bližními a s přáním, aby ses takových věcí zdržoval a za spáchané činil pokání.

35 Dáno v oktáv svatého Jana Křtitele

skrze Mistra Jana Husa,
v naději sluhu Ježíše Krista.

2 *hanobí*: v svém listu (Novotný, č. 168), jímž Sywort varoval záhřebského biskupa Eberharda před vzrůstáním Viklefových přívrženců – 6 *Jeroným*: Jeroným Pražský – 7 *ke králi krakovskému a k jeho bratru*: k Vladislavu Jagellovi a Vitoldovi, velkoknížeti litevskému – 11: Luk. 6,37 – 12: Mat. 18,15 – 16 *slovanské*: charvátské; *studentů*: dvou charvátských studentů na pražské universitě – 35 *v oktáv svatého Jana Křtitele*: 1. července 1413

(PROHLÁŠENÍ O CESTĚ NA KONCIL)

(V Praze 26. srpna 1414)

Já, mistr Jan z Husince, všemu království Českému ohlašuji, že jsem hotov státi na dvoře kněze arcibiskupově o ty všeckny nároky, jimiž jsem narčen křivě i naříkán, a to v nejbližším žákovstva svolání. Protož, poně-
5 vadž v mnohých kútech kacířě mi obrážějí proti spravedlnosti a právu, na jevo před knězem arcibiskupem vystupte ti a vedte na mě bez strachu, které ste ote mne slýchali kacířství. A budu-li shledán v kterém bludu anebo v kterém kacířství, neodmlívám jako bludný, jako kacieř utrpěti. Pakliť se k tomu žádný ze jména, jenž by toho chtěl na mě vésti, nezastaví, tehdyž
10 opět všemu království oznamuji, že chci se k zprávě pravdě ohledání v Konstanci na obecném sboru a na prohlášeném postavití, bude-li tu papež, před papežem a před toho sboru žákovstvem. A ví-li kto na mě co bludného anebo co kacieřského, chystaj se tam, aby to vedl tam na mě z jména svého před prohlášeným sborem, a já za svú pravdu nechci se liknovati ni malému, ni to velikému řádem odpoviedati. A protož, rozvažtež to, dobří lidé, ktož
15 spravedlnost milujete, žádám-li co proti právu božiemu aneb lidskému písmem tímto nepravého. Pakliť bych nebyl připuštěn k slyšení, tehdy buď svědomo všemu Českému království, žeť to mů vinú neschází.

2 *státi*... o nároky hájiti se proti nařčením, žalobám – 3 *jsem narčen křivě i naříkán* jsem křivě obviněn a obviňován; *v žákovstva svolání* na sněmu (synodě) kněžstva – 4 *kacířě mi obrážějí* předhazují mi kacířství, útočí proti mně, jako bych byl kacíř – 5 *vedte na mě* žalujte proti mně – 7 *neodmlívám* neodpírám, nevzpěčuji se; *utrpěti* podstoupiti trest – 8 *ze jména* pod svým jménem, nikoli anonymně; *pakliť se k tomu*... nezastaví jestliže se nepostaví – 9 *k zprávě pravdě ohledání* (m. k zprávě pravdy...) aby byla zjištěna skutečná pravda – 10 *na prohlášeném* na ohlášeném, na oznámeném; *postavití (se)* dostavit se, dát se k dispozici – 13 *nechci se liknovati*

nebudu liknavý, líný, budu ochoten – 14 řádem po pořádku, jednomu po druhém – 16 *nepravého* nespravedlivého – 17 *buď svědomo* buď známo, buď jasné; *neschází* nedostatek není zaviněn

(MISTRU MARTINOVÍ Z VOLYNĚ)

(Asi začátkem října 1414)

Prosím Tě, abys toho listu neotvíral, leč bys byl tím jist, že jsem mrtev. Mistře Martine, bratře v Kristu nejmilejší!

Napomínám Tě v pánu, aby ses boha bál, přikázání jeho zachovával, stykům se ženami se vyhýbal a byl ve střehu, posloucháš-li zpovědi žen, aby
5 Tě ženským pokrytectvím neošálil satan, protože praví Augustin: „A nevěř její pobožnosti, neboť čím je pobožnější, tím chlípnější, a pod rouškou zbožnosti se uvnitř skrývá lep smilnosti.“ Buď tedy na stráži, abys nepozbyl nenahraditelného panictví, jež, jak doufám, podržuješ.

Pamatuj, že jsem Tě od Tvé mladosti učil sloužit Kristu Ježíši, a kterak
10 bych Tě byl rád jednoho dne naučil tomu, co jsem věděl, kdybych byl býval mohl.

Viš také, že jsem zatracoval lakotu a nespořádaný život duchovních, začěz z milosti boží trpím pronásledování, jež se proti mně brzy dovrší. Ale já se nebojím být hanoben pro jméno Ježíše Krista.

15 Prosím Tě také srdečně, abys nedychtil po obročích. Budeš-li však přece povolán k farářství, starej se o čest boží, spásu duší a práci, ne o držení sviní nebo polností. A staneš-li se farářem, střež se, abys neměl mladou kuchařku, abys nepěstoval více dům nežli duši. Hleď, abys byl stavitelem stánku duševního, vlídný k chudým a pokorný; a abys nestravoval jmění
20 hodováním.

Bojím se také, nenapraviš-li svůj život a neupustíš-li od krásných a zbytečných šatů, abys nebyl těžce pokárán od pána, tak jako i já ubohý budu kárán, že dav se svést špatným obyčejem a pochvalou lidí, užíval jsem takových věcí, v nichž jsem byl raněn duchem pýchy proti bohu.

25 A poněvadž jsi od své mladosti dokonale poznal mé kazatelství i veřejné chování, nemám zapotřebí psát Ti více, ale prosím Tě pro milosrdenství Ježíše Krista, abys mne nenásledoval v žádné lehkomyšlnosti, kterou jsi na mně viděl. Viš, že jsem – ó žel – dříve, než jsem byl knězem, rád a často hrával v šachy, čas jsem mrhal a mnohokrát jiné i sebe tou hrou
30 k hněvu nešťastně popouzel. Pro to i pro jiné nescíslné viny, jichž jsem se dopustil, poroučím se Tvým modlitbám k nejmilostivějšímu pánu za odpuštění, aby ráčil můj život řídit a po překonání mrzkostí tohoto věku, těla, světa i ďábla, aspoň v soudný den mě umístit v nebeské vlasti.

Buď zdrav v Kristu Ježíši se všemi, kdož ostříhají zákona jeho.

35 Šedivou sukni, kdybys chtěl, ponech si pro sebe na památku. Ale ty máš, tuším, v ošklivosti šedivou barvu; tedy ji dej, komu se ti nejlépe uzdá. Bílou sukni dej Farářovi, mému žáku. Také Jiřímu či Jiříkovi dej jednu kopu grošů nebo šedivou sukni, že mi věrně sloužil.

2 *Martine*: Martin z Volyně, žák Husův, bakalář od r. 1409, mistr od 17. dubna 1412 – 5 *Augustin*: citát z Pseudo-Augustinova spisu De cohabitatione clericorum et mulierum (O styku kleriků se ženami) znal Hus nejspíše z florilegia (sbírky citátů) Tomáše Irského Manipulus florum, kde se čte pod heslem Mulier (žena) – 37 *Farářovi*: přezdívka klerika, který posluhoval Husovi; *Jiřímu či Jiříkovi*: jméno jiného klerika v službách Husových

(PŘÁTELŮM PŘED ODCHODEM DO KOSTNICE)

(Z neznámého místa asi v říjnu 1414)

Mistr Jan Hus, v naději kněz a sluha pána Ježíše Krista, všem věrným a milým bratřím i sestrám v pánu Ježíšovi, jenž sú boží slovo skrze mě slyšeli a přijeli, milost a pokoj od boha otce našeho i od ducha svatého, aby bez poškvrny v pravdě jeho přebývali.

5 Věrní a milí přátelé! Viete, že sem s vámi po dlhý čas věrně pracoval, káže vám slovo božie bez kacierstvie a bez bluduov, jakož viete, a má žádost byla, jest i bude až do mé smrti vaše spasenie. A byľ sem umínil vám kázati před svú jiezdu, než bych otjel k svolání do Konstancie, a zejména vám ohlásiti křivé svědectvie i svědky, jenž sú proti mně svědčili, jež mám
10 vŕecky popsány s jich svědectviami. A tiľ vám budú ohláŕeni proto, aby potupí-li mě neb na smrt odsúdie, aby vy to věduce nelekali se, bych pro které kacierstvie, jež bych držel, byl odsúzen; a také proto, abyste stáli v té pravdě bez strachu a bez viklání, kterúž dal vám pán buoh skrze věrné kazatele i skrze mě nestatečného poznati; a třetie proto, abyste se
15 uměli lstivých a pokrytých kazatelóv varovati. A jižť vypravil sem se na cestu bez klejtu mezi velmě veliké a mezi mnohé nepřátely, mezi nimiž najhorší jsú domácí nepřítelé, jakož na svědectví poznáte a po skonání svolání zviete; jichž více mnoho bude, než jest bylo proti našemu milosrdnému vykupiteli, i biskupóv i mistróv i kniežat světských i zákonníkov.

20 Ale ufámť svému milosrdnému, múdrému a mocnému spasiteli, že skrze své zaslíbenie a skrze vaši věrnú modlitbu dá mi múdrosť a statečnost ducha svatého, abych setrval a oni aby nemohli mě na křivú stranu uchýliti, ač mi dá pokuŕenie, haněnie, vězenie neb smrt trpěti, jakož jest sám trpěl a své najmilejší sluhy v též poddal a nám dal příklad, abychom pro
25 něho a pro své spasenie trpěli. On buoh, a my jeho stvořenie, on pán, a my sluhy, on všeho světa král, a my lidičkové nestateční, on bez hřiechu, a my hřiešní, on nepotřebný, a my potřební, on taky trpěl pro nás hřiešné,

30 i proč bychom my netrpěli? Však naše utrpenie v milosti jest naše vyčištění od hřiechův a od věčných muk zbavenie, a smrt naše jest naše vítězství. Jistě věrnému jeho sluze nelze jest ztratiti, když s jeho pomocí setrvá.

35 Protož, milá bratřie i milé sestry, modlete se snažně, ať mi ráčí dáti setrvánie a aby mě ráčil ostříeci od poškvrnění. A jest-li k jeho chvále a k vašemu prospěchu má smrt, ať ji ráčí mi dáti bez strachu zlého podstúpiti; pakli jest k našemu lepšímu, aby mě ráčil vrátiti, i tam i zase veda bez poškvrnny, abychom ještě spolu v jeho zákoně se poučili a Antikristových sietí něco porušili a budúcím bratřím po sobě dobrý příklad ostavili.

40 Již snad více v Praze mě před smrtí neužijete. Pakli mocný buoh mě vám ráčí vrátiti, tiem sě veselejie uzřijeme, a ovšem když v radosti nebeské spolu sě shledáme. Buoh milosrdný, jenž svým dává pokoj čistý zde i po smrti a jenž je z mrtvých vyvedl pastýře velikého krvi jeho vylitím, jenž je našeho spasenie věčné svědectvie, rač vás ve všem dobrém způsobiti, aby plnili jeho vůli v svornosti bez roztržení, aby majíce pokoj v ctnostech došli věčného pokoje skrze pána našeho Jezukrista, jenž jest buoh věčný
45 a člověk pravý z panny Marie porozený, jemuž jest chvála a bude na věky se všemi vyvolenými, s nimiž v pravdě setrvajíc v radosti budeme přebývati. Amen.

3 *sú přijeli* přijali – 4 *bez poškvornny* bez poskvrnny, bez hřichu; *aby přebývali* aby byli, žili

8 *k svolání* na koncil – 10 *popsány* sepsány – 12 *jež bych držel* jež bych zastával, jemuž bych učil – 15 *pokrytých* pokryteckých – 16 *bez klejtu*: Zikmundův glejt (list zaručující bezpečnost) byl Husovi dodán až v Kostnici; *velmě* velmi – 17 *po skonání* po ukončení – 18 *mnoho* o mnoho, mnohem – 19 *zákonníkův* mnichů, řeholníků

20 *ufám* doufám, věřím – 21 *skrze zaslíbenie* pro sliby, na základě slibů – 22 *na křivú stranu uchýliti* zmást a převést na nesprávnou stranu – 24 *v též poddal* témuž podrobil – 27 *nepotřebný* nemající žádné potřeby – 28 *vyčištění* očištění – 30 *nelze jest ztratiti* nemůže nic ztratit – 31 *setrvá* vytrvá

33 *ostřieci* ostříhati, ochrániti – 35 *zase zpět* – 39 *a ovšem* a tím spíše – 43 *bez roztržení* v jednotě, jednotně

(PŘÁTELŮM A STOUPENCŮM V ČECHÁCH)

(V Kostnici 19. ledna 1415)

Pán böh rač s vámi býti, aby proti zlosti, proti ďáblu, proti světu a tělu stojiece setrvali.

5 Najmilejší, prosím já vás, v žaláři sedící, jimž se nestydím, pro pána boha v nádeji trpě, jenž je navštívil milostivě mě v žaláři i nemocí velikú a opět uzdravil, přepustil nepřátely velmi tuhé, ty, jimž sem já mnoho dobrého činil a srdečně je miloval – prosím vás, prostež pána boha za mě,

ať se mnú ráčí býti, v němžto samém nádeji mám a v naší modlitbě, žeť mi dá setrvati v své milosti až do smrti. Ráčí-li mě k sobě přijíti, buď jeho yóle svatá; pakli točíž vám mě navrátí, také buď jeho vuole. Zajisté třebať mi jest veliké pomoci; avšak viem, že on nepřepustí na mě nižádného utrpenie ani pokušenje, jediné pro mé i pro vaše lepší, abychom jsúce zkušeni a setrvájíce velikú odplatu vzeli.

A vězte, že ten list, kterýž sem vám po sobě ostavil vyjev ven, velmiť sú jej lživě nepřietelé v latinu proměnili a přeložili a artikul proti mně z něho vybrali a tolik kusov vydávají, že mám dosti psáti odpoviedaje z žaláře. A nenie člověk, jenž by poradil, kromě milosrdného pána Ježíše, jenž jest řekl svým věrným: „Dám vám usta a múdrost, kteréžto nebudú moci odolati všichni protivníci vaši.“ Ó najmilejší, pomněte, že žádostivě pracoval sem s vámi a vždyž žádám vašeho spasenie, i nyníť jsa v žaláři a u velikém pokušení.

Psán v Konstanci v sobotu ten den před svatým Fabiánem.

1 proti zlosti proti zlu, proti hřichu – 2 aby setrvali abyste vytrvali, byli vytrvali
3 jtmž za což – 5 přepustil dopustil – 8 přijíti přijmout – 11 zkušeni podrobeni zkouškám (od boha)

13 list: srov. zde list na s. 192 – 14 artikul článek (obžaloby) – 15 kusov článků, bodů (obžaloby) – 17-18: Luk. 21,15 – 18 žádostivě snažně, horlivě

(PŘÁTELŮM V ČECHÁCH)

(V Kostnici 10. června 1415)

Mistr Jan Hus, v nádeji sluha boží, všem věrným Čechóm, jenž pána boha milují a budú milovati, žádost svú vzkazuje, aby pán böh dal jim v své milosti přebývati i skonati a v radosti nebeské na věky přebývati. Amen.

5 Věrní a v bohu milí páni, panie, bohatí i chudí! Prosím vás a napomínám, aby pána boha poslúchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli i plnili. Prosím vás, aby pravdu boží, kteréž sem z božieho zákona psal a z řečí svatých kázal a psal, aby se té drželi. Prosím také, ač by kto ote mne slyšal na kázání neb súkromie co proti pravdě boží aneb ač bych kde psal, jenž, 10 ufám bohu, toho nenie, aby toho nedržel. Prosím také, ač kto viděl jest mé lehké obyčeje v mluvení aneb v skutciech, aby se jich nedržel, ale aby za mě boha prosil, aby mi ráčil odpustiti. Prosím, aby kněží dobrých obyčejov milovali a velebili a je ctili, a zvláště jenž pracují v slovu božiem. Prosím, aby se varovali lstivých lidí, a zvláště kněží nehodných, o nichž 15 die spasitel, že jsú v rúše ovčiem a vnitř vlcie hltaví.

Prosím pánov, aby své chudině milostivě činili a právě ji spravovali. Prosím měšťanov, aby své obchody právě vedli. Prosím řemeslníkov, aby

věrně své dílo vedli a jeho požívali. Prosím slůh, aby svým pánóm věrně slůžili. Prosím mistrův, aby sůce dobře živi své žáky věrně učili, najprvé
20 aby boha milovali, pro jeho sě chválu učili a pro prospěch obce a pro své spasenie, ale ne pro lakomstvie ani pro svěčské zvelebenie. Prosím studentův i žákov jiných, aby mistrův svých v dobrém poslůchali i následovali, aby sě pilně pro boží chválu a pro spasenie své i jiných lidí učili.

Prosím všech spolu, aby pánóm, panu Václavovi z Dubé, odjinud
25 z Leščny, panu Janovi z Chlumu, panu Jindřichovi z Plumlova, panu Vilémovi Zajiecovi, panu Myškovi i jiným pánóm z Čech i z Moravy i věrným pánóm Polského královstvie děkovali i jich pilnosti vděčni byli, že oni jako boží stateční obránce a pomocníci pravdy postavili sů sě proti všemu sboru častokrát, i dovodiece i odpoviedajúce k vysvobození mému, a zvláště pan
30 Václav z Dubé a pan Jan z Chlumu, jimž věrte, co budú praviti, nebť jsů byli v sboru, když jsem já odpoviedal po niekoľiko dní. Oniť vědie, kteří Čechové a kterak mnohé a nehodné věci sů na mě vedli, kterak vešken sbor proti mně křičel, kterak sem já odpoviedal, co sů na mně žádali. Prosím vás také, aby za královu milost, římského a českého krále pána
35 boha prosili a za královův svů i za pány, aby milý pán bůh s nimi i s vámi přebýval v milosti nynie a potom u věčné radosti. Amen.

Psal sem list tento vám v žalári v okovách, čekaje nazajitřie na smrt odsúzenie, maje plnú nádej v bohu, abych pravdy božie neustupoval a bludův, kteréž jsů na mě křiví svědkové svědčili, abych sě neodpřisahal.
40 Kterak se mnů pán bůh činí a se mnů jest v dobrých pokušeních, poznáte, až sě u boha v radosti s jeho pomocí shledáme.

O mistru Jeronýmovi, mém milém tovariši, neslyším, než že jest v těžkém vězení, čekaje smrti jako i já, a to pro svů vieru, již jest statečně Čechóm ukazoval. A Čechové, najukrutnější naši nepřietelé, dali sů nás
45 jiným nepřátelóm v moc a u vězenie. Prosím, aby za mě boha prosili.

Také prosím vás, zvláště Pražené, aby na Betlém byli laskavi, dokud pán bůh popřeje, aby v něm božie slovo kázali. Pro to miesto dábel sě rozhněval a proti němu farářův a kanovníkův popudil spatřiv, že jeho královstvie v tom miestě sě rušilo. Ufám pánu bohu, že to miesto zachová do své
50 vôle a učiní v něm prospěch větší skrzě jiné, než skrzě mě nestatečného učinil.

Také prosím, aby sě milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.

Dán list u pondělí před svatým Vítem po dobrém anjelu.

2 žádost přání – 3 přebývatí bytí, žiti

6 aby abyste – 8 ač by ... slyšel kdyby ... slyšel – 9-10 jenž... toho není čehož není – 13 pracují v slovu božiem jsou kazatelé – 15 jsů v rúšě ovčiem...: srov. Mat. 7,15

16 aby milostivě činili aby byli laskavi; právě správně, řádně, spravedlivě;

aby spravovali aby vedli, opatrovali – 18 *aby požívali* aby užívali – 19 *aby věrně učili* aby správně vzdělávali – 21 *pro světské zvelebenie* pro povznesení ve světě – 21-22 *studentův i žákův jiných* studenty university i žáky jiných, nižších škol, popř. studenty vyšších fakult (zejm. teologické) a studenty základní fakulty (artistické) – 24n. *Václavovi z Dubé...*: jde o české pány, kteří byli vysláni do Kostnice s Husem k jeho ochraně – 25 *z Leštiny z Leština* (tj. Líšna u Benešova) – 26-27 *věrným pánům Polského království*: ve prospěch Husův vystupovalo v Kostnici také polské poselstvo – 27 *pilnosti úsilí* – 29 *dovodíe* dokazující; *odpovídajíe* svědčící

37 *nazajitřie* zítřejší, příští den – 42 *o mistru Jeronýmovi*: Jeroným Pražský, viz zde na s. 211 – 46 *na Bellém* na Betlémskou kapli – 52 *tlačiti* utlačovati, utiskovati – 54 *po dobrém anjelu* po dobrém poslu; není jasné, kdo, nejspíše z Husových strážců, vynášel jeho listy a doručoval je

(VĚRNÝM ČECHŮM)

(V Kostnici 26. června 1415)

Mistr Jan Hus, v naději sluha boží, věrným všem Čechům, jenž boha milují a budú milovati, žádost svú i modlitbu nestatečnú vzkazuje, aby u milosti boží přebývali, v ní dokonali a s bohem na věky přebývali.

5 Věrní a v bohu milí! Ještě mi jest to v mysl padlo, aby znamenali, kterak sbor pyšný, lakomý a vše ohavnosti plný potupil jest knihy mé české, jichž jest ani slyšal, ani viděl, a by je slyšal, tehdy by jim nerozuměl, neb v sboru byli sú Vlaši, Francúzi, Engliši, Hispáni, Němci a jiní jiných jazykův, jedne ač by jim co rozuměl biskup Jan litomyský, jenž jest tu byl, a jiní Čechové, nabadači, s kapitolú pražskou i vysehradskou, od nichž pošlo 10 jest pohanění pravdy božie i naše země České, již já mám v naději boží za zemi nejlepší viery, znamenáe žádost k slovu božímu a k obyčejóm. Ó, byste viděli ten sbor, jenž se nazývá sborem najsvětějším a že nemóž poblúdití, jistě spatřili by ohavnost převelikú, o níž sem slyšal obecně od Švábův, že Konstancie neb Kostnice, jich město, za třideceti let nezbude 15 hřiechův, které jest spáchal ten sbor v jich městě. A řkú více, že sú se všichni pohoršili tiem sborem a plvali sú druzí vidúce ohavné věci. A já vám pravi, že když jsem stál před tiem sborem prvý den, spatřiv, ano nižádného řádu nenie, řekl sem hlasitě, kdy jsú všickni mlčeli, takto: 20 „Mněl sem, by většie poctivost, dobrota a lepší řád byl v tom sboru, než jest.“ Tehdy najvyšší kardinál řekl jest: „Kterak mluvíš? Na hradě jsi pokornějie mluvil.“ A já jsem odpověděl řka: „Neb na hradě nižádný proti mně nekřičel, ale tuto všichni křičie.“ A poňavadž takým neřádem šel jest ten sbor, jenž jest více zlosti učinil než dobroty, věrní a v bohu milí křesťané, nedajte sebe uhroziti jich vynesení, jenž, ufám bohu, jim neprospěje. 25 Oniť se rozletie jako motýli a jich ustavenie stane jako pavučina. Měť sú chtěli ustrašiti, ale nemohli sú božie pomoci ve mně přemoci. Písmem jsú proti mně nechťeli jíti, jakož jsú slyšeli páni milostiví, jenž sú stáli statečně

30 podlé pravdy, váživše se všie hanby, Čechové, Moravěné i Poláci, avšak
zvláště pan Václav z Dubé a pan Jan z Chlumu. Neb ti sú stáli, jež jest
král Zigmund sám vpustil v sbor, a slyšeli sú, že když sem řekl: „Žádám
naučení, psal-li sem co zle, chci býti naučen,“ tehdy kardinál najvyšší
35 řekl jest: „Poňavadž chceš býti naučen, toť naučení: Máš odvolati, jakož
padesát mistrův svatého písma nalezlo.“ Aj, kraššie naučení! Tak by svatá
Kateřina, dievka mladá, měla by byla ustúpiti pravdy a viery pána Jezu-
krista proto, že padesát mistrův proti ní stálo aneb bylo. Ale stála jest,
drahá dievka, až do smrti a mistry jest ku pánu bohu přivedla, jichž já
hříšný nemohu přivesti.

40 Totof vám piši, aby věděli, žeť sú nižádným písmem ani kterými dó-
vody mne nepřemohli, než lstí mne hledali a hrózami, aby mě navedli k od-
volání a k odprisahání. Ale milostivý pán bůh, jehož jsem zákon velebil,
byl jest se mnú i jest a ufám bude do skonání a zachová mě v své milosti
až do smrti.

45 Psán list v středu po svatém Janu Křtiteli v žaláři v okovách v čekání
smrti, avšak pro tajemství božie nesmiem říci, by to byl list můj poslední,
neb ještě bůh všemohúcí móż mě zprostiti.

2 nestatečnú nedostatečnou – 3 u milosti v lásce

4 aby znamenali abyste poznali – 5 sbor koncil – 6 by je slyšal kdyby je slyšel – 7 Engliši, Hispáni Angličané, Španělé – 8 jazykův národů; jedne ač leda že by; Jan litomyský: litomyšlský biskup Jan Železný – 9 nabadači ponoukači, štváči; s kapitolú s kapitulou – 17 praví pravím – 19 mněl sem domníval jsem se – 20 na hradě: na kostnické tvrzi Gottlieben, kde byl Hus vězněn – 22 šel jest konal se – 23 zlosti zlého; dobroty dobrého – 24 uhroziti zastrašiti; vynesením rozsudkem; ufám doufám – 25 ustavenie stane ustanovení bude, potrvá – 28 váživše se odvažující se, vystavující se – 33 kraššie překrásné – 35 stála jest stála na svém, vytrvala

38 důvody důkazy – 39 lstí mne hledali ... aby mě navedli pokoušeli se mne lstí přimět – 44 nesmiem neodvažují se – 45 zprostiti osvoboditi

(UNIVERSITĚ PRAŽSKÉ)

(V Kostnici 27. června 1415)

Ctění a v Kristu Ježíši nejmilejší mistři, bakaláři a studenti university
pražské!

5 Napomínám vás pro samého nejlaskavějšího Ježíše, abyste se navzá-
jem milovali, rozkoly vypleli, o čest boží především usilovali, majíce mne
na paměti, kterak jsem vždy usiloval rozmnožit prospěch university ke cti
boží, kterak jsem se rmoutival nad vašimi nesváry a výtržnostmi, kterak
jsem přeslavný náš národ chtíval shromáždit v jedno.

A ejhle, jak v některých mých nejmilejších, pro něž bych byl nasadil
život, stal se mi příliš hořkým, skličuje mě ponižováním, urážkami a na-

10 konec hořkou smrtí. Odpusť jim bůh všemohoucí, protože nevědí, co učinili. Za ně se s upřímným srdcem modlím, aby jim odpustil.

Jinak, nejmilejší v Kristu Ježíši, stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.

15 Vězte také, že jsem žádného článku neodvolal ani neodpřisáhl. Koncil chtěl, abych o člancích z knížek vybraných, o všech i o každém jednotlivém prohlásil, že jsou křivé. Nechtěl jsem, leda by mi nesprávnost dokázali z Písma. Proto ať by byl kterýkoli křivý smysl v kterémkoli z těch článků, toho se zříkám a svěřuji jej opravě pána Ježíše Krista, který zná můj upřímný úmysl, nevykládaje v křivý smysl, jehož já nezamýšlím. A vás rovněž napomínám v pánu, mohli-li byste v některém z oněch článků
20 shledat smysl křivý, abyste se ho zřekli, ale vždy bez újmy pravdě, o kterou mi jde.

Modlete se za mne k bohu a pozdravujte se navzájem ve svatém pokoji.

Mistr Jan Hus,

25 v okovech a v žaláři, stoje již na samém břehu pozemského života, očekávající nazítří strašnou smrt, která, jak doufám, očistí mé hříchy, z milosti boží neshledávaje na sobě nijakého kacířství, když z celého srdce vyznávám všelikou víry hodnou pravdu.

Psáno ve čtvrtek před vigílií svatého Petra.

30 Prosím, milujte Betlém a na mé místo ustanovte Havla, protože doufám, že pán jest s ním. Amen.

Doporučuji vám Petra z Mladoňovic, nejvěrnějšího a nejstálějšího svého těšitele a posilovatele.

7 náš národ: mínění příslušníci českého národa na universitě – 8 *v některých mých nejmilejších:* tj. v Husových universitních kolezích, zvláště z fakulty teologické – 29 *ve čtvrtek...*: 27. června 1415 – 30 *Betlém:* Betlémskou kapli; *na mé místo:* kazatele v této kapli; *Havla:* kazatel Havel čili Havlík, stal se vskutku nástupcem Husovým v Betlémské kapli, později však od reformních myšlenek odpadl – 32 *Petra z Mladoňovic:* viz zde na s. 486

(POSLEDNÍ PROHLÁŠENÍ KONCILU)

(V Kostnici 1. července 1415)

Já Jan Hus, v naději kněz Ježíše Krista, boje se urazit boha a boje se upadnout v křivopřísežnictví, nechci odpřisáhnout v celku ani jednotlivě článků, které proti mně předvedli v svědectvích křiví svědkové, protože
5 jsem jich – bůh můj svědek – ani nekázal, ani netvrdil, ani nehájil, jak řekli, že jsem jich hájil, je kázal neb tvrdil atd.

Dále: o člancích, vybraných z mých knížek, aspoň o těch, které byly správně vybrány, pravím, že se odřikám kteréhokoli z nich, obsahuje-li nějaký křivý smysl. Boje se však urazit pravdu a mluvit proti mínění světců, nechci kteréhokoli z nich odpřisáhnout.

10 A kdyby bylo možno, aby byl nyní hlas můj celému světu zjevný, jakož zjevná bude každá lež a každý můj hřích v den soudný: velmi rád bych odvolal před celým světem každou nesprávnost a každý blud, jež jsem kdy zamýšlel vyslovit nebo vyslovil.

To pravím a píši svobodně a dobrovolně.

15 Psáno vlastní mou rukou dne prvního července.

(PŘÁTELŮM V ČECHÁCH NA ROZLOUČENOU)

(V Kostnici 5. července 1415)

Buoh s vámi a rač vám dáti odplatu věčnú, že jste mi mnoho dobrého činili. Ještě pro mě, ač snad mrtvého na těle, panu Janovi, věrnému a statečnému rytieři a mému dobrému dobrodějci, nedajte škodnu býti, prosím pro pána boha, milý pane Petře mincmejtře a paní Anno! Také prosím, aby dobře živi byli, boha poslúchali, jakož ste slýchali. Králové, mé milostivé paní, děkujte ote mne ze všeho dobrého, což jest mi činila. Čeledi své pozdravte i jiných věrných přátelův, jichž nelze jest popsati. Prosím také všech, aby za mě pána boha prosili, v jehož svaté milosti skóre se shledáme s jeho svatú pomocí.

10 Psán list v čakání odsúzenie na smrt v žaláři v okovách, jež, ufám, trpím pro boží zákon. Pro pána boha, nedajte hubiti dobrých kněží!

Mistr Hus,

v náději sluha boží.

Petre, amice carissime, pellicium tibi serva in mei memoriam. – Pane Henrichu Lefl, buď dobře živ s svú manželkú a děkujit z dobrodienstvie. Buoh buď tvá odplata! – Věrný prieteli, pane Lideři s paní Margretú, s panem Škopkem, s Mikeskú i s jinými, daj vám pán buoh věčnú odplatu z práce i za jiné dobrodienstvie, kteréž ste měli se mnú. – Věrný a milý mistře Křišťane, buď pán buoh s tebú! – Mistře Martínku, učedníče, pomni, co sem tě věrně učil. – Mistře Mikuláši, kněže Petře králové i jiní mistři i kněžie, buďte slova božieho pilni. Kněže Havliku, kaž slovo božie. Ó, všech prosím, aby byli ustavični u boží pravdě.

2 panu Janovi: jde o Jana z Chlumu – 3 nedajte škodnu býti nedopusťte, aby utrpěl škodu – 4 pane Petře mincmejtře a paní Anno: jde o Petra Zmrzlika ze Svojšína, mincministra království, a jeho choť Annu z Mochova – 5 aby abyste – 7 popsati vypsati – 10 ufám doufám

14: Petře, nejdražší příteli, kožich si ponechej na mou památku (jde o Petra z Mladoňovic) – 15 *pane Henrichu Left*: Jindřich Left z Lažan; z *dobrodienstvie* za dobrodiní – 16 *pane Lideři s paní Margretú*: osoby blíže neznámé – 17 s *panem Škopkem*: Jindřich Škopek z Dubé; s *Mikeskú*: podle Palackého jde o zetě Husova přítele Václava češire – 19 *mistře Křišťane*: Křišťan z Prachatic; *mistře Martínku*: Martin z Volyně – 20 *mistře Mikuláši*: Mikuláš z Miličina; *kněže Petře králové*: asi Petr, kaplan královny, později farář v Metličanech – 21 *kněže Havlíku*: Havlík, nástupce Husův v Betlémské kapli – 22 *ustaviční u boží pravdě* stáli, vytrvali v boží pravdě

Poznámky ediční

Soupis dochovaných Husových děl, jejich vydání a starší literatury o Husovi podal F. M. Bartoš, *Literární činnost mistra Jana Husi*, Praha 1948. České spisy vydal souborně K. J. Erben, *Mistra Jana Husi sebrané spisy české 1-3*, Praha 1865-1868. Údaje o edicích lat. spisů v. v Bartošově *Literární činnosti a v Dějinách české literatury I*, Praha 1959, s. 227. Překlady lat. spisů do češtiny vydával od r. 1904 M. Svoboda s komentáři V. Flajšhans ve sbírce *Mistra Jana Husi sebrané spisy*.

Základním dílem o Husovi je monografie V. Novotného a V. Kybala, *M. Jan Hus, Život a dílo (Život a učení)* v 5 sv., Praha 1919-1931. O Husově době srov. F. M. Bartoš, *Čechy v době Husově*, Praha 1947. Husův význam shrnul Z. Nejedlý, *Hus a naše doba*, Praha 1919 (nově 1946 a 1952). Obsáhlé zhodnocení Husa podal nejnověji M. Machovec, *Husovo učení a význam v tradici českého národa*, Praha 1953, a R. Kalivoda, *Husitská ideologie*, Praha 1961. Široce založený pokus o Husovu obranu z katolického hlediska podal Paul de Voogt, *Hussiana*, Lovaň 1960 a *L' hérésie de Jean Hus*, t. 1960.

Od r. 1959 vychází v ČSAV kritické vydání celého díla Husova.

Promluva při determinaci Válava ze Sušice

Jediný rukopis lat. textu v pražské UK X C 3, fol. 158b-159b. Husovo autorství rozpoznal a text vydal B. Ryba, LF 71, 1947, 3-7; nejnověji vydala A. Schmidtová, *M. Jan Hus, Universitní promluvy*, Praha 1958, s. 51-54. Český překlad B. Ryby zde otištěn poprvé.

Betlémská kázání

Husova Betlémská kázání vydal z rkpu Muz. XVI F 4 (*M*) a z rkpu pražské UK III B 20 (*K*) v pěti částech V. Flajšhans, *Mag. Io. Hus Sermones in Bethlehem 1410-1411*, *Věstník KČSN* 1938, č. 3 (1), 1939, č. 1 (2), 1940, č. 1 (3), 1941, č. 1 (4), 1942, č. 1 (5) a 1945, č. 3 (6-indices). – Český překlad vybraných částí vydala A. Císařová-Kolářová, *Betlémské poselství*, sv. 1 a 2, Praha 1947. – K interpretaci českých slov srov. Fr. Ryšánek, *Kritické a exegetické příspěvky k českým spisům M. Jana Husi*, LF 79, 1956, 209-218. – Z nové literatury: F. M. Bartoš, *Dvě studie o husitských postilách*, *Rozpravy ČSAV*, 1955; E. Kamínková, *Husova Betlémská kázání a jejich dvě recenze*, *Rozpravy ČSAV* (v tisku).

– (Kázání na druhou neděli po Zjevení páně)

Rkp *K*, fol. 63b-64a; Flajšhansovo vyd., část 2, s. 212-214. Český překlad z výboru A. Císařové-Kolářové, sv. 2, s. 170-175 upravil a poznámkami opatřil A. Molnár.

- (O škodlivosti opilství)

Výňatek z kázání na čtvrtek 4. prosince 1410 v rkpe *M*, fol. 290a-291a; v rkpe *K*, fol. 24b-25b; Flajšhansovo vyd., část 2, s. 7-9. Český překlad z výboru A. Císařové-Kolářové, sv. 2, s. 262-266 upravil a poznámkami opatřil Zd. Tyl.

21 z tebe] zřebe *K*, zbe *M* (*srov. vysvětlivku*) - 43-44 sakrózy naléva a traňky *Ryš* (*v cit. studii s. 210 - tam i starší výklady*) [aknozy nalewa a trnky *M* - 47 umrtví] wmrtywy *M*

- (Proti přepychu v šatstvu a v účesech)

Výňatek z kázání na 3. neděli adventní v rkpe *M*, fol. 304a; v rkpe *K*, fol. 37a; Flajšhansovo vyd., část 2, s. 66. Český překlad z výboru A. Císařové-Kolářové, sv. 2, s. 115-116 upravil a poznámkami opatřil Zd. Tyl.

13 zastaví] ťaťtawy *M*

Proslovy při nastoupení v úřad rektora

Jediný rukopis lat. textu byl Leningradský Lat. I Q 182, fol. 5a-9a, ale byl zničen ve Varšavě r. 1943. Vydal F. M. Bartoš, Jihočes. sborník hist. 10, 1937, s. 6-10; A. Schmidtová, M. J. Hus, Universitní promluvy, Praha 1958, s. 21-25 (*Sch*). Český překlad: E. Stein, M. Jan Hus jako universitní rektor a profesor, Praha 1948, s. 18-26; zde převzat po úpravách B. Ryby.

41-45 cožpak... v rozšafnosti jasnost?: numquid... claritatem in discrecione?] umquid... claritatem in discrecione *Sch* - 48 přidáváš: adicis] addicis *Sch*

Kázání k výročnímu dni úmrtí Karla IV.

Rukopisů lat. textu je mnoho; výčet podal F. M. Bartoš, Literární činnost M. J. Husi, Praha 1948, s. 57 a A. Schmidtová, M. J. Hus, Universitní promluvy, Praha 1958, s. 236. Vydání: Monumentorum Ioannis Hus pars II, Norimberk 1558, fol. 40a-42a a A. Schmidtová v uv. kn. s. 119-130; tam na s. 237 uvedeny starší překlady. Nově přeložil E. Stein, M. Jan Hus jako universitní rektor a profesor, Praha 1948, s. 74-89; z jeho překladu zde otištěna po úpravách B. Ryby střední část kázání (s. 81-86; ve vydání Schmidtové na s. 123-126).

Kvodlibet

Lat. text v rkpe Muz. V C 42, fol. 1a-54b (jediný úplný) a v několika částečných zápisech (*srov. v edici Rybové s. XII-XIII*). Lat. text vydal B. Ryba, Mag. Ioh. Hus Quodlibet, Pragae 1948. Český překlad několika úryvků otiskuje E. Stein, M. Jan Hus jako universitní rektor a profesor, Praha 1948, s. 15-17 a 103-120. - Zde nově přeloženy ukázky, odpovídající ve vydání lat. textu s. 2-3; 52; 54-55; 84-86; 216-218; přeložil B. Ryba.

O šesti bludiech

Česká verze zapsána v 6 rkpech; mimoto jsou české glosy ve dvou rkpech verze latinské. Naše vydání vychází z tzv. rkpu Horčičkova z r. 1414, Muz. IV C 18, fol. 201a-212b (*M*) s přihlédnutím k rkpům Městské a krajské knihovny (dř. Gersdorfské

kn.) v Budyšině Fol. č. 51, fol. 138a-147a (*B*) a 4° č. 22, fol. 186a-206a' (*G*), k rkpu NK ve Vídni č. 4935, fol. 53a-73a (*V*) a také k rkpu býv. křižovnické knihovny XXII A 4, nyní v NK v Praze LV D 1, s. 137-214 (*K*). – Po K. J. Erbenovi (Mistra Jana Husi Sebrané spisy české, sv. 3, Praha 1868, s. 212-240) vydal znovu B. Ryba, Betlémské texty, Památky 11, Praha 1951, s. 67-104 (lat. verze s. 41-63), ale neužil všech rkpů.

Po všech stránkách (i pokud jde o jotaci) respektujeme základní rukopis. Text je v rkpech glosován; glosy zde tiskneme v závorkách u příslušných slov. – Citáty z církevních učitelů a z bible neurčujeme (jsou podrobně určeny v Rybově edici).

– (Úvod)

Rkp *M* fol. 201a, *B* 138a, *G* 186a, *V* 53a, *K* s. 137; Rybovo vyd. s. 67.

2 písmo svatých *M*, *B*, *G*, *V*] místo svatých *K*

– Kapitula čtvrtá

Rkp *M* fol. 204b-206a, *B* 140b-142a, *G* 192a-194b, *V* 59b-61b, *K* s. 160-170; Rybovo vyd. s. 78-82.

4 böh *M*] pán böh *B*, *pod. G*, *V*, *K* – 33 bohu sú protivné *M*, *pod. B, V*, *K*] bohu sě protivie *G* – 53 kázal by *M*, *B*, *V*, *K*] kázal-li by *G* – 62 t. vládař *M*, *G*, *V*, *K*] *vynech. v B* – 90 upřiemosti *M*, *G*, *V*] upřiemnosti *B*, *K* – 92 Ježiš *M*, *G*, *V*, *K*] *vynech. v B*

Výpověď Ondřeje z Brodu a Husova odpověď

Výpovědi svědků proti Janu Husovi se zachovaly i s Husovými odpovědmi a přípisky ve dvou rkpech. Z muzejního VIII F 38, s. 1-15 vydal (s pomocí V. Hanky) K. Lehmann, Theologische Studien u. Kritiken, Hamburk 1837, s. 126-152 s názvem Gerichtliche Anklage u. Verteidigung des M. Iohannes Hus; z téhož rkpu, ale ještě hůře, K. Höfler, Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I, Viedeň 1856, s. 182-203. Dosud nejlepší vydání pořídil Fr. Palacký, Documenta Mag. Io. Hus, Praha 1869, s. 174-185, uživ i druhého rkpu budyšinského 4° č. 24, fol. 35a-52a. Překlad našich ukázek je založen na edici Palackého (s. 174 a 181-183), upravené podle rkpů. Text výpovědí je otištěn kurzívou, Husovy odpovědi obvyklým písmem. Husovy mezifádkové nebo marginální přípisky tištěny odlišně za odstavci výpovědí Ondřeje z Brodu a slova, k nimž se vztahují, vyznačena odkazovými písmenami. S použitím překladu V. Flajšhanse (Jan Hus, Obrany ve vyhnanství, Praha 1916, s. 39 a 51-54) upravil A. Molnár.

Knížky o svatokupectví

Úplný text dochován v jediném rukopise, uloženém v Městské a krajské (dř. Gersdorfské) knihovně v Budyšině, sign. 4° č. 24 (z konce 15. stol.), fol. 105a-207a. Je to dosti chatrný opis s četnými chybami, s dodatečnými opravami a s celou řadou pozdních jazykových znaků. Poprvé vydal K. J. Erben, Mistra Jana Husi Sebrané spisy české, sv. 1, Praha 1865, s. 389-478, pak V. Novotný r. 1907 v Světové knihovně č. 604-606 a naposledy A. Gregor, Památky 17, Praha 1954; všechny tyto edice mají různé nedostatky. Podrobnější popis rkpu a dalších dvou zlomků jakož i soupis literatury přináší edice Gregorova. Důležitá je studie D. Prohasky, M. Jana Husi spis

„O svatokupectví“, ČMF 3, 1913, 5-11, 102-110, 215-223, a zejména kritika J. Sedláka, Studie a texty 1, 1914, s. 305-311.

Naše ukázka, kapitola 7, je v rkpe na fol. 161a-176a, ve vyd. Gregorově na s. 62-75.

Při přepisu se držíme rkpu a zachováváme jeho zvláštnosti; jotaci, pokud je správná, zachováváme, nesprávnou potlačujeme.

16 svatokupectví] [watokepecz[twimj rkp - 69 vymluvie] wymluwie rkp, -e škrtnuto - 83 nechť Sedlák] nechcze rkp - 105 někteří kněz... nabéfe] niekterzij kniezij... naberze rkp - 167 oleje] olege rkp, -e škrtnuto - 179 odpověděli Erben] v rkpe není - 189 položiec] položiec rkp, -e přepisováno v -j- - 195 Ej Rš] Tey rkp - 203 rozumným] nerozumným rkp (lat. ratione) - 215 Isidor] Ijodor rkp - 256 v Ejiptě (srov. ř. 252)] we Egipte rkp - 260 nehřešil] nehrzejili rkp - 309 krásněj] krajinie rkp

Dcerka

Naše vydání 3. kapitoly vychází z rkpu Muz. IV C 18, psaného r. 1414, v němž je Dcerka zapsána na fol. 213a-227a (chybí však 4 listy - H); naše ukázka je na fol. 215a-216a. Opírá se také o další dochované úplné rkpy, a to o Muz. IV E 29, fol. 206a-223a, pocházející z 15. stol. (M), o rkp býv. Dietrichštejnské knihovny v Mikulově (II 159), nyní v UK v Brně Mk 19, fol. 155a-169a, z 2. pol. 15. stol. (D), a o rkp Muz. IV B 15, fol. 280b-297a, psaný až okolo r. 1526, ale uchovávaný dosti věrně původní verzi (B). Mimo vydání K. J. Erbena, Mistra Jana Husi Sebrané spisy české, sv. 3, Praha 1868, s. 104-130 uvádíme vydání A. Císařové-Kolářové, Praha 1927 (Špalíček sv. 2).

Jotace zachovávána, jen pokud je v rkpe.

6 horko H, D] horkost M, B - 7 nuzí H, D] mrzí B, trápí M - 8 muži H, D] mrzí B, nutí M - 11 biedy dosti: tu musí střeptěti (strpěti D), aby (ať by B) H, D, B] biedy dosti a myšlenie, kterak by M - 12 ve zlě] v H psáno v textu za zle, jak má také D, M, ale opraveno na okraji (srov. B: vobráti ve zlě) - 15 toť jest otrápený H] toť jest otrápenie B, co jest otrápenie D, toť jest v otrapě M - 21 hudci H, B, hudba D] hořkost M - 24 zlému uvěří H (před zlému vyradováno k), B] ke zlému uvěří M, D - 25 žalobný H, B, žalovný D] zlobivý M; a zpozdilý k slyšení H, pod. M, D] zpozdilý k mlčení a slyšení B - 26 těch tají, maje (a maje M) poživati se bojí (bojí se D, bojí se M) H, M, D] těch maje tají a poživati se bojí B - 27 chválí lidi staré H, B, M] jako na oko to viděti, chválí staré lidi D - 31 šiet H, D, B] kmet M; prokřikne H, B, pokřikne D] pokřikuje M - 33-34 on jest byl, a budeme snad někdy (někteří D), co on jest H, M, D] to jest on B - 35 péče nutí (miti B), pilnost práce mütí (nutí M), strach smrti hrozí, bolest trütí (trudí M) H, M, B] péče nutiti ku pěkným a libým věcem v světě, k tomu pilnost a práce o nich, kterak by jich dobyla, o tom často mysléc, to tě nutí, již, věz, strach smrti, hruozy bolest trütí D - 38 libosti H, D, B] libosti světské M - 40 za najutěšenějši] v H psáno zanaivziteczniei]i, dodatečně opraveno nadepsáním tie]e - 41 písmo svaté i pohanské H, D, B] písmo svatých i mudrcov pohanských M; jest najviece (najvíce B) tesknosti H, B] jsú najvětšie tesknosti M, jest najvětšie tesknost D - 46 manželé H, D, B] manželé, ještě jedno pro rod vracují se mezi sebou v svém stavu svatě přebývající M - 46-47 v tomto biedném našem životě H, pod. D] v tomto biedném světě M, v tomto světě a našem biedném životě B - 49 v tomto životě H, D, B] v tomto světě neb životě M - 65 za žieti v B dodáno: Budeš-li smilniti, cizoložiti neb kterou kolivěk zlost ploditi, věz, že budeš v horúciem pekle věčně hořeti - 66 Brzky H] Brzké M, D, B

Výklad Viery, Desatera a Páteře

Výklad, dokončený Husem „před svatým Martinem r. 1412“, je dochován – kromě několika zlomků – ve dvou úplných rkpech. Především v rkpe Městské a krajské knihovny (dř. Gersdorfské kn.) v Budyšině Folio č. 51 na prvních 137 listech (*B*); rkp je z 1. pol. 15. stol. Dále v rkpe býv. Dietrichštejnské knih. v Mikulově (I59), dnes v UK v Brně Mk 59 na 369 listech (*M*); rkp je z 2. pol. 15. stol. R. 1520 vydal Výklad Mikuláš Konáč z Hodiškova s názvem „Dvanácti článkovo víry křesťanské obecné, desíti božích příkázání a modlitby páně etc. výkladové“, a to z jiného rkpu, než jsou oba dochované (Knihopis č. 3266 – *T*). Z budyšínského rkpu vydal K. J. Erben, Místra Jana Husi Sebrané spisy české, sv. 1, Praha 1865, s. 1-386. Naše ukázky jsou založeny na rkpe budyšínském, ale opírají se také o rukopis mikulovský i o vydání Konáčovo.

Jotace podle rkpu; ojed. případy nadměrné jotace potlačeny.

– (Co je víra)

Ukázka obsahuje 4. až 7. kapitolu Výkladu Viery, v rkpe *B* je na fol. 12a-14a, v *M* na fol. 5a-10b, v *T* je na l. A 3a-A 4b.

Viera] v *B* červený nápis na okraji – 3 někakého] nekakeho *B* – 9 křesťanova *B*] křesťanská *M*, Kristova *T* – 18 oslavenie *Erb*, ošlaweni *T*, *M*] ošlawnie *B* – 21 sě urodil *B*] se narodil *M*, *T* – 26 súdit] řudit *B*

Viery založenie] v *B* červený nápis na okraji – 31 než jenž (*v B* nez připsáno na okraji) *B*, *M*] kromě toho kteréž *T* – 37 z domnievanie *Erb*] v *B*, *M*, *T* vynecháno – 43-44 vydati hotově život svůj *B*, *T*] se vydati hotově i s životem svým *M* – 48 jednoho pána, jednoho boha *B*, *T*] jednoho pána boha *M* – 60 a držel-li by *M*, *T*] adrzeliby *B* – 66 drž *M*, *T*] dr *B* – 68 od blahoslavené všie radosti *B*, *pod. T*] od blahoslavenstvie radosti *M* – 70 pravý člověk *B*, *T*] člověk *M*

Co jest věřiti] v *B* červený nápis na okraji – 75 věřě milovati *B*] v viere milovati *M* – 90 omýlenie *M*, *pod. T*] omylnie *B* – 96 následuje-li Krista a apoštoly *B*] následuje Krista a apoštoly *M*, následuje Krista a apoštoluo, jichž náměstek jest *T* – 101 prospěch] prospěch *B* – 103 jenž jest byl od Krista vzvolen k biskupství *B*, *M*] kterýž jest byl od samého Krista pána, biskupa najsvrchovanějšího, k úřadu biskupskému duostojnému zvolen *T* – 118 jenž die *B*, kterýž dí *T*] vynech. v *M* – 138 nedie *M*, *T*] nenie *B* – 139 v trpenie, v mučenie, v ukřižovanie] v *B* dodatečně nadepsaný řádek nad textem – 148 sem věřila *B*] sem uvěřila *M*, *T* – 150 nynější staré křesťanky *B*] nynější staří křesťané *M*, nynější staří křesťánkové *T* – 151-152 jenž mnějice... neumějí rozděliti *B*] jenž mnějje (!)... neumějice rozděliti *M*

– (Svěcení neděle)

Ukázka vzata z kap. 40, v rkpe *B* je na fol. 57b-58b, v *M* na fol. 135a-139b, v *T* na l. G 6a-H 1a.

2 sedmeré *M*, *T*] ředmeře *B* – 8 liscě *B*, *pod. M*] v lisu *T* – 9 v den] wden *B* (též 19) – 10 k Tyrští připsáno v *B* cizí rukou na okraji ti pohané, jež do textu nepatří, v *M* ani *T* tento dodatek není – 15 náš *B*, *T*] vynech. v *M* – 21 v druhé *B*] druhé *M*, po druhé *T* – 24 vedle milosrdenstvie slitování *B*, *M* (špatný překlad)] podle množství slitování *T* – 31 dobré *B*, *T*] dobře *M* – 33 neděli *B*, *M*] v neděli *T* – 38 mluviechu *M*, mluvili *T*] nemluviechu *B* (srov. Neh. 13,24: loquebantur iuxta

linguam populi et populi) – 46 našem] naš'emv B – 47 Židé M] lide B – 52 pro to dvě zlé B, T] pro to dvě M – 61 rathaus (podle M: rathus)] rotaus B (-h- *drobounce nadepsáno*), T – 64-68 říekajíc... forman za vozataj B, pod. T] vynech. v M – 66 kruněť] krufiěť B – 78 Vzpomeň B, Zpomeň T] Pomni M – 79 před v dobré znamení usvky a na okr. připsáno cizí rukou (stejnou jako u ř. 10) t. odplatie – 83 nad bratr nadepsáno cizí rukou t. kfiesťian – 108 nad textem připsáno v B cizí rukou: Contemplativi bohomyjlni, activi pracoviti, incipientes počínagíci – 109 od počínajících pokánie B] odpočívajících pokánie M, odpočívajících v pokání T – 110 v horkosti B] v hořkosti M, T – 114 stvořuje B] stvoření M, stvoření T – 115 v zvláštniem bytu Erb] zwlašťnziem bytu B, zwlašťnziem byti M, w zwlájťtnim bytu T – 121 po diele šesti dnův B, pod. T] po šesti dnech dielných M – 126 pro toto odpočívanie B] od tohoto odpočínutie M

O církvi

Husův spis O církvi vydal podle četných rkpů S. Harrison Thomson, *Magistri Johannis Hus Tractatus de ecclesia*, Cambridge 1956 a Mistr Jan Hus, *Tractatus de ecclesia*, Praha 1958 (vydání se od sebe neliší, jen v pražském je anglický úvod přeložen do češtiny). Ukázky z kap. 3 (O těle a o hlavě církve) a 21 (Proti slepé poslušnosti), pojaté do našeho Výboru, jsou v Thomsonově vydání na s. 12-17 a 192-198.

Text Thomsonovy edice upravil podle rkpů A. Molnár; ukázky přeložili a vysvětlivkami opatřili F. M. Dobiáš a A. Molnár. Zastaralý překlad Husova spisu *De ecclesia* od M. Svobody, vydaný v Místra Jana Husi Sebraných spisech, sv. 1, Praha 1904, s. 263-413, je často chybný.

Postila

Česká Postila je dochována v řadě rkpů a rukopisných zlomků. Zde byl vzat za základ nejstarší dochovaný rukopis, tzv. Horčičkův, psaný r. 1414 Zikmundem z Domažlic, Muz. IV C 18, fol. 1a-196a (H). Dále se přihlíží k ostatním úplným rkpům (všechny jsou z 15. stol.): B – v Městské a krajské knihovně (dř. Gersdorfské kn.) v Budyšině Folio č. 51, fol. 148a-313b; D – tzv. Douchův, Muz. III B 11, fol. 5a-154a; M – rkp UK v Praze XVII A 11, fol. 3a-325b; K – rkp UK v Praze XVII B 13, fol. 1a-211a (pův. byl v knihovně rožmberské); tento rkp má nejčastěji odchýlné čtení. Ojediněle se také přihlíží k dvěma vydáním, k prvnímu z r. 1563, tištěnému v Norimberce (Knihopis č. 3261 – T₁), a k druhému z r. 1564, tištěnému v Praze (Knihopis č. 3262 – T₂); pokud se obě vydání shodují, užíváme zkratky T. – Nově vydal Postilu K. J. Erben, *Místra Jana Husi Sebrané spisy české*, sv. 2, Praha 1866; jeho vydání bylo znovu přetištěno J. B. Jeschkem r. 1952. Kritické vydání dosud není.

Jotace zachovávána tam, kde je v rkpe, ale nerekonstruována; po j potlačena. Ojediněle nenáležitě ie upraveno na í.

– (Úvod)

Rkp H fol. 3a/b, B 148a/b, K 3a-4a, M 6a/b; T₁ A 2b-3a, T₂ C 1a/b; v D úvod zapsán není.

7 v kázání H, B, M, T] v zákoně K – 21 skutku úřada H a ost. pod.] skutky úřada M, skutky úřadu K – 33 česky psaných H, pod. T] českých psaných M, K, v B vyradováno -ch – 36 slyšie H, B, M, K] slyšice drží T – 37 die sám H a ost. pod.] die nám sám K – 42 jako káži H, B, M, T] jako káži, ale jakž milému bohu bude libo K

- Neděle sedmá po Kristovu narození

Rkp *H* fol. 26a-29b, *B* 168a-170b, *D* 26a-28b, *K* 26b-29a, *M* 46a-51b; *T*₁ 28a-31b, *T*₂ 31a-35a.

1 řeče Ježíš učedníkóm svým] f. g. v. j. *H* - 2 rozsiel] rojiel *H* a *ost.* (*pod. i dále*) - 3 sú spali *H* a *ost.*] jsou zesnuli *T* - 6 hospodářovy *H* a *ost.*] k hospodářovi *K* - 9 jej *D*, *K*, *T*] gie *H*, *B*, *M* (*těž* 11) - 12 sberíte *H* a *ost.* *pod.*] sklidíte *K* - 13 odmluvil *H* a *ost.* *pod.*] domluvil *K* - 28 čtenie *H* a *ost.*] evangelium *T* - 28-31 a na počátku... dobré věci stvořil, člověka *H* a *ost.*] *vynech. v D* - 31 člověka Adama a Evu bez hřícha *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 33 nevěry *H*, *M*] nevěru *B*, *D*, *K*, *T* - 41 sbožie *H* a *ost.* *pod.*] královstvie *D* - 45-46 kteříž s tebu mají býti v nebesiech *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 49 nebeské *H* a *ost.*] *vynech. v D* - 54-55 a vy mne neznáte. Třetie královstvie *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 57 k tomu slovu *H* a *ost.*] v tom slovu *D* - 64-65 ať sedneta *H*, ať sednou *T*] sedeta *K*, sedneta *B*, *D*, *M* - 74 před lidmi *H* a *ost.* *pod.*] před lidem *K* - 77 v písmo *B* a *ost.*] wpišmie *H* - 81 hříechów *H*, *B*, *K*, *T*] z hříechów *D*, *M* - 86 doktorové *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 101-102 to jest... nepoznal *H* a *ost.*] *vynech. v D* - 102-103 viera... syny božie *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 104 lidé *H* a *ost.*] Židé *D* - 114 najprvé kúkole, když *H* a *ost.*] kúkole, najprvé když *D* - 117-118 aby mohl vyzvěděti *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 119 abychvě] abychnie *n.* abychuie (abychme?, opravváno) *H* - 120 protivná *H* a *ost.*] protivnú *K* - 129 vzejde *K*, *T*, wzgeyde *M*] wzgide *H*, *D*, wzdide *B* - 135 jej *D*, *T*] ge *H*, gie *B*, *M* - 140-141 dobré, a co jest dobré... dobré jest *H* a *ost.*] *vynech. v D* - 140-172 A druzí slepci řkú... směle na smrt posadili *H*] celé aktuální místo *vynech. v K* - 150-151 A tyto řeči potupili sú *H* a *ost.*] A ti k této řeči přistúpili sú *D* - 172 směle na smrt posadili *H*, *B*, *M*, na smrt směle posadili *T*] směli na smrt dáti *D* - 183-184 jakož sú biskupové... odsúdili *H* a *ost.*] *vynech. v D* - 188 nepanovali *B* a *ost.*] napominali *H* - 191 poblúdití *H* a *ost.*] pochybití *K* - 202 nepřekazil *H* a *ost.*] nepřekázal *D* - 209 z milosti *H*, *K*, *D*, *M*] s milostí *B*, *T*; s pilností *H*, *B*, *T*] z pilnosti *D*, *K*, *M*

- Neděle na masopust

Rkp *H* fol. 37a-40b, *B* 177a-180a, *D* 34a-36b, *K* 36b-40a, *M* 64a-70a; *T*₁ 40a-43b, *T*₂ 44a-48b.

18 čtenie *H* a *ost.*] evangelium *T*; věrných *H* a *ost.*] vyvolených *K* - 19 milostivého *B* a *ost.*] milostive *H* - 25 súkromie *H* a *ost.*] skromě *K* (*těž* 32) - 35 Vykupitel náš *H* a *ost.*] Vykúpil nás *K* - 38-39 A že ještě učedníci tělesní nemohli sú srozuměti slov jeho tajemstvie, k divu je přivedl *H* aj.] a že ještě učedníci tělesní biechu, nemohli ještě srozuměti slovu jeho tajemstvie, kdy on jě přivedl *M* - 64-65 jenž boží pravdu *H* a *ost.*] jenž slovo božie *K*, kteříž slovo božie *D* - 67 na mochodř *H*, *B*, *K*, *M*] na mimochodř *D*, na chodoměř *T* - 69 Kto v tě *H* a *ost.*] Kto to *K* - 74 v prozracené *H*, *B*, *M*] v pozracené *D*, *K*, *T*; klekající *H* a *ost.*] klanějící se *K* - 85-86 a slovo božie přijímali *H*] a slovo i tělo přijímali *B*, *D*, *M*, *K*, a slovo boží i tělo a krev svatou přijímali *T* - 90 rozhřěšování a žakovstva svěcenie *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 93 ustavil *H* a *ost.*] učinil a ustavil *K* - 94 Co? Aby *H* a *ost.*] Co jest ustavil? To, aby *K* - 96 knížetských *H* a *ost.* *pod.*] kněžských *K*, kněžských, knížetských *T* - 100 udusili *H* a *ost.*] udusili neb usúdili *D* - 101-104 na radnici... sú potupili *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 107-108 avšak ač oni... jsú almužníci *H* a *ost.*] avšak oni nechtie slúti almužníci *K*, *vynech. v D* - 120 panování *H* a *ost.*] panovati *K* - 129-130 odkud přielišná v kněžích pýcha nad světské *H* a *ost.*] *vynech. v K* - 153 mdel *H*, *B*, *D*, *M*]

mdlý *K*, *T* – 170 chtěl *H a ost.*] ráčil *K* – 176 lidé přichodie *H a ost.*] lid přichodí *K* – 183 potřebný *H a pod. ost.*] potřebuji *D*, *K* – 205-206 arcibiskup a všelikaký prelát *H a ost. pod.*] arcibiskup kněz *K* – 208 kdy *B a ost.*] kde *H* – 212 tobě učiním *H a ost. pod.*] *vynech. v K* – 225-226 jenž osvěcuje... jest ten pán *H a ost.*] *vynech. v D* – 233 žádajme *H*] hledajme *B a ost.* – 251 jenž jest böh *H a ost.*] který buď *K*

O postačitelnosti zákona Kristova

Začátek lat. kvestie přeložen spolu s protestací podle textu vydání Flaciova v *Historia et monumenta I*, 1558, fol. 44b-48a, upraveného podle rkpů. Pět jich zaznamenal F. M. Bartoš, *Literární činnost M. J. Husi*, Praha 1948, s. 89, č. 82, šestý je v UK v Praze III G 26, fol. 276a-280b. Část zde přeloženou vydal již r. 1537 ve Wittenberku Jan Agricola z Eisleben jako přílohu ke své edici Husovy kostnické kvestie *O krvi Kristově (Disputatio Iohannis Hus, quam absolvit dum ageret Constantiae priusquam in carcerem coniceretur)*, l. B 5a-B 7b. Zde otištěný překlad (úsek u Flacia na fol. 44b-45a) pořídil A. Molnár.

O literární povaze a pramenech kvestie psal A. Molnár, *Pohled do Husovy literární dílny*, LF 82, 1959, 239-246.

Prohlášení o člancích Pálčových

Překlad našich ukázek (začátek a tři články) je založen na vydání Fr. Palackého, *Documenta M. Joannis Hus vitam... illustrantia*, Praha 1869, s. 204, 216-217 a 223 až 224), upraveném podle rkpů, jež zaznamenal F. M. Bartoš, *Literární činnost M. J. Husi*, Praha 1948, s. 92, č. 87; třeba však vyloučit rkpky 4, 7, 9, v nichž Prohlášení není. Ukázky přeložil a poznámkami opatřil A. Molnár.

Listy

Latinské i české Husovy listy jsou rozptýleny, jednotlivě i ve skupinách, po různých rukopisech v knihovnách a archívech zdejších a zahraničních.

Všechny Husovy listy s přihlédnutím k všem známým rukopisům vydal V. Novotný, *M. Jana Husi Korespondence a dokumenty, Sbírka pramenů českého hnutí náboženského ve 14. a 15. století*, sv. 14, *Spisy M. Jana Husi č. 9*, Praha 1920. Důkladný výběr z listů pořídil B. Ryba, *Sto listů M. Jana Husi, Sloupové pamětní*, sv. 8, Praha 1949 (latinské listy jsou tu otištěny v českém překladu).

České listy vydáváme podle zvoleného základního rukopisu a jiných rukopisů užíváme, jen pokud potřebujeme opravit místa v základním rukopise pokažená. Textové varianty neuvádíme, protože jsou shromážděny (i když s některými nepřesnostmi) v edici Novotného. – Latinské listy vydáváme v překladu B. Ryby. V poznámkách upozorňujeme jen na nejdůležitější latinský rukopis. Ostatní údaje jsou ve vydání Novotného.

Naše vydání českých listů se drží rukopisů (i pokud jde o jotaci), i když jsou v nich často starobylé znaky jazykové silně prostoupeny mladými prvky, jež tam pronikly od pozdějších opisovačů.

– (Pražskému arcibiskupovi Zbyňkovi z Hazmburka)

Rkp lat. listu kdysi v kodexu hrabat Mitrovských, jehož užil r. 1869 ještě Fr. Palacký, *Documenta č. 1*, dnes nezvěstný. Vydání: V. Novotný, s. 28-30 (č. 11); překlad: B. Ryba, s. 27-29 (č. 5).

- (Polskému králi Vladislavovi)

Rkp lat. listu byl v Kap. Bolesl. C 132, fol. 159a-160a, nyní deponován v UK v Praze. Vydání: V. Novotný, s. 86-87 (č. 25); překlad: B. Ryba s. 38-39 (č. 9).

8 mocné : potentes *Vulg.*] potentissime *Nov* - 13 řka : dicens *Fljš*] docens *Nov* - 16 utrhaní : blasphemie [Ryba] violencie *Nov* - 20 do brány spravedlivých: per portas equorum (*dohad*) *Ryba*] paupertates quorum *Nov*

- (Papeži Janovi XXIII.)

Lat. rkp originál notářského spisu v arch. univ. Karlovy A 1. Vydání: V. Novotný, s. 95-100 (č. 31); překlad: B. Ryba, s. 53-56 (č. 14)

- (Pražanům)

Základem zápis v rkpe NK ve Vídni č. 4916, fol. 2a-3b; zápis je neúplný (jde jen k slovům: i v hrob položili - zde ř. 103), je doplněn z otisku z r. 1564, kde list otištěn za Husovou českou Postilou na l. 218b-220b (*T*). I tento otisk je neúplný (končí slovy: aby stáli byli - zde ř. 117), proto závěr rekonstruován ze soudobého lat. překladu listu, který byl r. 1558 otištěn v Norimberce (*Opera* I, 95b-97a). Vydání: V. Novotný, s. 142-146 (lat. verze s. 146-151), č. 49.

1 kteříž *T*] kteryz *rkp* - 8 žádám] zad *rkp* - 10 v vás *T*] w naj] *rkp* - 11 pravdy] praw *rkp* - 17 v Příslavích *T*] w przy]lowy *rkp* - 22 v rozličná *T*] w rozlytna *rkp* - 23 zkušenie *T*] [luzenye *rkp*; skutek *T*] [ktet *rkp* - 30 všickni *T*] w [yzlyny *rkp* - 40 zlořečeného *T*] zlorzeného *rkp* - 44 nynější *T*] nyne]y *rkp* - 45 lakomější i smilnější *T*] lakome]y y [mylne]y *rkp* - 47 milostivý] mylo]tywe *rkp*, milosrdný *T* - 49 z světa *T*] z]yeta *rkp* - 50 vyvolil *T*] wywoly *rkp* - 51 věci] weczy *rkp*, wět]y *T* - 53 činiti *T*] czyny *rkp* - 56 odříkají] odrzyekay *rkp* - 59 Ježíšova] gezi]owi *rkp*, Gezi]owo *T* - 70 zahubie *rkp*] je zahubie *T* - 82 učedníci *T*] wrzednczi *rkp* - 91 konečný *rkp*] konečně *T*

- (Profesoru vídeňské university Janu Sywortowi)

Rkp lat. listu v Kap. Bolesl. C 132, fol. 157b-158a (dnes UK Praha) a jiné. Vydání: V. Novotný, s. 173-175 (č. 67); překlad: B. Ryba, s. 123-125 (č. 36).

- (Prohlášení o cestě na koncil)

Základem vydání jediný zápis v tzv. rkpe Mladoňovicově, Muz. VIII F 38, s. 17-18. Vydání: V. Novotný, s. 193-194 (č. 76).

- (Mistru Martinovi z Volyně)

Rkpy lat. listu: Muz. VIII F 38, s. 20-21 a jiné. Vydání: V. Novotný s. 204-206 (č. 86); překlad: B. Ryba, s. 144-146 (č. 45).

- (Přátelům před odchodem do Kostnice)

Za základ vzat rkp býv. mikulovské knihovny (II 24), nyní UK v Brně Mk

108, fol. 33b-34b (*U*); opravy podle Muz. VIII F 38, s. 21-22 (*A*). Vydání: V. Novotný, s. 207-209 (č. 87).

17 nepřítelé *A*] neprzatelí *U* – 26 lidičkové *A*] lidiczko *U*

– (Přátelům a stoupencům v Čechách)

Základem vydání zápis v rkpe býv. křižovnické knihovny XXII A 4, nyní NK v Praze LV D 1, s. 426-428 (*P*); oprava data podle rkpu Muz. VIII F 38, s. 37 (*A*). Vydání: V. Novotný, s. 243-244 (č. 109).

21 v sobotu ten den před svatým Fabiánem *A*] den svatého Šebestiána a Fabiána *P* (*nespr.*)

– (Přátelům v Čechách)

Základem vydání zápis v rkpe vídeňské NK č. 4524, fol. 122a-123b (*H*); opravy podle rkpu Muz. VIII F 38, s. 72-73 (*A*). Vydání: V. Novotný, s. 269-273 (č. 129).

28 obránce a pomocníci pravdy postavili *A*] *vynech. v H*; všemu *A*] [wemv *H* – 36 v milosti *A*] mylošty *H* – 39 svědkové svědčili *A*] [wetkowe [wetczyly *H*

– (Věrným Čechům)

Základem vydání zápis v rkpe vídeňské NK č. 4524, fol. 119a-120a (*H*); opravy podle rkpu Muz. VIII F 38, s. 73-75 (*A*). Vydání: V. Novotný, s. 316-321 (č. 153).

23-24 křesťané, nedajte sebe uhroziti jich vynesením, jenž, ufám bohu, jim neprospěje *A*] *vynech. v H*

– (Universitě pražské)

Rkpy lat. listu: Muz. VIII F 38, s. 80 a jiné. Vydání: V. Novotný, s. 322-324 (č. 155); překlad B. Ryba, s. 233-234 (č. 90).

5 rozmnožit] producere *Kl*, perducere *Nov*

– (Poslední prohlášení koncilu)

Rkpy lat. listu: APH (býv. Kap. Praž.) D 14/2, fol. 220b a jiné. Vydání: V. Novotný, s. 333 (č. 162); překlad B. Ryba, s. 243 (č. 97).

– (Přátelům v Čechách na rozloučenou)

Základem vydání zápis v rkpe vídeňské NK č. 4524, fol. 82b (*H*); opravy podle rkpu téže knihovny 4557, fol. 152a-153a (*Ch*) a Muz. VIII F 38, s. 87 (*A*). Vydání: V. Novotný, s. 335-337 (č. 164).

8 skóre *H*] [koro *Ch*, [korze *A* – 17 Škopkem] [kuoczkiem *H*, *Ch*, Skoczkiem *A*

TRAKTÁTY A KÁZÁNÍ HUSOVÝCH STOUPENCŮ I ODPŮRCŮ

Teologický nebo politický traktát – učené pojednání o jednotlivých teologických nebo politických otázkách, využívající k dokázání autorovy teze zejména bible a teologických autorit a uspořádané podle zákonů logické výstavby naukového výkladu – byl v Husově době hlavní formou pro řešení aktuálních společenských otázek, které se ovšem soudobému člověku jeví jako problémy teologické povahy. Příbuzná problematika se probírala také v kázáních určených pro kněžská shromáždění (tzv. kázání synodální) nebo pro universitu. Tato kázání, upravená pro poučení kněží a kněžského dorostu, počítala ovšem výlučně se vzdělaným publikem, a proto se přednášela latinsky a detailností výkladu i odkazovou argumentací se blížila traktátům. Do laických vrstev, zejména mezi měšťanstvo a lid, pronikaly hlavní myšlenky ideového zápasu, vedeného mezi učenici v traktátové formě, prostřednictvím kázání v národním jazyce.

Oba základní prostředky ideologického zápasu, traktát a kázání, byly zvláště horlivě pěstovány v dobách zvýšeného ideologického ruchu. Hojně se uplatňovaly už v době působení Husových předchůdců, ale jejich hlavní rozkvět nastal počátkem 15. století, v době Husova veřejného působení a po jeho smrti, kdy byly předními nástroji ideologické přehery vlastního revolučního boje. Společenské a literární důležitosti z nich nabyly zejména ony projevy, jejichž důsledky přímo zasahovaly do života. Protože působení samého Husa se brzy stalo krystalizační osou ideověpolitického úsilí v době, kdy se zostřovalo předrevoluční napětí, mají i z činnosti Husových současníků největší význam díla vztahující se přímo k jeho názorům a působení. I ukázky pro náš výbor byly proto vybírány tak, aby z nich vyniklo Husovo ústřední postavení v tehdejším ideologickém boji.

Traktáty Husovy doby jsou pro dnešního čtenáře obtížnou četbou jak pro odlehlost tehdejšího náboženskopolitického myšlení, tak pro množství citátů z bible a z teologických autorit (srov. výklad v úvodu, s. 20). V traktátech se nejzřetelněji odráží deduktivní způsob myšlení, který ovládal tehdejší vědu podřízenou teologii; za správný byl považován ten názor, který se mohl odvolat na shodná mínění uznávaných autorit. Množství citátů bylo tedy podle soudobého myšlení nezbytnou podmínkou vědeckosti traktátových spisů.

Pokud jde o lidové kazatele, bylo vybírání ukázek značně znesnadněno tím, že se jejich dílo nedochovalo vůbec nebo je známe jen ve velmi nedokonalé podobě (srov. s. 99). Jde tu zejména o nejvýznamnějšího bojovného kazatele z doby po Husově smrti, Jana Želivského, jehož řeči známe toliko v podobě autorských náčrtků, obsahujících vlastně jen zásobu citátů z autorit, o něž Želivský své vývody v jednotlivých kázáních opíral. Lepší obraz o jeho politickém významu dochovala dobová relace o smrti Jana z Želiva (viz zde s. 481). Náhradou za ukázku z Želivského kázání je nám svědectví o jeho strhujícím řečnickém umění z kronikářského díla Vavřince z Březové (viz zde s. 495).

JERONÝM PRAŽSKÝ ŘEČ K CHVÁLE SVOBODNÝCH UMĚNÍ

Husův mladší přítel Jeroným Pražský se účastnil většiny Husových zápasů s neobyčejným smyslem pro jejich politický dosah. Pocházel asi ze zámožné pražské rodiny a nabyl rozsáhlého filosofického vzdělání na různých universitách (studoval v Praze a v Oxfordu, získal hodnost mistra svobodných umění v Paříži, v Kolíně nad Rýnem a v Heidelbergu). Kromě západní Evropy poznal i Palestinu a pobyl v Polsku a na Litvě, kde studoval pravoslaví a usiloval o navázání styků mezi ním a západní církví. Patřil k nejagilnějším propagátorům Viklefových politických názorů; významně se zúčastnil kampaně před vydáním Dekretu kutnohorského a jako politický agitátor vystupoval různým způsobem proti církevní reakci. Za Husova procesu v Kostnici byl zatčen, když se pokusil vrátit do Čech, aby agitoval pro Husovu záchranu, a třebaže za trýznění dočasně podlehl církevnímu nátlaku, odvolal své názory a zřekl se Husa, při vlastním soudním procesu obvinil koncil a přihlásil se plně k svému učiteli. Byl upálen 30. května 1416. (Srov. Jeronýmovu pašiji od Petra z Mladoňovic zde na s. 490). Jeho oslnivé vystoupení a statečnost na soudu získala obdiv i u odpůrců, např. u italského humanisty Poggia. V lidovém povědomí byl Jeroným vždy úzce spojován s Husem.

Z kostnických obžalovacích spisů proti Jeronýmovi víme, že skládal i duchovní písně, přebásňoval evangelia a byl i autorem satirických písní. Nic z těchto skladeb se však nedochovalo. Jeronýmovy výjimečné řečnické kvality a smysl pro politické chápání universitních zápasů seznáváme z jediného významného projevu, který se po něm dochoval, ze závěrečné řeči k chvále svobodných umění v kvodlibetu vedeném Matějem z Knína v lednu 1409. Při této závažné latinské disputaci neváhal Jeroným znovu veřejně obhajovat odsouzené Viklefovo učení v jeho politickém dosahu.

Protože se tedy tyto naše přespanilé panny, „sedm svobodných umění“, spolu se svou královskou matkou filosofií účastnily a účastni počestného tance tohoto našeho kvodlibetu, ať se stydí všichni ti klerikové a mistři, kteří sice sofisticky vystavují na odiv svou lásku k těmto dívkám, avšak na jejich slavnosti se neodvážili ani ukázat, přestože byli pozváni. Tak urazili naši matku, fakultu svobodných umění, jak nejhůř mohli. Zda se, zaskočení vlastními úklady, nezřítíli do propasti hanby, ačkoli si mysleli, že zosnovali spiknutí proti vážnosti naší matky university a jejího výtečného syna, ctihodného mistra kvodlibetáře? Protože kvodlibet je turnajem síly rytířů vzdělanosti, na němž mistři jeden po druhém podstupují zkoušku mečem svých argumentů a za svou zdatnost si odtud odměnou odnášejí přiměřený věhlas, jak by se neměli rdít studem ti tak početní naši mistři, kteří nestoudně odepřeli svou účast na této slavnosti a tím neslušně zmařili zisk, jenž by byl odtud vzešel – jak je účelem takových shromáždění – všem studentům přihlížejícím a čekajícím, bohužel marně, na jejich účinnost! Nedostavit se na výzvu, i kdyby přitom šlo o život, pokládali by svěští rytíři a prostí bojovníci za náramnou ostudu. Vy, drazí studenti, právem jste zavázáni těm mistrům, všem dohromady i každému zvlášť,

kteří se účastnili této kvodlibetní slavnosti jako turnaje, neboť se nesluší
20 nepamatovat na prokázané dobrodiní. Ostatním však poděkujte, jak si to
zasloužili: jako rytířům zbabělým.

A tolik jsem chtěl říci k chvále, cti a oslavě překrásných panen, svo-
bodných umění, i těch, kteří je vyznávají spolu s královnou filosofií, jejich
ctihodnou matkou.

25 Po chvále, kterou jsme vzdali matce, přistupme již aspoň v hlavních
rysech k chvále jejího syna – bez příkras ovšem a bez nadsázky, když je
přece podle božských i lidských zákonů vhodné chválit pouze ty, kdo
pracně usilují stejně o rozumové jako o mravní ctnosti, jak potvrzuje
30 Filozof ve 4. knize Etiky. Neboť kdybychom nevzdali chválu a čest těm,
kdo si to zaslouží, ctnost by chřadla lítostí nad tím, že se jí nedostalo po-
vinné odměny. Abych ti snad tedy svým škodlivým mlčením nezpůsobil
třebas jen náhodnou škodu na chvále, ale abys naopak sklídl ovoce svých
dlouhých a vysilujících námah, mám za vhodné učinit nyní jakousi úlitbu
chvály a cti – jakoby na ochutnání –, a to dokonce v tvé přítomnosti,
35 ačkoli mi není neznám Aristotelův výrok z 2. knihy jeho Rétoriky, v němž
praví, že chválit přítomného je znakem pochlebování. Vždyť tvoje chvála
se nezakládá na pomíjivých věcech, jak tomu bývá u jiných. Ti se ovšem
„radují, když provedli něco zlého, a jásají nad vši špatností; jejich činy
jsou zvrhlé a jejich kroky mají zlou pověst“ (Přísl. 2). „Zhýrale beze studu
40 hodují na svých hostinách a pasou sami sebe. Jsou to mraky bez vody,
sem a tam honěné větry, podzimní stromy bez plodů, úplně odumřelé, vy-
kořeněné, divoké mořské vlny, které svou hanbu jako pěnu vyhazují,
bludné hvězdy, pro něž je na věky připravena tma tmoucí“ (Juda 12). Od-
mysli si od nich vypasené koně a odejmi jim nádherná roucha a kožešiny
45 z mrtvých zvířat – rázem je zbavíš cti. Jsou totiž ve svém nitru plni špíny,
rozmařilosti, svatokupectví, křivd, úskoků, olupování chudých a svato-
krádeží tak, jako jsou obílené hroby plné mrtvých kostí. Jenom navenek
přehodili přes sebe pýchu, nadutost, zlolajnost, lži a ostatní ničemnosti
jako ostudný plášť, kterým se snaží zakrýt svou vlastní hanbu a své nej-
50 nestoudnější pomluvy osob ušlechtilých a prospěšných celé obci našeho
ctihodného města. Ačkoli sami jsou svým životem a mravy kacíři, nepřestá-
vají lživě kaceřovat pravověrné členy našeho svatosvatého českého národa.
Známo je však pradávné přísloví, že žádný ryzí Čech nemůže být kacířem –
a události od nepaměti až podnes prokázaly jeho pravdivost. Je-li tedy
55 podle Šalomounova výroku dobré jméno cennější než drahé masti, zapří-
sahám při nesmrtelném bohu vás všechny i každého z vás, kdo milujete
důstojenství nejjasnějšího vladaře Václava, římského a českého krále,
i tohoto království, a kdo máte v upřímné lásce dobrou pověst našeho svato-
svatého města Pražského, abyste dohromady i jednotlivě a všemi způsoby,
60 které vám jsou dostupné, usilovali zachovat dobré, ano nejlepší jméno, jaké

jsme dosud měli po všech zemích. A nevěřte proľhaným a ľstivým ľhářům, kteří se snaží pošpinit toto dobré jméno a pohanět představitele našeho svatého českého národa.

65 A zvláště se obracím k vám, opatrní konšelé a slavní měšťané, jimž se dostalo od nejjasnějšího vladaře Václava, římského a českého krále, tak veliké cti, že nikoli jiným, ale právě vám a vaší prozíravosti s důvěrou svěřil do správy a v ochranu svůj nejvznešenější a sobě nejmilejší poklad, obec všech lidí tohoto svatého města Pražského. Napomínám vás tedy a zapřísahám, abyste toto svaté české město, svému králi upřímně oddané, neohroženě a všemi možnými prostředky střežili před každým utrhaním zvrhlých ľhářů. Ať tedy kdokoli prohlásí o kterémkoli ryzím Čechovi, že byl nebo že je kacířem – od krále až po rytíře, od rytíře až po zemana, od zemana až po sedláka, od arcibiskupa až po kanovníka, od kanovníka až po posledního kněze, od purkmistra tohoto města až po konšela a měšťana, od měšťana až po kteréhokoli řemeslníka –, já sám, jeden za všechny odpovídám, jak musím, a to z celého srdce, na plná ústa a neohroženě: Lže a není hoden víry. Za tímto slovem chci stát nyní a vždycky.

Věru nepochybuji, že mi dosvědčíte ze své živé paměti, že přečasto sem byli přivezeni mnozí, ba velmi mnozí lidé z cizích národů a že byli 80 v tomto svatém městě usvědčeni podle práva jako kacíři a upáleni; nikdy jste však neslyšeli ani vy, ani vaši otcové, ani otcové vašich otců, že by byl kdy býval byt jediný ryzí Čech upálen pro kacířství. Právě přemnozí cizáčtí ľháři se ľstivě a ľživě pokoušejí navléci na nejvěrnější muže našeho svatého českého národa onen potupný plášť poznamenaný šedivým křížem, aby tak 85 mohli zakrýt svou vlastní hanebnost a hanbu. Vzdávám-li své vlasti povinnou čest a bráním-li ji ze všech sil proti ľhářům, nikdo mne proto nepokládej za nerozumného smělce a opovážlivce. Vždyť už přemnozí starověcí spisovatelé dokazují, že láska k vlasti má všechno převyšovat tak, abychom za vlast bojovali nejenom slovy, nýbrž i činy. Kato praví: „Bojuj za vlast.“ 90 A Cassiodorus v dvacátém listu první knihy: „Jednomu každému má být jeho vlast nejdražší.“ A týž píše v 38. listu: „Nejušlechtilejší jsou ti, kdo myslí na rozkvět své vlasti.“ Podle Horatia v jeho knize Básní je dokonce „sladké a čestné pro vlast umřítí“. Avšak bohužel láska k vlasti se již z mnohých vytratila – a zejména v tomto městě. Málo anebo vůbec nedbají 95 na to, že tato svatosvatá obec je ve svých užitečných příslušnících podvodně a ľživě špiněna. Neboť, abych řekl pravdu, která, byt jen jediná obec na světě by strpěla takovou potupu, ačkoli by se mohla bránit? Což všem tu nejsou známi kněžští nedoukové, od nikoho vědeckými hodnotami nepovýšení, jak ľživě na kázáních v lidovém jazyce před lidem plácali, že zde 100 ve městě je plno kacířů, které nazývají viklefisty? Pokud jde o mne, já před vámi prohlašuji, že jsem četl a zkoumal knihy mistra Jana Viklefa podobně jako i knihy jiných učitelů, a vyznávám, že jsem se z nich naučil

mnohému dobrému. Toho mě však uchovej bůh, abych byl tak bláhový a zastával skoro jako víru vše, co jsem četl v jeho knihách nebo v knihách jiného církevního učitele. Neboť jedinému Písmu svatému vždycky zachová-
105 vám tuto uctívou poslušnost: Písmo praví, že je to tak – tedy je to pravda.

Jestliže už od jinošských let s námahou čítáme a s největší pílí studujeme pohana Aristotela spolu s ostatními pohanskými filosofy, v jejichž knihách jsou velmi četné bludy odporující katolické víře, přece nám nikdo nebrání podržet přečetné jasné pravdy, které obsahují. Proč bychom tedy nečtli knihy Viklefovy, když do nich skvělým způsobem uložil nesčetné svaté pravdy, třebaš zneklidňují jak zpupné kněze, tak laiky? Na tom není nic divného, jestliže totéž jasné světlo lahodí sice zraku člověka jasně vidoucího, ale krhavým očím škodí. Ať pochopí hloupí nedoukové, že stříbro, zlato a drahé kameny bývají obaleny blátivou nerostnou vrstvou, a kdo ji odborně nezná, necení ji více než jinou obyčejnou hlinu. Avšak ty, kdo se vyznají v tom umění, ani nenapadne pohrdat zlatem nebo perlami proto, že se vyskytují obklopeny hlinou, ale naopak svým uměním oddělují a rozlučují v tavicích pecích bláto od zlata. Kdo vám tedy, jinoši, může zabránit, abyste se ve Viklefových knihách učili rozpoznávat žilu pravdy? Pokud jest na mě, napomínám vás s největší naléhavostí, abyste často čítali a pilně studovali jeho knihy, zvláště filosofické. A najdete-li v nich něco, co ještě pro nedostatečnost svého mladého myšlení nestačíte, jak náleží, pochopit, odložte to k zralejšímu věku. Je-li v nich něco, co se zdá, že je v rozporu s vírou, to nehajte a nedržte, ale raději se podrobté víře.
115
120
125

Vždyť i blažený Jeroným, který dokonce Origena kárá jako kacíře, o sobě připomíná, že přečetl na tři tisíce svazků tohoto spisovatele, a kdesi praví: „Kdybych jen mohl mít knihy všech kacířů! Vypsal bych z nich, co je pravdivé, a pominul, co je zlé.“ Nedoukové mi tady ovšem namítnou: „Kousek kvasu zakvasí všechno těsto“ (1 Kor. 5); tak také kousek nepravdy nebo bludu znehodnotí soubor pravd obsažených v nějaké knize. Těm však odpovídám: Ať pochopí hlupáci, že věci stálé a trvalé mají jinou povahu než věci nestálé a pomíjivé. Kvas, který je nestálý a pomíjivý, ovšem kazí nestálé a pomíjivé těsto, ale žádná sebevětší nepravda nebo blud neznehodnocuje ani sebemenší pravdu, poněvadž pravda je pevná a lež ji nemůže prostoupit, protože při vzájemném prostupování věcí je nezbytnou podmínkou, aby jedna věc ustoupila druhé. Pravda však nikdy neustoupila ani neustoupí lži, neboť pravda nade vším vítězí. Proto napříště už neustupujte po vůli lživých lidí od slavných pravd obsažených v řečených knihách a nebojte se ty knihy studovat. Nesluší se zajisté, aby moudrý lnul k pravdám pro lidi, nýbrž spíše k lidem pro pravdy. Ať vás tedy v budoucnu ani nenapadne postoupit nebo odevzdat knihy řečeného mistra lidem, kteří jim vůbec nerozumějí, pravdám se posmívají dříve, než je chápou, a kárají je v celku dříve, než porozumějí třeba jen jejich části. Což neznáte zákaz nej-

130
135
140

145 vyššího mistra, jenž zní: „Neházejte perly před svině“ (Mat. 7); ty více
touží povalovat se v hnoji než v nejpříjemnější vůni. Od staletí není slý-
cháno, že by zlatníci byli kdy dali svá důmyslná díla, a třebaš jen jedinkrát,
přezkoušet jirchářům, kteří si na věcech všímají spíše zápachu než lesku.
150 Pozdvihněte již srdce, stateční mužové! Máte být ctiteli pravdy, a proto
nesklánějte svou šíji před prolhanými lidmi. Pamatujte, že stejně neřestné
jako lhát je nevzepřít se statečně lhářům, kteří se snaží pravdu potlačit.

Vám mladým stavím zde před oči jako příklad krásného Josefa, jemuž
se věkem podobáte a o němž je psáno, že jako jediný mezi bratřími osvědčil
stálost, takže pouze jemu se dostalo dlouhé suknice měnivých barev. Neboť
155 co jiného znamená Josefova suknice sahající až po kotníky, ne-li dokonalý
čin? Jako totiž volně splývající suknice přikrývá kotník, tak je obrněn
stálostí ten, kdo neodstupuje od poznané pravdy. Vám pak, starým dokto-
rům věd, před oči uvádím starce Mojžíše, zákonodárného doktora Písma
staré smlouvy, jenž nařídil, aby se na oltáři obětoval s obětí ohnivou i celý
160 ocas. To pro nás znamená, že máme všechno dokonalé studium čili všechnu
pravdu, které jsme začali učit, také dovršit vytrvalostí až do konce a nedat
se zastrašit k tomu, abychom pozpátku zalezli jako raci. Opravdu lépe je
nedospět k poznání pravdy nežli od poznané pro malichernost ducha s han-
bou odstoupit a zaplést tak i studenty, kteří se pro nedospělé myšlení sami
165 ještě neumějí a nemohou vyplést.

Vždyť mistry a doktory vydržují si města proto, aby podle Písma
opravovali každou úchytku od víry nebo poblouzení ve víře a čelili lhářům,
ano usvědčovali lháře ze lži. Ale v tomto městě – jak známo – mnozí ne-
doukové rozhlašovali lži před lidem na kázáních. Vím o jednom, který
170 k lidu ani ne tak kázal, jako spíše žvanil o knize Zjevení. Mluvě mimo jiné
o draku, jehož ocas strhl třetinu hvězd z nebe, tvrdil doslova, že tímto
drakem byl mistr Jan Viklef, který prý obrátil na svou bludnou víru více
než třetinu bojující církve.

Považte však, mužové učení, zda to ten nevzdělanec mohl nalézt ve
175 vlastním textu Písma nebo v Glose, anebo zda to dokonce neobjevil v kni-
hách církevního práva! Nebo je snad takový, že mu pro jeho krásné oči na
slovo uvěříme, ať řekne cokoli? Vždyť víme, že církev svěřila doktorům sva-
tého Písma, dlouhým studiem už osvědčeným, úkol vykládat smysl Písma;
jim je pak dovoleno pronášet výroky, jak je rozum jednoho každého může
180 pochopit. Ale těmto kněžským nedoukům nebylo povoleno, aby kázali volně
ze svých hlav, nýbrž aby vykládali před lidem jasně vymezené Písmo bez
vlastních přídavků. To jsem řekl proto, abyste napříště nevěřili takovým
nedoučeným lhářům.

Ačkoli nepokládám pro tuto chvíli za svůj úkol ani poučovat učenou
185 Minervu, ani doučovat nedoučené mistry, přece však všichni rozvažte,
nikoli co říkám, ale s jakým úmyslem to říkám. A aby se to, co mám na

190 srdci, dostalo až na rty, povím ještě několik slov. Jestliže vy, doktoři, jejichž úkolem je napravovat lháře, nezkrátíte kněžské nedouky, kteří ve svých kázáních před lidem lživě špiní a z kacířství viní naši svatosvatou českou obec, bude třeba soudit, že se vám takové lživé hanobení naší obce líbí. Neříkám to proto, abych vás zahanboval anebo že bych viděl v hanbě jiných svou vlastní slávu, nýbrž abych vás, učené muže, patřičně povzbudil proti lživým kazatelům. Víím, že zvuk polnic nebo trubky sice koňům žádnou sílu nedodává, ale že jakýmsi podrážděním probouzí statečnost v nich 195 dřímající. Podobně ani vás nemíním svými slovy poučovat – poučení jste už dávno –, ale povzbudit vás proti rozbujelé lži, aby vám mohla celá obec tohoto ctihodného českého města vzdát povinnou a zaslouženou poctu. Kdybyste však dovolili lhářům lživě tupit věrnou obec lidí, od nichž jste 200 přijali důstojenství, nebudou povinni vážit si vás ani duchovní, ani měšťané, ani pracující lid. Namítne-li mi někdo, že bych neměl hanobit božního kněze nebo mu zlořečit, odpovím mu: Nezlořečím božimu knězi, nýbrž slovy kárám lživého kněze pro jeho ohavnou lež. Nechť se tedy takoví kněžští nedoukové rdí studem nad lží tak nestoudnou!

Abych se však už přestal zabývat těmi prolhanými kněžími, obracím 205 se svou řečí k tobě, pane kvodlibetáři, muži pravdomluvný a pravdivý. Jsi hoden o to větší chvály, oč statečněji jsi lhářům odporoval. I když tobě postačí tvá chvályhodná opatrnost s proslulými hodnostmi, které tě zdobí, a nepotřebuje mého vychvalování, my přece nemůžeme a nesmíme zamlčet, co, jak věříme, mluví ve tvůj prospěch a je tobě ke cti. Jsi hoden o to větší 210 chvály než jiní, oč jsi nad jiné v tak mladém věku vynikl svou vědeckou zdatností. Nevzal jsi na sebe toto přetěžké břemeno, totiž vedení kvodlibetu, jako jiní z šetrného ohledu na starobylý zvyk nebo z obavy před nějakou malichernou škodou, nýbrž zatímco se jiní v minulosti vyvlékali z nabídnuté cti, ty sám ses nabídl, ano, abych to pravdivěji pověděl, přijal 215 jsi čestný úkol, který ti nabídl pan děkan fakulty svobodných umění a ctihodný mistr. Jednal jsi jako učený a rozvážný muž podle zásady „abys snad nedal jiným svou čest“ (Přísl. 5); tuto zásadu sis nejen osvojil, ale naplnil ji i skutkem a také za to zasluhuješ pochvaly.

Chvála ovšem patří jenom mužům ctným a snaživým a vlastnosti těch 220 obojích zapustily v tobě hluboké kořeny. Prokázala to tvá znalost rozmanitých nauk, která na této slavnosti v hojnosti z tebe vyprýštila k prospěchu všech posluchačů. Je-li třeba chválit doktory teologie za to, že pravdivě mluví o bohu, ty jsi spolu s nimi hoden chvály, neboť jsi promluvil o bohu nejen pravdivě, ale také obratně jako doktoři obojího práva. Nikdo ti nevezme tuto chválu a zaslouženou čest, protože navždy budeš ode všech 225 vychvalován. Jestliže někdo zbohatne, nechť vzdává díky za to štěstěně. Je-li urozený, chvála za to nepatří jemu, ale jeho rodičům. Je-li krásný a spanilý, posečekj chvilku, až s příchodem stáří krása pomine. Avšak je-li

ku potěšení milovníkům zapytí
 Českého věrným. Prýtom pak
 ač byli dobrým vmyslem bylo pře-
 o gcho přišodach y odsuzeni na smrt
 sepsano. Ale že to dobře obšyř-
 me bylo podobeno gesso čisti to wšic-
 kó nebo slyšeti bywa wstěliwo. Pro-
 to; aby nem ochotněgie mohlo pře-
 gčno býti y sňazě painatowano což
 kó wani mistru Jeronymowi gsto-
 eme sšledawa. Ale nem křatčegi
 bůd o mow znamo toto.

Tento mistr Jeronym gsa
 codem z Prahy z Kloweho
 Wěsta. Byl welni omičly
 a dospicly w rozličnem omieni mu-
 drejow. y w zákoně božiem. y w do-
 ctorzích. Byl k tomu wymliwno-
 sti libec. Tak že z toho byl mistrem
 cizewca wjenie. totiz. Pražské. Pa-
 rižského. Kolínskeho. Lildoburske-
 ho. Wyl dale wieren zapytli swé-
 cjestennu. Tak že za krále Wacsla-
 wa. A dny memay w woeni Pra-
 žskem Lizehy rozličnie a křawie wti-
 škowali. tu on o ginyim mistry Lje-

chy proti nám se stacjnie zafadil.
 Tak je král Wacław wida dospic-
 lost y hoynost mistrnow Lizežych.
 Zprawy y wladarstwie gi porčil
 nad woenim pražským. A niemay
 toho Lizežan nepřegice o welikm
 množstwi wybrali se z Prahy a do
 Plancez se rozěšli.

Dowm když mistr Jan Hus
 strgal se do Konstanty.
 Mistr Jeronym gsa gcho
 towaržšo welni mišy a nerozdělny
 mluiw genu ku potěšení y ku po-
 sylvneni takto. Wily mistrze prýč
 čoo psal. Křal. a wčil podle zádna
 božieho. A zwláštie proti pyše a
 laldmstwi y gúrpin nepřawostem
 přic;štyim bůd staly a stacjny. A
 ya zwiada budelit tiejdo a toho potře-
 bie przygoedi swobodnie za křbu ku
 pomocy tobie. y wozim ml: Ze se-
 tka božieho Tšyžieho Lizežské
 Wagnazaho: Mistr Jeronym sode-
 čnie jelegé tiejdieho a křawieho poša-
 mienie kralowstwie Českého y od do-
 macych poběššych y nepřawl okol

kdo učený a moudrý, ten je pro to hoden pravé chvály. Že pak tvé činy
230 prozrazují tvé chvalitebné vlastnosti, právem budou všichni raději osla-
vovat tebe než všechny bohaté, urozené, krásné a statečné.

Ale poněvadž lidská chvála vyrůstá z utrpení, je nutné vzpomenout
k rozmnožení tvé chvály, milovaný bratře, některých tvých nedávných
utrpení. Kdo by pochyboval o tom, že tě bůh vydal do rukou dábelským
235 lidem? Chopili se tebe, aby tě zničili a vyvrátili tvou čest z kořene. Jenže
hospodin tě vydal do jejich moci proto, aby tě vytříbil a rozmanitými
útrapami ještě lépe ozdobil a tak připravil pro budoucí skvělou čest, které
jsme dnes svědky. Ptáme se ovšem, proč se bohu zalíbilo vydat tě necitel-
ným a krutým lidem jako lvům na pospas, když se přece tvé chování od
240 útlého mládí až podnes tak osvědčilo? Na to ve jménu páně odpovídám:
To učinil proto, že ačkoli jsi měl přemnohé dary boží, jednoho se ti nedo-
stávalo: abys dovedl i v utrpení děkovat bohu. Bez toho totiž nebyla tvá
ctnost ještě dokonalá. Bylo tedy dobré, že jsi byl přísně zkoušen, zda zůsta-
neš i v tísnivém postavení tím, kým jsi byl dříve. Vždyť trápení se každého
245 ptá, miluje-li opravdu boha.

Což se proti tobě nespojili ti, kteří zkoumali tvou duši, aby tě přemohli
přesilou nebo zastrašili zmatkem, když tě rozumnými důvody nemohli po-
razit? O co jiného usilovali, když tě přímo do srdce zraňovali utrhačnými
slovy a lstivě posměšnými výčitkami, než abys nad sebou dočista zoufal?
250 Je-li mysl vnitřně sevřena beznadějí a útrapami a je-li soužena utrhaním,
jež na ni doráží zvenčí, snadno ji pronikne šíp zoufalství. K čemu se mohla
upínat tvá důvěra v ten čas, kdy tvoji protivníci, dychtíce po tvé smrti,
otevřeli na tebe svá ústa jako lvi, potřásajíce hlavami a mrkajíce očima?
Kdyby ses byl ohlédl, kolik bys byl spatřil čapích zobáků rozevřených nad
255 tvou úzkostí! Což tě neopustili všichni nebo bezmála všichni? Ale ujal se
tě bůh, který pozdvihuje potlačené a spoutané vyprošťuje. Ať tebou napříště
nikdo nepohrdá za to, že jsi, od jednotlivců opuštěn, pod přetěžkým bře-
menem nestál vzpřímeně, jak se slušelo; vždyť přece sedmkrát za den klesá
i spravedlivý, avšak zase povstává, kdežto bezbožník, padne-li jednou, už
260 nevstane. Nechť se tedy zardí a zastydí všichni dohromady i jednotlivci,
kdo tvou duši vraždili a ze všech sil tě sužovali, a nechť se radují a veselí
všichni, kdo nad tebou v úzkosti ducha a v zármutku naříkali v době tvých
největších útrap, když tě nyní vidí očištěného a na vlastní oči spatřují tvou
velkolepou počtu.

265 Vy, milovaní studenti, cožpak ve svých srdcích nepřijímáte tato vše-
chna má slova tak, jako kdybych toho všeho byl přímým účastníkem?
Cožpak za oné bouře útisků nepobledla odporem nejedna tvář? Což nebyl
tehdy vzduch naplněn vzdechy nad nelidskými křivdami, které se ti dály?
Avšak planoucí zloba ve chvíli, kdy prahne po nasycení, nemůže vůbec
270 tušit, jaký bude všeho konec. Kdo by se byl odvážil za takové bouře i jen

pomyslit, že dospěješ na samý vrchol cti, kde tě nakonec všichni jasně spatřujeme? Tak veliká zloba proti tobě vzplanula, že ti nepomohl ani věrný výrok tvého představeného, jenž veřejně vyznal, že u tebe nezjistil žádný blud ani kacířství. Nechť se tedy nad tebou radují a jásají všichni, 275 kdo milují tvou čest. Nechť se radují, opakuji, navenek a jásají v duchu, ale ať se stydí a hanbí všichni, kdo tě lživě ostouzeli, a hrozíce jiným, prohlašovali tvé trápení za odstrašující příklad.

Nevytýkej mi nikdo mnohomluvnost pro tak dlouhou řeč; vždyť dobře znám ono veršované úsloví:

280   Když koho hanebná pověst odpornou očerní špínou,
jen celé proudy vod způsobí, aby byl čist.

Avšak dříve než skončím, krátce ještě se na vás na všechny, jednotlivě i vespolek, obracím; poslouchejte mě tím pozorněji, čím blíže jsme závěru. Neslyšeli a nečtli jste o Jobovi, že byl poset boláky od chodidla nohou až 285 do temene hlavy? A nedočtli jste se, že nakonec byl uzdraven a navrácen do svého původního stavu? Neslyšeli jste a nepoznali, že i tento náš ctihodný pan kvodlibetář se stal v nedávné době předmětem pomluv a výtek? A což ho teď nevidíte před sebou uzdraveného, navráceného do původního stavu a zcela očištěného? A tak jako víte o Jobovi, že mu bylo vráceno vše 290 dvojnásobně, tak také jasně vidíte našeho mistra obdařeného přehojnou ctí. A což neznáte ze svatých biblických dějů, že Josef, syn Ráchel, byl svými bratřími vydán Izmaelským a zavlčen do Egypta a že byl trýzněn rozmanitými svízelemi? Což nebyl od ostatních synů vlastní matky udán cizincům, a ačkoli nevinný, od nich zatčen? Ale z téhož Písma se doví- 295 dáte, že Josef byl od hospodina zachráněn a uchován pro vůdčí postavení, aby později živil své krajany i cizince. Cožpak jasně nespátřujete, že i náš mistr byl vytržen ze všech minulých zmatků, aby se stal na tomto kvodlibetu vůdcem bojovného šiku jako kníže? Hospodin jej zachoval k tomu, aby z hojné úrody věd živil chlebem moudrosti a vodou učení obec naší 300 university a fakulty svobodných umění.

Že však pro množství ctností i učeností, jimiž oplýváš, naprosto nestačím, jak bych si přál, být tvým chvalořečníkem, proto slavnostně přenechávám všem, aby tě chválili, a jen tu prosbu připojuji, aby ten, kdo by ti napříště zlořečil, sám byl od hospodina zlořečený, kdo by ti žehnal, 305 sám byl od hospodina požehnaný. Za to buďtež vzdány díky jemu, svrchovanému pánu, který svým věrným, jimž se pro jeho svaté pravdy děje křivda, zjednává soud a zároveň právo. A tolik budiž řečeno v přítomnosti vás všech.

1 *sedm svobodných umění*: gramatika, dialektika, rétorika, aritmetika, geometrie, astronomie, múzika – 3 *kvodlibet*: slavnostní výroční disputace universitní, zahajo-

vaná na filosofické fakultě pražské university zpravidla 3. ledna a řízená volným kvodlibetářem; všichni fakultní mistři byli povinni při kvodlibetu odpovídat na otázky, které jim kvodlibetář předložil; současně bylo úkolem kvodlibetáře, aby osvědčil svou učeneckou zdatnost pohotovým řešením problémů, na které disputující ukázali; *klerikové* tj. vzdělanci – 4 *solisticky* tj. neupřímně, naoko – 5 *na slavnosti... pozvání*: Jeroným myslí na německé mistry, vedené zejména Walterem Harraserem, kteří odmítli účastnit se lednové universitní slavnosti r. 1409, protože ji měl řídit mistr Matěj z Knína, podezřelý, jak soudili, z kacířství – 9 *mistra kvodlibetáře*: míněn Matěj z Knína, promován Husem r. 1399 na bakaláře; r. 1401 se stal mistrem; r. 1408 byl obžalován z viklefského kacířství, zatčen a uvězněn a 14. května donucen pražským arcibiskupem, aby odvolal; zemřel už v dubnu r. 1410 – 26 *k chvále jejího syna*: mistra Matěje z Knína – 29 *Filosof*: Aristoteles ve 4. knize své Etiky Nikomachovy 12 rozlišuje ctnosti a špatnosti v obcování s lidmi – 53 *známo je však...*: přísloví jako „Nebyl kacíř žádný Čech, aniž mohl být nalezen v těchto dnech“ bývá v různých obměnách častěji uváděno v husitském písemnictví (srov. zde na s. 441) – 55 *podle Šalomounova výroku*: srov. Kaz. 7,2 – 82-84 *cizdělci lháři... šedivým křížem*: saský mistr Ludolf Meisterman, udavač českých obránců Viklefova učení u papežské kurie, pronesl r. 1408 na jedné universitní schůzi urážlivou poznámku, že by někteří Čechové zasluhovali, aby byli poznamenáni křížem; usvědčení kacíři musili totiž, když odvolali, po nějaký čas nosit plášť s vyšíтым znamením kříže – 89 *Kato praví*: výrok z úvodu ke sbírce mravních naučení neznámého autora, vzniklé ve 4. stol. n. l. a rozšířené pod názvem Catonis disticha moralia (Katonova mravní naučení) nebo Dicta Catonis ad filium (Katonova naučení synovi); srov. vyd. E. Baehrens, Poetae latini minores III, Lipsko 1881, s. 215 – 90 *Cassiodorus*: křesťanský spisovatel z 6. stol. (srov. PL 69, 522) – 91 *v 38. listu*: spr. v 30. listu 4. knihy Rozmanitosti (Variae; PL 69, 629) – 93: verš z ódy známého římského básníka Horatia (65-8 př. n. l.), připsané římské mládeži (Carmina III, 2, 13) – 101 *knihy mistra Jana Viklefa*: knihy anglického reformního myslitele († 1384), zprvu filosofické, pak i teologické, se neobyčejně rozšířily v pražských universitních kruzích v prvních letech 15. stol. a byly hned církevní vrchností zakazovány (srov. zde s. 180) – 126 *Origenes*: řecký církevní učitel z 3. stol., jehož výklady Písma překládal do latiny církevní spisovatel Jeroným – 127 *kdesi praví*: Jeroným v Listu kacíři Vigilantiovi (PL 22, 602) – 152 *přtklad krásného Josefa*: syn biblického praotce Jákoba, který mu pořídil roucho měnivých barev; to vzbudilo závist a hněv jeho bratří (Gen. 37,3) – 159 *Písma staré smlouvy*: Starého zákona; *nařídil*: jedno z nařízení izraelského zákonodárce Mojžíše podle Lev. 3,9 – 171 *o draku*: Zjev. 12,4 – 173 *bojující*: jde o církev zde na zemi, na rozdíl od vítězné církve v nebesích – 175 *nebo v Glose*: v poznámkovém výkladu Písma, zvaném Glossa ordinaria, jehož středověcí kazatelé hojně užívali – 185 *Minerva*: římská bohyně moudrosti – 206 *oč statečněji jsi lhářům odporoval*: Jeroným se dotýká zmíněného Knínova procesu (srov. pozn. k ř. 9) – 215 *děkan fakulty svobodných umění*: byl jím v červnu 1408, kdy byl ustanovován kvodlibetář pro příští rok, Jan Hofman ze Svidnice, nepřítel českých mistrů – 257-258 *že jsi... nestál vzpřímeně*: narážka na vynucené Knínovo odvolání, jež jediné mu umožnilo návrat na universitu – 273 *výrok tvého představeného*: 16. července 1408 učinil arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka prohlášení, že ve své diecézi nenašel přes usilovné hledání žádné kacířství – 280-281 *Když koho hanebná pověst...*: latinské dvojverší neznámého středověkého básníka – 284 *nečtli jste o Jobovi...*: příběh zbožného muže Joba vylíčen v biblické knize Job

O ZPÍVÁNÍ LIDU

Krátký anonymní traktát *De cantu vulgari* (*O zpívání lidu*) vznikl nejspíše před r. 1419. Jeho cílem bylo teoreticky obhájit a ospravedlnit lidovou chrámovou píseň proti útokům reakční římské strany. Neznámý autor v něm navazuje na Husovo úsilí prosadit český zpěv v kostele svým závěrečným podnětem, aby se i sám bohoslužebný obřad dál česky. Výzva ukazuje, jak bylo současníkům zřejmé, že Husovo zavedení českých duchovních písní do kostela povede ve svých důsledcích k radikální demokratizaci bohoslužby. (Došlo k tomu později v pražské liturgii strany Jana Želivského a na Táboře.) Poukazem na velkomoravskou tradici slovanské bohoslužby a na to, že latina je z větší části srozumitelná i neučenému italskému lidu, útočí autor v demokratizačním úsilí na tradiční výsadní postavení latiny v duchovním životě.

Jak se Abrahám pokorně a mírně, naléhavě a vroucně modlil svou rodnou řečí k pánu bohu, aby ušetřil Sodomských (Gen. 18)! Rovněž Izák prosil pána rodným jazykem za svou neplodnou manželku, o které rozhodl bůh, že se stane matkou (Gen. 25). Mojžíš se mnohokrát modlil ve svém rodném jazyku, aby pán vzdálil pohromy od Egypta, a byl vyslyšen (Exod. 8n.). Rovněž všechna boží přikázání byla dána národu izraelskému a sepsána, totiž Mojžíšovi bylo uloženo, aby je sepsal, a on je sepsal v tom jazyku, kterým tenkrát boží národ mluvil. A z božích přikázání vyplývá, že pravil bůh všemu lidu: „Neboť já jsem hospodin, bůh váš. A ostříhejte ustanovení mých a čiňte je; já jsem hospodin, posvětitel váš“ (Lev. 20). Hle, sám pán mluvil k svému lidu oním jazykem, kterým tehdy lid hovořil.

V Novém zákoně: rovněž kdykoli Kristus začal kázat, učinil tak vždy v rodném jazyku; rovněž kdykoli oslovil apoštoly; rovněž když zaháněl zlé duchy; rovněž když hlásal zákon a ohlašoval věčnou blaženost a když se modlil a učil své modlitbě. A zkrátka všemu, jak bylo sepsáno od čtyř evangelistů o jeho skutcích, učil v rodném jazyku. Matouš první ve svém evangeliu, jak říká Jan v předmluvě, psal hebrejsky, tj. v tom jazyku, kterým hovořil národ židovský, třebaž jiní evangelisté sepsali svá evangelia v jiných jazycích, tj. řecky nebo latinsky. Když svatý Pavel byl v zemi židovské, kázal Židům židovsky a také jim psal hebrejsky. A když byl v Řecku, kázal Řekům oním jazykem a nevyměnil tento jazyk za jiný, když psal Korintským; když byl v Římě, kázal v jazyce latinském, který byl obecným jazykem Římanů, a když byl v Dalmácii, kde byli obyvatelé jazyka slovanského, týmž jazykem pro ně psal, vyučoval je a kázal jim, jak se lze o tom v oněch krajinách přesvědčit až do dnešního dne. Apoštol Pavel, božský vůdce, doktor všech doktorů, otec všech otců, říká v 1. epistoletě Korintským, kap. 14: „Následujtež lásky, horlivě žádejte duchovních věcí, nejvíce však, abyste prorokovali...“ a dále všechno, co následuje.

Totéž je zjevné i skrze naše patrony a apoštoly, totiž svatého Cyrila a Metoděje, jak se čte v jejich legendě. Rovněž až do našich časů se docho-

vala píseň svatého Vojtěcha, psaná v našem rodném jazyce, kterou on sám složil, totiž: *Hospodine, pomiluj ny, Jezukriste, pomiluj ny*, kterou zpívají Čechové za našich časů a budou ji zpívat podle vůle boží; nikoli však podle vůle těch lidí, kteří zakazují dobré lidové písně, složené podle zákona božího a opírající se o svatá evangelia, epístoly, proroctví a apoštolské výroky; nezakazují však zpěvy nevěstčí, které podněcují k rozpustilosti a k cizoložným láskám a rozmanitými způsoby svádějí lidi, aby se k zlému přiklonili nejen zlí, ale i někdy vyvolení boží, jako špatné rozhovory kazí dobré mravy; a nad takovými písněmi se nepohoršují, aby je zakázali.

35 Spravedlivý soudce tohle všechno jednou rozsoudí!

40

Dionysius Areopagita všechny knihy o nebeské říši i všechny ostatní složil ve svém rodném jazyce; tyto knihy po mnoha letech byly přeloženy z řečtiny do latiny, jak je známo ze zkušenosti. Rovněž Jeroným, který na žádost panen a dobrých žen i jiných lidí přeložil četné biblické knihy do mluvy italské neboli latinské; poněvadž Latinové se jinak nazývali Italové, proto tam i ženy i mužové bez hlubšího vzdělání dosti rozumějí, když kněz vykonává posvátné obřady. A jestliže těm je dovoleno rozumět službám božím v rodném jazyku a není to proti bohu, proč by nemělo být i jiným národům dovoleno rozumět ve vlastním jazyce, když kněz vykonává posvátné obřady?

45

50

17 *Jan v předmluvě*: spr. Jeroným v úvodu k překladu Matoušova evangelia – 23 *když byl v Dalmácii*: míněn Pavlův pobyt v Illyrii, podle bible asi v l. 51-54 n. l.; v 15. stol. splýval význam označení Illyricum a Sclavonia, odtud i nepochybně mylný názor, že apoštol Pavel mluvil slovanským jazykem – 28 *co následuje*: na okraji připsáno: Při shromáždění raději pronesu pár slov ze svého rozumu, abych poučil také druhé, než tisíce a tisíce slov (tj. v jazyku neznámém) – 30 *v jejich legendě*: míněna tzv. moravská legenda (Legenda sanctorum Cyrilli et Methodii, patronorum Moraviae – Legenda o svatých Cyrilu a Metoděvi, patronech Moravy), vzniklá na Moravě ve 14. stol. – 32 *Hospodine, pomiluj ny...*: citováno česky v lat. textu – 34 *dobré lidové písně*: rozumějí se husitské duchovní písně pro lid – 41 *Dionysius Areopagita*: řecký filosof, kterého podle bible obrátil apoštol Pavel na křesťanství; s jeho jménem byly spojovány významné křesťanské spisy vzniklé asi v 5. až 6. stol. n. l.

ŠTĚPÁN PÁLEČ O CÍRKVI

Štěpán Páleč, mistr pražské university a Husův starší vrstevník, stál v prvních dobách Husovy veřejné činnosti spolu s jejich společným učitelem Stanislavem ze Znojma po Husově boku jako zastávce Viklefových článků a jako přední reprezentant pokrokové české strany na pražské universitě v době zápasu s reakčními silami před vydáním Dekretu kutnohorského. Teprve Husův boj proti odpustkům, nerozlučně spojený s důslednou orientací jeho veřejné činnosti na lid, a králův nesouhlas s Husovým postupem přivedl ctižádostivého teologa Pálče do řad Husových od-

půrců a konečně k nesmiřitelnému osobnímu nepřátelství; to se projevilo zejména v době Husova kostnického procesu, kdy Pálež vystupoval jako Husův nenávislný žalobce před koncilem. Po skončení kostnického koncilu odešel Pálež na universitu do Krakova, kde rozvíjel horlivou protihusitskou činnost. Zemřel v cizině někdy po r. 1422.

Jeho traktát *De ecclesia (O církvi)* záměrně titulem navazuje na základní Husovo dílo, proti němuž je namířen. Názozy hájené v tomto díle zhustil Pálež i do nenávislného kratšího spisku *Antihus*.

Protože není jisté, že se bohu nelíbí nařízení Alexandra V. božské paměti, aby ustala kázání a promluvy některých kazatelů k lidu, leda by se konala v katedrálních, farních nebo klášterních kostelích anebo na jejich hřbitovech, a protože ono nařízení není samo o sobě absolutně zlé ani samo
5 o sobě absolutně dobré, nýbrž je na rozhraní obou možností, když je lze provádět dobře i zle, Hus se mu zajisté neměl vzepřít, nýbrž raději poslechnout. Věrohodným svěděctvím se dostalo k sluchu pana papeže, že se v Betlémské kapli rozsívá bezpočet bludů. Z mnohých úkolů, které jsou na něho vloženy, za nejpřednější musí mítí to, aby bránil růstu bludů a ka-
10 cistství, jakmile pozná, že se rozmáhají, ano, aby usiloval o jejich vykořenění co možná nejrychlejší, jak dosvědčuje blažený Augustin: „Patří k povinností pastýře, nemá-li se v lidu šířit hanebná nákaza, aby od zdravých ovcí oddělil chorou a tímto oddělením ji snad uzdravil, on, jemuž nic není nemožné.“ To se čte v Dekretu 24, otázce 3, Corrigantur.

Pohnut touto horlivostí víry nechtěl papež podrobit zákazu výslovně
15 samojediný Betlém, aby se neurazily osoby, které v něm slychaly kázání, a aby v lidu nevznikly rozkol a roztržka tím, že by ti, kdo Betlém nenavštěvují, vytýkali kacistství jeho návštěvníkům. Chtěje tomu ve svém prozíravém otcovství a otcovské prozíravosti předejít, postihl dočasným zákazem
20 kázání soukromé kaple, aby tak jednak dostal své povinnosti, jednak bez urážky osob zničil Betlémskou kapli, hnízdo Viklefových bludů. Věru svaté, spravedlivé a rozumné to bylo nařízení, naprosto bohulibé, neboť přece usilovalo o čest boží, o prospěch církve a o spásu lidu. Vždyť „blud, jemuž neodporujeme, vlastně schvalujeme, a jestliže pravdu nijak nehájíme, po-
25 tlačujeme ji. Zanedbáš-li příležitost k napadení zvrácených lidí, není to nic jiného než jejich přímá podpora. A stejně se nevyhne podezření z tajného spolčení, kdo přestává čelit zřejmému zločinu“ – Distinkce 83, Error. V tom smyslu praví blažený Bernard ve výkladu Písně: „Doslycháme-li se o velkých zločinech, nemáme jim hned věřit, o to však rychleji je trestat,
30 jakmile je vskutku zjistíme.“

Hus měl tedy po zásluze toto svaté, spravedlivé a rozumné nařízení přijmout; on však spoléhaje neprávem na pána Ježíše Krista, zatvrzele toto nařízení odmítl. Sám píše o svém odmítnutí v 18. kapitole: „Proto maje důvěru v pána Ježíše Krista, který mocně i moudře ochraňuje vyzna-

35 vače své pravdy a odměňuje je cenou věčné slávy, vzepřel jsem se bule papeže Alexandra V., kterou si léta páně 1409 vymohl pan Zbyněk, arcibiskup pražský, a v níž se zakazuje, aby žádní kazatelé, i kdyby k tomu byli apoštolským a kdovíjakým jiným povolením zmocnění, nekonali kázání nebo nemluvili k lidu, leč v kostelích katedrálních, kolegiálních, farních či
40 klášterních nebo na jejich hřbitovech.“ Tak Hus.

Vpravdě však je prázdná a bláhová tahle důvěra a naděje v pána Ježíše Krista, kterou od sebe odháníš ctnost poslušnosti. Uvědom si, jak velice je u křesťana hodná zavržení neposlušnost i vzdor a že podle Pisem svatých ji nikdy nebude lze usmířit žádnými obětmi. Vskutku zasluhuje, aby byla
45 svržena do propasti. Pomysli na pád anděla Lucifera a na to, že naši první rodičové přestoupili jen nepatrné nařízení, pomysli na posměch synů Noemových vůči otci, na zpurné reptání Marie, Mojžíšovy sestry, raněné malomocenstvím, na náhlou smrt, která zasáhla onoho Uzu, který se proti řádu, jež nařizoval obřadní zákon, dotkl rukou hospodinovy truhly, ačkoli
50 v dobrém úmyslu, aby ji nepřevrhli vzpírající se volové. Znovu si připomeň odsouzenihodnou vzpurnost Dátanovu a Abironovu; když je totiž Mojžíš povolal, aby přišli, třebaže to k nim nezazněl hlas lidský, nýbrž lidskými ústy je zval bůh, oni pohrdli v člověku, který byl knížetem představených, nikoli člověkem, ale bohem, bezbožně si vymýšlejíce na ospravedlnění své neposlušnosti důvody jakoby zákonné. Nejenže se vzbouřili, nýbrž obmýšlejíce potupit tak velikého svého představeného, znovu a znovu štěkali na něj se vzpurně vzdorovitou šíjí: „Nepůjdeme! Což ti nestačí, žes nás vyvedl ze země oplývající mlékem a strdím, abys nás zmořil na poušti? Chceš ještě i zde nad námi panovat? Vpravdě jsi nás uvedl do země, kterou protékají
60 potoky mléka a strdí a dal jsi nám do vlastnictví pole a vinice – chceš nám snad vyloupat také oči? Nepůjdeme!“

Varuj se tedy, mistře, bláhové té naděje a dej si dobrý pozor, aby ses i ty se sborem svých spolčenců, vzbouřených proti svaté poslušnosti, nena-
dále nezřítíl hlavně proto, že důvody, které si vymýšlíš pro svou neposluš-
65 nost, nemají podklad.

Vždyť na uvedeném místě argumentuješ takto: „Tento příkaz zajisté, který je v rozporu s činy a slovy Kristovými i jeho apoštolů, není apoštolský, poněvadž Kristus kázal lidu na moři, na poušti, na poli, v domech, v synagogách, v městečkách i na cestách a přikázal svým učedníkům slovy poslední kapitoly Markovy: ‚Jdouce po všem světě kažte evangelium všemu stvo-
70 ření.‘ A oni šli a kázali všude, to jest kdekoli chtěl lid naslouchat, a pán jim pomáhal.“ Tak Hus.

Ó ty nerozumný či spíše zaslepený, proč sis nepřečetl, co k tomu praví Písmo? Což svrchovaný papež, náš pán Ježíš Kristus, nezapověděl na určitých místech dočasně kázání řka a přikazuje u Matouše 10: „Na cestu pohanů nechoďte, do měst Samaritánů nevcházejte,“ totiž kázat? A také oněm

dvěma přeslavným kazatelům Pavlovi a Barnabášovi zakázal duch svatý zvěstovat slovo v Asii, a když se pokoušeli jít do Bithynie, duch Ježíšův jim to nedovolil. Později tento zákaz zmírnil, když jim řekl v poslední kapitole Markova evangelia: „Jdouce po všem světě kaďte evangelium všemu stvoření.“ To řekl Kristus nikoli jako příkaz, a jestliže jako příkaz, pak nikoli především jako příkaz, nýbrž ve smyslu zmírnění zákazu. Vždyť předtím byl apoštolům zapověděl kázat, kdekoli se jim zlíbí, řka: „Na cestu pohanů nechoďte“ atd. Rovněž dočasně zakázal, aby nekázali komukoli, leč jediným synům izraelským, dodávaje a prikazuje: „Ale raději jděte k ovcím zahynulým z domu izraelského.“ Proto řekli Pavel a Barnabáš židům: „Vám mělo nejprve býti mluveno slovo boží, ale poněvadž je zamítáte a za nehodné sebe soudíte věčného života, aj, obracíme se k pohanům. Neboť tak nám prikázal pán.“ Prikázal, to jest uvolnil zákaz, pokud jde o místo, když řekl: „Jdouce po všem světě“ – a tak jim dovolil jít na cestu pohanů a do měst Samaritánů, a dále jim prikázal ve smyslu zmírnění ústního prikazu, pokud jde o lid, když dodal: „Kaďte evangelium všemu stvoření“, to jest jednotlivým lidem, neboť tím výrazem „všemu stvoření“ se označuje, jak vykládají svatí učitelé, jeden každý člověk i samojediny člověk. Jako jsi tedy ty proti zákazu uvedl Kristovy činy a slova, tak také tady máš pro oprávněnost vydání zákazu Pismo svaté, činy Krista i apoštolů. A z toho následuje, že Pismo a činy Kristovy a apoštolů zřejmě prokazují, pokud jde o výkon kázání, že je přípustné podrobit církevnímu zakazu určitá místa a osoby.

Dovoláváš-li se činů Krista, jenž kázal kdekoli bez rozdílu, nemůžeš kdokoli na sebe důsledně vztahovat všechny Kristovy činy, nýbrž je třeba je vysvětlovat z příčiny, místa i času a osoby. Víme totiž, že Kristus zachovával panictví činem a že je bez výhrad slovem doporučoval a nikdy nepoznal ženu manželsky, přece však se tím nedokazuje, že manželství je nepřípustné. Podobně byl Kristus vskutku chudý, neboť neměl nejen časný majetek, ale ani přístřeší, kde by hlavu sklonil, přece však se tím nedokazuje nejen o světských, ale ani o duchovních osobách, že nesmějí míti časný majetek, a zejména desátky a obytné domy, když jim to božské právo dovoluje, jak jsem dovedl výše. Dále to, že Kristus po večeri sloužil mši a dal apoštolům přijímat, nemáme po něm napodobit, neboť tehdy bylo takové jednání nutné a zdůvodněné; jestliže však my lačni sloužíme mši už zrána a dáváme ostatním věřícím přijímat, neprotivíme se tím činům Kristovým. V Písmu zajisté musíme mít ohled na místo, čas, osobu. Kdo toho při výkladu Pisma nedbá, snadno upadne do labyrintu bludu, jak praví Isidor: „Sluší se vědět, že většinu kapitol je nutno zvážít s ohledem na příčinu, osobu, místo a čas; pro zanedbání důkladného ohledu na tyto podmínky mnozí se zmateně zaplétají do labyrintu bludu.“ Tak v distinkci 29.

I když tedy Kristus kázal na místech, která můj odpůrce jmenuje, papež nicméně může, zváživ příčinu i osobu, odůvodněně, a aniž by se v tom

protivil Kristu, postihnout dočasně nebo natrvalo zákazem kázání určitá
120 místa i osoby, jak již učinil v tomto případě, když podrobil kaple zákazu
kázání. Zvážil, pravím, příčinu, neboť si uvědomil, že se v Betlémské kapli
rozsívají bludy a že se v soukromých místech rozsívají bludy svobodněji.
A aby nedošlo k roztržce v lidu pro jmenovitý zákaz týkající se jednoho
125 místa, jak jsem pověděl výše, zakázal vůbec, aby se v kaplich kázalo. Neza-
mýšlel tím učinit újmu božimu slovu a spáse lidu, nýbrž zcela vyhladit příle-
žitost k schůzkám satanské školy onoho bezbožného Viklefa. Potom také
uvážil i osobu věrohodným svědectvím mnohonásobně obžalovanou z bludů,
pročež přípustným způsobem zbavil kazatelského práva ona místa pokout-
ních schůzek, a zvláště a jmenovitě Husa pro jeho zatvrzelou neústupnost,
130 ježto předvolán ve věci víry pohrdlivě se nechce dostavit. Proto mu rozumně
zakázal sloužit mše a kázat.

Nebýt toho, kdejaký kacíř či člověk z kacířství podezřelý by se hájil
podobným způsobem, totiž chytráctvím, tvrdě proti apoštolskému zákazu
kázání, že je dovoleno všelikému kazateli kázat, poněvadž Kristus svým
135 učedníkům přikázal kázat říka: „Jdouce po všem světě“ atd. a poněvadž
Kristus kázal bez povolení papeže, místního biskupa nebo faráře na moři,
na poušti, na poli a tak dále, což je Viklefův blud, odsouzený mezi jeho
45 články.

Papež tedy nejenom smí, nýbrž i musí zapovědět kázání člověku pode-
140 zřelému anebo obžalovanému z kacířství, aby jedem svých bludů či kacíř-
stva nenakazil duše, vykoupené Kristovou krví. Tak zajisté Kristus hroze
démonům nedopouštěl jim mluvit (Luk. 4), k čemuž Beda přičiňuje důvod:
„Aby snad někdo, kdo naslouchá kazateli, nenásledoval bludaře. Dábel je
totiž nepoctivým učitelem, jenž často mísí falešně s pravdivým tak, že
145 podvodné svědectví zakryje zdánlivou pravdou.“ K témuž místu uvádí
Innocenc III. tři důvody řečeného již Kristova činu a mezi nimi i tento:
„Aby nás naučil vystříhat se kacířské nepravosti tím, že podle tohoto pří-
kladu znemožníme kacířům kázat třeba i pravdu, neboť podávají ve zlatém
kalichu babylonském hadí žluč.“ Tak Innocenc. V souhlase s tím praví
150 Řehoř v 27. kapitole 18. knihy Moralií: „Aby snáze přesvědčili o zvrá-
cenostech, přiměšují kacíři ke svým výrokům něco věcí správných, aby duše
posluchačů správnými názory přivábili a pak zvrácenými názory ranili.“
Z těchto tedy důvodů se podezřelému z kacířství důvodně brání kázat.

1 *nařzení Alexandra V.*: bylo podepsáno v Pistoji 20. prosince 1409, adresováno
pražskému arcibiskupu Zbyňku Zajícovi z Hazmburka a týkalo se pražské diecéze
(vydal Fr. Palacký, Documenta, Praha 1869, s. 374-376); papež Alexandr V. zemřel
již 3. května 1410, proto byl Pálčovi už „božské paměti“ – 11-14; Augustin, De
correptione et gratia (O trestání a milosti) podle Dekretu Graciánova (Friedb. 1,
995); *Corrigantur*: m. spr. *Corripiantur* – 23-27: citát v Dekretu Graciánově (Friedb.
1, 293-294); Hus uvedl toto místo již ve spise De ecclesia, kap. 23 (Thomson s. 224) –

28-30: citát z Bernardova výkladu Písňe písní (PL 183) nebyl nalezen – 33-40: spis *De ecclesia*, kap. 18 (Thomson s. 164) – 45 *naši první rodičové*: Adam a Eva – 46 *posměch synů Noemových*: v. Gen. 9, 21-25 – 47 *zpupné reptání Marie*: v. Num. 12,1-10 – 48 *smrt, která zasáhla onoho Uzu*: v. 2 Král. 6,6-8 – 51 *vzpurnost Dátanovu a Abironovu*: v. Num. 16, 12-14 – 66-72: *De ecclesia*, kap. 18 (Thomson s. 165) – 77 *Pavlovi a Barnabášovi*: apoštolům-misionářům (srov. Skutk. 16,7) – 86-89: Skutk. 13, 46-47 – 114 *Isidor*: z Dekretu Graciánova (Friedb. 1, 106); výrok je však asi mylně připisován Isidorovi ze Sevilly – 137 *Viklefův blud, odsouzený mezi jeho 45 články*: 45 článků vybraných z Viklefa odsoudila pražská universita v květnu 1403, pražská synoda v únoru 1413 a římská rezoluce z 10. února 1413; Pálež naráží na články 13 a 14 o svobodě kázání, jejichž pravdivost hájil Hus ještě v Kostnici – 142 *Beda*: církevní spisovatel a filosof († 735), který se zasloužil o rozšíření křesťanství k Anglosasům; cit. In *Lucae evangelium* (Výklad evangelia Lukášova; PL 92, 381) – 146 *Innocenc III.*: papež Innocenc III. (1179-1180); cit. *Sermo* (Řeč; PL 217, 390) – 150 *Řehoř*: *Moralia in Iob* (Mravoučné výklady na knihu Job; PL 76,51)

ŠTĚPÁN Z DOLAN LISTY HUSITŮM

Štěpán z Dolan byl převorem kartuziánského kláštera v Dolanech u Olomouce. O jeho životě jsou jen nepatrné zprávy. Patřil k nejagilnějším zastáncům oficiálního učení a autority římské církve. Bojovně vystupoval proti Viklefovu učení i proti Husovi a jeho následovníkům. Spisem *Antihus* (1412) kritizoval zejména Husovo i Viklefovo učení o poslušnosti. Z jeho děl čerpali i jiní Husovi odpůrci, např. Štěpán Pálež. Štěpán z Dolan psal jen latinsky. Zemřel r. 1421.

Po literární stránce jsou Štěpánova díla zajímavá vynalézavou formou polemiky (např. ve spise *Dialogus volatilis inter aucam et passerem* – Ptačí rozmluva mezi husou a vrabcem z r. 1414 napadá Husovo učení ve formě rozhovoru mezi husou a vrabcem). Ve svých *Listech husitům* (*Liber epistolaris ad Hussitas*, 1417), z nichž je naše ukázka, podal jako argument proti husitské neposlušnosti vůči církevním nařízením zajímavou zprávu o díle české ženy – kazatelky a spisovatelky, které svědčí o neobyčejném rozvoji naší vzdělanosti již v počátcích husitství.

Dostala se ke mně a mám v rukou česky psanou knížku, jejíž sepsání a autorství je přičítáno nejmenované ženě. Knižka je plná rouhání proti římské církvi, potupy papeže, kardinálů, biskupů a ostatních prelátů a utrhaní všemu duchovenstvu. Podobně jako druhá kniha Makabejských 5 byla napsána a poslána některým, ba všem ženám na ospravedlnění oné husitské sekty a na utvrzení svrchované chvály toho kdysi mistra Husa prokleté paměti. Kdybych sem chtěl vložit překlad celé té knížky, stěží by se vešel na pět složek papíru. Abych však prozradil aspoň něco z jejího šílení, uvedla ta žena svou knížku těmito slovy: „Posílám vám tento výťah 10 ze svého spisu, který jsem dříve poslala do jednoho kláštera. Pro vás jsem však něco připsala navíc o antikristech, kteří se postavili proti naší straně a nejvíce proti Mistrovi.“ – Všimni si toho, že praví „Mistrovi“; pod tímto slovem rozumějí ze všech učitelů právě jen svého Husa, a to po způsobu

15 Písma, kde i my říkáváme „tak praví Apoštol“, totiž Pavel, nebo „tak Prorok“, totiž první z proroků, svatý David. Takovým způsobem ona sekta povyšuje Husa.

*

20 Trochu jsem se odchýlil od slov oné ženy, jde-li skutečně o ženu, jak se tvrdí, husitské oné mistryně; vraťme se tedy k nim. Píše totiž, jak jsem uvedl napřed, a pokračuje: „Kteří se postavili proti naší straně a nejvíce proti Mistrovi, aby navedli a odvedli od něho ty, kdo mu jsou oddáni. Vy však nečiňte tak, poněvadž všichni dohromady nejste s to naší straně odolat. A také jsem už uslyšela a zvěděla o takových, kteří se nestavějí proti oné pravdě, nýbrž onu pravdu zastávají, dosud však nemohou souhlasit s některými články té pravdy. A proto vám posílám o nich toto vysvětlení a prosím, abyste mi neměli za zlé, že se to odvažuji poslat, ač malá velkým a ne-
25 učená učeným; příznávám, že jsem nevědomá. Přesto však jsem shromáždila, čemukoli jsem se naučila, poslouchajíc slovo boží od velmi vynikajících kazatelů této cesty“ – to jest od husitů – „a čemu jsem se naučila ze zákona božího a z Písma, a vše jsem sepsala, aby to vešlo ve známost, doufajíc, že to laskavě přijmete. Věřu nemohla jsem od toho upustit pro lásku, kterou k vám chovám. A žádám od vás zvědět, jak se vám tyto řeči budou líbit.“ Tak zní předmluva oné ženy.

35 Takto pak začíná svou snůšku ta učelivá žačka svých mistrů: „*Najprvé* až budete číst tyto řeči nebo slyšet je předčítat, pozdvihněte svou mysl s velikou snaživostí. A poslouvejte nebo čtěte pozorně, neboť rozum rychle nepochopí a nepřijme řeči nezvyklé nebo méně běžné.“ To jsou její slova, jedno za druhým.

40 Pěkně tedy začíná nevědouc, že říká pravdu, ačkoli svými slovy, pronesenými na ospravedlnění své i svých mistrů, prokazuje, jak je plná jejich rozumů. Opravdu je velmi neobvyklé a pro svatou matku církev až příliš neobyčejné slyšet řeči, v kterých se rozbírají slova i činy k ospravedlnění onoho kdysi mistra Husa a stoupenců jeho veliké vzpoury. Zplodil je cizoložnou souloží onen Viklef prokleté paměti pro babylonské zmatení.

*

45 Sluší-li nám nyní s blaženým Apoštolem naříkat nad falešnými bratřími, vizme, s jakou to rozhořčeností oni husitští bratři podnítily proti církvi výbuch nevýslovného hněvu obojího pohlaví, takže strach před trestem světského ramene padl netoliko na většinu kněží, nýbrž i na statečné muže.

*

Aby uskutečnili svou vůli a obhájili ji k obecné škodě, nejrůznějším způsobem zneužívají ve svůj prospěch Písem. Skládajíce latinsky i česky

50 spisy a knihy, sami i s pomocí žen je sepisují a káží. Takto rozšiřují a zmno-
honásobují své tupení, hanobení i přímé ohrožení římského stolce a všeho
kněžstva a v poslední době zejména proti obecnému koncilu svatého shro-
máždění kostnického, nedbajíce toho, že hlava církve, Ježíš Kristus, náš
55 pán, nepřišel dát na zemi příklad své vlastní vůle, nýbrž vůle svého nebes-
kého otce.

*

Smiluj se nad námi, pane; vždyť na tebe jsme čekali. Buď nám oporou
hned zrána, naší spásou v čas trápení. Vždyť už i ženy projevují chuť vlád-
nout kněžím a představitelům církve nesčetnými skutky odporu i svými
60 spisy, psanými v lidové řeči. Připomenu zde zmíněnou ženu, která ve svém
sepsání na základě slov blaženého Petra apoštola „Více sluší poslouchati
boha než lidi“ (Skutk. 5) podle rozumu svých mistrů odmítá zákonnou
poslušnost římskému stolci a lživě ji napadá. Ba dokonce vášnivě a vzdoro-
vitě podpírá učením svého mistra Husa i následující tvrzení.

Cituje tam totiž na obranu svého Mistra a jeho sekty slova Písma
65 s odkazem na evangelia a epištoly a s uváděním jmen příslušných církevních
učitelů, což nikterak nelze připsat jenom prohnanosti jejich učitelů.

*

Ta žena jako rozzuřená Jezábel hrozí sluhům božím, hned si pohrávají-
ce svatými Písmy a hned si z nich tropí posměch, velebí nikoli svatou církev,
ale svou vlastní sektu, lže a tvrdí, že v žádném stavu, zvláště v duchovním,
70 se nenajde – mimo husity ovšem – jediný člověk, který by dovedl žít du-
chovně a počestně a kázat slovo boží v duchu svatém. A aby vyhradila
svatost života a pravdu kázání jedinečně pro sebe a své a ostatní vyloučila
jakožto zavržené a zlé, takto ve své domýšlivosti pokračuje, dovolávající se
výroku Jakubova („Za největší radost mějte, bratři moji, kdykoli upadáte
75 v rozličná pokušení“ – Jak. 1): „Protože nyní nastal ten čas, že ti, kdo pracují
pro spásu lidí a pro zachování zákona Kristova a pro mistra Husa, snášejí
protivenství, když jsou nespravedlivě nazýváni kacíři, tupení a stíhání těž-
kými tresty církevního práva. Avšak takových je království boží a útěcha
podle Matouše: „Blahoslavení jste, když vám zlořečítí budou lidé“ atd.
80 (Mat. 5).“ A na utvrzení jejich zatvrzelosti cituje slova Petrova a říká:
„Kristus trpěl za nás, zanechav vám příklad“ atd. (1 Petr. 2). „Protož ti
jsou muži,“ praví, „kteří statečně brání zákon Kristův, to jest *zákon boží*,
a jsou stáli v kázání slova božího pro spásu lidí až k smrti.“ V tom smyslu
nazývá i odpůrce husitů, totiž obránce římské církve, kacíři, a dovolávající
85 se pro to výroku jakoby shodného s jejím tvrzením, žvaní: „Proto Jan ve
své kanonické epištole mluví o Antikristu a jeho údech a říká: Synáčekové,

poslední hodina jest tu, a jakož jste slyšali, že Antikrist přijíti má, i nyní již mnozí antikristové povstali“ (1 Jan. 2). A dodává k tomu ve snaze získat pro svou sektu další stoupence: „Z nás vyšli, ale nebyli z nás. Neboť jak by byli z nás, když nám, Kristovým údům, nactiutrhají? Především nás nenávidí v srdci, a proto vybíjejí svou nenávist nactiutrháním, hrozíce nám nespravedlivými tresty a neplatnými klatbami, jež vyhlásili zcela proti bohu.“

Přihlédněte k tomu, nejmilejší, a vizte, zda tihle lidé, roznášející mor, užívají Písem svatých zbožně a k svému zdokonalení, ačkoli sama o sobě znějí dobře.

*

Ale skončeme již se slovy té žvanivé ženy, je-li to vůbec žena, jejíž traktát lid obojího pohlaví té sekty s největší uctivostí přijal a čte s obdivem jako vzácný doklad, že i žena dovede obhajovat pravdu – ač já bych spíše řekl prázdnou marnivost – ke slávě Písem s obdivuhodnou jemností ducha jako mistr Hus a jeho stoupenci. Odtud jistě se nadutě odvažuje tvrdit, že jediné sekta husitů vždy a všude správně užívá slov Písem k poslušnému plnění božího zákona a pro kázání pravdy. Takhle tlachá: „Ó divná a veliká byla by naše slepota, kdybychom měli pokládat za dobré a za svatou církev v duchovním smyslu ty, z nichž někteří žijí okázale proti zákonu a přikázání božím a protiví se pokornému a chudičkému životu Ježíše Krista, odporují těm, kdo zachovávají Kristův zákon a jiné k němu vedou. Ti však, kdo zachovávají Kristův zákon a jiné k němu vedou, že by měli být pokládáni za bludaře a vydáni církevním klatbám a trestům? Ó probůh, pozdvihněte k bohu své ruce i myslí! Vždyť by to bylo proti celému Písmu svatému, proti bohu, proti apoštolům a všem svatým. Neboť na ty, kdo zachovávají zákon boží, nepadají tresty, to jest *kletby*. Neboť praví hospodin skrze proroka: Vy budete zlořečit, já dobrořečit atd.“ (Num. 23).

Uvedl jsem slova té ženy, jak je napsala, aby věřící, kteří je budou číst, viděli a poznali, jak velice husitům záleží na bouřlivém povstání proti svaté církvi, že se ve svých obmyslech nevyhýbají ani spolčování s dětmi a se ženami, ačkoli to je proti Písmu svatému.

Blábolí dále ona žena a říká: „Odpůrci praví, že stoupenci mistra Husa nedbají klateb. Ale není tomu tak. Oni sami velice váží klatby těch, kdo jsou ve smrtelných hříších a tak jsou před bohem v klatbě; nedbají však klateb, jež jsou od lidí.“

Ó jak ženské je tohle rozumování, hloupé a nesmyslné, jímž se pokoušejí tito vynálezci falešných novot za pomoci žen a dětí k vlastní hanbě znehodnotit ctihodný a ustálený řád svaté matky církve!

Domnívám se, že nesmím pomínout mlčením ani to, že složení onoho českého spisku musíme připsat ne tak ženě, jako spíše ženské rozmarnosti,

zejména uvážíme-li, s jak úžasným naparováním hlásá nicotnou slávu husitů ve věcech, kterým nerozumí. Necht' posoudí moji otcové a představení a znalci svatého práva církevního, zda je důstojné rozumu a jeho učitelského poslání, aby se laická žena, bekyně, ve svých výrociích oháněla odkazy, kvestiemi, distinkcemi a kapitolami svatých kánonů, žena, které by lépe slušelo vzít do ruky kužel a spřádat vlákna lnu a koudelky a od časného rána spěšně chystat namotaná vlákna k výrobě plátna, o to jen starostlivě dbalá, aby splnila pánův příkaz.

135 Ale proti tomu tato žena píše – smím-li tak říci – na důkaz svého tvrzení mezi jiným toto: „Také o nich,“ totiž o husitech, „odpůrci říkají, že nechtějí poslouchat své představené, ať již preláty, nebo papeže. A z toho obviňují zejména mistra Jana Husa a jeho kázání přede všemi lidmi; že prý by rádi poslouchali nejenom představené, ale i každého člověka sebeniže postaveného, ovšem v dobrém. Avšak jejich Mistr nechce poslechnout v tom, co odporuje božím přikázáním. V tom nechce vyslechnout nejen žádného představeného, ale ani papeže.“

To jsou slova té ženy, citovaná tak, jak je sama říká. A všimněte si znovu toho, co jsem už prve řekl. Ona žena, opírajíc se o své mistry, se nezabývá ženským předemím, ale popleteným poučováním jako nějaká mužatka. Aby nemusela schválně, nýbrž mohla rovnou odmítnout a zastřít pravou poslušnost, snaží se dokázat svůj záměr takovými poučováním a takovými slovy:

150 „Praví svatý Augustin a je tak psáno *V jedenáctéj* atd., to jest *Causa* 11, otázka 3: *Není vždycky zlé, neposlechneme-li nadřizených. Prikazuje-li se totiž něco proti bohu, není třeba poslechnout preláta.*“ Dále se ta žena dovolává tamže svatého Řehoře: „*V desátéj* atd. praví: *Je třeba vědět, že z poslušnosti se nikdy nemá konat zlé.*“ Tam se zastavuje a další slova blaženého Řehoře už nesleduje, zato však uvádí hned Isidorův výrok o tom, že není třeba poslouchat: „Isidor praví a je tak psáno *V jedenáctéj* atd.“ Citát zní takto: „Isidor jako výše: *Jestliže by ten, kdo je nad jiné vyvýšený, přikázal něco, co bůh zakázal, nebo rozkázal přestoupit to, co je psáno, buď proti němu uplatněn soud svatého Pavla.*“ A to vyjadřuje česky takto: „*Bychom* atd.“, což zní latinsky: „*Kdybychom pak i my*“ – totiž apoštolové – „nebo anděl z nebe sestoupivší vám kázali jinak, než jak vám kážeme, budiž proklet!“ (Gal. 1).

To jsou slova, která ona Jezábel uvedla ze svých mistrů. Vy však, kteří jste synové Krista a obecné svaté matky církve a bratři nejmilejší, buďte bedlivě pamětlivi toho, co jsem pověděl výše. Řekl jsem zajisté, že tihle odbojní stoupenci sekty Husovy zneužívají Písem svatých, která sama o sobě dávají dobrý smysl, nikoli ke vzdělání věřících, nýbrž k rozmnožování odbojníků a mezi nimi tedy i nevěřících synů, aby tak oklamali a zahubili nevinného. Zde přímo vidíte, kterak prostým lidem jakoby nejtvrďšími

kladivy a pod hrozbou klatby slovy Apoštolovými (ačkoli se jich dovolávají
170 neprávem) vtloukají do hlavy své zhoubné kázání, protivící se všemohou-
címu bohu, pravdě, spravedlnosti a milosrdenství.

Vždyť aby ještě utvrdila ničemnost své liščí lstivosti, ta žena, z níž
dělají učitelku, takto pokračuje: „Nadto, když ten, kdo je postaven nad
jinými, tvrdí nebo přikazuje něco proti vůli boží nebo příkazu Písma sva-
175 tého, toho mějte za falešného svědka a za svatokrádce!“

*

Slyšte to, všichni národové, ušima to vnímejte všichni obyvatelé
západu, prostí synové lidu obecného stejně jako synové povýšených jednot-
livců, bohatý stejně jako chudý! Ačkoli ústa má nedovedou mluvit moudrost
a rozvažování mého srdce se nechce pouštět do důmyslného zkoumání,
180 přece jsem naklonil své ucho, abych vyslechl jejich mistry skrze ženu, jak
jsem pověděl vpředu, abych vyslechl jejich vlastní zvrácenost a záludné
svádění namířené proti mnohým. Těm, opakuji, říká toto: „Když ten, kdo
je postaven nad jinými, tvrdí nebo přikazuje něco proti vůli boží nebo
příkazu Písma svatého, toho mějte za falešného svědka a za svatokrádce!“

185 Hle, slyšeli jste, nejmilejší, o smyčce, kterou hříšníci naličili, aby se do
ní sami chytili. Nastrojili své šípy a schovali do toulce, aby je ze skrýší
vystřelovali a zabíjeli lidi přímého srdce a nevinného aby lapili do pasti své
úskočnosti. Předkládají zprvu pravdu Písma a potom do ní ponenáhlu jako
do sladkého medu přikapávají otrávený jed svých výmyslů, aby zabíjeli.
190 Vy, kteří jste přece prošli školami, víte dobře, že
„když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají“.

8 na pět složek papíru: každá složka měla jistě více listů (nejméně čtyři) – 33
Najprvé: české slovo v lat. textu – 67 *rozzuřená Jezábel*: žena izraelského krále
Achaba, která horlivě šířila kult božstva Bála, srov. 3 Král. 18,19n. – 82 *zákon
boží*: česky v lat. textu – 112 *kletby*: česky v lat. textu – 132-134 *vzít do ruky kužel...*,
aby splnila pánův příkaz: srov. Přisl. 31, 19 a 24 – 149 *V jedenástěj*: česky v lat.
textu – 150 *Není vždycky zlé, neposlechneme-li*: volně citován Dekret Graciánův
(Friedb. 1, 669) – 152 *V desátěj*: česky v lat. textu; správně však Řehoř v Dekretu
Graciánově, causa 11 (Friedb. 1, 671) – 155 *V jedenástěj*: česky v lat. textu; cit.
Dekret Graciánův (Friedb. 1, 671) – 159 *Bychom*: česky v lat. textu – 191: cit.
Katonova Disticha I, 27

JAKOUBEK ZE STŘÍBRA

Jakoubek ze Stříbra, Husův vrstevník, který přibližně v téže době jako Hus
dosáhl stejně jako on mistrovství svobodných umění a bakalářství teologie, byl
od počátku své činnosti horlivým stoupencem Viklefa a Matěje z Janova. Jako
čelný straník Husova učení neměl zájem o kněžské prebendy ani o universitní počty
a kazatelskými projevy vyjádřil svůj odpor k světskému životu kněží. Byl původ-

cem nejvýraznějšího vnějšího projevu husitského odporu proti římské církvi, přijímání pod obojí způsobou; získal k tomu i souhlas Jana Husa, který na jeho popud o tomto tématu napsal v kostnickém žaláři zvláštní pojednání. V prvním období po Husově smrti se Jakoubek stal předním ideologem husitského hnutí (snad měl účast na formulaci čtyř Pražských artikulů) a Husovým nástupcem v Betlémské kapli. Jeho rané dílo tvoří mezičlánek mezi učením Matěje z Janova a ideologií revolučního Tábora, avšak obava z radikalismu Husových venkovských přívrženců a jejich kazatelů (např. Václava Korandy) postupně oddalovala Jakoubka od revolučního hnutí, až se počátkem dvacátých let jako odpůrce pražského lidového vůdce Jana Želivského – na jehož smrti asi nebyl bez viny – octl na kompromisním, protilidovém stanovisku pražských universitních mistrů. Zemřel 9. srpna 1429.

Literární dílo představuje Jakoubka jako vzdělaného odborného teologa, jeho spisy – i české – však postrádají společenské pronikavosti a zápalnosti projevů Husových. Největšího ohlasu dosáhly Jakoubkovy traktáty o přijímání podobojí Salvator noster (Spasitel náš) a De communione parvulorum (O přijímání maličkových), které dal jako betlémský kazatel po Husově vzoru zapsat na stěny Betlémské kaple. České zpracování Viklefova *Dialogu mezi Pravdou a Lží o chudobě kněžstva* (asi z r. 1416) usilovalo o popularizaci Viklefova učení mezi laiky a ideologicky zdůvodňovalo zaboru církevního majetku. Jakoubkovu kazatelskou proslulost dokumentují zejména český *Výklad na Zjevení sv. Jana* (asi 1421) a *Epištoly nedělní*.

Otištěný úryvek z českého zpracování Viklefova *Dialogu* představuje Jakoubkovu snahu zpopularizovat nejen společenský dosah Viklefova díla, ale i jeho teologický obsah. Výňatek z latinského betlémského *Kázání na paměť nových mučedníků* ukazuje, kterak Jakoubek jako jeden z prvních oslavil Husovu a Jeronýmovu památku. Ukázka z *Výkladu na Zjevení sv. Jana* je příznačná pro dobové úsilí představit odpůrce husitského hnutí, zde krále Zikmunda, jako zhoubce Kristovy církve předpověděné už biblí.

PŘEKLAD VIKLEFOVA DIALOGU

Lež:

Vidím, že velmi stojíš proti žakovstvu a kněží, jakožto i proti všem zákonníkům i proti papežovi i proti celé církvi svaté i proti potvrzení od papeže kněžskému. Neb ty by chtěl, aby knězie neprodávali své modlitby, i kterakž by tehdy živi byli, neb kterým by se řemeslem měli obierati? Zdali chceš, aby byli koželuzi nebo masáři? Tak se majíc, z toho posvěcujíc božie tělo, poškvrnili by své svaté ruce těmi nečistými skutky řemeslníci.

Pravda:

10 Svědek mi je bůh, žeť velmi žádám duchovního prospěchu a úžitku stavu kněžskému. Než nechtěl bych také, by prodávali své modlitby, ani aby kupčili v duchovních věcech, ani aby lichvili, ani kterými věcmi světskými neřádne, ješto na ně neslušie, se obierali. Ale chtěl bych, aby najpilnější byli božieho zákona a někdy také tělesnými rukama podělávali, aby

neprázdnili, a tudy aby v núzi někdy potrebičky dobývali, jako svatý Pavel,
15 rádně a skrovně a nelakomě, hříechu se v tom snažně vystřihajíc, držiece se
oně řeholy svatého Pavla, kterúžto píše k Timoteovi v šestém rozdiele, jenž
die: „Majíce pokrm a čím bychme se oděli, na tom mějme dosti,“ a najviece
aby hříechov se smrtedlných varovali a prázdnoti a kněžskou práci o lidském
20 spasení v svém úradě snažně vedli a k boží chvále, a zvláště aby lidi neobtě-
žovali, pro své lakomstvie lakomě na nich tělestných póžitkóv dobývajíc
aby se v světské úřady nepletli a jiným zlého příkladu nedávali. A poňavadž
se je svatý Pavel, tak dóstojný apoštol, někdy časem svým tělestným řemes-
lem se obieral a svýma jest rukama poděľával, i kto z nás nynějšich kněží
25 jest dóstojnějši nežli svatý Pavel, aby se chtěl stydėti chudě po svú rukú
obierati? Neb takový skutek tělestného řemesla, když se svědomím duše
ne poškvřňuje neb škodí knězi na jeho mši, když posvěcuje svátost božieho
těla, ani toho z jeho rukú poškvřňuje, než prázdnot a pýcha veliká, lakom-
stvie a v světské věci neřádné zapletenie, toľ velmi škodí kněžím a jich
svědomie poškvřňuje, že nedóstojně mše slúžie. Protož každý dobrý kněz
30 doufaj velmi v pána boha svého a zmužile bojuj proti ďáblu, světu a tělu
a nezúfaj nikdy, a pán buoh obmyslí jeho tělestnú potřebú. Máť pamato-
vati na onu řeč ve čtení svatého Matěje v šestém rozdiele, kdež die Kristus:
„Nerodte pečovatí řkúce: ‚Co budeme jiesti neb čím se odievati?‘ Nebť lidé
35 zpohanili tak činie. Hledte na ptactvo nebeské, kterak je krmí, a na lilia
polská, kterak je odievá.“ A ovšem pak nad to svých služebníkóv věrných
nenecháť bez potreby té, kterážto jim jest k duši spasení. Protož polož se
kněz věrný v ruce boží a v tom neklad sobě hříechu svého na překážku,
a bez pochybenie, což kolivěk se s ním stane, přijdeť jemu k velikému úžitku
40 jeho duše. Protož kdyžť naň pán buoh přepustí, trp rád pokorně a mile, buď
to hlad neb žiezen neb nahotu, ale ještě ne takovou, jakožto svatý Pavel,
a ve všem tom děkuj pánu bohu a stój tvrdě v té vieře, že pán böh nemóž
opustiti svých věrných služebníkóv, ještě v pravé vieře a v dobrém životě
věrně setrvají. Neb jsú knězie toliko jmenovaní, ale ne skuteční, jakožto
45 pokrytí zákonníci, nadaní aneb žebráci, ještě hřešiece činie sobě překážku,
že nemají od boha prospěchu v dobrém. Neb opuštujíc dobrý boží zákon
oblékají se v jiné zákony, ještě jich Kristus neustavil, viec, nežli je buoh
radu vydal, činiee mnohá zbytečnie šibalstva mezi sebú, prázdnot vedúce,
na chudinu se rozkošně krmiee, a z toho obci k spasení nic neprospievajíce,
nébrž obci svým pokrytstvím velmi škodiee, veliká a pyšná děláníe sobě
50 na chudinu dělajíc, aby měli krásné pokoje, aby jako na hradě seděli. A ti
takoví pro svój hříech častokrát bývaji zpleteni na svém svědomí, žeť nevě-
die se kterak vypraviti; neb bláznivě opuštují svobodu božieho zákona. A ti
mají obyčej druží, jakožto nábožní modlitebníci, že do roka berú penieze
za své modlitby. A tudy lidi i sami se klamají a jiné obtěžují, a tak jeden
55 hříech vede je v jiný hříech. Protož dobrý a pokorný kněz varuj se prázd-

60 nosti a neobtěžuj jiných lidí lakomě a z nedoufání k bohu dobýváje na nich těleštných póżitkův. Než zdá mi se také, že když kněz věrný, pracovitý o lidské spasenie roznemóž se tak, že by více již s lidmi nemohl pracovati, a nedostatky které má-li, mají jemu pomáhati lidé, s nimiž je pracoval, v tom, co by bylo jemu potřebie.

2 *proti zákovstvu a kněží* proti klerikům (duchovním bez kněžského svěcení) a kněžstvu – 3 *proti zákonníkóm* proti mnichům, proti řeholníkům – 3-4 *proti potvrzení od papeže kněžskému* proti papežskému potvrzení kněží (konfirmaci) v úřadech, ke kterým byli zvoleni nebo ustanoveni – 4 *by chtěl* kdybys chtěl – 6 *masáři řezníci; tak se mají* kdyby tomu tak u nich bylo – 6-7 *z toho posvěcujíc božie tělo, poškrvnili by...* ruce tedy by k posvěcování božího těla znečistili ruce

12-13 *aby najpílnější byli* aby si především pilně hleděli – 13 *aby podělávali* aby pracovali – 14 *aby neprázdnili* aby nezaháleli; *potřebičky* čeho je potřebí k životu; *jako svatý Pavel:* Pavel se podle podání bible živil výrobou stanů (srov. Skutk. 18, 3) – 16 *řeholy pravidla, příkazu; Timoteus:* žák a průvodce Pavlův, který pečoval o křesťanskou obec v Efezu; *v rozdíle* v kapitole – 18 *prázdnosti* zahálky – 19-20 *aby lidí neobtěžovali* aby nebyli lidem na obtíž – 24-25 *se po svú rukú obierati* pracovati, žíviti se vlastními rukama – 26 *ne poškrvňuje neb škodí* nepoškrvňuje ani neškodí – 31 *obmyslíc jeho těleštnú potřebú* opatří, co potřebuje k životu – 33 *nerodte pečovati* nestarejte se – 35 *poľská* polní; *ovšem* zcela jistě, tím spíše – 36 *polož se ať se položí*, svěří – 37 *věrný* poctivý, svědomitý – 38 *bez pochybenie* nepochybně, určitě – 39 *přepustí* dopustí – 40 *jakožto svatý Pavel:* srov. 2 Kor. 11, 27 – 41 *stój tvrdě* vytrvej pevně – 43 *jménovaní* podle jména – 44 *pokrytí zákonníci* pokrytečtí řádoví mniši; *nadaní aneb žebráci* z bohatých nebo z žebravých řádů – 45 *opuštujíc...* zákon opouštějíce zákon, zpronevřující se zákonu – 46 *oblékají se v jiné zákony* řídí se jinými ustanoveními – 47 *zbytečnie šibalstva* zbytečná lotrovstva – 48 *na chudinu* na účet chudiny – 49 *dělání díla, stavby* – 51 *zpleteni* zapletení – 52 *se vypraviti* uvésti se do pořádku, vyprostiti se – 52-53 *a ti... druzí* a jiní – 53 *modlitebníci* kněží, kteří se živí platy od věřících za modlitby; *do roka* do stanovené lhůty – 57 *pracovitý* pilně pracující, usilující – 58 *roznemóž se* vyčerpá se, onemocní

KÁZÁNÍ NA PAMĚŤ NOVÝCH MUČEDNÍKŮ

Přístupme nejprve k vyprávění o šlechetném mistru Janu Husovi, kazateli evangelia, jehož život mnozí znáte. Dovolávám se proto vašeho svědectví, že byl ve svém obcování i v kázání pravdomluvný a přeslavný. Pán mu zajisté dal řeč moudrou, takže věděl, kdy se sluší promluvit. Miloval
5 všecky lidi se soucitnou vroucností, dokonce i své nepřátele a pronásledovatele. Jako druhý Eliáš horlivě napadl nadmíru rozbujelou nepravost Antikrista a jeho svatokupeckého kněžstva. Trýzně své tělo s takovou vytrvalostí v potu pracoval pro spásu lidu, že každý, kdo ho viděl, nabyl přesvědčení, že jeho úsilí vůbec přesahuje veškeré lidské možnosti a fyzické schopnosti.
10 Věru nedopřál si oddechu: vyposlouchával zpovědi, obracel hříšníky, těšil zarmoucené, kázal a psal. Byl čistý, cudný, střídmý, vždycky se boha bál a od samého začátku nebylo v jeho snažení ani pýchy, ani lakoty, ani závisti,

ani pokrytectví. Vše obětoval, ano nadto i sám sebe obětoval pro spasení duší.

15 Jeho věrné učení a zvěstování evangelia zaznívá stále nejen po celých Čechách a na Moravě, nýbrž bezmála po vši církvi. Byl jako jasně znějící polnice, neúnavný kazatel pravdy, nepřítel svatokupců, hlasatel evangelia, ústa boží. Tento spravedlivý nás všechny opustil na tomto světě hodném opovržení a ničemném a vstoupil ke Kristu, svému bohu a pánu.

20 Moudrostí svých výroků a milostí, které se mu z nebes dostalo, sloužil jak domácím, tak cizincům. Kdo od něho kdy odešel s prázdnou? Přišel-li bohatý, dostalo se mu rady, přišel-li chudý, odnášel si podporu. Nehledal svůj zisk, pracoval více než druzí a bral méně než druzí, ale vysloužil si jen nenávist.

25 Běda, již nám byl odňat a spolu s ním odešlo našemu potěšení vše, co jsme tu vyličili. Sotvaže nás on sám opustil, už se na nás valí starosti, už buší na bránu nesnáze, na všech stranách nám zbyla jen tíseň. Nezpronevěruji se chvalořečení svatého muže, nic nevytýkám rozhodnutí, podle něhož každý dostal, čeho byl hoden: on korunu, kterou si zasloužil, my, kteří jsme zde
30 zůstali, po zásluze nekonečné bědy a útrapy. Kéž by nám nescházel, nýbrž toliko nás předcházeli! Kéž ho jednou, jakkoli z povzdálčí, následujeme do života ve společenství s anděly! Nad sebou tedy plačme; vždyť jeho oplakávat brání sám rozum. Myslím, že kdyby mohl, řekl by nám: „Neplačte nade mnou, ale nad sebou plačte“ (Luk. 23). Jak mnohou potupu vytrpěl
35 tento muž oděný v pána Ježíše Krista! Jak velice ho nenáviděl nesčetný zástup zlých lidí, jak jej zvrhle a falešně podezírali! Trpělivě snesl žaloby, vyobcování, nespravedlivé, neopodstatněné a antikristovské klatby, uvalené na něho svatokupeckým kněžstvem proto, že s takovou horlivostí věrně kázal! Jak četným nebezpečím byl vydán ve dne v noci jak doma, tak v ulicích a na náměstích pražských! Byl v nebezpečí na cestách, a kamkoli zavítal, hrozilo mu nebezpečí od falešných bratří, totiž od farářů a od prelátů, nebezpečí od knížat a ostatních světských vladařů. Všecko to trpělivě snesl pro evangelium pána Ježíše Krista.

Myslím, že dobře víte, co všecko v Kostnici vytrpěl, sotvaže tam byl
45 jat zástupem ozbrojenců. Bylo by příliš dlouhé o tom o všem vyprávět. Připomenu stručně aspoň to, že byl vězněn v okovech déle než třicet týdnů a že ho nepřátelé evangelické víry co nejvíce trápili hladem, žízní a jinými útrapami, pokušeními a úklady. Nad to nade všecko přidal pán budoucí blaženosti z obzvláštní lásky svému věrnému rytíři přetěžké nemoci těla:
50 za prvé kamínek, za druhé horečky, za třetí bolesti zubů a hlavy a za čtvrté zvracení s krví. To sám dosvědčuje v jednom ze svých listů a píše, že to jsou znamení lásky, která mu dal pán Ježíš Kristus. A uprostřed tolika a tak velkých útrap mu předkládali mnohé články nepatřičně vybrané nebo vytržené z jeho spisů, z toho některé zkomolené buď vypuštěním nebo zase

55 přidáním několika slov, takže lstivě převrátili smysl vět, jinak než on mínil. A protože mu nikterak nechtěli poskytnout veřejné slyšení, jak by se bylo slušelo, odpověděl na ony články sedě ve vězení. Když jim pak jeho odpovědi nedaly možnost, aby ho odsoudili, složili proti němu jiné vymyšlené články.

60 Když byl konečně přiveden před valné shromáždění, prohlásil, že se ochotně chce dát poučit a že pokorně odvolá, jestliže snad v něčem zbloudil. Ale tyto jeho odpovědi, zdůvodněné z Písem, velice pokorné a mírné, vynesly mu u těchto lidí jen posměch a urážky. Byly jako troud a roznitily je proti němu ještě k nenávislnějšímu pronásledování. Proto když se dlouho
65 dožadoval od koncilu poučení, dostalo se mu odpovědi: „To měj jako poučení: doktoři prohlašují o člancích vybraných z tvých knížek, že jsou bludné, že je máš odvolat, a co proti tobě vypověděli svědkové, odpřisáhnout.“

70 Posléze v sobotu po svátku svatého Prokopa byl nad ním vynesena konečný rozsudek před celým koncilem, shromážděným v jednom kostele. Toho dne byly totiž předloženy od kanovníků, farářů, oltářníků, doktorů a mistrů jako svědků mnohé jiné články, domněle prokázané falešnými svědectvími. Když odpovídal, že to nejsou jeho články, zabraňovali mu mluvit a okřikovali ho, aby mlčel. A co dále? Byl zbaven svého důstojenství, oblékli ho do kněžského roucha a hned ho z něho výsměšně a potupně
75 svlékli. Přitom proti němu pronášeli urážky a zlořečení. On však s pokorným srdcem odpovídal: „Pro jméno Ježíše Krista rád podstupuji tyto urážky.“ Potom byl odsouzen jako zatvrzelý, nenapravitelný kacíř se všemi svými knihami, nějací biskupové mu ve tvaru kříže prostříhli vlasy a korunovali ho papírovou korunou, na níž byli vymalováni tři ďáblové a nápis: „Jan Hus arcikacíř“. A s touto nasazenou korunou byl jakoby vydán satanu. On na to však pokorně odpověděl: „A já svou duši poroučím pánu Ježíši Kristu.“ A pokleknuv modlil se se slzami v očích za své nepřátele: „Pane Ježíši Kriste, odpusť všem mým nepřátelům. Ty, pane, zajisté víš, že sestavili falešné články proti mně a že falešní svědkové proti mně vypovídali.
80 Vždyť nevědí, co činí.“ Za to ho stihl opět posměch a nové urážky.

Potom byl odevzdán světské moci, která ho vedla na místo popravky a smrti. Jda cestou volal, že proti němu byla přednesena falešná a křivá svědectví a aby nevěřili, že zastával nějaké bludné články. Když dospěl na
90 popraviště, poklekl a modlil se s radostí v duši a s tváří zčervenalou. Pak jej vysvlékli do košile, uvázali řetězy a provazem ke kůlu a ze všech stran obložili tak vysokou hranicí dříví, že z ní sotva vyčnívala jeho hlava – ostatní podrobnosti pomínu. Když vzplál prudký oheň, se zpěvem a s modlitbou zesnul v pánu. Jeho duch však, jak zbožně věříme, vystoupil podobně
95 jako Eliáš v ohni na nebesa do společnosti andělů.

Mistr Jeroným byl vězněn přes jeden rok ve velmi krutých žalářích

a v těžkých řetězech, s nohama i s rukama v kládě anebo spoután okovy a řetězy. V jedné věži byl po jedenáct dní pověšen hlavou dolů na trám s otvory tak těsnými a ostrými, že jak visel, nohy mu začínaly hnit, protože kůže i maso na nich byly rozdrceny. Navíc byl trápen velikou žízní a hladem a jinými útrapami. Toto pověšení bylo tak kruté a trvalo tak dlouho, že z něho vyšel napůl mrtvý. Také proti němu sestavili články, jimiž ho pokoušeli a zkoušeli. Hlavně ho napomínali k tomu, aby odstoupil od učení mistra Jana Husa a Jana Viklefa a aby vyslovil souhlas s jejich odsouzením.

100 A ačkoli s nimi zpočátku zdánlivě částečně souhlasil, později, když mu předložili sto sedm článků, na které měl odpovědět, prohlásil ve veřejném slyšení o mnohých z těchto článků, že je vypověděl a falešně vymysleli hanební a falešní svědkové. Později rovněž ve veřejném slyšení pochválil svatý život mistra Jana Husa vyznávaje, že ho znal od mládí a že nebyl ani smilníkem, ani pijanem, ani zločincem, nýbrž člověkem čistým a střízlivým, svatým

110 a spravedlivým kazatelem svatého evangelia. A cokoli zastávali mistr Jan Hus a Viklef, co napsali proti přehmatům a okázalé zpupnosti prelátů, to všechno že chce zastávat až do smrti, neboť to byli mužové svatí. A řekl, že ve všech bodech obecné víry věří shodně s církví římskou. A v čemkoli dříve vyslovil částečný a jen formální souhlas s odsouzením mistra

115 Jana Husa, to veřejně odvolal s ujištěním, že se tak dopustil křivdy proti svatému muži a pravému jeho učení. Nakonec první sobotu po Nanebevzetí páně byl odsouzen k smrti upálením podobným rozsudkem jako mistr Jan Hus. On se však veřejně ohradil a mimo jiné řekl: „Proto mám být

120 odsouzen a zemřít, že nechci vyslovit souhlas s odsouzením těchto svatých mužů, které jste odsoudili pro články kárající a odsuzující váš život.“

Potom i jemu vložili na hlavu papírovou čepici pomalovanou červenými čerty, podobně jako učinili mistru Janovi svaté paměti, a odvedli ho na smrt. Když se pomodlil, postavili jej ke kůlu, spoutali a uvázali a podobně obklopili hranicí až k hlavě. A zapálivše oheň upálili ho, že nechtěl zapřít evangelickou pravdu. Protože vyznal před lidmi pravdu v takovém ponížení a v tak potupné smrti, dostalo se mu po smrti povýšení v slávě boha otce.

Co mám říci o jiných pěti bratřích, blahoslavených v Kristu? Času se nám nedostává, ale mnozí z těch, kdo se s nimi důvěrně stýkali, vědí, že jejich život byl čistý, pokorný, dobrovolně skromný, chudý a v duchu evangelia, nevinný a holubičí. Byli zajisté „prostí a přímí, báli se boha a varovali se zlého“. Jako věrní křesťané s pokorným srdcem a s vroucí oddaností přecho často okoušeli nejsvětější svátost, a to, jak se domnívám, s mnohem větším užitekem než my, mistři a kněží až běda pyšní, jimiž často

130 zmítá lakota, pokrytectví a marná sláva. Je to zřejmé z toho, že my, mistři a kněží, kvasem zloby nakaženi, po přijetí nejsvětější svátosti nesvlékáme opravdu se sebe starého člověka a neoblékáme se v člověka nového, stvořeného podle boha v spravedlnosti a v pravdě. Avšak řečených pět bratří

v pánu – ti po častém a zbožném přijímání nejsvětější svátosti žili bez pokry-
140 tectví a bez přetvářky v pokoře, trpělivosti a pravdě, živě majíce na paměti
veskrze chudý, strastiplný a bolestný život našeho boha vykupitele i jeho
potupný kříž. To v nich roznítlo velikou touhu trpět pro pána Ježíše Krista
a jeho evangelium a „podmanivše slovem božím všechny své myšlenky, aby
se daly v poslušnost Kristu“, snažně vyhledávali pomocí rad a rozmanitými
145 jinými způsoby vhodnou příležitost, aby směli vytrpět jakoukoli smrt pro
pána Ježíše Krista a pro jeho evangelickou pravdu. Bůh však nevzbuzuje
taková přání ve svých vyvolených nadarmo, protože bůh a příroda nic
nečiní nadarmo. A proto došlo jejich přání „nasyčení v dobrém“ tím, že se
konečně pro Krista a jeho evangelium vydali trestu smrti.

150 Z těchto pěti tři ve víře v blahoslavenou trojici sklonili zde v Praze,
veřejně a před očima velikého zástupu lidí své hlavy pod katův meč s vese-
lou tváří a s rozjasněným obličejem. Ostatní dva spálili v Olomouci v pla-
menech ohně nelidští a krutí nepřátelé evangelia a Kristova kříže – narychlo,
rozpálení nenávistí a hněvem, bez pravého a odedávna zachovávaného
155 soudního vyšetřování. Pro tyto skutečnosti, soudíme-li je podle evangelia,
zbožně věříme, že byli přeneseni ze smrti do života.

Nesluší se, abychom se tím marně chlubili, ale abychom se odřekli vši
bezbožnosti a světských tužeb a žili na tomto světě střídmě, zbožně a sprave-
dlivě a nedali se od evangelické víry svést ani cizími, odjinud přinesenými
160 naukami, ani marným filosofováním. O něm je napsáno: „Zničím moudrost
moudrých a zavrhnou opatrnost opatrných“ (1 Kor. 1). Avšak přilněme
všichni i jednotlivě každý z nás bezpečně a účinně k evangelické moudrosti
a k evangelickému učení. Svlékněme toho člověka pyšného, lakotného
a plného přetvářky, odvrhněme všechny rozkoše, lákadla, pijanství a opil-
165 ství a všechny světské marnosti, odložme nádherná, okázalá roucha a za-
přeme se opravdu uvnitř v srdci i navenek v chování a jednání jak před
bohem, tak před lidmi. Pokořme se a oblecme nového člověka, abychom žili
novým životem a osvojili si s pomocí páně onu blahoslavenou dvojí trpě-
livost pro Krista a jeho evangelium, abychom se mohli po zkáze těla věčně
170 radovat s Kristem ve společenství vítězné církve spolu s těmito i s ostatními
blahoslavenými mučedníky. Kéž nás tam dovede sám ten, jenž jest cesta,
pravda a život. Jemu s otcem i duchem svatým budiž čest a sláva na věky
věků! Amen.

Tématem kázání je citát z Mat. 5,10: Blahoslavení, kteří protivenství trpí pro
spravedlnost – 1 *Přistupme nejprve...*: tento odstavec místy doslova přejímá věty,
jimiž Matěj z Janova vyličil život Milčův (viz zde na s. 48) – 6 *druhý Eliáš*: podle
některých židovských představ se měl prorok Eliáš znovu objevit před příchodem
Mesiáše – 46 *v okovech déle než třicet týdnů*: počítáno přibližně od Husova uvržení
do žaláře u kostnických dominikánů dne 6. prosince 1414 – 51 *v jednom ze svých*
listů: v listu přátelům přítomným v Kostnici ze 7. června 1415 (Novotný, Korespon-

dence, s. 263, č. 126); další vypravování je založeno hlavně na českém zpracování zprávy Petra z Mladoňovic o Husově kostnickém procesu (viz zde s. 486) – 69 v sobotu po svátku svatého Prokopa: 6. července 1415 – 70 v jednom kostele: v biskupském kostele v Kostnici – 74 byl zbaven svého důstojství: odtud užil kazatel vedle relace Mladoňovicovy také relace Barbatovy (FRB 8, č. 5) – 98 v jedné věži: ve věži na hřbitově svatopavelském v Kostnici – 117 první sobotu...: 30. května 1416 – 150 Z těchto pěti tři... zde v Praze: Martin, Stašek a Jan, popravení pro odboj proti odpustkům r. 1412 (viz zde též s. 165) – 152 Ostatní dva: bývalý člen university Jan a jeho nejmenovaný společník, kteří byli bez výsledku náhlým soudem olomouckých nepřátel Husových upálení počátkem července r. 1415

VÝKLAD NA ZJEVENÍ

Kapitola třináctá

I viděl sem, ana z moře vystupuje šelma, mající sedm hlav a rohuov deset etc. – Tato kapitola jest o zámutcích církve, kteréž věrní k skonání světa trpěti mají, neb ještě druhá bieda neodešla. Napřed praveno jest, co věrní trpí od draka, jaký boj mají, tuto zjevně ukazuje boj cierkve s zástupem a s tělem drakovým od ďábla v cierkev uvedeným, kterýžto zástup vnitř v cierkev uveden bude.

A najprvé pokládá o zástupu ruky světské, neb ten bude z strany draka. A to pokládá pod podobenstvím šelmy vystupující z moře, a to pod jménem křesťanským. Druhé vypravuje, kterak zástup falešných duchovních správcuov jest druhý houf toho draka; a ten se vyznamenává skrz druhou šelmu. Nebo v této kapitole zmínka se činí o dvou šelmách. Druhá jest, kteráž vystupovala z země, mající dva rohy podobná beránkovi etc., a znamená zástup pokrytcuov aneb jednoho každého z toho zástupu.

A najprvé první zástup, draka, nazývá šelmou vystupující z moře. Druhé ukazuje moc toho zástupu, že mějieše hlav sedm etc. Třetí ukazuje, že ta litá šelma někdy byla umdlená. A to míní tu, že viděl jednu hlavu té šelmy zabitou. Čtvrté, že zle požívá ta šelma moci sobě puojčené, a to tu, kdež die, že dáno jest jí, aby činila boj s svatými etc. Páté ukazuje, kterak moc té šelmy jest náramně rozmnožena po všem světě, a to tu míní: „Dána jest jí moc po všem světě“ etc. Šesté napomíná věrné Jan, aby byli rozšafní a opatrní proti této lité šelmě, a to tu: „Ktož má uši k slyšení, slyš!“ Sedmé prospěchu cierkve, že ta žena obdrží boj, dotýká, kdež die: „Zde jest trpělivost a viera svatých.“

A že drak, totiž ďábel, v své vlastní osobě svými pokušeními nemuož tak mnoho uškoditi jako skrz své oudy, jako skrz světské a duchovnie, a protož smrti Kristovy nemohl zpuosobiti, jedině skrz Jidáše, duchovnie a světské, takéž skrze duchovní šelmu, totiž ruku světskou a duchovní,

škodí; a to jest Antikrist. Jakož die Jan, že jest již Antikristus přišel: „A antikristové mnozí učinění sú.“ Protož šelma nyní v tomto
30 místě znamená zástup světský pyšný, nadutý, hrdý, bohu a pravdě jeho protivný; císař nebo král, všickni spolu jedné zlé vůle jsouce sou šelma ta. A kdy by měla přestati, pán uložil jí cíl. A ta šelma v duostojenstvích tohoto světa a v veliké cti jest postavena; kteráž nedopustila se žádnému trestati, ale jednoho každého, ktož ji chtěl trestati,
35 chtěla zamordovati. Tak Daniel 7 die: „Viděl sem u vidění mém nočním čtyři větry, ani vějí proti sobě na moři bojující, a čtyři šelmy vystupující z moře.“ Větrové silní sou duchové, sou andělé, jimžto království sou poručena k spravování. Čtyři šelmy sou čtvera království tohoto světa. A vystupovaly z moře. Tak anděl vyložil Danielovi, že ty šelmy sou čtvero
40 království. A čtvrtou šelmu praví býti hroznou, totiž duostojenství císařství římského, kteráž jest najlítější. A tehdy všecka království, kteráž poddána sú království římskému, jmenuje jedno království a jednu šelmu, o níž se tuto vypravuje, kteráž vystupuje z moře, totiž zástup a moc království římského vyzdvihuje se vždycky proti věrným a pravdu oznamujícím. A dobře slóve šelma ten zástup veškeren spolu a jeden každý z toho zástupu, nebo pravdě jest odporná a vyzdvihuje se zhuoru v pejchu a hněvá se.

Druhá také šelma, mající rohy podobné beránkovým, to jest pod zpuosobou náboženství a křesťanství puosobí zlé, a ta jest byla sbor konstanský. Slovou šelma, nebo šelemní sou a zhovadilí, tělesní a křehecí,
50 toliko podlé smysluov zevnitřních se spravující, ale duchovních věcí nic necítiece, kteříž sou zjevně hněviví, pyšní, rozkošní, lakotní, vespolek se nenávidiece, krev vylévající, lítí sou a ukrutní jako šelma lítá a zchopní sú k zahálení, k jiedlu, k spání. A když se jim nevede po vuoli, tehdy se hněvají a ztiekají těžce. Nynie zajisté král uherský s těmi, kteříž se ho přidržie, jest šelma veliká, proti pravdě postavující se, a vystupuje z moře, bojuje proti
55 věrným. Mezi námi také, kteří se zdají přídržeti pravdy, mnozí sou ukrutní a lítí. A ti sou šelma ukrutná, žádnému také neodpustie, život vedou pyšný, hněvivý, chlipný. Veliká jest zajisté moc šelmy té náramně, také v stránce boží rozmnožené etc. Nad kterýmžto rozmnožením bylo by potřebie pláče a nařiekanie Jeremiáše proroka.

A ač koli šelma sama v svém bytu jest dobrá, nebo (Genesis) „všecky věci, kteréž učinil buoh, biechu velmi dobré“ etc., ale člověku býti šelmou a tápati v zemských, zhovadilých skutciech a nechápati nebeských, jako die Apoštol: „Zhovadilý člověk nechápá těch věcí, které sou ducha božieho,“
65 toť jest zlé tak šelmou býti, vypadna od světla milosti, a upadnutí v zhovadilost a v zemnatost, a to pod jménem křesťanským. Protož tiem miní Jan, že někdy nebyl takový lid v prvotní cierkvi jako nyní, zhovadilý, zemský, tělesný, smilný, hněvivý, svárlivý. A ti všickni spolu sou ta šelma, jenž proti svatým bojuje. Protož v prvních knihách Mojžiešových Jákob pověděl

70 o Jozefovi, svém synu: „Šelma najlitější sežrala syna mého.“ Tak cierkev muože říeci, litující synuov svých.

„A vystupuje z moře“, totiž z moci a duostojenstvie zemskeho tohoto světa, jako z králuov, kniežat etc., a z neustavičnosti mořské že vystupuje a nenie založena na pevné skále, protož trvati nebude a neostojí. Neb se postavila na těch, kteříž duom svojoj zakládají na piesku, jakož die Mat. 7. Protož Jeremiáš v Pláči die: „Hřiechem hřešil Jeruzalém, protož neustavičný učiněn jest.“ Jako i Kain, co šelma zabiv Abele, učiněn jest tulákem a běhounem na zemi. Jednoho každého člověka tělo jest pravá šelma, kteráž bojuje proti člověku, v nadutí se pozdvihuje a vystupuje zhuoru, chtěje člověka vnitřnieho podmaniti sobě. A žádný nebude moci utéci, jedině ktož má křídla k uletění na poušť. Nebo pokládá se v knihách Genesis 13, že Sodoma a Gomorra na počátku byly jako ráj. Tak lid křesťanský někdy dobrý byl, svatý, čistý, ale potom změnili se v šelmu a učinění sou nestáli a ve všem dobrém mdlí a nestateční etc.

85 I viděl sem z moře šelmu vystupující, ana má sedm hlav a rohuov deset etc. – V tomto vidění pokládají se naši nebezpeční časové. A viděl veliký a těžký boj strany šatanovy proti voleným. Netoliko ďábel sám v zpuosobě draka ryšavého protiví se svatým božím lidem, ale jeho oudové též činie. A to tělo znamená se teď skrz šelmu náramně potvornou a hroznou s sedmi hlavami a desietí rohy. A že to připodobnění dobré jest, die David v žalmu: „Člověk, když byl ve cti, nerozuměl jest, přirovnán jest hovadóm nesmyslným a podobný učiněn jest jim.“ Člověk, když byl v ráji, přirovnán jest andělóm, ale když padl, přirovnán jest hovadóm. Též v cierkvi prvotní lidé, majíce ducha božieho, spravovali se duchem svatým a rozmáhali se v ohni božím, v milování bližních a boha. Ti lidé nebyli sou šelma. Ale když ustydla láska k bohu a k bližnímu, když od osvícenie viery a ducha božieho a milování božieho a synovstvie božieho vypadli, slovou šelma. A všickni spolu spojení v zlosti proti vyvoleným sou jedna šelma, jejiežto hlava jedna jest drak ryšavý, zkrvavený krví lidskou.

100 Ktož se tehdy duchem božím spravuje jako světi v prvotní cierkvi, nenie šelma, ale kteříž ne duchem božím, ale duchem těla a chtivostí žádostí zlych spravují se, šelma sou. A šelma hledí vždy býti rozvázána; svobodně jísti, píti, běhati, zaháleti, nehynouti a netrpěti nedostatkuov v tělesných potřebách, spáti. Tak člověk, nedbaje nebeských věcí ani miluje spasenie svého ani kříže Kristova, ale v rozkoši život miluje, jest šelma. Protož všickni správcové a milovníci světa a zhovadilí s poddanými svými, svět milující, sou šelma, vystupující z moře tohoto světa. Ač koli usty Krista vyznávají, ale skutky svými hanějí a potupují a rouhají se Kristu, zákonu jeho i svatým jeho. Protož šelma, když se urodí, hned se samu miluje.

105 Člověk, když se narodí z boha, Krista miluje, avšak ještě zevnitřní, zhovadilý jest člověk. Ale má dotud ruosti člověk vnitřní u vieře, aby tento život

zevnitřní veškeren uhašen byl a konečně pak, když duše vychází z těla (2 Korint.): „Ač koli ten, který zevnitřní člověk jest, kazí se a umenšuje, ale vnitřní se obnovuje,“ rozmáhá se v lásce, u viere, v světle božím, totiž
115 v svatých božích lidech. Ale kdež život porušitedlný roste a rozmáhá se v žádostech světa a těla a život duchovní umrtven jest, zhovadilýť jest člověk.

Tent jest rozdiel na synech božích, že na nich veškeren život zevnitřní umierá, a konečně v poslední hodinu smrti, co se tkne hříecha, zlosti a světa,
120 ale na zlých vešken zevnitřní šťastně se vede, a vnitřní umierá od lásky. Jestliže hyne v časných věcech, hněvá se příliš, lační-li neb žiezni aneb hledá-li čeho; jestliže pro boha trpí, nevděčen jest velmi a bezděky snáší, zhovadilost šelemná tomu překáží. Též když pán činí milosrdenstvie veliké s hříešnikem, dáváje čas ku pokání, spomáhaje v boji s šatanášem i v boji
125 tělesném pro kalich páně, a nevděčni sou, náramně následují těla a pokoje světa; nebo zhovadilí sou a z porušené zhovadilosti nevážie dobrodinie z přijímanie těla a krve Kristovy, ani umučenie jeho sobě rozjímají, ani přikázani jeho etc.

Také vypisuje jejie neforemnost řka, že má 7 hlav pro hříechy ohavné;
130 z lakoty a z sytosti, bez studu, které věci pocházejí od toho lidu, hanba jest mluviti. Opět z té šelemnosti hněvati se, ukrásti, zabiti, spáliti, lakomstvie následovati, neodpustiti dětem ani ženám, to vše pochází od šelemného lidu, ukrutného. Protož pověděl Jákob: „Šelma lítá sežrala syna mého Jozefa.“ Také látí mrzce, bez studu, pejchu provoditi šelemnost a zhovadilost jest. Item jako šelma bez rozumu činí, což koli činí, takéž lid, kterýž ve jméno boží pokřtěn jest, aby se zkušoval, což koli činí, přijímaje tělo a krev Kristovu, bojuje pro zákon boží, ale nic sobě neváží. Item každý opuštěný od ducha božieho šelma jest. Daniel 7° viděl, kterak na velikém moři byl boj větruov; a tu čtyři šelmy vyšly, totiž čtyři králové – vyznamenávají všecka
140 kniežata, krále pyšné, kteříž se pozdvihují proti beránkovi a milují tento svět. Item kteříž padají od rozumu pravého, kterýž neumie dobře užívati božských věcí, šelma jest každý takový. Též padnouti od života bohomyšlného a nábožného k tělesným věcem, k radostem světským, šelma jest. Když by člověk rozuměl božským věcem, radoval by se v nich, miloval by
145 boha, a kdyby potratil takové věci, želel by a plakal by velmi. Ale že nečiní toho, znamenanie jest šelemnosti. Item z pokrmu a nápoje velebné svátosti které věci dobré pocházejí, kterak by sobě umučenie Kristovo měl rozjímati, dobře živ býti, Krista následovati, příkladným býti. Ale toho nečiní. Jako die sv. Jakub: „Zhovadilý člověk nechutná těch věcí, které sou ducha
150 božieho.“ Item jako vyvolení sou jedno v pánu a v duchu jeho, tak také některak sou jedno zhovadilí a šelemní lidé, totiž že milují světské žádosti, že slepi sou, že vieru mrtvou mají.

Ti mají hlav sedm – králové a knížata světská – a rohy – obrany totiž

155 a vylouvanie v hriechoch, všetku svú moc k svetu nachylujú. „Podobná nedvědu.“ Nedvěd sladké věci miluje; a znamená se, že zhovadilý lid libé věci světa miluje, které sou sytosti, zahálení, lakoty, hodování a které sou lahodné věci tohoto života. Kterak mnoho jest takových milovníkuov tohoto života, kteříž mají žádosti šelemné, příležitie k břichu svému a k slávě světa! Ti mají nohy nedvězí; kteřížto, ač nemají světa slávy a ne-
 160 mají hojnosti v těch věcech, kterýchž žádají, ale žádají mieti. Druhé usta jejie lvová pejchu znamenají; kteříž se s nimi nesrovnávají, ty zlořečí, chlubi se a nadýmají, mají-li dary božie, vyvyšují se, mají-li moc světskou, škodí, jestliže mluvie, tak se v tom vynášejí, jako by oni byli bohové. Izaiáš:
 165 „Viděl-lis pejchu Moab? Pyšnejt jest velmi, viec, než muož věreno býti, a nad to, než muože.“ Tak sú zhovadili a šelemní lidé nynie hotovi k marné chvále, a nemohou-liť uškoditi, ale hrozí, pakliť mohou uškoditi, nemají miery škozenie.

1 ana jak – 2 etc. atd.; o *zámutcích* o zármutecích, o trápení – 3 k *skonání světa* před koncem světa – 5 s *zástupem* s družinou, s vojskem

7 *pokládá* uvádí, vykládá – 9n. *druhé... třetíe atd.* za druhé, za třetí atd. – 10 *houf* družina, zástup; *se vyznamenává* je vyznačován, vyjadřován – 12 *podobná beránkovi*: beránek je symbol Krista a křesťanství

17 *zabitou* pobitou, rozbitou – 19-20: Zjev. 13,7 – 21-23: Zjev. 13,9 a 10 – 22 *obdrží boj* zvítězí

25 *skrz světské a duchovnie*: tj. prostřednictvím svých pomocníků mezi lidmi světskými i duchovními – 29: 1 Jan 2,18 – 32 *uložil jí cíl* stanovil jí – 33-34 *nedopustila se žádnému trestati* nedopustila, aby jí někdo trestal – 38 *čtvera království tohoto světa*: chaldejské, perské, řecké a římské (srov. Dan. 7,19n.) – 40 *čtvrtou šelmu praví býti hroznou* o čtvrté šelmě praví, že je hrozná (srov. Dan. 7,19 a 23) – 44-45 *proti věrným a pravdu oznamujícím* proti věřícím a prorokům – 46 *odporná* odporující

48 *pod způsobou* formou, podobou – 49 *konstanský* kostnický; *šelemní šelmoví*, lotrovští – 50 *zevnitřních* vnějších – 52 *zchopní* (m. *vzchopní*) hotoví – 54 *zliekají* (m. *vzliekají*) vztekají; *král uherský*: Zikmund – 58-59 *v stránce boží rozmnožené* zveličené (šelmy) ve věcech božských, která se rozmohla mezi věřícími v boha – 59-60 *pláče a nařiekanie*: nářážka na starozákonní knihu, tzv. Pláč Jeremiášův

61 *v svém bytu* v své podstatě – 61-62: Gen. 1,31 – 64: 1 Kor. 2,14 – 66 *v zemnatost* v přizemnost, v drsnost; *Jan*: Jan evangelista, podle církv. tradice autor Zjevení – 67 *někdy kdysi*, dříve; *zemský hrubý*, drsný – 70: Gen. 37, 33

72 *zemského pozemského* – 73 *z neustavičnosti mořské* z nestálosti moře – 74 *neostojí* nevydrží – 76-77: Pláč 1,8 – 77 *Kain*: srov. Gen. 4,8 a 14 – 78 *běhounem poběhlíkem* – 79 *v naduti* v pyše – 80 *člověka vnitřního* duchovní podstatu člověka; *jediné jen* – 82 *Sodoma a Gomorra*: tato města byla podle bible pro zkaženost obyvatel zničena ohněm a sírou

87 *šatanovy* satanovy, ďáblový; *proti voleným* proti vyvoleným (k spasení) – 89 *těž totěž*; *znamená se* poznává se, lze poznat; *teď zde* – 91-92: Ž. 48, 21; *přirovnán jest* je podoben; *nesmyslným* nerozumným – 96 *ustydla* ochladla, pohasla

102 *býti rozvázána býti* volná, míti volnost; *svobodně* podle své vůle – 109 *se urodí* narodí se – 113 *se umenšuje* zmenšuje se, ztrácí se

119 *konečně* nakonec – 122 *bezděky* proti vůli, z donucení – 126 *porušené* zkažené

134 *provodití* provozovati – 135 *item* (lat.) rovněž, dále – 136 *aby se zkušoval* aby se zkoušel, aby podléhal zkoušce – 145 *potratil* ztratil – 149-150 *Jakub*: spr. Pavel, 1 Kor. 2,14

154 *vymlouvanie v hříšních* omlouvání hříchů; *nachylují* obracejí, svádějí – 154-155 *Podobná nedvědu*: srov. Zjev. 13,2 – 159 *nedvězí* medvědí – 161 *se nesrovnávají* neshodují se, nesouhlasí – 164-165: Iz. 16,6; *pejchu Moab*: pýchu Moabských (podle bible potomků Lotova syna Moaba), kteří sídlili v sousedství Izraelitů vých. od Mrtvého moře – 166 *k chvále* k slávě

Poznámky ediční

Jeroným Pražský: Řeč k chvále svobodných umění

Recommendacio arcium liberalium se dochovala v rkpe UK v Praze X E 24, fol. 241a-250a. Byla otištěna K. Höflerem jako projev Husův v díle *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung* 2, Vídeň 1865, s. 112-128 (s četnými vadnými čteními rkpu a neoznačenými vynechávkami). Přinášíme zde proto v lat. znění tu část Jeronýmova projevu (fol. 245a-250a), která byla pojata do tohoto Výboru v překladu a s poznámkami A. Molnára. – Z literatury srov.: F. M. Bartoš, M. Jeroným Pražský, Jihočes. sb. hist. 14, 1941-5, 41n.; týž, Půlstoletí husitského bádání a nové nálezy husitských památek, Praha 1935, 20n.; týž, Francouzský předchůdce Koperníkův a jeho ohlas na Karlově universitě v době předhusitské, Jihočes. sb. hist. 12, 1939, 36n.; R. R. Betts, *The Great Debate about Universals*, Prague Essays, vyd. R. W. Seton-Watson, Oxford 1948; J. Kejř, *Sporné otázky v bádání o Dekretu kutnohorském*, Acta Universitatis Carolinae – Historica Universitatis Carolinae Pragensis 3, 1962 sv. 1, s. 83-121.

Recommendacio arcium liberalium

...Cum igitur hee speciosissime virgines, septem artes liberales, unaque cum matre sua regina philosophia, huic venerabili coree huius quodlibeti noscuntur adesse atque affuisse, erubescerent clerici magistrisque plurimi, qui se harum puellarum amatores gloriantur sophisticè, eo quod ad solempnitatem earum comparere invitati non ausi sunt, matrem nostram facultatem arcium, quantum in eis extiterat, dehonestantes. Sed qui in verecundiam matris nostre aut sui excellentissimi filii venerabilis magistri quodlibetarii hoc facere ex conspiracione credebant, nonne propriis irretiti consiliis ingressi sunt abyssum confusionis? Et quoniam quodlibetum exstat clericalis milicie validum torniamentum, in quo magistri singillatim ferro argumentorum probantur hincque pro viribus limitata accipiunt preconia, quomodo non erubescerent nostri magistri quam plurimi, qui suam presenciam impudenter ab actu hoc subtraxerant profectumque, qui vel racione congressuum universis scolariibus spectantibus eorumque doctrinam sed frustra exspectantibus evenisset, indecenter abstraxerunt. Sic milites seculares aut clientes magnam verecundiam putarent, quamvis cum vite corporee periculo ut vocati non venirent. Hiis igitur magistris singulis et universis qui actui huic veluti torniamento huius quodlibeti affuerunt, vos, o studentes carissimi, iure obligamini, eo quod et beneficiorum neminem decet esse immemorem, ceteris vero tamquam timidis militibus eas grates referetis, quales meruerunt. Et tanta sint dicta pro laude, honore et gloria virginum pulcherimarum, liberalium arcium, earumque professorum cum venerabili matre earum, regina philosophia.

Iam vero vel fastigialiter post laudem matris restat ad laudem eiusdem matris filii descendere et licet sine verborum scemate aut themate, cum ex legibus divinis humanisque non nisi laboriosos circa virtutes intellectuales et morales laudare conveniat, philosopho hoc idipsum confirmante 4° Etorum. Nam nisi honor laudis tribueretur merentibus, virtus malicia ex debiti stipendii carencia deperiret. Ne igitur laudibus tuis dampnum faciat vel occasionaliter meum dampnatum silencium, quin potius post labores et sudores diutinos fructum laboris accipias, mihi non videtur incongruum pro presenti tamquam libamen quoddam laudis et honoris ad degustandum, et licet coram tua presencia proponere, quamquam non me latet dictum Aristotelis Rhetoricorum 2°, quo dicit: Laudare presentem signum adulacionis est. Non enim laus tua ut ceterorum ex rebus caducis dependet, qui letantur, cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis, quorum acciones perverse et infames gressus eorum, „hii sunt in epulis suis maculose convivantes, sine timore semetipsos pascentes, nubes sine aqua, que a ventis circumferuntur, arbores autumpnales bis mortue eradicatæ, fluctus feri maris despumantes suas confusiones, sidera errancia, quibus procella tenebrarum conservatur in eternum“. A quibus si pingues equos abstraxeris, si eosdem pannis pulcris ac mortuorum animalium pelliculis privaveris, ex tunc eos omni honore privabis, quoniam ad intra spurcitiis, luxuriis, simoniis, iniuriis, perfidiis, rapinis pauperum atque sacrilegiis ut sepulcra dealbata ossibus mortuorum repleti sunt, ad extra vero superbiis, tumoribus, turpiloquiis, mendaciis ceterisque flagitiis velut pallio confusionis amicti sunt. Hii suas confusiones, perinfames diffamas personarum nobilium atque huius venerande civitatis toti communitati utilium cooperire nituntur, ipsimet in vita et moribus heretici, fideles homines nostre sacrosancte nationis boemice mendaciter hereticare non desinunt, cum sit antiquum vulgatum proverbium neminem pure Boemum posse fore hereticum, quod hucusque ex retroactis temporibus constat esse approbatum. Si igitur iuxta Salomonis sententiam melius est nomen bonum quam unguenta preciosa, per inmortalem Deum vos obsecro singulos et universos, qui serenissimi principis Wenceslai, Romanorum et Boemie regis, atque huius regni decorem diligitis quique bonam famam huius sacrosancte civitatis Pragensis sincere amatis, quatenus nomen illud bonum et optimum, quod hucusque in omnibus provinciis habuimus, observare modis quibus poteritis universi et singuli studeatis et id ipsum nomen bonum infringere conantibus ac personas nostre sancte nationis Boemice turpantibus ut perfidis dolosisque mendacibus non credatis.

Et insuper vos omnes, perprudentissimi consules atque clarissimi cives, quibus tantus honor collatus est a serenissimo principe Wenceslao, Romanorum et Boemie rege, ut vobis pre ceteris precipue ac vestre providencie suum thesaurum nobilissimum sibi que amatissimam communitatem universorum hominum huius sancte civitatis Pragensis tradidit confidenter ad regendum et ad protegendum. Vos igitur cum obsecratione commoneo, quatenus hanc sanctam communitatem boemicam velut regi sincere amicam, ab omnimoda infamia perversorum mendacium pro modo vobis possibili constanter tueamini. Quicumque igitur quemcumque pure Boemum dixerit fuisse vel esse hereticum — a rege usque ad militem, a milite usque ad clientem, a cliente usque ad rusticum, ab archiepiscopo usque ad canonicum, a canonico usque ad minimum presbyterum, a magistro civium huius urbis usque ad consulem atque civem, a cive usque ad quemlibet opificem, unus pro omnibus respondeo, ut debeo, toto corde, ore pleno, intrepide, quod mentitur ut nullius fide dignus. Ad quod verbum nunc et semper stare paratus sum.

Ego enim rei huius vos testes esse non dubito, quod plerumque plus quam plures ab exteris nacionibus homines retinetis memoriter huc advectos eosdemque ut iure

compertos hereticos in hac sancta civitate fuisse combustos, nullum autem purum Boemum audistis vos neque patres vestri cum suis antecedentibus patribus vel semel ob heresim fuisse combustum. Sed illum infamem mantellum cum glauca cruce signatum super fidelissimos homines nostre sancte boemice nationis plus quam plurimi mendaces extranei nituntur dolose atque mendaciter inponere, ut sub hoc infamiam suam ac confusionem valeant abscondere. Nec me ex hoc quis imprudentem frontosum aut presumptuosum iudicet, si honorem, quem debeo, patrie mee impendo et eam pro viribus contra mendaces defendo. Nam quam sit excellens amor patrie, ipsa antiquorum probat per frequens auctoritas, ut eciam pro ea non solum verbis, sed factis pugnandum sit, ex Kathonis sententia, qui ait: Pugna pro patria. Et Cassiodorus libro primo, epistola vicesima: Unicuique patria sua debet esse carissima. Et idem epistola 38^a sic ait: Nobilissimi sunt, quibus patrie sue augmenta est cogitare. Ymo secundum Oracium in suo libro Carminum „dulce et decorum est mori pro patria“. Sed prochdolor iam a multis amor patrie recessit et presertim in hac civitate, qui parum advertunt vel nihil, si dolose et mendose ista sacrosancta communitas in sibi suppositis utilibus mendaciter maculatur. Nam ut verum fatear, que communitas vel una in orbe est, que tali obprobrio potens resistere subiaceret? Nonne a plerisque noscuntur hic ydyote presbyteri, honore scienciarum a nemine sublimati, in sermonibus vulgaribus coram plebe mendaciter garrulasse, hic in civitate quam plures esse hereticos, quos Wykleffistas appellant? Et ego, quantum ad me attinet, coram vobis profiteor, me libros magistri Iohannis Wycleph legisse et studuisse sicut et aliorum doctorum libros et in eis profiteor multa bona didicisse. Verum tamen absit a me, ut sim ita insipiens, ut quidquid in libris eius vel alterius doctoris legerim, ut hoc ferme tamquam fidem teneam. Nam soli Scripture sacre hanc servabo reverentem sequenciam: Ipsa dicit, quod sic est; ergo verum.

Quod si Aristotelem paganum cum ceteris paganis philosophis adhuc in iuvenili etate et cum sudore legimus et diligentissime studemus, in quorum libris errores quam plurimi fidei catholice repugnantes inserti comperiuntur, attamen veritates claras quam plurimas in eorum libris inpositas capere non prohibemur, ita cur non legamus libros Wycleff, cum in eis infinite veritates sancte ab eodem elegantissime sunt reposite, quamvis turbant et clericos tumentes et laycos; sed non mirum, cum eadem claritas lucis delectat visum clare videntis et hec eadem claritas sit nocua lipientibus oculis. Discant stulti ydiote, quod argentum atque aurum ac lapides preciosissimi lutea minera sunt obvoluti, cuius qui non habet singularem noticiam, non magis preponderat quam terram aliam luteam. Hii vero, qui artis experienciam habent, propter terram auro gemmis quoque circumdatam minime aurum atque gemmas despiciunt, sed practica sue artis lutum ab auro in fornacis examine separant atque secludunt. Quis igitur vos, o iuvenes, prohibebit mineram veritatis in Wycleff libris addiscere congoscere? Ergo quantum ad me attinet summopere vos moneo, ut libros eius et presertim in artibus legatis frequenter atque studeatis diligenter; quodsi in libris eius ea inveniretis, que ob infirmitatem vestri teneris ingenii percipere ut deceret non valetis, pro forciori etate reponite; quod si in eis sunt quedam, que videntur fidei contraria, non hoc defendite aut tenete, sed pocius fidei vos submitte.

Nam et beatus Ieronymus, qui et Origenem persequitur veluti hereticum, eiusdem viri tria millia voluminum refert se legisse et in quodam loco dicit: „Utinam omnium hereticorum libros haberem! Que vera sunt, excerpserem, que mala, dimitterem.“ Sed hic ab ydiotis obicitur: „Modicum fermenti totam massam inficit,“ sic modicum falsitatis aut erroris totum agregatum veritatum in uno libro inperficit. Quibus sic respondeo: Discant stulti alterius rationis fore res stabiles et permanentes a rebus caducis et fluidis. Fermentum ergo, quod caducum est et fluidum, hoc

caducam massam et fluidam inficit, sed nullum quantumcumque falsum seu erroneum vel minimam veritatem inperficit, cum veritas sit solida, que non potest mendacio fore penetrata, cum in penetracione rerum necesse est unam rem cedere alteri. Veritas autem nusquam cessit neque cedit mendacio, cum super omnia vincit veritas. Nec iam ultra ad libitum hominum mendacium a veritatibus preclaris, que continentur in dictis libris, recedite aut libros eosdem studere timete, quoniam non spectat ad sapientem veritatibus affici propter homines, sed potius hominibus propter veritates. Igitur absit a vobis in posterum, ut libros prefati magistri hiis, qui eos minime intelligunt, concedatis vel contribuatis, qui prius irrident veritates quam ipsas percipiunt et antequam vel partem intellexerint, iam in toto reprehendunt. Nonne ex summi magistri sententia mandatum negatum habetis, quo dicitur: „Nolite proicere margaritas ante porcos, qui magis in ceno quam in odore optimo volutare concupiscunt?“ A seculo visum non est, ut vel semel aurifices sua ingeniosa opera coriariorum tradant examini, qui magis fetorem quam splendorem in rebus considerant. Ideo viri cordati vel iam corda erigite, et qui veritatis cultores esse debetis, hominibus mendacibus nequaquam colla submitтите, quoniam ad idem vicium spectat mendacium committere et hominibus mendacibus veritatem subprimere conantibus non fortiter resistere.

Vobis ergo iuvenibus Ioseph pulcrum, vobis etate consocium, pro exemplo deduco in medium, qui quasi solus inter fratres constanciam tenuisse describitur, ideo solus tunicam talarem polimitamque habuisse perhibetur. Verum quid aliud est Ioseph talaris tunica, nisi accio consumata; quasi enim propensa tunica talum corporis operit, cum quis ab agnita veritate protegente constancia non recedit. Vobis autem senibus literarum doctoribus Moysem senem doctorem, veteris Scripture legiferum, produco in medium, per quem cauda cum hostia in altari offerri precipitur, ut videlicet omne studium perfectum sive omnem veritatem, quam docere incipimus, et perseveranti fine compleamus et non velud cancri ob terrorem recedamus. Nempe melius est ad agnitionem veritatis non pervenire quam ab agnita ob pusillanimitatem spiritus cum rubore recedere et studentes, qui se ob tenuitatem ingenii evolvere neque sciunt neque valent, involvere.

Ad hoc nempe civitates sustinent magistros secum atque doctores, ut si que forent devia aut in fide erronea, iuxta Scripturam corrigant et mendacibus resistant, ymo mendaces in mendacio convincant. In hac autem civitate constat multos ydiotas mendacia coram plebe in sermone predicasse. Unde michi constat, quod cum quidam Apocalypsim ad populum non tam predicaret quam garreret, inter alia loquens de cauda draconis, que terciam partem stellarum de celo detraxerat, affirmative dixisse, quod iste draco magister Iohannes Wykleff extitit, qui plus quam terciam partem militantis ecclesie in suum errorem pervertit.

Sed viri docti aspiciite, numquid ille ydiota illud in textu reperit, an in Glossa ordinaria invenit, an fortasse in scripturis canonum sacrorum hoc investigavit, an talis est, ut quidquid dixerit suo capiti credamus! Scimus namque Scripture sacre doctoribus hoc a sancta ecclesia condonatum, quibus iam studio diutino comprobatis sensus Scripture confiditur et in eisdem loqui dicta, prout ratio uniuscuiusque capere potest, permittitur. Istitis autem ydiotis presbyteris non est data licentia ex propriis capitibus predicare, sed Scripturam limitatam coram vulgo sine proprio addito exponere. Hoc pro tanto dixerim, ut talibus ydiotis mendacibus in posteris non credatis.

Quamquam autem non meum sit pro presenti modo doctam docere Minervam nec sciolos magistros debere instruere, verum tamen non quod dico, sed quo animo dico, ab omnibus pensandum est. Et ut nichil sit in corde, quod distet a labiis, verbum brevissimum dicam: Si ydiote presbyteri in eorum vulgatis sermonibus nostram con-

munitatem sacrosanctam Boemicam in confuso mendaciter maculantes et ipsam hereticantes a vobis non cohibentur doctoribus, quibus interest ita mencies corrigere, quid aliud nisi mendosa huius communitatis confusio vobis iudicatur complacere? Nec hoc dico, ut sit vobis confusio ac si confundens alios propriam gloriam appeterem, sed quo vos viros doctissimos contra predicatores mendaces velut deceret impellerem. Scio namque sonum tubarum aut tube nullam vim equis conferre, verum tamen in eis fortitudinem torpentem quadam irritacione erigere. Ita ergo non per verba mea estimo vos docere, sed iam doctos diutine contra frequens mendacium concitare, ut congrue tota huius venerande civitatis Boemorum communitas vobis dignas exhibeat reverencias. Nam alias neque cetus clericorum, nec civium neque operariorum vos venerare tenetur, qui honorem ab eisdem percipitis et eorum fidelem communitatem mendacibus mendaciter turpare permittitis. Quod si michi obicitur non me debere sacerdotem dei confundere sive maledicere, respondeo, quod non sacerdotem dei maledico, sed sacerdotem mendacem de tam turpi mendacio verbaliter reprehendo. Ideo erubescerent tales ydote presbyteri super ita impudenti mendacio.

Sed ne me ulterius cum istis presbyteris mendacibus occupem, ad te, domine quodlibetarie, hominem veridicum et veracem, converto sermonem, qui tanto magis laudandus es, quanto magis mendacibus restitisti. Et licet tua prudencia laudabilis cum preclaris habitibus, quibus exornaris, tibi ipsi sufficiat et mee laudacionis non egeat, ac tamen, quod tibi ad utilitatem atque honorem cedere credimus, reticere non possumus nec debemus. Nam tu pre ceteris laudandus es, quanto pre ceteris in tam juvenili etate in virtute sciencie excessisti. Non enim ut ceteri hoc pregravissimum onus, hoc est actum quodlibeti, verecundia urgente ex antiquato studio aut timore cuiusvis dampnusculi suscepisti, sed ceteris retroactis temporibus sibi oblatum honorem respuentibus, tu te ultro obtulisti, ymo ut verius dicam, tibi oblatum honorem per dominum decanum facultatis arcium et magistrum reverendum cum honore accepisti docte prudenterque agens; quum didicisti, ne des alienis honorem tuum, quod et practice fecisti, qua de re et exhinc laudandus es.

Laus nempe non nisi virtuosis studiosisque debetur, quorum utrorumque habituum minera radicitus sistit in te, uti experientia docuit variarum doctrinarum, que in hoc actu laudabili universis scolaribus ad profectum a te copiose emanavit. Nam si doctores theologi laudandi sunt, eo quod de deo locuntur veraciter, tu cum hiis laudandus es, qui nedum veraciter, sed et sapide de deo locutus es quasi doctores juris aut decretorum. Quare laudem tuam et honorem tibi debitum nemo arripiet a te, propter quod eviterne ab omnibus eris collaudandus. Nam si quis dives efficitur, gracias agat fortune; si generosus, non laus sua, sed eius parentum est. Quodsi pulcer ac formosus, expecta paulisper, cum senectus advenerit et non erit. At vero si sciens et sapiens, exhinc vere laudandus est. Et quoniam ex tuis actibus in te habitus gloriosi comparentur, quare merito pre omnibus divitibus, pre generosis formosisque et fortibus ab omnibus laudandus existis.

Sed quoniam laus humana ex passionibus surgit, eapropter, frater amantissime, ad augmentum laudis tue quasdam tuas passiones preteritas commemorare necesse est. Et quis est, qui ambigit, quin te deus viris dyabolicis in manus tradiderat? Illi te acceperant, ut perderent et honorem tuum funditus evellerent. At vero Dominus te eis tradiderat, ut cribratum variisque tribulatum angustiis magis decorum redderent et honori futuro, qui presens est, tam splendidum prepararent. Verum cum conversacio tua ab annis teneris usque hodie probata sit, cur Domino placuerit, inquiritur, te duris dirisque hominibus veluti leonibus tradere? Ad quod pro Domino respondeo, quod fecit hoc ideo, quia dum plurima dona dei habuisses, unum tibi defuerat, ut gracias tribulatus deo agere scires. Nondum enim sine isto perfecte

virtutis eras. Ideo bonum fuit, ut districtio severitatis inquireret, utrum is, qui et ante, inter angustias remaneres, nempe quia pena interrogat, si quis veraciter deum amat.

Nonne adversum te in unum convenerant, qui animam tuam inquirebant, ut multitudine vincerent aut turba terrerent, quem rationes superare non poterant? Cumque te obtrectantium verba et exprobrantium dolosa ridicula cordinsecus feriebant, quid aliud quam te de temetipso funditus desperare cogebant? Gravi enim telo desperacionis mens percuitur, cum tediis tribulacionibusque interius conprimatur et lingvarum obprobriis foris perurgetur. Ad quid pro tunc tua se poterat extendere fiducia, cum adversarii tui mortem tuam sicientes aperiebant ora sua super te velut leones, moventes capitibus et oculis annuentes; si retrospectivisses, quot cyconiarum rostra super tua angustia coextensa conspexisses! Num non omnes aut fere omnes dereliquerunt te? Verum deus assumpsit te, qui et elisos erigit et compositos resolvit. Nec te quisquam abinde despiciat, si sub pregravi onere derelictus a singulis erecte, ut decuerat, stare nequiebas, quoniam septies in die cadit iustus, sed resurgit, impius autem, cum semel ceciderit, per amplius non asurgit. Erubescant igitur et confundantur singuli et universi, qui animam tuam trucidabant et te pro viribus sic angariabant; et letentur exultentque omnes, qui tempore tue maxime tribulacionis pre angustia spiritus et merore ingemiscebant super te, iam te purgatum videntes et honorem tuum permaximum oculis conspicientes.

Ey vos, amantissimi studentes, nonne in vestris cordibus ita me loqui percipitis, ac si presens affuissem? Nonne in eadem tribulacionis tempestate multorum facies pallebant pre tediis? Nonne aera replebant suspiriis super tam inhumanis tibi factis iniuriis? Verum ardens malicia cum se saccare festinat, exitum rei nequaquam agnoscit. Quis enim in tali turbine ad culmen tanti honoris foret ausus te credere pervenire, in quali te iam modo constat omnes prospicere? Ad tantum enim in te exarserat malicia, ut nec tibi antistitis fidelis profuerat sententia, qua te in nullo errore repertum aut heresi in palam professum est. Igitur letentur et exultent in te universi, qui amant honorem tuum. Letentur, inquam, corpore et exultent mente et reveantur et confundantur omnes, qui te mendaciter diffamabant et aliis conminantes te afflictum in exemplum protrahebant.

Nec me quis multiloquii ex tanto sermone iudicet, quoniam non me latet illud dictum versificum

Quem semel horrendis maculis infamia nigrat,
Ad bene tergendum multa laborat aqua.

Sed iam finem sermoni inponens, brevi verbo vos alloquor singulos et universos, quod tanto audite attentius, quanto verbum extat fini proximius. Nonne a planta pedis usque ad verticem capitis sauciatum ulceribus Iob audistis et legistis? Num non demum sanatum ac restauratum hunc eundem relegistis? Nonne et istum magistrum nostrum, venerandum dominum quodlibetarium diffamatum exprobratumque retroactis temporibus audistis et cognovistis, et nonne iam sanatum ac restauratum totaliterque mundatum vestra coram presencia respicitis? Et quomodo Iob pro simplicibus duplicia accepisse agnoscitis, ita istum in superhabundanti honore luce clara conspicitis. Nonne Ioseph, natum Rachel, a suis fratribus Ysmahelitis traditum et ad Egyptum productum variisque angustiis tribulatum ex sacra bible cognoscitis hystoria? Nonne istum a filiis sue matris quondam ceteris et exteris novistis fore delatum ab eisque innocenter arrestatum? Verum num non finaliter Ioseph a Domino reservatum ducaturque servatum, qui suos in posterum ac alienos pasceret, ex eadem Scriptura agnoscitis, et nonne hunc ex preteritis turbacionibus ereptum actus huius quodlibeti ducem acielem ac principem clara luce conspicitis, quem

Dominus reservaverat, ut scienciarum annona plebem nostre universitatis aut arcium facultatis copiosissime pasceret pane sapiencie et aqua doctrine.

Sed quoniam ob multitudinem virtutum ac scienciarum, que in te sunt, nequaquam laudator tuus fore, ut cupio, sufficio, eapropter celebriter universis te laudandum derelinquo, hoc deprecatorie adiungens, ut qui de cetero maledixerit tibi, sit ipse a Domino maledictus, et qui benedixerit tibi, sit ipse a Domino benedictus. Cui supremo Domino sit graciaram accio, qui facit equitatem pariterque iudicium pro suis sacris veritatibus iniuriam patientibus. Et tanta sint dicta in vestrum omnium presencia.

O zpívání lidu

Lat. traktát De cantu vulgari otiskl z vídeňského rkpu Z. Nejedlý, Počátky husitského zpěvu, Praha 1907, s. 505-506 (2. vyd. sv. III, Praha 1955, s. 450-452). – Z literatury srov. Z. Nejedlý, cit. dílo, 2. vyd. sv. III, Praha 1955, s. 316-318. – Přeložil Z. Tyl.

Štěpán Pálec: O církvi

Obsáhlý výtah z Pálčova lat. traktátu vydal podle tří rukopisů J. Sedlák v příloze knihy M. Jan Hus, Praha 1915, s. 202-304. Odtud ze s. 283-289 přeložil naši ukázkou A. Molnár. – Rozboru Pálčova traktátu věnoval J. Sedlák rozpravu Pálčův spis proti Husovu traktátu De ecclesia, Hlídka 29, 1912, 39n. (též zvl. otisk).

Štěpán z Dolan: Listy husitům

Ze spisu Liber epistolaris ad Hussitas, rozsáhlé pětidílné polemiky proti husitství, dopsané v říjnu 1417, vybrána a přeložena místa, v nichž Štěpán hovoří o nám neznámé husitské spisovatelce a jejím českém díle na Husovu obranu. Jsou ve vydání Leopolda Wydemanna, Thesaurus anecdotorum novissimus od Bernarda Peze, sv. IV, 2, Štýrský Hradec 1723, sl. 520-521, 522-523, 524 (přihlížíme-li k úpravě Wydemannově, jde o ukázky z 5. a 6. kap. prvního dílu Štěpánových Listů) a sl. 534-540 (z 5. a 6. kap. druhého dílu). – Přeložil a vysvětlivkami opatřil A. Molnár s použitím překladu F. M. Bartoše v článku První česká spisovatelka, Křesťanská revue 24, 1957, s. 119-122. – Z literatury: J. Loserth, Die literarischen Widersacher des Hus in Mähren, Zeitschrift für Geschichte Mährens u. Schlesiens 1, 1897, seš. 4, s. 1n.; týž, Bemerkungen zu den Werken des Karthäuserpriors Stephan von Dolein, tamtéž 28, 1926, seš. 2, s. 32n.

Pro vzácnost Pezova Thesauru přetiskujeme i jeho lat. text:

Epistola ad Hussitas

Pars prima – Cap. V

Venit quippe et est in manibus meis quidam libellus vulgari Bohemico conscriptus, cuius compilatio et auctoritas intitatur cuidam mulieri tacito nomine, plenus blasphemii Romanae ecclesiae, summi pontificis, cardinalium, episcoporum et aliorum praelatorum contemptu, et detractionibus totius cleri scriptus, et transmissus more libri secundi Machabaeorum ad quasdam, imo ad omnes mulieres sectae illius Hussitarum pro iustificatione et confirmatione summae laudis illius olim Magistri Huss damnatae memoriae. Cuius libelli si vellem translata materiam hic inserere,

vix quinque arcus papyri continentiam illius possent comprehendere. Ut tamen illius insaniae aliquid proferam, talem superscriptionem mulier illa posuit: „Istud scriptum et digestum mitto vobis, quod antea miseram ad quoddam monasterium; sed mittens vobis aliquid adscripsi et apposui de antichristis, qui se opposuerunt parti nostrae, maxime Magistro.“

Et nota hoc, quod dicit „Magistro“; per quam prolationem ex omnibus doctoribus non intelligunt alium nisi Magistrum suum Huss, more Scripturae, ubi nos dicimus, haec dicit Apostolus, id est Paulus; vel haec Propheta, id est praecipuus prophetarum, s. David. Sic enim secta illa eundem Huss attollit. --

Cap. VI

Digressi itaque paululum a proposito verborum illius mulieris, si tamen mulier, ut asseritur, est, magistrae Hussitarum praedictae, revertamur in idipsum. Sic enim scripsit, ut praemittitur, post caetera: „Qui se opposuerunt parti nostrae et maxime Magistro per inductionem et abductionem sibi devotorum. Vos autem non sic, quia non estis omnes, ut resistatis huic parti. Et adhuc intellexi et audivi de his, qui se non opponunt illi veritati, sed tenent illam veritatem: non tamen adhuc possunt consentire aliquibus articulis illius veritatis. Et ideo mitto vobis super his hanc declarationem; et rogo, quod non imputetis mihi, quod tanquam minor maioribus et indocta doctis transmitto hoc, quia fateor, quod sim ignara. Et tamen quidquid didici, audiens verba Dei a valde valentibus praedicatoribus huius viae, id est Hussitis, et quidquid de lege Dei et scripturis didici, hoc collectum conscripsi ad declarationem, sperans de vobis, quod ea suscipietis benevole; quia non potui dimittere propter charitatem, quam ad vos habeo. Et desidero a vobis scire, quomodo isti sermones placebunt vobis.“ Haec est subscriptio mulieris illius.

Sic ergo incipit compilationem suam doctrix magistrorum suorum mulier. „Inprimis, id est *najprvé*, quando eritis legere istos sermones, vel lectos audieritis, levate intellectum vestrum cum magna diligentia. Et memoriter audiatis vel legatis: quia audire inconsuetos sermones vel minus usitados non cito intellectus capiet et suscipiet.“ Haec illius de verbo ad verbum.

Bene ergo incipit, nesciens quia verum diceret; quanquam suorum magistrorum abundans sensu pro sua et illorum iustificatione haec verba sic prolata ostenderet. Nam revera valde inconsuetum et s. matri ecclesiae nimis inusitatum est audire sermones, dicta et facta recenseri pro iustificatione illius olim Magistri Huss et suorum magnae rebellionis sequacium, quos ille damnatae memoriae Wikleff adulterina progenie in confusionem Babyronicam generavit. --

Et nunc, si ingemiscere nos oportet cum beato Apostolo in falsis fratribus, videmus, quanta amaritudine fratres illi Hussitae excitaverint contra ecclesiam zelum furoris indicibilis sexus promiscui, saecularis brachii metu pene ex hoc cadente non solum in plurimos clericos, sed in constantes viros. --

Pro cuius executione et defensione noxia, quasi pro se, sed potius contra se, scripturis diversimodis abutuntur; libros et codices latine et vulgariter confingentes, per se ipsos et feminas scribunt et praedicant; hinc inde transmittunt et multiplicant infamiam, contemptum et periculum Romanae sedis, et universi cleri, et maxime iam contra sanctae congregationis Constantiensis concilium generale: non advertentes, quod caput ecclesiae, Jesus Christus, dominus noster, non suam, sed caelestis patris voluntatem venit in terra facere exemplum. --

Domine, miserere nostri; te enim expectavimus: esto brachium nostrum in mane, salus nostra in tempore tribulationis. Nam et mulieres apponunt velle dominari sacerdotibus et viris ecclesiasticis, pluribus resistentiis et sibi asscriptis scriptis dictatu vulgaribus. Memorabor ergo mulieris praedictae; quae dum in suis scriptis praedictorum verborum b. Petri Apostoli, „oportet deo obedire, et non hominibus“, et ipsa ex eisdem verbis magistrorum suorum tradito sibi ingenio Romanae sedis obedientiam legitimam reprobat et mendaciter concutit, etiam haec, quae sequuntur, zelo et doctrina sui Magistri Huss contumaciter asseverat.

Introducitur enim scripturas pro sui Magistri et sectae illius defensione, quotas allegando evangeliorum et epistolarum, et doctorum exprimendo convenientia nomina, quod nequaquam illius mulieris suorum doctorum ascribitur astutiis. – –

Haec enim mulier Jezabel magna comminatione in servos dei desaeviens, ludens et illudens sanctis scripturis, non sanctam ecclesiam, sed suam propriam sectam attollens, mentitur et dicit, quod in omni statu, specialiter in spirituali, nec unus quidem, exclusis Hussitis, inveniri potest, qui vitam suam spiritualiter et honeste agere et verbum dei in spiritu sancto praedicare posset. Et, ut pro se et suis duntaxat vitae sanctitatem et praedicationis veritatem reservet, exclusis caeteris tanquam reprobatis et reprobis, sic materiam suae praesumptionis continuat. Nam allegans illud Jacobi: „Fratres, cum in tentationes diversas incideretis etc...“, habete hoc pro maxima consolatione.“ Quia nunc illud tempus currit, quod illi, qui propter salutem hominum et legem Christi servandam et propter Magistrum Huss laborant, patiuntur se iniuste haereticos appellari, contemni, et gravibus canonum sententiis excommunicari. Sed talium est regnum Dei et consolatio iuxta illud Math.: „Beati estis, cum maledixerint vobis homines etc.“ Et adducit et dicit pro illorum firmanda duritia illud Petri „Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum“ etc. „Ergo isti sunt viri“, inquit, „qui legem Christi, id est *zákon boží*, strenue defendunt, et constantes sunt ad praedicandum verbum Dei pro salute hominum usque ad mortem.“ Unde et eorum adversarios, videlicet Romanae ecclesiae defensores, haereticos appellat; et illud, quasi suo proposito sit conveniens, allegat et garrit: „Unde ait Joannes in sua canonica, et loquitur de Antichristo et suis membris, et dicit: Filioli, ultima hora est; et sicut audistis, quod Antichristus iam venit; sed iam multi antichristi facti sunt.“ Et invitans suae sectae multiplicari socios, haec quoque addit: „Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si ex nobis essent...“, nobis Christi membris detrahunt: et primo odientes nos corde, deinde effundunt se detractione, comminantes nobis inordinatis censuris et excommunicationibus invalidis, imo penitus contra deum prolatis.“

Attendite haec, charissimi, et videte, si isti homines pestiferi scripturis sacris in se bene sonantibus, devote et ad aedificationem utuntur. – –

Ad concludendum ergo verba mulieris huius garrulae (si tamen mulier), cuius tractatus summa devotione sectae suae sexus promiscui susceptus est et legitur, et pro magni muneris tenetur reverentia, quod et mulier ad gloriam scripturarum, mirae subtilitatis ingenio Magistri Huss et suorum sequacium noverit defendere veritatem, seu potius ventosam vanitatem. Hinc etenim inflata audet asserere, quod ad legis dei observationem et veritatis praedicationem Hussitarum duntaxat secta verbis scripturarum per omnia recte utatur. Sic enim garrit: „O mira et magna esset nostra caecitas, quod illos deberemus habere pro bonis et pro sancta ecclesia spiritualis ritus, quorum manifeste aliqui vivunt contra legem et mandatum Dei, et qui contrariantur humili et pauperulae vitae Jesu Christi, et illis contradicunt, qui tenent legem Christi et alios

ad hanc ducunt: ideo ut isti deberent esse tunc erronei, et maledictioni vel sententiis ecclesiasticis subditi. O pro Deo levate manus vestras ad Deum et sensus! Nam oportet hoc esse contra totam sacram scripturam, contra deum, apostolos et omnes sanctos. Nam non cadunt sententiae, id est *kletby* supra tales, qui custodiunt legem Dei. Nam dicit Dominus per prophetam: Vos maledicetis, et ego benedicam etc.“

Ecce recensui huius mulieris verba per eam sic descripta, ut qui ea legerint fideles, videant et intelligant, quanta sit Hussitarum cura contra sanctam ecclesiam sic tumultuose insurgere, ut nec quidem contra Scripturam sacram, parvulorum et mulierum numerum et consortia, in suis adinventionibus voluerint devitare.

Cap. VI

Garrit etiam eadem mulier et dicit: „Narrant adversarii, quod partes Magistri Huss non advertant excommunicationes. Et hoc non est ita. Nam ipsi valde ponderant illas excommunicationes illorum, qui sunt in mortalibus peccatis et sic sunt coram deo excommunicati; sed has excommunicationes parvi pendunt, quae sunt ab hominibus.“

O quam muliebris est haec relatio, stulta et stolidi, per quam ritum sanctae matris ecclesiae honestissimum et stabilem hi falsarum adinventores novitatum student, iunctis sibi mulieribus et parvulis, in proprium dedecus enervare?

Sed et hoc puto non esse transeundum silentio, quod compilatio praedicti tractatuli vulgaris non tam mulieri quam muliebri levitati intitulandus est, quatenus mirabili fastu Hussitarum vanam gloriam praedicet in remotis. En iudicent patres et seniores mei, et qui doctrinae sacrorum canonum inserviunt, si rationis dignum est magisterio, ut mulier, beguta, laica in suis dictis alleget quotas, quaestiones, distinctiones et capitula sacrorum canonum, quae fuso et contorquendis lini et stuppae filis dedita et ab alabro conglobata fila deberet texendis telis, cum summo persolvendae dominicae orationis studio, quantocius deportare?

Quo contra ad probationem propositi sic scribit ut sic dixerim, mulier illa inter caetera dicens: „Et etiam dicunt super eos,“ scilicet Hussitas, „quod nolunt esse obedientes suis maioribus, sive praelatis et papae. Et de hoc accusant maxime Magistrum Joannem Huss in suis praedicationibus coram omnibus hominibus; quod non tantum ipsi suis maioribus, sed etiam unicuique homini etiam de infimo gradu vellent libenter in bonis esse obedientes: sed in his Magister non vult obedire, quae sunt contraria divinis praeceptis. In quo non vult audire non solum quoscunque superiores, imo nec papam.“

Haec sunt verba mulieris, sicut ipsa loquitur, proposita. Et videte quae iam praedixerim. Mulier illa magistrorum suorum documento non servit muliebri fuso, sed quasi virago magisterio confuso. Ut enim non approbet, sed reprobet vel palliet veram obedientiam, tali magisterio propositum approbare nititur, ad quod talibus verbis utitur:

„Sanctus Augustinus dicit, et stat scriptum *v jedenástěj* etc., id est, Causa XI, quaest. 3. Non semper malum est non obedire superioribus: Quia cum praecipitur aliquid contra deum, praelato non est obediendum.“ Item allegat haec mulier s. Gregorium ibidem „*v desátěj* etc. dicens: Hoc sciri debet, quod per obedientiam nunquam malum debet fieri.“ Et ibi figit gradum, nec ultra verba b. Gregorii prosequitur, sed statim ad non obediendum allegat Isidorum sic: „Isidorus sic dicit, et est scriptum *v jedenástěj* etc. Quod sic sonat: Isidorus ut supra: Si ille, qui super alios sublimatus est, facere quodcumque, quod a deo prohibitum est, iusserit; vel hoc, quod scriptum est, mandaverit transgredi: exeat, inquit, sententia s. Pauli contra illum.“ Quod sic vulgariter dicit: *Bychom* etc. Quod sic sonat: „Et si nos ipsi, id est apostoli, vel angelus descendens de caelo, praedicaremus vobis aliter, quam quod vobis praedicamus,

gyrovagus sit et maledictus.“ Haec sunt verba magistrorum suorum per illam Jezabel introducta.

Proinde vos, qui Christi estis et universalis sanctae matris ecclesiae filii, et fratres charissimi, mementote et notate, quae praedixerim. Dixi enim, quod istius sectae Hussonis rebelles homines scripturis sanctis in se bene sonantibus, non ad aedificationem fidelium, sed ad multiplicationem rebellium et in hoc infidelium filiorum abutuntur, ut sic decipiant et interficiant innocentem. Cernitis siquidem, qualiter suam praedicationem iniquam, Deo omnipotenti, veritati et iustitiae et misericordiae contrariam, verbis Apostoli (de quibus nihil ad eos) etiam sub anathemate, simplicibus hominibus, quasi maleis durissimis, incutiunt observandam.

Nam ad firmandam vulpinae suae dolositatis nequitiam, post praedicta verba mulieris illius, quam doctricem efficiunt, sic continuatur: „Insuper si ille, qui supra alios positus est, ultra voluntatem dei vel mandatum Scripturae sacrae dicit aliquid vel mandat, hunc habete sicut falsum testem et sacrilegum.“ – –

Audite haec omnes populi, auribus percipite universi habitatores occidentis, tam filii Adam quam filii singulorum, simul dives et pauper. Etsi os meum nescit loqui sapientiam, et meditatio cordis mei negligit scrutari prudentiam; inclinavi tamen aurem meam in verba magistrorum horum per mulierem, ut praedicetur, in eorum propriam subversionem et in plurimorum subdolam deceptionem; quibus, ut repetam, sic disputat: „Si ille, qui super alios positus est, ultra voluntatem dei vel mandatum scripturae sacrae dicit aliquid vel mandat, hunc habete sicut falsum testem et sacrilegum.“

Ecce audistis, dilectissimi, laqueum, quem paraverunt peccatores, ut incidant in idipsum. Paraverunt quidem sagittas suas et absconderunt in pharetra, ut sagittent de occultis et interficiant rectos corde et suae dolositati subiectum comprehendant innocentem: et proposita primum Scripturae veritate, quasi mellis dulcedine paululum ad interficiendum, sic suarum adinventionum venenatum toxicum introducunt. Unde qui in scholis sedistis, etiam hoc didicistis, quia

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Jakoubek ze Střibra

Soupis děl Jakoubkových podal F. M. Bartoš, Literární činnost M. Jakoubka ze Střibra, Praha 1925. Souhrnná pojednání: F. M. Bartoš, M. Jakoubek ze Střibra, Světci a kacíři, Praha 1949, s. 82-105; František Borecký, M. Jakoubek ze Střibra, Praha 1945. O Jakoubkových názorech psal Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu IV, Praha 1955, s. 87-147.

– Překlad Viklefova Dialogu

Překlad je dochován v tzv. Douchově rkpe (z 15. stol.), Muz. III B 11, fol. 181a-210b. Byl paleograficky vydán M. Svobodou, Sbirka pramenů... 1, II, 7, Praha 1909. Rkp je opis, několik listů v něm bylo vytrženo. Naše ukázka, kap. 25, je v rkpe na fol. 205a/b, ve vydání na s. 49-51.

12 obierali *Svob*] obierati *rkp* – 26 neb škodí *rkp*] neškodí *Svob* – 35 je *Svob*] je *rkp*

– Kázání na paměť nových mučedníků

Lat. znění tohoto kázání, Sermo habitus in Bethlehem a quodam pio in memoriam novorum martyrum M. Iohannis Hus et M. Hieronymi, kriticky vydal podle

rkpů UK v Praze VIII E 3 a VIII G 13 a tisku z r. 1558 naposledy V. Novotný ve FRB 8, Praha 1932, s. 231-242 a určil jeho autora (tamže s. LXXI) shodně s F. M. Bartošem (srov. Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra, Praha 1925, s. 45, č. 56). Naši ukázkou (závěrečnou část kázání, odpovídající textu na s. 238-242 vyd. Novotného) přeložil a poznámkami opatřil A. Molnár.

- Výklad na Zjevení

Dochován v jediném rkpe, uloženém v APH (dř. Kap. Praž.) A 37 (opis z 1. pol. 16. stol.). Celé dílo vydal v transkripci Fr. Šimek, Sběrka pramenů českého hnutí nábož. ve stol. 14. a 15., sv. 18, Praha 1932 a 1933 (ve dvou svazcích). Opis je pečlivý, i když opisovač jazyk díla značně modernizoval, aspoň pokud jde o stránku hláskoslovnou. - Naše ukáзка, první část kap. 13, je v rkpe na fol. 173a-174b, v Šimkově vydání v 1. svazku na s. 498-503.

PÍSEŇ

V husitské době neobyčejně vzrostla úloha českého zpěvu, který nejen rozvinul dědictví písňové lyriky 14. století, ale rozšířil se i do oblasti písně kostelní, vyhrazené dříve latině. Píseň tak zaujala klíčové postavení v celém literárním životě, stávajíc se majetkem lidových mas. V souvislosti s tím se ostře vyhraňoval i protiklad mezi poezií zpěvní a mluvní, a to se projevovalo výrazně v umělecké stavbě písní i recitačních (mluvních) skladeb.

Po stránce formální rozvíjí píseň tohoto období tradici zakotvenou v lyrice 14. století. Proto v ní najdeme i typickou formu středověké lyriky, tj. trojdílnou strofu, v níž se opakoval dvakrát týž nápěv (tyto části sloky se označovaly v zápisech V = versus) a po něm následoval melodicky odlišný dopěv (označovaný R^o = repetitio) jako třetí část strofy. Je to pochopitelné, neboť písně byly vytvářeny z valně částí lidmi vyrostlými v předhusitské době a odchovanými její kulturou. Pro umělecký růst písně je však rozhodné to, že se starší formy nepřejímaly mechanicky, ale byly rozvíjeny tvůrčím způsobem. Je to patrné stejně ve verši, jako v strofice a v metaforice. Pro nápěvy je příznačné pronikání prvků lidové melodie.

Protože se lidový zpěv octl v popředí veškerého literárního dění, odrážel se právě v písňové tvorbě velmi výrazně celý průběh husitského hnutí od jeho prvních jisker až k revolučnímu výbuchu a k slavným husitským vítězstvím; píseň však neodumírala ani po rozbití revolučních vojsk a lidový zpěv se uplatňoval s neztenčenou silou i v době polipanské. Bylo to nejen proto, že píseň má neobyčejnou schopnost působit na citění a myšlení publika a tím plnit agitační nebo propagační funkci, ale také proto, že se může rychle šířit mezi lidem a stát se ze všech literárních útvarů nejsnáze majetkem mas. Není tedy divu, že písně byly skládány stejně horlivě příslušníky revolučního hnutí, jako představiteli reakce, i když u římské strany měly menší tematické rozpětí (nepěstovala se zde česká píseň kostelní).

Přestože píseň husitské doby byla určena především masám, není to lidová píseň v tom smyslu, že by rostla přímo z lidu. Mezi skladateli písní měli nepochybně první místo vzdělanci. Ti však skládali písně tak, aby mohly mezi lid proniknout, stát se jeho majetkem, a tím nejen vyjadřovat jeho myšlení a citění, ale také na ně působit, formovat je. Museli tedy užívat výrazových i jazykových prostředků lidu blízkých a tak navazovat na vlastní lidovou tvořivost; kde se to zdařilo, lid si píseň osvojil. Tak některé z písní vzniklých v husitské době žily v ústech lidu po celá staletí, splývající s lidovou písní v pravém slova smyslu. Lid si je ovšem upravoval podle svého citění, pozměňoval je, a tak vznikaly varianty.

Tematický rozsah písní husitské doby je neobyčejně bohatý. Proti 14. století především zesílil těsný vztah k živým otázkám politickým i sociálním a v souvislosti s tím ustupovala píseň milostná a na druhé straně se nápadně rozrůstala píseň časová a píseň duchovní. Obojí tyto písně namnoze těsně souvisely a vlastně se prolínaly, neboť sociální a politické boje probíhaly v podobě bojů náboženských. Přesto však dosah písně duchovní byl omezenější než u písně časové; časovou píseň

(od níž byl plynulý přechod k písni historické) znaly všechny strany, a proto se v ní odraz soudobých otázek projevuje nejmnohotvárněji; duchovní píseň rozvíjeli jen radikální husité, jak to souviselo s novým uplatněním českého zpěvu v jejich bohoslužbě. Tím nabývala u radikálních husitů duchovní píseň vůdčího postavení v celé literární produkci a její tematika se rozšiřovala o některé oblasti vzdálené námětům tradiční duchovní lyriky. Tak vznikaly v rámci duchovní písně např. skladby mravoučné, sociálně útočné, polemické a válečné. Celou tuto námětovou šíři husitské duchovní písně nejlépe dokládá její nejstarší dochovaný sborník, Jistebnický kancionál, opis předlohy, která pocházela asi z dvacátých let 15. století.

PÍSEŇ ČASOVÁ

Tak nazýváme písně, k nimž dal podnět zájem o soudobé dění mocně se dotýkající citění širokých vrstev. Jejich skladatelům šlo obvykle o to, aby zapůsobili na průběh událostí nebo aby je aspoň vášnivě hodnotili. Proto jsou to zpravidla písně rázu agitačního a stranické stanovisko je v nich vyhoceno. Přitom se na první pohled často zdá, že se autoři zabývají hlavně náboženskými problémy, ve skutečnosti se však v časové písni odrážejí v náboženské formě otázky povahy sociální a politické.

V jednotlivých skladbách se výrazně uplatňuje nota polemická a satirická; o tom, která z nich se octla v popředí, rozhodovaly obvykle mocenské poměry. Lidově zaměřená satira se uplatňovala ponejvíce jako zbraň útočící na tradiční držitele moci nebo jako bojový prostředek rovnocenných partnerů usilujících o získání převahy, a to hlavně v městech, především v Praze, kde bylo veřejné mínění nejcitlivější. Když ztratila útočící strana městské prostředí, zvláště hlavní město, stávalo se pro ni užítí lidově zaměřené satiry bezúčelným, a proto sahala k satirě rázu „literárnějšího“, neobracející se už k lidu, nýbrž k vzdělancům; ustupovala od dravé satiry k učenější polemice, vracel se obvykle k tradiční latině, a to spíš k próze než k verši. Tak na konci 14. století a v prvních letech století 15. vystupovali v satirě jako tvůrčí živel představitelé pokrokových snah, ale v druhém desetiletí 15. století se situace změnila a s rostoucí převahou husitství stává se satira mluvčím reakční římské strany, která se pak v dalším vývoji po ztrátě Prahy uchyluje k prozaické invektivě. Přitom lze pozorovat charakteristický zjev, že mezi českými útočníky převládají husitští odpadlíci. Skladby jsou zpravidla anonymní a žily jen potud, pokud události nebo osoby, jež daly podnět k jejich složení, byly v živé paměti; vznikaly většinou jako vedlejší díla svých autorů a jejich zachování je náhodné, podnícené nikoli soustavným sbíráním, nýbrž spíše náladovou vzpomínkou zapisovače, který je jen příležitostně a ne vždy správně i úplně načrtl, většinou po paměti, na zbývajícím listě svého rukopisu nebo na jeho přidešti.

K bojovým účelům se aktualizovaly i starší skladby. Na straně reformní to dokládá píseň o Pravdě začínající slovy *Pravdo milá, tiežít tebe* (je otištěna ve Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu na s. 408-411). Tato skladba, tkvící hluboko v tradici 14. století a mísící prvky satirické se středověkou alegorií, byla zpívána i jako píseň duchovní. Z nově vzniklých písní zpracovává oblíbené téma kněžského vydírání píseň o kněžích svatokupcích *Ke cti, k chvále napřed buoží*. Jindy se staví do protikladu soudobá církev a církev prvotní (*Ten řád máme znamenati*). - Příkladem písně útočící na zcela konkrétní událost je skladba začínající slovy *Musí být ohlášeno*, podnícená spálením Viklefových knih na arcibiskupův rozkaz 16. července 1410. To byla první veřejná událost, která posunula pražské hnutí

mocně kupředu: až dotud byla reforma ve znamení Viklefově v podstatě záležitosti universitních hádání, ale spálením knih se pře octla na ulici. Dojem z toho našel přirozený doprovod v pobuřujících písničkách, jimiž zněla celá Praha a jejichž bouřlivý ohlas postihoval i daleké okolí. Píseň se dochovala na lístku jako leták, a to názorně ukazuje, jak se takové písně tehdy rozšiřovaly: je to patrně výrobek dílny, kde se text víckrát opisoval a pak asi rozdával. Ještě větším dojmem než spálení Viklefových knih působilo hlásání odpustků agenty papeže Jana XXIII.; výtěžek z jejich prodeje měl opatřit prostředky na křížovou výpravu proti neapolskému králi Ladislavovi. Lidové demonstrace proti kramářskému způsobu, jímž se odpustky vnucovaly – mezi nimi byl i posměšný průvod nastrojený královým dvořanem Voksou z Valdštejna, snad za účasti mistra Jeronýma Pražského, a veřejné spálení fiktivní papežské buly na nynějším Karlově náměstí – byly doprovázeny satirickými popěvkami. Píseň, jejíž zlomky začínají slovy *Antikrista tupiti*, zajímavě dokládá, že odpustkovou bouří nebyla zachváčena jen Praha, nýbrž i venkov, zde Boleslavsko; Praha v tomto případě přejala patrně od venkova jednotlivé sloky písně a ty pak kolovaly jako samostatné popěvky (*Legát přijel do Prahy...*, *Mistrovi Husovi to divno...* aj.). Užívají formy pětiveršové sloky, která se později stala typickou pro časovou píseň vůbec. Jiná píseň satirizovala pokusy pražských Němců zbořit Betlémskou kapli; zlomky začínají slovy *Němci jsú zúfali na Bellém běhali*. – Pod dojmem Husovy smrti vznikla píseň o kostnickém koncilu *Ó svolanie konstanské*. Je dochována ve dvoji podobě, české a latinské; oba texty vznikly nejspíš souběžně, český pro publikum domácí, latinský pro cizinu. Český text se pak stal celé další utrakvistické budoucnosti jednou z nejdražších písní a byl dlouho lidem zpíván; na konci 15. století vznikla i protibratrská parodie *Ó svolanie pikhartské*, opírající se o její text. – Ve veršovaných skladbách se odrážel také boj o kalich. Z nich je významná svou účinností píseň *Tvorče milý, zžel se tobě*, kterou zmínka o Husově a Jeronýmově smrti datuje do let 1417 až 1418 (před rozpuštění koncilu 22. dubna 1418) a v níž se v silném důraze na „sprostný řád kněžský“ proti bohaté církvi hlásí rostoucí radikalismus.

Na straně katolické doprovázely ideové vření písně namířené proti novotám, v nichž se zejména útočilo na ženy stržené reformním úsilím. Nešetřilo se výsměchem ani pomluvami (píseň o bekyních *Slyšte ještě, bratřie milí* a píseň *Stala se jest přthoda*, tradičně nazývaná *Viklefice*). Na husitské kněze namířila své ostří satirická píseň *Všichni poslúchajte*, užívající oblíbené pětiveršové sloky. Původní text vznikl nejspíše již roku 1417, ale něco bylo interpolováno později (např. sloka se zmínkou o cepech a sudlicích). Krátce po bouřích, za nichž došlo v Praze k vyhození novoměstských konšelů z radnice (22. července 1419) a po zrušení kartouzského kláštera na Smíchově (17. srpna 1419) vznikla v Praze píseň proti Husovi *Již se raduj, cierkev svatá*. I tato skladba vznikla ve dvou verzích, české a latinské. O tom, jak se využívalo parodie, svědčí píseň začínající slovy *A ševciť jsú zúfali na klášter v Bydžově běhali*. Nepochybně souvisí s bouřemi po smrti Husově, v nichž ne vždy ještě byla husitská strana vítězem. Jinou parodií je píseň *Nuž, vy ševci viery nové*, parodující duchovní píseň Jana Čapka o Desateru (srov. její první verš „Nuž, křesťané viery pravé“ a refrénovitě zakončování slok slovy „toť jest prvé“, „toť jest druhé“ atd.).

(O KNĚŽÍCH SVATOKUPCÍCH)

Počíná se o kněžích svatokupcích, kterak oni lid zjevně lúpí, počnúc od dietek aneb od dětinstva až do starosti jich, takže nepominú nižádného, ani nemocného, ani mrtvého, by úžitku neměli od něho, ni báby, ni šestinedělky. Obrok a svátosti rozmnožili, svátkuov naplodili a odpustky dávali, aby svůj měšec naplnili, bratrstvo zamyslili, ženy, sedláky mluvne naučili, aby na ně žebrali. – První verš:

Ke cti, k chvále napřed buoží
a hřiechuom na otpuštění,
zvláště svatokupeckých,

5 netoliko usty mluvme,
ale také zpievajme
pro výstrahu jiných!

Dietky, najprvé počňte,
svatokupectvie oznamte
otecóm, matkám i kněžím.

10 Když se dietě narodilo,
do kostela přineseno,
ihned: „Dajte ode křtu!“

15 Potom je obitovali,
na čest apoštola pili,
peniez neb dva dali.

Šestinedělka myslila,
čím by od žehnánia ctíla
kněze neb faráře.

20 A když se jest uvodila,
svieci krásnú knězi dala,
palec podmazala.

Na biřmovánia se ptala,
druhdy daleko běhala,
od biřmu platila.

25 Když to dítě pobolalo,
ihned na pút slíbeno,
s obětí nesenó.

V sedmi létech dietě každé,
buď bohaté neb chudé,
30 ihned bylo učeno,

aby apoštolu svému,
po křtu obitovanému,
ofěru dávalo.

Hospodář, otrok, děvka, pán,
35 le každý jest byl zavázán
k úročním ofěrám.

Na Štědrej den daj koladu
faráři peněžitú
a cti drahým pitím!

40 Potom čekaj i zvoníka,
mezi hody i střiedníka,
koladu připravě.

Neměl-lis jim peněz dáti,
musils obilím odbyti,
45 koláči, ovocem.

Čehož koli posvětili,
od svěcení dary vzeli,
což sami chtěli.

Ovsa hrsti usýpali
50 a hromnic uřezovali,
i soli ujímali.

Mazancuov když posvětili,
vajce neb penieze brali,
darmo nekropili.

55 Oddáváním dobře stáli,
od ženicha vždy groš měli,
druhdy dva, od pána zlatý.

- 60 Od nevěsty úvod měli,
potom knihy přitiepili,
což dala, vše vzeli.
- Devietnika dobre poživali,
neb kury s ovsem dávali,
ktož jsú se zpozdili.
- 65 Desátkuov neodpustili,
probuoh aniž co učinili,
než: „Dajte u plně!“
- Podýmne když vybírali,
rozličně lid šacovali,
jakž najviece uměli.
- 70 Podruhuov nepominuli,
báby z kuželov platily
neb základ daly.
- 75 V postě když zpoviedali,
žádnému neodpustili,
což mohli, to vydřeli.
- Pokáním obtěžovali,
což koli rozkazovali,
vše v svuoj měšec hnali.
- 80 Mše kupovati veleli,
u kříže klásti kázali
vosk, vajce, penieze.
- Do Prahy šel-li kto,
u dveří biskup planý stál,
ruce na lid vzkládal.
- 85 U podvoje žáci stáli,
ustavičně vždy volali
„kladte“ i „vodkladte“.
- 90 Potom zpovědník rozkázal,
aby najprv jemu dal
a tepruv v slúp kladl.

Prositelé když přijeli,
ihned svátek zasvětili,
osadu svolali.

95 Odpustky oznamovali,
na zpovědi lid šacovali,
což mohli, vydřeli.

A když peníze sebrali,
potom opět jinam jeli
do jiné osady.

100 Chtěl-li by kto rozvoditi
neb někoho pohoniti
před právo duchovní,

statek musil naložiti,
cestami mnoho choditi,
105 kroš vždy hotov mieti.

Roky časte odkládali,
konce nebrzo činili,
doniž co bráti měli.

110 Světské měli poručníky,
juristy, kostelníky,
cechmistry, prosiče.

Kostelníci úrad měli,
pytlíkem potřesovali
neb na dcku prosili.

115 Potom nikdy nepřestali,
vždycky „pomozte“ říkali
„na klénost kostelní“!

120 Sviece mrtvým najímali,
krávy na úrok dávali,
penězi lichvili.

Cechmistrové v městech byli,
faráruom nahonili,
bratřstvo zamyslili.

- 125 Ženy, sedláky naučili
vzácné mluvné, že chodili
a na ně žebrali.
- Vyberúce letničníky,
své střiedníky a zvoníky
na snopy poslali.
- 130 Jižť sú byli zamyslili,
že kúdele sprošovali
na komže, ubrusy.
- A když provazy ztrhali,
ihned někoho zaslali,
135 kde konopie třeli.
- Oberúce všecky zdravé,
navštěvovali nemocné,
chudé i bohaté.
- 140 S božím tělem a s olejem
kolikrát koli kněz přišel,
vždycky pózitek měl.
- Kázal na duši pomnieti,
na kostel něco oddati,
a potom sám pobral.
- 145 Na osadu když mor připadl,
farář, střiedník svého hlédal,
kostelník i zvoník.
- „Dajte od kříže, od zvoněnie,
zaplat žaltář i vijiljí,
150 ofěruj neb zaruč.
- Caltu, víno, škopec priprav,
třidceti mší smluv neb sjednaj,
tepruv tělo schovaj!“
- 155 Bohatijší nadávali
lampy i kapely,
mešné věci drahé.

Pohřeb draho kupovali,
v kostelích se rádi kladli,
duše v kniehy psali.

160 Všecky skutky když činili,
nešpor neb vijiljí měli,
mše, ofěry, salve.

Páni, kniežata i králi,
kanovníci nadávali
165 kláštery, kostely.

Koně své obětovali,
zlatými ofěrovali,
groši neb penězi.

Služby jim krásně činili,
170 žaltář nahoru zpievali,
aby se modlili bohu.

Úvod: *zjevně veřejně; od dětinstva od dětského věku; do starosti do stáří; obrok obročí, příjem; naplodili nadělali; bratrstvo zamyslili vymyslili laická náboženská bratrstva (kongregace) – 8 oznamte ohlaste – 14 na čest apoštola k počtě světce, podle kterého bylo dítě pokřtěno – 19: když byla po úvodu (náboženský obřad, kterým byla matka novorozeněte opět vpuštěna do chrámu k bohoslužbám) – 24 od bířmu od bířmování – 25 pobolalo zastonalo – 26 na pút slíbeno na pouť zaslíbeno – 27 s oběti s obětním darem – 31 apoštolu patronovi – 32: kterému bylo obětováno na křtu – 33 ofěru obětní dar – 34 otrok sluha; děvka děvečka, služebná – 35 le ale, však – 36 úročním výročním, pravidelně se opakujícím – 41 mezi hody o svátcích; *slředníka* farářova najatého zástupce – 50 *hromnic* svíček posvěcených na Hromnice – 51 *ujtmali* ubírali – 54 *darvo* zadarmo – 55: ze svateb se měli dobře – 57 *od pána* od šlechtice – 58 *úvod* odměnu za úvod (uvedení nevěsty do kostela jako součást svatebního obřadu) – 59 *přítiepili* přinesli – 61: měli užitek z devítiníku (tj. z deváté neděle před velikonoce, k níž byly patrně splatné některé poplatky) – 65 *probuoh* zadarmo – 67 *podýmne*: domovní daň, vybíraná církví podle počtu komínů – 68 *šacovali* vydírali – 72 *základ* zálohu, zástavu (patrně v naturáliích) – 76: dávali těžké pokání – 80 *u křtže* ke kříži, na kříž – 83 *biskup planý*: nepravý, tj. titulární (který nemá vlastní diecézi) – 85 *u podvoje* u veřejí – 87: dávejte (peníze) a odkládejte (hříchy) – 90 *aby v slúp* kladl aby dával peníze do pokladničky na sloupě – 91 *prositelé* žebraví mniši – 92 *zasvětili* ohlásili svátek – 100 *rozvoditi* dosáhnouti rozvodu manželství – 101-102: žalovati před církevním soudem – 103 *naložiti* vynaložiti, obětovati – 105: mítí vždy připravené peníze – 106 *roky* soudní jednání, stání; *časte* často – 108 *doniž* dokud – 109 *poručnky* plnomocníky, pověřence – 111 *cechmistry* cechovní mistry, tj. správce řemeslnických cechů; *prosiče* prosebníky – 114 *na dcku* „na dřevo“ (žebřali s podnosem, na kterém byl svatý obraz) – 117 *na klénot* na poklad – 118 *najímali* pronajímali – 122 *nahonili* nadháněli (zisky) – 125 *vzácné* vybrané; *mluvné* výmluvné – 127 *letničnky**

dary na letnice (svatodušní svátky) – 131 *kúdele sprošovali* prosili, žebrali o koudel – 133 *provazy*: tj. u zvonů – 134 *zaslali* poslali – 139: s posledním pomazáním – 141 *pó-žitek* užitek, zisk – 143 *oddati* odkázati – 146 *svého hlédal* hleděl si svého (prospěchu) – 148 *od kříže* od nesení kříže před pohřebním průvodem – 149 *žaltář* zpívání žalmů; *vijiljí* vigílii, tj. večerní modlení – 150 *zaruč* dej slib se zárukou, závazně příslib – 151 *callu* pečivo; *škopec* skopce – 153 *schovaj* pochovej – 154 *nadávali* zakládali nadace (na udržování) – 155 *kapely* kaple – 158 *se kladli* dávali se pohřbívati – 159: zapisovali do knih zádušní dary – 161 *nešpor*: pobožnost pozdě odpoledne; 162 *salve*: večerní mariánská pobožnost – 167 *ofěrovali* činili oběti, odkazy – 170: ozdobně zpívali žalmy

TEN ŘÁD MÁME ZNAMENATI

Ten řád máme znamenati,
 chceme-li hodně večeřeti,
 učedníci máme býti,
 a ktož nynie, má preč odjíti.

5 Neduostojněť tu bývají,
 ktož Krista nenásledují,
 své vuole neustupují,
 zlosti neostávají.

10 Neb Ježíš chtěl s čeledníky
 svú večeři činiti;
 protož nemají tu býti,
 kto z hříechu nechťi vyjíti.

15 Ten obyčej měli světí,
 když se do sboru scházeli,
 písma svatá čítali
 a rozumně vykládali,

20 aby se v hříešiech seznali,
 na ně vždycky plakali,
 ve ctnostech se zdělávali
 a v dobrém prospíevali.

Ne jako nynější slepci,
 jenž sami sobě šepcí
 a latíně vše brebčí,
 a lidi jako lekcí.

25 Stojít nerozumějíte,
krásně se připravíte,
očima všudy vrtíte,
kněžím se dívajíce,

ano se vókol točí
30 a plešmi se svietie
v rozličných barev ornátě
a v bielém čistém šatě.

Ale světí přič honili
ty, jenž se pyšně strojili,
35 když písma odčítali
a kázani dokonali.

Jáhny ustavovali,
aby v sboru volali,
ven aby vycházeli,
40 ktož by hodni nebyli

těla Kristova jísti
a krve jeho píti,
v něm vždycky přebývati
a život věčný mieti.

45 O tom tak Dionys jistí
a svatý Jan Zlatoustý,
Anacletus ten svatý,
řád od apoštoluo vzatý.

Jen sú zahromazdili,
50 když všech ke mši pozvali,
aby pyšní i opilí,
i ti, jenž zjevně lichvili,

při tom směle stávali,
když jim odpustky dávali
55 a také přižehnali,
učéc, aby čarovali.

Nebo jakžto kněže žehnali
a zúfalci se dívali,

60 čarovanie z toho brali
a po bocích se křižovali,

aby náhlá smrt nepřišla,
světská hanba nepotkala,
ani která zástřela
i všeliká příhoda zlá.

65 A ještě se více klamali,
když na mši zpoléhali,
mnějíc, by bohu slúžili
a boha tudy odbyli.

70 Tak zavedli lid plecháči,
lidských duší podkladači
a buoží posměvači,
strojíce se jako k tanci.

75 Berúc na se zlatohlavy
i vešken přístroj kmentový
oné nešlechtné ženy,
o kterěz svatý Jan praví.

80 Bóhdajž viece nesvodili
ti, jenž sú tak přikryli
řkúc, po čem kněze poznali,
když by pleší nenosili.

Však ktož Krista poslúcháte,
po skutcích jich je poznáte,
ne po některé šatě,
ani po hlavě plechatie.

85 Pomněte na Kristóv řád,
budiž tomu každý rád,
a jím se nevaď,
v němž jest lidský mnohý pád.

90 Chvalmež boha, rcemež amen
a budiž každý vděčen,
že jest pravdú osvícen,
v níž konaje bude spasen.

1 *znamenati* pozorovati, uvědomovati si – 2 *hodně večeřeti* důstojně přijímat svátost oltářní – 3 *učedníci*: tj. podobní učedníkům Kristovým – 4 *nýnie* není; *preč pryč* – 7 *své vuole* od zvůle – 8 *zlosti neostávají* nezanechávají zlých skutků, hříchů – 9 *s čeledníky* se svými druhy – 13 *světlí*: tj. první křesťané – 17: aby si uvědomili své hříchy – 18 *na ně nad nimi* – 19 *aby se zdělávali* aby se vzdělávali, zdokonalovali – 21 *slepí* zaslepení – 23 *latíně* latinsky – 24 *lekcí* lechtají – 26: oděvše se v krásná roucha – 27 *všudy* na všechny strany – 28 *kněžím* na kněze – 29: jak se točí kolem dokola – 30 *plešmi* tonzurami (vyholenými vlasy) – 33 *příč pryč* – 35 *odčítali* dočtli – 37 *ustavovali* ustanovovali – 45 *Dionys*: Dionysius Areopagita, jmenovaný v Skutcích apoštolských; přičítalo se mu autorství několika spisů, které však vznikly až v 5.-6. stol. n. l. – 47 *Anacletus*: míněn první ze dvou papežů toho jména (78-91; jeho domnělé výroky jsou častěji citovány v Dekretu Graciánově) – 49 *sú zahromazdili* shromáždili velké množství peněz – 55 *přížehnali* dali jim požehnání – 56 *aby čarovali*: tj. aby scestně, pohansky učili – 58 *zúfalci* nešlechetníci, lidé zlí – 59: vykládali si to jako čarování – 63 *zástřela* střela – 67: domnívajíce se, že tak slouží bohu – 68 *tudy* tak – 69 *plecháči* plešatci (tj. římsí kněží; narážka na jejich vyholené hlavy) – 70: kteří strojí nástrahy lidským duším – 73 *zlatohlavy* nádherná roucha zdobená zlatem – 74 *přístroj kmentový* roucha z jemného plátna – 75 *nešlechetné ženy* nevěstky (narážka na Zjev. 17) – 77 *nesvodili* nesváděli – 83: nikoli podle nějakého šatu – 84 *plechatie* plešaté, vyholené – 87-88: a s tím (řádem) nebuď ve sporu, v němž je příčina mnohého lidského pádu – 92 *konaje* počínaje si, jsa živ

MUSÍ BÝTI OHLÁŠENO

Musí býti ohlášeno,
co se nyní vnově stalo.
Slyšte, Čechové!
Slyšte, Čechové!

5 Má to býti v knihy psáno,
aby bylo dlúho znáno.
Vizte, Čechové!
Vizte, Čechové!

10 Sbyněk knihy spálil,
Zdeněk je podpálil.
Učinili křivdu Čechóm,
běda bude všem těm popóm!
Vizte, Čechové!
Vizte, Čechové!

*

15 Máloť sú ti smysla měli,
žeť jsú pravdy zapomněli.

Čtenie spálili.

Čtenie spálili.

20 Krále sú ti nic netbali,
všetchny Čechy pohaněli.
Krále sú ti nic netbali,
všetchny Čechy pohaněli.

*

25 Snad se bojie hřiechův káti,
nechtěli písma poslúchati.
Protoť je pálé.
Protoť je pálé.

30 Pýchy, smilstvie a lakomstvie,
přielišnosti i všie zlosti
buohdaj se káli!
Bóhdaj se káli!

35 Brod, Eliáš a Záviše
přivzeli jsú Malešice,
Vlka nechtie pomínúti,
Knoblach musí již zhynúti,
neb jest již shnil,
neb jest již shnil.

*

40 Daj jim, buože, požehnánie,
ať opustie mladé panie,
hřiechův se kají!
Hřiechův se kají!

Buohdaj se právě káli,
aby na ně nevolali:
Kniehy spálené!
Kniehy spálené!

2 *vnově* nedávno – 6: aby se o tom dlouho vědělo – 9 *Sbyněk*: arcibiskup pražský Zbyněk Zajíc z Hazmburka, který dal v Praze veřejně spálit Viklefovy knihy 16. července 1410 – 10 *Zdeněk*: kanovník Zdeněk Dlouhý z Chrástí, odpůrce Husův –

12 *popóm* kněžím – 15 *smysla* rozumu, rozvahy – 17 *čtenie* bibli – 28 *přelišnosti* nemírnosti, překročení mezi – 31 *Brod, Eliáš*: Ondřej z Brodu a Jan Eliášův, profesori teologie na pražské universitě, odpůrci Husovi; *Záviše*: kanovník Záviše ze Zap – 32 *přivzeli jsou* přibráli; *Malešice*: Jan z Malešic, scholastik (dozorce nad školou) kostela svatovítského – 33 *Vlka*: Blažej Vlk, mistr artistické (tj. filosofické) fakulty pražské university – 34 *Knoblach*: Václav Knobloch, probošt míšeňský – 41 *právě* po právu, náležitě

ANTIKRISTA TUPITI

... Antikrista tupiti,
sbor jeho vešken nutiti,
jest nyní vzhůru vstal,
v Jezukristův úřad sáhl
5 z ďábelské chytrosti.

Řkouť: „Myť můžem rozhřešiti,
muk i všech hříchův zbaviti,
starého i mladého,
nevymeňujíc žádného,
10 kterýžť má co dáti.“

Legát přijel do Prahy,
zbudil kanovníky,
byť k němu přistoupili,
krále s obcí loupili
15 po vší České zemi.

Mistrovi Husovi to divno,
svatému písmu protivno,
že se bohem činí člověk,
a nejsa budoucí věk
20 zde v tomto světě.

Zubrníče a ty, Chochole,
nalžete se do vôle,
tržiti chtějíce listy,
činíce je papežem jisty,
25 po boleslavském kraji.

Zubrník, ten je nosí v voze,
raduje se každé koze,
kdož mu ovci, krávu dá,

30 všecky římské odpustky má
pekla i propasti.

Chocholť ty odpustky trží,
nyníť ho groš, peníz nedrží;
kamenami daruje,
35 mnohýť se již v hlavě ruje,
že se mu dal tak klásti.

Kněz Martin, farář Adamas,
tenť by rád shledal sukně s nás,
toť jest kámen tak tvrdý,
40 pop pyšný, smilný, hrdý,
chodě v zlatém pase.

Králi, o to se pokus,
učíň mezi kněžími ruš,
jenž v Čechách nyní vývodí,
hloupý lid v blud uvodí
45 z své kacířské víry.

Pane Jene Vatmberský,
učíšť ten klášter hradištský,
zíšťeš veliké záduší:
vírou jsou zmateni mniši,
50 opat i konvrši. -- Amen.

2 *nutiti* tísňiti – 4: zmocnil se úřadu Kristova (tj. vedení církve) – 9 *nevymeňujíc* nevyjímajíc – 11 *legát*: pasovský děkan Václav Tiem, odpustkový komisař pro Čechy – 13 *byť* aby – 14: okrádali krále i všechnu veřejnost – 17 *protivno* odporující – 18 *člověk*: narážka na papeže – 19: ačkoli není nesmrtelný – 21 *Zubrníče*: Petr Zubrník, farář v Plazích u Mladé Boleslavi; *Chochole*: snad ironická přezdívka pro mnichy s vyholenou hlavou; v tomto případě pro opata mnichovohradištského kláštera (viz v. 31) – 23 *tržiti* obchodovati, kupěti – 24: zaručující jejich pravost papežskou autoritou – 30: od pekla a od věčného zatracení – 32: peníze nejsou jeho pánem (ironicky) – 33: rozdává kamení – 34 *se v hlavě ruje* rve si vlasy – 35 *klásti* podvésti – 36 *Martin*... *Adamas*: snad plebán od sv. Jana v Mladé Boleslavi – 42 *ruš* pohromu – 43 *jenž*... *vývodí* kteří vévodí, vládnou – 45 *z své*... *víry* pro svou víru – 46 *Jene Vatmberský*: míněn Jan Chudoba z Ralska, zpočátku Husův přívrženec, známý násilným chováním – 47 *učíšť* vyčisti; *hradištský*: v Mnichově Hradišti – 48 *zíšťeš* získáš; *záduši* zádušní jmění kláštera – 49: blouzí ve víře – 50 *konvrši* laičtí členové kláštera

Němci jsú zúfali
na Betlém běhali,
v neděli na posviecenie,
připravivše se v oděnie
5 jakžto na Ježíše.

Daj jim, bože, poznánie,
ať na tvé znamenie
tvého umučenie
nezhápají kamenie,
10 nebť písma neumějí!

Chtie-liť písmo uměti,
musieť do Betléma jíti
na stěnách se učiti,
ježto kázal napsati
15 mistr Jan z Husince.

Plňmež jeho přikázanie,
jemu se naučiece,
velikéf jest pohaněnie,
ktož uměti nechce
20 boha znáti!

Havlík, náměstek tvooj,
ten nám káže pokoj,
bychom se milovali,
druh druhu věrně přieli
25 v lásce a v upřemnosti.

1 *zúfali* zli, nešlechetni – 2: útočili na Betlémskou kapli – 3 *na posviecenie*: pražské posvícení bylo r. 1412 v sobotu 1. října; šlo spíše o posvícení v Betlémě, jehož den není přesně znám, a proto ani celou událost nelze přesně datovat – 4: ozbrojivše se – 9 *nezhápají kamenie* nechopí se kamení; naráží se na házení kamením směrem k Husovu obydlí při vyhlašování církevní klatby na něj – 13-14: *narážka* na české i latinské nápisy, které dal Hus napsat na stěny v Betlémské kapli (srov. zde na s. 119) – 18 *pohaněnie* hanba, potupa – 21 *Havlík*: kazatel v Betlémské kapli a Husův zástupce po jeho odchodu z Prahy; později se však stal houževnatým odpůrcem reformního hnutí – 23-24 *bychom... přieli* abychom přáli

Ó SVOLÁNIE KONSTANSKÉ

Ó svolánie konstanské,
jenž se nazýváš svaté,
kak si bez opatrnosti
shladilo bez milosti
5 člověka svatého!

Zdali je tiem zavinił,
že mnohým hřiechy zevil
z daru milosti božie,
aby právě pokánie
10 činili beze lsti?

Pýchanie a smilstvo tvé
i lakomstvie nesyté
od tebe chtěl odvésti
a tě na cestu zvésti
15 dóstojenstvie tvého.

A ty, sebe nedbaje,
božích daruov neznaje,
zlé za dobré vracuješ,
nevďěčnost ukazuješ
20 k spasiteli svému.

Již všady na vše strany
hlásaly vaše činy,
že ste z řádu súzenie
a božieho zpravenie
25 zevně vystúpili.

Nebo ste bez rozumu
i pravého dóvodu
křikem vašim nesmyslným
a obyčejem židovským
30 pravdu potupili.

Proč ste nepřepatřili
těch práv, která ste dřév četli,
že to na vás neslušie,
byste skrže skřekánie
35 měli svitěziti?

Daleko ste zblúdili
a z pravdy vystúpili,
svědečstvie všech dobrých
s vaši hanbú i jiných
40 davše u potupu.

Nad ty sobě zvolivše,
své vóli povolivše,
svědky pravdě protivné,
viere nedostatečné,
45 přijeli ste vzácně.

Skrze snažnost vaši zlú,
bohu velmi protivnú,
k libosti a k vóli svéj,
již plně dokonanej,
50 co dobrého pójde?

Zdali skrze smrt jeho,
člověka nevinného,
zlosti kněžské ohavné,
světu všemu poznané,
55 budú se tajiti?

Bohu mnohem vděčnějše
i vám úžitečnějše
bylo by bez omyly,
byste byli přijeli
60 to, co on kázal.

Již po takém neřádu
přijměte tuto radu,
aby nedbajíc svěcské,
potlačíec lsti ďábelské,
65 jmětež boží pramen,

činiec pokánie pravé,
jenž jest hříšným vydané!
A to vám ten rač dáti,
kterýžť má kralevati
70 na věky věkoma. Amen.

1 *spolanie konstanské* kostnický koncile – 3 *bez opatrnosti* bez ohledu, bezohledně – 7 *zevil* oznámil, odhalil – 9 *právě* náležitě – 11 *pýchanie* pyšnost – 12 *nesyté* nenasyté – 14 *zvésti* (m. *zvěstí*) uvést – 23-25: že jste opustili soudní zvyklosti i příkázání boží – 26 *nebo* neboť – 27 *bez pravého důvodu* bez řádného důkazu – 28 *nesmyslným* pustým, jalovým (*clamando* perstrepide) – 29 *obyčejem židovským*: jako židé žádali Kristovo ukřižování – 31 *ste nepřepatřili* nedbali, neuvážili jste – 37: a opustili jste pravdu – 44 *vieľe nedostatečné* nevěrohodné (a *fide devios*) – 45 *přijeli ste vácně* přijali jste s vážností – 46 *skrze snažnosť* snahou, úsilím (*per tua conamina*) – 49 *dokonaněj* naplněné, ukojené – 50 *pójde* vzejde – 55 *budú se tajiti* zůstanou utajeny – 56 *vděčnějše* milejší, vitanější – 58 *bez omyly* nepochybně, jistě – 61 *po neřádu* po zlořádu, zločinu – 65 *jmětež* přijměte, chopte se – 67 *vydané* určené, stanovené

TVORČE MILÝ, ZŽEL SE TOBĚ

Tvorče milý, zžel se tobě
tak hrozného zavedenie,
jenž se děje v této době
pro křesťanské prohřešenie.

5 Neb se zákonu protivie
mnozí lidé pro své zlosti
a k hříšným lidem více hledie
než k božské věčné milosti.

10 Ach, přeběda tomu lidu,
kteříž repcí proti písmu!
Proč potvrzujete bludu,
skládajíc sobě lest lživú?

15 Však čtenie nemož blúdití,
nebt jest božie ustavenie,
aniž se muož proměnití
Ježíšovo přikázanie.

20 Zlé, hadové pokolenie,
chceš přielišně chytro býti,
čekáš z Konstancie vydánie
a chceš boha potupiti.

Ach, ďábelské zatvrzenie
toho srdce tak tvrdého!
A ktož poznají tvá čtenie,
nechtie pro nic tbáti jiného.

- 25   Jakož nynie kněžie káží,
         proti zákonu kážice,
         věru tohoť neukazují,
         a tiem písmem dovodíce,
- by ta večere přeslavná,
30   pánem bohem tak vydaná,
         tělem božím osvícená
         a krví svatú ozdobená,
- bylať dána tolik kněžím,
         zapověděna všem jiným.
35   Nenieť pravdy v tom kázaní:
         pravíte lež lidem sprostným,
- a řkúc sprostným: „Nejste hodni
         božie krve přijímati,
         ale kněžie jsú duostojni
40   té svátosti požívatí.“
- Ach, prokletí, zlí popové,
         proč se čtení protivíte?
         Činiece zjevně hříechy své,
         však se nad jiné chválíte.
- 45   Zdali Ježíš svú krev prolil
         jedno pro kněžské spasenie?
         Milý kněže, zdas smysla zbyl,
         že sobě skládáš lež novú?
- Však ve čtení jesti psáno,
50   že ktož koli bude jiesti
         to tělo svaté Kristovo
         a jeho svatú krev píti,
- ten v něm bude přebývati
         a s ním věčný život mieti.
55   Toť evangelisti světi
         svědčí, jsúc písaři boží.
- Svatý Pavel také píše
         všemu lidu korintskému

- řka: „Cožť sem vzal od Ježíše,
60 toť já vám také dávaju:

tělo jiesti a krev píti
až právě do dne súdného,
tomuť nelze zahynúti
až do příchodu božieho.“
- 65 Komuž jest lépe věřeno
o spasení všeho lidu:
bohu-li a svatým jeho,
čili sboru konstanskému?
- 70 Sud to! Ktož jest najsprostnějši,
tomu lehce urozumieš,
žeť jest pán buoh najjistějši
stvořitel tvój, to dobře vieš.
- 75 Což se vikleš na dvě straně?
Již móžeš pravdu poznati!
Hleď k Ježíšově obraně,
ten tebe nemuož zklamati.
- 80 Neb die Kristus: „Jáť jsem pravda,
nejsem lidské ustavenie,
a dieť: „Jáť jsem cesta pravá,
v nížť nemóž býti zblúzenie.“
- 85 A dieť: „Jáť sem život věčný,
v němž se světi vždy raduji,
avšak ti kněžie nevděčni
pohřiechu na to nedbají.
- 90 Ó slepoto tak přetěžká,
že se nechceš proměnit!
Oslepilas srdce kněžská,
chceš boží zákon zrušiti.
- 90 Veliké vaše bláznovstvie!
Chcete nad buoh múdři býti!
Kažtež, pištež, mluvtež lživě,
tohoť jest vám ustúpiti.

- 95 Pohřiechu zevně blúdíte,
že za svaté boha prosíte,
pro konstanské to činite,
na mú vieru nesmyslíte.
- 100 Poněvadž ten sbor konstanský
zde se na zemi osvětil,
proč zaň kněžie boha prosie,
aby s ním duch svatý bydlil?
- Však což koli jest svatého,
v tom duch svatý jest zacelo;
nepros, kněže, za svatého,
nebt nepotřebuje toho.
- 105 Dvě létě tomu minuly,
jakž kněžstvo v Konstanci leží,
nic dobrého neučinili,
než dva mistry zahubili,
- 110 mistra Jana, Jeronýma,
jenž statečně vyznávala.
Toť jich hrozná vina byla,
že kněžské hřiechy pravila,
- 115 smilstvo, pýchu i lakomstvie
i také svatokupectvie.
Toť nám svědčí svaté čtenie,
žeť kněz nemá mieti sbožie.
- 120 Nemáš, kněže, viece mieti,
jedno tělesnú potrebu,
a což k uoděvu příslušie,
k sprostnému rádu kněžskému.
- Protož čímž kolivěk vládneš
a to nesličně utrácieš,
věz to, kněže, toť jest krádež,
svatokrádectvie i lúpež.
- 125 Toť vám svatý Bernart praví,
božie řeči potvrzuje,

a zákon starý i nový
pevněť nám to ukazuje.

130 Otče, synu, svatý duše,
rač všech rozum osvietiti,
rač spasiti naše duše,
bychom tě mohli chváliti,

135 v tvém božství tě milovali,
všech hřiechův se vyznávali,
potom s tebú kralovali,
v tobě se věčně kochali.

Amen

2 *zavedenie* poblouzení – 4: pro hříchy křesťanů – 5 *zákonu* příkazům Kristovým v Novém zákoně – 6 *pro zlosti* pro zlé skutky – 10 *repeť* reptají – 11: proč posilujete blud – 13 *členie* evangelium, bible – 14 *ustavenie* ustanovení, zřízení – 19 *z Konstancie vydanie* vynesení, rozhodnutí z Kostnice (kde zasedal církevní koncil od listopadu 1414 do dubna 1418) – 24 *pro nic* za nic, za žádnou cenu – 27 *neukazuj* nedokazují — 28: dovolávajice se Písma, na základě Písma – 29 *ta večere přeslavná*: svátost oltářní, ustanovená Kristem na jeho poslední večeři s učedníky – 30 *vydaná* ustanovená – 33 *tolik* toliko, jen – 36 *sprostným* prostým, neučeným – 39 *duostojni* hodni – 41 *popové* kněží – 46 *jedno* jenom, pouze – 47 *smysla zbyl* pozbyl rozumu – 49n. *ve čtení*: Jan 6,54 – 57n. *svatý Pavel*: 1 Kor. 11,23 – 60 *dávaju dávám* – 65: komu se má více věřit – 70 *urozumieš* porozumíš – 77n.: Jan 14,6 – 92: musíte od toho (učení) ustoupit – 94 *za svatě*: tj. za členy koncilu kostnického – 96 *nesmyslite* nemyslíte správně, nemáte zdravý rozum – 98: zde na zemi se posvětil, prohlásil se svatým – 102 *zacelo* zajisté, dozajista – 105 *dvě léť* (duál) dva roky; podle toho lze datovat vznik písně na konec r. 1416 nebo na začátek r. 1417 – 110 *vyznávala* (duál) hlásili se ke Kristovi, vyznávali jeho učení – 112 *pravila* (duál) mluvili o... – 116 *sbožie* majetek, jmění – 118: jen čeho je nezbytně třeba k živobytí – 122 *nesličně* neslušně, mrzce – 136: abychom se věčně těšili ze spojení s tebou

(BEKYNĚ)

Slyšte ještě, bratřie milí,
jižť se na duchovnie chýlí
konec této piesničky:
oznamujť vám sestřičky.

5 Mužuovť sú se odprísáhly
a ďabla sobě zle dosáhly;
naučily se abecedě,
chodie rády po besedě.

10 Tyf pokrytĕ čtú na knĕhách,
jazyk jim běží na lihách,
staré, mladé zpravujíc
a sebe nepolepšujíc.

15 S každým se chtie hádati,
jemu řeči dosti dáti;
nenaučily se latinĕ
ty klektavé bekyně.

20 Mistři, knĕží ani žáci
nemohúť jim odolati:
anať přieliš mnoho mluví
a v skutku málo naplní.

A majíť pokorné pláštĕ.
A to na ně vězte zvláštĕ:
sprostněť velmě kráčeji,
srdce v zlostech omáčeji.

25 Zavíjejíť se v roškop
jako v němečský hunškop;
zdáť se jim v tom duchovenstvie,
ano na mnohých pokrytstvie.

30 Na kázaníef nechodie,
nežť se některé svadie
řkúc: Však my lépe vieme,
neb v zákonĕ často čtĕme.

35 Neroďte vtipně smýšleti
a tak všetečně říkati.
V dobrém všem poddány buďte,
jedny druhé k tomu vedte.

40 Bohu čest a chválu vzdajte,
žen se zlých pilně varujte,
neb zetře Kristus, kámen
jemuž jest jmĕno. Amen.

2: obrací se k duchovním – 4 *oznamujíť* upozorňují na..., ukazují; *sestřičky*:
bekyně, tj. ženy, které se sdružovaly k horlivějšímu náboženskému životu – 6 *sobĕ*

dosáhly spojily se – 9 *pokrytě* pokrytecky, naoko – 10 *na lýchách* jako namazaný (lých klády, po nichž se spouštějí sudy) – 11 *zpravujíc* opravujíc, mistrujíc – 16 *klek-tavé* žvanivé, upovídáné – 21 *pokorné* na znamení pokory – 23: chodí, vystupují velmi skromně – 24 *v zlostech* v zlých skutcích, v hříších – 25 *v roškop*: druh závoje n. kukly (z něm. Rosskopf; srov. caputia muliebria, vulgariter roškopy, Milíč, ČČM 54, 1880, 535) – 26 *hunškop* koňská ohlávka – 27 *duchovenstvie* projev nábožnosti – 28 *ano* avšak – 30 *se svadie* dávají se do hádky – 33: nechlubte se svým důmyslem – 35 *v dob-rém* pokud jde o dobré – 39-40: neboť (je) zavrhne Kristus, nazývaný kamenem (srov. Efez. 2,20)

(VIKLEFICE)

Stala se jest přihoda
nynie tohoto hoda,
že jedna viklefice
pozvala k sobě panice,
5 a chtiec ho vieře naučiti

a řkúc: Pro Ježíše,
přiď ke mně velmi tiše!
Chci tě vieře naučiti,
ač ty mne chceš poslúchatí,
10 chciť písmo otevříti.

Panic viklefce odpovědě
a na ni velmi mile hledě
řka: Já chci rád vše učiniti,
ač ty mne chceš naučiti
15 v tvém zákoně býti.

Vece viklefka: Zezři na mě,
panice, přiď ke mně
až po klidu,
když tu nebude lidu;
20 chciť písmo zjeviti.

Panic bez meškánie
učini jejie kázanie.
Po večeri v neděli,
když uhlédal svú chvíli,
25 přišel jest k ní tiše.

Vece viklefice bez lenosti:
Vítaj, mój milý hosti,
co sem dávno žádala,
po němž má duše prahla!
30 Rač ke mně vstúpiti,

se mnú málo poseděti,
chciť písmo vyložiti,
biblí i také čtenie;
s námať žádného nenie,
35 budeš sám obierati.

Tuť mu bába biblí vyloží,
dvě kapitole vyloží
pěkné, velmi okružlé;
k hruškám byšta podobné
40 a tak velmi bílé.

Panic vece bez strachu:
Podáš jich sem, milá brachu.
Je se biblí rozkládati
a kapitol vykládati
45 s večera až do světu.

A když poče svítati,
panic se chtieše pryč bráti.
Viklefice se ho chvátí
a řkúc: Zdeť jest ostati,
50 se mnú jitřni dokonati.

Začechu Te deum laudamus zhóru,
jakž slušie k tomu dvoru
.....
.....
55 ještať se diškantovati.

Když sú jitřni skonašta,
pěkněť se mile objašta,
v boží lásce i v milosti.
Nebylo tu nemilosti,
60 což mohu znamenati.

Nuž, vy mladí jinoše
i vy nádobné panoše,
kteří chcete zákon uměti,
65 máte se k bekyniem ptáti,
od nich se učiti.

Svědomyť sú zákona,
Regum knih i Šalomúna,
tak Davida v Žaltári
70 více než někteří faráři.
Muožte jim rádi slúžiti.

Sladkéf mají výklady,
úplné, beze všie vady.
Komuť jich dadí požití,
muož dobře vesel býti.
75 Rač je, bože, ploditi!

2 *hoda svátku* – 3 *vikleřice*: stoupenkyně učení Viklefova nebo Husova, bekyně (srov. pozn. k v. 4 předch. skladby) – 9 *ač chceš chceš-li* – 15 *v tvém zákoně* v tvé ře-holi, u tebe – 16 *zezří* (m. *vzezří*) pohlédni – 22 *učini* (aorist) učinil, splnil; *kázanie* příkaz – 24: když zpozoroval, že přišla jeho chvíle – 26 *bez lenosti* bez váhání, neprodleně – 33 *čtenie* evangelium – 35: budeš je mít sám pro sebe – 36 *vyloži* vyložila – 37 *dvě kapitole* (duál) dvě kapitoly (tj. *ňadra*) – 39 *byšta* (duál) byly – 43 *je se rozkládati* jal se rozbírat – 45: od večera až do svítání – 46 *poče* počalo – 47 *chtieše* chtěl – 48 *se ho chváti* chytila ho, chopila se ho – 49 *zdeľ jest ostati* tady zůstaneš – 50 *jitřni* ranní pobožnost – 51 *začechu* začali; *Te deum laudamus* Tě, boha, chválíme (začátek církevního chvalozpěvu); *zhóru* (m. *vzhóru*) vysokým hlasem – 52 *k dvoru* k společ-nosti – 55: jali se zpívati vysokým hlasem (diskantem) – 56 *skonašta* (duál) skončili – 57 *se objašta* (duál) objali se – 62 *nádobné panoše* sliční mladí páni – 64: máte vyhledávat bekyně – 66 *svědomyť sú* jsou znalé, znají – 67 *Regum knih*: Knih královských (část bible); *Šalomúna*: Šalomounovy Písne písní, popř. Knihy moudrosti, jejíž autorství bylo připisováno rovněž Šalomounovi – 68 *Davida v Žaltári*: Knihy žalmů (rov-něž část bible) – 73 *dadť požití* dají užiti, ochutnati – 75 *ploditi* množiti, podporovati

VŠICHNI POSLÚCHAJTE

Všichni posluchajte,
chválu bohu vzdajte!
Žalujit na ty husy,
žeť nám vedú bludné kusy
5 v našíj dávněj vieře.

Žalujmyž božiej matce,
žeť se nám děje na krátce.
Tupieť římskú stolicí
řkúć: Papež nemá té moci
10 neposlušného kléti.

Svatý Václave, kněže náš,
ty od boha tu moc máš,
by se ráčil smilovati,
viglefy ven vyhnati;
15 činieť mnoho zlého.

Prosmyž Lidmily svaté,
ať se přimluví také
před bohem, otcem svatým,
ať těm viglefóm klatým
20 nedá déle tráti.

Svatý Prokop, český dědic,
vyhnal mnichy Němce pryč;
by se ráčil smilovati,
viglefy z Čech vyhnati
25 do Anglie na Zlú Horu.

Pražský biskup, svatý Vojtěch,
z Polsky přinesen do Čech;
Čechové mír, pokoj jměli,
dokudž jeho piesn zpíevali:
30 Hospodine, pomiluj ny!

Prosmyž pěti bratří snažně:
Benedikta, Matěje,
Jana, Izáka, Kristina,
ať prosie božieho syna,
35 ať nám jednotu ráčí dáti.

Prosmyž všech svatých spolu,
ať tu betlémskú stodolu
ráčie rozbořiti,
do níž se schodie mnozí,
40 učie se novéj vieře.

Což v svatém písmě koli,
ještoť nenie po jich vóli,
ihned to obrátie opak
řkúc, žeť to nenie tak –
45 chceme své doktory čisti.

Tupie zákony také,
mistry, doktory svaté:
Jeronýma, Ambrože,
Augustina, Řehoře;
50 nechťief na ně tbáti.

Cožť nedovedú řečí,
toť chtie přemoci sečí,
pěstí, trdlem, palicí,
kyjem, mečem, sudlicí;
55 tiem chtie právi býti.

Za svaté písmo mají,
lepšíe, než jsou sami, hanějí;
písmu nechťie rozuměti,
křesťanské obce trpěti.
60 Neščasná nebožátka!

Nábožný stav vedú,
chodiece s dlúhú bradú
každý dolóv k zemi hledí,
a protoť jsou všichni bledí,
65 jsúce plni nemilosti.

Budiž toho bohu žel,
žeť lúpie svatý kostel
ti lháři, bakaláři,
i ti také stodoláři,
70 jsúce plni zlosti.

Jan Viglef, ze Zlé Hory farář,
praví cierkev svatá, byl jest lhář.
Ktož jeho knihy držie,
právě v boha nevěřie;
75 mají je za kacieře.

Jan Hus z Husince rodem
i s svým proklatým plodem
kázali, čím kněží lúpiti,
obci od nich odstúpiti,
80 řkúc: Netbajte na kuběnáře!

Viztež toho zúfanie,
žeť svatého pokánie
za hříechy nedávají,
ktož se jim zpoviedají.
85 Nepodobnoť jest k vieře!

Ješčeť chci pověděti,
žeť křstie v rybníciach děti;
takéf hodin neříekají
a česky mši zpievají.
90 Odkud jim ta smělost dána?

Svátosti za nic nemají
a v tom se všichni znají,
aby se jěj neklaněli,
ani které cti činili;
95 nenie tak v písmě psáno.

Toť jsú příčiny nové,
žeť svatých obrazové
od nich špalci nazváni,
nám ku podobenství vydáni;
100 tiem mienie blud vésti.

Nehledieť na stvořenie,
duchovnie ustavenie,
svátkóv nedadie světiti,
ani na púti choditi,
105 bránieť mnoho dobrého.

Tu, kdež vyhnaný farář,
tu se vlísá viglef lhář;
bude hospodařiti,
dokudž jest co vařiti,
110 nemieni dlúho tráti.

- 115 Nevědie, večť ufají,
žeť takú smělost mají,
boží krev rozlévati,
obecně lidu dávati.
Nepodobno k vieřel
- 120 A nad to nade všecho,
když již pokřstie děfátko,
ihned rozžijíc vložie
v ústka jemu tělo božie.
Patřtež té zúfalosti!
- 125 Kdež jest tu rozeznánie,
pravé viery poznánie,
mysl, rozum i skrúšenie?
Toho všeho nic nenie
při dětinéj mladosti.
- 130 Ach, hrozné smělosti té,
žeť tebe, Jesukriste,
sobě za nic nemají,
neb na písmo netbají,
když česky umějí.
- 135 Tomuť učie řemeslníky,
krajčieře i ševčíky,
kováře i pasieře,
vedúce je po svéj vieře,
jimž se múdří smějí.
- 140 Račtež se varovati,
křesťané, přijímati;
osob dvojích nechajíc,
pod jednu přijímajíc
k spasení věčnému.
- 145 Desátky i ofěry,
toť jsú jich pilné odpory,
by žádnému nic nedali,
aby sami vše pobrali;
nechtief málo vzieti.

Mnohým pánóm k libosti
vedú mnoho pochlebnosti,
ke zlému radu dadie
a s duchovnými je vadie,
150 mēščany i sedláky.

Tak sú pánóm šeptali,
aby knēží jímali,
jedno pleš ostavili,
nad sbožiem popravili,
155 bóhpomozi, z lásky!

A čoť mohú vymysliť
a čím knēží zlobiti,
toť povēdie zacelo,
jako by tak to bylo;
160 nestydieť se lháti.

Zleť sú sobě vymyslili,
aby Husóv den svētili
viglefové zde v Čechách;
snad jim omaščen máslem hrách,
165 račtež jej sami jiesti!

Nebyli sú v méj radě,
žeť se svētí na hradě
na skále na Lipnici.
Potom z nich budú zvoníci,
170 bude-li jim bóh přieti.

Byť byl nejlepší člověk,
jakž nastal křesťanský věk,
a ktož s nimi nedrží
a v jich vieru nevěří,
175 mluvie o něm mnoho zlého.

A vědúc škaredý kus,
že s druhým upálen Hus,
avšak nechtie potbati,
že je má též potkati,
180 nebudú-li se káti.

Bóhdaj se s bohem smieřili
 a žlutý kříž nosili,
 potom družce milovali
 a Kristu se dostali,
 křikněmyž všichni: Amen!

185

3 *husy* husity – 4 *vedú bludné kusy* hlásají kacířství – 7: že jsme zkracováni, že se nám děje křivda – 10 *kléti* dávat do klatby – 14 *viglefy* stoupence Viklefovy – 20 *tráti* trvati, existovati – 21 *dědic* patron – 22: narážka na vyprávění prokopské legendy, jak mrtvý opat Prokop zázračně vypudil německé mnichy ze sázavského kláštera – 25 *na Zlú Horu*: patrně dobové české označení Viklefova působiště, vzniklé zkomolením a špatným překladem místního jména Lutterworth; Zlá Hora opak ke Krásná Hora – 31n. *pěti bratři*: průvodci biskupa Vojtěcha na jeho misijní cestě do Polska; zůstali tam jako poustevníci a r. 1004 podstoupili mučednickou smrt – 37 *betlémskú stodolu* Betlémskou kapli (posměšně) – 39 *se schodie* scházejí se – 45 *doktory* církevní učitele – 53 *trdlem* palicí na tření – 55: tím si chtějí zjednat spravedlnost – 61: staví na odiv svou zbožnost – 65 *nemilosti* nelásky, zloby – 67 *kostel* církev – 69 *stodolári* návštěvníci Betlémské kaple (srov. v. 37) – 71 *ze Zlé Hory farář*: srov. pozn. k v. 25 – 73 *držie* přidržují se, následují – 74 *právě* správně, řádně – 77: i se svými prokletými žáky, následovně – 78 *čím lúpiťi* čím by olupovali – 79 *obci* věřícím – 80 *na kuběnáře* na kněze nedodržující celibát, na děvkaře – 81 *zúfanie* mravní rozvrat, úpadek – 83 *nedávajú* neukládají – 85: je to neuvěřitelné! – 88 *hodin neřiekajú* nemodlí se církevní hodinky, modlitby předepsané na určitou dobu – 92: k tomu se všichni přiznávají, v tom jsou všichni zajedno – 96 *přítěny* přídavky, dodatky – 98 *špalci nazváni*: tak Hus nazývá sochy (Erben 1, 70) – 99: kteří nám byli dáni jako podoběnství – 100 *blud vésti* zavéstí bludné učení – 102 *duchovnie ustavenie* náboženské řády – 103 *nedadie* nedávají, nedovolí – 105 *brániel* zabraňují – 106-107: narážka na odjímání far katolickým farářům v jižních Čechách a na dosazování husitských kněží na jejich místa z rozkazu Čenka z Vartemberka 1417 – 110 *tráti* vydržeti, zůstatí – 118 *rozžijú* rozžvýkajíce – 118-119: proti husitské praxi podávat svátost přijímání už nemluvnatům – 120: hleďte na tu troulalost! – 121 *rozeznánie* vymezení, poznání vlastních hříchů – 125: v útlém dětském věku – 130: narážka na český obřadní jazyk – 133 *pasieře* pasíře, výrobce kožených pasů a řemenů – 138 *osob dvojiach* přijímání pod obojí způsobou – 141: církevní daně a milodary – 142: proti tomu se houževnatě stavějí na odpor – 148 *radu dadie* dávají radu, radí – 149 *vadie* přivádějí do sporu, znepráčetují – 153: ponechali jim jenom tonzuru – 154: rozsuzovali, co s jejich majetkem – 158 *zacelo* zajisté, dozajista – 162 *Husov den*: výroční den jeho upálení, tj. 6. července – 164-165 smysl asi takový: když je jim to milé, ať si svítí ten svátek sami – 166: nepotázali se s dobrým, neučinili dobře – 167-168: narážka na vysvěcení husitských kněží na hradě Lipnici r. 1417 (viz zde pozn. k v. 57n. na s. 388) – 170 *přieti* přátí – 172: od počátku křesťanské doby – 176: ačkoli znají hroznou věc – 177 *s druhým*: s Jeronýmem Pražským – 178 *potbati* dáti si pozor – 179 *těž totěž* – 182 *žlutý kříž* znamená hanby n. pokání, které musili nosit kacíři ještě nějaký čas po odvolání – 183 *družce* druha, bližního – 184: došli spasení

JIŽ SE RADUJ, CIERKEV SVATÁ

Již se raduj, cierkev svatá,
protivíť se sběř proklatá.
Tvój křesťanský řád nemine,
než kacierský kút ten zhyne.
5 Chvála bohu!

Než že zlost dobrotu dusí,
toť se stalo vše od Husi.
Tohoť jest Viklef urodil,
Český zemi zle se hodil.
10 Běda tobě, Hus!

Ohyzdil ji světu všemu
k ztracení najviece svému.
Věčný bude miet zámutki
pro své nešlechetné skutky.
15 Běda tobě, Hus!

Nebs tak někdy prorokoval,
co by ty byl kdy zameškal,
tvé by húscky osrdily,
že tě, kacieře, spálili.
20 Běda tobě, Hus!

Húsko, Húsko, zles se tázal,
žes tak purně mnoho kázal.
Viz, žeť tvá húsátka nynie
mord, vši zlost i lúpež činie.
25 Běda tobě, Hus!

Tak-li naplníť božie
desatero přikázanie?
Od modly, jenž slóve Dagon,
kujete zlý nový zákon.
30 Běda tobě, Hus!

Křesťanského řádu zrádci,
poslúchajte, svatokrádci!
Oběti vaše neslané,
horší ste vy než pohané.
35 Běda tobě, Hus!

Potvory, svině, ne lidé,
horšieť se vámi i židé,
že se od křesťan dvojíte,
kláštery, fary lúpíte.
40 Běda tobě, Hus!

A pro lakomstvie boříte,
húsky pekelně búříte,
věrné křesťany hubíte,
k svému neřádu nutíte.
45 Běda tobě, Hus!

Sezřiž s nebe, Jesukriste,
žeť tvé choti, panny čistě,
z klášteróv sú vystrkali
a tvé méno porúhali.
50 Běda tobě, Hus!

Hanějíce panenskú čest,
slyšte, věrní, ďábelskú lest,
jakť sú k nečistotě líti,
hanebno jest vypraviti.
55 Běda tobě, Hus!

Hřiví ste jakžto býkové,
krávy, myši, muřínové,
lúpež, mord, lest, ne křesťanstvie,
toť jest vaše náboženstvie.
60 Běda tobě, Hus!

Ukrutníci, slyštež dále!
Klášter cného Jana krále
kartúský ste obořili,
vylúpili, vypálili.
65 Běda tobě, Hus!

Toť ste pohany pobili,
rytierskú věc učinili,
na vzdóru to boží chvále
vyhnavše kartúsy dále.
70 Běda tobě, Hus!

Bojte se s nebe těžkéj ruky,
rubající božie muky
a obrazy po vší Praze!
Radujte se, blaze, blaze!
75 Běda tobě, Hus!

Činiec dětinské ponutky,
zajisté bláznové skutky.
A pak na Tábor, tej huoře,
co činite? Buoh vie, hoře!
80 Běda tobě, Hus!

Přesto Istivě, črtozradú
zmordovavše praskú radu,
cných konšel Města Nového,
s tiem čekajte konce zlého!
85 Běda tobě, Hus!

Mistry máte a chválíte,
nesnadně se polepšíte,
nebt vás tvrdie jako kámen.
Buoh ny miluj, rcetež. Amen.
90 Chvála bohu!

2 *protivít se* staví se proti tobě na odpor – 6 *zlost* zlo, zloba – 9 *zle se hodil* způsobil škodu, neštěstí – 12 *k ztracení* k zatracení – 13 *zámutky* zármutky, utrpení – 17 *by bys* – 18 *húsky* husité; *by osrdily* hněvem by vzpláli (?) – 21 *Húsko* Huse; *zles se tázal* se zlou ses potázal, nedobře jsi činil – 22 *purně* vzpurně, bouřlivě – 28 *Dagon*: podle bible modla Filištínských – 33 *neslané* neosolené, a proto bohu nemilé (sůl měla v starozákonním kultu při obětech důležitou úlohu) – 37 *horšiel se vámi* pohoršují se nad vámi – 38 *se dvojíte* oddělujete se, odštěpujete se – 44 *k neřádu* k zlořádu – 47 *tvé choti*: jeptišky – 53 *lítí* zběsile oddání – 54 *vypraviti* vylíčiti – 56 *hřivof* bujní, rujní (srov. lat. insanitis velut tauri) – 57 *muřínové* mouřeníní – 62n.: kartuziánský klášter na Smíchově, založený Janem Lucemburským 1341, byl zpusťošen husity 17. srpna 1419 – 63 *ste obořili* jste pobořili – 66 *pohany*: ironie, jde o kartuziány – 68 *na vzdóru* proti, ke škodě – 69 *kartúsy* mnichy kartuziány – 76 *dětinské ponutky* nezovážné podněcování, výzvy (?) – 78: múněno patrně Hradiště hory Tábor (dnešní Tábor) – 81 *črtozradú* ďábelskou zradou – 82-83: narážka na svrzení novoměstských konšelů z radnice 30. července 1419 – 84 *s tiem* proto – 88 *tvrdie* utvrzují, posilují (v zatvrzelosti) – 89 *buoh ny miluj* smiluj se nad námi bůh; narážka na píseň Hospodine, pomiluj ny

(BYDŽOVŠTÍ ŠEVCI)

A ševciť jsú zúfali
na klášter v Bydžově běhali,
chtěli se ukázati,
mnichy z kláštera vyhnati:
5 tuť jsú byli biti.

Mníškověť jsú pokorní,
ševcověť jsú prosili,
byť jim na vrata nebili,
nebt' jsú práva neměli,
10 proč by je vybíjeli.

Pak ten Šíře, hrdý švec,
vytrh svůj veliký meč,
chtěť jest mnichy hubiti
a na nich kápě sekati,
15 nemohl moci mieti.

Kněz Barták počátek učinil,
mezi ně se vyrazil,
i udeři ševce v bok,
tu by uzřel divný skok,
20 anť jako jelen skáče.

Přiběh k němu mnich Kokos,
i udeři ševce v nos
a řka: Beř se od nás přeč,
vezma svůj veliký meč,
25 uč se škorniem šítí.

Druhý mnich s velikú kčící
udeři knapa palicí,
přerazil mu ručící,
nosít ji na ubrusci;
30 nemóž vlny bítí.

Vypaři se mnich Trkoň,
jenž jesti pravý komoň;
jalť se jich obierati,
ažť jsú musili skákati,
35 běžiec, kamž kto věda.

40 Hyzka, mníšek mladý,
poslúchaje starých rady,
holil jim trdlem brady,
až s nich kukly prechaly:
toť jest holič dobrý.

45 Ješče jeden mnich osta,
ješto Šíři cepy zchvosta,
udeři jej podlé oka,
an mu nastavuje boka;
dalť mu o čem býti.

50 Mělt jest Šíře dlúhý meč,
utekl jest od něho přeč,
nesměl se poň vrátiti,
nechtě druhého oka ztratiti;
musil ho odjíti.

55 A Světlík, švec hrdína,
tak nám svědčí novina,
bylt jest napoly umřel,
když jest palici uzřel;
najprvý přeč utekl.

60 Vaněk, hrdina parlěř,
nestojí v svádě za halěř;
utekl jest inhed přeč,
ačť jest měl chválený meč,
okolo stodoly.

65 Házek, hrdé pachole,
bylot jest při tej svádě;
bylot jest ho namále,
uteklť jest ku stodole,
schoval se v kopřivách.

70 To-li jsú hrdiny?
Před palicemi se hrbili,
běžiec druh přímo druha
a každý, kam kto věda,
na retunk volajíce.

A jiní to slyšiece,
byliť jsou zdrastili kčice,
k klášteru nesmějíce,
nebt jsou se báli palice,
75 na se péči majíce.

Nuž, vy mniškové milí,
kde ste síly nabyli?
Byli byste je roztrhali
i k tomu pobíjeli,
80 když by neutekli.

Dobřet by ševci dělali,
byť oni mniškóv nechali,
kopyta spravovali,
zuby kóži roztáhali,
85 nebyli gardiánem.

1 *zúfal* zlí, nešlechetní – 2 *jsú běhali* útočili; jde o blíže nezjištěný útok patrně krátce po Husově smrti, jistě před r. 1417 – 8 *byť* aby – 11 *Šíře, hrdý švec*: v Knize svědomí města Nového Bydžova je Šíře jmenován jako konšel r. 1430 – 16 *kněz Barták*: jména kněží a mnichů nejsou odjinud doložena – 18 *udeři* (aorist) udeřil – 19 *by bys* – 25 *škorniem šiti* šit škorně (hrubou koženou obuv) – 26 *s kčici* s kšticí – 27 *knapa* soukenického tovaryše – 28 *ručici* ručku – 29 *na ubrusci* na šátku – 30 *vlny bítí* zpracovávat vlnu tlučením – 31 *vypaři se* vzkypěl hněvem, dal se do nich – 33 *obierati* práti do někoho, tlouci, bítí – 35 *kamž kto věda* kam koho napadlo – 38 *trdem* palicí (srov. přísloví: neholí se trdem Jg) – 39 *kukly prchaly* kapuce padaly – 41 *osta* zůstal – 42 *zchvosta* sešlehal, seřezal – 45: dal mu co proto – 48 *nesměl* neodvážil se; *poň* pro něj – 50 *ho odjiti* nechat ho, rozloučit se s ním – 51 *Světlík*: historická osoba, doložená archívním materiálem k r. 1416 – 53 *napoly* napolo – 56 *parléř* kameník – 57 *v svádě* v boji – 63: měl namále – 68: *prchajíce* jeden přes druhého – 70 *na retunk* o pomoc – 72: hrůzou se jim zježily vlasy – 75: starajíce se sami o sebe – 82 *byť* kdyby – 85 *gardiánem* kvardiánem, představeným kláštera; smysl nejasný, snad: kdyby nechtěli být kvardiánem, tj. kdyby se nepokoušeli poroučet v klášteře

NUŽ, VY ŠEVCI VIERY NOVÉ

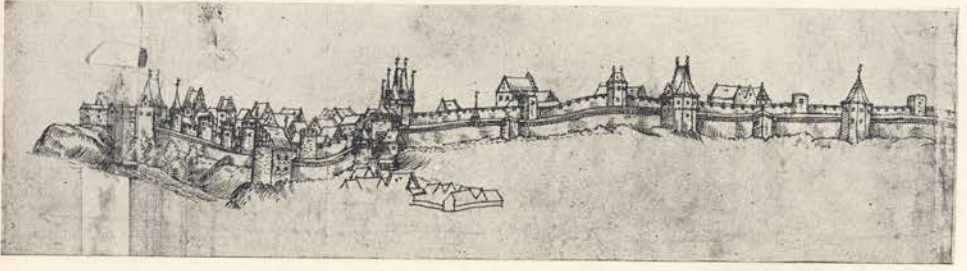
Nuž, vy ševci viery nové,
vámťe přikázáno,
aby kuože zuby táhli
nechajíce sváru.
5 Toť jest prvé.

- Jiné budem spravovati,
sami sebe nechámy:
toť jest písmo nalezeno
za mastnými krámy.
10 Toť jest druhé.
- V pátek budem maso jiesti
a v sobotu také,
v neděli chodiec páliť,
toť jest dielo svaté.
15 Toť jest třetí.
- Vezmúc cepy a palice
budem lidi bíti:
nebesa nám pripravena
v satanový řiti.
20 Toť jest čtvrté.
- Zabím occe nebo bratra,
umyji se v krvi;
pakli mi co máti přídí,
za vrch babu zvikli.
25 Toť jest páté.
- Pobeřme se k dobrým mistróm,
tu bude co bráti;
ve dne i v noci bez přestánie
vždy budem žráti.
30 Toť jest šesté.
- Požádajžme všickni toho,
bychom mohli vzíti
mocí, kvaltem i násilím,
leda my mohli míti.
35 Toť jest sedmé.
- Pobeřme jim ovce, koně
a zajmem jim krávy;
tuť nás budú poklínati
mužie, ženy, báby.
40 Toť jest osmé.

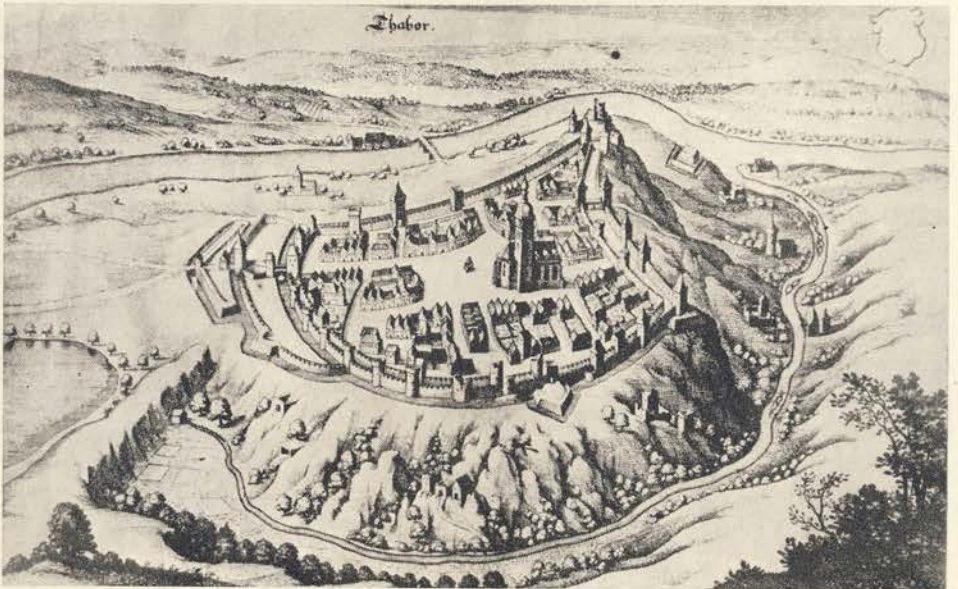

19. Táborské opevnění

20. Tábor r. 1650

Již nebudem víc orati,
ani budem žieti,
jedno vždycky den ode dne
spolu budem přieti.
45 Toť jest deváté.

Bópomozi, milá bratřie,
z té dobré múdrosti,
opustíce všecko dobré,
přídržme se zlosti.
50 Toť jest desáté.

Již sme všecko dokonali,
řečemež spolu: Amen;
srdce sú v nás zkameňala
jakžto pravý kámen,
55 kámen, amen.

2 *vámě* vámť je – 3 *aby táhli* abyste roztahovali – 5 *prvé*: tj. příkázání – 6 *spravovatí* napravovatí, opravovatí – 8 *písmo* zákon, příkázání – 9: za krámy řezníků – 13 *páliti* zapalovati, zakládati požáry – 21 *zabím* *occe* zabiji otce – 23 *přídí* řekne, domluví – 24 *za vrch* za hlavu, za vlasy; *zvikli* zacloumám – 31 *požádajme* požádejmež – 33 *kvaltem* mocí, násilím – 34 *leda* jen když, jen aby – 38 *poklínati* proklínati – 46: pomoz bůh, milí bratři! – 52 *řečemež* (asi m. *rcemež*) řekněme – 53 *sú* *zkameňala* zkameněla

PÍSEŇ DUCHOVNÍ

Vlastními nositeli tohoto básnického druhu, který se později těšil neutuchající oblibě a intenzívně se pěstoval až do nové doby, byli husité. To vyplývalo už ze samé povahy zápasu mezi stranou reformní a reakční, jakož i z podmínek, za nichž se duchovní poezie mohla účinněji rozvíjet. Reakční strana nepřála českému duchovnímu zpěvu jako nebezpečné novotě (svědčí o tom v r. 1408 omezení dovolených českých duchovních písní na čtyři staré, pocházející ještě z dřívějších staletí – Hospodine, pomiluj ny, Svatý Václave, Buoh všemohúci a Jezukriste, štědrý kněže); představovala proto živel statický, uchovávající hlavně výtěžky starší produkce. Naproti tomu husité již svou povahou opozice proti starým řádům byli živlem dynamickým, který se chápal všech prostředků, aby se uplatnil na ulici i v kostele. Proto byly i teoretické spory o českou duchovní píseň a vůbec o lidový zpěv důležitou formou ideového zápasu. Hlavní význam české duchovní písně byl v tom, že umožňovala lidu činně se účastnit bohoslužby, a tím rušila jeho dřívější pasivitu a zmenšovala vzdálenost mezi laikem a knězem. (Zápas o českou duchovní píseň odráží např. traktát *De cantu vulgari* – O zpívání lidu, v. zde na s. 220, a pojednání Václava z Krumlova *De signis hereticorum* – O znameních kacířů, viz zde v 2. sv. v oddíle *Literatura traktátová*.)

Povaha duchovní písně husitské byla určována propagačními účely a uplatňo-

val se v ní proto nejen živý zřetel náboženskodogmatický, ale i neméně živý aspekt sociální, a to v míře tím radikálnější, čím radikálnější byla skupina, v níž píseň vznikla. Přitom na rozkvět duchovní písně husitské působila i mocenská síla, zvláště pak ovládnutí většiny měst, v nichž se mohla duchovní píseň nejlépe rozvíjet. S lidovým zaměřením české duchovní písně byla v těsné souvislosti její forma. Původně převzala (podle vzorů středověké lyriky) umělou trojdílnou strofu s dvěma nápěvy, ale zřetel k lidovému zpěvu vedl k zjednodušení po té stránce, že bylo užíváno pro sloku jen jediného nápěvu (při slokách tříveršových, čtyřveršových i pětiveršových). Písně jsou dochovány mimo nepatrné výjimky bez jmen svých skladatelů.

O velkém bohatství husitské písně svědčí Jistebnický kancionál, nazvaný tak podle místa nálezu, městečka Jistebnice na Táborsku. Tento vzácný pozůstatek husitských písňových sborníků (pochází asi z poloviny 15. století) představuje nejspíš pražskou liturgii strany Jana Želivského, stojící mezi tábořským typem a pražským typem Jakoubka ze Stříbra. Jiný, ale menší soubor husitských písní je zapsán v tzv. Roudnickém kodexu z třetí čtvrtiny 15. století. Přesto však máme dochovánu z bohaté písňové produkce jen nepatrnou část. Z některých písní známe jen začátky, citované pro označení nápěvu, podle něhož se měly zpívat jiné skladby v pozdějších kancionálech.

Z duchovních písní uvádíme několik typických ukázek. První z nich začíná slovy *V nádeji boží mistr Hus Jan*; je nejstarší známou písní o Husovi. Byla velmi oblíbená i v pozdější době, neboť byl podle ní udáván nápěv jiných písní po celou dobu předbělohorskou. Vznikla asi v Praze. Podobné oblíbě se těšila u táborů píseň Jana Čapka o Desateru *Nuž, křesťané viery pravé*, která se brzy šířila z okolí pozdějšího Tábora i do jiných částí země (srov. její parodii na s. 295) a jejíž jednotlivé sloky se osamostatňovaly a zpívaly jako nové písně, zatlačující tak píseň základní.

Další písně souvisí s lidovými poutěmi „na hory“. Skladba proti nadutému kněžstvu *Slýchal-li kto od počátku* vznikla ještě před r. 1419, neboť v ní není dosud zmínky o horách, ale je v ní již vyjádřena nálada doby; píseň začínající slovy *Radujme se dočekavše* je však již přímou výzvou ke schůzím pod širým nebem, na nichž se již lid nespokojuje jen nerušeným přijímáním a kázáním, nýbrž očekává, že přijde na zem sám Kristus a bez užití násilí způsobí touženou všeobecnou nápravu. Tyto dvě písně asi měly společného autora. Jednoduchými prostředky dosahuje mohutného básnického účinku píseň *Hlásný, vuolaj bez přestání*, která rovněž naráží na poutě „na hory“, vyjadřující účinnou zkratku a lidu srozumitelnými obrazy napjaté očekávání brzkého příchodu dne, kdy „pravda bude vévoditi“.

Z jiných písní se značně rozšířila tábořská píseň o přijímání podobojí *Věrní křesťané, silně doufajte*. Stala se jednou z nejpamátelnějších písní 15. století, neboť byla okazalou demonstrací utrakvistického sebevědomí proti všem reakčním silám. R. 1465 po úporné disputaci mezi Rokycanou a Hilariem Litoměřickým byl proti ní z katolické strany napsán celý latinský traktát jako proti písní kacířské a po tomto traktátu byla rozšířena o další sloky. Jiná píseň o přijímání pod obojí způsobou začíná slovy *Kristovoť jest ustavenie*; je to písňové zpracování veršovaného traktátu *Otázka* nyní taková běží. Písně o přijímání podobojí nepochybně souvisely s rostoucím zájmem širokých vrstev o problémy dříve řešené pouze učeným duchovenstvem. Jsou dokladem nového vztahu k duchovní tvorbě, která nemá být pouze modlitbou, nýbrž i prostředkem poučení o teoretických otázkách důležitých pro soudobého člověka. Písňovou formou byl také hájen i propagován příznačný názor radikálních husitských skupin, že se má oltářní svátost podávat i malým

dětem. Táborská píseň *Chvalmež boha vždy dobrého* stojí na pomezí písní o svátosti oltární a o přijímání dítek a je příznačná i tím, že polemizuje proti odpůrcům této novoty.

Jako příklad starého obřadního hymnu, přeloženého tehdy do češtiny a uvedeného tak v národním jazyce do bohoslužby, uvádíme píseň Tomáše Akvinského *Zpievaj jazyk (Pange lingua)*.

V NÁDĚJI BOŽÍ MISTR HUS JAN

V náději boží mistr Hus Jan
České zemi svatým vydán,
jenž jest upálen
pro pravdu boží
5 v Konstancí
od roty biskupské
léta božieho
tisíciého
čtyrstého
10 patnáctého.

Ten jest kázal svaté čtenie,
to dobře Česká země vie;
ale rota kněžská,
kanovnická a mnišská
15 vydali
svědectvie křivé
do Konstancie
na mistra Jana
ze zlosti
20 bez milosti.

Mistr Hus živ byl v spravedlnosti,
hyzdil hříechy, chválil cnosti,
učil přikázání,
prorokování
25 božiemu,
svůj život za to dal,
do nebes se dostal
v náději boží
se všemi
30 zvolenými.

Chceme-li my hriešni tam býti,
mosíme pro pravdu trpěti,
pravdu velebiti,
křivdu tupiti,
35 živu býti
v boze bez pokrytstvie.
Neb pán buoh srdce vie
všech zlých i dobrých
jakžto böh
40 ot věčnosti.

Pane bože, náš stvořiteli,
daj nám mieti dobrú vuoli,
abychom plnili
tvé přikázanie
45 a čtenie
v lásce a v milosti,
sebe posilujíc
tvým tělem svatým
a tvú krví
50 do skončenie.

2: dán České zemi za svatého – 5 v *Konstanci* v *Kostnici* – 11 *svaté čtenie* evangelium – 22 *hyzdil káral* – 30 *zvolenými vyvolenými* (k spasení) – 36 v *boze s bohem*, podle přikázání božích – 37 *vie zná* – 50 *do skončenie* do skonání, do smrti

NUŽ, KŘEŠTANÉ VIERY PRAVÉ

Tato piesen zní vo desateru přikázání božiem a skládal ji kněz Čapek.

Nuž, křesťané viery pravé,
pilnost již přiložme,
ač jsme dřieve nic nedbali,
ale již se snažme
5 boha báti!

Plnimež jeho přikázanie,
jemu se naučiece,
velikét jest pohanění,
ktož uměti nechce
10 boha znáti.

- 15 Dietkyť se v tom neopozdie,
byť ho neuměly,
jednak uslyšíš zpievanie
po ulicech všady
od maličkých.
- 20 Pán böh, aby lid svůj spasil
zákona obého,
přikázanie své ohlásil
skrže sluhu svého
Mojzieše.
- 25 Na dvú dckú kamennú popsal
tu sám svými prsty
a řka: „Jáť jsem böh a tvój pán
vždycky ot věčnosti
i všie říše!“
- 30 Taktot jest popsal Mojzieš
v knihách menovaných
Exodus a řka: „Nebudeš
mieti bohóv jiných.“
Toť jest prvé.
- 35 „Nevezmeš jména božieho
nadarmo nikoli,“
aby oklamal bližnieho,
tohoť buoh nevelí.
Toť jest druhé.
- 40 Šest dní abychom dělali,
pán böh jest ustavil,
protož každý „pomni,
aby den sváteční světil.“
Toť jest třetie.
- 45 „Cti otce svého, matku svú,“
a také „nezabieš,
nesesmilníš, nepokradeš“
pro otplatu věčnú.
Již jich máš sedm.

„Nepromluviš proti svému
bližnímu křivého
svědectví.“ Počti v hromadu,
počna od prvního,
50 toť jest osmé.

Pro otce milostivého
a pro pomstu jeho
„nepožádáš domu bližního
ani ženy jeho.“
55 Toť deváté.

Království božieho dočkáš
a oslavy jeho,
dobře živ jsa „nepožádáš
nic bližního svého.“
60 Toť desáté.

Pane bože, daj svobodu
všem, ktož tě milují,
ať vyznávají tvú pravdu
všudy, kdež jsou koli
65 po křesťanství.

Požádajme všickni toho,
byť nám byl oznámen
bóh otec, syn i duch svatý,
řkúc vespolek: Amen,
70 amen, amen!

2: vynasnažme se, přičiňme se – 8 *pohanění* hanba – 11 *se neopozdíe* nezůstanou pozadu – 13 *jednak* stále – 17 *zákona obého*: Starého i Nového zákona, tj. před příchodem Kristovým i po něm – 21 *na dvě dckú* (duál) na dvou deskách – 25 *i vše říše* i všeho světa – 27-28 *menovaných Exodus* zvaných Exodus (2. kn. Mojžíšova); tam desatero přikázání v kap. 20,3-17 – 33 *aby oklamal* abys oklamal – 37 *jest ustavil* ustanovil – 48 *počti* spočítej – 52 *pro pomstu* pro trest, pro odplatu – 65 *po křesťanství* v křesťanském světě – 67: aby nám byl zjeven, abychom poznali

SLÝCHAL-LI KTO OD POČÁTKA

Slýchal-li kto od počátka
tvoru světa, by pohádka
pravdu kdy přemohla?

5 Pověz to, věrný křesťane,
žide, nekřstěnce, pohane,
jest-li co nad boha?

Křesťan to věru postihne,
že jest pán buoh mimo jiné
radost nevýmluvná.

*

10 Žid, pohan nebo nekřstěný
svým rozumem to rozcení,
že buoh jest nejlepší.

15 Jenž byl, jest, bude na věky,
dobře stvořil věci všechny,
chval jej vše stvoření!

Tak věrie věrní křesťané,
židé znají i pohané,
že nic nad buoh není.

*

20 Poniž není nic lepšího
ani tak dokonalého,
než to, jenž buoh slóve,

pročíž křesťanstvo kazíte
vy, jenž se mistřie činite,
falešným učením?

25 Proto-li ste se učili,
byste tudy sbožie došli
chytrým pochlebenstvím?

*

30 Hedvábně se odieváte,
pravdu boží v posměch máte,
rozkoš zde plodíte.

Ach, přehořké oslepenie,
prokleté vaše umění,
jímž lidi svodíte!

35 Byste se proto učili,
aby pravdu rozmnožili
otce nebeského!

*

Tehdy by pýchy nechali,
ani co jiného dbali,
krom boha samého.

40 Než onen se jedno učil,
kterak by kostel vykupčil
neb dobyl obrokuov.

45 Druhý stojí o chytrosti,
jenž slovú svěcské múdrosti,
žádaje úrokuov.

*

Ti všichni chválé papeže,
neb s ním každý sbožie střeže
svatokupeckého.

50 Od kohož se nám naučiti
přikázanie naplniti,
od boha vydané?

Od papeže či od mistróv,
kněží, mnichóv, kanovníkóv,
té rady falešné?

*

55 Poniž se protivie tomu
bohu nesmierně dobrému,
chtiec nadeň smysliti,

60 ač vyznávají z nich mnozí,
že zákon píti krev boží
všem, i tělo jiesti,

ale nenie prikázáno
od papeže, ni vydáno,
tak s Kristem stolí.

*

65 Ať dábelské oslepenie,
zlého kněžstva zavedenie
hledmež, milá obci,

žeť viac hľadie k nadutému
člověku tak smrtedlnému
než k Ježíšovi.

70 Když tak mohú múdří býti,
bylo jim bohu raditi,
ať by zjednal takto:

*

75 By chudí nikdá nejedli,
ni pijíc nazí chodili,
den s noci nespíe,

než na pány vždy dělali,
bez přestánie jim dávali,
dosti by neměli.

80 Ještěť by se potiežíce,
s kněžími radu vezmúce,
kázali přidati.

*

Nemohú-liť více vzieti,
osla z těla učiniece
člověka chudého,

85   dadieľ jej v ťažké roboty,
          jenž nikdy nejsú z boha ti
          ni z koho dobrého.

          Takt jest úzkost nebožátkóm
          po všech zemiech, zvláště Čechóm,
90   pro kněžstvo naduté.

*

          Nedadieľ čtenie kázati,
          sprostným čísti ni zpievati,
          žel se toho, bože!

          O bohuť nic nechce řeci
95   kněz, pro sbožie chceť se vztéci.
          Ó kněžstvo jidášné,

          to-lis sobě oblíbilo,
          by penieze v měšec hnalo
          věčného zatracenie?

*

100   Ó pro božie umučenie,
          všechno křesťanské sebranie,
          hřiechów želejice,

          křikněmž k bohu tak vesele,
          ať naučí křesťanské krále
105   věrně svůj život vésti,

          ať by, v bohu panujice,
          zevnie hřešníky tupiece,
          mohli s bohem býti.

Amen.

2 *toru* stvoření; *pohádka* smyšlenka, nepravda – 4 *věrný* věřící – 5 *nekřtěnče* nepokřtěný – 9 *nevýmluvná* nevýslovná – 11 *rozcení* ocení, rozpozná – 15 *vše* stvoření všechno tvorstvo – 19 *poniž* neboť – 22 *pročiz* (z *proč již*) proč – 23: vy, kdo ze sebe děláte universitní mistry – 26: abyste tak dosáhli majetku, bohatství – 28 *hedvábně* do hedvábí – 30 *rozkoš* přepych, rozmařilost; *plodíte* provozujete, pěstujete – 33 *svodíte* svádíte – 34 *byste* kéž byste – 35 *aby* abyste – 37 *by* byste – 40 *jedno* jen, pouze – 41: jak by svatokupectvím získal kostel – 42 *obrokuov* důchodů – 43 *stojí* usiluje –

44 *světské* světské (nikoli duchovní) – 45 *úrokuov* ročních platů – 47 *střeže* střeží – 57 *nadeň smysliti* vyniknout nad něj rozumem – 62 *vydáno* vyhlášeno – 63 *stolí* stolují – 65 *zavedenie* podvod – 67-68: že více dbají o nadutého člověka (tj. o papeže) – 72 *ať by zjednal* aby zařídil – 73 *by* kdyby – 75 *den s nocí* ve dne ani v noci – 79 *se potiežice* když by se vyptali – 85 *dadieľ* dají, uvrhnou – 91 *nedadieľ* nedají, nedovolí; *čtenie* evangelium, Písmo svaté – 92 *sprostaým* prostým, chudým – 93 *žel se toho* slituj se nad tím – 95 *chceľ se vzteci* vztekl by se, pomínil by se smysly – 96 *jidášné* jidášské – 101 *křesťanské sebránie* sbor všeho křesťanstva, křesťanstvo – 105 *věrně* podle víry (křesťanské) – 107 *zevnie* zjevné, veřejné; *tupiece* kárajíce

RADUJME SE DOČEKAVŠE

Radujme se dočekavše,
zákon boží již poznavše,
bohu na čest se sebravše

5 k hodóm beránka slavného,
ot hříechóv všech nevinného,
za nás obětovaného.

Blaze, ktož budú zvedeni,
k oběti té přiblížení,
od hříechóv jsúc odtrženi,

10 poslúchajíc boha na tom,
což jest mluvil k svým prorokóm
i také k svým apoštolóm.

15 Neb jest buoh k proroku mluvil,
Ezechielovi zjevil,
že jest tu obět učinil

řka: Sberťe se i přiblížte se
a všudy se svolávajte
a obět mi obětujte,

20 kterúž já vám obětují,
obět velikú na hory,
nedbajtež na zlých úkory.

Tělo obětujíc jezte
a krev spolu všickni píte,
dokud se nenasytíte!

- 25 Také Izaiáš praví,
že všem lidem buoh učíní,
na hoře hody připraví.
- To opět die Ezechiel,
jenž jest zjevení božie měl,
30 o zlých pastýřích pověděl,
že jim bůh káže přestati
a ovcem jich panovati
a jimi se nekrmiti,
- nebo je chce vysvoboditi
35 a z hrdla jich vytrhnúti
a sám je na horách pásti,
což zahynulo, shledati,
a což zašlo, to navésti,
a což zlámáno, ztvrditi.
- 40 Jakož prorok opět praví,
Izaiáš to tak svědčí,
že pójdu k té hoře mnozí
řkúc: Vstupme na horu boží,
ať nás tam svým cestám učí
45 Toť nám svědčie ti proroci.
Toho nám příklad ukázán,
že jest na hoře zákon dán
a od Krista nový učen.
- Lid chleby na hoře krmen,
50 když jest byl k tomu způsoben,
od Krista na púšť veden.
Protož se zlí neprotivte,
ale na hory vyjděte,
tu se pravdě naučíte.
- 55 Nebť jest Kristus tak přikázal,
když na hoře prorokoval,
o zboření chrámu kázal

řka: Ktož budete v křesťanství,
60 utiekajte k horám rychle
pro zámutki velmi truchlé!

Smiluj se nad námi, pane,
neb tebe smutni čekáme,
budiž naše v jitře ráme!

65 Neb náš život velmi raněn,
od dobrého jest obnažen,
račiž nás spasiti! Amen.

3 se sebravše shromáždívše se – 4: k hodům velikonočního beránka (symbol Krista) – 7 zvedení (m. vzvedení) připraveni – 14 Ezechielovi: narážka na biblické Ezechielovo proroctví (Ezech. 39, 17) – 21 úkory příkoří, křivdy – 25 Izaiáš praví: srov. Iz. 25,6 – 28 opět die Ezechiel: srov. Ezech. 34,1n. – 35 z hrdla jich z moci jich (pastýřů) – 38 navésti uvésti do původního stavu, obnoviti – 39 ztvrditi utvrditi, upevniti – 41 Izaiáš to tak svědčí: srov. Iz. 2,3 – 47: na hoře Sinaj dostal podle bible Mojžíš od boha desatero přikázání – 48: vztahuje se na kázání na hoře (srov. Mat. 5) – 49: narážka na biblický zázrak o rozmnožení chlebů a nasycení zástupů (srov. Mat. 15,29-38) – 50 způsoben připraven – 56-60: srov. Mat. 24,1-16 – 58 v křesťanství v křesťanském světě – 60 pro zámutki pro zármutky, utrpení – 63: buď nám pro budoucnost oporou – 65: je zbaven dobrého

HLÁSNÝ, VUOLAJ BEZ PŘESTÁNÍ

Hlásný, vuolaj bez přestání,
jenž pravdy máš seznání,
opatruj, ať vždy není
hradu vztečení.

5 Nepřítel máš příliš dosti,
túlajíc v své zlosti,
zda by mohli dojíti,
hradu moc míti.

10 Hlásný, vuolaj velmi pilně
a nebudeš omylně
zklamán předivně.

Vezmi vína, vuody, chleba,
anebť přide ta hodina,
žeť bude třeba.

*

15 Milý hlásný, nespíž nyní,
patriž hvězd svých ztracení,
denice již vychodí,
měsíc zachodí.

20 Běží čas, v němž velmi stydne
a snad brzy přimrzne,
rúče vezmi oděv svůj,
oděj se a stuoj.

*

25 Vzhlédni vzhuoru, také doluov,
opatriž mnoho sokuov,
ano súdí i mútí
beze všech rokóv.

30 Zvěstujž den příští pána svého
a velikú moc jeho,
jenž vskóře sejde doluov,
přikážeť domuov.

*

Slunce z huory vychodí,
spánlivým hlásným škodí,
že jsú časem nevolali,
pána hněvali.

35 Veliký pán hradu toho
otíže hlásného,
dobře-li jest ostříhal
hradu jeho.

*

40 K horám pójdú a plačice,
přikrytí žádajíce,
by nebylo vidění
hrozného súžení.

Pravda bude vévoditi,
křivda věčně tupiti.

45 Člověče, hlediž na to,
beř na pamět to!

*

Moji hlásní
hlad, zimu trpí,
i vězením je tupí,
50 jako by neslýchali:

Námenšímu co ste zděli,
všecko ste mně učinili;
ach, konečný již ten hlas:
Amen, neznám vás.

*

55 Spánlivým ukáže místo tmavé,
v kterémž jsou nedostatkové,
pláč i zubóm škřípění
bez polehčení.

60 Do zahrady přerozkošné
káže bdícím vstúpiti,
aby s pánem bydlili,
radost vždy měli.

*

Protož bděte vždy a volajte:
Brzkát přide hodina,
65 že by rád, by nebyla
vina zjevena.

Všeckoť tu bude popsáno,
ani co obmeškáno,
co se tajně činilo
70 anebo myslilo. Amen.

2: který znáš pravdu – 3-4: dbej, aby nikdy nedošlo k dobytí hradu – 6: kteří se ve své zlobě potloukají (okolo hradu) – 7 *dojiti* dosáhnouti toho – 8 *moc míti* zmocnit se – 16 *ztracení* zhasnutí – 19 *stydne* stává se chladno – 21 *rúče* rychle, spěšně, hbitě – 24 *opatřič* pohlédni, podívej se – 25 *ano* kterak, jak; *mútt* trápí, působí útrapy

- 26: beze všeho soudního jednání - 27 *přísťi* příchodu - 29 *vsťkóře* záhy, co nevidět; *doluov* dolů - 30: poručí ti jít domů - 32 *spánlivým* ospalým, nebdělým - 33 *časem* v pravý čas - 36 *otľže* oťáže se - 40: žádajíce, aby je přikryly (tj. hory), srov. Luk. 23,30 - 41-42: aby nebylo vidět hrozné soužení - 51: nejmenšimu co jste učinili (podle Mat. 25, 40n.) - 53 *konečňý* poslední, na posledním soudu - 65: že by byl člověk rád, aby nebyla - 68 *obmeškáno* vynecháno

VĚRNÍ KŘESTANÉ, SILNĚ DOUFAJTE

Věrní křestané, silně doufajte,
o Kristově večeri nepochybujte,
ani přivolujte
lidem od ďabla svedeným
5 a kacieřóm úhlavným,
jenž pokútně mluvie

a řkúc, byť to byl blud a omylnost,
tělo pána Ježíše, v němž jest všeccka cnost,
posvátně přijímati.
10 Ó prokletá slepoto,
mieti v uohyzdnosti to,
což Kristus ustavill

Na poslední večeri,
sedě s bratří svými,
15 dal jim své tělo jiesti
a z kalicha krev píti:
Čiňte pamatovánie
o mém umučení
do mého přístie!

*

20 Toho máš duovod ze čtenie stalý,
že čtyřie evangelisti na tom se sjednali,
pevně potvrdili:
Matúš, Marek, Jan, Lukáš,
čtyři pevné svědky máš,
25 proč je zamietáš?

Snad pro omylnost papežských nálezkuov,
těch kněží povýšených, falešných prorokuov,
biskupuov, kardináluov?

30 Nedajte se svoditi,
kto chcie práve věřiti
svatému čtení!

Lépeť jest poslúchati
stvořitele svého
nežli stvořenie jeho,
35 člověka smrtedlného,
jakož svatý Pavel die
v knihách k uobci korintcké
i ke všem věrným.

3 ani přivolujte ani nedávejte za pravdu, nepovažujte za pravdivé, co říkají – 5 úhlavným zatvrzelým – 6 pokútne skrytě, tajně (zde míněno oficiální učení) – 7 byt to byl že je to; omylnost omyl, klam – 11 mieti v uohyzdnosti považovati za špatné, oškliviti si – 12 ustavil ustanovil – 17 pamatování památku, upomínku – 19 do přístie do příchodu – 20 duvod důkaz; stalý vyvozený – 21 se sjednali sjednotili se – 26 nálezkuov výmyslů, smyšlenek (Písmem nepodložených) – 29 svoditi sváděti – 30 práve správně – 31 svatému čtení evangeliu, Písmu – 35 člověka smrtedlného: tj. papeže – 37: spr. Skutk. 5,29 (nikoli v listu Korintským)

KRISTOVOŤ JEST USTAVENIE

Kristovoť jest ustavenie
všem věrným v ohlášení,
svatý Matěj jest svědek,
že Kristus u Veliký čtvrtek,
5 vzem chléb žehnal, potom lámal
i svým učedníkóm dával

a řekl: Vezměte a jezte,
toť jest tělo mé zajisté.
Potom také kalich jest vzal
10 a bohu otci jest chválu vzdal.
Řekl jest: Píte všichni z něho,
toť krev zákona nového.

Svatý Pavel také píše
řka: Jáť jsem vzal ot Ježíše
15 to, cožť jsem Korintóm vydal,
pána Krista sem v tom následoval,
že Ježíš před umučením
v tu noc a před svým zrazením

20 vzem chléb žehnal, potom lámal
a svým učedníkóm dával
a řekl: Vezměte a jezte,
neb jestiř to tělo mé zajisté.
Potom také kalich jest vzal,
kdyřto jest byl odvečeřal.

25 Protoř kolikrát kolivěk
jéte chléb neb kalich piete,
smrt Kristovu vyznáváte,
doniř nepřiřde. A to vařte,
žeř má státi a trvati
30 až právě do dne súdného.

Ač kolivěk Kristus celý
jestiř pod způsobem obým,
vřak ne darmo dáván bývá
lidem pod způsobama oběma,
35 ale jestiř to podobné,
lidu velmi úžitečné,

zvlářtě tělo bořie jiesti
a krev jeho zvlářtě píti.
Těla zvlářtě přiřímanie
40 jest tělu našemu na spasenie
a krve jeho svaté pitie
naří duři na obmytie.

Protoř, najmilejši bratřie,
bořie ustavenie plňme,
45 pánu se v tom neprotivme,
ale téř i my sami čiňme,
coř jest Kristus nám učinił
a nám na přiřklad ostavił.

A kdyř to budem činiti
50 a zákon jeho plniti
a hřiechów se varovati,
budem s ním na věky kralovati.
Smiluj se nad námi, pane,
ať již zlost v lidech přestane.

1 *ustavenie* rozhodnutí, ustanovení – 2: na vědomí dané všem věřícím – 3 *Matěj*: evangelista Matouš (Mat. 26,26n.) – 4 *Veliký čtvrtek* Zelený čtvrtek (velikonoční) – 5 *vzem vzav* – 12 *zákona nového* nové úmluvy (mezi bohem a lidstvem) – 15 *Korintóm* Korintským (srov. 1 Kor. 11,23n.); *jsem vydal* odevzdal, oznámil jsem – 24 *jest byl odvečeřal* dovečeřel, skončil večeři – 28 *doniž nepříjde* dokud nepříjde (tj. Kristus znovu na svět) – 32 *obým* obojím – 35 *podobné* vhodné, správné – 54 *zlost* zlo, zloba

CHVALMEŽ BOHA VŽDY DOBRÉHO

Tato píseň znie, kterak milý pán bůh nás svými dary divně daruje
a k své svaté večeři zóve.

Chvalmež boha vždy dobrého,
všem hříšným milostivého,
otce nebeského.

5 Chvalmež také syna jeho,
na věky požehnaného,
i ducha svatého,

jenž tak z své milosti božie
rozdává z nebes své sbožie
každému věrnému.

*

10 Buď to starý nebo mladý,
otvierať ihned poklady
i rozdá každému.

15 Nic sám sobě neosobí,
všef vóbec s námi rozdělí,
najviece pokornému.

Ó přelišná tvá milosti,
dobrý bože, neměls dosti,
i cos nám učinil!

*

20 Maje syna jediného,
toho převelmi milého
a v božství rovného,

dals nám jeho na tom světě,
krev, tělo v dvojí podstatě
k životu věčnému,

25 abychom ho požívali,
jedúc, pijíc děkovali
pánu nebeskému.

*

30 Skrze jeho svaté tělo
i krev, ješto tekla z něho,
připrav nás k dobrému.

Starší, počnětež zpievati,
ať se vás neutekú děti
pospiechajíc k bohu.

35 Chtiece s bohem hodovati,
musíť dietky dokonati
večeři duostojnú.

*

Křikněmž všichni vóbec spolu,
nebť nás zuove k svému stolu,
ode všech chce tomu.

40 Radujme se, nebožátka,
vy všeckna malá robátka,
na hody jsúc zváni:

45 ať vám dá své tělo za to,
jenž jest dražše nežli zlato,
s pokorú maličkým.

*

Ej milý tatičku z nebe,
my hříšní prosíme tebe,
smiluj se nad námi!

50 My, malitká tvá čeládka,
jimžs ty otec od počátka,
pokrmu žádáme:

Daj chléb, pokrm těla svého,
daj krev z kalicha svatého,
ať tě tak poznáme.

*

55 Nehoršiž se na tom, kněže,
jedniem slovem zavázal jest
Kristus vóbec všeckny

60 a řka: V život nevendete,
jedno jiesti mě budete
a krev píti všichni.

I co nám již odpoviete,
proč nám spasenie bráníte,
ani sme nevinni?

*

65 Myť nedbáme na obyčej
kterak koli zastaralý,
kterýžť pravdu tupí.

Již obyčej pravdě postup,
praví cierkve veliký slúp,
Cyprián ten svatý.

70 Však z úst malých nemluvňátek
i jiných malých dětátek
dějeť se bohu čest.

*

75 Toť praví David, prorok ten,
kterýž nebrání všem dětem
k Ježíšovi jíti,

těla jeho požívati,
krve svaté také píti
s stolu posvátného.

80 Dietek jest královstvie božie,
kterým cierkve svaté sbožie
nemá přeno býti:

*

Toť jest tělo božie a křest,
ta dvoje obecná svátost
má všem dána býti.

85 Té kdež mohú tak dojiti,
taktěž staří, jakžto děti,
majíf obě bráti.

90 Nehcete-li aspoň staří,
leknúce se božie tváři,
maličkým odpustel

*

Učte, vedte i rozkažte
i sami se na to snažte,
k Kristu se přikažte.

95 Prosmež všichni hospodina,
ať jeho věrná rodina
viec nezajde v plamen,

ale tělo svého syna,
ať dá krev věčného vína.
Řcemež všichni: Amen!

Nadpis: *divně daruje* podivuhodně obdarovává – 8 *sbožie* majetek, bohatství – 13 *sobě neosobí* nepřivlastní si, neponechá si – 14 *vóbec* bez rozdílu – 31 *starší* dospělí – 32 *ať se vás neutekú* ať od vás neutečou – 39: přeje si toho ode všech – 49: my, tvá drobotina, tvé děti – 58-60: srov. Mat. 26,28n. – 58 *v život nevendete* nevejdete do života (tj. věčného) – 59 *jedno* jen jestliže – 62 *spasenie bráníte* překážíte v spasení – 63: jsme-li nevinní – 67 *postup* ustup – 69 *Cyprián*: africký církevní učitel a mučedník z 3. stol. – 70-72: srov. Ž. 8,3 – 72: vzdává se bohu pocta – 81 *přeno bítí* být upíráno – 83 *obecná svátost*: táboři uznávali za všeobecně nutné a platné svátosti jen křest a přijímání – 93: zavažte se poslušností Kristovi

ZPIEVAJ JAZYK

Zpievaj jazyk oslavného
tajnosť tela božieho
i krve pána predraheho,
kterúž za svet vylil jest,
5 pro clovka hrešiciego
velmi ponížil se jest.

Nám narozen, nám jest i dán
z neporušene panny
a na svetě zde obcoval,
10 rozsievaje slovo své,
v prodlení svého bydlenie
vzalť jest divné skonanie.

Na posledni svú večeri
sedě s svými bratřimi,
15 zachovávaje u plně
zákon starého věku,
pokrm dvanáctému hluku
dal se jest sám svú rukú.

Syn boží nám svaté tělo
20 slovem z chleba učinil
i také z vína svú krev dal;
nedostačí-liť smysl náš
k vyznání srdce čistého,
stačíť úmysl věrného.

Protož té drahé svátosti
25 klanějme se poctivě
a zákon starého věku
stup novému clovku,
viera nás čiň dostatečna,
30 což smyslové nestihnú.

Otcí bohu, jeho synu
chvála, jasné zpievanie,
spasenie jest i moc jeho
i také požehnanie;

35 milému svatému duchu
rovné buď pochválenie.
Amen.

1 *oslavného* slavného, oslaveného (gloriosi) – 2 *tajnosť* tajemství – 11-12: svůj pobyt na zemi uzavřel podivuhodným koncem (sui moras incolatus miro clausit ordine) – 16: Starý zákon – 17 *pokrm* za pokrm; *dvanáctému hluku* zástupu dvanácti apoštolů (turbae duodenae) – 24 *věrného* věřícího (sola fides sufficit) – 26 *pocivě* uctivě – 28 *stup* (m. *sstup*) ustup (cedat) – 29-30: víra nechť nám dodává síl tam, kde smysly nepostačují (praestet fides supplementum sensuum defectui) – 32 *jasné zpievanie* chvalo zpěv (iubilatio)

PÍSEŇ VÁLEČNÁ

Odhodlání k boji obsahuje již píseň proti arcibiskupu Zbyňkovi *Slyšte, rytieři boží*. Výzva k „rytířům božím“, aby se připravili k boji, rozumí se sice zatím ve smyslu duchovním, proti Antikristovi a jeho stoupcům, ale stačilo, aby přišel zápalnější podnět, a z rytířů duchovních se stali skuteční vojáci. Narážky v přímém oslovení arcibiskupa Zbyňka kladou píseň do let 1410-1411, již po spálení Viklefových knih (16. července 1410), a přiřazují ji k satirickým písním proti tomuto činu. Zdá se však, že ztratila svou aktualitu brzkou Zbyňkovou smrtí (1411) a záhy zapadla.

Z Nového Města patrně vyšla výzva k boji Starému Městu pražskému *Povstaň, povstaň, Veliké Město pražské*. Vznikla snad před polovinou května 1420, v době, kdy ještě Staré Město bylo ochotno jednat s králem Zikmundem. Novoměstští, odhodlání již napřed k odporu, obraceli se patrně touto písní v kritické chvíli k Starému Městu (zvanému tehdy též Veliké Město pražské), o něž v nastávajícím konfliktu se Zikmundem nejvíce šlo.

Nejslavnější a obecně nejznámější válečná píseň husitská, která se stala v pozdějších stoletích symbolem celého revolučního vzepětí, je tábořská píseň *Ktož jsú boží bojovníci*, zvaná též válečnou písní Žižkovou. Tento název však neznáčí, že by Žižka sám byl jejím autorem, nýbrž že vystihuje ducha Žižkova i jeho vojska; tak ji pojímala i stará utrakvistická tradice. Původcem skladby nebyl ani Bohuslav z Čechtice, jemuž byla připisována podle nejasné poznámky v tzv. Jenském kodexu; i domněni, že by autorství nejlépe příslušelo známému skladateli tábořských písní Janu Čapkoví, je pouhým dohadem. Trojdílná sloka této písně se časem zjednodušila, a to tak, že byla přeměněna na tři pětiveršové sloky s jednotným nápěvem původního versu (ke čtyřem veršům původní repetice byl proto přidán pátý verš).

Píseň *Ktož jsú boží bojovníci* se zpívala patrně těsně před bitvou; poukazuje k tomu její obsah (souhrn pokynů, jak si v boji počínat; proto bývá také charakterizována jako vojenský řád v malém). Naproti tomu píseň *Dietky, v hromadu se senděme* byla složena k uvítání vítězů. Zmínka o dětech a snad i oslovení „bratří“ je charakteristický znak původu tábořského.

SLYŠTE, RYTIEŘI BOŽÍ

Slyšte, rytieři boží,
připravte se již k boji,

chválu boží ku pokoji
statečně zpievajte!

5 Antikristus již chodí,
zapálenú péči vodi,
kněžstvo hrdé již plodí,
probuoh znamenajte!

10 Aby čtenie nekázali,
pány světa aby byli,
apoštoly v smiech měli,
jimž pilně přikázal.

*

15 I cožs se, Zbyňku, tak zpořil,
na kněží se tak obořil,
pravdu Krista umořil,
jenž tě v srdce hnětla?

20 Antikristu aby dvořil,
s kanovníky se svolil,
pokorným se protivil,
neb máš málo světla.

*

Zajiec se dřiev zabýval
a již se tak vzhóru vzpal,
aby na lva nic nedbal,
což jemu přikáže.

25 Bože, rad lvu, ať vstane,
zlosti kněžské roztrhne,
zákon Kristův navede,
rci, ať húsky káží!

30 Jest příslovie staré, dobré:
Plémě české poctivé
nelze, by bylo bludné,
všecky země pějí.

*

Tráva, kvietie i povětríe
plač hlúposti člověče,
35 zlato, kamenie drahé,
poželejte s námi!

Anjelé, archanjelé,
vy Kristovi manželé,
tróni, apoštolové,
40 poželejte s námi!

Ať trojice svatá
toho skrze tělo Krista
i svatých zaslúženie
věrným nedá zahubenie.
45 Amen.

1 *rytieři* bojovníci – 6: vyvíjí vášnivé úsilí, horlivou péčí – 7 *plodí* rozmnožuje, podporuje – 8 *znamenaňte* dejte pozor, všimněte si – 9 *čtenie* evangelium, Písmo svaté – 13 *Zbyňku*: Zbyněk Zajíc z Hazmburka, pražský arcibiskup; *cožs se zpořil* (m. *vzpořil*) proč ses postavil na odpor – 14 *na kněži*: kteří sympatizovali s reformním hnutím – 17 *aby dvořil* abys sloužil – 18 *se svolil* spojil ses, dohodl ses – 20: chybí ti osvětlení duchem svatým – 21 *se zabýval* počínal si zpupně, překračoval míru – 22 *se vzpal* vzepjal se, postavil se na odpor – 23: že nic nedbá na lva, tj. na krále Václava IV.; s ním se dostal arcibiskup do prudkého sporu, uprchl před jeho hněvem 1411 do Uher a tam téhož roku zemřel – 26: učiní přítrž zlobě kněžské – 27 *navede* nastolí – 28 *húsky* přívrženci Husovi, husité – 29-31: srov. též zde na s. 441 pozn. 68-72 – 36 *poželejte* politujte – 39 *tróni*: andělé vyšší andělské hierarchie – 43 *zaslúženie* zásluhy – 44: nedá zahynout věřícím

POVSTAŇ, POVSTAŇ, VELIKÉ MĚSTO PRAŽSKÉ

Povstaň, povstaň, Veliké Město pražské,
všeckna říše věrná této země České,
rytieřské pohlavie i všeckny moci zemské

5 proti tomu králi babylonskému,
ještoť hrozí městu jerusalémskému,
pražské obci i mnohému lidu věrnému.

*

Vezmiž na pomoc krále najvyššého,
proti tvým nepřátelóm velmi silného,
ještoť nenie na všem světě nadeň větčého,

- 10   neb se jemu líbíš tohoto léta,
         že potlačuješ marnost pyšného světa,
         neb požíváš ovoce věčného života.

*

- Zruš Nabuchodonosorovu sochu,
         hada měděného, jenž nad boha ctiechu,
15   chtiec, aby neduhóv sbyli, jemu se klaněli.

         Nerodiž se báti krále uherského,
         ještoť jest na mále cti i chvály jeho,
         nebť bude přemožen od lidu pokorného.

*

- Judith vdova Oloferna mocného
20   přemohlať jest pokorú života svého
         a jeho mečem stala hlavu v stanu jeho.

         Protož sobě zvol krále šlechetného,
         ještoť by byl přítel zákona božieho,
         ať by porazil Oloferna ukrutného

*

- 25   a porazil božieho nepřítele,
         Antikrista, falešné jeho učitele,
         ať nekáží více bludóv v svatém kostele.

- Vzdajmež bohu chválu israhelskému,
         nade všecky bohy bohu velikému,
30   prosiec, ať dá mír a pokoj lidu českému.
         Amen.

2 *všeckna říše* celá obec, všichni obyvatelé – 3 *rytieřské pohlavie* stav rytířský (nebo ve významu „rytířů božích“ jako v předchozí písni) – 4 *proti králi babylonskému*: proti Zikmundovi (obraz.) – 5 *městu jerusalémskému*: Praze (obraz.) – 7 *krále najvyššieho*: boha – 9 *nadeň* nad něj – 12: neboť žiješ tak, aby sis zasloužilo život věčný – 13 *Nabuchodonosorovu sochu*: Nabuchodonosor, král babylónský (605–562 př. n. l.), dobyl třikrát Jeruzaléma a odvedl obyvatelstvo do zajetí babylónského – 14 *hada měděného*: podle Num. 21,9 vztyčil Mojžíš měděného hada na poušti, snad jako symbol vítězství nad zlem. Později Židé tohoto hada uctívali jako modlu, a proto jej král

Ezechiáš zničil (4 Král. 18,4); jak Nabuchodonosorova socha, tak i měděný had symbolicky označují zde světskou moc a vnější nádheru římské církve; *jenž jež* (tj. sochu a hada); *ctiechu* ctili – 15 *aby neduhóv sbyli* aby se zbavili chorob – 16 *nerodiž se báti* neboj se; *krále uherského*: Zikmunda – 17: jehož čest a sláva se chýlí ke konci – 19-21 *Judith*; židovská žena, která podle bible zabila asyrského vojevůdce Holoferna a tím zachránila město Betulii – 24 *ať by* aby – 27 *v svatém kostele* v svaté církvi

KTOŽ JSÚ BOŽÍ BOJOVNÍCI

Ktož jsú boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od boha pomoci
a ufajte v něho,
5 že konečně vždycky s ním svítězíte.

Kristusť vám za škody stojí,
stokrát viac sľubuje,
pakli kto proň život složí,
věčný mieti bude;
10 blaze každému, ktož na pravdě sende.

Tenť pán velíť se nebáti
záhubcí tělesných,
velíť i život složiti
pro lásku svých bližních.

*

15 Protož střelci, kopiníci
řádu rytieřského,
sudličníci a cepníci
lidu rozličného,
pomnětež všichni na pána štědrého!

20 Nepřátel se nelekajte,
na množstvie nehľadte,
pána svého v srdci mějte,
proň a s ním bojujte
a před nepřátely neutiekajte!

25 Dávno Čechové říekali
a příslovie měli,

že podlé dobrého pána
dobrá jiezda bývá.

*

30 Vy pakosti a drabanti,
na duše pomněte,
pro lakomstvie a lúpeže
životów netraťte
a na kořistech se nezastavujte!

35 Heslo všichni pamatujte,
kterěž vám vydáno,
svých hauptmanów pozorujte,
retuj druh druhého,
hlediž a drž se každý šiku svého!

40 A s tím vesele křikněte
řkúc: Na ně, hr na ně!
Bran svú rukama chutnajte,
bóh pán náš, křikněte!

4 *ufajte* doufejte, spoléhejte – 10 *na pravdě sende* zemře za pravdu – 12 *záhubci tělesných* těch, kteří hubí tělo – 15 *kopinici* bojovníci s kopím – 17 *sudličníci a cepníci* bojovníci se sudlicí a s cepem – 27 *podlé* vedle, pod vedením – 28 *jiezda* válečná výprava – 29 *pakosti a drabanti* záškodníci, neozbrojený lid provázející vojsko – 32 *životów netraťte* zbytečně neutrácejte své životy – 36: dbejte příkazů svých velitelů – 37 *retuj* ochraňuj, vysvobozuj – 41 *bran... chutnajte* zbraň... uchopte, pevně tiskněte

DIETKY, V HROMADU SE SENDĚME

Dietky, v hromadu se senděme,
proti bratří podme,
příkladem Melchisedechovým
chléb a víno nesme!
5 Po nepřátelském svítězení
již bratří přivítajmež!

David když porazil Goliáše,
k Jeruzalému se vracováše,
z měst mnohých proti němu vyšli,
10 slavně přivítali.

.....
.....

15 Piesnici novú již zpievajme,
v bohu se radujíc,
a pánu bohu poděkujme,
bratří přivítajíc!
Po nepřátelském svítěžení
vítajte, bratřie milí!

20 Již jsme vždy od boha dočekali,
čehož jsme našim bratřím žádali.
Protož, bratře milí, vítajte,
vítajte, vítajte!
Po nepřátelském . . . . .
. . . . .

25 Poďmež spolu a provodmež se
do domu božieho
a z darovanie rozličného
zvlášť pochvalme jeho!
Po nepřátelském . . . . .
30 . . . . .

35 Ne nám, hospodine, ne nám,
neb což jsi ráčil, tos učinil sám,
budiž tvému jménu čest,
chvála na věky věkoma!
Po nepřátelském svítěžení
vítajte, bratřie milí,

již spolu vítajte!

1 se senděme sejděme se – 2 proti bratří vstříc bratřím – 3 příkladem Melchisedechovým: Melchisedech podle bible požehnal Abrahámovi, vracejícímu se z vítězného boje – 5: po vítězství nad nepřáteli – 8 se vracováše vracel se – 13 piesnici písničku – 25 provodmež se doprovodme se – 26 do domu božieho do kostela – 27 z darovanie rozličného za rozličné dary

PÍSEŇ HISTORICKÁ

Na rozdíl od veršovaných kronik a od písní časových jde o skladby, které chtěly zajímavou událost sdělit lidovým vrstvám. Hrály tedy do jisté míry podobnou úlohu jako noviny. Protože se mohly snadno vtisknout do paměti publika, stávaly se prostředkem agitace, a proto se neomezovaly na pouhé objektivní podání událostí, nýbrž spojovaly s informativním poučením i cíle stranické.

Pro způsob vzniku a rozšíření tohoto literárního druhu je charakteristická

píseň o bitvě na Vítkově *Dietky, bohu zpievajme*. Tato skladba vznikla (jak víme od Vavřince z Březové) hned v den vítězství 14. července 1420; složil ji tábořský kněz Jan Čapek na poděkování bohu za tak veliké vítězství a nacvičil ji s dětmi, které se pak ráno rozběhly po ulicích a zpívaly „novou píseň“.

Pozdější fázi husitského hnutí odráží píseň o převratu v Praze r. 1427, začínající slovy *Z dobrého jména Čechové* a označovaná též názvem *O zajetí Zikmunda Korybuta*. Složil ji nejspíše některý příslušník pravice husitské strany Příbramovy. Skladba se poutá k násilnému převratu na Zelený čtvrtek (17. dubna) 1427, k němuž se odhodlali horlivější utrakvisté (za účasti Jana Rokycany) proti vládnoucí pražské straně; tato strana stála za litevským knížetem Zikmundem Korybutem, designovaným za českého krále a usilujícím o dohodu s papežem. Přebrot se zdařil a jeho ohlasem je uvedena píseň stranicí Korybutovi. Podobných písní o různých událostech vznikalo nepochybně víc.

DIETKY, BOHU ZPIEVAJME

Dietky, bohu zpievajme,
jemu čest, chválu vzdajme
i s staršími.

5 Neb Němce, Mišněny, Uhry,
Šváby, Rakušany,
poběhlé Čechy

zarmútil, zastrašil i rozehnal
ot dítek malých,

10 onoho sem, onoho tam,
k utěšení svých milých stálých.

Milý otče, přijmi chválu
ot Čechuov věrných.

Chvalmež boha s veselím,
toť nám všem pismo velí.

4 *Neb Němce*...: účastníky Zikmundovy křížácké výpravy, která skončila porážkou na Vítkově – 6 *poběhlé* odpadlé, zpronevěřilé – 10 *stálých* vytrvalých – 13-14: asi později dodané verše ze starší písně Buoh všemohúci (srov. náš Výbor I, s. 420)

(O ZAJETÍ ZIKMUNDA KORYBUTA)

Z dobrého jména Čechové,
všudy slovuťní rekové,

želejte pražské příhody,
jejie nenabyté škody!

5 Nebť jako naše mátě jest,
měli jsme jie všudy čest;
ale již kněžstvo všetečné
dalo ji v slovo ohyzdné.

10 Mistr Jakúbek, kněz Rokycan,
Lupáč, Ožeh, kněz Jaroslav,
ten den u Veliký čtvrtek
spáchachuf šeradný skutek.

15 Slichuf o ctné knieže pikel,
dobrymf jest lidem toho žel,
ještoť to s jich nenie vuolí,
než srdceť je proto bolí.

20 Již jsme toho dočekali,
což jsú nám kněžie zjednali:
mnohé lidi zachovalé
šeradně zradú zmazali.

Takť jsú ten řád i dolili,
se všim nás světem svadili,
když jsme již Polsko ztratili,
odkudž jsme dřev pomoc měli.

25 Oníť na to nic netbají,
v Prazeť se dobře schovají;
na toť se často neptají,
kterak se sedláci mají.

30 Tužť na neřády volají,
když obec na ruce mají,
a na smrt se vydávají,
ale z Prahy nechvátají.

35 Kdyžť by kněz z Prahy jíti měl
a houfuov s sebu neviděl,
inheďť die, že by neprospěl,
ačť by pak pro buoh smrt trpěl.

Nalezneť omluv bez čísla
řka: Má hodina nepřišla!
Jakoť tak rádi říekají,
40 když před strachem utiekají.

Na rathauziecht by radili
a samiť by se vadili:
jakož to věc jest očitá,
že se dva těžce smluvíta.

45 Než by své vuole neměli,
radějšeť by to viděli,
byť se lidé zrazovali
a napořád mordovali.

Již také z svěckého sboru
50 najprv menujme Rozvoru,
on čelo vedl, a Svojíše
miesto nebožce Jidáše.

Sediec v středu za obědem
se ctným kniežetem Zigmundem,
55 tu se s ním pilně radili,
by masa k hodóm dobyli.

On jim k jich vieře poručil,
jakož jim nad jiné věřil:
Což vy učiníta koli,
60 to jest všecko po mé vuoli.

S večera z města vyjedúc,
jeho vše tajemstvie vědúc,
vrátie se ráno do Prahy,
vedúc s sebú jeho vrahy.

65 Káži k šturmu udeřiti
a jmú se lidí búřiti;
kněžie tynšті nemeškají
s bohem na rynek vyskočiti

volajíc: Dobrá družino,
70 o násť jest to uloženo!

Tu jsú na lidi volali,
že zrádné listy přejali.

75 Víšek Polák, Šrol Jeroným
velmi pomocen byl jim,
volajíc na lotrovinu:
O vášť běží, o chudinul

80 Toho světi nečinili,
by lži a zrady strojili:
když se na čem právi čili,
pokorněť na smrt chodili.

85 Nynější noví proroci,
o těch jistě mohu říci:
Bude-liť kto je tresktati,
kážíť jej z města vyhnati.

85 Jakož jsú to učinili,
když jim zlého nechválili
svatomichalští kněžie ctní
a ti, kto jsú k nim přichylní.

90 Vodichuť je do vězenie,
volajíce na ztopenie.
Vždyť pak dobře učinichu,
že je z města vypudichu!

95 Ktož kněžím nepochlebuje,
tenť nadarmo usiluje:
buď vdova nebo sirotek,
i na rathauziechť má zmatek.

100 František Šilink udatný,
tenť jest v tom kusu opatrný,
že kamž vietr, tam pláštěk obrátí:
tenť Rokycany neztratí!

Hedvika, krajčí misterný,
byl někdy člověk pokorný:
jižť jedne palcátem kývá,
lží faleš pevně podšívá.

- 105 Matěj Smolař spravedlivý,
spravujeť sirotky, vdovy,
zákon boží vypravuje:
v domyt se jim uvazuje.
- 110 Črt nám nahodil Engliše,
tenť chodí po Praze tiše,
vydávaje z Englantu práva,
ještoť Čechóm nejsú zdráva.
- 115 Hodít se k nim mistr Vavřinec,
byť jim opravil konec;
umieť písmo přeložiti:
z pravdy křivdu učiniti.
- 120 Štraboch, tenť by rád pokoji,
nebť se za svuoj statek bojí;
sedít jako pod ostriešem
i s Zdenkem, svým tovaryšem.
- Obec všecka potom hoří,
viklá se jako na moři;
žádnáť jim rada nesstojí,
súsed se súseďa bojí.
- 125 Majít lidé dosti núze:
bude-li toho na dlúze,
nelze dobře dokonati,
budú-liť kněžie jednati.
- 130 Přizřiž k tomu, pane bože,
ať by lid srozoměl vskuoře,
byť jim tu uzdu otjali,
byť tolik nešafovali!
Amen.

1 z *dobrého jména* dobrého jména, dobré pověsti – 3 *pražské přitohy*: převratu, ke kterému došlo v Praze na Zelený čtvrtek (Veliký čtvrtek) 17. dubna 1427 a který zlomil moc reakční strany. Kniže Zikmund Korybut byl zajat, Jan z Příbramě a jeho stoupenci uvěznění a pak vypověděni z Prahy – 4 *nenabyté* nenapravitelné – 5 *naše máť*: tj. Praha – 6: působila nám všude čest – 8: vydalo ji všanc pomlouvám – 9 *Jakúbek*: Jakoubek ze Stříbra; *Rokycan*: Jan Rokycana – 10 *Lupáč*: Martin Lupáč, později zvolený za biskupa utrakvistů; *Ožeh*: Jan Biskupec, zvaný Ožeh, farář u sv.

Petra v Praze na Poříčí; Jaroslav: 1421 správce kostela sv. Mikuláše na Starém Městě pražském – 12 *spáchachuf* (aorist) spáchali – 13 *slichuf*... *pikel* zosnovali spiknutí; *o ctné knieže*: proti Zikmundu Korybutovi – 15: protože se to nestalo s jejich souhlasem – 19 *zachovalé* počestné – 20 *zradú* zmazali zrádně potupili, očernili – 21 *jsú rád dolili* naplnili míru – 23 *jsme Polsko ztratili*: Zikmund Korybut byl doprovázen asi 1500 muži, které si přivedl s sebou do Čech – 25n.: píseň naráží na venkovské kněze, usedlé v Praze – 29: tu kárají zlořády – 30: když jim obec poskytuje podporu – 35 *by neprospěl* neudělal by nic užitečného, nic by nedokázal – 36 *ačf by* i kdyby – 37 *bez čtsla* nesčíslně, nepočítaných – 43 *očitá* zřejmá, zjevná – 44 *se smluvíta* (duál) domluví se, dohodnou se – 45: než aby nebylo podle jejich vůle – 47 *byf* aby – 49 *z svěského sboru* ze světských účastníků spiknutí – 50 *Rozvoru*: Jan Rozvoda (Rameš) ze Stakor, ironicky nazvaný Rozvora; byl stoupencem Korybutovým, ale pak se zúčastnil spiknutí proti němu – 51 *Svojíše*: Svojsze ze Zahrádky, spolu s Rozvodou Korybutův dvořan; *nebožce* nebožtíka – 53 *za obědem* u oběda – 56: aby získali maso na velikonoce – 59 *učiníta* (duál) učiníte – 60 *po mé vuofi* s mým souhlasem – 64 *brahy* nepřátele – 66 *jmú se* začnou – 67 *kněžie týnští*: z týnské fary v čele s Janem Rokycanou – 68 *s bohem* se svátostí oltářní, s tělem božím; *na rynek*: na Staroměstské náměstí před Týnem – 70: ukládá se o nás, úklady jsou namířeny proti nám – 72 *přejali* zachytili – 73 *Víšek Polák*: polský šlechtic usedlý v Praze; *Šrol Jeroným*: staroměstský konšel, kdysi přívrženec Jana Želivského – 75 *na lotrovinu* na lůzu, na pouliční dav – 79: když se v něčem cítili být v právu – 83 *tresktati* káratí – 87: farářem u sv. Michala na Starém Městě byl mistr Křišťan z Prachatic, spolu s Janem z Příbramě představitel strany umírněné; zároveň s nimi byli zajati i Petr z Mladoňovic, Prokop z Plzně aj. – 88: a jejich přívrženci – 89 *vodíchuť* (imperf.) vodili – 90 *na zlopenie* aby je utopili – 92 *vypudichu* vypudili, vyhnali – 94: ten se zbytečně namáhá – 96 *má zmatek* nedovolá se práva – 97 *František Šilink*: novoměstský konšel, odpůrce Zikmunda Korybuta – 98 *v tom kusu* v té věci – 100: ten se Rokycany nepustí – 101 *Hedvika*: Václav Hedvika, staroměstský konšel – 103 *jedne jenom*, pouze – 105 *Matěj Smolař*: staroměstský konšel – 106 *spravujeť sirotky* spravuje majetek sirotků – 107 *vypravuje* vykládá – 108: zmocňuje se jejich domů – 109 *Engliše*: Petr Payne, rodem Angličan a známý viklefovec, žijící v Čechách – 111 *z Anglantu* z Anglie – 113 *hodíť se k nim* dobře se mezi ně hodí; *Vavřinec*: Vavřinec z Březové, husitský kronikář (srov. zde na s. 494) – 114 *byf* aby – 115 *přeložiti* jinak vyložití – 117 *Štraboch*: Václav Štraboch, majitel domů „U čápů“ a „U srpů“ na Staroměstském náměstí; *tenť by rád pokoji* uvítal by, přál by si mír – 118 *za svouj statek* o svůj majetek – 119 *mysl*: jako lovcí na čekané (srov. pozn. 91 na s. 188) – 120 *s Zdenkem*: Zdenkovi Svcníkovi patřil dům Lazara Žida za kostelem sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí – 122 *viklá se* kymácí se, zmítá se – 123 *nesstojť* neodolá (kněžím) – 126: bude-li to dlouho trvat – 127: nemůže to dobře skončit – 130 *af by srozoměl* aby pochopil; *vskuoře* brzy, záhy – 131 *byf otjali* aby odňali, aby vzali do rukou – 132: aby tolik nenařizovali, nerozhodovali

Poznámky ediční

Nejvíce pozornosti věnoval husitské písní Z. Nejedlý, jehož základní dílo Počátky husitského zpěvu z r. 1907 a Dějiny husitského zpěvu z r. 1913 vyšlo v novém vydání v l. 1954-1956 (sv. 1, 2 r. 1954, sv. 3, 4, 5 r. 1955, sv. 6 r. 1956; texty písní jsou v svazku 6). Některé písně jsou otištěny v starší práci J. Feifalika, Alttscheische Leiche, Lieder und Sprüche, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wis-

senschaften (philosoph.-histor. Klasse) 39, Vídeň 1862, s. 627-745. Naposledy pořídil obsažný výbor z husitské písňové tvorby J. Daňhelka, Husitské písně, Praha 1952.

Mnoho husitských písní je zachováno v tzv. Jistebnickém kancionále (Muz. II C 7), jehož rozboru věnoval mnoho místa ve svém díle Z. Nejedlý. Jde o svod písní ještě z 1. pol. 15. stol., ale jejich texty jsou písařem a pořadatelem zřetelně upraveny. Původnější zápisy má tzv. Roudnický kodex z 3. čtvrtiny 15. stol. (nyní v SA v Litoměřicích), ale i zde jsou mladší jazykové úpravy. Ukázky z něho (hl. písně dosud neznámé) otiskl B. Lůžek, Po stopách husitství na Ústecku, Ústí n. L. 1959. – F. M. Bartoš (Kniha Z. Nejedlého o husitské písni a bohoslužbě, Praha 1915, s. 21) vycházejí z místa, kde byl Jistebnický kancionál nalezen (Jistebnice u Tábora), spojuje jej s jistebnickým farářem Lipkem, který prý si pořídil tento kancionál jako soused Tábora a zachoval v něm „raný tábořský zpěvník, upravený z hlediska konzervativního“. Jde o neopodstatněný dohad, protože kancionál, který byl v Jistebnici nalezen, nemusil tam vzniknout.

Píseň časová

(O kněžích svatokupcích)

Rkp UK Brno Mk 93 (dř. Mikulov II 115; z 2. pol. 15. stol.), fol. 95b-97a (před písní Ten řád máme znamenati). Vyd. J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 651 až 655; J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 125-131. – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 333-334. – Jednoduchá trojveršová strofa; značka V (versus) v rkpe před v. 4, 7 atd.

V rkpe je několikrát *i m. ě*; ponecháno.

Úvod: kterak] kterat *rkp* – 1 Ke cti] *v rkpe vynecháno místo pro iniciálu K* – 3 svatokupeckých] [watuow peckych *rkp* – 14 na čest Feif] *v rkpe chybí* – 28 každé Feif] každý *rkp* – 47 dary vzeli Feif] *v rkpe chybí* – 52 posvětili Feif] poświeti *rkp* – 67 podýmne Daňh] poddimnie *rkp* – 78 v svoij Daňh] [wuoy *rkp* – 106 časte] časté (často?) Feif, často Daňh – 109 poručníky Feif] poczniki *rkp* – 117 klénot] klenoſt *rkp* – 155 kapely Daňh] kaplany *rkp*, kaplány (kapely?) Feif – 167 zlatými Feif] zlatmi *rkp* – 170 zpíevali Feif] chybí *v rkpe*

Ten řád máme znamenati

Rkp UK Brno Mk 93 (dř. Mikulov II 115; z 2. pol. 15. stol.), fol. 97a/b. Vyd. J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 656-658. – Jednoduchá čtyřveršová strofa; značka V (versus) v rkpe před v. 5, 9 atd.

Ojedinělé *u* přepsáno jako *uo* (Nedústojněť 5, od apoštolů 48).

9 chtěl Feif] *v rkpe chybí* – 24 lekcí Feif] lecti (lecci?) *rkp* – 30 svietie] světie Feif – 31 v rozličných barev Hk] a rozliczne barew *rkp*, v rozličné barvy Feif – 74 přístroj Feif] prziſtoy *rkp* – 78 ti] ty *rkp*, Feif – 87 jím Feif] gyni *rkp*

Musí býti ohlášeno

List na příděšti rkpu UK v Praze I G 14 (sborník lat. teologických traktátů z let 1415/17); dnes samostatná sign. XXIV B 1 (A). Nalezl R. Urbánek a otiskl jako biblioflii, Praha 1945 (bez tit. listu, se zákl. údaji o skladbě). V. 9-12, zapsané v rkpe APH (dř. Kap. Praž.) D 51, fol. 305a (B), otiskl K. Höfler, Geschichtschreiber der husit. Bewegung I, Vídeň 1856, s. 622; srov. Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 344-345. Forma je složená trojdílná strofa; rozdělení na

versy a repetice podle dochovaného zápisu není však zcela jisté, za v. 22 pozn.: *Repeticio ut supra* (tj. v. 9-14).

11 učinili A] uczynyl B; křivdu A] hanbu B – 12 všem těm A] newiernym B – 19 sú Urb] [wu A

Antikrista tupiti

Pozdní opis v tzv. Děčínském rkpe Starých letopisů českých, opsaném Jakubem Brázdou (Brazidinem) r. 1619; dříve Thunovská knihovna v Děčíně, zn. T 2, dnes UK v Praze sign. XIX A 50, fol. 195b-196a. Úryvky písně otiskl F. M. Pelcl, Wenzel IV., díl II, s. 604 a 607 (bez udání pramene) a Z. Nejedlý, *Počátky husit. zp.*, Praha 1907, s. 423-424 (2. vyd. III, Praha 1955, s. 350); celý text z Brázdova rkpu J. V. Šimák, *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského I, Mnich. Hradiště 1917*, s. 133-134 (*Šim*).

Jazyk opisu, do značné míry přizpůsobený jazyku zač. 17. stol., v našem otisku nearchaizujeme. Jednoduchá pětiveršová strofa. Píseň v rkpe uvedena nadpisem: *O tom sepsáná proti těm lživým listům papežským falešným na odpustky a slovem Rytmy*. Zdá se, že na začátku chybí aspoň jedna sloka.

7 muk i všech] muky, všech *Šim* – 23 tržiti] držiti *rkp*; chtěce] *v rkpe chybí* – 30 pekla *Nej*] peklo *rkp* – 31 trží] drží *rkp* – 32 nedrží *rkp*] nemrzí *Šim*

(Z agitačních písní let 1412-1413)

Úryvky zapsány v rkpe APH (dř. Kap. Praž.) D 51 v anonymní protihusitské skladbě, vzniklé po r. 1432, fol. 305a-308a, *passim* (vyd. K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung I, Vídeň 1856*, s. 621-632). Dále otiskl tyto úryvky Z. Nejedlý, *Počátky husit. zp.*, Praha 1907, s. 424-425 (2. vyd. III, Praha 1955, s. 350-352) a J. Daňhelka, *Husit. pís.*, Praha 1952, s. 133-134. Přes jisté podobnosti formální nelze tyto úryvky bezpečně spojovat v jednu píseň (zvl. ne poslední strofy), neboť např. v témž rkpe (fol. 305a) je zapsáno čtyřverší z písně *Musí býti ohlášeno...* (v. zde na s. 268): *Sbyněk kniehy spálil... popóm*; nespojuje je ani Nejedlý na uv. m. – Z literatury: V. Novotný, M. Jan Hus I, 2, Praha 1921, s. 178-181.

25 v upřemnosti] wprzemnojtý *rkp*

Ó svolanie konstanské

Rkp SA Třeboň Hist. 179, fol. 6b-7a (z první čtvrtiny 15. stol., tamtéž zapsán i lat. překlad písně); o dalších zápisech, vesměs dosti pozdních, srov. V. Novotný, FRB 8, s. CXXIII n. – Vyd. poprvé Fr. Palacký, AČ 6, 1872, s. 33, dále Z. Nejedlý, *Počátky husit. zp.*, Praha 1907, s. 498-499 (2. vyd., *Dějiny husit. zp. III*, Praha 1955, s. 440-441), V. Novotný, FRB 8, Praha 1932, s. 422-424 (spolu s variantami z kancionálů z konce 15. a zač. 16. stol.), J. Daňhelka, *Husit. pís.*, Praha 1952, s. 134-136 aj. – Z literatury: Z. Nejedlý, *Dějiny husit. zp.*, 2. vyd. III, Praha 1955, s. 355-360 a V. Novotný, FRB 8, Praha 1932, s. CXXII-CXXIV. – Jednoduchá pětiveršová strofa.

28 nesmyslným *Nov* (podle *pozd. rkpů*)] nešmilnym *rkp* – 31 proč ste] pročte *rkp* – 49 dokonanej *Nov*] dokonanye *rkp*

Tvorče milý, zžel se tobě

Rkp NK ve Vídni č. 4557, fol. 237b-238b (z 1. čtvrtiny 15. stol.); původní zápis je v tomto rkpe upravován jiným písařem (*var.*). Vyd. poprvé F. Menčík,

Rozmanitosti I, Jičín 1880, s. 72-75, dále Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 857-859 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 262-265), V. Novotný, FRB 8, Praha 1932, s. 428-430 (s variantami) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 136-141 (vydáno vesměs v přepise). – Z literatury: Z. Nejedlý, cit. dílo, 2. vyd. V, Praha 1955, s. 453 až 456 a V. Novotný, cit. dílo, s. CXXVII. – Píseň je složena jednoduchou čtyřveršovou slokou.

8 božské] bozke *rkp* – 12 lživú] křivú *var.* – 21 ach, ďábelské] ó, ďablove *var.* – 23 poznají tvá] poznal svaté *var.* – 24 nechtie... jiného] nechce... jeho *var.* – 26 ká-žice] praviece *var.* – 27 neukazují] neukáží *var.* – 28 a tiem] svatým *var.* – 36 lidem sprostným] lidu sprostniemu *var.* – 37 řkúc...: „Nejste hodni] řkúce: „Nejste vy hodni *var.* – 40 požívati] přijímati *var.* – 49 jesti psáno (*pro rým*)] pšano giešti *rkp*, stojí psáno *var.* – 50 že ktož koli] ktožkolivěk *var.* – 51 svatě Kristovo] Jesuchristovo *var.* – 55 světi] svědčie *var.* – 56 jsúc písaři] jsúce písařové *var.* – 60 také dávaju *Nov*] dawagi *rkp*, dávati budu *var.* – 65 jest] má býti *var.* – 69 ktož (*za tím v rkpe nadepsáno zbytečně chce*) jest najsprostnější *Nov* (*pro rým*)] nay[pro]tneičši gešt *rkp* – 70 urozumieš] srozumieš *var.* – 80 v nížt nemóž býti zblúzenie] v nie ižádný nemóž zblúdiť *var.* – 83 nevďeční] nezbedni *var.* – 84 pohriechu] toho hriechu *var.* – 85-92 *verse napsány později na dolní okraj touž rukou jako var.* – 98 zemí] světě *var.* – 99 kněže... prosie] kněze... prosíš *var.* – 101 což koli] což kolivěk *var.* – 105 minuly] minulé *var.* – 106 leží] leželi *var.* – 107 neučinili] neuložili *var.* – 114 i také] k tomu *var.* – 122 nesličně] neslušně *var.*; utrácieš *var.*] vtratiš] *rkp* – 124 svatokrádectvie] svatokupectvie *var.* – 129 svatý duše] duše svatý *var.* (*a naznačeno přehození*), duchu [swaty *rkp* – 133 milovali] milovati *var.* – 134 vyznávali] vyznávati *var.* – 135 kralovali] kralovati *var.* – 136 kochali] kochati *var.*

Za textem písně je škrtnutý přípisek (*Amen, amen, amen, amen, amen, rcemež všichni amen*) a za ním napsána jedna sloka písně V nádeji boží mistr Hus Jan (v. zde s. 299), ale ve znění poněkud pozměněném.

(Bekyně)

Rkp SA Třeboň A 7, fol. 149b-150a (z pol. 15. stol.). Vydání: V. Hanka, ČČM 12, 1838, 304-305 (omylem jako závěr písně „Ženská chytrost“: Střez se toho každý člověk...); J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 671-672; J. Vilíkovský, Staročeská lyrika, Praha 1940, s. 118-119 (vesměs v přepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 323 a J. Vilíkovský, cit. ed., s. 191 (Poznámky). – Jednoduchá čtyřveršová strofa.

11 zpravujíc (*pro rým*)] zprawuge *rkp* – 29 nechodie (*pro rým*)] nechodi *rkp*

(Viklefice)

Rkp SA Třeboň A 7, fol. 155a/b (z pol. 15. stol.). Vydání: J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 669-671 a J. Vilíkovský, Staročeská lyrika, Praha 1940, s. 120 až 122 (obě edice v přepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 334-335 a 358 a J. Vilíkovský, cit. ed., s. 191-192 (Poznámky). – Jednoduchá pětiveršová strofa.

3 viklefice] nábožnice *var.* (*nadepsáno*) – 12 velmi mile hledě (*pro rým*)] mile hledie welmi *rkp* – 35 sám obierati] ji sám čisti *var.* – 48 chvátí] přichopi *var.* – 53-54 *chybějí dva verše*

Všichni posлуhajte

Skladba zapsána jednak v rkpe roudnickém, blíže nezjištěném (odtud vydal Fr. Palacký, ČČM 2, 1828, sv. 2, 70-75), jednak v rkpe Bočkově, který se rovněž nepodařilo identifikovat (odtud vydal V. Nebeský v ČČM 25, 1851, sv. 3, 116 až 121). Kromě toho otiskl skladbu K. J. Erben, Výbor II, sl. 239-244, a to v podstatě z rkpu Bočkova, doplněného na některých místech variantami z rkpu roudnického. Mezi oběma rkpy jsou značné rozdíly v pořadí veršů (v. 151-165 a 171-185 v rkpe roudnickém chybějí vůbec; v rkpe Bočkově chybí jedna strofa, v. 101-105). Vycházíme z rkpu Bočkova (*B*) a upravujeme jej podle potřeby variantami z rkpu roudnického (*R*), v obou případech však jen podle transkribovaných otisků na uv. místech a se zřetelem k našim edičním zásadám. Z variant rkpu *R* uvádíme jen obsahově zajímavé a tak závažné, že by je bylo možno považovat za lepší než čtení *B*. – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 360; R. Urbánek Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, Čas. Společnosti přátel starožitností 63, 1955, 1-24; F. M. Bartoš, Z politické literatury doby husitské, Sborník historický 5, 1957, 21-30. – Forma písně je jednoduchá pětiveršová strofa.

5 v naší dávnéj *B*] v naší dobré *R* – 14 ven vyhnati *B*] všechny upokojiti *R* – 25 do Anglie na Zlú Horu *R*] na zlú Konstanskú horu *B* – 30 Hospodine *B*] Hospodin *R* – 32 Benedikta, Matěje *R*] Benedikta, Jana, Matěje *B* – 37 stodolu *B*] školu *R* – 39 do níž se schodie mnozí *B*] i z kořen ji zrušiti *R* – 45 čistí *B*] ctíti *R* – 54 kyjem, mečem, sudlicí *B*] cepem, mečem, kordem, sudlicí *R* – 56 písmo *B*] čtenie *R* – 57 lepšie, než jsú sami *B*] mnohé dobré *R* – 65 nemilosti *B*] zlosti *R* – 75 mají je za kacieře *B*] svědčí zbor svatého Vítu *R* – 96 jsú příčiny nové *B*] sú příčinili nově *R* – 98 špalci] trpasli *B*, trpasli *R* – 99 ku podobenství vydání *B*] k náboženství daní *R* – 101-105 *chybějí v B*, *doplněny z R* – 136 Račtež *R*] Protož *B* – 138 osob *B*, *R*] způsob dvojích *Palacký v pozn.*, způsob *Erben (zbytečně)* – 142 pilné *B*] silné *R* – 146 Mnohým *B*] Světským *R* – 151-165 *chybějí v R* – 166 v méj *B*] v dobré *R* – 171-185 *chybějí v R*

Již se raduj, cierkev svatá

Rkp SA Olomouc (dř. Kap. Ol.) č. 348, fol. 103a-104a; pochází z 2. čtvrtiny 15. stol. a opis je velmi chatrný, jakoby písař nebyl Čech. Z Bočkova opisu otiskl v přepise J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 335-342 spolu s lat. zprávou o zpus-tošení kartuziánského kláštera na Smíchově r. 1419 a soudobou lat. předlohou, která je k české písni ve velmi volném vztahu a je zapsána v témž rkpe bezprostředně před ní. – Čtyřveršová jednoduchá sloka s jednověšovým refrénem, který je uveden zkratkou *R*^o a opakuje se po každém čtvrtém verši.

12 najviece svému] *nadepsáno nad škrtnutým* gielo i gemu; najviece(e) svému *Feif* – 14 své nešlechetné] *přepsáno na* [wy ne]šlechetny – 18 osrdily (o]rdili) *rkp*] ohrdili *Feif* – 23 tvá húsátka] *opraveno z pův.* tve hu]šky – 41 boříte] *čtení nejisté* – 44 neřádu] *nerzad rkp* – 66 pohany *rkp*] pohané *Feif*; pobili] *čtení nejisté* – 76 ponutky] *pernůtky? pomítky? Boček* – 90 Chvála] *chwa rkp*

(Bydžovští ševci)

Rukopis Mikuláše z Kozlí v UK ve Vratislavi I Q 466, fol. 28b-29a (z r. 1417). Edice: V. Hanka-V. Nebeský, Bydžovští ševci, ČČM 32, 1858, 392-394 (v přepise); J. Feifalik, Sitzungsberichte 39, 1862, 291-294 (v přepise). – Z literatury: J. Kašpar, Program reál. gymnasia v Novém Bydžově 1900; Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 359-360; V. Myška, Píseň o útoku ševců na klášter v No-

vém Bydžově, sb. Hradecký kraj 1958, s. 415-418 (s nespolehlivým otiskem písně). – Pravidelná pětiveršová sloka, značka V (versus) v rkpe před v. 6, 11 atd.

73 nesmějíce] nejmýgicze rkp – 78 roztrhali] roz[trhali rkp – 79 verš připsán do-
datečně na konci písně

Nuž, vy ševci viery nové

Rkp APH (dř. Kap. Praž.) E 43, na předním přidešti; pochází z pol. 15. stol. Vyd. paleograficky V. Flajšhans, Desatero ševců z roku 1421, Český lid 13, 1904, 469-470, který na skladbu už dříve upozornil ve Věstníku ČAVU 11, 1902, 308 (pozn.). – Jednoduchá pětiveršová strofa. Za textem je v rkpe lat. poznámka: *Ista cancio est composita contra hereticos, scilicet vicieftarum, qui sic omnes actus suos faciebant, ut ibi habetur, et non aliter. Ex hoc sub a. D. 1421 et ista scripta sunt in die sanctae Affrae martyris.*

Zápis je špatný, písař snad nebyl zvyklý psát česky anebo češtině vůbec nerozuměl; ukazují to četné opravy a zkomoleniny.

3 táhlij tachly rkp, c zrušeno podtečkováním – 9 mastnými Fljš] mařlymy (mařty-
my?) rkp – 10 druhé] druche rkp – 23 přidi] przyedy rkp – 24 za vrch Fljš] zwrch
rkp – 25 páté] patye rkp – 26 mistróm] miřtwm(?) rkp – 30 šesté] g jeřtye rkp – 31 Po-
žádajzme rkp] Pozadaymez Fljš – 33 kwaltem] kwltem rkp – 34 mohli] moly rkp –
43 vždycy] wzdyczny rkp – 44 přieti] pzyety rkp – 47 z té] z tye rkp; dobré]
dobrze rkp (též 48) – 53 srdce] řzdcze rkp – 54 jakžto] yakzeto rkp, opraveno z pův.
pakzeto – 55 kámen] kame rkp

Píseň duchovní

V nádeji boží mistr Hus Jan

Rkp NK ve Vídni č. 4557, fol. 207a/b (z 1. pol. 15. stol.); pozdější texty, např. tzv. kancionál Rackův v UK v Praze VI C 20, fol. 96a/b nebo kancionál Teplický z r. 1566, obsahují už mladší úpravy (varianty viz v edici V. Novotného). Edice, vesměs v prepise: F. Menčík, Rozmanitosti I, Jičín 1880, s. 84; V. Novotný, FRB 8, Praha 1932, s. 425-427; J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 142-143. – Z literatury srov. A. Škarka, K vydání Husitského zpěvníku, ČČH 38, 1932, 56n. (i k následujícím písním). – Forma písně je nejistá: vydavatelé ji upravují do strof 6 (7)-veršových.

Nuž, křesťané viery pravé

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 51-52 (z 1. pol. 15. stol.). Otiskl Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 804n. (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 188-189) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 88-90 (oba v prepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 230-235; Dějiny čes. literatury I, Praha 1959, kap. Jistebnický kancionál (s. 238-251). – Jednoduchá pětiveršová strofa, značka V (versus) je v rkpe před v. 6, 11 atd.

Slýchal-li kto od počátka

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 60-62. Vyd. M. Kolář, Husitské písně, Památky archeologické 9, 1874, 825-834; Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 798-800 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 180-183) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 169-173 (vesměs v prepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny

husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 260-262, 265-268. – V rkpe jsou značky V (versus) před v. 4, 10, 13, 19 atd. pravidelně a R^o (repeticio) před v. 7, 16 atd. pravidelně, takže píseň budí dojem, že je skládána trojdílnou strofou, složenou z dvou versů a jedné repetice; Z. Nejedlý však na uv. m. vyslovuje názor, že jde spíše o prostou strofickou píseň o 36 trojverších.

14 všecy (pro rým)] wšjeczka rkp – 48 swatokupeckého] [wadokupeczkeho rkp – 65 kněžstva (srov. v. 90)] kniejtwa rkp

Radujme se dočekavše

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 89. Vyd. M. Kolář, Písně husitské, Památky archeologické 9, 1874, 825-834; Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 802-803 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 186-187) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 177-179 (oba v přepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 263-268. – Pravidelná trojveršová strofa, značka V (versus) před v. 4, 7 atd.

22 jezte Nej] geštye rkp – 30 pastýřích rkp (nezřetelně)] pastuzich Nej, Daňh

Hlásný, vuolaj bez přestání

Rkp tzv. Roudnický kodex (z 3. čtvrtiny 15. stol., dnes v SA v Litoměřicích), s. 366. Poprvé otiskl B. Lůžek, Po stopách husitství na Ústecku, Ústí n. L. 1959, s. 105-107 (v přepise, nepřesně). – Složená strofa obsahuje dvě sloky čtyřveršové a dvě repetice trojveršové; značka V (versus) v rkpe před v. 5, 15, 19 a dále před každým čtvrtým veršem, značka R^o (repeticio) před v. 9 a 12; v. 9-14 se opakovaly pokaždé po dvou slokách čtyřveršových. Před textem písně je poznámka: *Canitur prout Doroto, panno čistá.*

27 den] dne rkp – 40 přikrytí] przikrytie rkp – 58 polehčení] polechcenij rkp – 63 Protož] rkp. nezřet., možno čist i Procož

Věrní křesťané, silně doufajte

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 96-97; pozdější, značně přepracované texty jsou v tzv. Jenském kodexu (nyní Muz. IV B 24), fol. 8a/b a v rkpe stockholmském z 16. stol. (srov. B. Dudík, Forschungen in Schweden, s. 160). Rozšířená verze a traktát o ní je v rkpe APH (dř. Kap. Praž.) N 59. Vyd. Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 836-838 (i s variantami z obou pozdějších zápisů a s dalšími strofami písně z Jenského kodexu, rovněž vzniklými později; 2. vyd. VI, Praha 1956, s. 235-237) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 101-102 (oba v přepise). – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 295-299 (tam podrobný rozbor umělé formy písně). – Trojdílná strofa; značka V (versus) v rkpe před v. 7, 20, 26, značka R^o (repeticio) před v. 13, 32 a po v. 38, kde jsou zapsána jen slova: Na poslední etc. (ač repetice je již v. 32-38).

Kristovof jest ustavenie

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 75-76. Vyd. Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 854-857 (spolu s literární předlohou této písně, která začíná slovy „Otázka nyní taková běží“ a je zapsána v rkpech vídeňské NK č. 4550, fol. 59a-64a a č. 4916, fol. 12a-15a a též v rkpe dř. mikulovském, nyní UK Brno Mk 108, fol. 279a-281a); v 2. vyd. VI, Praha 1956, s. 258-262. – Literatura: Z. Ne-

jedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. V, s. 449-453; A. Škarka, Nástin dějin české slovesnosti, Praha 1955, 145n. – Jednoduchá šestiveršová strofa; značka V (versus) před v. 7, 13 atd.

24 odvečeřal] odweczorzał *rkp*

Chvalmež boha vždy dobrého

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 55-56. Vydal Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 843-844 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 244-246), v prepise s notací. – Literatura: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 301-303. – Trojdílná strofa, složená ze dvou trojverší a jedné rovněž trojveršové repetice; versus a repeticio se od sebe nijak formálně neliší, jen nápěvem. Značky V (versus) jsou v rkpě před každým prvním a druhým trojverším, značky R^o (repeticio) před každým třetím trojverším, tj. před v. 7, 16, 25 atd.

16 Ó přelišná] Ó přesilná *na okr. jinou rukou* – 21 v božství] w b[ŕtwi *rkp* – 40 nebožátka] nemluvnátka *na okr. jinou rukou* – 78 s stolu] [tolu *rkp* – 80 kterým] kterých *rkp*, kterých *Nej* – 99 řcemež] tzcemez *rkp*

Zpievaj jazyk

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 177. Vyd. Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 792 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 170-171). – Jednoduchá šestiveršová sloka. V rkpě před textem poznámka: *Sequitur ymnus Pange lingua.*

14 s svými *Nej*] [wimy *rkp*

Píseň válečná

Slyšte, rytieři boží

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 88-89. Vyd. M. Kolář, Písně husitské, Památky archeologické 9, 1874, 825-834; Z. Nejedlý, Počátky husit. zp., Praha 1907, s. 499-500 (2. vyd. III, Praha 1955, s. 442-443) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 123-124 (vesměs v transkripci). – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. III, Praha 1955, s. 361-367 a IV, Praha 1955, s. 316-318). – Píseň je složena umělou trojdílnou strofou; podrobný rozbor formy v. u Nejedlého na uv. m. Jedenáct čtyřveršových slok tvoří čtyři trojdílné strofy, jedna sloka, patrně repetice druhé strofy (za v. 20), chybí. V edici Daňhelkově je repetice první strofy omylem zařazena mezi první a druhý versus.

6 péčí] péčí *Nej*, *Daňh* – 21 zabýval *rkp*] nazýval? *Nej*, nazýval *Daňh* – 22 vzpal] zpal *rkp*

Povstaň, povstaň, Veliké Město pražské

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 92-93. Vyd. poprvé M. Kolář, Písně husitské, Památky archeologické 9, 1874, 825-834, dále Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 909-910 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 341-342) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 180-181 (vesměs v prepise). – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 319-321 a V, Praha 1955, s. 34-35. – Píseň je složena z monorytmických trojverší, která jsou sdružena vždy po dvou v jednu strofu. Každé z obou trojverší má svůj vlastní nápěv, takže forma nápěvu je dvojitá jako při trojdílné strofě, ale versus se neopakuje. Nápěv byl – podle Z. Nejedlého na

uv. m. – patrně myšlen jako celek pro šestiverší, a nikoli pro versus a repetici, jak udává rkp. Značky V (versus) jsou v rkpe před v. 7, 13, 19 a 25, značky R^o (repeticio) před veršem 4, 10, 16, 22 a 28.

Ktož jsú boží bojovníci

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 87-88; do jeho objevení (r. 1874) byl znám pouze text otištěný v knížce Zpráva a naučení křesťanům věrným..., Ml. Boleslav 1530, s. 166-168, od rukopisného znění značně odchylný. Text z rkpu vydal poprvé M. Kolář, Památky archeologické 9, 1874, 825-834 (paleograficky, notový zápis v příloze), dále H. Toman, Věstník KČSN 1893, č. XVI, s. 13-15, 30-36; Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 910-911 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 342-344) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 183-184 (vesměs v přepise). – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 328-348. – Trojdílnná strofa, složená ze dvou pětiveršových versů a čtyřveršové repetice; značky V (versus) jsou v rkpe před v. 6, 15, 20, 29, 34, R^o (repeticio) před v. 11, 25, 39.

14 na dolním okraji připsán jinou rukou pátý verš: Smiluj se nad námi; k němu později přidáván verš: Protož posilíte zmužile srdci svých! – 28 k druhé repetici později přidáván verš: s nímž věrný sluha rytířství dobývá – 42 k třetí repetici později přidáván pověstný závěr celé písně: Bijte, zabijte, nikoho neživte (= nešetřte, neberte do zajetí)

Dietky, v hromadu se senděme

Rkp tzv. Jistebnický kancionál, Muz. II C 7, s. 91-92. Vyd. M. Kolář, Památky archeologické 9, 1874, 825-834, dále Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 911-912 (spolu s notovým zápisem; 2. vyd. VI, Praha 1956, s. 344-345) a J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 181-182 (vesměs v přepise). – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 349-352. – O formě písně v. Nejedlý, cit. dílo, 2. vyd., s. 351: základní sloka je čtyřverší, které je doplněno dvouveršovým refrénem v šestiverší. Forma trojdílnné složené strofy je jen zdánlivá; ve skutečnosti jde o útvar dvojdílný, pro jehož složky bylo užito tradičních označení V (versus) před v. 13, 25 a R^o (repeticio) před v. 7, 19, 31. Takové útvary jsou v písni celkem tři. V repetici první části chybí dvouveršový refrén *Po nepřátelském... bratřie milí vůbec*, v druhé a v třetí části na tento refrén upozorňují v rkpe jen začáteční slova *Po nepřátelském...* s pozn. *ut supra*, odkazující na v. 17-18. V závěru písně (v rkpe označen slovem *Finis*) je ještě krátký dopěvek (v. 37) s vlastní melodií.

6 již bratři přivítajmež] *pod tím v rkpe u notového zápisu ještě varianta druhého verše refrénu: vítajte, bratřie milí (srov. v. 18, 36)*

Píseň historická

Dietky, bohu zpievajme

Text písně dochován (patrně v kusé podobě) v rkpech Husitské kroniky Vavřince z Březové, a to jednak latinských (UK v Praze I D 10, fol. 260a-346a – A; UK v Praze XI D 8, fol. 19a-99b – B), jednak v stč. překladu Vavřincovy kroniky (v pozdním rkpe Starých letopisů českých, tzv. Brazidinově z r. 1619, dříve v Thunovské knihovně v Děčíně, nyní v UK v Praze – Č). Kromě toho připomíná J. Goll, FRB 5, Praha 1893, ještě kompilaci tzv. Chronicon Universitatis Pragensis (NK ve Vídni č. 7650 – P). – Vyd. J. Goll, FRB 5, s. 389; Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., Praha 1913, s. 808 (2. vyd. VI, Praha 1956, s. 193); J. Daňhelka, Husit. pís., Praha 1952, s. 179-180

(vesměš v transkripci). – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. IV, Praha 1955, s. 247-248. – Náš otisk se opírá o rkp B, fol. 43a. – Pův. formu písně nelze bezpečně určit. Před v. 7 je v rkpe poznámka *Repeticio*, před v. 9 pozn. 2^a *repeticio*. Píseň je v lat. textu Vavřincovy kroniky uvedena slovy: „*Parvuli vero in crastino* (tj. po vítězství na Vítkově) *et deinceps in omnibus plateis novum carmen a presbytero Czapkone vulgariter dictatum discurrebant cantando. Cancio:...*“ (Děti však nazítří a v následujících dnech běhaly po všech ulicích, zpívající novou píseň, kterou složil v lidovém jazyku kněz Čapek.)

2 vzdajme B, Č] vzdávajme A – 3 s staršími B, Č, P] s starými A – 13-14 Chvalmež... velí přidává B, Č] Chvalmež boha a veselme se A (pozdější rukou)

(O zajetí Zikmunda Korybuta)

Píseň zapsána v rkpe české Pulkavovy kroniky (tzv. Lobkovickém z r. 1426) v UK v Praze XXIII F 2, s. 428-430. Otiskl V. Hanka, Starobylá skládanie, díl 5, Praha 1823, s. 228-233 a K. J. Erben, Výbor II, sl. 311-314 (oba v transkripci); paleograficky J. Gebauer, LF 11, 1884, 294-297. – Z literatury: Z. Nejedlý, Dějiny husit. zp., 2. vyd. V, Praha 1955, s. 96-97. – Jednoduchá čtyřveršová strofa se dvěma sdruženými rýmy.

15 nenie vuolí (pro rým)] wuolij nenie rkp – 63 ráno do Prahy] zařřye „do Prahy“ rano rkp, naznačeno přehození – 113 Vavřinec] Wawrzencz rkp – 123 nesstojí] neřtogij rkp

MLUVNÍ SKLADBY VERŠOVANÉ

V recitačním (mluvním) básnictví se projevovalo sepětí s potřebami boje ještě nápadněji než v písni. Kdežto píseň nabývala aktuálnosti už tím, že do duchovní lyriky s tradičními náměty pronikala čeština v míře dříve nebývalé, v recitačním básnictví vyvolal těsný vztah ke skutečnosti změnu námětů i žánrů. Tak se ztrácely z literárního života všechny veršované útvary, které se nepoutaly k společenskému zápasu: odumírala tradiční epika, stejně světská jako duchovní, a veškerá tvorba se zaměřovala agitačně a propagačně. Toto zaměření pronikalo i do útvarů již dříve pěstovaných, např. do kroniky, která se stávala vášnivě zaujatým vyprávěním namnoze pamfletického zabarvení, a tím rozvíjela tradici založenou už na počátku 14. století kronikou tak řečeného Dalimila.

I recitační básnictví se stalo v ideologickém boji mluvčím protikladných zájmů a promlouvali v něm stejně husité jako představitelé reakce. Protože se však obojí tato tvorba obracela v podstatě k stejnému publiku, o jehož získání usilovala, užívala podobných uměleckých prostředků a snažila se podat problematiku, ke které zaujímal stanovisko, formou co nejpřístupnější širokým vrstvám. Proto se zjednodušovaly výrazové prostředky a v popředí literárního úsilí stála snaha o co největší názornost a účinnou přesvědčivost.

Ve srovnání se soudobou písni mělo recitační básnictví menší sociální dosah, neboť se v něm uplatňovaly ve větší míře než v písni zájmy vzdělanějších vrstev, a tak se dostávalo v literárním vývoji ve srovnání s písni na druhé místo. Pro tento postoj jsou charakteristické zejména veršované skladby dochované ve sborníku, zvaném podle místa uložení Budyšínský rukopis (*Žaloba Koruny české, Porok Koruny české, Hádání Prahy s Kutnou Horou*); tkvějí hluboko v tradici náročné poezie 14. století, i když se její formální prostředky přizpůsobují změně, nové kulturní situaci zejména uváděním lidových prvků do frazeologických a slovních prostředků.

Při zaktuálnění mluvní poezie pozorujeme bohatou škálu výrazových prostředků i tónů, od agitačního patosu těžícího z učené alegorie přes zdánlivě objektivní (ale přitom vášnivě zaujaté) vypravování až k parodii a sarkasmu. Tato široká stupnice, které dovedli skladatelé básnických projevů dobře využít, ukazuje, že za váleek neumlkly múzy a že tematické soustředění literatury na funkci propagační a agitační nebylo ochuzením uměleckých prostředků. Naopak, schopnost básníků vybrat si vhodné prostředky pro specifický účel výrazně ukazuje, že psali své skladby s opravdovou vervou a že z vášnivého prožitku doby dovedla vyrůst silná poezie mohutného patosu.

BÁSNĚ BUDYŠÍNSKÉHO RUKOPISU

Jsou to tři skladby, které vznikly podle výslovné datace v době od července do listopadu 1420: *Žaloba Koruny české, Porok* (tj. domluva, pokárání) *Koruny české*

a *Hádání Prahy s Kutnou Horou*. První dvě jsou poměrně krátké a tvoří jakýsi předstupeň rozsáhlého *Hádání*, které užívá i některých jejich motivů a slovních obrátů. Tyto shody, jakož i názorová jednota a podobnost veršové výstavby přesvědčivě ukazují, že všechny tři básně složil týž autor. Jeho osobu se však nepodařilo spolehlivě určit; za skladatele bývá některými badateli pokládán Vavřínek z Březové, ale jednoty v této otázce nebylo dosud mezi odborníky dosaženo.

V *Žalobě* a *Poroku* zobrazil básník náladu po bitvě na Vítkově, kde byl Zikmund poražen spojenými silami husitských vojsk, a před bojem na Vyšehradě, který zůstal spolu s Pražským hradem v Zikmundově držení. Skladby chtěly vystupňovat náladu mezi obléhateli Vyšehradu agitačním výpadem proti Zikmundovi jako původci všech válečných béd doléhajících na Čechy. Přitom se útoky soustřeďují na panstvo (jehož část holdovala Zikmundovi, který se dal po prohrané bitvě na Vítkově korunovat na Pražském hradě) a na duchovenstvo. Zde se jasně projevuje autorovo sociální postavení: byl to nepochybně vzdělanec, nejspíš univerzitní mistr, kterého strhlo lidové nadšení a který se snažil v jeho duchu působit agitačně na Pražany. Přitom se výrazně uplatnilo jeho přesvědčení o tom, že ve viru událostí musí být v první řadě slyšen hlas měst. Obě skladby jsou tedy příznačné pro to, jak lidové nadšení působilo na měšťanské vrstvy, jak se lid stal vůdčím činitelem boje.

Obě skladby mají i své prozaické protějšky, a to v dvojí verzi, latinské a české. Tatáž látka byla tedy zpracovávána v trojí podobě. Je to obdoba dvojího zpracování některých písní, které jsou doloženy v paralelní podobě české a latinské. To vyplývalo z agitační funkce skladeb; totéž téma se zpracovávalo v několikere formě podle toho, jak vyžadovala situace.

V *Hádání Prahy s Kutnou Horou* spojil básník prvky *Žaloby* a *Poroku* v nový celek. Agitace je zde vystřídána obhajobou husitské praxe a polemikou proti odpůrcům husitství. Je to alegorická rámcová skladba, líčící soudní spor mezi zosobněnou Prahou, jež představuje husitství, a zosobněnou Kutnou Horou, která symbolizuje reakci. V průběhu sporu se střetávají dvě zásadně protikladná stanoviska, a to dodává skladbě nejen aktuálnost, ale i nebývalou závažnost. Tím se liší od tradičních básnických sporů, v nichž byl vlastní důraz spíš na slovním šermu a formální obratnosti než na průběhu sporu po stránce ideologické. Autor *Hádání* chtěl patrně získat svou básní pro husitskou myšlenku váhavce a nerozhodné. Z hlediska slovesného je pozoruhodné jeho umění veršové i jazykové, ale nejvýznamnější je ideová stránka básně; skladba má konkrétní bojový úkol a tím postoupila nad abstraktní a obecné spory středověké.

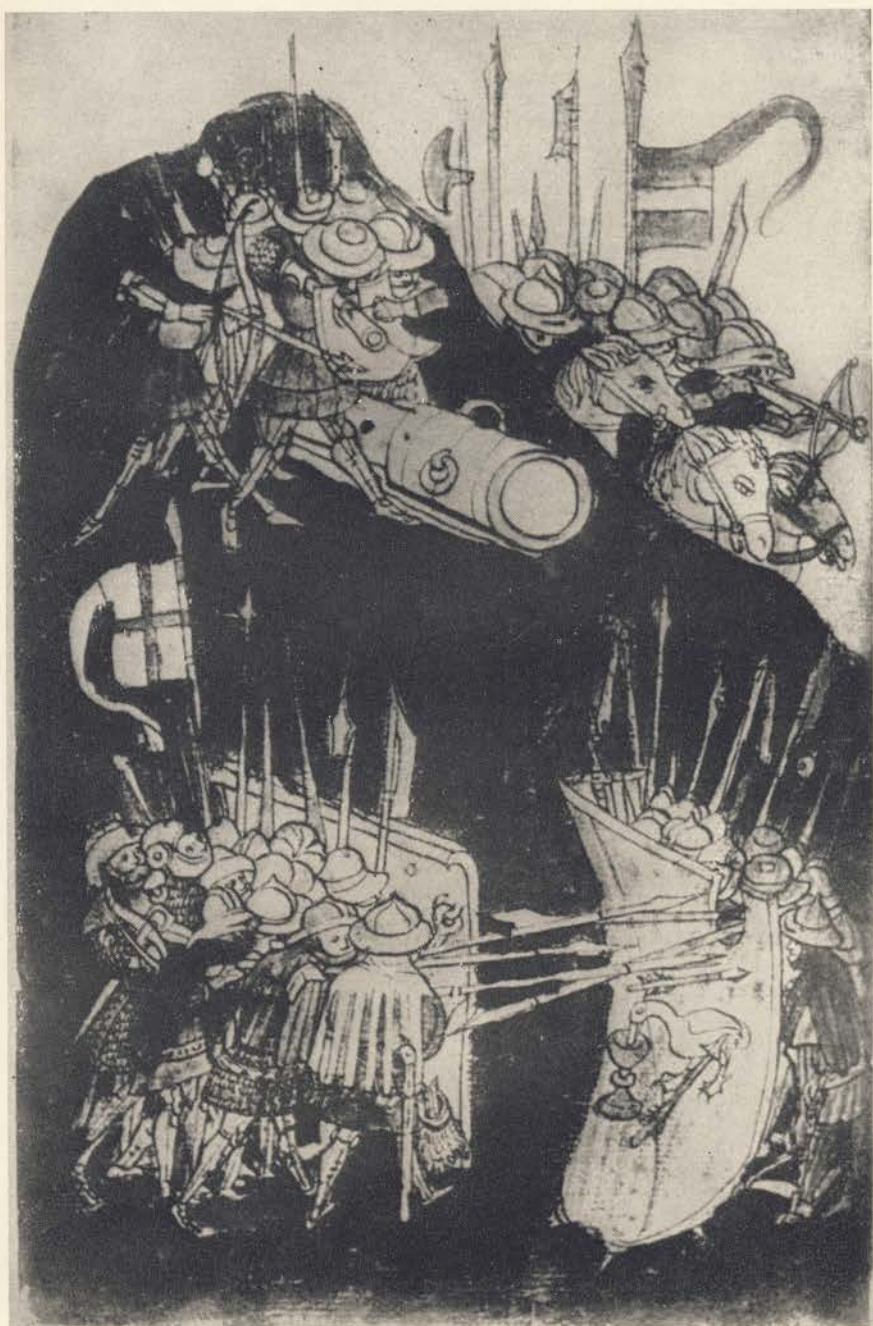
(ŽALOBA KORUNY ČESKÉ)

Potom, jakž mním, z kmene toho
ted Zikmunda zúfalého,
o němž mnoho chtiec praviti,
musímť řeči uskrovniti
5 před tvú, pane, jasnú tváři,
neb tvých očí jasné záři
všeckny věci jsút odkryty,
i ty, jenž sú v srdcích skryty,

10 toho muže proklatého,
tobě, jakž mním, mrzutého,
zchovala sem ještě v břiše,
an v mateři ledva dýše;
potom z břicha rozeného
přijala sem, mniec dobrého
15 syna ze ctných předkův kmene,
větev z vonného kořene,
nevědúci hoře svého
z jeho ruky budúcieho;
jeho laskavě zchovala,
20 jakžto syna pěstovala,
studu, kázni jej učila,
ctí markrabskú okrášnila;
a na tom dosti nemajíc,
k dobrým lepším přispářejíc,
25 svým nákladem, svú snažností,
mocí, prací, opatrností
v ta královstvie sem vsadila,
sbožím, chválú ozdabila,
v nichžto sedě zle panuje,
30 se sám i své zle spravuje.
Protož i z těch pro své zlosti,
dobyv lidské nelibosti,
když byl vyhnán jakžto klený,
z dobré obce vyvržený,
35 přijala sem jeho mile
a ihned mi bylo píle,
že sem jeho svú pilností,
silú, prací, bedlivostí
k jeho panství navrátila,
40 v jeho stolci osadila.
A nedávno sem zjednala,
svú múdrostí obmyslila,
žeť jest králem římským zvolen,
ale solí tvú nesolen –
45 neb ktož suol má tvé múdrosti,
plněť jest ctnosti i vděčnosti.
Ale tento muž všie zlosti,
obraz zřejmý nevděčnosti,
tak zapomněv všeho toho
50 dobroděníe přemnohého,

Dobrého jména ačelšowé wšlidy slownitnj
 wčelšowé zcléyč prazské przyhody gegie nena
 byte štady. w. Webt iako nassve matie gest.
 michi gšine gie wšlidy ačest ale gyz kmežstwo
 wšweteqne. dalo ge wšlowo obydne. x. Mlyso
 Jacubek kmež robyqay. lupaa zclé kmež jawo
 stawitén dey v wehly qtwitel. spataqut se
 radny štutel. w. Ohaqut oqne kmežve pikel
 dšbrynt gest lidem tošo zyweli gestto to štucq
 wuohy neme. neq šedact gie proto bohj. x. Svz
 gšine tošo doqčeli. qoz gšl nam kmežve zjedna
 li. mmohč lidi zantowale šeradnie radu zmaza
 li. x. Talt gšl ten rad y dolili šewššny nas šine
 tem šwadili. tdy gšine gyz polsko ztrahili. šedkndz
 gšine drow pornoq michi. x. Duit nato ing
 uctbagy. wpraxet šve dobyve štšomagynatot šve
 qasto neptagy ktrac šve šedlagy magy. x. Dunt
 na nezady wotagy štay obca naruqve magy
 angšint šve wšdnamagy ale pprahy uctšwatagy
 x. Šdyt by kmež pprahy qti michi. a haušnow b
 šbu newidiel. yuhed die ze by neprošpel aqt
 by pal probuoh šint tpiet. x. Zlalequt omšim
 beqayšla. yka ma šodma neproššla. iakot taf
 radi wclagj. šdy pmed štawagj vclagj. x. Na
 ratšauzceqt by radili a šamit by šve wadili

Co he magnocofadie
 Sebe de uobonalofta
 Gesto magi p rana wefta
 Neb ti negfti dokonalost⁹ st⁹ ar⁹ vxo⁹
 Genj co muno k rysta magi.
 Klaby sie ia me neboqm
 Idy ia wydbie dobie t rmm
 Vn wrom krale in paxte
 Ni kcerelo w fionetie k rize
 Klacbat nenu radne moa
 Lec nadst⁹ r e s s t m y g e n j s e b o a s p o z e o g f i l i o
 Proti bofuprawdie gelfo
 Tene q⁹ wllacbie pana melho deut⁹ vj⁹ et
 Gelfie bohe to polp r o m a
 Gelfie i b e t t h a n e m e t n o w a
 Ter ti b u d u o b l u p e m
 Genj r a b o n a i n e u e t b a g i
 V r e t o k u p o r o f u g e h o r a p r e z m o r
 d o w a z p a l e m e k r i e j n y g m e f h o l i d u .
Ust⁹ w s i s i e n e c o h o r a
 W y z f e d e k e t o s t a f e p a f a
 W e c e p r a h o o f t r e i n l u l l i s
 T o h o s i e m u w f a l n e g r a u o s
 T e m o r d u g e t l i d p f i e j n
 W r o m p r e f t u p a s b o f k u m e z
 N e b o n b r a m r a b u g e t t G o o v x o d e u t v . a r v .
 W e l k u y f t e n y k a f t u m e t t
 W a l l e f t r e f t p o c r e f t a r i
 N e d u g e f h o m o r d o u a t i
 T y p a t p a l i s y m o r d u g e t
 V a n e v l i p e t
 m y k e r t v x j
 V a n e v l i p e t
 m y k e r t v x j
 et xx⁹ et j⁹ fo.
 ar⁹ v n j . et d e j u d i
 c a d i o m e i l l e . et
 d e j u r d i m o s t i m
 i d i o .

24. *Boj křižáků s husitů*

jakžto viper své mateři
narodil se k mému hoři.
Učinil mi mnoho zlého,
mně nevinné bezprávného,
55 jehož málo tuto poviem,
na tom své cti sama shoviem.

Onť Prokopa, bratra svého
a markrabí moravského,
jav pod klejtem, v vazbu vsadil
60 a tu jeho duše zbavil.
Potom i krále Václava,
jehož byla vzácná sláva,
chotě mého přemilého,
svého bratra stařejšieho,
65 krále Čechův i římského,
jav pode lstí v domě jeho,
potom jeho nesl do Viedně
a tu držal dosti biedně.
A by nebyl z té tesknosti
70 zproštěn, pane, tvú milostí,
byl by tudiež vězněm umřel,
aniž by ho Čech kdy uzřel.
A na tom zlém dosti neměv,
ale v krov se zlosti oděv,
75 svými listy klejtovnými
– mohuť říci úkladnými –
syna mého Jana ctného,
kněze tobě převzácného,
Hus, tvé pravdy vyznatele
80 a stálého kazatele,
vylúdiv ho do Kostnice,
všie křivoty pachadlnice,
věziv kázal upáliti,
popel v vodu potopiti.
85 Potom muže umělého
a nad jiné výmluvného,
Jeronýma, poctivého
mistra, rodu i prazského,
spálil jakžto muže zlého
90 a kacieře zaprtlého
pro tvé pravdy vyznávanie,

hříechóv kněžských oznámenie,
k mému ovšem pohanění,
mé slavnosti ohyždění.

- 95 Však těch zlob všech zapomněvši
a lepšímu se naděvši,
že by, syt jsa, zlosti ostal,
cti se chytě, při ní zóstal,
poňadž smysla, let přibylo,
100 jenž v mladosti libo bylo,
aby zlé vše omrzelo,
již v starosti ohyždělo,
chtěch ho vzieti za manžela,
já, nebožka ovdovělá,
105 by byl zlosti neobnovil,
jedu z srdce tak neprolil,
kterýž nosil ke mně skrytě,
kdyžto směle, hrdě, lítě,
jsa v mém městě Vratislavě,
110 chtě škoditi mně v mé slávě,
zjímal, zlúpil tu mé syny
pro tvój zákon, a bez viny,
ježto nutil k ótepření,
od tvé pravdy k odstúpení.
115 Z nichžto jeden, muž všie chvály
a tvój rytieř, v vieře stálý,
nechtěl pravdy ustúpiti;
jehož kázal uvláčiti
koňmi, potom upáliti
120 a upáliv utopiti;
jemuž jméno Krása bylo
a dobře se přihodilo,
nebt jest muž byl tobě krásný,
jakžto věřím, libý, vzácný.
125 Ten, rozprodav věnce světské,
došel koruny nebeské;
ztrativ život ten nevděčný,
získal jistě sobě věčný.

- 130 Na tom ten král neměv dosti,
horšie přidav již k své zlosti,
všie dobroty mé zapomněl,

v dvojí zlobu sám se oděl,
chtě mě ovšem zahladiti,
z země živých vypleniti,
135 ot římského zle biskupa,
jehož milost věrným skúpa,
obdržal kříž krevný na mě
a proklaté světské rámě,
aby každý mohl mé děti,
140 kdež chce koli, všady jieti,
bíti, sieci i lúpiti,
ohněm, mečem pohubiti
pro tvé pravdy vyznávanie
a poslušnosť prikázanie.
145 Neb tak dáno ot papeže,
jenž přestúpil v tom tvé meze,
aby, tvé pravdy jistotu
tupiec jakžto bludnú psotu
a jie věrné vyznatele
150 mordující všady směle,
byli hříechóv všech zbaveni
a zemrúce oslaveni.

Tú lži zřejmú a rúhavú,
utlých srdcí mořitelnú,
155 mými také i poklady
svolal vojska otevšady,
kněží, pány i vévody
na mú hanbu, na mé škody
i mé zvláštnie na mě zbúřil,
160 aby mého panstvie súžil
moc širokú, tebú danú,
chválu zprznil zveličenú,
statek pobral, dietky zhubil,
všicku zemi tak pohubil,
165 aby nebyl žádný tvého
vyznavatel poslednieho
poručenstvie životného,
tvým věrným spasitedlného,
kteréž jistě poručenstvie,
170 tvú ctně smrti potvrzené,
má do konce světa tráti
a se s světem dokonati.

A tak vidíš, věčný králi,
coť tvých věrných lidí páli,
175 v doly mece i morduje,
ženy, panny poškvvrňuje,
ani stavu, ani věku,
ani kterému člověku
má lítosti ten drak hltavý,
180 črven krví, sedmihlavý;
kohož jedno muož dosieci,
jenž se nechce odpřisieci
tvého, pane, prikázanie,
tvého věrně ustavenie,
185 jímžsto kázal svým zde věrným,
mladým, starým, jakžto striedmým,
aby pod způsobú dvojí
tělo a krev cele tvoji
s náboženstvím přijímali,
190 v tom smrt tvú pamatovali,
svých všech hřiechóv na zbavenie
a všech ctností prispořenie,
jsúc v tvé lásce tudy živi,
v tě duchovně se vtělili
195 a tak s tebú věčně byli
a k tobě se přidědili.
Tenť on zákon spasitedlný
jakožto blud mořitedlný
tupí vežde, ruší, hanie,
200 maje snad to za pokánie,
aby zákon tvój zahladil
a tvé věrné s země shladil.

Na to vydav mé poklady,
zlúpil kostí svatých hroby,
205 pobral drahé i ornáty
i kalichy, jakžto znáti.
Tyť jest rozdal nepřátelóm,
mým pohúbciem, hanitelóm,
tvé svátosti rúhatelóm
210 a tvé pravdy tupitelóm.
A ovšem toho želeji
a toběť túžiti chtěji
já, tvá dievka, mój ciesaři,

215   nebť jest vrch to mému hoři,
              že tvé věrné služebníky
              a tvé pravdy milovníky
              tak je zklamal, tak omámil,
              zle porušil, hříšně ztrávil,
              žeť sú tebe odstúpili
 220   a tvé pravdy již zapřeli,
              k jeho zlosti přivolili,
              ho svým králem učinili,
              jemu v zlosti pomáhají,
              tvé se pravdě porúhají
 225   a tvój zákon vežde tupie
              a tvé věrné hubie, lúpie.
              Jehož dřieve sú hájili,
              usty, skutky ctně bránili,
              toť již mají za kacieřstvie,
 230   tvé přesvaté poručenstvie.
              Ó bláznovstvie přehorúcie,
              že nepatřiec na budúcie,
              se, svój jazyk tak hanějí,
              že se jim jich vrazi smějí;
 235   své tak lúpie i mordují,
              svých nepřátel posilují,
              jich lži ovšem potvrzují
              a sami se otsuzují
              v tom, jímž sú dřieve narčeni.

240   Ó synové otrápení,
              však se mdlíte tady sami!
              Ó zmámení čeští páni,
              se haniete na vše strany,
              haniec jazyk přirozený!
 245   Kráľf váš jakžto sen pomine,
              božief pravda nezahyne,
              ani hanba uvedená
              na váš jazyk, zamyšlená.
              Budeť psáno i v kroniky,
 250   že kacieři byli Čechy
              a v tom sami se seznali,
              pro něž se sami hubili.
              Toť vašim dětem ostane
              a potomť se toto stane,

255   žef se musie o to bítí,
          chtie-lit hanby ctně ujítí.
          A tak vaše chvála stane,
          věz to, každý český pane,
          jenž nehájieš pravdy božie
260   ani bráníš cti své země,
          a chtě býti pánem jejím,
          nestydíš se zlým poddaným,
          tak hanebně pohaněným,
          tak potupně otsúzeným.
265   Lépeť jest jistě nemieti
          než hanebně komu mieti.
          Protož byšte rozuměli,
          na budúcie ctně hleděli,
          nežli byšte v tom seděli,
270   radějše byšte zemřeli,
          ano jazyk váš hanějí
          a tomu se vaši smějí
          vuokol všickni nepřietelí
          A v tom také stvořitele
275   svého náramně hněváte,
          že se jemu tak rúháte.
          Předci vaši pro narčenie,
          malé světské pohaněnie
          a pro krávu nebo kozu
280   neb pro kolo jedno k vozu
          boj veliký nastrojili.
          Již vás svrchně pohaněli,
          za kacieře potupili,
          vaši zemi zšeredili,
285   nadto zřejmý zákon boží,
          ješto všecko dobré množí,
          za blud bludně otsúdili,
          bohu křivdu učinili.
          Avšak nenie v této zemi
290   pánov mnoho, by to chtěli
          mstítí mečem, mocnú rukú
          a slúžití na tom bohu.
          Kde jest viera již křestanov,
          kde jest síla českých pánov
295   a udatnost ona dávná,
          všemu světu právě slavná?

S sněhem lonským přeč splynula,
zimús bohďaj se vrátila!
Snad by ještě dost vhod byla
a jim by se ctně hodila.

300

1 z *kmene* z rodu (lucemburského) – 2 *zúfalého* zlého, nešlechetného – 5 *pane*: v Žalobě se oslovuje bůh – 10 *mrzutého* protivného, nemilého – 11 *zchovala* (m. *vzchovala*) *sem* vychovala jsem – 14 *mniec dobrého* pokládajíc ho za dobrého – 18: které mělo vzejít z jeho ruky – 22 *ctí markrabskú*: marku braniborskou získal Zikmund dědictvím po Karlu IV. – 24 *přispářejíc* přidávajíc, připojujíc – 27 *v ta kráľovstvie sem vsadila*: uvedení Zikmunda na královský trůn uherský, který získal sňatkem s dcerou uherského krále Ludvíka Marií r. 1385, narazilo na odpor; ten byl zlomen s českou pomocí teprve r. 1387 – 28 *sbožím* bohatstvím, majetkem – 31 *pro zlosti* pro špatné vlastnosti, skutky – 32: vzbudiv lidskou nelibost – 33 *klený* prokletý – 36: a hned jsem se starala o to – 39 *sem k jeho panství navrátila*: s českou pomocí se podařilo Zikmundovi zlomit povstání v Uhrách r. 1401 – 40: znovu jsem uvedla na uherský trůn – 42 *sem obmyslila* zařídila jsem, postarala jsem se – 43 *jest kráľem římským zvolen*: 20. září 1410 – 44-46 *solť tvú nesolen*...: srov. Mk 9,49 – 51-52: podle středověké etymologie (*viper*, *vis* + *parere*) mláďata zmije (*viper*) při narození prohryžou vnitřnosti své matky a tak ji usmrtí – 56 *shoviem* vyhovím, učiním zadost

57 *Prokopa, bratra svého*: Prokop, markrabí moravský, byl Zikmundův bratranec; byl Zikmundem vězněn v l. 1402-1403, zemřel v září 1405 – 59 *pod klejtem* ačkoli mu zaručil bezpečnost a svobodu – 64 *stařejšieho* staršího – 66 *pode lstí* listivě (stalo se to r. 1402) – 69 *by* kdyby; *z tesknosti* z tísňe – 70: král Václav prchl z vídeňského vězení r. 1403 – 71 *tudiež* tamtéž; *vězněm* jako vězeň – 74 *v krov zlosti* v plášť zloby – 75 *klejtovními* průvodními, zaručujícími bezpečnost a svobodu – 80 *stálého* vytrvalého, pevného – 82 *křivoty pachadlnice* pachatelky křivdy – 83 *věziv* vězniv, po věznění – 85 *umělého* učeného, vzdělaného – 88 *rodu i prazského* pražského rodáka – 89 *spálil* upálil – 90 *zaprtlého* zatvrzelého, tvrdošíjného – 92 *pro oznámenie* pro odhalení – 94 *k slavnosti ohyždění* k zkažení slávy, důstojnosti

96 *smysl*: doufajíc v jeho polepšení – 97 *by ostal* by zanechal – 99 *poňadž* poněvadž; *smysla* rozumu – 100 *jenž* co – 102 *v starosti ohyždělo* v stáří se zošklivilo – 103 *chtěch* (aorist) chtěla jsem – 104 *nebožka ovdovělá*: tj. po smrti Václava IV. – 105 *by* kdyby – 109n.: ve Vratislavi byl 15. března 1420 na rozkaz krále Zikmunda umučen pro své náboženskopolitické přesvědčení pražský husitský měšťan Jan Krása; spolu s ním byl mučen i Mikuláš, student z Betléma, který přijel ke králi s listem pražské university – 111 *zlúpil* oloupil – 113 *k ótepření* k zapření, k odvolání – 117 *pravdy ustúpiti* ustoupit, odstoupit od pravdy – 122 *dobře se přihodilo* dobře se hodilo – 125: *narážka* na zaměstnání Jana Kráasy, jenž byl věnečníkem (výrobcem věnců)

132 *dvoji* dvojnásobnou – 133 *ovšem* zcela, úplně – 135 *ot římského*... *biskupa*: od papeže Martina V. – 137 *kříž krevný* krvavou křížovou výpravu – 138: Zikmund se stal vykonavatelem příkazu ke křížovému tažení – 140 *jieti* zajmouti – 141 *sieci* sekati – 148 *bludnú* bludařskou, kacířskou – 149 *jie* její – 154: zhoubnou pro citlivá srdce – 155: šlo o poklady po Václavu IV., kterých se Zikmund zmocnil na Karlštejně a na jiných královských hradech – 159 *mé zvláštnie* mé vlastní děti, tj. Čechy – 160 *aby súžil* aby zůžil, zmenšil – 162 *zveličenú* vznešenou – 163 *statek* majetek – 166-167 *poslednieho poručenieho životného* posledního příkazu, který dal Kristus za svého života, tj. ustanovení přijímání pod obojí způsobou – 168 *spasitedlného* k spáse sloužícího – 171 *tráti* trvati

174 *cof* ... *lidí* kolik lidí – 175 *v doly mece* házi do důlních šachet; tak byli trestáni v Kutné Hoře zajatí husité – 179 *lítosti* slitování; *drak*: narážka na časté apokalyptické srovnání Zikmunda s šelmou z moře (Zjev. 12,3: draco magnus, rufus, habens capita septem – srov. zde na s. 240n.) – 181: koho se jen může zmocnit – 182 *se odpřisíeci* odpřisáhnout se – 186 *jakžto středným* stejně jako lidem prostředního věku – 189 *s náboženstvím* se zbožností, zbožně – 192 *přispofoenie* rozmnožení – 193 *tudy* tím, tak – 196 *k tobě se přidědili* dostali se ti dědičně, stali se tvými – 199 *vežde* všude

204n.: k zaplacení žoldu a k splnění slibů, které dal za vojenskou pomoc, použil Zikmund i chrámových pokladů – 204 *zlúpil* vyloupil – 206 *jakžto znáti* jak je známo – 208 *pohúbciem* zhoubcům, hubitelům – 211 *žejeji* želím – 212 *túžiti chléji* chci si stěžovat – 213: oslovením boha jako císaře mluví zdůrazňuje politické zaměření svého projevu – 214 *vrch* vrchol – 215n. *tvé věrné služebníky*: míněna část české a moravské šlechty, která se sice nevzdala kalicha, ale neodvážila se postavit proti králi – 217 *zklamal* oklamal – 218 *ztrávil* otrávil – 219 *sú tebe odstúpili* odstoupili od tebe, opustili tě – 230 *poručenstvíe* odkaz, dědictví – 232 *na budúcie* na budoucnost – 233 *jazyk* národ – 234 *vrazi* nepřátelé – 237 *potvrzují* posilují

240 *otrápení* omámení, smyslů zbavení – 241 *mdlíte* oslabujete – 248 *zamyšlená* vymyšlená – 251: k tomu se sami přiznali – 257 *stane* přestane – 262 *nestydíš se* doplň: býti – 267 *byšte rozuměli* kdybyste byli rozumní – 270 *radějše* raději – 281 *nastrojili* podnítili – 282 *svrchně* vrchovatě – 284 *zšeředili* zohavili, zpusťovali – 292 *na tom* tím, tak – 296 *právě* právem – 297 *preč* pryč – 298 *zimús* této zimy

POROK KORUNY ČESKÉ KU PÁNOM ČESKÝM O KORUNOVÁNÍ KRÁLE UHERSKÉHO

I

Vy pak, moji čeští páni,
jimž sú tyto zlosti známy,
jsúce k tomu povoláni
a ot dávna ctně vydáni
5 mně, tak i mé České zemi,
abyšte nás vždy hájili,
mocnú rukú cti bránili,
sbožie i lid zachovali,
zvolili ste toho zlého
10 muže, bohem proklatého,
svého húbci i haněče,
bozské pravdy i tupiče.
Kmen i hlavu všie té zlosti,
nauk i cestu bezprávnosti
15 zjednali ste sobě králem,
ale neviem, kterým právem:
neb tu vuole měst úhlavných,
k tomu jiných mnohých českých

20 měst i obcí jste neměli,
ale činieć, což jste chtěli,
korunu jste naň vstavili,
v kútě králem ohlásili.

Byšte právě rozuměli,
vahu smysla převážili,
25 sami byšte to vyznali,
že jste skutek učinili
zlý, bezprávný, České zemi,
vám, vašemu i plemeni
přehanebný, velmi škodný,
30 tak bezúrný i nehodný,
proti řádu, obyčejí,
protož právě řeci smějí,
od dávnosti popsaneho,
bez pohnutí držaneho
35 při korunování krále.
To poznáte, patříć dále.
Českého království hlava
jest i slóve s právem Praha,
neb z nie, jakožto od hlavy,
40 všecy Čechy ždají zprávy
pravé, světské i duchovnie,
kterýmž libě pravda vonie.
Mát z nie pořád, čest i chválu
po všem světě ohlášenú!
45 Protož arcibiskup prazský
slóveť z práva, a ne český;
prazskýť slóve i purkrabě,
jenž popravu první v sobě
má vždy mieti v České zemi.
50 Tak držieno bez proměny.
Těž hrad, jiných hradův hlava,
prazskýť slóve vždycky z práva.
Groš, jenž jest všech věcí cena
a pohodlná všem otměna,
55 veždyť jest i slóve prazský,
ne královský, ani horský,
na němž lev jest i koruna.
Tiem čest prazská oznámena,
že ten hoden lva, koruny,

60 ktož jest mocen řádně Prahy.
Protož král, nemaje Prahy,
král jest věrně ten bezhlavý.
A ktožť celé nemá hlavy,
tenť již člověk nenie pravý,
65 al peň podlé písma slóve.
Protož, páni vy Čechové,
jenž Zikmunda za král máte,
ač rozumem to však znáte,
peň za krále máte sobě,
70 tomuť urozumie i robě.
Prahaf jméno má ot práhu,
neb ktož králevskú chce slávu
mieti v Čechách, máť po Praze
vjíti jakožto po praze
75 dobrý pastýř do ovčince,
v němžto jeho bydlé ovce.
Pakli jinad vejde kudy,
tenť od cesty pravé blúdí
a máť slúti lotr a zloděj –
80 podlé čtenie za to vždy měj!
Podlé duchovnieho práva
metropolis jest nazvána,
jenž miera měst řecky slóve,
neb do měst ta miera plóve:
85 jiných z práva jižť spravují,
se i jiné přeměřují,
aby v miere čestně stáli
a mimo tu nesáhali.
Slóveť také všech měst matka.
90 Protož, ó vy nebožátka,
jak ste krále učinili,
poňadž ste miery neměli
ani matky zemské při tom?
Vizte, coť se stane potom!
95 Budeť také vám bez miery
se zle vésti i bez viery
i beze všie také ctnosti,
neb ctnost každá v své celosti
máť svú váhu, mieru, číslo.
100 Což jest také dětmi vyšlo
bez mateře přivolenie,

při tomť řádu, práva nenie.
Tak ste krále bezhlavého
učinili, bezměrného,
105 i bez práva i bez řádu,
sobě i vší zemi vádu.
A tak mníte, vy již páni,
jenž ste byli tu pozváni,
byšte krále učinili,
110 když ste věnec naň vstavili,
mé cti, slávy ctné znamenie,
zlato krású ozdobené,
byť koruny té vstavenie
aneb křížmem pomazanie
115 koho králem učinilo?
Snad by osla neminulo,
neb muož býti také mazán
a týmž věncem korunován.
Ale totot krále činí,
120 jakož z písma shledá smyslný:
měst, pánov, obcí svolenie
beze všeho rozbrojenie,
podlé práva, obyčeje
i po řádu této země;
125 hodnost nadto té osoby
tak zvolené, kterážto by
čest i dobré milovala,
zemskú chválu ctně plodila.
A byť bylo zachováno
130 to, jenž nenie tu shledáno,
ještě by muž tento škodný,
českéj obci přenehodný,
pravdy bozské ruhač zřejmý,
haněc země netajemný,
135 neměl býti z práva králem.
Neb ktož se sám božim právem
nespravuje v skutciech právě,
ale po své zlostné hlavě
se porušiv, i protiví
140 světle bozským ustavením,
své zemany k tomu tupí,
tiskne, hanie, pálí, lúpi,
země, vlasti zastavuje,

- 145 hrady, města zavazuje,
jenž slušejí k této zemi,
jí jsú z práva podmaněny,
hánciem, vrahóm, hubitelóm,
země České nepřátelóm,
máť zavržen býti z svého
- 150 dostojenstvie královského,
jakožto Saul, bohem zvolen,
mazán za král i nastolen,
když přestúpil prikázanie,
byl jest zbaven královanie.
- 155 Mnozí králi i ciesaři,
jenž přesáhli pravdy mezi,
utiskujíc své neřádně,
hubiec, lúpiec je bezprávně,
jsúť své slávy zbavováni,
- 160 jati, biti, mordováni
bozským súdem ovšem právě,
jakožť jistá písma pravie.

Nadpis: *porok* pokárání, domluva – 2 *zlosti* zlé vlastnosti, skutky – 4 *vydání* dáni, určení – 8 *sbožie* majetek, jmění – 11 *húbci* zhoubce – 14 *nauk* poučení – 17 *vuole* svolení, souhlas; *úhlavných* hlavních, předních – 22 *v kútě* pokoutně, tajně; po porážce na Vítkově r. 1421 se dal Zikmund na Pražském hradě, který měl v moci, spěšně korunovat na českého krále a část panstva mu holdovala

23: kdybyste správně přemýšleli – 24: význam myšlenky znovu uvážili – 30 *bez-úmý* nesmyslný, šílený – 32: proto se právem odvažují říci – 33 *od dávnosti* odedávna – 34 *bez pohnutie* beze změny – 36 *patřiec* hledice – 40: celé Čechy očekávají rozhodování – 43 *pořád* pořádek, řád – 44 *ohlášenú* vyhlášenou, proslulou – 46 *z práva* podle práva, právem – 48 *popravu* soudní pravomoc – 53-54: groš, který označuje cenu všech věcí a slouží všem jako vhodný prostředek směny – 56 *horský* kutnohorský – 58 *oznámena* prokázána – 60: kdo má po právu Prahu v své moci – 62 *věrně* vskutku, opravdu – 65 *al* ale; *peň*: srov. Job 14,8 – 70 *urozumie* porozumí, pochopí – 73 *po Praze* přes Prahu – 80 *podlé čtenie*: volně podle Jan 10,1 – 82 *metropolis* jest nazvána: t. Praha – 83 *miera měst*: mylná etymologie řec. metropolis (metron „míra“ + polis „město“); správný je druhý výklad ve v. 89 (mětěr „matka“) – 84 *plóve* plyne – 86 *přeměřují* znovu měří, tj. přezkoumávají rozsudky jiných měst jako odvolací stolice – 87-88: aby zachovávali spravedlivou míru a nepřekračovali ji – 92 *poňadž* poněvadž – 98 *v své celosti* jako celek – 99 *číslo* náležitý, předem stanovený počet – 100: co od dětí vyšlo, co děti provedly – 104 *bezměrného* neznajícího míry – 106 *vádu* příčinu svárů – 110 *věnc* korunu – 113 *byl že by* – 114 *křížmem* posvěceným olejem – 120 *smyslňý* rozumný – 122: beze všech rozbrojů, svárů – 125 *hodnost* vhodnost, způsobilost – 128 *by plodila* pěstovala, šířila by – 130 *mysl*: ten postup, který ve skutečnosti zachován nebyl – 132 *přenehodný* zcela nevhodný – 134 *haněc* hanobitel; *netajemný* nepokrytý, zjevný – 137 *se nespravuje* neřídí se; *právé* správně – 138: ale podle své zlé povahy – 139 *se porušiv* dav se na cestu nepravosti – 140 *svělle* jasně;

ustavením ustanovením, řádům – 141 *zemany* krajany – 143: kraje a celé země dává v zástavu (tj. za půjčené peníze nebo za různé služby) – 144 *zavazuje* zastavuje – 145 *slušejt* přísluší, patří – 149 *zavržen* svržen – 151 *Saul*: izraelský král (srov. 1 Král. 11, 15) – 152 *za král* za krále – 157 *své své* poddané; *neřádně* nespravedlivě – 161 *ovšem právě* zcela podle práva – 162 *písma* spisy

II

Nedajte své chvály ciziemu

Němce z země pak vypejte,
aniž koho potom mějte
v kterémž koli svém úřadě,
aniž které vaší radě,
5   neb sú čeští vždycky hánce,
tupitelé, vrazi, zrádce.
Leč sú kteří zachovalí
a v zákoně bozském stálí,
ty milujte jakžto bratřie!
10   Ale kteříž jinam patříe,
těch netrpte mezi sebú,
ovšemť právi v tuto dobu!
Ne darmoť jest povědieno
a ot múdrých za to jmieno:
15   Dřieve had se v ledě shřeje,
nežli Němec Čechu zpřeje!
Doňadž Němci v této zemi
moci vladařské neměli,
dotad ste vy vítězili
20   i ciesaře pobíjeli.
Jakž se Němci v vás vmiesili,
sbožím, číslem rozhojněli,
tak ste hanebně zemdleli,
zchudli, zvadli i zepseli.
25   Kdy však Čecha v které zemi
Němci sú kdy povýšili
aneb v úřad svůj přijali,
v radě v městě osadili?
Nikdiežť nechce Čecha mieti.
30   V Čechách můžete to sezřieti,
kdežť sú Němci se rozmohli,
by Čechové co tu mohli.

V Jaromíři to vidíte
a u Hory opatříte,
35 snad i v Mostě i v Kadani.
Važtež to však, čeští páni!
Byť to mohli způsobiti,
nedaliť by živu býti
Čechu v Čechách, vězte cele!
40 Mohuť říci já to směle,
neb to slehka mám počteno,
co jest Čechův umrtveno
na samých těch zlostných Horách
mečem, ohněm i u vodách:
45 kupujíc je za penieze,
laika, žáka, ženu, kněze,
povolajíc do své školy,
umetali všecky v doly.
Snadno tvorú jest každému
50 vrátiti se k kmenu svému.
Protož když je vypleníte,
k své cti, moci se vrátíte,
budete se milovati,
jeden druhu spomáhati.
55 Stanuť války, stanuť boji,
sedete v ctném u pokoji.
Zrady, křivdy, zlosti minú,
jakožto snieh ohněm splynú.
A tak bydléc v ctné svornosti,
60 dosiehnete té radosti,
v nížto bydlé s bohem světi
nynie, potom i na věky,
kdežto radost bez žalosti,
zdravie celé bez bolesti,
65 život věčný bez skonánie,
mladosť črstvá bez staránie,
krása beze všie poškvvrny,
ctnosť, jenž nezná hříšné viny,
láska plná bez přestánie,
70 síly mocnosť bez zemdenie,
svornost klidná bez rozbroje,
pokoj, jenžto nezná boje,
řád pořádný bez zmatenie,
světlost, při níž i tmy nenie.

- 75 K té slavnosti pomoz, králi
a ciesaři věčné slávy,
jenž pro naše povýšenie,
čest, čistotu, obživenie,
ráčil se sám ponížiti,
80 z věčné panny naroditi,
dals se v těle umořiti,
z svého těla krev vyliti.

5 *čeští... hánce* hanobitelé Čechů – 10 *jinam patřie* hledí jinam, tj. „šilhají za hranice“ – 12 *oššemľ právi* zcela podle práva – 14: a moudří byli takového mínění – 15-16: toto dvojverší vkládá Krátké sebrání z kronik českých (viz zde v 2. sv. v oddílu Próza publicistická a politická) do Libušina proroctví z Dalimila (srov. LF 84, 1961, 59-60) – 16 *zpřeje* popřeje, bude přáti – 20 *ciesaře*: např. Břetislav I. Jindřicha III. u Domažlic r. 1040, Soběslav I. Lotara u Chlumce r. 1126 – 22 *sbožím, čislem* majetkem i počtem – 24 *ste zepseli* zchátrali jste – 28 *sú osadili* ustanovili – 33 *v Jaromíři* v Jaroměři – 34 *u Hory* u Kutné Hory – 36 *važtež* uvažte – 42 *umrtveno* usmrceno – 43 *na zlostných Horách* v Kutné Hoře plné zloby, hříchů – 48 *umetali všecky v doly*: v prvních letech husitského revolučního hnutí dávali kutnohorští patriciové vhadzovat zajaté husity do šachet (až do Žižkova vítězství nad Zikmundem u Kutné Hory 1422) – 50 *k kmenu svému* do postavení, které mu náleží – 55 *stanúľ* přestanou – 58 *splynú* rozplynou se, zmizí – 65 *bez skonánie* bez konce – 66 *črstvá bez staránie* svěží bez stárnutí – 75-76 *králi a ciesaři*: osloven Kristus

(HÁDÁNÍ PRAHY S KUTNOU HOROU)

I

V této kapitule Praha porokuje Hoře z jejich nevděčnosti, kteréž okazuje jí rozličně proti jejímu mnohému dobrodění

- V čas všie bůre i hřímanie,
země hnutie, krup, blýskanie,
o němž svatý Jan pověděl,
když jest bozskú tajnost viděl,
5 stal se zázrak nevidaný
a od věkóv neslýchaný
teď nedávno v České zemi.
Vzemši sobě rok určený,
hádala se Praha s Horú
10 před ctným sborem všeho tvorú,
při němž Kristus pán sedieše,
právě činy vše súdieše.

- Praha stáše na pravici,
 Hora v kútě na levici.
- 15 Praha slušné, ctné postavy,
 žena krásná bez ohavy,
 jasných očí, múdré řeči,
 v zlatohlavě ctně se rdieci.
 Hora, ženka pohrbilá,
- 20 k zemi hlediec a blíkavá,
 šeplic řeči ulyzavú,
 otmlúváše, vrtlic hlavú,
 jenž mějieše i v té době
 kuklík s kytlí sšit na sobě.
- 25 Stojéc Praha tu poctivě,
 však mluvieše dost horlivě
 a řkúc: „Súdce vševědúcí,
 králi, pane všemohúcí,
 rač nás málo přeslyšeti,
- 30 mé pře mierú přeměriti,
 vinu vahú převážiti,
 neb važitel duší jsi ty!
 Přeslyš mě teď s mú súpeří,
 učíň rovnost, jakožť věři,
- 35 nebt jest vešken súd bóh tobě
 dal, kterýž jest měl vždy v sobě,
 aby tě ctně všichni ctíli,
 jakož otci se klaněli!“
- Potom vece přísně k Hoře:
- 40 „Zdali nevieš svého hoře,
 tobě jistě budúcieho,
 že mi činiš mnoho zlého,
 protivného, bezprávného,
 ohavného, ukrutného,
- 45 jsúc mú věkem vlastní dcerú,
 stavem dievkú podrobenú,
 jakož musíš sama znáti,
 ač mé groše chceš kovati.
 Aj, mé věrné dcery, syny
- 50 hanieš, hubíš, a bez viny,
 za mé groše je kupujíc,
 ižádného nelitujíc

- ani věku ani stavu
 ještě méně nežli bravu,
 55 majíc ot mne sbožie, chválu
 v mnohých vlastech ohlášenú.
 Jáť sem tě tu osadila
 a svým statkem sbohatila,
 svým pokrmem tě krmila,
 60 svým uměním ctně učila.
 Tak-li mi ctně otplacuješ,
 zlým mé dobré otměňuješ?
 Taks hanebně znevděčnĕla,
 nenief v tobě ctnosti žila!
 65 Teď pán sedí všie milosti,
 všakť nelíbí nevděčnosti,
 nébrž slúhu nevděčného
 vydal katóm mocně jeho.
 Ktož zlé za dobré otplácie,
 70 budeť mieti zlé domácie,
 a jakož to v písmě čteme,
 nevděčného viera mine,
 jakožto led letní splyne
 aneb voda zbytná zhyne.
 75 A čiež viera zahynula,
 ctnost izádná nezóstala;
 neb kmen, základ každé ctnosti
 jestiř viera v své celosti,
 a jakž Pavel svatý praví,
 80 bez viery bohu izádný
 nemóž se člověk slíbíti.“

Nadpis: *porokuje Hoře kárá Kutnou Horu – 2 země hnutie zemětřesení – 3 svatý Jan: srov. Zjev. 8,5 – 4 tajnost tajemství – 8: vzavši stanovený den (k soudnímu jednání, stání) – 10 tvorů tvorstva – 11 sedieše (imperf.) seděl – 12 právě podle práva, spravedlivě; súdieše soudil – 13 stáše stála – 16 bez ohavy bez kazu, bez poskvrny – 19 pohrbilá přihrblá, shrbená – 20 blíkavá mžourající očima, s mžouravýma očima – 21 šeplic šišlajíc; ulyzavú potouchlou, falešnou – 22 otmľúváše odmlouvala, odporovala; vrtlic vrtíc (na znamení nesouhlasu) – 23 mějieše měla – 24: havířskou kuklu sešitou s halenou (pracovní oděv kutnohorských havířů)*

26 mľuvieše mluvila; horľivě vroucně, se zápalem – 29 přesľyšetĕi vyslechnouti – 32 važitel dušĕi posuzovatel, soudce duší, lidí – 33 s mú súpeřĕi s mou soupeřkou, sokyň – 34 učĕiň rovnost porovnej nás, učĕiň narovnáni mezi námi; věřĕi věřim

40 nevieš neznáš – 41: které tě jistě postihne – 45: Kutná Hora byla založena později než Praha – 46 podrobenú poddanou, služebnou – 48: v kutnohorské mincovně se od doby Václava II. razily proslulé pražské groše – 51: kutnohorští měšťané kupo-

vali pochytané přívržence Husovy a vrhali je do důlních šachet – 52 *ižádného* nižádného – 55 *sbožie* statky, majetek – 56 *ohlášenú* proslulou, známou – 57 *sem osadila* založila jsem a přivedla obyvatele – 58 *sbohatila* (m. *vzbohatila*) obohatila – 63 *taks* . . . *znevděčnĕla* stala ses tak nevděčnou – 64 *ctnosti žlla* kus cti, smysl pro čest – 65 *ted* zde – 67-68: narážka na biblické podobenství o dvou služebnících (Mat. 18,34) – 68 *mocně* do moci, do rukou – 69-70: srov. Přísl. 17,13; *zlĕ domátcie* neštěstí v domě – 71-74: srov. Moudr. 16,29 – 72 *viera* víra v budoucnost, naděje; *mine* pomine – 73 *splyne* rozplyne se, roztaje – 74 *zbylná* nadbytečná, zbytečná – 79 *Pavel svatý*: srov. Žid. 11,6 – 81 *se slĕbiti* zalíbili se

II

V této kapitule porokuje Praze Hora, že otjímá
mnichóm a knĕží sbožie i platy, i die

- Hora vece, zřec ku Praze:
„Jaké činíš v tom nesnáze,
že smysleti já již tomu
sama neviem, řci pak k tomu!
5 Knĕží, mnichóm otjímáte
sbožie, platy, však to znáte,
vždy z zákona vy božieho:
Nepožádaj nic cizieho!
Kudyž vám to móż zóstatí?
10 Však ste pravým právem klatí,
že na duchovnie saháte
a na klátby nic netbáte,
ni na mnichy, ni na knĕze,
ni samého na papeže.
15 Kací jste vy však křestané,
snábdi toho, milý pane!
Všaks ty kázal desatiny
všem dávatí tvým vždy knĕží;
tvój Apoštol zjevnĕ praví:
20 Ktož oltári právĕ slúží,
má živ býti ot oltáře.
Toť jest, pane, i v tvém právĕ:
nemáť žádný zavázati
huby volu, kterýžť mlátí.
25 Každý dělník jestíť hoden
mzdy, odplaty, cti dóstojen.“

V této kapitule Praha k tomu zvěhlasně odpovídá

Ulyžši se odpovědě
Praha řkúci: „Však to vědě,
že ten velmi kněží mrzí,
30 ktož je k tomu přísně drží,
aby sbožie opustili
a chudobu ctně drželi,
následujíc pána svého,
pro nás v světě ochudlého,
35 nade všecky bohatého,
nebf sú všecky věci jeho,
aby nás vždy obohatěl;
tak Apoštol jest pověděl.
Ten pán světle v čtení praví:
40 Leč kto sbožie, kteréž drží,
vše opustí prostě pro mě,
nemóž jíti ten nic po mně.
Protož svatí učedníci,
jeho věrní následníci,
45 k němu směle promluvili:
My sme všecko opustili
a po tobě vždy chodili.
Toť jsú jeho věrní byli
miestem, skutkem náměstníci,
50 snažní v činech následníci.
Na těch miesta jsú vstúpili
mnišie, kněžie; protož chtěli
býti věrní následníci,
ne klamaři, falešníci.
55 Mušief z práva též činiti,
světská sbožie opustiti.
Proč však svatých miesta mají,
již svatosti nic netbají,
ani práce, ni chudoby,
60 ani ctnosti, ni pokory?
Plni sbožie, plni vzdóry
nejsúť kněžie, nie potvory.
Kudy mnišie nebo kněžie,
ješto v sboží světském těžie,
65 mohou býti učedníci
pána Krista, následníci,

poňadž ižadný mamonóv
 nemóž býti slúha Kristóv.
 Čiž sú tehda učedníci?
 70 Snad dáblovi jsú školníci;
 neb kterýž s ním práve nenie,
 jest protivník – tak die čtenie.
 Apoštol Timoteovi,
 tomu ctnému biskupovi,
 75 velí sbožie utiekati,
 ctnosti všecy milovati,
 pravě, že žádosti sbožie
 všecy hříšné zlosti množie;
 duši v věčné zatracenie
 80 sbožie světské pohřizuje.
 Ne darmoť jest zapověděl
 pán böh, neb to dobře věděl,
 že jim nelze pilnu býti
 boha a sboží slúžiti.
 85 Dřevním kněžím desatiny
 kázal dáti i ofěry
 pán böh, nebť sú tehda byli
 kněžie světští, jenž činili
 tělesné bohu oběti,
 90 majíc ženy, čeled, děti.
 Tělesně sú ti slúžili
 a tělestnú mzdu tak měli.
 Ale tito, jsúc duchovní,
 žen i dětí otlúčení,
 95 bohu duchovnie oběti
 činiece, ti mají mieti
 ot té obce, s níž pracují,
 pokrm, oděv, neb dávají
 jim pokrmy ctně duchovnie,
 100 mají mieti od nich časné.
 K tomu věčné mzdy čekají,
 kterýž apoštolé mají,
 žeť budú všecy súditi.
 Takť jich böh chce povýšiti.
 105 Těť radosti mají ždāti,
 jiné v světě nečekati.
 Pakliť vezmú zde otplatu,
 ztratief v nebi věčnú za tu.

Zvlášť o mnišiech něco poviem,
 110 svetským kněží nyní shoviem.
 Slyš svatého Jeronýma,
 jenž die: Mnich, kterýžto šart má,
 tenť sám i za šart nestojí.
 Začpak stojie mnišie tvoji,
 115 ještoť platy i dědiny
 držie, kteraké sú ceny?
 Snad za pléšku i nestojie,
 ni jim dobré které vonie,
 nebť chudoby utiekají,
 120 jenž jest řádu základ pravý.
 S poslušenstvím a s čistotú
 kto chce býti ctně mnichotú,
 tenť má to tré zachovati,
 nechce-li se sám klamati.
 125 Již chudoba i pokora
 zaplašena od jich dvora,
 otlúčena i čistota,
 vzata za ni všecka psota,
 le pokrytstvie v zlosti celé,
 130 kápí sprostnú přioděné,
 skřekem valným zveličené
 a klaněním osvícené.
 Práznost sytá, ta jim vzácná,
 klášter krásný, cela jasná,
 135 lid ostatky vždy klamati,
 za svaté se počítati,
 zdí se všady ohraditi,
 aby nemohl k nim přijíti
 vietř, aniž to zlé pověťrie,
 140 ani chudý, ještoť žebře.
 Bohatěť pak rádi zovú,
 aby jedli kvasně spolu,
 potom sbožie svá jim dali,
 v jich se bratrstvo tak vepsali,
 145 pak se u nich pochovali,
 jim se s sbožím tak dostali.
 To-li jest to zákon svatý,
 můžeš sama znamenati.
 Nenieť svatý, jest proklatý,
 150 na tom můžeš to poznati.

Teď náš sůdce, věčná múdrost
a všech ctností dokonalost,
dal svůj zákon svému lidu,
aby bydle ve ctném klidu
155 boha srdcem vším miloval
a kázanie jeho choval.
Nekázal se jim zazditi,
ani v rúše potvořiti,
ani v cele přebývati;
160 ale kázal své kázati
čtenie kněží po všem světě.
Ktožť jest zavřel, toť nevědě,
kněží v cele neb v klášteře;
mním, že jest v tom přesáhl meze,
165 jistě bohem uložené,
jeho věrným právě dané.
Bóh rozkázal jim choditi,
čtenie jeho ohlásiti;
tento kázal jim seděti
170 a ničehož nemluviti.
Bóh rozkázal pracovati;
tento brání jim dělati.
Bóh rozkázal jim pokoru;
oni vedú zřejmú vzdóru.
175 Bóh kázal sbožie pustiti;
oni chtějí všecko mieti.
Bóh kázal mieti čistotu;
oni páší všicku psotu.
A to najviece pocházie,
180 že již sbožie světské držie,
bohem samým zabráněné,
všech jich duší zatracenie,
v něžto sú se pohřížili,
jako v trní zavadili,
185 že nemohú k bohu jíti
ni co ctného učiniti,
nebť v kněží světské sbožie
všecko dobré zadušuje.

Protož slušie tu přiekazu
190 jim otjieti, duší zkázu
otlúčiti vši snažností,

- aby jsúce kypří, prostí,
šli po cestách přikázanie
do věčného oslavenie.
- 195 Ktož zmeškává učiniti,
je z těch zmatkóv vyprostí,
musíť hrubě utrpěti,
neb dal bratru zle vězeti,
prospěch duše své meškati,
- 200 moha jemu pomoc dáti,
jeho z svazkóv rozvázati,
aby se mohl k bohu bráti.
Neb, leč všeccko chudým dadie,
co kde mají, neosadie
- 205 sebe zde v dokonalosti,
jižto mají z práva věsti;
neb ti nejsú dokonalí,
jenž co mimo Krista mají.
Klátby se já nic nebojím,
- 210 když já v sobě dobře činím,
ni v tom krále, ni papeže,
ni kterého v světě kněze;
klátbať nemá žádné moci,
leč nad hříšným, jenž se bočí
- 215 proti bohu, pravdě jeho:
tenť jest v klátbě pána mého.
Jestíť božie to pohroma,
jestíť vetchá, neniet nová,
žeť ti budú oblúpeni,
- 220 jenž zákona nic netbají.“

Nadpis: *kněží* kněžstvu; *sbožie i platy* majetek a důchody – 3 *smysleti* porozuměti – 4 *řci* vyjádří se – 7 *z zákona* podle zákona – 8: parafráze jednoho z příkazů desatera (Exod. 20,17) – 9 *kudyž* jak, jakým způsobem – 10 *pravým* spravedlivým; *klati* dáni do klatby, stížení klatbou – 15 *kací* jací – 16 *snábdí* všfmej sí, pozoruj – 17 *desatiny* desátky, desátý díl vší úrody (srov. Num. 18,21) – 19 *Apoštol*: Pavel, srov. 1 Kor. 9,13 – 20 *právě* správně – 22 *v tvém právě*: tj. v bibli – 23-26: srov. 1 Tim. 5,18

Nadpis: *zvěhlasně* moudře, rozvážně – 27 *ulyzši se* pousmávši se; *otpovědě* (aorist) odpověděla – 28 *vědě* vím – 29 *mrzí* nemile se dotýká, popouzí – 34 *ochudlého* zchudlého – 38 *Apoštol*: srov. 2 Kor. 8,9 – 40-42: srov. Luk. 14,33 – 40 *leč* jestliže ne – 42 *po mně* za mnou – 47 *po tobě* za tebou – 49 *náměstníci* náměstkové, zástupci – 54 *klamaři* podvodníci – 55 *z práva* podle práva; *těž* totěž – 61 *vzdóry* zpupnosti, nadutosti – 62 *nie* než, ale – 63 *kudy* jak – 64: kteří usilují o světský zisk, hromadí majetek – 67 *poňadž* poněvadž; *ižádný mamonóv* nikdo, kdo se oddal mamonu, hrabivosti – 70 *školníci*

žáci – 72 *tak die členie*: srov. Mat. 12,30 a Luk. 11,23 – 73 *Apoštol Timoteovi*: srov. 1 Tim. 6,11 – 74 *biskupovi*: Timoteus byl pomocník a průvodce Pavlův, nebyl však biskupem – 75 *sbožie utiekati* prchati před majetkem – 77 *žadosti sbožie* touhy po majetku – 83 *pilnu býti* pilně dbáti, pilně si hleděti – 85 *dřevntm* dřívějším, dávným – 86 *ofěry* dary věřících na církevní účely – 91 *tělesně* fyzicky, hmotně – 94: žijící bez žen a dětí – 100 *časné* pozemské, hmotné – 105 *ždđti* očekávati

110 *shoviem* poshovím, dopřeji klidu – 111 *Jeronýma*: na okraji pozn.: Jeronymus in epistola ad rusticum monachum (Jeronym v listě venkovskému mnichovi) – 112 *šart* drobný peníz, halěr – 115 *dědiny* dědičné statky – 117: snad nestojí ani za pampelišku, za plevel – 119 *chudoby* před chudobou – 122 *mnichotú* mnichem – 127 *ollúčena* odstraněna, zapuzena – 128 *psota* trápení, soužení – 129 *le ale*, avšak – 130 *sprostnú* prostou – 131 *skřekem valným* obecným pokřikem – 133 *práznot* nečinnost, zahálka; *vzácná* drahocenná – 140 *žebře žebra* – 141 *zovú* zvou – 142: aby spolu hodovali – 143: aby upsali svůj majetek jejich řádu – 145: aby se pak u nich dali pohřbít

156 *kázanie* přikázání; *aby choval* aby zachovával – 157 *zazditi se* uzavřít se v klášterních zdech – 158: ani se hyzdit odlišným, směšným šatem – 161 *členie* evangelium – 174: vedou si s okázalou zpupností – 175 *pustiti* opustiti – 178 *psotu* zlo, špatnost – 181 *zabránněné* zakázané – 184 *zavadili (se)* zapletli se, zamotali se

189 *přiekazu* překážku, závalu – 192 *kypři* čili, zdatní – 198 *vězeti* býti vězněn, být v zajetí – 201 *z svazkóv* z pout – 204-205 *mysl*: neoddají se řádnému životu – 210 *já v sobě* sám před svým svědomím – 214 *se bočt* staví se bokem, vzpírá se – 218 *vetchá* stará, dávná

III

V této kapitule porokuje Praha Hora, ež
Uherského nechce přijieti za krále

Hora pravú rukú kynu
řkúc: „Až mě i smysl pomínu,
když ta slyšech divná slova,
mému sluchu ovšem nová.
5 Než, žes písmem dolíčila,
něco jsi mě nachýlila.
Však reí, Praho, ještě k tomu,
pročpak nechceš králi svému
býti mile podrobena?
10 Však to velé písma mnohá.
Neb teď súdce sám to velí:
Dajte dani ciesařovi!
A svatý Petr věrně radí:
Buďte králi vždy poddání!
15 Svatý Pavel k témuž praví:
Komuž dani, tomu dani,
komuž mýto, tomu mýto,
a komu čest, tomu buď to!

20 A že každá duše lidská
vyšší moci jest poddána,
protož velí poslúchati
svých vladařov a jim býti
podlé řádu vždy poddánu
jakož slúha svému pánu,
25 neb to z dávna jest popsáno
a za právo bohem dáno,
že král lidu panovati
má a lid ho poslúchati.“

V této kapitule Praha k tomu múdře odpovídá

Vzhledši přísne k Hoře Praha
30 vece: „Nevieš ještě práva,
v knihách dávno popsaného,
ot Mojžieše vydaného:
Toho ustanovíš králem,
kohož pán böh zvolí pánem.
35 Zda mníš, byť böh toho zvolil,
jehož vodú svú nepolil,
ni múdrostí, ani ctností
ot mladosti do starosti?
Přes to, Horo, ty jsi známa,
40 pověz ctnosti svého pána,
které jest však kdy učinil
aneb komuž jest je zjevil,
poňadž nenie nic tak skryto,
by nebylo pak odkryto,
45 jakož náš teď súdce praví
a spasitel všech laskavý.
Zdali že mé čestné pány
z České země i z Moravy
na smrt zavedl pro svú psotu,
50 valnú kniežat, lidí rotu
mezi Turky, zškapěv ženú,
vší vilností poškvrněnú?
Či že bratra strýčeného
a markrabí moravského
55 jav pod věrú duše zbavil?
Své tiem zlosti neumálil,
ale jal pak bratra svého,

krále Čechův i římského,
ot něhož měl čest i sbožie,
60 žel se tobě, milý bože,
jehož držal pak u Viedni
jakožto muž peský, biedný,
chtě ho tudiež umořiti,
v jeho zemiech pánem býti.
65 Či tě moc jeho súzila,
žes mu dáti vždy musila
mnoho peněz a klekala
před ním v blátě a žádala
jeho sobě smilovanie?
70 Toť mne, Horo, tajno nenie!
Či že Čechy všecky hanie,
o nich křivé klevetanie
nestydatě píše, mluví,
k tomu na ně kříž krvavý
75 uprosil jest od papeže,
aby ženu, muže, kněze
mohl každý, když chce, jímati,
je lúpiti, mordovati?

A tak hubí, pálí zemi,
80 lid morduje a bez viny
panny, čestné vdovy, panie
zle, ohavně veždy hanie,
mnohé s dětmi i morduje.
Tak svú zlobu oznamuje
85 jedno pro ctný zákon boží,
jsa v tom zjevně kata hoří;
neb kat za mord má otplatu
od svých pánův vždy někakú,
ale tento svým nákladem
90 jestiř nad ctným lidem katem,
nébrž českými poklady,
jimiž ot nepřátel všady
zbraňování měli býti,
miení všecky zahubiti.
95 Samuelť jest tak zvěstoval,
ktož by v lidu vždy kraloval,
žeť má před ním vycházeti
a zaň boje snažně vésti,

100 jej u pravdě vždy súditi,
jeho rukú ctně brániti,
za lid bdieti, pracovati,
aby lid mohl v klidu tráti.

Tento lidi vybojuje,
mladé, staré, vše morduje.
105 Súd a pravda jeho mrzí,
křivdu a zlost pevně drží,
klidným lidem neklid činí,
nemaje k nim žádné viny.
Nadto zákon boží pravý
110 za kacierstvo zjevně tupí.
Onť jest zavedl nynie pány
z této země i z Moravy
o jich statky i životy.
V tom okázal kmen své psoty,
115 nastrojiv je na roh boje
a sám pak z daleka stoje
s svými Uhry, Němci, Šváby.
Dosti na něm hnilé baby!
Nechtěl v nůzi jim pomoci,
120 maje k tomu dosti moci;
dal je zbíti i zjímati,
kyji, cepy zmordovati.
Tak jim zplatil všecky dluhy,
doved je té hrozně túhy,
125 již se zhrozil, jedno hledě
a na koni ledva sedě.
Jakož zajiec mdlý před chrty
utekl bázní; by měl brky,
byl by ulétl, tož věz cele!
130 Tak měl srdce tehdy směle
král jistě sedmi království!
Tu vidien v svém udatenství:
před měšťany a sedláky
utekl, nesměl se potkati
135 s nimi polem, král jsa říský.
Dosti na něm rzavé lišky!
Na Vše svaté boj nastrojil,
bóh jeho zřejmě porazil,
to vše ztratil, což chtěl mieti.

140 Nic tu nesáv, i chtěl žieti,
 chtěl čest, sbožie obdržeti,
 nechtěl k bohu o to zřieti,
 ot něhožto všecko dobré
 jakžto ot studnice plóve.
 145 Zavrhl boha, traje sobě,
 všecky svaté, jsa v své zlobě.
 Bóh s svatými jej opustil,
 tu pohromu naň přepustil.
 Hrad nedobytý Vyšehrad
 150 zmrhal lidu svého pro hlad.
 Mnoho lidu tu zemřelo,
 protože chleba nemělo;
 koně jedli, vodu pili,
 a té dosti sú neměli,
 155 žádajíc jeho vždy pomoci.
 A když mnozí přešli roci,
 jim ot něho uložení,
 listy křivě slibovani,
 nemohúce déle ždáti,
 160 musili se s hradem dáti
 Praze, jenž je propustila
 a hrad vešken obořila.

To-li sú ty jeho ctnosti,
 pro něž hoden jest výsosti
 165 on královské v této zemi?
 Ktož jest zmazán zlostmi těmi,
 nenieť hoden kralovanie,
 dóstojenť jest lotrovanie,
 neb tak čině nekraluje,
 170 ale zřejmě brž lotruje.
 Král má z práva přísahati,
 kterýž chce ctně kralovati,
 práva i čest zachovati
 své koruny. Protož jaký
 175 tento král jest neb chce býti,
 jenž jako nepřietel lítý
 hanie, lúpi i morduje,
 věrné lidi kaceřuje,
 jichž by s právem měl brániti
 180 cti i statku do své smrti?

Král však v písmě slóve hlava.
 Toť by byla vždy bláznivá,
 jenž by údy kúsic žrala,
 jim jich pokrm, oděv brala!
 185 Král jest nazván otec vlasti.
 Jaké by byl otec strasti,
 jenž by syny litě hubil,
 pálil, haněl, tupil, lúpil!
 Král jest vódcí také nazván,
 190 a protoť jest křižmem mazán,
 vždy nad jiné že má nésti
 zákon Kristóv, k tomu vésti
 jiné všecky. Ktož pak ruší
 zákon jeho a proň hrtúsi
 195 věrné lidi, nenief vódce,
 ale slóvef z práva svódce.
 Pastýř slóve král i z práva,
 nebo pokrm, zbranu dává
 svému lidu věrně, snažně.
 200 Ktož pak lid ten hubí vražně
 a naň vlky hltavé vodi,
 cti a statku jeho škodí,
 nenief pastýř, jest vlk hltavý,
 nenief strážný, jest vrah pravý.

205 Všaks ty někdy snad slýchala,
 že bóh zvolil králem Saula,
 a když jeho pak kázanie
 netbal vésti, kralovanie
 byl jest zbaven božím slovem
 210 a byl David králem po něm.
 Psáno mámy v knihách svatých,
 pánem bohem nám vydaných,
 že král v lidu ustavený
 má vždy mieti zákon boží,
 215 dnem i nocí v něm čítati,
 se i své tiem spravovati.
 Tentof zákon boží tupí
 a proň věrné litě hubí.
 Tento bozské přikázanie
 220 za kacierstvie klade nynie,
 pravdu za blud zlý počítá.

Ten pak králem býti mým má?
 Nedaj toho, ó ctný súdce,
 bych já pravdy tvé kdy túpce
 225 a tvých věrných zlého húbce
 chtěla mieti svého súdce
 aneb krále aneb pána,
 jsúc tvé slávě vždy poddána.
 Bych pak tvého neprietele
 230 a tvé pravdy rušitele
 nad se králem povýšila,
 jímž by zrostla jeho síla
 k dobrých lidí utišťení,
 tvých ctných synóv k zahubení,
 235 jak bych já se toho kála?
 Bylať by mi všecka malá
 k tomu chvíle v tomto světě;
 šlať bych v peklo, toť já vědě,
 neb ktož spomóz neb privolí
 240 komu k zlosti kteréž koli,
 takť jest hříechu v tom účasten,
 jakožto jest pachadlník ten.
 Tomuť chce Apoštol svatý,
 svaté píše Řimu rady.
 245 Kudy má ten kralovati
 aneb lid ctně spravovati,
 jenž neumie i sám sebe
 spravovati podlé tebe?
 Jak móż mnohé ten zřéditi
 250 aneb lidi polepšiti,
 jenž neřádný jest sám v sobě
 a jest poddán vši zlé zlobě;
 ktož žádostem odolati
 svým nemóže, panovati
 255 lidem pak chce, kralovati,
 neb jich činy zle psovati?
 Všaktť jest břiemě kralování!
 Ktož pak sněsti nemóž méně,
 proč ten na se béře mnoho?
 260 Chřbet se zlámá krále toho,
 jenž kralovství chce mnohému,
 nejsa hoden jedinému.
 Kéž v svých vlastech bludy kazí,

ano jsou v nich přieliš mnozí;
 265 byv tam králem let přemnoho,
 však jest nepolepšil toho.
 A pak do Čech ledvy vkročiv,
 tak svú zlobu zlostně rozliv,
 z pravdy křivdu chce činiti,
 270 lid ctný na zlé obrátiti.
 Cos ty stavil, chce zrušiti,
 pravdu v křivdu obrátiti,
 vieru novú založiti
 a tvú ovšem porušiti.

275 Proč ciesaři nebo králi,
 jenž sú v své cti ctně nestáli,
 pána boha se nebáli,
 lid bezprávně utiskali,
 jsouž zbaveni cti, zbíjieni?
 280 Pro své zlé, nehodné činy!
 Roboam pro ukrutenstvie
 ztratil židovské královstvie
 a též Zambri pro zúfalstvie
 opálil se sám v svém domě.
 285 Krev lokali Achabovu
 psi pro jeho hroznú zlobu.
 Samuel Agaga krále
 zabil, zře ku boží chvále,
 již on tupí, lid morduje
 290 boží, v tom se zveličuje.
 Králóv jeden a třidceti
 zbil Jozue, protivniky,
 jenž se bohu protivili,
 jeho zákon potupili.
 295 Gaius, Nero, Domicián,
 též mnohý ciesař, kněz i pán
 pro ukrutnost a zlosti své
 neušli smrti hanebné.
 Svaté písmo jasně praví:
 300 Kteříž králi poslúchají
 pána boha a nechají
 hřiechóv, v chváleť dni skonají;
 kteříž pak neposlúchají,
 budúť mečem zle shlazení.

305 Mečť jest mstitel nepravosti.

Což pak tento, jenž své zlosti
zmnožil valně z své mladosti
až do šedin i starosti
nad ty krále i ciesaře,
310 všecky časy v zlosti maře!
Čti kroniky, knihy mnohé,
od počátka ctně popsané,
nenalezneš rovně jemu
v zlosti, tož věz, pánu tvému!
315 V knihách psáno jest Múdrosti,
že viec bude dáno pomsty
i muk králóm i vladařóm,
bezprávníkóm, křivým súdcóm.
Co král tento, muž krvavý,
320 ruhač boží, pln bezprávy,
muší v pekle utrpěti!
Dojdef věčné strasti, biedy,
neb ktož k lidem ctné lítosti
nemá, súd má bez milosti.
325 Komuž mnoho poručeno,
od toho mnoho žádáno
bude, jakož súdce praví
teď náš i pán přelaskavý.

Nechciť o něm viec praviti,
330 rač böh jeho polepšiti!“

Nadpis: *porokuje* kárá; *ež že*; *Uherského*: krále Zikmunda; *přijieti* přijmouti – 1 *kynu* (aorist) kývla, pokynula – 2 *mě i smysl pomínu* pozbyla jsem smyslů, ztratila jsem vědomí – 3 *slyšech* uslyšela jsem – 4 *ovšem* zcela, úplně – 5 *žes doličila* že jsi dokázala – 6: poněkud jsi mě naklonila (k věření) – 9 *mile* ráda, ochotně – 10 *ptisma*: biblické knihy a spisy náboženských autorit – 11 *súdce* Kristus; srov. Mat. 22,21 – 13 *Petr*: srov. 1 Petr. 2,13 – 15 *Pavel*: Řím. 13,7

30 *nevieš* neznáš – 32 *ot Mojžieše*: srov. Deut. 17,15 – 38 *do starosti* do stáří – 39 *známa* známá – 45 *súdce*: srov. Mat. 10,26 – 47n.: týká se Zikmundovy porážky od Turků r. 1396 u Nikopole, kde zahynulo v jeho vojsku i mnoho Čechů – 49 *pro psotu* pro neřest – 51 *zškapěv ženú* pozbyv síly vinou ženy – 53n. *bratra strýčeného* bratrance, tj. Prokopa – 55 *jav pod věrú* kterého zajal, ač mu zaručil bezpečnost – 56 *neumálil* nezmenšil – 57 *bratra svého*: krále Václava IV. (1402) – 62 *peský* zlý, nešlechtný – 63 *tudiež* tamtéž, tam; *umořiti* zahubiti – 72 *klevelánie* osočování, pomluvy – 74 *křtíz krvavý* křížovou výpravu; v březnu r. 1420 dal Zikmund ve Vratislavi vyhlásit bulu papeže Martina V., vyzývající ke křížáckému tažení proti Čechům

84 *oznamuje* projevuje, dává najevo – 85 *jedno* jen – 86 *hoří* horší – 87 *otplatu*

mzdu – 88 *někakú* nějakou – 91 *nébrž* ba, dokonce – 93 *zbraňování* bránění – 95n. *Samuel*: srov. 1 Král. 8,20 – 97 *před ním vycházeti* choditi v jeho čele do boje – 99 *u pravdě* podle práva, spravedlivě – 102 *tráti* trvati, žiti

103 *vybojuje* bojem ničí, vraždí – 105 *jeho mrzí* jsou mu odporné – 108: nemaje proti nim žádného obvinění – 111n. *jest zavedl* připravil; *narážka* se týká bitvy pod Vyšehradem 1. listopadu 1420 – 114 *kmen své psoty* jádro, podstatu své špatnosti – 115 *na roh* do čela; nejhůře žaplatili Zikmundovu porážku páni moravští se zemským hejtmanem Jindřichem z Plumlova, kteří uražení od Zikmunda podezřením ze zbabělosti bojovali pěšky na místě nejhorším a téměř všichni padli – 118: je docela jako *vetchá stařena* – 124 *té hrozné túhy* do zoufalého postavení – 125 *jedno hledě*: bitvy pod Vyšehradem se Zikmund zúčastnil jen jako divák – 128 *by kdyby* – 129 *cele zcela* – 133: pod Vyšehradem byl Zikmund poražen od spojeného vojska pražského a husitských pomocných oddílů z východních a severozápadních Čech – 134-135 *nesměl se potkati s nimi polem* neměl odvalu utkat se s nimi v boji – 137 *na Vše svaté*: bitva pod Vyšehradem byla 1. listopadu – 140 *nesáv* nezasev, aniž zasel – 142 *zřieti* vzhlížeti, modliti se – 144 *plóve* plyne, prýští – 145 *traje sobě* důvěřuje sám sobě, spoléhaje sám na sebe – 148 *přepustil* dopustil – 150 *zmrhal* zkazil, uvrhl do zkázy – 156 *roci* lhůty – 160 *se dáti* vzdáti se – 162 *obořila* pobořila

164 *výsosti* důstojnosti – 168 *lotrovánje* provádění lotrovství, loupežnictví – 170 *brž* spíše; *lotruje* počíná si jako lotr – 171 *z práva* podle práva – 178: pravověrně lidi viní z kacířství

181: srov. 1 Král. 15,17 – 189: srov. 3 Král. 14,7 – 191 *nésti* plniti – 194 *hrtúsi* rdousí – 198 *zbranu* obranu – 200 *vražně* vražedně, jako vrah – 204 *strážný* strážce

206n. *Saula*: srov. 1 Král., kap. 10n. – 207 *kázanie* přikázání – 208 *vésti* zachovávat, plniti – 211 *mámy* máme; *v knihách svatých*: srov. Deut. 17,19 – 216 *spravovati* říditi – 220 *klade* prohlašuje – 224 *túpe* tupitele – 225 *hubce* hubitele – 226n. *svého súdece aneb krále aneb pána* za svého soudce... – 229 *bych* kdybych – 236n.: *nestačil* by mi na to čas – 239 *spomůž* napomůž; *přivolí* dá souhlas – 240 *k zlosti* k zlému skutku – 242 *pachadlník* pachatel – 243 *Apoštol svatý*: Pavel (srov. Řím. 1, 32) – 245 *kuďy* jak – 256 *psonati* tupiti – 261: srov. v. 131 – 262: *ač* nestačí ani na jediné – 263 *v svých vlastech* ve svých zemích – 267 *ledvy* sotva – 271 *cos. ty stavil* co jsi ustanovil – 274 *ovšem* zcela, úplně

276 *sú v své cti* *nestáli* nedostáli své cti – 279 *zbitjeni* pobíjeni – 281 *Roboam*: srov. 3 Král. 12, 18 – 283 *Zambri*: srov. 3 Král. 16,18 – 284 *opálil se* upálil se – 285 *krev...* *Achabovu*: srov. 3 Král. 22,38 – 287 *Agaga krále*: srov. 1 Král. 15,33 – 288 *zfe* *ku boží chvále* pro boží slávu – 291n.: srov. Joz., kap. 10-12 – 295: *tři římští císařové* v 1. stol. n. l., kteří skončili násilnou smrtí – 299 *svaté písmo*: srov. Job 36,11-12 – 305: srov. Job 19,29

315 *Múdrosti*: srov. Moudr. 6,6 – 318 *bezprávnikóm* těm, kteří se dopouštějí bezprávi – 320 *bezprávý* bezprávi – 321 *utrpěti* vytrpěti – 323 *ltlosti* slitování – 325 *poručeno* svěřeno – 329 *praviti* mluvit, vykládati

IV

V této kapitule pán Kristus treskce Prahu z některých nedostatkův i Horu a velí jim polepšiti, obak chtě mstiti etc.

Chtieše Hora viac mluvití,
súdece káza všem mlčeti.
Praze pře jejie pochváli

řka: „Byť se tvé děti bály
5 mne, mé rady poslouchaly,
mě, bližního milovaly,
můj ctně zákon zachovaly,
kterýž sú nynie poznaly,
všemu by světu ostály.
10 Musilif by králi, páni,
k tobě zřieti, věz to, Praho,
byloť by tvé jméno draho
všemu světu bez proměny.
Ale máš zlé mnohé syny,
15 ještoť pravdy málo dbají,
ziskuť v pravdě zle hledají
tělesného v mém zákoně,
v němžto usty jedno stojie.
Tiť již pro mě nepracují,
20 ziskemť práci nahrazují,
mú se pravdú zastěrují,
kořist nad mě zle milují.
Nenieť v nich žádné lítosti,
tepůť, lúpie bez milosti.
25 Druzilf také tvoji knězie,
přestúpajíc písma meze,
svatých smysly zamietají,
svého řádu málo dbají.
Máš frejieře i frejieřky,
30 zlé těžieře i těžieřky,
máš lakomce zjevné v sobě,
máš na rúše divné kroje,
z zlata, z stříebra okrášlené,
jenž jest pýchy zlé znamenie.
35 Protož přizři, ráziť k tomu,
vyplej tu zlost z svého domu!
Spatřec vinu, pomsti toho,
zbudeš tady hoře mnoho.
Pakli toho neučiniš,
40 věz, že sama vždy utrpíš.
Pravdu vedeš, vediž právě,
věrně, čestně, snažně, zdrávě!“

Pak vzhled přísně pán na Horu,
vece tudiež všemu sboru:

45 „Vizte této hříšné ženy,
jenž zlost páše bez proměny,
pýchu, smilstvie i lakomstvie,
ukrutenstvie i koférstvie,
jenž můj zákon zjevně tupí
50 a mé věrné lítě hubí,
jsúc poslušna sboru zlého,
zúfalého kostnického,
jenž se lživě směl nazvati
a řka: Jáť jsem sbor ten svatý,
55 duchem božím i sebraný,
v svých odsudciech ovšem pravý!
Tiem mne velmi popudila,
můj hněv sobě rozmnožila.
Ještěť, rázi, čiň pokánie,
60 hodné skutky bez meškánie,
poznaj pravdu, ustavenie
mého ctného přikázanie!
A to zřejmým skutkem okaž
a v své vůli pevně uvaž,
65 aby toho nesstúpila,
nikoli neproměnila!
Protivníky vypej z sebe,
ať nekazie více tebe!
Pakli toho neučiníš,
70 vsecky zlosti své obnovíš,
kteréz jsi kdy učinila,
jakžs se na svět urodila.
A tak pomstu uzříš v sobě,
ach, přehroznú, práviť tobě.“

75 Když ten porok uslyšešta,
obě se tu zamútišta.
Pak se obě pokloništa,
do svých bydlišť se vrátišta,
súdcí svému děkujíce,
80 jeho řeč přežívajíce.

A když bieše po tom súdě,
jidech domów a neblúdě.

Nadpis: *treskce kárá; obak jinak však; mstlí trestati* – 1 *chlieše* (imperf.) chtěla – 2 *káza* (aorist) přikázal, poručil – 3 *pochváli* pochválil, schválil – 4 *byť* kdyby – 9 *by ostály* odolaly by – 18: který vyznávají jen slovy, nikoli skutky – 21 *zastěrují* zastírají, zakrývají – 23 *litosti* slitování – 27 *smysly* názory, výroky – 30 *lězieře i lězieřky* obchodníky i obchodnice – 35 *rázil* radím ti – 37 *pomstí* potrestej – 38: tím se zbavíš velkého utrpení – 41 *vedeš* zastáváš; *právě* správně, spravedlivě

44 *tudiež* tamtéž – 48 *koférstvie* kostkárství, hru v kostky – 52 *zúfalého* zlého, nešlechetného – 56 *v otsudciech* v rozsudcích; *pravý* spravedlivý – 65: abys od toho neustoupila – 74 *právil* pravím ti

75-78 *uslyšešta... se zamútišta... se pokloništa... se vrátišta* (duál aoristu) uslyšely... zarmoutily se... poklonily se... vrátily se – 80 *přežtvajice* přežvykující, v duchu rozebírajíce – 81 *bieše* bylo – 82: šel jsem domů bez bloudění (a bez pochyb)

PROTIHUSITSKÉ SKLADBY

Mluvních (recitačních) skladeb používala k ideovému boji i strana reakční. Zejména v době, kdy husitství dosáhlo již velikých úspěchů na poli ideovém i válečném, reakce sahala stále víc k literárním zbraním, jsou si vědoma své slabosti. Přitom je po umělecké stránce charakteristické, že protihusitské skladby přešly v časovém průběhu od tradičního verše osmislabičného k verši bezrozměrnému, který se později stal příznačným pro recitační (mluvní) poezii vůbec. To názorně dokládá, jak se reakce snažila využívat k propagačním účelům nových výrazových forem.

Údálosti ze samého počátku revolučních bojů jsou vylíčeny v *Úlomctch rýmované kroniky české* z let 1419 a 1420. Tyto nepatrné zlomky protihusitské skladby, psané ještě tradiční veršovou formou, jsou zajímavé především tím, jak autor dovedl spojit tendenci se zdánlivě klidným, věcným vyprávěním. Třebaže jde o skladbu psanou z reakčního hlediska, zachycuje dobře dobovou náladu v detailních záběrech. – Sociální podklad protikladu mezi husitstvím a reakční stranou je odhalen v skladbě *Slyšte všickni, staří i vy, děti*. Husitům je např. vytýkáno, že nadělali kazatele z příslušníků neprivilegovaných stavů a dokonce dovolili kázat ženám (čímž byl učiněn průlom do středověké hierarchie, neboť se rušil protiklad mezi knězem a laikem). Po způsobu jiných podobných „žalob na husity“ končí modlitbou k bohu, aby vyplenil kacíře. Z hlediska veršového je zajímavé použití bezrozměrného verše.

Jako příklad na satiru reakční strany uvádíme skladbu *Zbarvent mnichové*, útočící na mnichy Filipa a Prokopa, kteří přešli v Soběslavi k pokrokové straně. Báseň využívá běžných prostředků satirického básnictví. Její verš je zvláštní tím, že (na rozdíl od celkové tendence bezrozměrného verše směřujícího k většímu počtu slabik než osm) je zde snaha vytvořit verš oscilující okolo sylabického jádra sedmislabičného.

Protějškem husitského Hádání Prahy s Kutnou Horou je skládání *Václav, Havel a Tábor*, zvané též *Rozmlouvání o Čechách r. 1424*. Je to rozsáhlá dialogická báseň, předhodnocující tradiční středověké spory stejně aktuálností obsahu, jako tvarem verše. V skladbě se kritizuje táborské učení a táborská životní praxe ve formě rozmlouvání mezi Václavem (představitelem římské strany), Havlem Vrtošem (typem rozkolísaného váhavce) a Táborem. Rozmlouvající postavy jsou ostře individualizovány, takže báseň zaujme ještě dnes charakterizačním uměním. Aktuální obsah sblízuje tuto skladbu s Hádáním Prahy s Kutnou Horou, je v ní

však použito bezrozměrného verše jako nové výrazové formy překonávající tradiční verš; souviselo to patrně se zaměřením na širší okruh publika. Jako ukázkou přinášíme začátek skladby, z něhož je patrný rámec sporu i autorovo charakterizační umění.

(ÚLOMKY RÝMOVANÉ KRONIKY)

Ale oni na Beránku
shrnuchu svú boží stránku;
na Táboře, jinde také,
jmiechu sňatky nejednaké.
5 U pokoře, v náboženství,
v lásce i v bratrském svorenství
jeden s druhým i vajéčko
děлил, i chleba maličko.
I krev boží přijímáchu,
10 tak po horách putováchu.
Řekl král Václav, když to zvěděl,
ktož tu byl, když mu pověděl:
Znamenajte pilně ten lid,
žeť učiní v zemi neklid,
15 jakž tu nyní s hólkami chodie,
v pokrytství když se rozplodie,
ežť válku velikú povedú,
a v bludy lidi uvedú.

Múdré to královo slovo
20 po tom, jakž řekl, bylo novo;
vé, brzo to se naplni,
když se v procesí shrnuli,
konšely jeho smetali
v Novém Městě, zmordovali,
25 z rathauzu nemilostivě.
Král se smúti žalostivě,
ež od té žalosti snide;
tak horšie šelma přijide.
Sebrachu se dosti v mále
30 v Praze, plačíc smrti krále;
kostely, kláštery také
i obrazy všelikaké,
ej, i stolice vybichu,
varhanám neodpustichu.

35 Majíc na tom málo dosti,
rozsypachu svatých kosti;
v tom oltári i ornáti
musichu se dáti znáti.
Kartúsy klášter spálichu
40 a mnichy ven vyvodichu
řkúce: Hej na ty němice,
ležé jakž vepři v krmníce.
A na Křížkách tisíc mnoho
sebra se pak lidu toho,
45 lásku zevnitř okazujíc,
s hólkami sprostně putujíc.
Ihned Sigmund, uherský král,
slavné listy Čechóm jest slal,
mnohú řeči ozdobené,
50 aby i páni Pražené,
oněch búrek nechajíce,
v kostely nesahajíce,
řádem za král vzeli jeho
jakžto dědice pravého,
55 aby v zemi pokoj měli.
Když sú na to k němu jeli,
velmi se poddávajíce,
za pána přijímajíce,
s tím žádali pilně jeho,
60 by krev kalicha svatého
Kristovým ustanovením
dopustil bráti poddaným,
ež to svědčí svaté čtenie
i skutky cérkve prvotnie,
65 mnozí doktorové světi,
král toho nechtě přijieti
vida, že se mu modléchu.
Čeho se bráni, pohřiechu
málo múdré rady maje,
70 potom to přijal pykaje.
A svátostí mnoho k tomu
i sbožie českého domu
rozdal vojsku velikému,
neprospěl úmyslu svému.
75 Krve vylitie mnohé vzjide,
nežli on k zemi přijide.

Radit' mudřec z mudrovánie:
 Přijmi rovné podávánie,
 ač chceš v tom ctný prospěch jmieti,
 potomť se muož jinak dieti.
 Běh ten v sobě se jmějieše,
 když král v Vratislavi bieše.
 I kázal konšely stieti,
 měštěnáina z Prahy jieti.

1 *na Beránku*: hora u Mladé Vožice – 2: shromáždili se k bohoslužbám – 3 *na Táboře*: na hoře Tábor u Bechyně – 4: konali častá shromáždění – 5 *v náboženství* v nábožnosti – 6 *v svorenství* v svornosti – 9 *přijtmáchu* (imperf.) přijímali – 10 *po horách*: narážka na chiliastické pouti v prvních letech husitského hnutí; jejich cílem byly výšiny, kterým dávána biblická jména; *putováchu* putovali – 13 *znamenaťte* pozorujte, všimějte si – 15 *s holkami* s poutnickými holemi – 16 *v pokrytství* potají; *se rozplodie* rozmnoží se, rozrostou se – 17 *ežl že*

20: ve chvíli, kdy bylo vysloveno, bylo nové, neslýchané – 21 *vé běda*; *se naplni* (aorist) naplnilo se, stalo se skutkem – 22n.: 30. července 1419 – 25 *z rathauzu* z radnice – 26 *se smúti* zarmoutil se – 27 *ež... snide že* zemřel (16. srpna 1419) – 28 *šelma* mor, morová rána; *přijide* přišla – 29 *sebrachu se* shromáždili se; *v mále* v krátkém čase, brzo – 30 *plačte smrti* oplakávající smrt – 33 *vybichu* vybili, rozbili – 34: neušetřili varhan – 36 *rozsypachu* rozsypali, rozházeli – 37-38 smysl: to postihlo i oltáře a ornáty – 39 *Kartúsy*: kartouzský klášter na Smíchově (v. zde na s. 291); *spálichu* spálili (17. srpna 1419) – 41 *němice* němé (kartuziáni se zavazovali k trvalému mlčení) – 43 *na Křtškách*: na výšině u silnice mezi Prahou a Benešovem nad Ládvím (30. září 1419) – 44 *sebra se* sebralo se – 45 *zevntř* zjevně – 52: kostelů se nedotýkající – 53 *řádem* podle řádu, jak se sluší – 56: k setkání došlo v Brně 27. prosince 1419 – 65 *doktorové světl* církevní autority – 66 *nechtě přijieti* nechtěl přijmout – 67 *že se mu modléchu* že ho snažně prosili – 68 *čeho se bráni* proti čemu se bránil – 71 *svátostí* kostelního náčiní – 72 *sbožie českého domu* královské statky – 75 *krve vylitie* krveprolití; *vzjide* vzešlo – 76 *k zemi přijide* ujal se vlády nad zemí – 77 *z mudrovánie* z moudrosti – 78 *rovné podávánie* spravedlivou, slušnou nabídku – 80 smysl: později to může dopadnout jinak – 81: tak se věci dály – 82 *bieše* byl – 83: týká se poprav 23 účastníků povstání z r. 1418, k níž došlo 14. března 1420 – 84 *jieti* zajmouti, zatknouti; pražský měšťan Jan Krása byl ve Vratislavi upálen 15. března 1420

SLYŠTE VŠICKNI, STAŘÍ I VY, DĚTI

I

Slyšte všickni, staří i vy, děti,
 co já vám chci pověděti:
 o novém zákoně dvorné položení,
 jehožť k božiemu zákonu podobno nenie,
 5 neb mnozí dějí, byť byl zákon boží,
 an jedno zlost a vraždy množí.

- Ktož smysl má, móžť rozuměti
a to dobře znamenati.
Přezdělit sú všecci zákon tomu,
10 kdež mají co pobrati komu,
nazývají jeho zlého protivníka k tomu
a řkúc: Králi, kacieřem tě nazývá,
pobrati jemu, což koliv má!
Ale dne smrti nepamatuji,
15 jedno den ode dne lži a lsti skládají,
v tom radost, utěšení veliké jmají,
na jiné nic netbají,
neb jim vše dobře prospievá
to vše, co jim ukazuje viera nová.
20 Takét jim nebranie toho,
protož vedú zlého přemnoho,
činiece se nad chudými vítězi,
lúpiec chudú kněží pravú stěži,
a tak dějí: Naše milá králová!
25 Tať jest zacelo pravá viera nová.
A ktož jie nechce s námi držeti,
mosie na svém sboží i na těle trpěti.
A tak činie lidu veliké bezprávie;
jiného tu nenie, jedno duši ztraceniel
30 Jižť nevědie, co v té viere držiece,
všeckny pořád obecně lúpiece.
Toť má črt po své vůli,
buď to v kostele, na poli neb kdež koli.
Zlú jim radu vždycky dávají
35 a řkúc: „Pobeřte farářóm a kněží, kde co mají,
a k tomu všem zákoníkóm,
boha se nic nebojiece
a na žádného také netbajice!“
Také lúpie měšťáky i sedláky,
40 chudú kněží, kaplany, kórníe žáky.

3 *dvorné položenie* podivuhodný výklad – 6 *an jedno* který jenom; *zlost zlo* – 7 *mysl rozum* – 8 *znamenati* všimnouti si – 9: prohlásili to za zákon – 21 *vedú* provádějí – 23 *chudú kněží* chudé kněze; *pravú stěži* s velkým úsilím, usilovně – 24 *králová*: královna Žofie – 25 *zacelo* zajisté, dozajista – 27 *mosie* musí; *na svém sboží* na svém majetku – 29 *ztracenie* zatracení – 30 *mysl*: nevědí, co je vlastně obsahem jejich víry – 31 *pořád obecně* napořád a bez rozdílu – 32 *po své vůli* podle svého přání – 36 *zákoníkóm* mnichům – 40 *kórníe žáky* zpěváky na kúru, choralisty

II

- Protož věz to každý, žeť nenie při nich spasenie,
jedno mnoho lidu dobrého zatracenie!
Vězte to, lidé všichni viery nové:
v malých letech byli byste jako pohanové.
- 5 Ach, toť vás ta nová viera mylí!
Již sami mníte, byste kněží byli,
neb ti knězie vaši nové viery
klamajíf vás i bez miery.
Načiniliť sú z vás kazatelóv,
10 z ševcův, krajcův i z knapuov,
k tomu z mlynářóv i hernčieřóv i řezníkův,
z kolářóv, bečvářóv, z pekařóv
i sedlářóv, z konvářóv i z uzdařóv,
z uostrožníkův, z koželuhóv i z střelcův,
15 z lazebníkův, z pásařóv i z jiných řemeslníkův.
Také sú ženám kázati kázali,
o to sú se s svatým Pavlem netázali!
Než v jednie v své epištole die
– toť každý kněz dobře vie –
20 v nižto přikazuje ženám, aby nekázaly,
ani také nad mužmi panovaly.
A vy to jinak obracujete,
učíníte, což kolivěk chcete.
Tak činíte, což ráčíte,
25 věrné sluhy božie tlačíte.
Blaze vám té pochvaly!
Žel se tobě, všemohúci pane bože králi!
Také sobě skládáte mnoho nového,
ješto v tom jest málo pravého.
30 Mnozí dějí z vás: Milý králi,
žeť sú za mistra Husi mnoho peněz dali
a k tomu sú jemu žádného slyšenie nedali.
A ktož mluví, buď starý nebo mladý,
veliký nebo malý,
35 v tom sú všickni selhali.
Také jeho svatým nazýváte,
v tom se velice i jiné klamáte,
neb to nikdy nenie slýcháno,
byť bylo svatým jmenováno,
40 jeližť jest prvé v diviech poznán

- a potom zdvižen i kanonizován.
Také jiné divy činíte,
všecky pořád dobré viníte
a tak svú vůli v zlosti vždy plníte.
- 45 Ó milý králi, již k své starosti
přepustíš-li vzniknutí té zlosti?
Již nás po všech zemiech za nic nemají,
a kudyž jedeme nebo deme, kacieře spielají.
Protož, milý králi, jestiř o tobě zlé domněnie,
50 mnějíř mnozí, by to bylo tvé povolenie,
nebo tvoji milostníci pravú stěží
lúpieř pořád všichnu kněží.
Byloř by o to mnoho praviti,
chciř té řeči všie ukrátiti.
- 55 Však novověrci pravie:
Papež, biskup nic nenie,
a chtieć svěćenie na Lipnici mieti,
prosili pana Čenka, aby kázal biskupa jieti.
Po tomto se znáti dáte,
60 že i lidi i samy se klamáte.
Vidíte, že bez věčšie moci
nemóžete sobě nic spomoci;
a již vy mníte, byř ti byli svěćenci,
tehdy vězte to na ně, žeř sú praví změtenci.
- 65 Ó pane Čenku, s kým si se o to tázal,
žeř biskupa jieti kázal?
Byloř by tobě lépe radil,
aby svú pečet z Konstancie vyvadil.
Ó přenešćastné vaše viery rozdvojenie,
70 v níž lúpeři konce nikdy nenie,
jedno naše lásky všie uhašenje.
Takéř sú mistři někteři zákona nového,
ještoř v něm činie mnoho zlého
mluvieć: Králi, hřiechuř nenie vzieti,
75 což koli kněžie mohú jmieti.
V tom mají viery zlé položenie,
a jižť mnějí, byř vedli právě,
a tak sobě ukrátie zdravie.
Nechtieř věděti zlého potkánie,
80 však smrt jim trpěti aneb přijieti pokánie.
Jedno chtie nade všecky býti,
ufajíc v lidi, by se mohli skrýti;

- protož činie lidu veliké násilé
 ovšem nynie této chvíle.
 85 Znamenaj to každý člověk,
 nebyl nikdy takový věk,
 byť se tak v Čechách dalo,
 ještof by se tak mnoho zlého stalo.
 Protož již pohřiechu
 90 nenieť věrným do smiechu.
 Aj, toť naše veliké zamúcenie,
 jemůž rovně nikdy nenie.
 Protož, milý pane hospodine,
 jenž se k tobě svatá cierkev vine,
 95 rač se smilovati nad námi,
 nad svými věrnými křesfany,
 rač pomstiti na těle, nic na duši,
 kteříž pravú vieru ruší!
 Nebť nečinie tvú svatú mocí,
 100 ale jedno ďábelskú spomocí.
 Pročež, milá panno Maria žádúcie,
 jenž róže z nebe přestkvúcie,
 pros za ny svého milého syna,
 ať nám bude odpuštěna naše vina.
 105 Také, Jesukriste, milý pane,
 ať se tvá vôle stane,
 dajž nám jednotu svatú,
 zruš tu bůři proklatú
 skrze své milosrdenstvie svaté.
 110 Rač smútiti lidi klaté,
 daj požiti své svaté milosti,
 neposlušným zkaz jich zlosti;
 nedaj jim panovati na dlúze,
 zbaviš své věrné veliké núze.
 115 Ať tě věrní tvoji chválé,
 pána nebeského, Jesukrista krále.
 Rač nám dáti dobré skončenie,
 dobrú paměť i všech svatých požehnánie.
 Neodluč ny své svaté milosti,
 120 daj nám, věrným svým, přiebytek v nebeské radosti!

4 v malých letech v několika málo letech – 10 z knapuvů z tovaryšů (soukenických) –
 13 z konvářův z výrobců konví – 14 z uostrožníkův z výrobců ostruh – 15 z pásařův
 z výrobců pásů – 17 sů se netázali neradili se (srov. 1 Kor. 14,34) – 25 tlačíte utiskujete –
 26 smysl: radujte se z té pochvaly – 31: snad narážka na tzv. svatojirský úrok, kterým

mělo duchovenstvo přispět r. 1413 na vyslání poselstva do Říma v záležitosti Husově – 40: až se objeví nějaký jeho zázrak – 41: a pak prohlášen za svatého (součástí kanonizace bylo „vzdvižení“, tj. přenesení ostatků) – 44: pášete zlé skutky podle libosti – 45 *k své starosti v stáří* – 46 *přepustíš-li připustíš-li, dovolíš-li* – 48 *kacieře spielajú* spílají (nám) kacířů – 49 *zlé domněnie* podezření – 50: mnozí se domnívají, že se to stalo s tvým souhlasem – 51 *pravú stěží* s velkým úsilím, usilovně – 53 *o to... praviti* o tom vypravovati – 57n.: na Lipnici vysvětil světitel biskup Heřman Nikopolský 6. března 1417 skupinu husitských kněží, donucen k tomu Čeňkem z Vartemberka, který jej zajal v Německém Brodě (nyní Havlíčkově Brodě) – 63 *byl ti byli svęcenci* že ti jsou vysvěcení kněží – 64 *zmęcenci* pomatenci, blázni – 68 *aby... z Konstancie vypadil* abys odvolal svou pečeť, připojenou k stížnému listu českých pánů, který zaslali koncilu kostnickému proti upálení M. Jana Husa – 76 *položenie* ustanovení – 77 *byl vedli právě* že si správně počínají – 79 *zlého potkánie* zlého osudu, který je čeká – 84 *ovšem nynie* zvláště teď – 87 *byl aby* – 91 *zamúcenie* zármutek – 92 smysl: nemajféci obdoby, nesmírný – 94 *jenž ... k tobě* k němuž – 97 *pomstíti* potrestati – 102 *jenž jež jsi* – 103 *za ny* za nás – 104 *ať bude* ať je – 110 *smútili* zarmoutiti, zkrušiti – 111 *požiti* užiti – 113 *na dlúze* nadlouho – 117 *skončenie* skonání, úmrtí – 119 *neodluč ny* nezstavuj nás

(ZBARVENÍ MNICHOVÉ)

Vlka poznáš po srsti
a mnicha po jeho chytrosti.
Když s sebe svrže kápi
a světského se rúcha chopí,
5 mní, by ho čert nepoznal
a v tom rúše se bohu dostal.
Musil by v stúpě stlúci srdce
vše jeho, i ruce:
nemóž se tak měniti,
10 by ho čert nemohl poznati!
V Soběslavě je barvie,
jinde to všady pravie:
z bielého, šerého neb z černého
tu učinie světského;
15 protoť jej čert zná dobre
u farářově dvoře i kóře.
Filip apostata, skandal,
drahně lotóv stříebra prodal;
též Otík, farář z mnicha,
20 jenž ženám popravuje břicha.
Mníš, by to bylo skryto,
cos u Moravě činil? Viem to,
Filipe, šenkovals v Znojmi s ženú,
ještěť tebe odsad poženú.

25 Puols léta v žalári seděl,
toť sem já dobře věděl,
I chceš jiné tresktati z zlosti,
maje jich sám do sebe dosti?
Mní, by jiné zkázal,
30 an ho čert svú mocí svázal.
Požívá čertové chytrosti,
aby kázal jeho zlosti.
Co je proti cierkvi svaté,
to je kázal zde i jindy také,
35 proti mistróm sboru prazkého
i také konstanského;
slyšev vše to pamatuji,
avšak tomu nic neději.
Když kto, což káže, zapří,
40 máť před svú stranú dobrú při;
však jest pán buoh přikázal,
aby pro žádnú věc nelhal
proti svému bližniemu,
to j' proti člověku každému.
45 To kázavše zpieváte,
však toho v srdci nejmáte:
Nepožádáš věci jeho,
ani obroka kterého;
již by rádi pobrali
50 skopce, berany, by vám dali!
V kostely ste se uvázali,
koně i krávy pobrali;
dřev ste toho bránili,
již ste to vše sami pohylili.
55 Protož se dobře opatřte,
na jiné to necpajte;
chcete-li u boha býti,
mosiete všeco opustiti,
sbožie, ženy i děti,
60 a tak nikdiež nic nemieti.
To čtenie ukazuje
a tiem verše dva zavazuje.
Apoštolé příkladem božím sú lásku kázali
a tu po vše časy mezi sebú zachovali;
65 vy kážete sváry!
Natešief vám v klášteře spáry,

- když se zase musíte vrátiti
a pokání činiti;
vedlé řeholy vaše
- 70 mosíte požívatí kaše.
Proč ste z kláštera vyběhli?
Aby svú vůli měli,
aby starších neposlúchali,
kudy chtěli, běhali.
- 75 Vlk z jámy vybera se,
nerád vchodí zase;
též mnich, vybera se z nich,
nerád pójde opět do nich.
Črta když zaklínají,
- 80 do pekla poslati moc jmají;
ač volí svú nechce jíti,
však to mosí učiniti:
musíť mnich do kápě se bráti
a do smrti se kázati.
- 85 Již by ho rád ostal črt,
an běhá za ním vždy jako chrt;
nechceť jeho ostati,
mosíť se jemu najposlé dostati.
Sdělta se o tuto řeč,
- 90 pak pójdeta z Soběslavi přeč,
Filipe s Prokopem,
spařief vás jako psy úkropem!

5 *by* že by – 6 *bohu* k bohu, do nebe – 7 *v stúpě stlúci* roztlouci v stoupě – 13: ze všech mnichů, ať mají řádové roucho bílé, nebarvené, či černé – 14 *světského* neřeholního – 17 *apostata* odpadlík; *skandal*: narážka na Filipovo šenkování ve Znojme (srov. v. 23); lat. *scandale*, *scandal* = výčepní míra – 18 *drahně* mnoho; *lot*: váhová jednotka (17,5 g) – 19 *Otik*: možná totožný s farářem Otikem, dosazeným r. 1407 Mikulášem z Husí na faru do Záblatí; *farář z mnicha* bývalý mnich – 20 *popravuje břicha* spravuje (tj. že otěhotní) – 23 *šenkovals* čepovals (obraz.) – 27 *zlostí* za zlé skutky – 29 *by zkázal* že by ukáznil, napravil – 30 *an ho* a zatím ho – 31 *požívá* užívá – 35 *sboru prazkého*: míněna patrně většina pražských universitních mistrů, jejichž vlivem už r. 1403 odsoudilo valné shromáždění university Viklefovo učení – 36 *konstanského* kostnického (koncilu) – 38 *neději* neříkám – 40: obhájí se před svou stranou, před svými straníky – 48 *obroka* prebendy, důchodu z kněžského úřadu – 51: obsadili jste kostely (*fary*) – 54 *ste pohylili* pohltili jste – 55 *se opatřte* pohledte na sebe – 56 *necpajte* nesváďte – 66 *snad*: dají vás v klášteře pod závoru – 69 *vedlé* podle – 72 *aby* abyste – 76: nerad se tam vrací zpět – 78 *do nich* mezi ně – 81 *volí svú* dobrovolně – 84 *se kázati* ukázněvati se, káti se – 85 *by ostal* zbavil by se – 88 *najposlé* naposledy, nakonec – 89 *sdělta se* (duál) podělte se, řekněte ji jeden druhému – 90 *pójdeta ... přeč* (duál) půjdete pryč – 92 *spařief* opaří; *úkropem* vroucí vodou

(VÁCLAV, HAVEL A TÁBOR)

Když čas bieše léta od narozenie syna božieho
tisic čtyř set čtrmezciemého,
tehdy země Česká u veliké bieše biedě;
co se zlého činieše, známoť jest, dobře vědě,
5 avšak na pamět a pro výstrahu slušie psáti,
ač mi budú snad mnozí změtenci z toho láti.
Když se sta roztržení veliké u viere křesťanské,
zahubeno by najprvé kněžstvo, potom sbožie panské;
šibalské biechu tehdy moci silné,
10 náboženstvie tehdy bieše pokrytské, velmi divné:
ktož ukrutnější morděř, násilník, žhář bieše,
ten heslo to „obránce zákona božieho“ jmějieše.
Kostely, kaply, kláštery, oltáře, to vše bořechu napořád,
lúpiec, berúc, mordujíc diechu: Toť jest dobrý náš řád!
15 O boží zákon usty velmi pilně mluviechu,
sbožie cizieho zuby i nehty se pevně držiechu.
Českú zemi mezi sebú na tré rozbrojichu:
pražáci najprvé jednu rotu sobě strojichu;
táboři šielenci Žižku za hlavu zvolichu,
20 ten učini v České zemi mnoho zlého;
osta Čechuov něco vedlé Václava svatého,
ostřiehajice se toho bludu prokletého.
Čtvrtý také lid takový bieše,
ten se sem i tam mezi třmi stranami vrtieše.
25 Kterak se zdviže ta nechvíle tak hrozná,
kto bude chtieti, z zjevného písma to pozná.
Tuto chci toliko trojí řeč položiti,
budeť se, dá-li buoh, budúcim lidem hoditi.

Sta se toho léta, bieše jeden pátek,
30 snidechu se třie, a ten den bieše svátek.
Václav první jméno křestné jmějieše,
druhý Tábor, třetí Havel Vrtoš bieše.
V vypáleném se snidechu kostele;
i vece Tábor bledý, hledě jako jiné tele:
35 „Bratřie, jáť mám vepřovú pečení,
v této peleši sediece snieme ji.“
Havel Vrtoš k tomu brzo odpovědě
a řka: „Co mám činiti, toho ještě právě nevědě;
snad jest hřiech u pátek maso jiesti.

- 40 Kmotře Václave, chceš-li vedlé nás tuto siesti?“
Václav vece: „Táboře, pohan-li si, čili žid?
A ty, Havle Vrtoši, svú se řeči také styd!
Čili nevieš, že se postiti máme dnes?
Nebuď lakoten jako Tábor, hltavý pes;
45 také v božím domu máme se bohu modliti,
neslušief nám u posvátném miestě stoliti.“
Vrtoch k tomu tak řka i vece:
„Jáť ještě dnes masa nebudu jiesti lehce,
ale rád bych, abychom byli za jednoho člověka,
50 jakož se jest dálo od počátku starého věka.“
Tábor s palicí stoje velmi křiči,
maje na sobě potvorné a zbledělé líce:
„Ty, Václave, vždy si protivník boží,
toť již vědie na tě bratřie naši mnozí.
55 A ty, bratře Vrtochu, razif, neposlúchaj jeho,
najež se masa, budeš dobře silen z něho.
Poveduť tě k našemu dobrému knězi,
ten vie dobře pravého božieho zákona mezi,
dáť ihned tobě tělo a krev boží,
60 jakoť činie světi lidé mnozí;
pójdeš s bohem a s námi na protivníky,
tu teprv právě shledáš božie zákonníky;
budeš jmieti plnú svobodu a k tomu sbožie dosti.
Když zavítáme mezi protivničie hosti,
65 pober i spal, zabij s bohem vše napořád,
toť písmo velí a náš vešken svatý řád.
V jich krvi své ruce často umyješ
a tudy zákonu božiemu velmě prospěješ.“
Vrtoch uslyšav to, i podrba se v hlavě
70 řka takto: „Bylť sem v Čechách i v Moravě,
avšak u plně nejsem zpraven toho,
bych zabil nebo zlúpil pro buoh koho,
bych také božie domy bořil nebo páčil,
do té chvíle od toho ještě sem se vždy vzdálil.
75 Božie krve také hyzditi vždy nemohu;
popóm sbožie chceš-li odjímati, tohoť pomohu.
A přes to ještě bych rád právě prvé slyšel,
proč jest mezi námi tento veliký neklid vyšel?“

- Tábor se rychle k své řeči uteče:
80 „Mlčiž, ty protivniče Václave,“ to jemu vece,

Boží čas břeště leta od narožene
syna božeho křisťa, čtyř set gams
gromeho tchdy zemie děstí v me
ake břeště břeďre čo se zleho gime
siez namoc jest dobru medie o vsak
nupamet apwristařu slusie psati
Až mi budu suad mnogy zmiecení z

toho laby

Kdy sie sta vzroženy weliké v mieuie břešťaně
Zabubeno by naxpřve emez stědo potom z božepaře
Svabě břečtu tchdy mozi stene

Laborenstěne tchdy břeště pokat se welmy dšene
kox vřecmessy mordex nastěně z hax břeště
Ten hestlo w obwinge z alona božeho gmy břeště
kofeti křaply křasťery obwac w wšie božecy nupomad
kupueg betig, mordugis, dāřu wot jest dobrí nast yad

mq. **B**oží žalon vsa welmi mlane mluběacu
Božecy zeho zuby yněho sie pewne dzeacu
Křesťa zemy sebu natec w obwěacu

Přiznati naxpřve gēdnu wtu šobie swagřesťu
Tabori sietenai zřitū zablānu z mōbācu

Ten vāmy w aeste zemy nmožo zleho

Hta zcāquow mego wedle muzlāwa sřatěho
O břečhagie sie toho bādu w dletěho

Cřebry takē hōd talomy břeště

Ten sie sem y tam mezy tmy stānamy w břeště
křak se z dnyge tu nečwile cāl gwozna

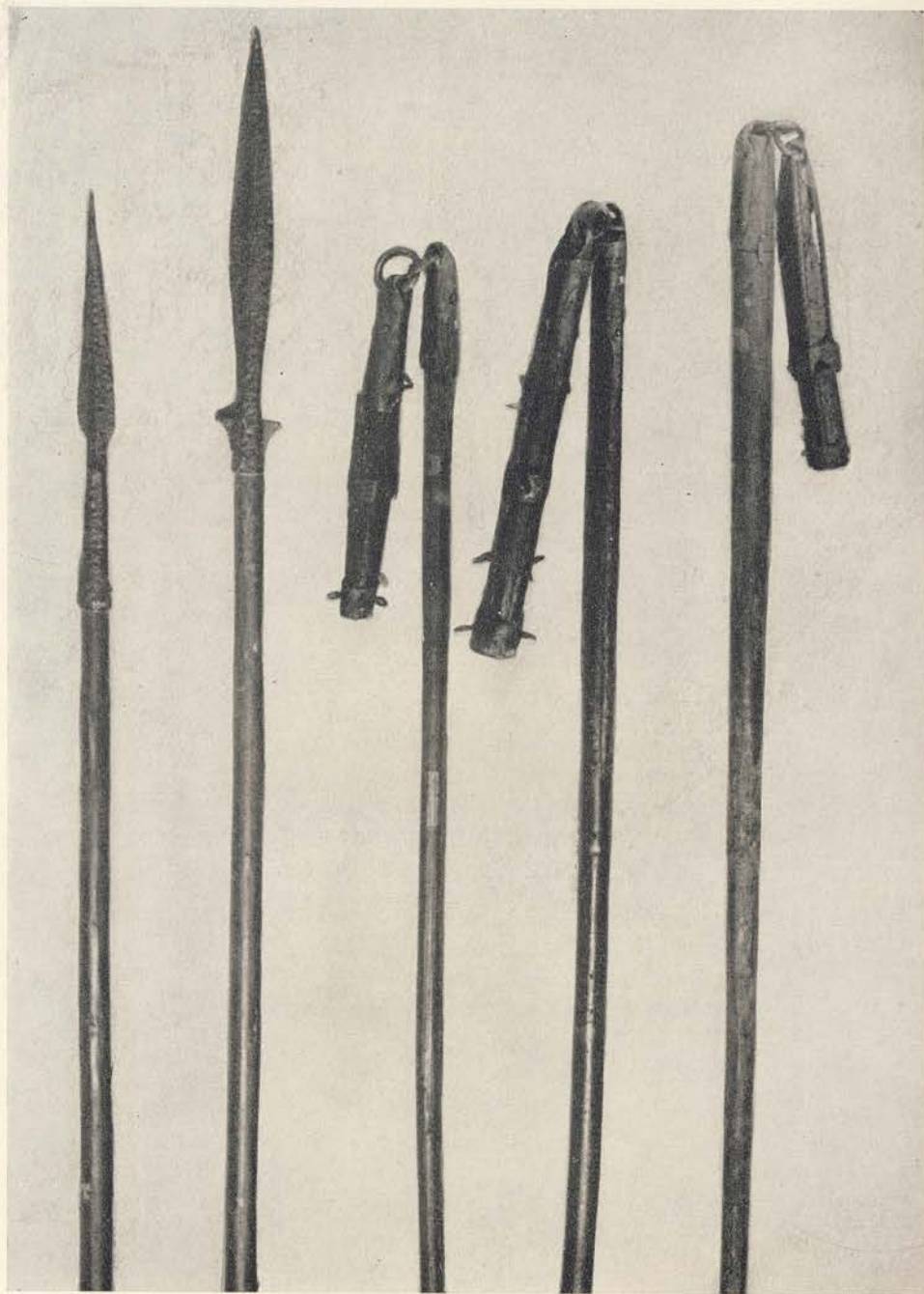
Ho bude chacti z yemneho přina w pōzna

Tuto tēgi toliko awy qea pōlogia

Budet sie baluboh budugym lidem hōditi

Sta sie toho leta břeště gēden patě

Smděacu sie tgie acen den břeště sřatě

27. Husitské zbraně

„a jáf Vrtocha snadně a upriemně zpravím toho,
 nebf nenie k tomu řeči třeba přieliš mnoho.
 Bylit sú papeži, legáti, kardináli, biskupové, mnišie, farári
 lakomí svatokupci, svatokrádci, nesmierní kuběnáři,
 85 zatajili božieho zákona pro svú nešlechtnú lenost
 a tudyť se jest zjevila na ně tu jich všecka zlost.
 I dal jest buoh ducha svého svatého
 v dobrú kněži naši i v nás také, člověka všelikého,
 zjevně věděti, co jest z moci božie vuole;
 90 protož boha brániece své sme opustili všechny rolé.
 By bohu nelíbilo se, co my koli děláme,
 sám by to již stavil, za to my všichni máme.
 To jest ta bůře a největší k tomu příčina;
 na popy krvavé jde ta jistá všecka vina.
 95 Protož ode mne přijmi tuto všichnu svatú zprávu,
 chceš-li mieti svú hlavu bez bolesti a bez úrazu zdravu.“
 Václav odpověděv pěkně k této řeči vece:
 „Chceš-li, Táboře, ponechati svých krikuov a svého meče,
 chciť se také k vaší řeči dobře přimluviti;
 100 protož žádám, by pomoc božská ráčila se mnú býti.
 Toť vám i také sobě pravé naučení dávám:
 mluvmež spolu v dobrotě vázniec slova, tohoť žádám.“
 Vrtoch proti tomu vece: „Dávnoť sem žádal toho,
 bych byl zpraven kdy té pře od někoho.“
 105 Tábor k tomu velmi brzko odpovědě:
 „Mluv, protivníče boží, tuto mezi námi sedě,
 zdali mniš, bychom neuměli božieho zákona?
 A tu se jest námi zjevil a námi se také dokoná!“
 Václav spěšně odpovědě k tomu:
 110 „Z toho, Táboře, tě trestati dobře mohu.
 Svatý Pavel píše k Římenínóm v epištole,
 snad vám toho nekází vaši knězie v tábořské škole,
 že boží zákon přestupujíc jím se chlubitě
 a pod heslem zákona božieho Českú zemi hubíte.
 115 Zdali ste neslychali Jezukrista pána svatého čtenie,
 kteréž sú měli světi apoštolé od toho pána řečenie,
 a řka: Když to vše, což jest prikázáno, učiníte,
 rcete, že slúhy súce nehodné, v pravdě se viníte.
 A že mě nazýváš také protivníka zákona božieho,
 120 pravdu pravíš; dotkni se také svědomí sám svého:
 neb dieme-li my, že my hřiechu ižádného nemáme,
 sami se v tom, jakož die svatý Jan, klamáme;

- poněvaž každý hriech jest proti božiemu rozkázani,
takež si ty protivník boží i s jinými tábořany.
125 Pravý člověk má se najprvé sám viniti,
ani dobrým, ani zlým skutkem nemá se chlubití.
Protož chceš-li se mnú mluvití o zákon boží,
s rozmyslem mluv, jakož činie múdří lidé mnozí.“
Vrtoch pochváli řeči Václavovy:
130 „Právěť jest v tom pověděl,“ to vece Táborovi,
„ale poněvaž sta dotýkala božieho zákona oba,
napřed povězta, co jest boží zákon? To jest naše doba.“

- Tábor přijev otázku, takto k ní odpověď:
„Poviemť o tom také, že Václav pochváli, dobře vědě.
135 Slušie to praviti i také vážiti dosti draze,
tomuť sem se naučil dobře dávno u Praze:
boží zákon božie jest prikázanie a k tomu svaté čtenie,
jiné písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie,
co jest popsal Mojžieš a jiní proroci světi;
140 v kněhách biblí plný zákon jest, chceš-li za to mieti.
Vrtochu, chceš-li písmo božieho zákonu převěděti,
musíš se výkladuov našich dobrých kněží držeti.
Choď k nám na kázanie, na nižádného netbaje,
ač tobě kto po staru dávnu jinak baje.
145 Staříť sú nesrozuměli jako lidé hlúpi,
z písma zvěz, kde najdeš drahú kúpi.
Naše písmo a náš výklad proti všem starým osta,
sbožie kněžské, královo, panské tudy se nám dosta.
Protož, Vrtochu, již slyšíš tuto všicku zprávu,
150 drž se nás chutně, nechaje toho starého stavu!“
Vrtoch vece: „Mnohoť ještě mám pochybenie,
ještěť tuto plné zprávy při mně nenie;
nechť k tomu Václav něco řekne také,
zda bych se ještě vtípil řeči jaké.“
155 Václavova odpověď zajisté bieše tato:
„Neměj, Vrtochu, ihned u plně za to,
cožť Tábor radí, když tak chytře odpovie;
toť na ně mnohý křestan dobře vie,
že pěkně počnúc, a však zle konají,
160 pravdu povědúc, mnohé bludy kovají.
Najprvé sú božie prikázanie kázali,
ale již sú je svými skutky zlámali a zmazali.
Duchem počavše, tělem konají,

- ale svatého Pavla výstrahy netbají,
 165 jakož ti lidé sami k sobě vyznávají,
 když na lakomství svú řeč dokonávají.
 Napřed dobře jest pověděl, co jest boží zákon;
 týž počátek o zákonu já pravím také jako i on.
 Ovšem boží zákon jest božie přikázanie a svaté čtenie,
 170 jiné písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie.
 Chciť to dále všecko rozšířiti,
 v písmě svatém svú řeč pravú založiti.
 Vešken zákon i všechny cesty božie
 viera sú a milosrdenstvie, toť jest pravé sbožie,
 175 jakož svatý David svědčí i jiní mnozí proroci;
 proti tomu ižádný bludný nemá moci.
 Boží zákon jest, aby pravú vieru měl o bohu,
 bližnieho jako sám se miloval. To ještě řeci mohu,
 že ve všem písmě svatém prvé jest rozkázanie,
 180 tématomu se základoma všecko písmo klanie.
 Netřebať jest těch čtyř kusuov pražských k tomu,
 jenž sú mnohého křestana vypudily z jeho domu.
 Vierať jest nečitedlné a jisté božie poznánie,
 láska pravá boha a bližnieho svého milovánie.
 185 Proti viere drahú táhnú pohané a všichni židé,
 proti lásce kacieri také, die sv. Řehoř, a všichni zlí lidé;
 ač také nalézáme v písmě mnohé kaciere,
 ješto sú blúdili proti křestanské pravé viere.“

1 *bieše* (imperf.) byl – 2 *čtrmezciatného* čtyřiaadvacátého – 4 *co se zlého činieše* co se dalo zlého; *vědě* vím – 6 *změtenci* pomatenci; *z toho* za to – 7 *se sta* (aorist) stalo se – 8 *by* bylo – 9 *šibalské... moci* síly zla; *biechu* byly – 11 *morděř* vražedník, vrah – 12 *heslo* jméno, označení; *jmějieše* (imperf.) měl – 13 *bofěchu* bořili – 14 *diechu* říkali – 15 *o boží zákon...* *mluviechu* o božím zákoně mluvili – 16 *se držiechu* drželi se – 17 *rozbrojichu* rozešťvali, rozdělili – 18 *rotu* skupinu, stranu; *strojichu* utvořili – 19 *zvolichu* zvolili, vyvolili – 20 *učini* učinil, provedl – 21: něco Čechů zůstalo při svatém Václavu – 24 *se vrtieše* vrtěl se, kolísal – 25 *se zdviže* zdvihlá se, povstala; *nechvíle* nepohoda, bouře – 26 *z písma* ze spisu, skladby

29 *sta* se stalo se – 30 *snidechu* se sešli se – 32 *Vrtoš*: narážka na ty, kteří měnili své stanovisko (srov. v. 24) – 37 *odpovědě* odpověděl – 38 *právě* opravdu – 40 *siesti* sednouti si, posaditi se – 42: styd se za svou řeč – 46 *stoliti* stolovati, jísti – 48 *mysl*: pro dnešek se snadno zřeknu masa – 49 *abychom byli za jednoho člověka* abychom byli svorní (jako jeden muž) – 55 *raziť* radím ti – 58 *mezi* hranici, mřru – 62 *božie zákonniky* následovníky zákona božního – 64 *mezi protivničie hosti* mezi nepřátele – 65 *s bohem* ve jménu božím – 71: nejsem docela přesvědčen o správnosti toho – 72 *bych zlúpil* že bych oloupil; *pro buoh* pro boha, ve jménu božím – 73 *božie domy* kostely – 74 *sem se vzdánil* vyhnul jsem se tomu – 75 *hyzditi* haniti, tupiti – 76 *popóm* (hanl.) kněžím; *tohof* při tom

79: rychle se chopil slova – 81 *zpravím toho* poučím o tom – 84 *nesmierní kuběnáři* nemírní, nevázaní děvkaři – 86 *zlost* zlé jednání, hřích – 88 *v dobrú kněžt náši* do našeho dobrého kněžstva – 91 *by* kdyby – 92 *by stavil* zastavil by, učinil by tomu přítrž – 95 *zpravu* poučení – 98 *krikuov* hádek, svárů – 99 *se přimlubití* připojení se (k řeči) – 105 *brzko* rychle, spěšně – 107 *mníš* domníváš se, myslíš – 110 *z toho trestati* kárati za to – 111 *k Římenínóm* k Římanům; *v epištole*: srov. Řím. 2,23 – 116 *řečenie* výrok – 117-118: podle Luk. 17,10 – 121 *ižádneho* žádného – 122: srov. 1 Jan. 1,8 – 124 *takež* stejně – 125 *pravý* spravedlivý – 127 *o zákon* o zákonu – 131 *sta dotýkala* (duál) dotýkali jste se – 132 *povězta* (duál) povězte; *to jest naše doba* o to nám jde, na tom nám záleží

141 *převěděti* důkladně poznati – 144 *baje* vypravuje smyšlenky – 145 *sú nesrozuměli* nepochopili (Písmo) – 146 *drahú kúpi* cennou věc, kde je co cenného – 147 *osta* odolal, zvítězil – 148 *se dosta* dostalo se, připadlo – 150 *chutně* pevně – 151 *pochybenie* pochybnost – 152 *plné zprávy* dokonalé znalosti, poučení – 154: zda bych ještě pochopil nějakou řeč – 162 *sú zlámali a zmazali* přestoupili a poskvrnili – 164: srov. Gal. 3,3 – 166 *mysl*: když lakotnými skutky usvědčují svou řeč z nepravdy – 172 *založiti* dáti základ, podklad – 175 *svatý David*: srov. Ž. 24,10 – 176 *bludný* bludař, kacír – 177n.: srov. Mat. 22,37-40 – 180 *tématoma základoma* (duál) těmto dvěma základem (věřiti v boha a milovati bližního) – 181 *čtyř kusuov*: tzv. čtyř Pražských artikulů, do nichž byl r. 1420 shrnut náboženskopolitický program vítězné husitské revoluce: 1. svobodné kázání slova božského, 2. přijímání podobojí, 3. konec světské moci kněží a církve a 4. trestání tzv. smrtelných hříchů mocí světskou – 183 *nečitedlné* smysly nepostižitelné; *božie poznánie* poznání boha – 184 *láska... boha* láska k bohu – 185 *drahú* v bojovém zástupu

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ PÍSEŇ O VÍTĚZSTVÍ U DOMAŽLIC

Vedle českého básnictví doprovázejícího revoluční hnutí vzniklo i bohaté básnictví latinské. I tato tvorba odrážela zájmy obou protikladných stran, husitské a reakční, a reagovala na tytéž hlavní problémy jako tvorba česká, obracela se však k jinému publiku. Chtěla totiž především působit na cizinu a s tím souviselo i její exkluzivnější zaměření, neboť byla určena výlučně lidem vzdělanějším, znalým latiny. Protože latinská tvorba – přes svou početnost – zaujímala v literárním procesu stále méně důležité místo, omezujeme se na ukázky z jediné skladby, husitské Písne o vítězství u Domažlic od Vavřince z Březové, oslavující památnou bitvu u Domažlic (14. srpna 1431), proslulou tím, že zpěv písne Ktož jsú boží bojovníci s hukotem dělostřelby sám stačil k zahnání křížácké armády na útek.

Mistr Vavřinec z Březové, narozený okolo r. 1370 nepochybně z vladycké rodiny na Kutnohorsku, byl nejznamenitější historik (srov. s. 494), význačný básník i publicista z dob husitských válek. Nová situace, vytvořená husitskou revolucí, postavila dosavadního dvorského literáta z okolí Václava IV. – tehdy upravil v českém zpracování Knihy snového vykládání a pro královského dvořana Jana Smolíka ze Slavic složil nedokončenou Kroniku světovou – v Praze na čas na významné místo v městské kanceláři novoměstské, kde na jeho mysl působilo mnoho podnětů. Již před husitskými válkami byly jeho schopnosti, zvláště historické, vysoce oceňovány. Svědčí o tom stručná, ale přece výmluvná charakteristika v Husově kvodlibetu r. 1411, srovnávající jej se slavným starořeckým spisovatelem Plutarchem; zároveň ukazuje, že již tehdy byl mezi universitními učiteli. Celou jeho literární činnost prostupuje nenávisť ke králi Zikmundovi, jejímž před-

ním mluvčím se stal za pražské husitské prostředí. Později se však vyvíjel konzervativnějším směrem a názorově splynul s Příbramovou stranou. Naposledy se připomíná 9. července 1437 jako člen university.

Skladba *Carmen insignis Coronae Bohemiae* (*Píseň slavné Koruny české*, nazvaná v novodobém překladu podle Erbenovy krátké básně *Píseň o vítězství u Domažlic*) byla vytvořena nejen proto, aby vylíčila, co se stalo, nýbrž aby též naznačila tušené i vymáhané důsledky velké události a otvírala tak perspektivu do budoucnosti. Hlavní její složkou jsou řeči, jež básník vkládá do úst vůdčím představitelům tehdejší katolické Evropy, legátovi Juliánu Cesarinimu, papeži Martinu V., králi Zikmundovi a veliteli nezdařené protičeské výpravy Fridrichu Braniborskému. Cesarini již souhlasí s tím, aby Čechům ke zkrocení jejich tvrdosti byly „per gratiam“ (milostivě) povoleny Pražské artikuly, avšak s vyloučením článku o světské vládě kněžstva, a tak je k tomu v básni ochoten svolit i papež. Vlastním obhájcem celého husitského programu i s tímto vylučovaným článkem je však Fridrich Braniborský. Vavřínek jej k tomu vybral podle jednání, které s ním měli Čechové v únoru 1430 u veřejné slyšení, třebaže k takovému slyšení pak nedošlo a církev s celou katolickou veřejností musela být k smírnému postupu donucena až porážkou u Domažlic.

Z básně, napsané až po zářijových zprávách, které ústupem Albrechta Rakouského z Moravy a rozprchnutím slezského vojska od obleženého Němcí bez boje utvrdily pověst o české nepremožitelnosti, otiskujeme překlad tří charakteristických úryvků.

(Na počátku skladby vystupuje alegorická postava Čechie, útočící na Zikmunda. Pak následuje popis bitvy:)

Tak jako mocné bystřiny
dravě s vysoké skaliny
proudí, v údolí stékají,
tak oni z Čech též prehají
5 s tváří od strachu zsinanou
a nevědouce, kam to jdou;
jedna je cesta dovedla
v kraj, kde ta vojska usedla;
tak mnoho cest je vyštvalo
10 a na mnoho míst zahnal!
Jak krteci kvapí zarýt se,
ti se strmých skal řítí se,
v bahně se jiní ztápějí
a zbylí k nám se vracejí,
15 v domnění, že se spasili,
a zatím se k nám blížili.
Opouštějí i vozy své,
šatstvo a výzbroj, houfnice,
peníze, stany, ozdoby,
20 válečné stroje, zásoby,

přečetné vozy s nákladem,
jež nepostihneš odhadem,
aby se prosti břemen všech
pustiti mohli v rychlý běh.
25 A zapomněli už i cti
jak chudí, tak i bohatí:
praporů v strachu nechají
a jako diví prchají,
jak by jim vstříc šel nepřítel,
30 ač ho přec žádný neviděl
(když zástup našich branných sil
tři míle dosud vzdálen byl):
to tím, že k sluchu zazněl jim
kol praskot s koňským řehtáním
35 a hřmot a halas hrozivý,
s nímž branný lid šel do bitvy,
a třeskot trub a polnic řev
a bojovníků hlučný zpěv.

Však rozjaření našinci,
40 malí i velcí, předáci,
nad orly ještě rychlejší
a nad lvy samy divější,
o překot pádí všechen lid
bitvy se činně účastnit.
45 Římanů koně chabnou hned,
a naši pěší drtí vzlet
těch nepřátel, co spěchají
v boj s našimi – a prchají,
co prý se chtěli postavit
50 nám na odpor, s námi se bit,
jak sami předtím pravili
a svému králi slíbili.
Již vozy kola ztrácejí
od nárazů, jež snášejí,
55 praskají koňům řemeny,
z noh padají jim podkovy,
láme se vozu oj a vše,
co zdržuje, se shazuje.
Země se hřmotem zachvívá,
60 prach lidem tváře ovívá,
pot jejich těla zalévá,

aniž jim smělost umdlévá.
 Kdo klesne během udolán,
 ten od dalších je ušlapán;
 65 zde neznal nikdo lítosti,
 bylť poháněn zlou nutností.
 Tak málokdo se brání jen,
 když našimi je dostižen:
 v zajetí padnou přečetní
 70 a pobiti jsou ostatní.
 Mnozí se do ok chytili,
 které tam na zvěř líčili,
 jiní se od kos zraní tam,
 když do liščích a vlčích jam
 75 se zřítí, v zemi vyrytých
 a slamou, travou zakrytých.
 Shazují zbraně tíživé,
 pryč z cesty ženou koně své,
 ten onen šplhá na stromy,
 80 vysoké, s mnoha větvemi,
 chtě spasit život ubožák;
 muž se sekyrou volá však
 a donutí ho sešplhat
 a se vším všudy se mu vzdát.
 85 Tak jich sedm sestoupilo,
 jednomu se podrobilo,
 a on si jejich šatstvo vzal
 a na smrt je pak odevzdal.
 Mnoho se stromů pokácí,
 90 v nichž ukryli se vojáci
 (ne ti, o kterých jsem tu psal),
 a tak se mnohý ptákem stal,
 klikatě sletěv na zemi.
 Mnohý pak shořel v plameni
 95 i se stromem, jenž vzplanul vráz,
 byv útočištěm krátký čas.
 Tři jiné chlapec polapil
 – co pravím, věru zázrak byl –
 a doved je do tábora
 100 k vojsku našeho národa:
 jak ovce, které pod nůž jdou,
 šli k trestu smrti potupnou,
 aniž se odvážil kdo snad

chlapcově ruce vzdorovat.
105 Kdys pravdomluvný prorok děl,
že lev, telátka nepřítel,
žít bude s ním a pachole
je spolu rychle povede.
I to je div, jak zdá se mně,
110 že mnozí Norimberčané,
v tom městě známí, zkušeni,
ba docela v něm zrození,
útěkem zhoubným puzeni
do města vrazi zděšení
115 a hledají, ti zpozdili,
své domy a svá obydlí;
zlá slepota je ranila,
jak Sodomské kdys postihla.
Jaká hrůza mezi voji!
120 Nikdy, co svět světem stojí,
neslyšel z lidstva celého
nikdo nic takto strašného!
To tedy jsou ti rekové,
papeže, krále sluhové?
125 To nejsou muži, baby spíš,
dav plachých bědných koz tu zříš,
ba zajíce spíš zděšené
anebo ptáky splašené.
Našince však tys obdařil
130 a svými dary oblažil:
zlatem a vozy, zbraněmi,
stroji a věcmi mnohými.
Neb oni jámu kopali,
a sami do ní upadli,
135 ten sverěpý náš nepřítel,
jak tomu soudce světa chtěl.
Neb meč, jenž rubat měl náš šik,
jim samým v hloubi srdce vnik
a luk, jenž metat šípy měl,
140 se zlomil, jak se dotkl střel –
luk „mocných reků“ zdolán byl,
nám slabým přibylo však sil.
Neb ti, kdo smrt nám chystali
a velkou kořist čekali,
145 kořisti, smrti vydání

z království byli vyhnáni
 jak ptactvo hnané sokoly,
 divoký osel štvaný lvy,
 tak jako kdysi asyrské
 150 nesčetné sbory vojenské,
 Samaří chtivé v boji zlézt,
 tu chloubu izraelských měst,
 zahrnány byly v jeden den
 čtyř malomocných příchodem,
 155 aniž se kdo z nich zastavil,
 museli prchat ze všech sil;
 i stanů svých tam pozbyli
 a zbraní, nádob, obilí:
 tak obléhané Samaří
 160 zapudí hlad, když obdaří
 bůh město ve své milosti
 pšenice velkou hojností.
 Hle, plní se tu pravdivé
 proroctví otce Mojžíše:
 165 „Bůh zdvihne za vás pravici,
 hájit vás bude mlčící.“

Ó, rozprchnutí hanebné
 kmenů, jež byly bojovné:
 nepřátel vůbec nespátrít,
 170 prchat, vše cenné opustit,
 k užitku nepřátelům svým,
 tak tvrdým a tak ukrutným
 – svým sokům k slávě budoucí
 a po staletí kvetoucí,
 175 však sobě k hanbě hyzdící
 a škodě posměch budící –
 záštitou útěku se krýt,
 a meče ani neužít!
 Papežův legát (tam ho zřiš),
 180 na korouhvích s klíči kříž,
 kříž i na všech vojácích,
 jak prostých, tak i předácích –
 to vše jim pomoc skýtalo,
 než prospělo jim pramálo.
 185 Ukořistivše s klíči kříž
 i buly, poklady a spíž,

pošlou beze všech zátěží
nuncia nazpět papeži.

41: Jerem. 4,13 – 101: Skutk. 8,32 – 103: Joz. 10,8 – 105: Iz. 11,6 – 118: Gen. 19,11 – 133n.: Ž. 7,16; Přisl. 26, 27 – 149n.: 4 Král. 7,3 – 164n.: Exod. 14,14 – 179 *legát: Julián Cesarini* – 180 *s kltěi kříž: křížácké vojsko mělo na korouhvích kříže a klíče jako symbol papežské moci*¹³

(V další části básně legát Cesarini vypravuje papeži o síle Čechů, německé ženy vítají posměchem návrat křížáků a křížáci žádají na Zikmundovi náhradu za utrpené škody. Pak se octne na scéně braniborský markrabí Fridrich:)

Co braniborský markrabí
a norimberský purkrabí,
co řekne, přišed z bitvy zpět,
až bude králi vyprávět
5 důvěrně nebo veřejně
(však tuším jistě prohnáně)?
Vždyť jeho ustanovil král
a všemu lidu v čelo dal,
své velení mu odevzdal
10 i plnou moc, by přijímal
na milost všechny rebely,
co ke králi se vraceli;
legát jim rozhřešení hned
měl dát a uvéstí je zpět
15 v klín římské církve, jedině,
apoštolské, jež nezhyne.
Řekne tedy: „Jasný králi,
přísně jsme si počínali
v království Českém. Zlý jsem byl
20 a ničeho jsem nešetřil,
já vše mečem, ohněm hubil,
hodně jsem jich také pobil,
můj každý voják ze všech sil
se mužem rázným osvědčil,
25 vedli si s velkou čílostí
a ve všem řádně, s mužností.
Ale když jistě seznali,
že Češi vojsko sebrali,
mocný dav lidí špinavých,
30 venkovských, sprostých, bezbranných,
však chtivých na nás udeřit,

jak činívá ten zhoubný lid,
hned jednotlivci ochabli
a chvěli se jak lupen mdlý,
35 i necítí se muži již,
svých zbraní nevnímají tíž.
To bylo zřejmé na údech,
daremných těla pohybech;
ruka i noha se jim chví,
40 bledost se v lících objeví,
i pobíhají zděšením,
neřeknou Vrať se! druhům svým,
jen touží naléhavě jít
a do vlasti se navrátit
45 a strachují se s českými
bojovat chlapy selskými.
Já vida, jak jsou bázlíví,
ač byli dřív tak horliví,
já utratit je váhal jsem
50 srážkou s tím bídným národem.
I radil jsem všem knížatům,
duchovním vůdcům, hrabatům
co nejspíše ze země té
vyvésti všechno vojsko své.
55 Hle, pravím, není tento lid
teď schopen úspěšně se bít
s tím davem lítých zuřivců,
jenž nechce šetřit šlechticů
a bez ohledu, tni jak tni,
60 pobíjí velké s malými.
Nuž rychle, ustupujme už
tu z pole jako jeden muž,
ať se nás odštěpenci zlí
nezmocní, chlapi zoufalí,
65 a neztratíme zbytečně
křesťany zbožné, výtečné
zde v boji s rotou daremnou,
zvrácenou, strašnou, ničemnou! –
Zatím co všichni spěchají
70 a rychle kvapí za námi,
zanechávají stany své;
vozy i zbraně přčetné:
bylo to lépe opustit

než ztratit navždy branný lid.
75 Až nové dny zas nastanou,
může vám býti ochranou
jak proti těm, tak proti všem,
kdo hříšným vašim odpůrcem.“

Utěší se král a řekne:
80 „Když tu zachráněna pěkně
většina našich vojáků,
má pro mne cenu grošíku,
co získali ti pohané:
85 ať soupeřům to zůstane
pro jejich zkázu budoucí,
záhubu, hanbu hanboucí!“

A markrabí se připojí
k té řeči hned a propoví:
90 „Vidíte, králi přemocný,
že proti nim jsme bezmocni,
proti té chásce ničemné;
satan tu koná dílo své,
jehožto panství propadli,
jenž chrání onen národ zlý!
95 U rádců bystrých rozumem
hledejme cestu, schůdnou všem,
jak by se nechal zlý ten lid
zas vám, ó králi, naklonit!
Já vidím na tu nemoc lék,
100 nejlepší vidím prostředek:
snažme se všichni úsilně,
aby ty články obtížné,
jež svatým Písmem stvrzují
a pro něž stále bojují,
105 se v celé církvi obecné
zachovávaly zajisté,
jako je první věřící
zachovávali, ve všem ctní,
že pro ně mnozí zmírali,
110 než aby se jich zřikali.
Zmizí, co bylo bojům všem
prvním a hlavním podnětem,
a království, jež hledáte

stále, vy takto získáte,
115 království vaše dědičné,
to hnízdo drahé, přesličné,
rodiště Vaší Jasnosti,
slovutné Vaší Výsosti.
Váš lid už zkusil pohrom všech,
120 jak děcko z ohně strach má z Čech
a prchá před tou cháskou zlou
jak před morovou nákazou;
nadarmo žoldněř bere plat,
když nedokázal bojovat!
125 Je lépe míru užívat
než množství kovu vyplýtvat,
věci a lidi promrhat
a v ničem prospěch nezískat.
Získejme sobě knížata,
130 duchovní vůdce, hrabata:
bude-li žadatelů víc,
spíš vyjdou našim prosbám vstříc.
Žádejme listem papeže,
všem křesťanům ať rozkáže
135 již Kristův kalich uchopit,
krev z jeho srdce trysklou pít;
ať vyhladí se hřích a pych
škodící davu věřících;
ať slovo boží zaznívá
140 dle přání Apoštolova,
ať hlásáno je svobodně
na prospěch církve obecné;
ať kněžstvo panství nechá svých
a správu věcí občanských
145 ať vede světská osoba
k hospodaření příhodná,
jak to svatí určovali,
kteří církev spravovali.
Ať žije jen z almužen svých,
150 jež dostalo kdys od dobrých,
a všechna panství zbytečná,
která snad ještě kněžstvo má,
na světské vloží osoby,
na knížata a vévody,
155 aby vzrostla moc a síla,

jež by rázně odklidila
škodící křivdu od církve,
by užívajíc pokoje
a míru pána chválilo
160 a Nejvyššího slavilo.
Neb třebaš kněžstvo jmění má
a mnoho statků zabírá,
nemůže se bránit samo;
také není kněžstvu dáno,
165 aby do válek chodilo,
sebe, své statky hájilo,
když nechat sokovi má přec
svou suknici a kabátec;
i potřebuje ramene,
170 pomoci světské účinné.
Z hradů, měst a ze všech dvorů
nechat vyjde beze sporů:
ten zvýší počet poddaných,
kdo příkoří se zřekne zlých.
175 Ten, kdo je stavem svoboden,
nemůže srovnat s rozumem,
by králové a knížata,
občané, šlechta, hrabata
své peníze i svoji krev
180 dávali v boji za církev,
když ji přece dary svými
obdařili velikými;
a aby kněžím sloužili
ti, kdo je obohatili.
185 Nechat mají ty své dárce
za patrony, za ochránce!
Kterýpak voják válčil kdy
na svoje vlastní útraty?
Ať sami čelí odpůrcům,
190 anebo pravým dědicům
ta dědictví svá odstoupí,
světskému lidu ustoupí!
Nás odpustky jen častuji,
peníze sami schraňuji:
195 nám slávu nebes slibují,
sami však na pozemském lpi;
radí nám horlivě se bít,

nechtí však ruky přiložit;
nekněžím zbraně dávají,
200 sami však od nich prchají;
v požiticích div se netopí,
nás ale ženou na kopí,
nás vyhánějí na pole,
a sami trčí zbaběle
205 na hradech nebo ve městech,
a třeba s houfy nevěstek;
nám velí stále robotit,
sami však mají rádi klid,
stále si hoví v pokoji
210 a všelijak se radují.
Nám předpisují zákony,
od nichž jsou sami na hony,
ač moudrý je vždy odhodlán
nést zákon, který vydal sám,
215 a co kdo právem stanovil,
má zachovávat ze všech sil.
Jsou-li vskutku druzi naši,
ať se rovnají nám prací!
Vždyť podle práva každá věc
220 přináší s sebou břímě přec
a břemen těch se nesmí vzdát,
kdo nechce spolu statky dát.
Kdys hrady, města, tvrz i val
vojensky kněz si držival
225 a bil se rázně za svou vlast,
svůj život, statky hotov klást,
státu-li se křivda děla,
jeho zbraň ho chránit spěla.
Nyní to římské kněžstvo má,
230 však bojovati odpírá,
naléhá, aby všechno to,
co drží, bylo svobodno,
bez vojenské služebnosti,
a chce v klidu, bezpečnosti
235 stále toho užívatí;
když mu někdo plán ten hatí,
hned zdvívá spory, žaloby
a hřímá právní výklady
a ďáblu všechny svěřuje,

240 chtíc užívati pokoje.
Tak si hrají se lstí sterou
s lidem světským, tak nás perou,
by sami panovali všem
nám, světským lidem pod nebem.
245 Měl bych říci víc než tohle,
maje čas a místo vhodné;
než to ať zatím postačí.
Teď račte mluvit, králi, vy!“

Král, jenž se vyzná v hovorech,
250 obsah těch slov uváží všech,
takto markraběti řekne:
„Rozumu vše hová pěkně,
co nyní tady radíš, vím,
než je to těžké prozatím,
255 a zvláště ta věc poslední.
Ty první články dobře zní,
s evangeliem souhlasí,
těší se přízni největší –
i mají na zdar naději.
260 Však článek čtvrtý, poslední
je myslím ze všech nejtěžší,
ba, ten je zcela nemožný.
Oplývát kněžstvo mocí vši,
že všemi svými silami
265 už brání, co kde vlastní, vše
a hájí všechny statky své,
oporu majíc v silách svých
a v zákonech též církevních:
jak se kdo jeho věci tkne,
270 ihned ho klatbou postihne.
Než o těchto a o jiných
věcech, nám nutně potřebných,
jdu do Milána pojednat:
jedině tam je někdo snad,
275 kdo mi v té věci poradí
a úradek též prosadí.“

1: Fridrich I. Hohenzollernský (1372-1440), purkrabí norimberský, od r. 1415 markrabí braniborský, od r. 1417 kurfiřt; r. 1430 vyjednával s husitskými vůdci o účast Čechů na sjezdu norimberském, ale po nezdaru celého jednání převzal za Zikmunda vrchní velení výpravy do Čech r. 1431 – 4 *králi*: Zikmundovi – 61n.: Je

tu shoda s podobným výrokem Jindřicha z Plumlova r. 1420 před bitvou pod Vyšehradem, který uvádí Vavřinec ve své kronice (srov. zde s. 499) – 140 *dle přání Apoštolova*: 2 Tes. 3, 1; autor tu vkládá Fridrichovi do úst návrh na přijetí čtyř Pražských artikulů v celé církvi – 256 *ty první články*: první tři Pražské artikuly – 273 *do Milána*: Zikmund, aby se nemusil účastnit výpravy proti Čechům, léčil se v Norimberce z úrazu pádem; koncem října 1431 byl již v Miláně a tam byl 25. listopadu korunován za krále lombardského.

(V projevech zástupců římské strany je vesměs nápadné to, že jsou ochotni připustit jen tři ze čtyř Pražských artikulů, neboť houževnatě lpějí na bohatství kněžstva. – Propagační zaměření básně dosahuje vrcholu v následujících verších, v nichž se Čechie obrací k světským představitelům katolického tábora:)

K vám nyní mluvím, knížata
i rytíři a hrabata,
kterým se trpce vytýká
za onen útěk vina zlá,
5 jak se to přihodilo vám
v Čechách, v kraji, jenž vám je znám.
Budou-li vás teď vyzývat
za církev k bojům, předstírat
vám boží milost preláti,
10 papežskou bulou dohnáni,
.....
rcete jim, taktó vyzváni:
„Vy sami první preláti
se hledte obětovati
15 jak dobrý pastýř za ovce
a Kristus za věřící své.
Vy rozezvučte polnice,
k boji nás vyzývající,
jak rozkázal pán nejvyšší
20 nebe a také země vši;
my za vámi pak půjdeme
s důvěrou, plni naděje.
Rozkazy své vyplňujte,
ve válce se osvědčujte
25 předáky, vůdci šiků svých
a druhy blahoslavených,
co za víru bojovali,
na mučení vydávali
svá těla svatá, hlavu svou,
30 jisti si slávou nebeskou;
ať nelze jak tam, kde je klam,

řící: Ten chce být rabi zván:
on řečnit umí dobře sic,
však skutkem nedokáže nic.
35 Válčícím za vás paží svou
slast slibujete nebeskou
a odpuštění špatností
i hříchů, vin, všech nectností:
proč z touhy po tom nejdete
40 v boj, v kterém spásu najdete,
proč nevydáváte svých těl
vy sami za cíl ostrých střel?
Vy s řeči spokojeni jste,
válčit však škodí zajisté!
45 Jestliže tedy meče dva
ve vlastnictví svém papež má,
proč vás, kdož spíš mu patříte,
chopit se mečů nevyzve,
proč nás, jemu tak vzdálené,
50 nás, které laiky on sám zve,
napořád žene dýkám vstříc
a k válkám svádí stále víc?
Již tolik běd jsme strpěli,
a seč jsme byli, provedli.
55 Nuž doopravdy vězte již,
že už nás slova, zpěv ni kříž
nesvedou vašich výzev dbát,
nepřimějí nás bojovat.
Spíš splňte lidu českému,
60 oč žádá, poskytněte mu
vlidného sluchu s radostí,
by zbožně proved v milosti
několik oněch článků svých,
jež jsou, jak praví, mravů ctných
65 a výtečnosti pochodní
svítící na pouť životní,
posilou všeho dobrého,
krovem chránícím od zlého,
zárodkem víry věhlasné,
70 se svatým Písmem souhlasné –
vždyť je Kristus prohlašoval
svými ústy, naplňoval
svým životem a chováním,

on sám i s věrným lidem svým.
75 Jak lze tak těžce ukřivdit,
slyšení vůbec odepřít
a slepě národ odsoudit
tak velký, schopný tak se bit,
jenž si jen přeje slyšení,
80 a přitom si nic nelení
jasnost svých nauk ozřejmit
z Písem a všechny podepřít
blahoslavených doktorů
soudy prostými rozporů?
85 Jeť věru velká zvrácenost,
ba jistě krutá surovost
vést stále boj, krev prolévat,
všanc tolik statků vydávat,
aby se vždycky plnila
90 jen vaše vůle zavilá
a dělo se, co chcete vy,
ať se to víře protiví.
Vaše přání nechť se sklóní
před pravdou a vůlí boží
95 a to, co ona určila,
životem, slovem učila,
to vy držte, kažte stříci;
Kristovi pak bojovníci
ať to vždy věrně splňují
100 a svorně chválou častují.
Toť ono svaté tajemství:
jen ten, kdo věří beze lsti,
božím slovem, jímž dal se vést,
s obecnou církví spojen jest.
105 Od všech poskvrn očistění,
v lásce svaté sjednocení,
kněžské pýchy poníženi
i rozkolů vymýcení
a pokoj, církve jednota
110 z takého vzejde života,
víra a láska vzroste hned,
zbožnosti zaskvěje se květ,
lidé pak budou svorně žít,
až v božím domě budou dlít.
115 V pluhy se změní v onen čas

meče a v srpy kopí zas,
pušky se v zvony přerodí,
zbraně se všechny odhodí –

120

Kmen žádný meče nezdvihne,
sousedy válkou nestihne;
z krásky mírové pohody
budou se těšit národy.“

15: Jan 10,11 – 17: Joz. 6,4 – 32: Mat. 23,7-8; rabi mistr – 63 článků: Pražských artikulů – 83 doktorů: církevních učitelů

Poznámky ediční

Básně Budyšínského rukopisu

– (Žaloba Koruny české)

Tzv. Budyšínský rkp, Městská a krajská knihovna (dř. Gersdorfská knihovna) v Budyšíně 8° č. 4, fol. 18b-29a (z r. 1448); naše ukázka obsahuje verše 39-338 (fol. 19a-23b). Vyd. poprvé J. Daňhelka, Husitské skladby Budyšínského rukopisu, Památky 16, Praha 1952 (v přepise), podle opisu z r. 1842 (Muz. III D 5 – M) a z novějšího opisu V. Lívy a R. Urbánka z r. 1910 (U); naše ukázka je v tomto vydání na s. 44-52. – Z literatury: R. Urbánek, Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřínce z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární, Věstník KČSN, tř. filos.-hist.-flol. 1951, č. III, s. 1-38; F. M. Bartoš, Z politické literatury doby husitské, Sborník historický 5, 1957, 47-51; Dějiny čes. lit. I, Praha 1959, kap. Hádání Prahy s Kutnou Horou; R. Jakobson, Úvahy o básnictví doby husitské, SaS 2, 1936, 1-21 (o veršové formě skladby). – V textu ani v aparátu neuvádíme marginální rukopisné odkazy na bibli a církevní i jiné autority; ve výběru jsou zachyceny mezi vysvětlivkami.

1 z kmene *Daňh*] kmene *rkp* – 46 plně *Daňh*] plně *rkp* – 100-101 v *rkpe* tyto verše zapsány původně v obráceném pořadí, ale naznačeno jejich přehození pro restituci sdruženého rýmu; *Daňh* otiskuje verše v pův. pořadí – 154 mořitedlnů] v *rkpe* podlečkováno a na okraji připsáno hořem žrawů, podle *U* dodatečně a jinou rukou – 193 tvé *rkp*] té *Daňh* – 199 vežde (podle 225)] wezde *rkp* – 298 zimús *rkp*] s zimú *Daňh*

– Porok Koruny české

Tzv. Budyšínský rukopis, Městská a krajská knihovna v Budyšíně 8° č. 4, fol. 29a-40b (z r. 1448). Vyd. poprvé J. Daňhelka, Husitské skladby Budyšínského rukopisu, Praha 1952 (další údaje v. výše v pozn. k Žalobě Koruny české).

I – Verše 181-342; rkp fol. 32a-35a, vyd. s. 66-70.

37 po straně připsáno: Praga caput regni – 45 prazský (podle ost.)] prazký *rkp*
– 47 po straně připsáno: Officium purgravii Pragensis – 101 mateře] mateřie *rkp*,

mateřie *Daňh* – 120 smyslný (*dvojslab.*)] [my]lny *rkp*, *podlečkováno a na okraji
 pozdější rukou připsáno giny*; jiný *Daňh* – 140 ustavením *Daňh*] vřtawení *rkp*
 – 146 podmaněny *Daňh*] podmanieñí *rkp*

II – Verše 585-666; *rkp* fol. 39a-40b, vyd. s. 77-79.

1 *po straně připsáno: Germani hostes Bohemorum*

– (Hádání Prahy s Kutnou Horou)

Tzv. Budyšínský rukopis, Městská a krajská knihovna v Budyšíně 8° č. 4, fol. 40b-91b (z r. 1448). Vyd. poprvé J. Daňhelka, Husitské skladby Budyšínského rukopisu, Praha 1952 (další údaje a bibliografické poznámky v. napřed u výňatku ze skladby *Žaloba Koruny české*) – Marginální poznámky z *rkp* s odkazy na bibli, na církevní a jiné autority v aparátu neuvádíme.

I – Verše 25-105; *rkp* fol. 41b-42b, vyd. s. 81-83.

45 *mú rkp*] *mi Daňh* – 71 čteme *Daňh*] čtenie *rkp*

II – Verše 1021-1240; *rkp* fol. 58b-62a, vyd. s. 109-115.

62 *nie*] *ní rkp*, *ni Daňh* – 147 zákon svatý] *pův. psáno v rkpe* zákon boží, boží *škrtnuto a nadepsáno svatý* – 190 *duší*] *duři rkp*, *duši Daňh*

III – Verše 1959-2288; *rkp* fol. 74b-80a, vyd. s. 136-145.

61 *pak*] *pakpak rkp* – 90 *ctným rkp*] *svým U, Daňh* – 136 *rzavé Šk*] *rwawe rkp*
 – 139 *ztratil rkp*] *zvrátil U, Daňh* – 251 *neřádný U, Daňh*] *neradný rkp* – 302 *dní*
  dní Daňh

IV – Verše 2909-2990; *rkp* fol. 90b-91b, vyd. s. 163-165.

9 *ostály*] *ostaly Daňh* – 72 *jakžs se Daňh*] *yakž je rkp*

Protihusitské skladby

(Úlomky rýmované kroniky)

Rkp SA v Třeboni A 16, fol. 223a/b (z 2. pol. 15. stol.); je to původní koncept se škrty, přípisky a opravami. Vyd. K. J. Erben, Výbor II, sl. 251-254; nově Fr. Svejkovský, Veršované skladby doby husitské, Památky 26, Praha 1963, s. 151-153 (oba v přepisu). Naše ukázka zabírá jen první část skladby.

9-10 I *krev... putováchu*] *v rkpe zapsáno pův. dvojverší: Přijímáchu krev boží, opustivše světské zboží, pak škrtnuto* – 18 *a v bludy lidi uvedú*] *před tím v rkpe: s viery lidíť sv(edú); jde patrně o variantu, která opominutím nebyla škrtnuta* – 21 *vé*] *v rkpe nezřet., bylo by možno číst také né; že Erb; neb Sv* – 27 *ež rkp (nezřet.)*] *až Erb* – 28 *přijide (pro rým)] przigede rkp* – 39 *Kartúsy klášter spálichu*] *před tím pův. znění: k tomu kláštery pálichu, škrtnuto* – 70 *přijal*] *v rkpe pův. přije, pak škrtnuto* – 71-74 *toto čtyřverší v rkpe zapsáno na okraji (označeno jako vsuvka za v. 70); Erb je neotiskl* – 78 *rovné*] *rowe rkp* – 84 *za tímto veršem v rkpe škrtnuto dvojverší: jenž byl tam na jarmark přijel, Krása sobě ten jméno měl, které Erb otiskl, ale Sv nikoli*

Slyšte všickni, staří i vy, děti

Skladba zapsána jednak v *rkp* Muz. I E 6 (z doby okolo r. 1419), fol. 94a-95a (v. 334-481) a fol. 107a-108b (v. 1-333), jednak v *rkp* kdysi admontském č. 667,

nyní UK v Praze XX B 7, fol. 37a-44b (z let 1417-1425); obojí text se od sebe dosti liší, v admontském chybí porůznu značný počet veršů. Vyd. z muzejního rkpu V. Nebeský, ČČM 26, 1852, část 1, 141-151 (v transkripci) a A. Patera, ČMuzFil 3, 1897, 162-175 z rkpu admontského (paleograficky; v úvodu mylně uvádí, že skladba je v rkpe Muz. I E 6 zapsána na dvou různých místech dvakrát); nově Fr. Svejkovský, Veršované skladby doby husitské, Památky 26, Praha 1963, s. 102-115 (v transkripci). Ze skladby otiskujeme úvodní část a závěr, a to z rkpu muzejního (M); k rkpu admontskému (A) přihlížíme toliko podle potřeby při úpravě textu. – Z literatury: R. Urbánek, Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, Čas. Společnosti přátel starožitností 63, 1955, 1-24; F. M. Bartoš, Z politické literatury doby husitské, Sb. historický 5, 1957, 21-30. – Na konci skladby je v M poznámka: *Explicit processus contra hereticos ac vicefistas, compilatus in Constanzia* (Končí se polemika proti kacířům a viklefovcům, složená v Kostnici).

I – Verše 1-40, rkp. M fol. 107a.

25 za tímto veršem je v A verš: neb jim po jich vůli stojí – 35 pobeřte] Pobrzte M

II – Verše 364-481, rkp M fol. 94a-95a.

15 řemeslníkov A] rzemeflikow M – 17 se s svatým] [ye [swatym M – 41 kanonizován A] kanyzowan M – 64 tehdy... změtenci] verš *doplněn podle A, chybí v M*; na něj na mie A – 100 dábelškú] diabljku M – 102 přestkvúcie] przeřktwucie M

(Zbarvení mnichové)

Rkp Muz. I E 6, fol. 186a/b a neúplný zápis (do v. 64) t., fol. 241b. Vyd. V. Nebeský, ČČM 26, 1852, část 2, 76-78 a K. J. Erben, Výbor II, sl. 235-238; nově Fr. Svejkovský, Veršované skladby doby husitské, s. 99-101 (vesměs v transkripci). – Z literatury: R. Urbánek, Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, Čas. Společnosti přátel starožitností 63, 1955, 1-24; F. M. Bartoš, Z politické literatury doby husitské, Sb. historický 5, 1957, 21-30.

22 cos] czoz rkp – 27 z zlostí] zlostí rkp – 37 slyšev vše] [liffjyewšjie rkp – 54 pohylili rkp] pohltili *Neb*, pohltili *Erb* – 66 natešief *Neb*] natešieh rkp (*čtení nejisté*), natešif *Erb* – 76 vchodí] vhdoy rkp – 85 črt (*podle ost. pro rým*)] czert rkp

(Václav, Havel a Tábor)

Rkp v SA Mnichovo Hradiště (dř. v zámecké knihovně duchcovské), fol. 194a až 213b (asi z pol. 15. stol.); otiskujeme odtud v. 1-188 (v rkpe fol. 194a-196b). Ukázky otiskli Fr. Palacký, ČČM 5, 1831, 378n., K. J. Erben, Výbor II, sl. 285-304 a J. Macek, Ktož jsú boží bojovníci, Praha 1951, s. 161-172 (podle Erbeny; všichni v přepise). Celou skladbu vydal poprvé Fr. Svejkovský, Veršované skladby doby husitské, s. 116-150. – Z literatury: J. Pekař, Žižka a jeho doba I, Praha 1927, s. 84-95; R. Urbánek, Mařík Rvačka jako protihusitský satirik, Čas. Společnosti přátel starožitností 63, 1955, 1-24 (označuje Maříka za autora skladby, srov. zvl. s. 22-23); k formě skladby srov. R. Jakobson, Úvahy o básnictví doby husitské, SaS 2, 1936, 1-21.

17-18: rozbrojichu... strojichu] rozbrogiechu... [trogiechu rkp – 26 z zjvneho] zgewneho rkp – 33 V vypáleném] Wypalenen rkp – 47 řka i] rzk y rkp – 94 jde] gda rkp – 106 sedě] [toge rkp (*restituován rým k odpověď*)

Vavřinec z Březové: Píseň o vítězství u Domažlic

Lat. originál dochován v jediném rkpe UK v Praze I D 10, fol. 355a-365b (z konce 15. stol.); text i zřejmě původní marginálie Vavřincovy jsou písařsky značně porušeny. Začátek rkpu (počátečních 127 v.) byl v 19. stol. vyříznut; znění ztraceného textu je dochováno v opise Dobnerově z 18. stol. v SÚA v Praze IIIf, s. 1593-1602 (na opis upozornil až J. V. Šimák, Pozůstalost Dobnerova, ČČM 75, 1901, 9). – Vydal kriticky J. Goll, FRB 5, 1893, s. 545-563 (chybějící začátek z Dobnerova opisu F. M. Bartoš, LF 55, 1928, 345-347); úplné kritické vydání pořídili K. Hrdina a B. Ryba (s paralelním nč. přebásněním J. B. Čapka), Vavřinec z Březové, Píseň o vítězství u Domažlic, Památky 12, Praha 1951. – Z literatury: J. Goll a J. B. Čapek v úvodech k uvedeným edicím; R. Urbánek, Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřince z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární, Věstník KČSN, tř. filosof.-hist.-filolog. 1951, č. III; F. M. Bartoš, Z politické literatury doby husitské, Sb. historický 5, 1957, 59-60.

Naše ukázky přeložil z edice K. Hrdiny a B. Ryby, s. 46-56 (v. 127-314), s. 92-108 (v. 943-1218) a s. 122-128 (v. 1463-1583) Ferd. Stiebitz.

PRÓZA POLITICKÁ

V husitském období se neobyčejně rozvinula próza, ale proti starší době se nápadně změnil její ráz. V souvislosti s agitačním a propagačním zaměřením celé literární produkce odumřela tradiční prozaická tvorba zábavná a artistní, ale naopak proti tomu se próza obohatila o nové druhy tvorby aktuální, vyhrazené dříve jen latině. Bylo to dáno změnou ve složení čtenářstva způsobenou tím, že se o politické otázky začaly zajímat širší vrstvy a také do těchto problémů začaly aktivně zasahovat.

Politický charakter prostoupil celou oblast prózy, takže jí byla prolnta i próza náboženská, v níž se často pod náboženskou formou řešily otázky sociální a politické. Tak tomu bylo ostatně již u Husových předchůdců a u Štítného, v období husitských válek však vzniká i politická próza v moderním slova smyslu, tj. taková, kde se politický zřetel začíná oddělovat od zřetele náboženského. O tuto prózu jde v následujících ukázkách.

Po stránce jazykové má v politické próze zpočátku převahu latina, ale postupně se rozvíjí i politická próza česká, zaujímá stále větší rozsah a vytváří nové, v česky psané literatuře dosud neznámé druhy: prozaickou satiru a invektivu, politický manifest a list a vojenský řád. – O tom, zda autoři užívali latiny nebo češtiny, rozhodovalo publikum, ke kterému se tvorba obracela. Tvorba latinská byla určena učenějšímu publiku a cizině, kdežto próza česká sloužila širšímu publiku domácímu; názorně to ukazují manifesty Pražanů, obracející se k cizině.

Rostoucí zájem širších vrstev o politický život spolu se změnami způsobenými válečnými událostmi přispíval také k zčešťování domácí úřední agendy i soukromé korespondence. I politická a diplomatická jednání nacházela stále širší pole, nejsouce již omezena na vlastní okolí královo; aktivitu na straně stavů, obzvláště panstva, stupňovala přitom doba revolučního hnutí, kdy husité neuznávali krále Zikmunda a jednotlivé politické skupiny si zřizovaly svůj vlastní správní systém.

Česká próza politická namnoze vyrůstala z tvorby latinské a proplétala se s ní. Proto také v dalších ukázkách nebude tvorba česká a latinská od sebe oddělována, aby bylo vidět jejich vzájemné vztahy a prolínání.

SATIRY A INVEKTIVY

K satíře a invektivě se sahalo v ideologickém boji od samého začátku husitského hnutí. Pokud boje probíhaly převážně na poli učeneckém a intelektuálním, užívala satira českého jazyka jen ve skladbách veršovaných, latiny pak stejně ve verši jako v próze. Satirická latinská próza navazovala namnoze na starší tradici středověkých parodií náboženských textů (např. pašiji); svým významem však ustupovala do pozadí za produkci psanou veršem, ať už ve formě písní, nebo mluvních skladeb. Od počátku dvacátých let se však situace mění. Těžisko

hnutí se přesunuje do lidových vrstev, a tak se mění publikum, k němuž se satiry a invektivy obracely. Satira je nyní převážně zbraní reakce, a mění se i její ráz tím, že protihusitské veršované skladby české ustupují latinským skladbám prozaickým. Bylo to v souvislosti jak s tím, že reakce ztratila rozhodující vliv i v městech dosud katolických, tak i s životními osudy předních autorů, kteří se stali emigranty, ať již v příbuznějším prostředí polském, nebo v různých končinách německých.

Protihusitské latinské polemické spisy je třeba spojit s velkými vojenskými podniky katolické ciziny; jí byly v první řadě adresovány. V zájmu svých politických účelů se pochopitelně zabývaly spíše než husitstvím jako celkem právě těmi jeho stránkami, které mohly na cizí veřejnost zvláště působit a přitom se jako na publikum myslelo i na uprchlíky z Čech, ať již to byli němečtí profesori, studenti, kněží, nebo městští patriciové, neboť ti byli v novém prostředí účinnou podporou reakčních snah. Po té stránce se zvláště kladl důraz na hospodářské změny, které husitství způsobilo jak zabráním církevních statků, tak konfiskacemi statků městského katolického patriciátu. Proto měly tyto polemické spisy ráz spíše praktický, všimajíce si víc účinků husitské revoluce než její povahy dogmatické; ani ta však neustupovala docela z programu v některých spisech, polemizujících proti husitství ze všech hledisek.

PAŠIJE ŠLAPANICKÝCH LOUPEŽNÍKŮ

Passio raptorum de Šlapanic (Pašije šlapanických loupežníků) je latinské literární zpracování historické události, zneškodnění lupičské tlupy u Brna na jaře r. 1401. Skladba ukazuje, jak hluboce bylo literární povědomí vzdělanců na prahu husitské doby proniknuto znalostí bible. Biblické vyprávění se tu stalo (podobě jako v Pašiji pražských židů z r. 1389, viz náš Výbor I, s. 594) vzorem pro literární ztvárnění nenáboženské látky. Tematické a výrazové opření o bibli bylo podle tehdejšího literárního citění jedním z hlavních prostředků k tomu, aby záznam o historické události byl beletrizován a pojímán jako literární dílo. Značná část textu je proto vlastně montáží pašijových i jiných biblických citátů. Tak se v Pašiji šlapanických loupežníků prolíná zřetel k věcnému sdělení s parodistickým literárním záměrem. K parodování pašijového čtení tu vedlo patrně i to, že líčená událost se stala ve velikonočním týdnu, v pondělí po Květné neděli; proto ve skladbě převládají citáty z pašijového vyprávění podle Matoušova evangelia, které se podle církevních zvyklostí čte v kostelích na Květnou neděli.

Ve skladbě se však uplatňuje i zřetel politický: ve výčtu osob (v autorově pojetí lotrů) před závěrem skladby, v jejichž pomoc by zajatí loupežníci mohli doufat, se vyskytují vedle osob dnes už neznámých i jména několika historických postav, šlechticů, kteří byli jako profesionální válečníci ve službách předáků tehdejších hlavních politických skupin nástroji formálně vypovídáného nepřátelství, tzv. záští, mezi jednotlivými pány a politickými stranami. Autor mezi těmito osobami uvádí např. Janá Sokola z Lamberka, Hynka z Kunštátu zvaného Suchý čert a Jana Zůla z Ostředka (který byl pak r. 1404 zajat arcibiskupem a v Praze okázale popraven), hejtmany útočných rot mladého moravského markraběte Prokopa a tím nepřímé spojence krále Václava IV. proti panské jednotě a Zikmundovu spojenci, moravskému markraběti Joštovi. Některé další jmenované osoby patrně byly členy rot uvedených velitelů, jiná jména však nepochybně jsou vymyšlena a vytvořena slovními hříčkami.

V autoru Pašije poznáváme tak straníka markraběte Jošta (a možná i české panské jednoty, proti jejímž členům, Rožmberkům, roty markraběte Prokopa za účasti Sokola, Zůla a Suchého čerta vpadaly na přelomu 14. a 15. století z Moravy do Čech), v jeho skladbě pak dílo, které se svérázně účastnilo i politických zápasů na Moravě. Není vyloučeno, že i šlapanická tlupa byla v nějaké souvislosti s Prokopovými útočnými rotami.

Pašije šlapanických loupežníků

podle sepsání Bartoše, kata brněnského

Za onoho času Kycolt, vytáhnuv z území polského, přišel do Šlapanic, kde byl kostel; do toho kostela násilím vnikl a s ním i jeho zlotřilí druhové. A když odtud nabádáním ďáblovým vyházeli svátost těla pána našeho Ježíše Krista, kněze kostela a některé ostatky svatých, které tam byly, ze
5 samého chrámu si se svatokrádežnou odvahou učinili tvrz; pak vytrhli veřejně do pole k bezbožnému loupění a počali páchat na obyvatelstvu celého kraje nesčetné zločiny zhárstvím, krádeží a loupeží, takže přemnoží
lidé, nemohouce snést jejich hrůzovládu, byli nuceni jedni se vystěhovat, jiní
10 přehnout z vlastních příbytků a zanechat pole neobdělaná. Nemajíce však dosti na těchto zločinech, nýbrž aby klesli až na samé dno nejhoršího
zoufalství, vztáhli své ničemné ruce ještě zločinněji s děsnou zuřivostí na kněze i kleriky, jeptišky i mnichy: některé z nich různě mučili, aby na nich
peníze vynutili, jiné obnažené a spoutané posadili na nejtěžší mráz, jiné pak
15 ukované v řetězech bídne drželi v těsných žalářích a dopouštěli se na nich mnohých hanebných zločinů, které jednotlivě vypsat brání stud a slyšet
o nich zbožná duše se hrozí.

Tedy starší lidu a konšelé slovatné obce brněnské, vidouce takové zločiny a surovou zběsilost den co den zuřící, sešli se na radnici na poradu a takto mezi sebou mluvili: „Co učiníme, když tato sebranka krutých
20 zločinců netoliko nás a obyvatelstvo celého kraje loupežemi a nepřátelskými nájezdy hubí, nýbrž se neostýchá beze všeho strachu a se svatokrádežnou odvahou provozovat svou hrůzovládu nad služebníky boha živého, k rouhavé potupě jeho jména? Dopustíme-li to, pak my všichni dojdeme úhony.“

Potom jeden z nich, jménem Divák z Podskalí, jenž byl toho roku
25 jakoby veleknězem, takto promluvil řka: „Je ve vašem zájmu, aby všichni zločinci i loupežníci bez rozdílu zemřeli.“

A tak od onoho dne myslili na to, jak by je pobili, a říkali: „Aby snad loupežníci nesoustředili své síly a nepřišli, naše město nezničili a veškerý
30 náš majetek k svému užitku neobrátili. Neboť psáno jest: Potřeme je a rozprášena bude sběr jich nám nepřátelská, která den ze dne příkládajíc divokou ruku páše na nás dílo nejhorší. Neboť vždy je budeme mít v samé blízkosti naší obce; avšak kořist, kterou uchvacují, zřídka kdy nebo vůbec nikdy nazpět nedostaneme. Až doposud, ohroženi nepřátelskými loupežníky,

v mlčení jsme očekávali pokoj, který však nepřichází; již je nutno, abychom se takovým zlořádům postavili na odpor a bezuzdnou jejich drzost potřeli svou mocí; abychom se ihned chopili zbraní a vyrazili k jejich vyhlazení.“

Avšak opatrný Pešek purkmistr promluvil: „Vinni jsou smrti; já zajisté, byť bych i spolu s nimi zemřít měl, v oděni a se zbraní v ruce rád k jejich záhubě pospíším.“ Podobně mluvili i jiní.

Stalo se pak, když již byl večer toho dne, ejhle, urozený muž Erhart z Kunštátu přišel do Brna a s ním početný zástup, všichni posláni od nejjasnějšího vladaře, markrabí Jošta; a tento Erhart, řádně uváživ spásonosné předsevzetí měšťanů a velmi je pochváliv, závazně přislíbil měšťanům samým poskytnout brzy svou pomoc a podporu k tomu, co se rozhodli vykonat. A tak se i stalo. Svrchuřečení měšťané, jimž dodával síly a zmužilosti tak znamenitý muž, sebrali šest dní před velikonocí množství lidu vyzbrojeného kyji, kopími, píkami, štíty, střelnými zbraněmi, oštěpy a šípy. Ti když se rychlým krokem blížili směrem k Šlapanicím, loupežníci vidouce je počali se kormoutit a být smutni; jeden pak z nich, jménem Vlach, jejich náčelník, když spatřil své druhy poděšené, takovouto řečí se je snažil posílit říka: „Zapřísahám vás, mužové zdatní, vznešenosti rodu proslulí a ve věcech vojenských zkušení, aby vás příchod měšťáků nepolekal a zbabělý strach nezlomil vaši odvahu do té míry, že byste do svých srdcí vpustili myšlenku, jako by snad zástup těch zbabělců, navyklých více na městské rozkoše než na zbraně, mohl nás svými silami tak snadno přemoci. Nechť se tedy vaše zaražené a poděšené mysli rozpomenou na slávu otcovskou a nabudou opět síly; vy vylezte ihned na zdi, ozbrojeni šípy a oštěpy, a statečně odrazte opovážlivý útok měšťáků. Bojujte dnes za své duše věduce, že si jinak vy i vaše pokolení zasloužíte věčnou hanbu. Jestliže buď odtud ustoupíte, poznamenaní cejchem hanebného útěku, nebo se aspoň bez obrany jako baby vzdáte na milost a nemilost nepřátelům, tento zajisté den nadcházejícího zápasu tak ozáří důstojnost vaší slavné pověsti, že zcela nepochybně pro úctyhodnou slávu zápasu samého, rozšířenou v naději na váš úspěch, bude od lidu vynášen až k hvězdám nebeským.“

Opatrný Kašpar písař však pravil: „Já k tomu zrozen jsem a k tomu hnán osudem na toto místo jsem přišel, nikoli abych bojoval, nýbrž abych psal písemnosti. Zkroušeně prosím, můj pane, aby, možno-li, kalich tento ode mne odešel, totiž kalich přítomného nebezpečí a budoucí šibenice. Duch sice ochoten jest, avšak celé mé tělo a síly jsou tak křehké a nepevné, že tak velikému množství měšťáků odporovat nemůžeme. Vpravdě však ne jak já chci, ale jak ty chceš, děj se vůle tvá.“

Tedy loupežníci předešlou řečí posílení vylezli ihned s ohromnými kameny a střelami na zdi kostela a hledíce přes zdi spatřili veliké množství lidu ozbrojeného, stojícího již před nimi. I řekli jim: „Přátelé, kterak jste sem přišli, nemajíce roucha svatebního? Neboť zbraň vaše, kopí i střely,

jimiž jste opatřeni, nejsou známkou přátelství, nýbrž vaší zuřivosti.“ A ještě ani slov svých neskončili, a hle, měššané brněnští rychle, hořice zřejmou dobytvačnou dychtivostí, místo odpovědi nepřátelům nejprve střelami a dělovými ranami na samé zdi mocně udeří, před vchodem na hřbitov
80 zapálí oheň a pak po žebřících jako po schodech s připraveným oddílem překročí zdi kostelní; kostela se zmocní a osvědčující ve zbrani ducha vojenského vrhnou se na nepřátele již hrůzou strnulé, přestrasené a polomrtvé a bijí je ze všech stran železnými důtkami, zepředu, z boků i zezadu. A tak pojednou udatnost nepřátel náporem měššanů přemožená ochabla,
85 takže téměř všichni byli zjímáni a ostatní, které nezachránil útěk, v šeredném oblaku ohně a dýmu udušení svého zatraceného ducha ztratili. Avšak oheň, který se náhle rozmohl, strávil asi sto koní, jak praví pověst, mnoho zbrání, bohaté zásoby potravin a různé nářadí, bera si podíl na kořisti pro vyprahlý jicen.

90 Měššané pak brněnští, pro které počátek slavného boje šťastně dopadl, nadmiru potěšeni vítězstvím, chtěli pokračovat v útoku, stále ještě rozpáleni svatým hněvem a blahodárným vztekem, a vytrhnout i proti jiným loupežníkům, kteří byli v Měnicích čili v Měnině, avšak jak se domnívám, neměli sil opustit tam ležící sud plný dobrého vína. Toho když obtíženi
95 zbraněmi okusili, statně z něho popíjejíce, a když pookřál jejich duch, při takové námaze téměř docela zmožený, veselí a s jáсотem se vrátili domů. Žijte tedy navěky šťastně, které ochranná pravice boží určila k tomu, abyste triumfovali nad nepřítelem tak krutým, a nesmrtelná památka tohoto boje nechť dodá lesku slávě vašeho jména všude od východu až k západu slunce,
100 aby vaše potomstvo, dědic po vás záři tak veliké slávy, bylo k postrachu a k výstraze všem loupežníkům a zločincům daleko široko!

Zajato bylo v této srážce padesát šest loupežníků. Ti když byli vedeni s pouty na rukou do Brna a spatřili šibenici, která stojí nedaleko obce, poděsili se a ztuhli jako mrtvolky tak, že byli nuceni vykálet ze sebe všecko,
105 co si během jednoho roku do chřtánu nacpali. Tím se stalo, že se jejich nohavice roztrhly na dvě části odshora až dolů, takže se vrchní biřic velmi divil.

Pak nastala tma nad veškerou zemí, zem se třásla lomozem zbrání a povykem lidu a mnozí lidé, kteří již spali, vstali na tu podivanou. A asi
110 kolem čtvrté hodiny noční biřicové a služebníci rychtářovi je shromáždili ve vězení a vysmívajíce se jim svlékli je z jejich šatů a oděli je železnými pouty; a ihned kohout zazpíval.

Všichni pak, kteří tam byli přítomni, pokyvovali hlavami a tupili je řkouce: „Běda, ničemní loupežníci, hle, váš kostel, který jste nazývali tvrzí,
115 je zničen ohněm a sotva ve třech hodinách znova vystavěn bude! Zůstaňte tedy zde, poněvadž toto jest dům, jež za dědictví jste si zvolili; neboť zítra na úsvitě uzříte nad sebou katův meč blýskající se a každému z vás podle

skutků jeho odplácející.“ A oni je prosili řkouce: „Mějte s námi trpělivost, vše, co jsme vzali, nahradíme.“ Oni však pravili: „A kdy to bude?“ Odpověděli jim: „Za sto let nebo o málo více.“ Oni však pohoršení pravili: „Ó ničemové, jak dlouho setrváte ve své zatvrzelé ničemnosti? Nyní zajisté chceme vidět, aby Kycolt, Sokol, Suchý črt, Březina, Kuorka, Zúl, Adam, Bič, Odrole, Suchodol, Nemoj, Vidlák, Komár, Uhlík, Otká, Lopata, Štulík, Chalupník, Vavák, Vydřiduch, Metikal, Drvošcep, Šohaj, Hovénce, Kočvara, Hvidoň, Netopieř, Smrž, Pliskota, Užval, Hřebík, Duben, Buben, Šindel, Homole, Rokoš, Gumpolt, Amipolt, Kvampl, Lampl, Bochovec, Rochovec, Škvarkář, Gygar, Markar, Pašek, Klál, Kolda, Opřal, Řaksa, Dora, Kobyla, Sova, Hašek, Vanita, Přibík, Škoda, Sapák, Lapák, Koce-
120 nermel, Flug, Gugenl, Múdovlák a Gundelvein přišli a osvobodili vás.“
125 Toto vše se stalo, aby se naplnilo Písmo řkoucí: „Budou patřiti na toho, kterého probodli“ (Jan 19).

Kdo toto předeslané psal, sám to neviděl, ale zůstává v Brně, slyšel o tom z pověsti a tak podle toho, co slyšel, vydal svědectví, abyste i vy, chcete-li, tomu věřili. A stalo se to roku od narození páně 1401, v pondělí po neděli Květné.
135

Druhého pak dne, což bylo úterý, shromáždili se starší lidu a konšelé města na radnici a podle společné úrady, chtějíce čelit i příštím nebezpečnostvím, ustanovili, aby horní část zdí, střechy a věže, které ještě nebyly zničeny hltavým ohněm, brzy rozbořili a srovnali se zemí až do základů.
140 Sebrali tedy množství ozbrojeného lidu a pravili jim: „Jděte do Šlapanic, vezměte si s sebou stráž a zdi zbořte natolik, aby se tam loupežníci v budoucnu už neutíkali a nestalo se nové zlo horší prvého.“

Oni pak odešli a učinili, jak jim bylo uloženo. Amen.

1 *Kycolt*: historické osoby zmíněné v skladbě se nepodařilo blíže určit, pokud nešlo o šlechtice; *do Šlapanic*: do vsi jihovýchodně od Brna – 25 *jakoby veleknězem*: tj. rychtářem – 29 *psáno jest*: podle Ž. 91, 10 – 37 *Vinni jsou smrti*: podle Mat. 26,66 – 40 *Erhart z Kunštátu*: Erhart Puška z Kunštátu, pán na Doubravici; v době, o níž jde, byl patrně ještě přívržencem markraběte Jošta, později se přiklonil k jeho bratru a odpůrci Prokopovi – 42 *markrabí Jošta*: Jošt (1351-1411), bratranec Václava IV., obratný, ale sobecký a zjištný vladař Moravy od r. 1375, odpůrce Václava IV. – 65 *Já k tomu zrozen jsem*: parodován Jan 18,37 – 67 *aby... kalich tento...*: parodován Mat. 26,39 – 75 *roucha svatebního*: podle Mat. 22,12 – 93 *v Měnicích čili v Mětně*: ve vsi jihovýchodně od Brna – 106 *se roztrhly na dvě části*: parodován Mat. 27,51n. – 110 *kolem čtvrté hodiny noční*: okolo desáté hodiny večer – 111 *svlékli je z jejich šatů*: Mat. 27,28 – 112 *kohout zazpíval*: Mat. 26,74 – 115 *solva ve třech hodinách*: parodován Mat. 26,61 – 117 *meč blýskající se*: Gen. 3,24 – 120 *za sto let*: Iz. 65,20 – 121 *Nyní zajisté chceme vidět*: Mat. 27,49 – 132-134: parodován Jan 19,35 – 134 *v pondělí po neděli Květné*: 28. března 1401 – 136 *Druhého pak dne...*: podle Mat. 27,62n. – 142: podle Mat. 27,64

VIKLEFSKÁ MŠE

Do skupiny skladeb, využívajících k satíře a parodii biblické formy, náleží i protihusitská latinská Viklefská mše, známá ze dvou verzí. Z její mladší verze, vzniklé po r. 1419 a namířené proti táborům, otiskujeme proslulou *Knihu zlořečení* (*Liber maledictionis*), parodující začátek evangelia Matoušova o Kristově původu.

Text této satiry byl snad zpíván jako obdobné části skutečné mše.

Kniha o prokletí všech kacírů,

synů ďáblových, synů Viklefových.

Viklef pak zplodil Jana Husa v Čechách. Jan Hus zplodil Korandu. Koranda zplodil Čapka. Čapek zplodil Olešáka. Olešák pak zplodil Sádla a Zmrzlíka. Zmrzlík zplodil Jeronýma. Jeroným zplodil Šimona z Tišnova. Tišnov pak zplodil Jakoubka. Jakoubek pak Křišťana z Prachatic, jenž byl 5 bakalář v lékařství čtyřnásobný a ničema stonásobný. Křišťan pak zplodil Šimona z Rokycan. Šimon pak Marka z Hradce. Marek pak zplodil Jesenice a jeho druhy až do stěhování tří národů, totiž Bavorů, Sasů a Poláků. Jesenic pak zplodil Zdislava prašivého, jehož dotykem byli nakaženi mnozí 10 Čechové, jak je vidět.

V posledních pak časech nejen vzdělání lpěli, běda, na přišerných bludech Viklefových, nýbrž i prostí lidé obecně, všichni bez rozdílu následovníci Husovi, majíce zrak oslabený. Ty nechť bůh pro nerozdělenou svoji trojici i pro horlivou naši prosbu osvítlí světlem jasnosti, aby bylo z kořene vyhlazeno zatmění jejich víry.

15 To nechť ráčí dát otec i syn i duch svatý, který žije a kraluje na věky věků. Amen.

1 *Korandu*: Václav Koranda starší († po r. 1453), původně plzeňský kazatel, později přední duchovní reprezentant tábořský – 2 *Čapka*: Jan Čapek, známý skladatel tábořských písní; *Olešáka*: duchovní, působící na různých místech v jižních Čechách, nazývaný „vagus discolus“ (neklidný těkavec); nejisto, zda totožný s Pavlem de Oless (z Olešnice), mistrem pražské artistické fakulty od r. 1410, připomínaným v Husově Kvodlibetu z r. 1411; *Sádla*: Jan Sádlo ze Smilkova a z Kostece, sekretář krále Václava a pak nejvyšší lovčů, rozdílný od Jana Sádla ze Smilkova, kanovníka pražského a vyšehradského a probošta u Všech svatých – 3 *Zmrzlík*: Petr Zmrzlík ze Svojšína, královský mincmistr; *Jeronýma*: Jeroným Pražský; *Šimona z Tišnova*: Šimon z Tišnova, teolog na pražské universitě, zprvu přívrženec Husův, později odpůrce husitů – 4 *Jakoubka*: Jakoubek ze Stříbra, viz zde s. 231; *Křišťan z Prachatic*: proslulý lékař – 6 *Šimona z Rokycan*: Šimon z Rokycan, mistr pražské artistické fakulty od r. 1410, kanovník u Všech svatých od r. 1414, upálen od táborů v Berouně r. 1421; *Marka z Hradce*: Marek z Hradce, mistr pražské artistické fakulty od r. 1396; *Jesenice*: Jan z Jesenice, významný husitský právník, obhájce Husův, později přívrženec umírněných kališníků – 7 *do stěhování tří národů*: týká se mistrů a studentů tří cizích národnostních skupin na univer-

sitě (tzv. národů), saské, bavorské a polské, po vydání Dekretu kutnohorského v lednu r. 1409 – 8 *Zdislava*: pan Zdislav ze Zvířetic, mistr pražské artistické fakulty od r. 1410, rektor university r. 1417

POSLÁNÍ MĚSTU PRAZE

Po vítězném tažení do východních Čech stála Praha na vrchole vojenských úspěchů a byla obecně pokládána za vlastního představitele husitství. Tento vzmach vyvolal latinskou invektivu *Poslání městu Praze*, složenou r. 1421 některým bývalým profesorem pražské university. Autor tendenčně stavěl současnost do křiklavého protikladu s dobou Karla IV. a neváhal přítomnost prohlašovat za katastrofu. Tím nápadněji vyniká to, že se buď zpronevěřil městu, jehož minulost vzletně opěvuje, nebo že lituje výnosného postavení, které v něm kdysi měl a které ztratil. Protiklad někdejší slávy Prahy a jejího domnělého úpadku v revolučních dobách je vůbec oblíbený motiv reakčních invektiv.

Slovo mé, jímž se obracím k tobě, nenes těžce, ó město Praho, jež i v těchto neblahých časech svoluješ, abys byla nazývána slavnou, nebo tomu dokonce pyšně nasloucháš! Jsa dobře pamětliv chleba i soli, jakož i lahůdek, jež jsem kdysi v tobě míval, jsem nucen oplakávat tvé přednosti, jež jsi ztratila, přičíst však na vrub tobě i tvým svůdcům ničemnosti, jež 5 připouštíš i pácháš.

Kdysi opravdu mohlas být nazývána městem nejen slavným, nýbrž i vznešeným, když jsi v politickém postavení předčila ostatní města království Českého. Nyní však – a nepravím to bez slz –, když jsi zbavena velmožných 10 měšťanů a když dobří mužové, tvoji kdysi obyvatelé, odešli, zůstáváš vpravdě opakem vznešenosti. Správně mohla jsi kdysi slout Jeruzalémem pro nejpůvabnější „vidění pokoje“, jaké si získávala tvoje přičinlivost kolem dokola po celém království. Mohla jsi též být nazývána Kariatsefer čili „městem písmen“, a to pro muže moudré i učené, dokud v tobě v plné 15 síle trvala tvá velebná a v celém světě vážená universita nauk posvátných. Mohla jsi nadto vhodně slout Abellou pro vynikající moudrost svých měšťanů, takže se o tobě mohlo naplňovat staré přísloví: Kdo se ptá, nechť se ptá v Abelle, to jest v městě Pražském, protože jsi byla pro moudrost i rozvážnost takřka matkou jiných měst. Město lásky i laskavosti, město 20 útěchy i radosti, město bez nedostatku, město s bohatým nadbytkem jídel; slavné opravdu věci byly řečeny o tobě. Kdysi jsi byla městem božím a byla bys bývala navždy slavná, kdybys nebyla bývala vrásku nebo skvrnu vpustila ve svou slávu!

Nejjasnější král a nejkřesťanštější otec Karel, ten jak jen mohl, hleděl 25 tě vždy zvelebovat; nyní suď, jakého trestu zasloužil jeho zákonný bratr, jenž by byl chtěl vydědit syna! Ó běda, město, nebojíš se být nepamětlivé přijatých dobrodiní?

Karel sám, boží paměti císař římský, vždy rozmnožitel říše i král český, tebe jedinou, jako by pohrdal jinými, miloval nade všechna města 30 království a udílel ti svobody a výsady, jaké ti jen napadlo si přát. Naopak ty jsi dala jeho královským synům zlo za dobro, štíplavou hořkost za sladkost. Neboť krále Václava, již zemřelého, svého pána, nepoctila jsi, jak se 35 slušelo, protože jsi mu odepřela čest královského pohřbu, a druhého syna Karlova Zikmunda, z boží milosti krále římského, uherského atd., i českého, ke království Českému i do něho dědickým právem nastupujícího, nejprve jsi jako přirozeného pána přijala, ale pak ses snažila, svedena radami nepřátel, opovážlivě a nikoli právem, nýbrž jen mocí vytisknout jej z jeho královského dědictví, aby nad tebou nekraloval ani aby tobě ani 40 svůdcům tvým v čele nestál, a ucházet se o jiného krále, ač ti to žádným právem nepřisluší. A nespokojivši se tímto zlem a nebojíc se trestů, které hrozí za zločin urážky veličenstva, nadto jsi ještě převýbornou a nejznamenitější pověst toho krále sápala nejjízlivějšími spisy jako psími tesáky.

Ó běda, pokolení špatné a zároveň zvrhlé, tak odplácíš Karlovi, pánu milostivému? Ó lide, lide, lide pošetilý a nerozumný! Jaká to nestvůrnost 45 a nicotnost, jaká zbytečnost a bláznivost! Ó Praho, kdyby sis uvědomila, že ses pokusila o věc, která je nad tvé síly! Uvaž, rozmysli se v skrytu mysli své, rozsud! Kdo tebe ustanovil pánem proti tvému pánu přirozenému, kdo tě učinil svobodnou a nepoddanou? Jakým právem chceš tak postupovat? Tobě nikdy nepatřilo volit, nikdy za života dědicova o kohokoli se ucházet, jiné vyhledávat! Ale běda, ty, která ses pokládala za prozíravou, vyvolila jsi místo dobra zlo, místo rozumného smyslu smysl zvrácený. Veřejně jsi nazývána pobloudilou od těch, kterým jsi věřila nejvíce. Tvoji mistři 50 kazatelé, vpravdě podvodníci a násilní vládcové, dali ti radu nerozumnou. Poradili ti totiž, abys od sebe odstrčila měšťany, proslulé životní moudrostí, mravy, bohatstvím, důstojenstvím, a co ještě více cením, nadané ctnostmi, a donutila je odejít; zato však aby sis v čelo postavila řemeslníky, krejčí, ševce, koželuhy, kováře a jakési sprostáky i venkovské přivandrovalce, a jejich rozkazů abys poslouchala. Nebylo tak za starých časů, aby tebe, 55 vznešené město, spravoval obecný lid. Neboť ne za oligarchií, nýbrž za aristokracií tebe pokládali praví filosofové. Kdysi tě řídili pravdomluvní konšelé a vynikající mužové; řemeslníci, kováři, hokynáři byli podřízeni a nevydávali zákonů. Jako město bohatě obdařené dobrými muži byla jsi tenkrát městem slavným a vskutku nádherným. Pláči nad tebou slzy, prýšticí z hloubi truchlivého srdce. Běda, lide bezhlavý, běda tobě, ty zločinný a odsouzený k strašnému konci! Běda, přimísila jsi nečistotu ve svou slávu, slávu 60 kdysi sladkou a rozhlášenou, nyní však, běda, ztracenou. Ó město, kdysi pamětihodné, nad nímž nyní je nutno vzlykat, vzdychat a naříkat! Zloději, žháři, lotři i podvodníci nikdy s tebou neměli přátelství a žádných smluv o pokoji! Byla jsi postrachem zlých, brusem špatných, spravedlivým tres-

70 tem zločinů; nyní však, běda, jsi příznivkyní zlých, podporovatelkou zvrá-
cených a sběrnou lidí nejhorších. Kdysi pouhý zvuk tvého jména působil,
že bezbožníci a tyraní trnuli; nyní však odstrašuje lidi řádné, svědomité
a zbožné. Medová kdysi vzpomínka na tvé jméno obrátila se, žel, v jed.
75 a ponížené jsi rozmanitě živila; nyní však zámožné obyvatele a podsedy,
mající přiměřeně postaráno o životní potřeby, protože nechtěli poslouchat
tvých rozkazů, proti řádu církve katolické namířených i vydaných, jedny
jsi krutou smrtí zahubila, jiné však, třebaš utekli, oloupila jsi neprávem
o statky pozemské, které opustili. Běda, běda! „Jak zašlo zlato, změnil se
80 jeho nejlepší lesk! Rozmetáno jest kamení svaté po všech ulicích“ (Pláč 4).
Rci, ó Praho, prosím, rci, co ti tehdy chybělo, když jsi žila v nejlepším
míru, když po celém světě jsi byla pokládána za slavnou, kdy se tvé kráse
podívovaly sousední krajiny i daleko široko vzdálené země, kdy se jejich
synové v tobě zdobili vědami, mravy i etnostmi? Veliká byla chvála tvá
85 i sláva, když tvými nejušlechtilejšími vědami byla zušlechtována sousední
území a kdy se pověst tvá jako nejpříjemnější vůně rozlévala po celém svě-
tě, takže i z nejzazších skoro krajů světa lidé přicházeli, aby tě viděli. Rci,
znovu tě prosím, co ti tehdy scházelo, když v tobě kvetla blahodárná uni-
versita nesoucí tvé jméno? Nikdy ti tenkrát nechybělo rádců, nikdy zpo-
90 vědníků, nikdy pečlivých kazatelů, sladkými slovy proslulých.

Vím, vpravdě vím, a ani ty sama nemůžeš říci nic jiného, než žes
jimi oplývala až do přesyčení. Neboť universita sama nejen tobě, nýbrž
i okolním krajinám štědře dodávala muže vhodné, vzdělané i moudré. Ale
ty, ó hanba, nevděčná a zapomenuvši mnohonásobného dobra, když byla
95 ona velebná universita od odpůrců utlačována, když její svobody, práva
a přísežná ustanovení, i královskými i jinými pečeti utvrzená, veřejně
byla rušena, tys ji, jak bylo tvou povinností, nepodporovala, nechránila,
nepostavila ses před ni jako zeď proti zlovolným odpůrcům, ba spíše k na-
léhání proklatců jsi beze vší pochyby k vlastní hanbě dopustila, aby ji od
100 tebe odřízli.

Nechtěla jsi z ní vážit svou velikou čest, nechtěla jsi uvážit zisky z ní
vycházející. Kolik myslíš tisíc osob sdružovala životodárná pražská uni-
versita, jejíž ctihodní doktoři teologie i církevního práva, jejíž slavní mistři
lékařství i svobodných umění, jejíž slovní licenciáti a bakaláři rozličných
105 fakult, z nichž se stávají ve velkých kostelech důstojní biskupové, preláti
i opati, probošti, děkani i kanovníci, jejíž studenti, urození a stejně i ušlech-
tilí, jejíž žáci krásných mravů, v rozličných uměních zdatní, byli ubyto-
váni v tvých domech? Kolik myslíš zlatých jeden každý z nich ročně
utratil! Spočítej, prosím, dovedeš-li, kolik tisíc zlatých se tak vydávalo
110 a zůstávalo tobě i tvým obyvatelům! Oni pak, načerpavše v tobě vědomosti
a utrativše peníze, s papíry se vraceli domů. Kolik užitku jsi měla z naji-

mání domů i z pronájmu pokojů, kolik z potravin i z prodávaného zboží? Kdopak by to dovedl jednotlivě vyčíslit? Toto všechno jsi, bohužel, ztratila a ještě více! Pročež, kdybys byla bývala dbala cti i užitečného dobra, spíše
115 bys byla bývala měla zachovat samu universitu nežli zlaté doly. Namísto pravých mudrců i učenců, místo doktorů i ctihodných mužů jsi shromáždila mistry ze škol sofistických, příjemně dráždící uši, aby tě líčenými i nabubřelými slovy, lichotkami i pošetilými radami vedli do propasti.

Poradili ti nejprve, abys ustoupila od poslušnosti papeže i prelátů. Za
120 druhé, abys pohrdla vlastním králem. Za třetí, abys ničila kláštery a kostely. Za čtvrté, abys rozhvátla posvátné nádoby, kalichy i monstrance a z nich razila minci. Za páté, abys zabíjela a upalovala kněze i duchovní páně. Za šesté, abys provdávala jeptišky. Posléze abys ukrutným mečem všechny jiné nutila plnit tvou vůli.

125 Kdo by si to byl pomyslnil o Praze kdysi slavné a korunované, jejíž kupci byli jako knížata a kramáři byli po celé zemi proslulí. Ó Praho, tobě své zboží nabízela Francie, Anglie, Uhry, Polsko, Benátky i všechny sousední země. Proto jsi mohla být zvána nejen městem slavným, nýbrž v zemích našich městem ze všech nejutěšenějším.

130 Povolala jsi lidi nejpochybnější, nejkrutější a nejohavnější, ba i lotry, kteří vždy byli podle soudců držáni za psance a vrahy; zapudivši krále Zikmunda, takovéto lidi, obdařené štědrými dary, postavila jsi v čelo jako rychtáře a hejtmany a skrze ně jsi způsobila, že libá tvá vůně zesmrádla a velká tvá sláva se proměnila v hanbu.

135 Potom sis vymyslela plán, který nebudeš moci uskutečnit. Řekla jsi: Shromáždím vojsko rytířů a zemánek, z rozlámaných kalichů i monstrancí dám žold mnohým vůdcům, shromáždím obecný lid; tak dobudu vítězství, přemohu odpor jednotlivců, města i tvrze podrobím daním, pány i šlechtice násilím uvedu v manství a tak budu užívat trvalé svobody jako Řezno
140 nebo Benátky. Krále budu mít, jako mají Benátčané svého dóžete. Takový byl plán, takový byl konečný úmysl, abys byla nazvána „paní všech“. Avšak není prozíravosti, není moudrosti, není rady proti pánu! Ó město Praho, běda, bojím se, aby na tebe dvojí rána náhle nedopadla, totiž neplodnost a vdovství!

*

145 A nechci mlčením zakrýt, že tvoji nedouci, kteří se nazývají mistry, tvým jménem po všem světě rozesílají listy misterské nebo psaní tobě velmi škodlivá, v nichž a jimiž si rozličně stěžují na krále Zikmunda i na svatý koncil kostnický; neslychané to věci, nezvyklé, jež se u pravých filosofů pokládají jen za hodné posměchu! O tom, co se podle jejich mínění, či spíše
150 víry mělo nevyhnutelně stát, rač vědět, abys tomu rozuměla!

Oni tvoji mistři dlouho drží a jako v evangelium pevně věří v tu myš-

lenku arcikaciere Viklefa, že se vše děje z nutnosti a že se nic ani nemohlo ani nebude moci stát jinak. Je-li tomu tak, z nutnosti takový král přišel a nebude se moci stát jinak; z nutnosti tenkrát byl takový koncil kostnický, 155 nutně učinil, cokoli učinil, a nemohl to učinit jinak. Proč tedy trestá bůh špatně a odměňuje dobré, jestliže z nutnosti špatní hřeší a dobří z nutnosti jednají záslužně? Proč jsou tedy zřízeny zákony i práva? Proč se Kristus narodil a trpěl? Nebylo přece třeba ani evangelia, ani epištol, musí-li se vše dít z nutnosti!

*

160 Posléze nepomlčím ani o nesmírném šílenství tvé pýchy, abych užil pravého slova. Rozhodla ses počítat si mezi své zásluhy, aby se pod tvým jménem konal sněm, který nepokládám za hodný té věci ani toho jména, nýbrž spíše smíchu. Čtyři zlořečené osoby, plně smrtelného jedu, které ty nazýváš „muži“, ač se zcela jistě tak nazývají vpravdě ne od mužnosti, 165 nýbrž od jedovatosti, pošetile jsi postavila oné sebrance v čelo a dala jsi jim plnou moc rozhodovat o bohoslužbě mešní, o hodinkách i o jiných věcech týkajících se stavu duchovního, jako by tobě jediné příslušela správa neboli oprava celé církve. Povznesla ses k tak domýšlivé pýše, že ony čtyři jeduplné katy kladeš nad mudrce celého světa, jako by od čtrnácti set let 170 nebylo bývalo a jako by ani nyní nebylo mužů lepších ve vědách, v svatosti života nebo i v mravech. Ti mimo jiné ve svých ustanoveních praví, že není dovoleno vzdalovat se prvotní církve. Avšak, ježto v prvotní církvi byla zachovávána obřízka, očišťování i leckteré jiné zákonné předpisy, ... z toho nutně vyplývá, že by se ti, kdo poslouchají sněm oněch katů, vlastně po- 175 židovštěli... Ach, jaká to domýšlivost, jaká pošetilost, chtít rozhodovat o něčem, co církev boží po tak dlouhá léta s největší bedlivostí držela a dosud zachovává!

180 Nechť ti toto postačí pro tuto chvíli! Kéž by ses dala pro tyto věci náležitě na pokání a dosáhla odpuštění od Všemohoucího! Zaradoval bych se vpravdě velikou radostí, kdybych viděl, že jsi byla spolu se svými obyvateli opět přivedena do dobrého stavu, jak ti to přeji.

12 *vidění pokoje*: středověký překlad jména Jeruzalém (lat. pacifica vel visio pacis); srov. stč. překlad Pseudo-Bedových Interpretací I 245: Ierosolyma = pokojná nebo pokoje vidění – 14 *městem písmen*: lat. civitas litterarum; srov. tamže C 69: Cariathsepher = ves krásnosti nebo město čten (písmen) – 16 *Abellou*: nářážka na 2 Král. 20,18n. – 25 *zákonný bratr*: nejasná nářážka snad na spory mezi moravskými Lucemburky – 28 *vždy rozmnožitel*: v. zde pozn. na s.75 k ř. 3 – 33 *jsi mu odeprěla čest královského pohřbu*: pro velké bouře, které vypukly v Praze po Václavově smrti, nemohl mu být uspořádán obvyklý královský pohřeb; král byl pochován ve zbraslavském klášteře – 52 *twoji místři kazatelé*: míní se universitní místři a kněží, kteří představovali později kompromisní křídlo husitství – 59 *ne za oligarchii, nýbrž za aristokracii*: ne za vládu několika, ale za vládu urozených – 75 *podsedky*: chalupníky

nebo drobné rolníky, hospodařící na cizím majetku, poddané (lat. subsidies) – 104 *licenciáti a bakaláři*: nižší stupně universitních hodností – 139 *Řezno nebo Benátky*: Řezno bylo svobodným říšským městem, Benátky republikou, řízenou signorií a dóžetem voleným na doživotí – 146 *listy místerské nebo psaní*: narážka na manifesty, které poslali Pražané na začátku r. 1421 Benátčanům i jinam – 162 *sněm*: narážka na červencovou synodu pražskou r. 1421, jíž stáli v čele Prokop z Plzně, Jan z Příbramě, Jakoubek ze Stříbra a Jan Želivský – 164 *ne od mužnosti, nýbrž od jedovatosti*: nepřeložitelná slovní hříčka v latině mezi slovy: viri (muži) – virtus (mužnost) – virus (jedovatost)

ONDŘEJ Z BRODU

O VZNIKU HUSITSTVÍ

Tento latinský spisek, vzniklý v Lipsku, náleží vedle veršované skladby Václav, Havel a Tábor k nejpozoruhodnějším zjevům naší protihusitské literatury. Zmínka o obětech z r. 1421 je náznakem, že vznikl brzo po tomto roce. O Ondřejovi z Brodu viz zde již na s. 123.

Za tvárný princip k zvládnutí rozsáhlé látky posloužila Ondřejovi vzpomínka na sugestivní vidění arcibiskupa Jana z Jenštejna. Pro vztah k tradici je příznačné, že Ondřej rozvedl antikristovské téma, běžné v českém umění předhusitské doby. Zvláště významné jsou v jeho pojetí podrobné popisy těla i jednotlivých údů Antikristových. Výrazně se u něho též uplatňuje moment sociální, zřejmě proto, že čtenářstvo cizích zemí bylo citlivé na sociální důsledky husitského revolučního hnutí; přitom Ondřej pateticky podává cizině výstrahu, aby byla bdělá vůči nebezpečné husitské agitaci, a upozorňuje na veliké oběti na životech. V stylisticky znamenité závěrečné pasáži uznal Ondřej nesmírnou vinu pokleslé církve, ale předtím pronesl neochvějnou důvěru, že míra božího trestu je naplněna a vítězné dosud husitství je již vysíleno. Svůj spisek napsal proto, aby vnukl katolické veřejnosti viru, že církev nakonec zvítězí.

Uvést vidění nejctihodnějšího otce v Kristu a pána, pana Jana, kdysi biskupa míšeňského a později arcibiskupa pražského, v obecnou známost – o to se na vlastní příkaz arcibiskupův postaral správce kurie neboli arcibiskupova dvora na Menším Městě pražském a také na hradě roudnickém.

5 Na těchto malbách mohli všichni poznat, jak je církev se souhlasem božím tísňena mnohými útrapami a potížemi, které bůh před mnohými léty ráčil zjevit jmenovanému biskupovi.

Arcibiskup Jan z Jenštejna spatřil totiž ve snách člověka černého jako mouřenína, sedícího na trůně papežském: měl na hlavě tiáru nebo infuli papežskou, ze tří korun složenou, a tahal klíče z rukou pravého papeže, který stál před ním a byl oděn v papežské roucho i korunován. Viděl též kardinály i přemnohé jejich přívržence; viděl též Hynka, řečeného Kluka, tehdy děkana pražského kostela, viděl i Kuneše, děkana vyšehradského kostela, a jiné přemnohé, jak mu podle kuriálního zvyku podávají cedule

10 se suplikami.

15

Svolav pak doktory a vzdělanější preláty, aby je požádal o poučení, co to znamená, vyprávěl jim výše řečené vidění. Ti vážně poděšeni odpověděli jako jedněmi ústy: „Ctihodný otče, vše je v rukou božích; kéž bůh ráčí obrátit ten hrozný úkaz v lepší. Přesto jest se obávat, aby v církvi nenastal rozkol nebo nenastoupila na místo papeže dvojice papežská.“ Sotva však uplynulo několik málo týdnů, je oznámeno, že došlo k rozkolu, jak byl spatřen ve snu a vyložen.

*

Po tomto vidění všemohoucí bůh ukázal témuž biskupovi jiné zjevení a to bylo na jeho rozkaz stejně jako první namalováno na týchž místech. Viděl totiž člověka černého jako uhel, stojícího v žlutošedém plášti, který nebyl mnišský, nýbrž kněžský; na hlavě měl bílou infuli papežskou a na jejím spodním okraji červený pruh, který obepínal hlavu. Od toho kruhu se táhla jakási tiára, tj. červený pásek, k vrcholu infule; nos měl veliký, uši měl kančí a oči svinské; celé jeho černé tělo bylo jakoby pokryto kůží medvědí a zdálo se, že má jak na rukou, tak na nohou drápy jako jestřáb. A jeho údy držely řemeslnické nástroje, zvláště velmi mnoho útočných: byly mezi nimi meče, kopí, nožiky, srpy, sekery, šípy, rozličné oštěpy, hole, kyje, cepy, bodce, prostě skoro vše, co může zranit nebo co se zdá vhodným k bití. Na pravém rameni pak měl veliký toul, naplněný, jak se zdálo, mnoha šípy. Tak stál a násilím tahal klíče z rukou pravého papeže. Rovněž viděl týž biskup jakoby pána Ježíše Krista stát za zády papežovými, jako kdyby s tím souhlasil nebo aspoň dopouštěl, aby se to dalo.

Tamtéž viděl také nadmíru utěšenou a přerozkošnou louku, porostlou i ozdobenou všemi nejrozmanitějšími vonnými květinami, a na ní klidně seděla nejkrásnější, nejvznešenější a nejpůvabnější panna s děckem nejroztomilejším, o níž se týž arcibiskup zbožně domníval, že to byla nejsvětější panna Maria, rodná matka Ježíše Krista.

Vizme tedy, co tyto úkazy znamenají, neboť někteří chápou a poznávají vidění jakožto předpovědi událostí, dříve než nastanou; jiní však, až když se již naplnila ve smyslům přístupné skutečnosti, teprve potom chápou, co o těch věcech bylo napřed ukázáno.

A tak člověk černý jako uhel, jenž se zjevil tak, jak se svrchu píše, byl rozsévač všeho zlého, který obývá věčné temnoty a ubohé a nešťastné lidi svými špatnými vnuknutími navádí k dílům temnot a je zcela zatvrzuje, aby se nemohli vzpamatovat; původce zla, počátek ničemnosti, nepřítel světa, porušitel pokolení lidského, stálý odpůrce člověka, ďábel. On pokolení lidskému léčky nastražuje, jámy kopá, pád chystá, bludy rozsévá, roztržky živí, pokoj ruší a dobro mezi lidmi povstale rozptyluje. Tenť, pravím, čím blíže vidí konec světa, tím krutější činy koná, tím více proti duším věřících soptí, k tím zuřivějším pokusům proti církvi, nevěstě Kristově,

navádí, aby tak, když vidí, že sám je navěky zatracen, rozmnožoval si druhy, jimž se dostane ohně pekelného. Ten chtěje vychrlit zlobu dlouho zadržovanou, předem si získal spolupracovníky a spojil vhodné služebníky, totiž velmože pokrytecké, zpupné, žádostivé a tyranské, jak řečeno, v jednu zá-
60 přež, a pak ničemně rozbořil a rozvrátil přeslavné vysoké učení pražské, které bylo jako dokonalý čtyřúhelník složeno ze čtyř národů, v němž měli útulek mužové velmi zdatní, milí bohu i lidem, jemní, pokorní i skromní; a na jeho místě upletl a vytvořil učení jiné, které by vykonávalo jeho špatnou i zhoubnou vůli, ze čtyř pokolení, jež jsou popsána v Příslovích (kap.
65 30). Pokolení, které laje svému otci, to jest papeži a prelátům, a které nežehná své matce, to jest katolické církvi, toť první národ lidí nevděčných. Následuje druhý národ, to jest pokolení, „jež se sobě zdá čistým, a přece není obmyto od nečistot svých“. Ejhle, to jsou pokrytci, kteří kážou nařízení a zákon boží, ale činy svými konají opak. Třetí pak národ je to pokolení, jehož oči jsou povznesené a víčka do výše zdvižená. Hle, to jsou pyšní, kteří byli domýšliví na své mínění, všemi skoro doktory pohrdající, avšak Viklefovi, tomu Angličanovi ocasatému, dávající přede všemi přednost; tím se sami do té míry povýšili, že žádné již moci neposlouchají! A čtyři rádcové tohoto národa jsou: vládychtivost, ctižádost, pohrdání bližními
70 a neposlušnost vůči prelátům. Čtvrtý je národ tyranů, o němž píše Šalomoun (Přísl. 30) takto: „Pokolení, které místo zubů má ve svých řezacích meče, aby sežralo bezbranné ze země a chudáky z lidstva.“ Tento národ nešetří boha, ani svatých jeho, ani klášterů, ani kostelů. A také může být tímto čtvrtým pokolením nevhodně označeno odnímání majetku.

80 Tato tedy dábelská universita, vyhlašujíc knihy i články Viklefovy, jak jsem výše podotkl, odsouzené od několika arcibiskupů, doktorů i mistrů, ba i od dvou obecných koncilů, římského a kostnického, za články víry a je kázíc, svedla a nakazila nejen nevědomce a prosté lidi, ale i dobře vzdělané, pány, šlechtice, měšťany, rytíře i zemany, ba i celá království, země
85 i krajiny tak, že laikové zuřili a soptili proti kněžstvu i kostelům více než pohani. Viděl jsem kraje zpustošené od válečníků, ale v nich nebyly kostely ani zbořeny, ani vypáleny. Tito se však nespokojovali vylupováním kostelů, nýbrž chvátali, aby je, požárem již strávené, strhli a se zemí srovnali, zajaté mnichy, mistry i kněží vrhali do plamenů k hořícím sochám, jiné nechávali ležet údů tělesných zbavené, jiné divou rukou usmrcené; a nejsouce usmířeni smrtí, nýbrž zuřice, což je krutější, proti mrtvým, i mrtvolvy jejich snažili se neb hleděli spálit.

I nemohu proto mlčením přejít zázrak, který Všemohoucí ukázal na
95 několika mrtvých tělech. Zajato bylo od viklefovců několik kněží, z nichž jsem některé znal podle jména i podle života. Když je za ruce i za nohy přivázali k suchému plotu, navzájem se napomínali, aby trpěli pevně i mužně pro obecnou víru. Plot se zapaluje, sláma s hojným dřívím se při-

kládá, už přistupuje a blíží se k nim hltavý plamen. Každý z nich poroučí do rukou páně duši svou. Tak pevně odevzdali mrtví své duše pánu. Avšak viklefovští katové vidouce, že nebyli zcela stráveni ohněm, ač byl ohromný, nýbrž že jen duši vypustili, řídíce se zuřivostí i zlobou a rozhodující se, že se nemá ani mrtvých šetřit, snesli na řečené mrtvolky mnohem více slámy s dřívím i suchými sudy. Když to bylo naloženo a zapáleno a když vše shořelo, byla svrchu řečená těla nalezena stejně jako dříve nedotčena.

105 A tak zuřili po celých Čechách i na Moravě, vraždíce muže počestné i urozené, duchovní i světské, pro nic jiného, než že nechtěli přijmout nevěru. A to jim nestačilo, nýbrž zbroceni lidskou krví a napadající rukou silnou a svatokrádežnou posvátné budovy, uchvacovali církevní klenoty, kalichy i monstrance, knihy, roucha i kápě a veřejně je upravovali k světským účelům. Neboť někteří lidé mezi nimi, narození jako sedláci, kteří se předtím s bídou oblékali do šedých hadrů, po tomto neslýchaném vyloupení kostelů se již oblékali v hedvábné kabátce zhotovené z ornátů a pluvíálů. A což je úžasné i bohaprázdné, nejsvětější svátost těla páně ze schránek vyhodivše a schránku, ať měla jakoukoli cenu, vzavše a nechavše beze strachu i náležitě úcty tělo páně jen tak, tím rychleji přistupovali k pokračování v dílech svatokrádežných.

Hle, dábel černý, ba černější a nejčernější, kolik, jak velkých i temných skutků dal provést skrze své spolupracovníky a žáky! Že měl na hlavě korunu biskupskou, to znamená uchvácení moci i vážnosti biskupské, kterou si bez rozpaků přisvojují a osobují viklefovci. Všecky zajisté, kdo k nim přicházejí, rozhřešují bez rozdílu ode všech hříchů řkouce, že nikdo nemá být připuštěn k takové moci, ježto tito i kněží si to vyhradili z lakoty nebo pro zisk, a tvrdíce, že všem kněžím, a ne pouze biskupům bylo a jest řečeno: „Čí hříchy odpustíte, odpouštějí se jim“ (Jan 20). Proto tato snadnost dojit odpuštění poskytla bohužel mnohým podnět k hřešení. Nikdy však nebyli lidé tak nakloněni k loupežím, k svatokrádežím, k vraždám, k pustošení a požárům, k zradám i křivým přísahám a k jiným skutkům bohaprázdným, jako tito viklefovci, když si neprávem a bez rozpaků přivlastnili takové oprávnění proti církevnímu ustanovení i právnímu řádu. Prováděli však toto zlo lstivě, podávající jed v sladkém poháru a kryjící vlastní ničemnost jakýmsi pláštikem zbožnosti. Poutali a vábili k sobě přízeň těch laiků, kteří mají vrozenou nenávisť proti duchovním, předstírajíce pokoru, lhouce počestnost, ukazující laskavost slovy, ne však skutkem, na kazatelnách hlásající lásku, všecky uctívající, ke všem se naklánějící, lidu přílišnou vlídnost prokazující, napomínající, ale když se zavázali sliby, pak už je nutíce, aby je v jejich bludech bránili. Takové před lidem budili zdání, jako by jednali podle rozkazu páně i z horlivé lásky. Proto bylo vidět červený pruh na spodním okraji infule, jenž značí takovouto sofistickou horlivost. Není však pochyby, že se anděl satanášův leckdy přeměňuje v anděla

140 světla; třebaš je podroben nejtěžším mukám i bolestem, neustupuje však,
pokud je v jeho moci, od zloby. A tak i kacíři, ačkoli mnoho zlého strpí
a nejeden z nich uzavřel život špatným koncem, přece se nevzpamatovávají
ze svých bludů a zuřivostí, ale denně kupí zlo na zlo, jsouce poháněni ostny
své nevěry. Proto též se tiára nebo červený pásek táhl od toho již dotče-
145 ného pruhu k vrcholu infule. Neboť myslí, že přemohou celé křesťanstvo
a podrobí je svým bludům.

Pláštěm žlutošedým nebo voskově žlutým, který měl dábel na sobě,
můžeme, a nikoli špatně, rozumět učení kacířské. Neboť usvědčení kacíři,
přijatí na milost církevní, byli kdysi označováni křížem žlutošedým nebo
150 šafránovým. Nemocní žloutenkou žloutnou v tváři, a jestliže se chorému
rychle nepomůže, sotva se vyléčí, když se nemoc rozmůže. Tak je tomu
i s kacíři, nejsou-li potřeni hned na počátku; když se rozrostou, nevyhladí
se již beze ztráty krve. Z malé jiskry vzniká plamen, který lze stěží uhasit.
Proto řekl Ovidius: „Počátkům musíš se vzepřít“ atd. Hle, Arius byl v Ale-
155 xandrii malou jiskrou, když však nebyl hned potlačen, jeho plamen zpusto-
šil celý svět. Tak se i jinde stalo: nechtěli, kdo mohli i kdo podle povinnosti
měli jiskru uhasit. Avšak nevím, kdo by mohl, kromě boha, uhasit tento
oheň, takto vzplanuvší!

Ale onen žlutošedý plášť je utkán z mnoha kacířství, jako z valden-
160 ských, z runhariů, z takzvaných bratří svobodného ducha, z adamitů, kteří
chodí nazí, z luciperiánů i z rozličných jiných, zvláště však a nejvíce je
znova sešíván a lemován knihami Angličana Viklefa, které lidé nerozumní,
ctižádostiví, pyšní a nadutí, toužící být pokládáni za učence, dychtivě
– bohužel – přijali, odloživše bezpečné a jisté učení starých Otců, proti
165 slovům Písma: „Nepřekročíš starých mezníků, jež položili otcové tvoji“
(Přisl. 22). Proto opustivše cestu přímou, chodí cestami temnými, a ježto
nepřijali lásku pravdy, aby ozdravěli, proto poslal jim bůh dílo bludu, aby
věřili lži a nepravosti. Tak píše Apoštol (2 Tes. 2). Neboť moudrá žena, tj.
učení katolické, vzdělává dům svůj, nemoudrá však, tj. kacířství, dům vy-
170 stavěný rukama, tj. velkými a těžkými pracemi, boří (Přisl. 14). To se
v Čechách a na Moravě splnilo do písmene.

*

Abych však skončil, viklefovci pokládali za svaté, dobré i přípustné
dopustit se velmi pohotově všech dábelských skutků, lze-li to tak říci; ale
jak dobré konce má loupení kostelů i kněží a jaký užitek to přináší uchvati-
175 telům, to kromě žalostné pohromy přemnohých i jinak zjevil soud božského
slitování. Neboť skoro všem obyvatelům království je známo, že leckterí
lidé veliké vážnosti, kteří se zmocnili statků církevních, hanebně přišli
o vlastní, mnohem lepší. A netřeba říkat více, protože je to všem zřejmé.

A co mám říci o každodenních nebezpečích a škodách, které takovým hrozí?
180 Není mezi nimi nikoho, kdo by se denně nebál, že ztratí vše, co má, buď
skrze silnou ruku nepřátel nebo zradou dokonce vlastních služebníků. Kolik
zbytečných nákladů i cest činí, jak veliké škody trpí, kolika nepříjemnostmi
jsou stíháni, kolika obtížemi týráni! Kdo by to všechno dovedl přesně vy-
185 sluhý, dáváje jim žold malý nebo žádný, je nucen chovat jich dvojnásobný
nebo snad i trojnásobný počet za těžký žold. Jiný, kdo se nebál ani cizích,
je již nucen se strachovat přátel i vlastních domácích lidí, aby ho nezradili
nebo mu neuškodili. Byli a dosud jsou evangeličtí bratři, totiž podle slov:
„Dejte, a bude vám dáno“ (Luk. 6). Dokud rytíři, zemané, jakož i páni
190 dávali bohu, oplývali vším. Jakmile však počali loupit, co bylo bohu za-
svěčeno, rychle je postihly ztráty na statcích časných podle toho, jak psáno
jest (Přísl. 11): „Jedni rozdělují vlastní, a vždy bohatnou; druzí loupí, co
není jejich, a vždy v nouzi jsou.“

*

Ona šelma se též snažila, jak viděl biskup, vyrvat klíče z rukou pravého
195 papeže. Neboť kněží a mistři, majíce tak velikou a takovou pomoc, pokou-
šeli se celou pravomoc i autoritu papeže i prelátů, jak duchovní, tak i svět-
skou, zrušit, zničit a zcela zkazit. Ale „brány pekelné ji nepřemohou“
(Mat. 16)! Tak i církev snáší pronásledování, ale trvá bez újmy; neboť
církví je vlastní, jak jsem svrchu podotkl, že čím více je utlačována, tím
200 více roste, prospívá a rozmáhá se.

Z toho ze všeho, čtenáři i posluchači, vyberte a posuďte, zda bůh po-
máhá jim, totiž viklefovcům! Zkoušejte duchy, jsou-li z boha (1 Jan. 4),
a nemůžete je lépe poznat nebo soudit, leč podle neklamného naučení Spa-
sitelova: „Po ovoci jejich – praví (Mat. 7) – poznáte je!“ Zdaž dobré jsou
205 vraždy, loupeže, požáry, krádeže atd., jež páchají? Jistě řeknete, že nejsou
dobré. Jak tedy bůh, který je nejvyšší dobrý, bude původcem i podpůrcem
zlých? Vyplývá z toho závěr, že ona sekta nepošla z boha jako původce,
nýbrž od ďábla: tak, jak je svrchu psáno, byla tomu pražskému arcibisku-
povi ukázána. A Ježíš Kristus, pán náš, jenž je pravda i život (Jan 14), to,
210 co bylo svrchu pověděno, zdálo se, jako by dopouštěl, a vskutku spra-
vedlivě. Neboť je spravedlivý a správný soud jeho: přikázalť, aby se přísně
ostříhala spravedlnost i svědectví jeho (Ž. 118). My však, běda, se odchy-
lujeme od jeho příkazů. On je cesta (Jan 14), ale my jsme po ní nešli. On
je pravda, ale my jsme ji nezachovali. On je život, jímž jsme, ó běda, po-
215 hrdli a k původci smrti jsme se špatnými činy odchýlili a jeho jsme byli
spíše poslušni než štědrého dárce všeho dobrého.

Ó pane Ježíši Kriste milosrdný, spravedlivě a milosrdně nás trestáš,
že jsme nešli cestou tvou. Všecky cesty tvé jsou pravda. Nestáli jsme

v pravdě, ani pokud jde o tebe, ani pokud jde o bližního, ani pokud jde
220 o nás samé, nýbrž nepravě jsme jednali ve smlouvě s tebou (Ž. 77). Nepravost jsme mluvili a nikoli pravdu s bližními, ani jsme se neodvděchovali za dobré, jež jsi nám v nadbytku prokázal. Odvrátili jsme se od pravého života a obrátili se k životu zvířecímu: jeden k rozkošem lásky, druhý k nádherným šatům, jiný hledal pocty, jiný přízeň, jiný množství prebend, jiný
225 neklid bohatství, jiný nákladné stavby domů, jiný rozkošnou podívanou na zahrady; jeden maloval síně, jiný strožil hostiny, jeden byl hráč a kostkář, jiný obchodník, jeden sotva šel do kostela, jiný sotva nebo zřídka vycházel z krčmy; jiný chtěl peníze shánět do měšce, ale nikdy nebo jen zřídka sloužit mši. Co pravím? Všichni jsme se uchýlili a zároveň se stali neužitečnými,
230 od paty až k hlavě není v nás, běda, nic zdravého. Hle, v kněžstvu jako by vůbec nebylo kázně; hle, na dvorech biskupských bují veřejné svatokupectví; hle, v stavu mnišském, lze-li tak říci, chtivost bez konce! A abych skončil, nebylo chyby u laiků, již by se dříve, a běda, ještě nápadněji nebyli dopouštěli kněží. Nelze tedy než říci, co svatá církev čte a zpívá:
235 „Vše, co jsi nám učinil, pane, soudem pravým jsi učinil, neboť zhřešili jsme proti tobě a příkazů tvých jsme neposlouchali. Než učin s námi podle množství milosrdenství svých!“ Znič, prosíme, tu sektu zrádnou i ukrutnou, aby nezahynuly duše, jež jsi drahocennou krví svou vykoupil!

Ó nejlaskavější panno, ó nejmilejší rodičko, ó nejochotnější těšitelko
240 ubohých, Marie! Ty již sedíš na trávníku nebeském s jediným i nejmilejším svým synem, oplývající všelikou krásou i lahodnými radostmi. Račiz se, prosím, za nás přimluvit! Neboť ty jsi potřela hlavu háda, tys pokořila plemena zmijí (Mat. 23), ty sama jsi vyhubila všechna kacířstva v celém světě. Zhub také tuto sektu viklefskou, tobě na odpor se stavějící, aby zarmoucení neodpadali, slabí aby nekolísali, věrní aby se nechvěli, aby nezoufali vyhnanci a zrádci aby nad svou špatností nejásali! Amen! Ó panno
245 Maria, přimluv se za nás za všechny! Amen.

1 *vidění nejctihodnějšího otce*: Jan z Jenštejna si podle svých vidění dal namalovat obrazy v Praze (v biskupském dvoře poblíž malostranského vyústění Karlova mostu) a v Roudnici (srov. R. Urbánek, Čas. Společnosti přátel starožitností 25, 1917, 75n.) – 9 *tiáru nebo infuli*: tj. papežskou korunu – 12-13 *Hynka*... *Kuneše*: Hynek Kluk z Klučova a Kuneš Jindřichův z Veselé byli za církevního rozkolu vůdci strany držící se avignonského papeže Klimenta VII., kdežto král Václav IV. a arcibiskup Jan z Jenštejna náleželi ke straně římského papeže Urbana VI. – 13 *pražského kostela* ... *vyšehradského kostela*: svatovítské kapituly ... vyšehradské kapituly – 14 *kuřidlního*: obvyklého u papežského dvora – 15 *se suplikami* s žádostmi, s peticemi – 25 *v žlutošedém pláští*: proti módní žluté barvě horlili mravokárci, až se stala znamením hanby, takže bylo nařizováno nevěstkám nosit závoje se žlutými okraji; odtud i žluté kolečko, které musili v středověkých Čechách nosit židé – 26 *kněžský*: tzv. „cappa choralis“, asi nynější pluviál – 72 *ocasalému*: narážka na apokalyptický obraz dábla – 79 *odnímání majetku*: lat. detractio (místo není zcela jasné) – 80 *dá-belská universita*: tj. v očích autorových po vydání Dekretu kutnohorského z r.

1409 – 82 *Římského*: mní se koncil, svolaný papežem Janem XXIII. do Říma na počátek r. 1413, na němž bylo odsouzeno 45 Viklefových článků – 122 *tito*: tj. biskupové – 154 *Ovidius*: římský básník († 18 n. l.); cit. *Remedia amoris* (Léky proti lásce) 91; celý verš zní v překladu: Počátkům musíš se vzepřít, sic pozdě sháněl bys léku; *Arius*: alexandrijský sektář ze 4. stol., zakladatel hnutí ariánů – 156 *nechtěli, kdo mohli*: narážka na krále Václava IV. – 159 z *valdenských...*: jmenovány středověké náboženské sekty, pronikající do Čech ze západu

KATOLICKÁ INVEKTIVA PROTI ZIKMUNDOVI

Skoro současně se spisem Ondřeje z Brodu, ale ne v prostředí německém, nýbrž nejspíše v Polsku, byl napsán vášnivý anonymní latinský spisek proti Zikmundovi, podle všeho od českého autora. Není to překvapující, jestliže víme, jak se veřejné mínění po nové Zikmundově porážce u Habrů na počátku r. 1422 obracelo nejen proti českým katolickým pánům a Maďarům z okolí králova, ale i proti králi samému, dávajíc mu vinu za nezdar. Zajímavé je však to, že se k německým nespokojencům svou invektivou připojil i český emigrant, a to způsobem, který daleko předčil dosavadní podezřívání Zikmunda a stavěl autora po bok původci skladeb dochovaných v Budyšínském rukopise, třebaže z rozdílných důvodů.

Nařizuje to spravedlnost přirozeného práva, dotvrzuje to prozíravost
řádného rozumu a dosvědčí to i letopisy, že se sluší popisovat činy králů
i knížat. Hodí se také častěji do nich nahlížet, poněvadž z nich vysvítá,
5 kterak má být dobrý chválen a zlý tupen, abychom tak – jako odrazem
nějakého zrcadla – mohli smýt špínu zločinů a chválit neposkvrněného
pána. Proto já, bezejmenný, boje se hněvu démonova, snažím se pracovat
ve skryté řeči a z obecné pověsti jako včela bohatě v jedno sebrat zároveň
dobré i zlé, aby tak ten, kdo tíhne k dobru, byl z toho, co dobrého je o na-
šem králi sepsáno, v dobrém posílen, a ten, kdo se vymanil ze zlého, ještě
10 více se pokořil a obrátil. Ze svého vlastního nepřidám nic, nýbrž spíše z řady
mnoha slov sestavím krátký souhrn.

Je vhodné pohlédnout na počátek jeho povýšení, aby bylo patrné, jak
počestný byl začátek jeho životní dráhy. Neboť skvělost slávy otcovské
a záře světla věčného vylily naň z jasného nebe poklady své lásky, jak
15 v mravech, tak v moudrosti, dva zajisté bohaté, trpytivé i zářivé proudy
paprsků, veškerou svou laskavost, takže se zdálo, že přede všemi králi
a knížaty zemskými je věrným Kristovým z nebe seslán jakoby bílý sloup
oblačný; že vzniká nové světlo v církvi boží, když přicházel do Kostnice,
nová pochodeň, soustřeďující své rozptýlené paprsky, životodárné preláty
20 obecné církve. Sbíhali se staří i mladí k tak velikému divadlu, toužíce uvidět
tvář rozumného. „Kdo,“ praví „je tento? I budeme jeho chválit.“ Jásala
životodárná matka církev, slavíc svátek radosti, protože roh spásy dnes na
věžích pozdvihl pán, jenž z končin uherských nám tohoto poslal. Hle, jak
široko daleko se šířilo jeho velebení a chvályhodná paměť po všem světě!

- 25 Neboť skoro celá Francie, Německo i Anglie doufaly v něho jako ve výtečného vládce, Lombardie a Itálie, Navarra i Aragonie si cenily jeho povolání do čela svaté říše tak jako druhého Árona, od boha povoláného ke kněžství; Morava a Čechy, všecek zbožný lid očekával v něm vykupitele a spasitele, celý okrsek světa a všechna království země toužila bez oddechu
- 30 sloužit jeho vládě. Volali všichni i každý z nich: „Není nalezen jemu podobný. Hle, je více než Oktavián, hle, více než Justinián, hle, více než Titus a Vespasián, hle, více než Šalomoun! To není modloslužebník, nýbrž ctitel jediného pravého boha i křesťanského náboženství!“ A dosvědčovaly hlasy po celém světě: „Právem jemu dáno jméno Sigismundus, to jest čistý.
- 35 Svědomitostí a moudrostí opravil církev, nejvyšší prozíravostí a znamenitou učeností osvětlil svět.“ Prál si lid křesťanský, jeho lsti neznalý, příchodu jeho, říká se Simeonem: „Kdy přijde? Myslíš, že ho uvidím? Myslíš, že se ho dočkám?“ Hle, král tvůj tobě přišel, uviděl jsi ho a uslyšel jsi ho. A ten, jehož jsi dosud s velkou netrpělivostí očekával, přišel!
- 40 Než co řekneš o něm teď, když sice snad na počátku jeho hlas byl hlasem Jáкова řkoucího, že chce vyplnit všecko kacířství, ale ruce, totiž činy jeho, jsou Ezaua, zlo v království Českém činícího. A ten, jenž k tobě přišel se sprostností holubičí, ukázal ti lstivost liščí. A abych stručně uzavřel, ucho své jsi až dosud nastavil tomu, kdo jen příjemně dráždí; nakloň tedy
- 45 nyní ucho své tomu, kdo podle obecné pověsti mluví pravdu! Vždyť protivy vedle sebe položené tím více vysvitnou. Slyšel jsi jeho doporučení, slyš i jeho pokárání! Neboť od pokolení k pokolení ukazoval bůh milosrdenství své. Ten, jenž vyvedl Abraháma z Uru Chaldejského, uchránil svou nevěstu, církev, také před úklady nepřátel a obzvláště před úklady
- 50 krále uherského: protože kdyby ten byl nyní korunován za císaře, měla by církev nového zhoubce a panna bez jediné vrásky by utrpěla novou poskvrnu. Ale blahoslaven buď bůh na věky, jenž ji vysvobodil od takového břemene! Zahřmí hlas církve: „Zalkej tedy, ó životodárná matko církvi, bědujte všichni pastýři a správcové náboženství křesťanského v Čechách,
- 55 svlékni se sebe šaty příjemného veselí, oblec se v žíní a popel, truchli nad svým jedináčkem, řkouc litostivě a žalostně: Syna jsem vychovala a povýšila, ten však mnou pohrdl. Učiněn jest mně jako lev nástrahy strojící, obrátila se v žalost radost má“ (Iz. 1). Ó ubohý lide, dosud postavený v bídě tohoto vyhnanství, ježto nový král vyvstal nad zemí, ne správce, ale
- 60 zhoubce věrných Kristových, ne vyhladitel kacířstev, nýbrž plenitel všech kostelů, ne utěšitel, nýbrž olupovatel mnichů i panen, ne ochranitel, ale utlačitel všech vdov a sirotek. A v něhož jsi doufal jako ve vykupitele Izraele, ten se stal milovníkem ženy bratra svého, Jezábel. Od něhož jsi doufal, že budeš utěšen v radosti, ten ti přišel se smutkem a vůbec se vši
- 65 zuřivostí, ne jako utěšitel, ale jako pobuřovatel, aby tě s Faraónem porazil. A jde obecná pověst mezi lidem, kde ten praví to a jiný ono: „To je

druhý zločinný Antiochus, jenž odnesl posvátné nádoby z chrámu páně; to je druhý Joab, vši lstivostí vrchovatě naplněný. To je druhý Achab, jenž z vinic pána zástupů a z míst posvátných učinil zahrady zelinářské. Toť druhý Absolón, jenž se spikl se zločinnými a kacířskými syny proti křesťanům páně. Toť Apollonius, jenž z chrámu páně odvezl kořisti mnohé. Toť nejzločinnější Jidáš, jenž předstíraje mír oklamal údy páně. Toť nejzpuštěnější Goliáš, nejhorší nepřítel všech zbožných, jenž utiskuje spravedlivé a pozdvihuje kacíře, jakož učinil věrným Kristovým z Hor Kutných atd.

75 Toť je druhý nejnestydatější Holofernes, vždy vínem opilý! Toť druhý Samson, jež oslepila zloba ženská! Tomuž čelo se změnilo v čelo nevěstčí, ježto se již nedovede červenat. Toť nepřítel pravdy, jenž se neostýchá rušit učiněné přísahy! Toť marnotratný rozdavač i rozhazovač dědictví Ježíše Krista! To je nejhorlivější kuplíř a milovník nevěstek! To je onen drak zhoubný,

80 jenž pronásleduje nevěstu Kristovu, církev, jenž bouří zemi a obrací svět v poušť, jenž vyvrací království a boří města věrných! To je v pravé podobě syn dáblův, jenž nespí, ale stále strojí zlo, jenž se radí s bezbožnými a vždy stojí s radou ničemných.

A aby zřejměji mohla vysvitnout hanba jeho zkaženosti, uvedu příklad. Neboť Domicián a Dioklecián byli muži nejukrutnější, Dacián a Maximián muži nejzločinnější, Afrikánus a Julián Apostata muži nejzoufalejší, Herodes, Nero a Hadrián muži nejúchylnější; avšak nikdo z nich nenapáchal tolik a tak zhoubných skutků jako tenhle muž. U lidu činí své jméno proslulým ne v dobrou, ale ve lsti; nešetří svatých, nebojí se boha, neděsí se lidí, neostýchá se vyhánět svatě panny, nestydí se páchat svatokrádeže, znesvěcovat svatá místa, zneuctívát hroby předků. Více se bojí urazit Jezábel, modlu svou, kterou všude s sebou vodí, nežli znevážit boha, svého stvořitele. Zajisté jazyk sotva již stačí vypovědět jeho zločiny napáchané v Uhrách, jež byly jaksi ututlány: jakého se tu dopustil krveprolití, kolik

95 klášterů zbořil, kolik biskupství a kostelů zpusťčil. To bylo jeho obratností i horlivostí o církev, pokrytecky předstíranou, uvedeno v zapomenutí. Již však znovu po zásluze bylo to obnoveno tím, kdo jeho zlé skutky odhaluje. Maličko se poraďte, mudrcové světa, prolistujte všechny letopisy – a najdete člověka, který by kdy byl podoben tomuto. Toť obzvláštní příznivec všech kacířů, toť pronásledovatel kněží, toť znásilňovatel žen a hanobitel panen, jenž jako břitva bez přestání neochabuje v páchání lsti, jenž nezachovává přísahy na koncilu složené, jenž bez rozdílu ruší všechny sliby bohu učiněné. Ale opravdu, pátráš-li po vůli tohoto božního dopuštění, odpovídá se, že pro hřích lidu nechává pán kralovati pokrytce. Co z toho

100 plyne? Slyšeli jste zajisté Proroka kdysi řkoucího: „Nedůvěřujte knížatům“ (Ž. 145). A opět: „Zlořečený člověk, jenž důvěřuje v člověka“ (Jerem. 17). Ty však jsi vzdal jemu počtu jedině bohu příslušející, neboť jsi ho uctíval vytrvale a s okázalostí velikou více než boha, zpíval jsi mu píseň jen bohu

patřící řka: „Přišel jsi, vytoužený!“ atd. (Agg. 2). Nyní se stal ohavným
110 úkladníkem proti tobě. Jde kněz se svátostí oltářní a není, kdo by šel před
ním nebo ho následoval. A protože jsi více uctíval člověka smrtelného než
boha, dopustil ses takřka modloslužebnictví, bohem jsi pohrdl a zapomněl
jsi na pána boha svého, po zásluze za to trpíš. Protože jsi zhřešil proti bratru
svému, Kristu, proto přišlo na tebe toto trápení. Ale poněvadž jsi zhřešil,
115 upokoj se a konej pokání v žíní a popelu! A snad položíš-li naději svou
v pána, milosrdenství si vzpomene a dá blahorečení za zlořečení. Aby tedy
dlouhé protahování řeči nevnese omrzlost v uši posluchačů, obrátím teď
péro ke králi uherskému.

Poslechni, prosím, a nakloň ke mně sluch svůj, ó králíku! Kde, prosím,
120 jsou přísahy, které jsi učinil svatému koncilu kostnickému? Kde jsou,
prosím, sliby, jež jsi pánu přísahal, že vpravdě vyhladíš kacíře? Než, běda,
stal ses sám špínou a odpadkem všeho toho, pokrytče! Dobře o tobě pro-
rokoval prorok David řka: „Ústa tvá překypovala zlobou a jazyk tvůj
sprádal lsti. S cizoložníky jsi díl svůj položil“ (Ž. 49). Což jsi neslyšel Jana,
125 křtitele Kristova, řkoucího Herodesovi: „Není ti dovoleno mít manželku
bratra svého“ (Mk 6). Jak to tedy přijde, co se za tím skrývá, jaký klam
či dábelské zoufalství, že nepropouštíš Herodiadu, tu nejhorší čarodějku?
Snad ne proto, že tě svedla její krása a že žádostivost zvrátila srdce tvé?
Zatemněno je zajisté pošetil srdce tvé a zaslepila tě zloba ženská. Ó kéž
130 bys pochopil a dovedl bez váhání svůj život napravit! Rychle bude napl-
něna doba vlády tvé, neboť již jsi kraloval jistou dobu a sotva ještě polo-
vinu té doby budeš kralovat. Blízko je čas, kdy budeš od boha potrestán,
a toto budiž tobě znamením. Neboť „zlato“ tvé moudrosti „ztemnělo“,
věhlas tvé slávy i srdce tvé zhlouply. „Změnila se barva nejlepší“ (Pláč 4),
135 takže jsi již po celém světě zván kacířem. A ty, jenž zrána slušně jsi vychá-
zel na svatém koncilu jako Světloňoš, již skrze hloupé ženy hloupneš. Již
nebudeš zván, jako kdysi, králem nejjasnějším, ale nyní cizoložníkem,
křivopřísežníkem, lhářem, největším svatokrádcem i kacířem. A jak by sis
mohl, jsa císařem, celý svět podrobit ty, jenž nejsi s to uklidnit ani své
140 království? Zmlkni tedy a vůbec již nepomýšlej na svaté císařství!

Dáno, kde psáno, roku 1422.

6 *démonova*: krále Zikmunda – 12 *jeho*: krále Zikmunda – 26 *Lombardie* . . . , *Na-
varra i Aragonie*: tehdejší samostatné státní celky na území dnešní Itálie, Francie
a Španělska – 27 *Áróna*: Árónovi, bratru Mojžíšovu, byla podle bible z rozkazu bo-
žího udělena dědičná hodnost nejvyššího kněze – 31 *Oktavián*: Octavianus Augustus,
římský císař (vládl 30 př. n. l. – 14 n. l.); *Justinián*: byzantský císař (vládl 527-565),
usiloval o obnovení římské říše, přispěl ke kodifikaci římského práva – 32 *Titus*:
římský císař (vládl 79-81); *Vespasián*: římský císař, otec Titův (vládl 69-79); *Šalo-
moun*: biblický král, proslulý moudrostí – 34 *jméno Sigismundus, to jest čistý*: stře-
dověký etymologický výklad jména Sigismundus (sic es mundus = tak jsi čistý) –
37 *se Simeonem*: podle bible spravedlivý muž v Jeruzalémě, který neměl zemřít dřívě,

dokud by se nedočkal narození Ježíšova – 40 *byl hlasem Jáкова...*: narážka na Gen. 27,22: Hlas jest hlas Jákovův, ale ruce tyto ruce Ezaua – 48 *Ten, jenž vypěl...*: tj. bůh; narážka na biblické vyprávění z Gen. 11,31 – 63 *Jezábel*: podle bible žena izraelského krále Achaba, která měla zhoubný vliv na náboženský život země; zde narážka na vdovu po Václavovi IV., královnu Žofii – 65 s *Faraónem*: tj. jako biblický Faraó Židy – 67 *Antiochus*: syrský panovník (175-164 př. n. l.), podle bible vyloupil chrám jeruzalémský – 68 *Joab*: podle bible synovec Davidův a pomocník v jeho zlých činech; *Achab*: izraelský král; podle bible si násilím přivlastnil vinici zbožného muže – 70 *Absolón*: podle bible syn krále Davida, který zosnoval povstání proti otci – 71 *Apollonius*: podle bible výběrčí daní, který plenil Jeruzalém – 73 *Goliáš*: podle bible velký bojovník Filištinských proti Židům – 74 *jakož učinil...*: narážka na řádění Zikmundovo a jeho vojska mezi obyvatelstvem při útěku z Kutné Hory počátkem r. 1422 – 75 *Holofernes*: asyrský vojevůdce, kterého podle bible zavraždila vdova Judit; *Samson*: podle bible izraelský soudce a hrdina, který byl zbaven síly a oslepen zradou své milenky Dalily – 85 *Domicián*: římský císař, bratr a nástupce Titův, proslulý ukrutností (vládl 81-96); *Dioklecián*: římský císař, pronásledovatel křesťanů (vládl 284-305); *Dacián a Maximián*: patrně jména krutých vládců, uváděných v legendách o sv. Jiří a Kateřině – 86 *Afríkánus*: snad míněn Sextus Julius Africanus, římský vědec, který útočil proti některým biblickým legendám; *Julián Apostata*: římský císař, filosof a spisovatel, odpadlík od křesťanství (vládl 361-363) – 87 *Herodes*: vládce v Galileji na zač. n. l., pronásledovatel Kristových přívrženců; *Nero*: římský císař, proslulý rozmařilostí a zvrhlostí, pronásledovatel křesťanů (vládl 54-68); *Hadrián*: římský císař (vládl 117-138), dočasně pronásledoval křesťany – 94 *krveproliti*: patrně narážka na popravu 32 uherských šlechticů, o níž se v moderní historiografii pochybuje (uvádí ji Thurocz, *Chronicon rerum Hungariae* IV, 7 a Fessler-Klein, *Geschichte von Ungarn* II, 1869, 360 – již k r. 1393) – 102 *na koncilu*: tj. kostnickém – 127 *Herodiadu*: Herodias, žena Herodova bratra a později Herodova; zde míněna královna Žofie – 136 *Světlonoš* (lat. *Lucifer*): Jitřenka, vlastně planeta Venuše, ohlašující příchod dne – 140 *na svaté císařství*: míněna císařská korunovace

INVEKTIVA PROTI HUSITŮM

Autorem byl nějaký emigrant, jak lze soudit z toho, že se argumentace ve větší části latinského spisku, psaného r. 1432, týká ne tak třicátých let, jako poměrů pražského husitství ještě za Husova života a brzy po jeho smrti. Skladatel se přitom často dovolává tehdejších agitačních husitských písní; patrně těžil především ze vzpomínek.

5 Rovněž své přívržence, jimž slibovali naprostou svobodu na vodách, v lesích i v hájích, zbavili vši svobody a uvedli v otroctví, jako kdysi Faraó Egyptany, tím, že na nich každoročně vymáhají platy, desátky i dávky. A neplní-li menší věci, jež slibovali, jak budou moci poskytnout věci větší, totiž spasení nevinnosti skrze čistotu dobrých skutků i občerstvení věčného odpočinku a osvobození od věčného ohně, což je příznačné pro kacíře, o nichž mluví Řehoř v *Moraliích*, kn. 20, kap. 30. A že je zbavili svobody, je zjevné ze zkušenosti na ubožácích, zvláště sedlácích, kteří v době míru svobodně chodili, kam chtěli, nyní však pro strach z nich přechájí do hraze-

10 ných měst, kde nemohouce žít obvyklým způsobem jako na venkově (odkud
jsou nuceni odcházet do vyhnanství) a neumějící se srovnat s měšťany, jsou
trápeni velkými starostmi a nesnáze; někteří pak, nemohouce už snášet
svůj osud a svěřující se jeho rukám, aby je řídil, vracejí se na venkov a tu
15 v noční době, zemdlení a ospalí po denní práci, když se někdy štěkáním psů
probudí z těžkého spánku, jako šelmy, které pronásledují lovci se svými
psy, zadem přechájejí do lesních úkrytů a tam se skrývají v útaji. A tak, když
spí, v té době lotři sní o tom, jak by mohli ukládat o jejich život i statek;
když bdí, děsí se stínu vlastního těla; ve dne jsou bázliví, v noci neklidní,
20 a tak vždycky jsou ubozí. Ó znamenitá blaženosti tohoto předstíraného
náboženství, které kdo dosáhne, bezpečným být přestane! A ačkoli ubozí
lidé, a zvláště sedláci, trpí od nich tak veliká zla, přece nechťi, ba ani ne-
mohou dospět k tomu, aby je poznali podle ovoce, podle něhož, jak pán
napomenul (Mat. 7), mají být poznáváni, jsouce totiž přímo ranění jakousi
zmateností, aby se jich mohli tím snáze vystříhat, čím lépe by je poznali.
25 Obávám se proto, že o nich a o jejich vůdcích, falešných apoštolech a faleš-
ných kazatelích, byla řečena, avšak ne hlasem zapříisahajícího, nýbrž kára-
jícího, tato slova: „Zatemněte se oči jejich, aby neviděli“ (Jan 12).

A ačkoli plat čili „hold“ svým vůdcům, ba spíše svůdcům, odvádějí
tříkrát nebo čtyřikrát do roka, svým zákonným pánům však jenom jednou,
30 přece bez překážky jsou od nich drženi pod tvrdým babylónským jhem
jako v poutech a v boji proti věrným, jež se snaží zdolat, jsou vystavováni
za terč, do kterého se sletují šipy.

Rovněž mezi všim, co jejich otec Viklef ve svém životě učil podivného,
ba spíše zatracení hodného a zcela nevhodného, to jedno pokládám za nej-
35 ohavnější, když on za dogma vyhlásil, že takovou poslušnost, jakou je třeba
prokazovat bohu i lidem, má vzdávat samému ďáblu – hrozno povědět
– i nejlepší stvořitel, kterého poslouchají moře, větry i celý svět (což je
jeden z 45 článků vyňatých z knih řečeného Viklefa a odsouzených kdysi
v Praze od doktorů teologické fakulty a jiných pravověrných mužů).
40 A tento Viklef, přestože až příliš štědře rozšířil pojem poslušnosti, přizná-
vaje nárok na ni i nejhoršímu ďáblu od nejlepšího boha, jak jsme uvedli,
sám – se svým žákem Husem a s jinými svými a řečeného Husa následov-
níky – upřeli a dosud upírají, že se má podle rozkazu božího zachovávat
poslušnost lidem postaveným na vrcholu moci církevní, totiž papeži a prelá-
45 tům, volice raději poslouchat ďábla, který jim toto vnuká, nežli ducha sva-
tého, který rozněcuje věrné, aby měli ďábla v ošklivosti a svým představe-
ným vzdávali náležitou čest. A jestliže tvrdí, že máme poslouchat samého
boha a ne lidi, jak již výše bylo řečeno, což se nezdá, že tím jen bohu lichotí
po způsobu kacířů, o nichž mluví Řehoř v 15. kapitole 12. knihy Moralií:
50 „Často kacíři, zatímco zdánlivě uctívají boha, odpirají jeho tajemstvím
a pokládají za pokoru, zapírají-li pravdu.“ A týž o málo dále praví: „A když

1
Krák a o křivjaty teč Cozum. A probuog smlygte
se sam nad sebu a nadtu zemh a nadlytu tes
hemne dale Gubiti a nassyrť miest a skuzemj
Suow wjnye natišnete a pzišapte gessie
E sprawedliwamj walo smawam dyerwe
Přali a stawte ty negady aby se wjnye ne
žali proti pamětohu a proti rossam wadu
Dyrlwe Gt y proti nā. O my wam wřtom
gessie wady cřime pomogy Pacliby šte to
přobšme neupmli telhdy potom ag Gycřme
wady nabudeme tomu mozy go wřmli neq
nato pziqde žie ta žemie musy dočomze
Zahynuti Dabum v fagla dū a lita talo
nyni.

Quito se gte otom Kmeři Janowi Ca
Zateli přazskem i

teřel
ut a
m 30 jil p. 398.
Dro ubrogem a starcem nimolych wzeqj
ganz Giasse o smrti starone pameti
Cmeze Jana Cažatele obne přazske
Ja gęž smj pzišo byl naratkuze Starcho
māsta přazske a ganz smj wuidil a šyřed
Šteral gfu se Cmeem mēli Štiriw a ochotne
gęho polnyj nepřetelae Šteral gęst
on ghm ža se wprjeme odpowēdal netne

se jakoby pokoušejí vzdát bohu více pocty, jsou nuceni skutečné chvály jeho
dobrotu popírat.“ A kdo kdy poznal u některého národa takovou pošetilost,
55 jako nyní u Čechů i Moravanů, kteří pohrdli svým pánem přirozeným a
zvolili laika, zvaného Žižka, člověka neznámého původu a lupiče, dnes již
mrtvého, aby nad nimi kraloval. A po jeho smrti na místo právě řečeného
lotra přijali jiného lotra, kněze Prokopa, muže strojícího vraždy a rozmno-
žujícího jejich bludy a utvrzujícího je znameními a vyhanými zázraky,
60 muže, jenž se svými následovníky projíždí a pustoší rozličné země i krajiny
a nad katolíky páše tyranství po věky neslýchané, a také jemu dali přednost
před svým pánem přirozeným. Poslušnost, kterou byli podle příkázání
božího povinni zachovávat svému pánu, ale jemu ji odňali, tu dotčenému
lotru Prokopovi prokazují, a to netoliko prostí poddaní a sedláci, nýbrž
i mužové vznešeného rodu prý před ním poklekají.

65 Rovněž, a to nejen zpočátku, když jejich bludy začínaly bujet, nýbrž
i nyní, když se rozrostly nad počet, tvrdili, že žádný ryzí Čech není, nebyl
a nemůže být kacířem, a hlasitě volali:

70 „Čechové pomněte,
svým dětem to pravte:
kacířem nebyl Čech,
ani ještě v těchto dnech
můž nalezen býti!“

Jak, prosím, ospravedlní svůj výrok, když mnohé pikarty (podle jejich
nového způsobu tak nazývané), kteří z nich vzešli, i Čechy přemnohé za-
75 bili a jiné odevzdali ohnivému jícnu k spálení? Někteří též, kteří se prohla-
šují za syny církve, snaží se je z toho omluvit pravíce, že jestliže sami svatě
kostely i města nepálili a nepustošili a je i s obyvateli jejich neničili a ne-
zabíjeli, nemohou být usvědčeni z kacířství jenom pro přijímání pod obojí
způsobou, jež se zakládá na textu evangelia, o které se sluší především opi-
80 rat; a pro důkaz toho častěji žádali, aby se jim dostalo veřejného slyšení.

2 *Farao Egypťany*: srov. Exod. 5,6n. – 7 *Moralia*: Mravoučné výklady (cit. místo v. PL 76, 173) – 19 *Ó znamenitá blaženosti...*: mjiněno ironicky – 28 „*hold*“: výkupné, výpalné – 31 *proti věrným*: tj. katolíkům – 35 *za dogma vyhlásil*: dále komentovány některé z 45 článků vybraných ze spisů Viklefových, které odsoudila pražská universita v květnu r. 1403 (srov. Fr. Palacký, *Documenta Mag. Ioannis Hus...*, Praha 1869, s. 328-329) – 40 *rozšířil pojem poslušnosti*: týká se především 7. článku, že bůh má být poslušen ďábla – 49 *Řehoř*: PL 75, 1001 – 57 *kněze Prokopa*: Prokopa Holého – 68-72 *Čechové...*: úryvek písně citován česky v lat. invektivě; podobné verše srov. v písni *Slyšte rytieři boží* (zde na s. 321, v. 29n.) – 74 *přemnohé zabili*: týká se především pobití a upálení adamitů r. 1421

POLITICKÉ MANIFESTY A LISTY

Husitské hnutí, narážející na urputný odpor moci církevní i světské, muselo hledat co nejširší sociální základnu, a to vyvolávalo veřejné projevy předních jedinců nebo vůdčích organizací, při nichž jazyková forma, česká nebo latinská, popřípadě německá, naznačovala, zda se obracely k fóru domácímu nebo cizímu. Rozhodný vliv tu měla více nebo méně napjatá situace a ta také rozhodovala o tom, zda má nabýt větší váhy zřetel útočný nebo obranný.

Podle toho lze rozlišit ve vydávání manifestů doby vzestupu a poklesu. První dobu vzestupu představují vzrušené chvíle na počátku revolučních bojů, kdy se mísily obranné husitské apely, burcující doma i v cizině všechny živly nakloněné k reformě i k opozici proti pokleslé církvi a jejím světským spojencům, s patetickými církevními výzvami ke křížové výpravě proti hroživé revoluci. Pak nastává odliv, ale nová příležitost k obnově husitské agitace v širokých, evropských rozměrech naskytla se při vítězném rozmachu na přelomu dvacátých a třicátých let, když daleké husitské výpravy roznášely českou vojenskou slávu daleko do sousedních zemí a pod dojmem české nepřemožitelnosti bylo lze čekat i větší povolnost k husitským požadavkům.

PROVOLÁNÍ SHROMÁŽDĚNÝCH NA HOŘE BZÍ

Lidová shromáždění na horách v různých českých krajích konala se původně (ještě před smrtí krále Václava) jen z nezbytnosti, protože utrakvisté nemohli dosáhnout u katolických farářů ani svobodného hlásání svých náboženskopolitických názorů, ani přijímání podobojí. V rukou smělých vůdců staly se však pouti „na hory“ brzy velikou mocí, zvláště když se opouštěl původní program evangelického křesťanství beze všeho násilí a proti násilí se odhodlaně stavělo také násilí. Tak se lidová shromáždění na horách stávala ohnisky revoluční agitace. Patrnou předzvěst toho slyšíme již na hoře Bzí (17. září 1419) z tvrdého ohlasu starozákonních výzev Matatíášových k synům, aby „mužsky sobě činili v zákoně“.

5
10
My, obec na Bzí hoře sebraná, v nádeji ducha Ježíše Krista shromážděná, v neděli po svaté Ludmile nyní: všem věrným božím milým s námi spasenie, pokoje, jednoty, lásky a pravdy u viere neporušené v Ježíši Kristu až do smrti žádajice, najmilejší, oznamujem tiemto listem obecně všem, že naše na hory a na pole scházenie nenie pro jiné jedne pro svobodné slyšenie zprávy věrné spasitedlné, v zákoně božiem založené, a svátosti naj-důstojnějšíe božské těla a krve pána našeho spasitele Ježíše Krista potřebné prijímanie na památku jeho umučenie a našeho vykúpenie a na posilenie, zachovanie a potvrzenie v životě spasitedlném. Z toho žádajice na milém pánu bohu všickni jednu volí, abychom byli jednoho zákonu, jedné viery, jednoho srdce a jedné duše, aby v nás najprvé vsecko zlé a škodné duši bylo zkaženo a vsecko dobré bylo zděláno a také abychme již poznavše chytré a škodné zavedenie našich duší od falešných prorokův pokrytých proti zákonu božiemu od Antikrista uvedených, abychom se jich varovali a pilně

- 15 stříehli, aby nás více již nepokládali a nezavodili od viery pravé staré pána
 Ježíše a apoštolské, již zjevně vidúce ohavnost velikú stojící na svatém
 miestě, jakož jest prorokováno od Daniele proroka, posměch a rúhanie, po-
 tlačenie a zavrženie vsie pravdy božie a převeliké zvelebenie vsie zlosti
 20 antikristské pokrytské pod jménem svatosti a dobrotivosti; ó, komu se toho
 nemá zželiti, kto nejmá toho litovati, lkáti a plakati a ku pánu bohu volati
 s syny israhelskými v Ejiptu. Neb oni lkajíce volali jsú a hlas jich vstúpil
 jest k bohu a uslyšal jest pláč jich a zpomenul na slib svůj, který učinil
 jest Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi a vhlédl jest na ně a vysvobodil jest
 25 je. Ó, kterak Judit a Hester, ty svaté ženy, modlily se pánu bohu za vysvo-
 bozenie lidu svého a uslyšány jsú. Ó, kterak Matatiáš umieraje syny své
 napomínal k statečnému zachování zákona božieho a k obecnému dobrému,
 takto jim řka: „Ó synové, nynie horliví milovníci buďte zákona a dajte
 životy vaše za svědectvie otców vašich a pomněte na jich skutky, kteréžť
 30 jsú činili v svém pokolení; a vezmete slávu velikú a jméno věčné jakžto
 Abrahám, Josef, Finees, Josue, Kalef, David král, Eliáš prorok, Ananiáš,
 Azariáš, Mizael, Daniel a mnoho jiných věřiec pánu bohu vysvobozeni jsú
 z rozličných pokušení. A tak myslte po národiech a pokoleních, že všickni,
 kteříž jsú v boha ufali, nikdy jsú nepohynuli. A od řeči člověka hříšného
 nelekajte se, neb dnesť se zdvihne, a zajtrať nalezen nebude; obrátí se
 35 v zemi svú a myšlenie jeho zahyne. A proto, milí synové, posilněte se a muž-
 sky sobě čiňte v zákoně. Neb když učiníte, co je vám v zákoně přikázáno
 od pána boha vašeho, v tom slavní budete shledáni.“ A protož, najmilejší,
 žádámy a prosíme vás pro pána boha a vaše spasenie, aby s námi se všemi
 v sobotu na den svatého Jeronýma jednostajně ráno se sešli a sebrali
 40 u Křížkóv, na úlehlých na benešovské silnici na té hoře za Ládvyým ku
 Praze jdúce, k jednotě božské o svobodu zákona božieho, o prospěch spasi-
 telný a o počestné dobré všeho králevstvie, aby úrazové a pohoršenie zjevná
 a rozdielové byli staveni a kaženi s pomocí pána boha, krále, pánóv, rytie-
 róv a panoši i vsie obce křesťanské.
- 45 Dán na hoře v neděli po svaté Ludmile etc.

1 *obec* shromáždění, společenství; *na Bzí hoře*: kladena na Plzeňsko mezi Blo-
 vice a Přeštice (Tomek); mohla to však být (podle R. Urbánka) i nějaká vyvýšenina
 u vsi Bzí poblíž Bukovska u Veselí nad Lužnicí; shodovalo by se to s radikální nála-
 dou bechyňského kraje, kde předtím 22. července bylo shromáždění lidu na hoře
 Tábor – 2 *v neděli po svaté Ludmile*: 17. září 1419 – 9 *na potvrzení* k utvrzení, upev-
 nění – 12 *zkaženo* zrušeno, zničeno, v nic obráceno; *zděláno* vytvořeno – 13 *pokrytých*
 pokryteckých – 15 *abychom se jich... stříehli* bychom se jich chránili; *aby nás...
 nepokládali a nezavodili* aby nás neklamali, nepodváděli a nezaváděli – 16 *vidúce
 ohavnost...:* srov. Dan. 9,27; dále též Mat. 24,15 – 18 *zvelebenie* povýšení, růst; *zlosti*
 zloby, nepravosti – 19 *pokrytské* pokrytecké – 23 *Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi*:
 biblické postavy z 1. knihy Mojžíšovy; Abrahám, praotec izraelského národa, jeho
 syn Izák a vnuk Jákob; všichni tři v bibli líčeni jako boží vyvolenci, jejichž po-

tomstvu slíbil bůh zvláštní milost – 24 *Judit a Hester*: židovské hrdinky, které podle bible odvrátily nebezpečí od svého národa – 25 *Matatiáš*: židovský kněz; zahájil povstání proti Antiochu IV. Epifanovi Syrskému, který se snažil Židy násilně helezonizovat – 27-37: 1 Mach. 2,50-64 (mimo 52-60, které zkráceny) – 30-31 *Abrahám... Daniel*: starozákonní postavy, příkladné svou vírou a stálostí v pokušení – 32 *myslte přemýšlejte, uvažujte* – 34 *obrátl se v zemi svú* rozpadne se v prach – 35 *mužsky sobě číňte* mužně si počínejte – 38 *aby abyste* – 39 *na den svatého Jeronýma*: 30. září; *jednotajně* stejně, svorně – 40 *u Křížkóv*: u vsi Želivce (obec Sulice) při benešovské silnici, kde dnes stojí památník tohoto tábora lidu; *na úlehlech* na úhorech, na polích ležících ladem; *za Ládvým*: Ládví, obec na benešovské silnici, jižně od místa U křížků – 40-41 *ku Praze jdúce* jdeme-li ku Praze – 42 *o počestné dobré všeho králevstvie* o čest a dobro celého království; *úrazové* urážky, pohoršení – 43 *rozdílové* rozbroje, nesváry; *staveni a kažení* zastaveny a překaženy

MANIFESTY MĚSTA PRAHY

Vyhlášení křížové výpravy ve Vratislavi 17. března 1420 bylo zahájením vyhlazovací války proti všem husitům, když se nechtěli poddat – třeba ne všichni bez rozpaků – vůli církevní a Zikmundově. Vedení připadlo hlavnímu husitskému středisku, jež mělo i největší politický vliv, Praze. Novoměstští sice byli již odhodláni k boji (vydatně k tomu přispěla radikální kázání Želivského), ale na Starém Městě dosud neumlkly pochybnosti politické povahy.

Za této situace bylo v Praze vydáno několik politických manifestů, v nichž se odrážejí názory různých skupin i rychlý vývoj událostí. Patrně na Novém Městě vznikl na počátku dubna 1420 manifest prostoupený nesmířitelným tónem proti církvi, ne však zatím ještě proti Zikmundovi. Pozdější latinský manifest Pražanů – staroměstských i novoměstských (ač to výslovně není uvedeno) – z 10. července 1420 do Benátek svaluje naopak všechnu vinu za hrozivé nebezpečí na krále Zikmunda. V manifestu se tak projevuje vliv politiků neuzavírajících se vůči církvi.

(MANIFEST PRAŽANŮ Z DUBNA 1420)

Hotový úmysl k vaší libosti s žádostí všeho dobrého. Opatrní muži e a prietelé věrně milí! Ač koli když milost božie s námi dobrotivějie a laskavějie byla jest a k své milosti a cti pilnějie táhla jest a volala, nic sme v našem srdci jiného neměli tak milostivého a tak hodného, než to, abychme
5 božské vôle pilně poslúchali a vši svú mocí drželi a vedli vieru a zákon řádu křesťanského a všemi svými mocmi abychme slúžili pánu našemu Jezukristu. A ač koli k tomu ke všemu mnohú péči sme se starali, avšak nesčastná zlost starého neprietele, kteráž vždy se dobrým věcem protiví a o to stojí, aby svatý úmysl zkazila a na chybenie naklonila, ta jest papeže a sbor
10 kostnický proti nám a království Českému ukrutně zbudila. Kterýžto sbor, ač koli na naši těžkú krívdú mnohokrát proti nám pokúšel jest svých zlostí a aby věrné vyplal z královstvie, mnohé lsti koval jest. A to pro nic pro jiné než pro tu pravdu boží přijímanie těla a krve Kristovy pod obojím zpó-

sobem ode všech věrných křesťanův mnohé je nám a těžké učinil bezprávie.

15 Ale již najposléz ta církev, ne jakžto máte, ale jako macecha a jakžto najukrutnější hadice, to, co je z zlořečené pověsti počala, zlořečený plod vylila jest již a urodila a vešken jed smrtedlný na nás vylila, když je na Družebnú neděli u Vratislavi zjevně kříž ukrutný proti všem věrným našeho království krvavými vyzdvihla rukami a porušenými usty a rty jedovatými provolala. A to pro nic pro jiné než pro tu pravdu boží svrchu řečenú, a tož nížádného řádu božieho i lidského nezachovavši, totiž ani napomenuvši nás, ani pohnavši, ani slyšení žádného davši, než toliko k samému hanebnému narčení, pro kteréž najnevinnější Kristus a jeho najčistší světi měli by potupeni býti, a to pro omluvy lidí zlostných. A na to jest ten sbor

25 s papežem nepřátely naše, přirozené Němce okolnie, všudy proti nám k nespravedlivému boji povolal a lživými je přívětně odpustky od muk i od hřiechův vyzval a zbúřil, kteříž, by žádné příčiny neměli, avšak na náš jazyk vždy se zlostnie. A jako sú našemu jazyku učinili v Rýnu, v Míšni, v Prusech a jej vyhnali, takež nám mienie učiniti a obsésti místa vyhnančov. Ó zlosti, ó více nežli zlosti! I kto je, ješto to znamená a na ni se nerozhněvá, a kto na to hledí a neslí? A kto je království věrný, ješto se proto nezamutí, protože plná lži kněžská nepravost netoliko toto zlaté a najzkřesťanilejší království miení hniseem nakvasiti, ale i nesmrtedlnú pravdu boží, kteráž má samého boha rozmnožitele a hajitele, v nás uhasiti. Proti kteréž

35 pravdě ten kříž pána Ježíše neoděný, pln trpělivosti a dobroty božie, kterýž neumie bojův strojiti ani oděnie ani střel a kterýž my vždycky ctíme a ctíti budeme, ti mužie, od jichž očí všecka spravedlivost vypověděna jest, k oděni zbuzují, an se jako nemilostivým odpierá a odjímá. A to činie na všeho království poražení a hanbu a věčné zmazanie.

40 A protož, přátelé najmilejší a království Českému najvěrnější, vaší opatrnosti vzkazujeme, kteráž vši spravedlivostí vždycky miluje svůj jazyk velebiti a hotova jest všem jeho protivníkóm se proň zprotiviti, a vás napomináme i vzbuzujeme celým srdcem a srdečnú žalostí, kteréž do sie doby nemohli sme již tajiti, a náramně prosíme, ať by se tak veliká zlost naším

45 mlčením nerozmohla a pod časem aby v horšie nezrostla, aby vy jako stateční rytieři, rozpomenúce se na udatné otce naše Čechy staré, za svoji vlast milovníky horlivé, i chtěli se proti tomu zlému postaviti a s námi a s obojí obcí velikú, obcí velikého Města Starého i Nového pražského, jenž sme se na to mezi sebú sjednali a za jeden člověk umluvili a na tom zcela ostali, státi a radú i pomocemi se postaviti, a to proti každému člověku, kterýž by

50 chtěl ten zlořečený kříž v skutce vésti a konati. Abychme tak mohli najzkřesťanilejší království od také křivdy a utištění našeho jazyku zprostiti a vysvoboditi, a to s pomocí pána boha všemohúcieho, jehož při vedeme, a s pomocí slavného svatého Václava, dědice našeho. A na toho dokonanie

55 konečné račte dva neb jich více staršie z rady a z obce vaše k nám na „c“

den skutečně vyslati, to vědúc, že to všem vám i nám od našich náměstkóv, synóv a synóv našich synóv má k veliké chvále a cti přijíti a k velebnému dobrodiečenství a také na veliký prospěch a úžitek vsie vlasti naše a královstvie Českého. Dán etc.

1 *hotový úmysl* ochotné, připravené myšlenky, chápání; úvodní formule listu, pod. formulí srov. i na závěr manifestu; *opatrní* prozíraví, rozvážní (běžně užíváno v oslovení měšťanů) – 2 *věrně* opravdu, věru – 2-3 *dobrotivějie a laskavějie... pilnějie* velmi dobrotivě a laskavě... velmi naléhavě – 4 *tak milostivého a tak hodného* tak laskavého a tak náležitého – 5 *abychme drželi a vedli vieru* abychom dodržovali a zachovávali víru, abychom žili podle víry – 6 *všemi svými mocmi* všemi svými schopnostmi, ze všech sil – 7-8 *nesčastná zlost* nešťastná, neblahá zloba – 8 *starého nepřítelie*: tj. ďábla – 9 *aby zkazila a na chybenie naklonila* aby zničila a přivedla k pochybování – 10 *jest zbudila* podnítila – 16 *z zlořečené pověsti počala*: náarážka na protihusitskou propagandu – 18 *na Družebnú neděli*: na čtvrtou neděli v postě (17. března 1420) – 18-19 *je... kříž... vyzdvihla* vyhlásila, zahájila křížovou výpravu – 19 *porušenými poskvrněnými* – 21 *a tož* a tak, a v tom – 21-22 *ani napomenuší... , ani pohnavši, ani slyšenie... davši* ani nenapomenuvši, ani k soudu neobeslavši, ani nevyslechnuvši, nevyšetřivši – 23 *k narčení* na základě nařčení – 24 *pro omluvy lidí zlostných* pro pomluvy, osočení lidí plných zloby – 25 *přirozené rozené* – 26-27 *přívětně odpustky... vyzval* vyzval se slibem odpustků – 27 *zbúřil* podnítil; *by* i kdyby – 27-28 *na náš jazyk* na náš národ – 28 *se zlostnie zlobí se, nevraží; jako sú našemu jazyku učinili*: náarážka na germanizaci polabských Slovanů – 29 *obsésti* obsaditi – 30 *znamená* pozoruje, vidí; *na ni*: tj. na zlobu nepřátel – 32 *se nezamútti* nezarmouti se; *najzkřestaniľešie* nejkřesťanštější – 33 *hnisem nakvasili* nečistotou (tj. nové víry) nakaziti – 35 *neoděný* nezbrojený – 36 *strojiti* připravovati, chystati – 37 *od jichž očí všecka spravedlivost vypověděna jest* kteří nedovedou vidět spravedlnost – 37-38 *k oděni* zbuzují podněcují k boji – 38 *an se jako nemilostivým odpiérá a odjímá* který se jako bezbožným odpirá a bere – 39 *na poraženie* pro uvedení v záhubu, v zkázu

40 *vaši opatrnosti* vám rozvážným (v oslovení měšťanů) – 41 *vší spravedlivosti* vším právem; *miluje... velebiti* ráda povznáší – 42 *se zprotiviti* postavit se na odpor – 43 *vzbuzujeme* povzbuzujeme; *do sie doby* do této doby – 45 *pod časem* časem – 49 *sme se na to... sjednali* shodli jsme se o tom, dohodli jsme se; *za jeden člověk* jednomyslně – 51 *v skutce* skutečně, v skutku – 54 *dědice* patrona – 55 *na „c“ den* v ten a ten den – 56 *od náměstkóv* od nástupců, potomků – 58 *k dobrodiečenství* k dobrodiní, k dobru

(LATINSKÝ MANIFEST DO BENÁTEK)

Ó pohromo, ba více než pohromo! Kdo tě vidí a nehněvá se? Kdo tě pozoruje a netruchlí? Kdo na tě patří a neslíží? Anebo kdo je tak neúprosného srdce, aby při pohledu na takovou zločinnost, na záhubu krajanů a vyvražďování obyvatel království, na jejich olupování a vypalování, na křivdy a potupy páchané na chudých náhle nepropukl v proudy slz, hnusu a bolesti? Je tohle snad spravedlnost dobrého správce, je tohle laskavost panovníka, takhle se ve vladaření uvádí nový vládce? Vždyť on nejsa ještě za krále ani zvolen, ani korunován, nýbrž jenom od některých požadován, nejsa zákonným soudcem, přijatým a přibráným podle práv království,

10 nejenom dopustil, nýbrž dokonce závaznou přísahou se zavázal vyhubit
ohněm i mečem všechny věrné obyvatele království, oddané přijímání
velebné svátosti oltární pod obojí způsobou a s ním se nesrovnávající
v opačném bludném učení. Ba dokonce, jak před některými z našich vlast-
15 do základů zničit a v plameny obrátit, na místo dosavadních obyvatel uvést
cizozemce, i kdyby měl spolu s duší i tělem ztratit všechna království, která
získal; a že to nechce ani nemůže nijak jinak změnit nebo odvolat. A když
jsme proti těmto ukrutným nehoráznostem s ním slušně jednali a se vši
poníženou pokorou prosili, aby se alespoň přede vším jiným postaral o sprave-
20 vedlnost a poskytl obyvatelům svobodné slyšení, tu se on proti takovým
naším pokorným a skromným prosbám zatvrdil nad diamant a stal se ne-
úprosnějším než Domicián a Dionysius, spravedlivým prosbám zcela sluch
zavíraje; brzo nato jako soudce, od něhož právo i slušnost odešly do vyhnan-
ství, zavrhnuv všecku mírnost, jakoby ostny pobodáván, počal jako šílenec
25 házet rukama nohama, aby se zřetelně vidělo, že nejedná podle spravedl-
nosti, nýbrž rádí ještě hůře než tyran. A tak se stalo, že mu nic nebylo tak
nesnesitelné a obtížné, jako aby se před ním, třebaš tak slabounce, ozvaly
naše spravedlivé prosby za spásu vlasti, jichž by spravedlivý soudce neměl
odepřít ani židům a pohanům. Rovněž nebylo nic, čemu by se oddával
30 s větší lehkomyšlností a snadností, nežli úsilí vyhladit a zničit nesmrtelnou
pravdu o přijímání těla a krve páně, která má svého původce i obránce v bo-
hu. Tímto způsobem nejkřesťanštější a zlaté království České, jehož, pokud
na něm jest, nikterak nelze pohanit, protože svou přirozenou povahou vždy
jest chvályhodné a svými mravy i činy počestné, svévolně usiloval zneuctít
35 trvalou poskvrnou hniloby a napáchat proti tomu království tolik tak
velikých špatností, jakých se nedopustil a dopustit nemohl žádný z dřívěj-
ších králů od počátků rodící se Čechie až do nynější doby.

Protože pak nyní ukrutnost řečeného krále vzplanula do takového
stupně běsnění, že zástupy shromážděné z jednotlivých zemí proti nám
40 štvál a podněcoval, zvláště přiváděje sem vévody rakouské ke zhoubě
tohoto království, a sám oblehl hlavní město Prahu s úmyslem, aby ho
dobył a Kristovy věrné obojího pohlaví i s nevinnými dítkami zahubil,
nijak se nebojíce jeho drsnosti v důvěře v pomoc Všemohoucího pokorně
tímto listem prosíme vás, vznešený kníže, a Vaše osvědčená Výsosti,
45 spolu s urozenými pány vašeho města, našimi laskavými příznivci, abyste
proti svrchuřečenému nejzpuštěnějšímu králi, snažícímu se nejvyššího boha
napadnout v jeho zákonu, a proto nehodnému jak jména, tak i života, proti
člověku v mravech nejsvévolnějšimu a ve slibech nejlstivějšimu, jenž po-
slední dobou proti nám ničeho nedosáhl mečem, mnohého však klamem,
50 lstmi, padělanými listy a smyšlenými sliby, kterými svedl již leckteré pány

i města našeho království, proti obzvláštnímu soupeři vašeho proslulého
jména i vaší nejzářivější slávy – při nesčetných starých křivdách, kterých
se na vás dopustil a které stěží bude moci odpykat v ohni věčného pekla –,
55 abyste proti němu k naší ochraně zdvihli vítězné ráme své statečnosti
a abyste nám přispěli na pomoc tím, že pošlete svá vojska do Rakous i do
ostatních zemí vévodů rakouských a napadnete všemi prostředky a opatře-
ními své nejzralejší moudrosti tyto zlořečené vévody, aby si spolu s ním
příliš tvrdě nepočínali proti vám, jako nyní činí proti nám; abyste je poko-
řili tak, aby si po přemožení nás, čehož bůh nedej, a dále v budoucnu po
60 vítězství nad vámi nepochybně nechtěli proto ještě zpupněji a násilněji po-
čínat a aby posílení jsouce potlačením jiných tím tvrději nezdvíhali hlavy
nejen proti vám, nýbrž proti celému světu. Jestliže však vy, vznešený pane,
ráčíte toto naše přání zdárně vyslyšet nyní k prospěchu našemu i zároveň
k prospěchu vašemu, pak k vašemu přání budeme hotovi i povinni vypo-
65 moci vám a posloužit stejným anebo ještě větším počtem tisíců svých
ozbrojenců. Toužíme, abychom po poslu, který vám doručí tento list, byli
potěšeni vaší blahovolnou písemnou odpovědí.

Dáno v Praze 10. dne měsíce července léta páně 1420.

1 *Ó pohromo*: míněno řádění Zikmundovo v Čechách – 14 *prohlásil*: při květno-
vém jednání (r. 1420) pražských zástupců se Zikmundem v Kutné Hoře – 22 *Domi-*
cján: římský císař, proslulý ukrutností (vládl v l. 81–96); *Dionysius*: ukrutný sicilský
tyran ze 4. stol. př. n. l.

ŽIŽKOVY LISTY

Tak jako Hus se sám pokládal za náboženského vůdce svého lidu, a proto psal
listy „všem věrným Čechům“, i Žižka vydával některé své projevy ve formě listů,
ale adresoval je jako vojenský vůdce širšímu okruhu. Tak se některé jeho listy,
stejně jako u Husa, stávaly politickými manifesty.

(SVAZU PLZEŇSKÉMU)

My, Jan Žižka, Chval z Machovic, hejtmani a správce lidu táborského,
právě českého v nádeji boží, napomínámeť vás pro boží umučení všecky,
rytíře, panoše, měšťany i sedláky landfrídu plzeňského, abyšte se pánu bohu
neprotivili více a přikázání jeho svatému ani těm čtyřem kusům spasitedl-
5 ným, o kteréž my bojujeme s boží pomocí, a vy se jim protivíte a nás tisk-
nete od toho dobrého a od našich duší spasení.

Nejprvé: od slova božího slyšení. Druhé: od těla božího a krve boží
přijímání. Sami tak přijímati nechcete a nám i jiným věrným bráníte. Třetí:

10 kněžská nadání, ješto byšte je měli rušiti jako kacířská. Proti pánu bohu nadání těch bráníte a chcete na tom umřiti a nebezpečně smrt chcete trpěti v kacířství. Čtvrtý kus: hříchy smrtedlné měli byšte rušiti a tupiti, a těch jste pomocni i pohříchu. Nejprv králi Zigmundovi uherskému, kacířskému králi, zrádci pána boha i čtení jeho svatého, násilníku panen i paní, morděři, 15 žháři, zhoubci jazyka českého, a s ním pánům Švamberskému a Švihovskému, Henrichovi Elštrberskému, Kolovratům pomáhali ste se jim postaviti proti pánu bohu i proti čtení a ustavení božimu a příkázání. A chtí vás zavěsti o vaše duše i o vaše statky a vámi chtí sobě před králem čest činiti, vy abyšte věrně sloužili a pracovali a o své duše přišli etc.

20 I nedivíme se tomu, že kdož bohu věren není, také lidem nebude. A tak třebať se jich vám vystříhati, ať by vás více nezrazovali o vaše duše. A takéť i nám to činí aneb činiti chtí, nebude-liť pomoci boží. Ale věřímeť pánu bohu našemu, žeť nás jich chytrostí a úkladův vystřeže. A pane bože, dejž vám, abyšte z jich osidel také vypadli a k pánu bohu hleděli, jenž jest vám dal tělo i duši. A chtěli byšte, abychom nepálili a nebrali i země nehubili. I čemu 25 ste pánu bohu svobody nedali a těm čtyřem artikulóm spasitedlným (ut supra), o nichž ste prvé slyšeli a k nám mluvili, že jim chtí svobodu dáti, a chválíce, že jest to dobře? A toť jsou selhali před tváří boží i před námi.

1 *Chval z Machovic*: zchudlý šlechtic z Machovic u Hluboké, přední tábořský hejtman – 2 *právě* vpravdě, vskutku – 3 *panošé*: šlechtice nižšího řádu než rytíř; *landfrídu*: svazu spojeného smlouvou o řádu a pokoji v zemi, v kraji apod. – 4 *čtyřem kusům* čtyřem Pražským artikulům – 5 *nás tisknete od toho* nás odstrkujete od toho, nám bráníte v tom – 9 *kněžská nadání* obdaření kněžstva majetkem, důchody, majetek kněžstva – 13 *čtení svatého evangelia, bible* – 14 *Švamberskému*: ze tří bratří ze Švamberska se tu miní nepochybně nejstarší Bohuslav, později hejtman tábořský, na hradě Krasíkově (Švambersce); *Švihovskému*: Vilém z Rýzmburka na hradech Rýzmburce, Švihově a Skále a jeho bratr Jan Rábský na Výrově – 15 *Elštrberskému*: na hradě Plané u Tachova; *Kolovratům*: bratří Fridrich na Libštejně a Hanuš na Krašově – 16 *proti ustavení* proti ustanovení, proti příkázání; *zavěsti o vaše duše* klamem, podvodem připraviti o spásu duše

20 *se jich vystříhati* míti se před nimi na pozoru; *ať by nezrazovali* aby zradou nepřipravovali – 22 *vystřeže* vystříhá – 24 *čemu proč* – 25 *ut supra* (lat.) jak je výše uvedeno (srov. pozn. k ř. 4) – 27 *jsou selhali* zalhali, dopustili se lži

(VÝZVA DO POLE)

Bože, dej, byšte se navrátili ku první lásce, abyšte hodné skutky první činili.

Bratří v boze milí!

5 Prosim vás pro pána boha, abyšte v bázni boží jakožto synové nejmladší trvali a nestýskali sobě, když od něho trestání býváte. Ale rozpomínajíce se na rozmnožitele víry naší, pána Jezukrista, proti takovým zlostem,

10 které se od těch Němců dějí, statečně se postavili, vezmouc staré Čechy, ješto zatknouce klanici za škorni, netoliko o boží při, ale i o svou bili jsou se. A my pak, milí bratří, hledíce k zákonu božím a k obecnému dobrému, větší snažnost máme naložiti, aby kdož muž kej v ruku vzíti a kamenem lučiti, vzhůru byl. A protož, milí bratří, věděti vám dávám, že lid sbíráme se všech stran proti takovým nepřátelům božím a zhoubcím České země. Protož i vy kažte kněžím, ať na kázáních lid vzbuzují k boji proti takovému Antikristu, a sami trhem volejte, ať všickni, kteří mohou pro starost a pro mladost, vzhůru jsou na každou hodinu. A myť k vám bůhdá brzy přijedeme. Jedno mějte chléb, pivo, obrok koňům připravený a všickni bran vojenskou, neb již jest čas netoliko proti domácím, ale proti cizozemcům. Pomněte na váš první boj, ješto ste malí proti velikým, nemnozí proti mnohým, neoděni proti oděným statečně bojovali. Však ještě ruka boží není ukrácena. Protož doufajíce bohu budtež hotovi. Pán bůh rač vás posilniti.

20 Scriptum in Orlik feria VI post Nativitatem sanctae Mariae.

Statečným hauptmanům
a obci města Domažlického,
bratřím milým

Jan Žižka z Kalicha,
správce lidu táboorského

1 *byšte se navrátili* abyste se navrátili; *první* prvotní, dřívější; *hodné* vhodné, náležité – 6 *proti zlostem* proti zlým skutkům, zločinům – 7 *vezmouc staré Čechy*: tj. za příklad – 8 *zatknouce*... *za škorni* zasunouce za botu; *klanici*: zbraň podobnou oštěpu, krátkému kopí – 10 *snažnost*... *naložiti* vynaložiti snahu, úsilí; *kej kyj* – 11 *lučiti* hoditi, mrštiti, vrhnouti – 13 *vzbuzují* povzbuzují, vyzývají – 14 *trhem volejte* veřejně rozhlašujte; *pro starost* vzhledem k svému stáří – 16 *bran* zbraň – 19 *neoděni proti oděným* neozbrojení proti ozbrojeným – 19-20 *není ukrácena* neztratila sílu, možnost zasáhnout; *hotovi* připraveni – 21: Psáno na Orlíku v pátek po Narození panny Marie (je-li správný rok 1422, pak 11. září) – 23-24 *hauptmanům a obci* hejtmanům a obyvatelstvu

(SVOLÁNÍ SJEZDU DO NĚMECKÉHO BRODU)

S boží pomocí Jan Žižka, svatého kalicha slouha nestatečný, v náději boží. Milost ducha svatého rač přebývati s vámi i s námi a rač osvietiti srdce i rozumy naše i všech věrných, kteříž sou se zasadili o pravdu pána našeho všemohúciho. Všem a ke všem, žádných osob nevyměňujíc, v Skalici a v Náchodě, i jiným všem v České zemi přebývajícím, přichylným k pravdám pána boha všemohúciho, služba má s požádaním všeho dobrého.

5

Najmilejší bratří! Napomínámť vás skrze dobrodiní pána našeho všemohúciho, kterýž jest nám mnoho pomáhal i vysvobozoval od nepřátel velikých, jakož jest ráčil učiniti u Brodu Německého moc svou a ukázal nad nepřátely svými, že sám za nás ráčil bojovati. A my toho vděčně nepřijali

10

sme, ani jeho milosti chvály vzdali sme na tom místě, ale v lakomství, v loupeže, v pejchu a v nevěru dali sme se, a tudy sme pána boha rozhněvali. A od toho času málo sme co dobrého učinili. A pán bůh mstí spravedlivě nad námi pro naše hříchy. I napomínámť ještě všechny pro boží umučení a pro vysvobození jeho svatých pravd k prospěchu věrným v církvi svaté, a zlým a nevěrným kacířům k zkažení, s pomocí boží abychom se sešli nyní mezi hody, nyní v středu s Veliké noci do Brodu tudíž Německého, kdež sme shřešili, abychme na témž místě pokání učinili, svých hříchův želejíc, pánu bohu poděkovali z toho daru velikého a nesmírného, jenž jest nám ráčil dáti nestatečným náš najdobrotivější otec, kterémuž jest chvála na věky věkův, amen. Dále abychom se ustanovili tudíž na témž místě s radou pána boha a jeho svatým zákonem i se všemi věrnejmi, radou chudých i bohatých, a zůstali za jeden člověk proti všem pokrytcům, domácím i cizozemcům. A vždy s pomocí trojice svaté, jednoho pána, vysvoboditele všech v něho doufajících.

Dán na Vilémově léta narození božího 1422 u Veliký čtvrtek.

1 slouha služebník, sluha – 4 *nevyměňujtc* nevyjímaje; v *Skalici* v České Skalici – 5 *přichylným* nakloněným – 6 s *požádaním* s přáním – 9 *jest ráčil učiniti...* moc svou ráčil skutkem prokázati, vykonati; *narážka* na porážku Zikmundových vojsk na počátku r. 1422 u Německého (nyní Havlíčkova) Brodu – 11-12 *v lakomství...* *dali sme se* oddali jsme se lakomství; *narážka* na drancování Německého Brodu, k němuž došlo po vítězné bitvě – 13 *mstí spravedlivě nad námi* trestá nás spravedlivě – 16 *nevěrným* nevěřícím; *k zkažení* k zničení – 17 *mezi hody* o svátcích; v *středu s Veliké noci* ve středu po velikonocích (tj. 7. dubna 1423); *tudž tamtéž* – 23 *abychom...* *zůstali za jeden člověk* abychom byli (stále) jednotní – 26 *léta...* 1422 u *Veliký čtvrtek* na Zelený čtvrtek r. 1422; datum v dochovaných opisech je nesprávné, list se vztahuje k událostem z r. 1423, kdy byl Zelený čtvrtek 1. dubna

LATINSKÝ HUSITSKÝ MANIFEST Z ROKU 1431

Tento manifest představuje husitství jako celek; uplatnila se v něm sice v jednotlivostech hlediska různých husitských stran (mohli bychom snad např. postihnout stopu osobnosti koncipujícího tábořského nebo sirotčího autora ve formální prostotě a v demokratickém tónu, s nímž se obrací na čtenáře „bohaté i chudé“), ale vlastním smyslem manifestu bylo nepochybně demonstrovat názorovou jednotu husitů v základních otázkách, jak je to výslovně zdůrazněno závěrem manifestu. Byl vydán kolem poloviny listopadu 1431, asi v době po návratu Prokopa Holého z uherského tažení (na němž došlo k jeho vážnějším rozporům s představiteli sirotčího vojska) a před tábořskou výpravou do Rakous. Zdá se tedy, že k manifestačnímu zdůrazňování husitské jednoty došlo v době, kdy byla zevnitř ohrožena, aby domácí problémy neovlivnily politickou i vojenskou taktiku nepřátel. Zároveň je však manifest projevem snahy Prokopa Holého převést rozkol s římskou říší na pole diplomatických jednání.

Text tohoto projevu je v úzké souvislosti s jiným, stručnějším manifestem, datovaným o rok dříve, jehož německé znění bylo adresováno Norimberským asi

v době husitské „spanilé jízdy“ do Německa. Je příznačné, že zdařilý základní text, který naléhavě, přesvědčivě a srozumitelně vyjadřoval husitské stanovisko, byl upravován k různým příležitostem a přitom se v jednotlivých redakcích uplatňovaly i různé ideové odstíny. Jednotlivé projevy těchto vzájemně příbuzných manifestů pronikly mimo německou oblast i do Anglie a do Španělska a vzbudily bohatou polemickou odezvu: nepochybně docházely i kladného ohlasu tam, kde vycházely svými výklady o pokleslosti morálky katolického kněžstva vstříc obdobné cizí náladě.

I manifest z listopadu 1431 byl rozšiřován po celé římské říši, a to především ve městech, nejspíš v paralelním německém a latinském znění. Není vyloučeno, že byl pro jednotlivá města přizpůsobován. To znění manifestu, z něhož přinášíme přeložené ukázky, bylo o vánocích 1431 přibito na basilejskou radnici. Z obsáhlého textu vynecháváme místa se širokou argumentací, avšak uveřejňujeme i vstup i závěr, na nichž je vidět spojení dobové formy s novým obsahem.

Kristus vládne, Antikrist bude zničen!

Kéž otevře všemohoucí bůh otec skrze svého milého syna Ježíše Krista, jenž podle člověčenství je synem cudné a čisté neboli neposkvrněné panny Marie, vaše srdce pro svá svatá ustanovení a přikázání a uskuteční s vámi svůj svatý mír a posílí vás na těle i na duchu, abyste mohli skončit svůj život způsobem bohumilým a záslužným podle jeho nejvyšší vůle, amen! Toto vám přejeme pro vaše blaho, ctní, opatrní, milí páni a měšťané! A vy, celá obec, bohatí i chudí, naslouchejte s obzvláštní péčí slovům tohoto listu, který je vám poslán ze země České.

Jak je vám a mnohým jiným obcím a králům, knížatům a pánům dobře známo, bylo mezi námi a vámi po několik let velké rozštěpení: vy jste byli vydrážděni k válčení proti nám, abyste nás zničili, a běda, z vaší i také z naší strany přišlo mnoho urozených i neurozených mužů zbytečně o život. Dosud jste však ještě nikdy neslyšeli jasně z našich úst, ani jste se nedověděli, jaká je naše víra, zda bychom ji mohli dokázat z Pisma svatého či nikoli. Též králové a knížata i páni a města utrpěli přitom veliké škody. Proto se velice divíme tomu, že tak pevně důvěřujete a věříte papeži a všem jeho kněžím, podávajícím vám otrávenou, slepou a nejistou naději v odpuštění hříchů, když tvrdí, že jsou vám vaše hříchy odpuštěny, a když vám dávají veliké milosti a odpustky za to, abyste bojovali proti nám a ničili nás, naše ženy a děti. Ale milost a odpustky, které vám dávají, nejsou nic jiného než holé lži, velké svádění a zatracení duší i těl všech, kdo jim věří a na ně spoléhají.

O těchto věcech chtěli bychom uvést doklady a ty lidi bychom chtěli přesvědčit z Pisma svatého; a přáli bychom si, aby to slyšeli všichni ti, kdo o to stojí. Mnoho škod také pochází z velkých odpustků, neboť často člověk na ně se spoléhající páše velké hříchy a tímto způsobem často nebývá dbáno božích přikázání: velké hříchy bývají lidmi považovány za malé, ježto se šmahem odpouštějí cizoložství, loupeže, krádeže, křivé přísahy, rozmařilost a hříchy proti přírodě za groš nebo za denár. A neváží přitom

příkazy svatého evangelia a Písma, že má hříšník vykonat něco přiměřeného, co by vyvážilo hřích, jak je psáno u Lukáše v 13. kap. a u Matouše v kap. 2 a 3. Dále bůh nikdy neuzdravil žádného člověka jen na jedno oko, ale vždy na obě; tak také Kristus neodpouští jen jeden hřích, ale všechny najednou. Jak tedy může papež odpustit takovou a takovou neb tu či onu část hříchů? Také se prosím, lidé, podívejte, kde jsou odpustky potvrzeny v božích příkázáních. Také se neví, kdy začíná odpuštění trestu i viny a kdy začínají jiné odpustky. Nevíme také o svatých, kteří prý začali nebo zavedli odpustky, jakkoli papež říká, že prý má od Krista moc odpouštět trest i vinu. A přece dávají odpustky odpuštění trestu i viny těm, kdo pro to odpuštění zabíjejí lidi, kteří nechtějí s jejich kacířskou vůlí souhlasit. Proto se činí papež se všemi svými smyšlenými odpustky přede všemi rozumnými a zbožnými lidmi zjevným kacířem, knížetem pokrytectví a tím nejvyšším Antikristem. Dále, kdo by mohl vysvobodit bratra svého od smrti bez vlastní škody a nečiní toho, je vrahem bratrovým. Může-li tedy papež dát odpuštění trestu i viny všem lidem, pak by nebyl nikdo odsouzen ani by nevstoupil do pekla. Může-li to učinit, a nečiní-li toho, sám jest vrahem tolika lidí, kolik je jich odsuzováno bez odpustků. Falešní poslové Antikristovi, cestující po světě s odpustky jim svěřenými za tím účelem, aby upevnili papeže-křížovatele, učí totiž lidi, aby pohrdali evangelickou pravdou, a tak pomáhají Antikristovi a jeho straníkům zabíjet lidi pro spravedlnost. A často jsou dávány odpustky za peníze a jsou kupovány; v odpustkových listech je dokonce určeno, jak se mají peníze dávat a přijímat, ale zřídka kdy je v listech zmínka o skutcích milosrdenství, jako je modlitba, půst a almužna, což jsou přece dobré skutky na odpuštění hříchů. A odírají tak z kůže chudé lidi a ženy, které nemohou udržet jediný halěr v šátku zavázaný a snášejí strasti a námahy, jen aby si mohly koupit odpustky, ačkoli přece odpustky nezávisí na kozích nebo telecích kůžích, ale na zkroušených srdcích. A papež se vším svým kněžstvem to činí tak, jak chtěl ďábel učinit pánu našemu Kristu; o tom píše Lukáš v 4. kap., že ho přivedl na vysokou horu a ukázal mu všechny říše okrsku zemského v jediném pohledu a řekl: „Tobě dám moc nade všemi věcmi i s jejich důstojností, neboť jsou dány mně a tomu, komu já je dám, a budeš-li se mi klaněti, vše bude tvé.“ Tak ďábel podvedl papeže s celým jeho kněžstvem, když mu dal vládu na tomto světě a pozemskou moc, budiž bohu žalováno. Poněvadž oni sami mají dávat milost a odpuštění těm, kterým chtějí, ale sami nikdy nenaleznou milost před tváří nejvyššího boha, leč by konali pokání a zadostiučinění za to, že tak svedli ubohé křesťany, jak by pak mohli dát jiným, čeho sami nemají? Neboť stejně učinil ďábel, jenž byl bohat na sliby, ale chudý na dávání; a jako ďábel se neostýchal užít lži, tak, běda, ani oni se neostýchají říkat to, co nikdy nebude dokázáno jako pravda a co nemá žádnou oporu v Písmě svatém. Ba, je snad odůvodněna obava, že nevybízejí krále, knížata, pány

a města k boji proti nám proto, aby bránili a hájili křesťanskou víru, nýbrž proto, že se bojí, aby nebyly odkryty jejich neřesti a jejich bezpráví a nevěšly tak ve známost. Kdyby totiž milovali křesťanskou víru opravdu poctivě a zbožně, sami by vzali knihy svatého Písma a přišli k nám a zápasili s námi zbraněmi ducha, jež jsou slovo boží. A právě to byla často naše velká touha po dlouhé časy, jejíhož splnění, budiž žalováno bohu všemohoucímu, nemohli jsme dosud nikdy dosáhnout. A přece tak učinili svatí poslové pána našeho Ježíše Krista, kteří přišli k pohanům a židům, poučovali je a přivedli od nevěry k pravé víře páně. A učinili to mírně, neboť tak píše Pavel ke Galatským v 6. kap.: „Bratří, bude-li člověk zachvácen hříchem, tu vy, kteří jste duchovní, poučte ho v duchu mírnosti!“ Tak by i oni měli činit. A kdyby se shledalo a bylo prokázáno ze svatého Písma, že oni jsou v právu a my v nepravu a že se nechceme dát poučit, teprve pak by si mohli vzít na pomoc krále, knížata, pány a města a stavět se na odpor proti nám podle příkazu svatého Písma. Ale taková je omluva a vytáčka všech biskupů, prelátů a kněží, že říkají: „Mistr Hus a Jeroným, kteří byli v Kostnici upáleni, byli usvědčeni svatým otcem a celým sněmem církevním.“ Ale vězte, že nebyli usvědčeni Písmem svatým, nýbrž svévolným a nespravedlivým násilím a že bůh bude těžce trestat všechny, kdo k tomu poskytl svou radu a pomoc. A pokud říkají, že nikterak není možno dovolit a s tím souhlasit, abychom byli vyslechnuti v naší víře; jak to mohou sami dokázat z Písma svatého, že nemáme být slyšeni, když přece Kristus, náš pán, vyslechl ďábla, jak praví Matouš v 4. kap. Sami přece nejsou lepší Krista a my nejsme horší ďábla. Jsou-li spravedliví a přejí-li pravdě, proč se nás bojí? Vždyť se pravda nemusí bát lži, jak praví Pavel v druhé epištole k Timoteovi, kap. 2, že základ boží stojí pevně, a v Nehemiášovi, kap. 9, Zorobábel vyložil, že pravda je nade vše pevná, že vše přemáhá a zůstane na věky. Neboť Kristus, náš pán, jest pravda i slovo jeho, jak sám praví u Jana v 14. kap.: „Já jsem cesta, pravda a život, nikdo nemůže přijít k otci, leč skrze mne.“ Ďábel však jest počátek lži, jak praví Jan v 8. kap., sám je lhářem od počátku a nikdy nestál v pravdě a pravdy není v něm. Kdyby papež s celým svým kněžstvem měli v sobě pravdu, nepochybně by nás přemohli slovem božím; mají-li však lež, není pochyby o tom, že nebudou moci proti nám obstát se všemi svými stoupenci.

Vy, milí a poctiví páni a měšťané, bohatí i chudí! Oznamujeme vám, že jsme byli léta od narození páně 1431 s králem polským ve městě Krakově a žádali jsme ho snažně, přátelsky a vážně o jediné slyšení; a totéž jsme učinili u krále uherského v Chebu. Ale to vše nám bylo odepráno; zato biskupům napadlo, aby nás donutili mocí a nás zničili, což však jim bůh nechtěl povolit po jejich přání. Stále o to jediné žádáme z čisté lásky k bohu a vyzýváme krále, knížata, pány a všechna říšská města, abyste odepsali a dali nám vědět, jak bychom se mohli s vámi přátelsky a bezpečně sejít na

115 sněmu, jenž by se hodil nám i vám. A pozvali byste papeže, jeho kardinály
a biskupy, preláty a učenější doktory, které byste měli po ruce, aby s vámi
přišli. My bychom chtěli také vzít s sebou své doktory a svolili bychom
k tomu, aby zápasili s vámi slovem božím, a vyslechli bychom vás i vy nás
120 a nikdo by druhého nepřemohl mocí nebo ošemetnou lstí, leč pouhým
slovem božím. A kdyby vaši biskupové a doktoři měli lepší důkazy své víry
z Písma svatého než my a kdyby naše víra byla shledána nesprávnou, byli
bychom ochotni přijmout za to pokání a zadostiučinění podle rady a učení
svatého Písma. Kdyby však vaši biskupové a doktoři byli poraženi od našich
125 Písmem svatým, nechť sami také činí pokání. A kdyby nechtěli odložit
pýchu ducha a činit pokání pro zadostiučinění, pak se přidejte k nám a držte
s námi! Chceme vám pak pomáhat, seč jsme, se vši svou mocí, a je chceme
donutit, aby se napravili a polepšili, jinak je hodláme vyhnat za hranice
křesťanstva.

Kdyby však vaši biskupové a doktoři říkali, že to nepřísluší laikům,
130 aby byli přítomni takovému slyšení a poslouchali takové věci, nerozumějte
tomu jinak, než že se bojí, že budou přemoženi a přede všemi zahanbeni.
Neboť kdyby si sami věřili, že nás přemohou, zajisté by sami žádali, aby je
mnozí slyšeli, a to proto, aby jejich sláva vzrostla a jejich slavná pověst se
roznesla po celé zemi. A kdyby vaši biskupové a prelátí vám radili, že nemá
135 být přijato žádné slyšení s námi, a kdybyste jim chtěli věřit a jich uposlech-
nout, nedejte se napříště tak bláhově svést a oklamat jejich falešnými
odpustky. Vy zůstaňte doma se svými manželkami, dětmi a statky a nechte
papeže z Říma, aby k nám přišel sám se svými kardinály, biskupy a preláty
osobně a zasloužil si tak odpuštění hříchů, milostí a odpustků, jež vám hojně
140 udělují a o nichž tvrdí, že se vám jich dostává jen pro jejich zásluhy, ač mají
sami velmi zapotřebí odpuštění hříchů a milostí a odpustků. My pak bychom
vzali na pomoc všemohoucího boha a dali bychom jim tolik milostí a od-
pustků, kolik by jich měli zapotřebí. Ale oni se vymlouvají lstivě tím, že prý
kněžím nenáleží bojovat tělesnými zbraněmi. Arci je pravda, že jim to
145 nenáleží; avšak jako jim nenáleží, aby to vlastníma rukama provozovali,
tak také nikdy jim nenáleží, aby jiné k tomu nabádali a jim radili nebo aby
vás v tom podporovali nebo posilovali. Ale oni již mají na svědomí zabití
mnoha tisíc mužů, které svedli a vydráždili k boji, takže utrpěli dranco-
vání a smrt; z toho se budou zodpovídat bohu, jak praví svatý Pavel v epiš-
150 tole k Řím., kap. 1: „Všichni, kdo takové věci činí, zasluhují smrt, a nejen
ti, kdož činí, ale i ti, kdo s nimi souhlasí.“

Pakli však lidé v této věci nechtějí jinak než zpupně proti nám bojovat,
tu si chceme vzít na pomoc boha a jeho pravdu a chceme ji hájit a chránit
až k smrti; a nehodláme se ani zaleknout klatby a vyobcování papeže
155 a všech jeho kardinálů a biskupů. Neboť dobře víme, že ač nás prokel i vy-
obcoval na mnohá léta, bůh nám přece pomáhal; budiž jeho milosti za to

dík. A doufáme pevně ve všemohoucího boha, že čím více přijde od vás lidí sem do naší země, aby ji zpustošili a v ní vyvrátili víru křesťanskou, tím více se rozmnoží a zmnohonásobí v nás obecná víra. A mohlo by se jim
160 přihodit, jako se stalo králi Faraónovi: čím více pomýšlel na potrestání a vyhlazení synů Izraele, tím více rostli a množili se. A konečně utonul v moři a hospodin zachránil svůj lid, syny Izraele, jak je psáno v 2. knize Mojž., kap. 14 a v 5. kn. Mojž., kap. 28: Věru řekl hospodin synům Izraele: „Nepřátelé tvoji přijdou proti tobě po jedné cestě, a po sedmi cestách
165 budou utíkat před tebou.“ A v 3. kn. Mojž., kap. 26 jim řekl: „Zažeňte nepřátele své a oni padnou před vámi a pět vás zažene sto cizinců a sto z vás deset tisíc a nepřátelé vaši padnou před vámi pobiti mečem.“ A opět v téže kapitole řekl: „V krajinách nepřátel se budou báti, strašiti je bude šelest listu neseného větrem a budou prchatí jakoby před mečem, aniž by je kdo stíhal, a jedni budou padat přes druhé, jako by utíkali před mečem.“
170 A podle evangelisty Matouše v kap. 20 dva slepci volali za pánem, a čím více je lid napomínal, aby mlčeli, tím více volali a neumkli. Taková je totiž povaha pravé víry, že se tím více rozněcuje, čím více jí kdo překáží. Pročež sluhové boží nemohli být přemoženi pokušením, neboť čím více jsou trestáni,
175 tím více se rozhňují a posilují a síla víry je bezpečná v protivenství nebo pronásledování. Není možno nijak bránit tomu, co bůh nařídil, aby se stalo, jakož praví mudrc: „Není moudrosti ani rady proti hospodinu.“

Ale mohli byste snad říci: „I když jsme dobře viděli a poznávali, že biskupové a kněží jsou zlí a nepraví, přece bychom nemohli bez nich být;
180 musíme je mít a je nám jich třeba. Kdopak by nám křtil naše děti, kdo by poslouchal naše zpovědi a kdo by nám posloužil svatými svátostmi? A postihlo by nás za to od papeže a biskupů vyobcování z církve.“ Nejmilejší! Ničeho z toho netřeba se vám báti, neboť vyobcování papežovo vám neuškodí; varujte se vyobcování božího. A bůh by se dobře postaral, kdybyste
185 vyhnali ony špatné kněze a biskupy, abyste za ně dostali kněze dobré, kteří by také křtili vaše děti, poslouchali vaše zpovědi a přisluhovali vám svátostmi. Když se totiž vyžene ďábel, uvolňuje se místo duchu svatému. Tak také, kdyby byli vyhnáni oni špatní biskupové a kněží, tu bylo by dáno místo dobrým.

Také říkají vaši biskupové a kněží, že jsme v nepravu a že se držíme kacířství v tom, když nevěříme v očištěc a v pannu Marii, matku pána našeho, a v milé svaté; avšak v tom nemluví pravdu, neboť doufáme, že z milosti všemohoucího boha lépe víme, jak máme věřit v očištěc, v matku páně a milé svaté, než by nám to oni sami mohli říci. Dále tvrdí, že prý
195 nechceme být poslušni svatého otce papeže. Teprve až se stane svatým a spravedlivým, pak víme dobře, že ho máme být poslušni ve všech dobrých věcech, ne však dříve. Oni také tvrdí, že kazíme a ničíme službu boží, když vyvracíme a boříme kláštery a když vyháníme mnichy a jeptišky. Také

jsme kdysi věřili, že jsou svatí a že slouží bohu; ale když jsme je dobře
200 poznali a zvážili jejich život a jejich skutky, tu jsme poznali, že jsou to svatí
pokrytci, pokorní darebáci, vychloubači, prodavači zádušních mší a od-
pustků a že požívají hříchy lidu. Pokud tvrdí, že se jim má dávat za to,
že vstávají o půlnoci, zatímco druzí spí, a za to, že se modlí za hříchy lidu,
to jejich modlení a prošení, jež konají za peníze, není nic jiného než pra-
205 obyčejný hřích svatokupectví. A jestliže je vyháníme a boříme jejich kláš-
tery, tím neničíme bohoslužbu, nýbrž hnízda ďáblova a školy kacířů. A až
je poznáte jako my, počnete je ničit jako my. Neboť Kristus, pán náš, ne-
založil žádný mnišský řád ani žádný nenadal statky ani neopatřil řeholí.
Tudíž je třeba, aby kláštery byly dříve nebo později zrušeny. Tak praví
210 Matouš v kap. 15: „Každá sadba, které nezasadil otec můj nebeský, bude
vytržena z kořene.“ Proto jsou mniši v křesťanstvu lid škodlivý a zbytečný
a nemají podkladu v Písmě svatém, aby žili s takovým nebezpečím v kláš-
terích; neboť kláštery jsou založeny na písku lidských ustanovení.

Bojující Kristova církev se totiž skládá jen ze tří částí. První část jsou
215 kněží, kteří mají jako apoštolové co možná nejvíce napodobovat boha svými
mravy a mají žít v pokoře z almužny jako Kristus. Druhá část bojující
církve jsou světští páni, kteří mají být na místě božím. Zatímco kněz, jenž
žije v pokoře a chudobě, představuje lidství Ježíše Krista, páni mají hájit
zákon boží mocí řízenou rozumem, protože mají totiž všelikou moc od
220 Krista. Třetí část církve bojující je obecný lid, jenž se dělí na vícero ruko-
dělných řemesel. Tato část je nejnižší, je základem a vydržuje druhé dvě
části v tělesných potřebách. A láska, která je třetí osobou v božství, musí
spojovat tyto tři části, aby si navzájem pomáhaly a užívaly vzájemné po-
moci. Kněžstvo mělo by žít náboženštěji a čistěji v mravech než druhé dvě
225 části a mělo by je učit slovem i skutkem cestě spásy. A prostřední třída,
světské panstvo, měla by pomáhat druhým dvěma třídám s umírněnou
důstojností podle řádu božího v těch věcech, které pomáhají k dosažení
blaženosti; třetí část má dobrovolně sloužit druhým dvěma částem podle
zákona božího. A tyto tři části mají být jediným tělem církve, spořádaně
230 v lásce směřující k dosažení blaženosti věčné vlasti.

A tyto tři části, kněžstvo, světští páni a obecný lid, leží za nynější doby
ve velké slabosti, neboť žádná z nich se nedrží v mezích svého stavu,
a hlavně kněžstvo ne. Proto vás žádáme, abyste obzvláštní pozornost věno-
vali několika následujícím bodům, v nichž bloudí biskupové, preláti a kněží.

*

235 Šestý bod je, že přijímají dary, aby se modlili za zemřelé, aby četli nebo
zpívali mše za mrtvé. To je naprosto nesprávné a kacířské před bohem
a všichni, kdo jim za to platí, dělají z kněží kupce v tom, že tito jim prodá-

vají svoje modlitby a zádušní mše; a proto již celá římská církev je otrávena a nakažena. Neboť kdyby se chtěli modlit za zemřelé nebo za ně číst nebo
240 zpívat mše, nikdo tím nemusí hřešit, ale neměli by za to sami brát sebemenší odměnu; neboť všichni, kdo přijímají dary, aby osvobodili duše z očiště, svrhují tím své vlastní duše do hlubin pekel, a ti, kdo jim dary dávají, zcela o ně přicházejí. Neboť takovými lstivými skutky oklamali a obrali papežové s celým svým kněžstvem krále, knížata a pány, měšťany i muže z lidu
245 o jejich dědictví, které otcové a předkové jejich dali kolejm, klášterům a kostelům za tím účelem, aby se povinně pamatovalo na jejich duše, aby se za ně modlili a čtli nebo zpívali za ně zádušní mše, aby byli vysvobozeni z očiště. A těmito statky se obohatili a nabyli moci papežové, biskupové, preláti, kanovníci a kláštery tak, že závodí s knížaty, pány a městy, a kdyby
250 je někdo chtěl kárat pro jejich výstřednosti, postavili by se mu mocně na odpor. A mezi jinými tajnými cestami, které ďábel vynalezl na dělání pokrytců a klamání laiků, je třeba si všimnout zvláště toho, že vysoko a dokonce jako lepší se cení modlitby jednoho kláštera než všechny časné statky celého světa. Takto byli pohnuti páni, kupci i sedláci k tomu, aby jim
255 dávali bohatství statků movitých i nemovitých; a tak pro svou ďábelskou vychytralost mají vždycky nadbytek statků. Avšak my neočekáváme, že jejich modlitby budou tak mocné, aby je bůh spíše vyslyšel než jiné lidi, leda by to chtěl učinit z lásky k jejich ruměným lícím a tučným rtům. A divíme se, že tak prodávají svoje modlitby, když nevědí, jakou vlastně
260 cenu ty jejich modlitby mají. Ani ten, kdo za těchto okolností kupuje ty jejich modlitby, neví sám, zda není klamán. Tudíž, kdo je takto prodává, je zjevný svatokupec čili prodavač duchovních věcí a je zatracen od Krista, pána našeho, jenž takové prodavače odsoudil. A také nikdo, jenž takto prodává svoje modlitby, neví, je-li bohu milý či nikoli. Jak tedy může prodávat tak draze, čeho sám nezná? Mimoto bůh třídí naše dobré skutky, jak
265 se mu líbí; jak je tedy můžeme prodávat? Vždyť se nikde nevyskytuje v Písmě svatém, že by uředníci páně nebo první křesťané byli tak pošetile prodávali své modlitby, jak to nyní činí svatokupci. A dokud mají svrchu řečené statky, jsou v jejich držení neprávem a jsou povinni je vrátit; rovněž
270 dokud jim statky nebudou odňaty, dotud nepřestanou kupčit se svatými věcmi ani vám nezačnou říkat pravou, nefalšovanou pravdu. Vedou si totiž jako psi, kteří dokud drží v hubě kost a hlodají, potud mlčí a nemohou štěkat; tak také dokud oni drží sladkou kořist rozkoše z bohatství, nebude nikdy dobře na světě. Tudíž by vykonali všichni králové, všechna knížata,
275 všichni páni a všechna říšská města veliký skutek milosrdenství, kdyby jim sebrali kost z jejich úst a neohlíželi se na to, budou-li tím podrážděni k hněvu, jako vrčí psi, když jim chce někdo vzít kost. A proto šlechtici, králové, knížata a říšská města i všichni ostatní, bohatí i chudí: probuďte se, jestliže jste dosud spali, otevřete oči, prohlédněte lest ďáblovu, jíž on sám

280 zaslepil církev římskou, a vezměte si od nich zpět to, co je vaše, a ne jejich.
A když budete chtít učinit dobrý skutek nebo zajistit památku na své duše,
tu číňte, jak praví moudrý Šalomoun v knize Sirach, kap. 29: „Uzavři
almužnu v srdci chudákově, a ona se bude za tebe modlit, abys byl zbaven
od všeho zlého;“ a konejte věrně šestero skutků milosrdenství, jež popisuje
285 evangelista Matouš v kap. 25.

*

Protož vy, milí a poctiví páni i měšťané! Slyšeli jsme, že má být konán
sněm ve vašem městě Basileji, a je toužebným přáním našeho srdce, aby se
kněží k němu sešli, aby se rozhodli uvažovat o tom, co by bylo nejužiteč-
nější a nejlepší pro svaté křesťanstvo, a aby duch svatý stanul v jejich
290 středu a způsobil, aby to byl vskutku svatý a dobrý sněm. Ale bojíme se,
aby se tam nesešli jen proto, aby mohli lépe zakrývat svůj ostych a svou
nespravedlnost pokrytectvím a aby mohli překážet božské spravedlnosti
a ji potlačit, když ji tolik nenávidí. A nevěřte, že se vaše město tím polepší
a že se posvětí, nýbrž hlídejte si bedlivě své manželky a dcery, aby nevzaly
295 úhony na své cti a čistotě, jako tomu, běda, bylo tak hojně v Kostnici.
Protož vy, milí a poctiví páni měšťané, bohatí i chudí! Kdybyste ve svrchu
psaných slovech tohoto listu našli něco, co by znělo poněkud tvrdě, tedy
jsme to učinili proto, abyste tím pečlivěji uvážili, posoudili a vzali si
k srdci, jak špatně a nerozumně je křesťanstvo* opatřeno nynějším kněž-
300 stvem. Také vám oznamujeme, že jsme už dříve poslali vám i celé obci,
bohatým i chudým, list, který jste měli přečíst veřejně všem. Ale vy jste to
neučinili, čehož jsme se od vás nenadáli. A jestliže byste také tento list
potlačili jako ten první, pak bychom nemohli o vás jinak smýšlet ani mluvit,
než že snad chcete spolu s nimi hrát šalebnou hru a že jim chcete pomáhat
305 k tomu, aby ukryli a schovali svou zlobu a nespravedlivost, kterou však je
přece nutno odhalit a odkrýt. A nakonec mohlo by i vám z toho vzejít zlo.
O jedno vás prosíme upřímně pro boha a jeho lásku, boha dobrotivého
a spravedlivého: abyste si počínali jako věřící a poctiví páni a abyste se
zajistili jak vůči bohu, tak vůči lidem a nedali se pohnout, kdyby někteří z va-
310 šich urozených anebo konšelů měli syny, bratry nebo strýce, kteří jsou ka-
novníky, kněžími nebo mnichy, a kdyby tito chtěli skrze ně zamezit a potla-
čit to, co však nelze se cti potlačit, protože pak by všichni moudří a rozumní
lidé musili proto o vás špatně mluvit. Prosíme vás nadto snažně pro lásku
boží, aby vás nemrzelo číst tento list pro jeho délku. Přáli bychom si také,
315 abyste dobře poznali a pochopili naši víru, kterou hlásají naši kněží, neboť
potom byste nás neprohlašovali za kacíře, jako nás vaši biskupové, preláti
a kazatelé bez naší viny za kacíře prohlašují. Chceme také, abyste věděli,
že o nás tvrdí mnoho hrubých a velkých lží, že prý zabíjíme každého, muže,
ženy i děti. Ale to není pravda, leda bychom konali takové skutky proti své

320 vůli, když se mužové moci stavějí proti nám a když k nám přicházejí s úmyslem, aby nás zničili. Pak se totiž bráníme, a kdo se přitom vydává v nebezpečí, má z toho škodu.

Přáli bychom si opravdu, aby již mezi námi a vámi přestala ona plenění a zabíjení a krve prolévání a aby byla utvrzena svatá a božská
325 jednota. Žádáme také a toužíme po tom upřímně, aby všichni, kdo budou opisovat tento list, nepřekrucovali a neměnili jeho slov, ani názvů knih, ani čísel kapitol. Některé výroky jsou tam uvedeny zkráceně, tak jak se uvádějí v knihách papežských. Kdo by jich čísti neuměl nebo jim nerozuměl, ať je vynechá a ať čte následující text německý.

330 Milost a pokoj pána našeho Ježíše Krista budiž s vámi nyní i v budoucnu a učiniž vás nezranitelnými na duchu a na těle, amen.

Dáno roku 1431 po narození pána našeho Ježíše Krista v prvním týdnu po sv. Martinu.

Tento list jest vám poslán z celé země České.

30 *hříchy proti přírodě*: sodomie, pohlavní zvrátenosti; *za groš nebo za denár*: za velký nebo za malý peníz (smysl věty: prodávání odpustků stírá v očích kupujících rozdíly mezi lehkými a těžkými hříchy a falešně je ujišťuje o beztrestnosti) – 40 *kdo pro to odpuštění zabíjejí lidi*: narážka na to, že papež udělil bohaté odpustky účastníkům křížové výpravy proti husitům 1431, která ztroskotala husitským vítězstvím u Domažlic – 58 *na kozlích nebo telecích kůžích*: odpustkové listy byly psány na pergameny vyráběném ze zvířecích kůží – 99 *Zorobábel*: potomek Davidova královského rodu, perským králem zplnomocněný vladař Judeje; starozákonní proroci ho považovali za vyvoleného „mesiášského“ krále – 282 *Šalomoun v knize Sirach*: Šalomounovi byla obvykle připisována biblická kniha Kazatel (Ecclesiastes), nikoli kniha Sirachova (Ecclesiasticus) – 326 *názvů knih*: tj. biblických – 328 *v knihách papežských*: ve spisech katolických teologů a polemiků – 332 *v prvním týdnu po sv. Martinu*: po 11. listopadu

VEŘEJNÉ NAPOMENUTÍ PROKOPA Z PLZNĚ

Výsledky jednání mezi husity a basilejským koncilem byly na počátku r. 1434 přijaty jen nejmírnější z husitských stran, Příbramovou, která se přiznala ke kompaktátům a k poslušnosti římské církvi. Pro ostatní husity však zůstalo jednání o smír otázkou otevřenou. Když se pak i po bitvě u Lipan vidělo, že Zikmundovi i koncilu bude třeba dále jednat s Čechy, a když prosincovým sjezdem tábořské strany na Táboře dokonce nastávalo i nebezpečí obnovy náboženské války, vystoupila konzervativní pražská strana hned na počátku r. 1435 letákem předního svého člena Prokopa z Plzně a v něm zdůraznila, že boj za víru je skončen sjednáním kompaktát „v pravých rozumiech“ a že husité jsou mravně i právně vázáni přijmout jednotu s církvi.

Pomněm také na svůj slib a úmluvu, kterou sme učinili na jednotu a pokoj se všim křesťanstvem skrze naše mistry a kněžíe s posly ot konciliu poslanými, kterou sme potvrdili ruky podávaním a jasným hlasitým slibo-

váním ote všech obcí, zeman i měst z Čech i z Moravy, a na to potvrzení
5 zpievali sme boha chválíce. Jinak kto nám potom bude věřiti aneb s námi
oč rokovati, nedržali-li bychom toho, což na rokování umluvíme a slíbíme?
A neobráťme se na ty, ješto nás ot toho slibu jednoty a pokoje roztrhují,
hyzdíe ty, kteříž své vieře a slibu chtíec dosti učiniti držíe tu jednotu
10 slíbenú a od toho slibu s nimi nechťie pro svú čest odstúpiti, nechťie se dáti
o svú vieru a čest zavésti, ani se na ty obraťme, ještof nás hrozíe podtržením
o ty pravdy, neb těmi rozličnými zámysly rádi by tu jednotu slíbenú a pokoj
rozrušili, bojíe se svého ponížení a svého vládařstvie umenšení. Však
toho podtržení o ty pravdy, ač by kto mienil, můžem se vystřieci výmlu-
vami a zápisy opatrnými, kteréž na nás podávají.

15 Protož lidem dobrého svědomie a bohobojným a nesvévolným zdá se,
že již nemáme příčiny, proč bychom se dále proti těm mocem posazovali
aneb války vedli na záhubu i lidí i statkuov a ovšem duší naše České země.
Poňavadž nám již mají ty pravdy svobodně v zemi jíti, o něž jsme dávno
stáli, zasadili i váleli, a již jsme je provedli i ohlásili na slyšení a za pravé
20 jsme je obdržali a získali a svobody jsme sobě v nich dosáhli, tak že nám
nižádná moc, ani světská, ani duchovnie, nemá nám v nich na věky překá-
žeti, a již jsme o to úmluvu a slib na zdržanie učinili, i nepoostává nám již
podobná příčina, proč bychom té jednoty a pokoje slíbených ot nás nedržali
a nedokonali, leč bychom zamysliťi sobě chtěli o tyto dva kusy ješto boje
25 a války vésti: První, abychom svobodní jako říše byli a pod nižádného pána
neslušeli. Anebo druhé, abychom ta sbožie, kteráž sme osáhli a podrobili
aneb obholdovali, abychom je sobě osobili a jich z rukú nevypúšťeli. Ale to
jistě máme věděti, že z toho najprvé dali bychom o sobě řeč po světě, že sme
o pravdy a o zákon boží se nezasadili a bojovali. A druhé, že již válku by-
30 chom vedli jedne o svú vuoli a své povýšení a pýchu, nechťiece pána nad
sebu mieti. Aneb třetíe, že bychom již chtěli váleti o sbožie cizie a o lakom-
stvie. A čtvrté, učinili bychom to proti našim předkóm a proti starému
a spravdivému vysazení naše země, kteráž jest vysazena pod mocí vyšší
panskú a kniežecí. A tak páté, chopili bychom se meče cizieho, nechťiece
35 pod pána slušeti, proti pánu Kristu a proti písmu svrchu psanému svatému.
A šesté, slibu svého bychom nedržali a té úmluvy, kteréž sme s posly
z konciliu učinili, nezachovali. A sedmé, předě vším světem v rozličných
klamiech shledáni bychom byli. A osmé, novú válku mezi sebou sami v zemi
bychom začali a sami bychom se spolu hubili a konečně zkazili, jeden na
40 druhého sáhaje a druh pod druhého slušeti nechťe. A deváté, všeho světa
bychom proti sobě popudili, jemuž bychom již neodolali, pro zlu svú při.
A desáté, všem neřádóm a bluduom i všem hřiechóm zjevným v zemi
bychom miesto dali, kdyby hlavy světské a duchovnie nebylo, ješto by ty
hřiechy a neřady kazily, aniž by kteří řádové a práva v zemi miesto měli.
45 Jedenácté, po všem světě budem rozneseni jako bludní a neústupní neb

kacieři. Dvanácté, nižádný ot nás z země nebude moci svobodně a bezpečně do jiných zemí nahlédnutí aneb hlavy vyskytnuti. Třinácté, všecky potřeby ot jiných zemí staveny budú se všemi cestami i silnicemi, a tak by země byla sůžena. Čtrnácté, že mluviece o zvelebenie našich pravd a artikuluov, i budem sami proti nim činiti a na úraz a na ohyzdu je po všem světě vydáme, kdyžto by pravili řkúce: Hledte, což jest z těch artikuluov zlého vyšlo! A patnácté, najhoršie, ktož by v těch válkách umřel bez pokánie a v těchto hříšiech a neřádiech, bez pochyby šel by na zatracenie věčné. A pakli by se ta nová válka opět božím přepuštěním za chvíli podařila, jehož o tom náděje ani čáky nenie, ale vždyť jí někdy konci jest býti, a prvé nežli všecko křesťanstvo převáláme, prvé všichni zahyneme. A zpomeňme, kde jsú a co mají zisku naši již zbití všichni největší rekové a válečníci.

A pak, podlé světa mluviece, prorozumějme již sobě, že již jako za získané máme proti všemu tak mluviec světu a že tak velikú čest máme před světem, ano nám to vše domuov a v ruku jde; oč jsme stáli a co jsú bojem nemohli proti nám mieti, již nám pokojně a z dobroty k naší vůli svolují. Protož, milá bratřie, i ku pánu bohu patříce i k tomu světu, pro nevýmluvné naše i naše země dobré i k tělu i k duši a pro výstrahu nenabyté škody a přemnoho zlého smilujme se sami nad sebú a nad chudinú v naší zemi a nezamietajme také cti a chvály i před bohem i před lidmi a to, co se nám rovného a spravedlivého k naší žádosti podává, nepohrzejme a nedajme sobě již v tom více plésti a zmatkuov činiti těm lidem duchovním neb světským, nesvatým, nedoučeným a nestálým, o nichž více zlého vieme než dobrého; ale pro moc, kterou jsú sobě vyzdvihli, musíme jim druhdy přehověti, jimžto povýšenie jich a cizie čest neb sbožie více se líbí nežli obecná jednota svatá a pokoj. Neboť takoví jiné na smrt nasazují, a jie se sami varují. Ať by na nás potom pán buoh nepřepustil, že bychom rádi rovnému, ano by nás snad minulo pro naši pýchu, a vyšším svým řádným mocem nechťeie poddáni býti podlé písma svatého, aby snad proto nás pán buoh více neponížil a neumenšil, nežli jest nás kdy pozdvihl, a pod ty aby nás nepoddal, nad které jest nás večas povýsil, a po veliké naší chvále a cti a sčestí, aby nás nepotkala tiem větčie hanba a nečest i nesčestie snad i zde i na onom světě. Jehož milý pán buoh rač ostřieci, amen.

1 *pomněm* pamatujme – 2 *ot konciliu* od koncilu (tj. basilejského) – 4 *zeman* zemanů, šlechticů – 6 *rokovati* jednati – 7 *roztrhují* odtrhují, odvádějí; narážka na Rokycanovy stoupence – 8 *hyzdíe* tupíce, hanějíce; *dsti učiniti* učiniti zadost, dostáti; *držie* dodržují, zachovávají – 10 *zavěsti* podvodně připraviti; *hrozie* *podtržením* straši obelstěním – 11 *zámysly* výmysly, záminkami – 13 *se vystřieci* vyvarovati se – 13-14 *výmluvami a zápisy opatrnými* uvážlivými výpověďmi a zápisy – 14 *na nás podávají* poskytují, nabízejí nám

16 *bychom se...* *posazovali* bychom se stavěli (na odpor) – 19 *jsme zasadili i váleli* zasadili jsme se a válčili; *jsme provedli* dokázali jsme – 19-20 *za pravé jsme je obdržali a získali* jako spravedlivé jsme je prosadili, byly nám přiznány jako spraved-

livé – 22 *na zdržanie* k dodržení, k zachování; *nepoostáva nám* nezůstává nám, není – 23 *podobná* vhodná, náležitá – 24 *bychom nedokonalí* nesplnili bychom; *kusy* články, požadavky – 25n. *První... druhé... třetí (atd.)* za první, za druhé, za třetí atd. – 26 *abychom neslušeli* abychom nepříslušeli, nepatřili, nebyli podrobeni; *sbožie* statky, majetek; *sme osáhli* zabrali jsme – 27 *sme obholdovali* přiměli jsme k dávkám, poplatkům; *abychom sobě osobili* abychom si přivlastnili, přisvojili – 28 *dali bychom o sobě řeč* způsobili bychom, že by se o nás šířila řeč, pověst – 29 *sme se nezasadili a bojovali* nezasadili jsme se a nebojovali jsme – 30 *jedne* jen – 31 *o lakomstvie* o zisk – 33 *proti vysazení* proti ustanovení, zřízení – 39 *bychom se zkazili* zničili bychom se – 40 *na druhého sáhaje* čině násilí, ubližuje druhému – 42 *neřádóm* zlořádům – 42-43 *hřiechóm zjevným...* *bychom miesto dali* připustili bychom veřejné hříchy – 44 *by kazily* rušily, zamezovaly by; *by miesto měli* trvaly, existovaly by – 47 *vyskytnúti* vystřičti; *potřeby* potřebné věci (dovážené) – 48 *staveny* zadrženy – 49 *artikuluov* článků – 50 *na úraz a na ohyzdu* na pohoršení a na potupu – 54 *přepuštěním* dopuštěním; *za chvíli* chvíli, nějaký čas – 56 *převáléme* válkou, bojem přemůžeme – 57 *zbití* pobití

58 *podlé světa* z hlediska světa, ciziny; *prorozumějme sobě* pochopme – 63 *nevýmluvné* nevýslovné; *nenabyté* nenahraditelné – 66 *rovného* přiměřeného, slušného, spravedlivého; *to...* *nepohrzejme* tím nepohrdejme – 69 *jsú sobě* *vyzdvihli* povýšili si – 69-70 *jim...* *přehovéli* strpěti jim, zachovati se k nim shovívavě – 71 *na smrt nasažuj* vydávají na smrt – 73 *rovnému* tomu, o čem je řeč, témuž – 76 *večas* (m. *vetčas*) v tento čas, nyní

POLITICKÉ LISTY

Listy politického rázu byly za husitství předním prostředkem diplomatických styků a zápasů. Plnily zpočátku do jisté míry i úlohu novin, které se později od politických listů odštěpily jako relativně samostatný útvar (o nich viz zde na s. 472). Protože politické listy byly významnější než zprávy ryze soukromého rázu, zachovaly se pochopitelně hojněji než dopisy soukromé, ale i tak jejich zachování je leckdy jen náhodné. To platí i pro rozsáhlou korespondenci Oldřicha z Rožmberka, věrného stoupence římské politiky a krále Zikmunda. Ta dnes udivuje svým neobyčejným bohatstvím, ale – přesto, že pan Oldřich ve svém postavení jakéhosi jihočeského krále jistě zaujal v soudobé korespondenci přední místo po kvantitativní stránce – dojem její hojnosti je třeba z veliké části přičíst tomu, že listy jiných vynikajících lidí z první třetiny 15. století neměly tak příznivé podmínky k zachování a byly ničeny.

(LIST KRÁLE ZIKMUNDA OLDŘICHOVI Z ROŽMBERKA)

Jihočeský velmož Oldřich z Rožmberka spolu s jinými českými katolickými šlechtici uzavřel v říjnu 1424 pod tlakem husitské moci proti vůli krále Zikmunda úmluvu s husitskými stranami. Zikmund přikazuje Oldřichovi ustoupit od úmluvy a útočí proti ní z politických a stavovských důvodů – poukazuje na to, že příslušníci vysoké šlechty se ponižují uzavíráním dohod s neurozenými „kacíři“.

Sigmund, z božie milosti rímský král, po vše časy rozmnožitel říše a uherský, český etc. král.

Urozený věrný milý! Vzali sme list Tvój s těmi přiepisy úmluv těch, kteréž jste učinili, a ty sme se pány vážili. Jehožto se i s nimi velmi divíme
5 i želéme, že ste se tak mladě druhé straně dali podtrhnúti a oklamati a v také věci dali se uvésti, ješto jsú proti vaší duši, cti i proti všemu křesťanství i proti nám.

A zvláště u prvním artikuli, jakož píšete, že tuto zemi Českú z nároku křivého chcete očistiti, a druhé, kudy by tato koruna česká bohďá nevinně
10 ohyžděná a narčená bezprávně od takových neřádných pověstí mohla očistěna býti: v tom rozuměj, že je z jich zlostí očiščujete a je nevinny vyznáváte, a sami se u vinu kladete, že ste proti nim křivě činili. Item že ste položili sněm v jich moc do Kúríma na středopostie a sami ste se udělali
15 súdci viery křesťanské, kterážto vám nepřileží, aniž moci ani práva máte, byste písmo svaté dělili, jsúce lajkové, než že stě to sobě k větčí potupě učinili. Item o klejt etc., že máte klejtovnie listy na rathúze v Praze položiti vám i hostem, kteříž by měli k tomu slyšení přijeti: ohlédajte, kteréké bezpečenstvie tu jmáte od takových lidí, když tam přijedete, aby se vám
20 i s těmi, ktož tam s vámi pojedú, něco horšieho nepřihodilo; a také kde ty mistry vezmete, aby tam s vámi jeli, neb jest nepodobná věc, aby kto tam jeti měl a rokovati o vieru křesťanskú v moci kacieřské. A divíme se tomu, že tak z vašich práv dáte se vyvésti, aby vás měštěné a chlapi súdili. Item zavazujete se, když by druhá strana k obraně proti cizozemcóm vojensky táhla, že na vašem sboží mají potřebu bráti, a kterýž by zámek neb posádka
25 v České zemi naše strany konečně v těch úmluvách nechtěl státi od ohlášení vašich úmluv ve čtyřech nedělách neb ty chtěl rušiti, takového k tomu máte pripraviti a přitisknúti etc. To se nynie dobře shledalo, neb vy tam spolu rokovjice s kacieři, oni na nás a na syna našeho, markrabí moravského, táhli a tiem se posílili, že na vás žádné péče neměli, nébrž i lidé vaši, jakož
30 rozumieme, na to s nimi táhli.

Tomu můžeš rozuměti, že ten zápis a ty úmluvy jsú u plně proti nám, proti všem našim služebníkóm, věrným křesťanóm a proti všemu křesťanství. Neb s kacieři mieníte je tisknúti a pomáhati kacieřóm; a jiných mnoho kusov neřádných, nepoctivých, nehodných a nekřesťanských proti viere,
35 proti řádu křesťanskému i také proti vašemu řádu a svobodám tu sme shledali, ješto se u plně k vaší záhubě i k nenabyté hanbě chýlé; ty sme pro dlúhost opustili a nemohli sme všech psáti. A jiného nemóžem znamenati, jestliže ty úmluvy dokonáte, že se všemu křesťanství ohyzdíte a věčně toho nenabude. Protož zdáf se nám, radíme i prikazujem, abyste z těch úmluv,
40 kterakž koli móžete, vynikli a jich nekonali pro žádnú věc. A lépe jest i poctivějie nepodobný slib zrušiti, nežli ty úmluvy, ješto jsú proti bohu i cti, dokonati.

Dán v Tatě den svatého Šimoniše a Judy, království našich uherského etc. v 38., římského v patnáctém a českého v pátém létě.

45

Nobili Ulricho de Rozemberg,
consiliario nostro fideli dilecto

Ad mandatum domini regis
Michael, prepositus Boleslaviensis

1 *rozmnožitel*: viz zde na s. 75 pozn. k ř. 3 – 3 s *těmi přiepisy* s těmi opisy, přepisy; *úmluv*: úmluvy ve Zdicích byly sjednány asi 1. října 1424 mezi pražany a tábory z jedné strany a stranou katolickou z druhé strany tak, aby se bez ohledu na krále Zikmunda konalo hádání mezi kněžími i mistry obou stran v polovině března 1425 v Kouřimi – 4 *ty sme se pány vážili* ty jsme spolu s pány hodnotili; *jehožto se... divíme i želáme* čemuž se divíme a čehož litujeme – 5 *mladě* nezrale, nemoudře, ukvapeně; *podtrhnúti* podvésti, obelstít

8 u *prvním artikuli* v prvním článku; z *nároku* z nařčení – 9 *druhé* za druhé; *kudy* jak – 10 *ohyžděná* pomluvená, zhanobená – 11 *z jich zlostí* z jejich nepravostí, špatností; *je nevinny vyznáváte* vyznáváte, že jsou nevinni (tj. husité) – 12 *sami se u vinu klade* sami na sebe svalujete vinu; *křivě* nespravedlivě; *item* (lat.) rovněž, dále – 13 *ste položili* určili, ustanovili jste; *v jich moc*: tj. do města, které ovládají; *na středopostie* naprostřed postní doby, tj. asi 15. března – 14 *nepřileží* nenáleží, nepřisluší – 15 *byste dělili* abyste posuzovali – 16 *o klejt* pokud jde o průvodní list; *klejtovně listy* průvodní záruční listy; *na rathúze* na radnici – 17 *ohlédajte* uvažte, posuďte; *bezpečensvie* bezpečnost – 20 *nepodobná* nenáležitá, neslušná, nevhodná – 22 *z vašich práv dáte se vpraviti* dáte se připraviti o svá práva; *chlapi* sedláci, neurození lidé, poddaní – 24 *na vašem sboží* na vašich statecích; *potřebu* věci potřebné k živobytí – 25 *státi* setrvati – 27 *připraviti a přitisknúti* přivésti a přinutiti – 28 *markrabí moravského*: Albrechta Rakouského, Zikmundova zetě – 29 *táhli*: bylo to tažení, na němž Žižka zemřel 11. října 1424 u Přibyslavi; *na vás žádné péče neměli* neohlíželi se na vás

31 u *plně* úplně, zcela, v plné míře – 33 *tisknúti* potlačovati, utiskovati – 33-34 *mnoho kusov neřádnych, nepoctivých, nehodných* mnoho článků proti řádu, cti, důstojnosti – 36 *ješto se... k nenabyté hanbě chýlé* které vedou k nenapravitelné hanbě – 37 *znamenati* pozorovati, zjišťovati – 38 *dokonáte* splníte; *se ohyždíte* zhanobíte se, zošklivíte se – 39-40 *věčně toho nenabude* už nikdy se to nenapraví, neodčiní – 40 *kterakž koli* jakkoli; *abyste vynikli* abyste se vymkli; *abyste jich nekonali pro žádnú věc* abyste je neplnili v žádném případě – 41 *poctivějie* čestnější; *nepodobný* nenáležitý, neslušný, nevhodný

43 *v Tatě*: Tata, hrad římského původu (Theodatum) poblíž Komárna v dnešním Maďarsku; *den svatého Šimoniše a Judy*: 28. října 1424 – 45n. *Ad mandatum...*: na rozkaz pana krále Michael, probošt boleslavský; *Nobili Ulricho...*: urozenému Oldřichovi z Rožmberka, rádci našemu věrnému milému

(LIST OLDŘICHA Z ROŽMBERKA KRÁLI ZIKMUNDOVI)

List z října 1425 ukazuje, jak vojenská síla i politická taktika husitů vnášela rozkol do řad jejich protivníků. Oldřich z Rožmberka si v dopise stěžuje Zikmundovi, že katolíci nepřátelé husitů jsou nejednotní a nenesou rovnoměrně tíhu boje.

Rožmberk obviňuje i krále z toho, že nedodrží své závazky, a dozrává, že se rožmberští vojáci museli uchýlit ke skrytému a záškodnickému boji proti husitské přesile.

Jakož mi Tvá milost píše, abych příměří neměl, račiz věděti, žeť jeho nemám aniž miením mieti; a žeť lidi v mém kraji shánějí, a já jim toho bráně velikú škodu pro to beru. Aniž ještě těch peněz, kteréž mi Tvá milost u Vratislavi odkázala, mám; pro kteréžto veliké škody beru, tak že již s těmi škodami sobě neviem konce. A také rač věděti, žeť na mně sjezdu žádají, chtěie ke mně, kdež bych jim kázal, přijeti. Protož mám-li či nic to učiniti, rač mi dáti věděti. A prosím Tvé milosti, aby na mě svú pomocí jakožto na služebníka svého ráčil zpomenúti, neb já nechtě Tvé milosti starati veliké škody beru, ufaje Tvé milosti jakožto pánu svému, že mně z té núzi již ráčíš pomoci; nebť mi jest od nepřátel velmi těžko. Také posielal sem niekoľiko listuov a poslové druzí sú zjímáni a druzí sú Tvé milosti došli, a Tvá milost mi neodpověděla, tak že já vždy toho rozkázanie od Tvé milosti očekávám, jinak nemieně než jako služebník Tvé milosti učiniti. Také rač věděti, žeť sú takměř najmocnější v Plzenště hradové příměří učinili, těch nejmenuje; Tvá milost se dobře toho uptá. Než lépe by bylo, máme-li váleti, abychom příměří nedělajíc společně váleli. Také vždy se bojím, by mě neosočili k Tvé milosti. Prosím, bylo-li by co toho, jakož sem i prvé často prosil, aby neráčil věřiti, neb jsem hotov, z čehož by mi vinu dali, vyvésti se a před Tvú milostí státi, a že bohdá jinak neučiním, než jako služebník Tvé milosti. Také žeť tak znamenitě jako prvé nepřátelóm pro jich velikú silu nemohu překážeti, tak mnoho jako prvé lidí nemaje, než což jediné kradí mohú okolo vojsky i také jinde, kázal sem překážeti. Byť je věšeli jako prvé zjevně, nesmieme, než podtají, kohož lapie, utopie aneb umořie.

1 *abych příměří neměl*: král psal Oldřichovi 12. října 1425, aby s tábory nedodržel příměří a aby je zadržel v tažení na pomoc Třebíči; tato odpověď je asi také ještě z října 1425 – 2 *v mém kraji*: tj. bechyňském; *shánějí* sbírají (tj. husité) – 5-6 *sjezdu žádají* žádají, abychom se sešli – 9 *starati* působiti starosti; *ufaje* doufaje, věře – 14 *v Plzenště* na Plzeňsku; *příměří učinili*: při míru vožickém 18. října 1425 uzavřelo s pražany i s tábory příměří 22 pánů a zemanů s 13 hrady, mezi nimi s Karlštejnem a s Křivoklátem – 15 *se dobře toho uptá* snadno se na to doptá, se to doví – 16 *váleli* válčili, bojovati – 17 *k Tvé milosti* před Tvou Milostí – 18-19 *z čehož by mi vinu dali* z čeho by mě obvinili – 19 *vyvésti se* ospravedlniti se – 20 *znamenitě* významně, značně – 22 *kradí* kradmo, potají, skrytě; *byť je věšeli* aby je věšeli – 23 *nesmieme* neodvažujeme se; *podtají* potají, tajně

(LATINSKÝ LIST PROKOPA HOLÉHO)

List Prokopa Holého z května 1434, adresovaný hejtmanu sirotčího vojska Prokopovi Malému (Prokúpkovi), byl po roztržce, k níž došlo mezi sirotky a tábory při návratu z výpravy do Uher, výzvou k společnému boji proti reakční síle panského

vojska a pražské strany. Násilným převratem v pražském Novém Městě, který provedla reakce nedlouho předtím, byla ohrožena sama podstata revolučního hnutí. List je výrazem bojového odhodlání radikálních husitů spíše podstoupit rozhodný boj než se smířit s kompromisy. Vojska sirotků a táborů se pak spojila u Sedlčan a odtud táhla k Lipanům.

Bratru Prokopu Malému, správci sirotčího vojska atd.

Pán náš všemohoucí, jenž po bouřích dává klid a po zármutku své opět utěšuje, budiž s Tebou, bratře v Kristu, mně nad jiné milý! Věz, že se z dopuštění božího falešní páni s Pražany staroměstskými obořili na milé naše bratry, měšťany novoměstské; některé zabili a město na nich dobyli, jak jsme viděli. Proto zdá se nám, abyste nechajíce všeho vyrazili od Plzně k Sedlčanům. Čapek totiž shromažďuje veliké vojsko a my z Tábora bohda podobně. Neboť lépe jest nám umřít nežli nepomstít nevinnou krev našich milých bratří, úkladně vylitou.

Buďte s bohem vědouce, že on své po trestu opět utěšuje.

Prokop Holý

4 *falešní páni s Pražany staroměstskými*: míněna panská jednota a konzervativní patriciát Starého Města; jde o dobytí Nového Města 6. května 1434 – 6 *od Plzně*: sirotčí polní vojsko za vedení Prokopa Malého leželo tehdy před Plzní – 7 *Čapek*: Jan Čapek ze Sán, sirotčí hejtman, sbíral vojsko ve východních Čechách

Poznámky ediční

Satiry a invektivy

Pašije šlapanických loupežníků

Lat. skladba *Passio raptorum de Šlapanic secundum Bartoš*, tortorem Brunensem je zapsána v rkpe pražské UK III E 27, fol. 61a-63a (dříve byla součástí konvolutu několika rukopisných textů s edicí *Valeria Maxima, Epitomata*, 1609, sign. 7 C 34). Odtud ji podle přepisu J. Golla vydal s paralelním českým překladem a s historickými poznámkami Fr. Šujan, *Sborník historický* 3, 1885, 245-252, 301-303 (s četnými nedostatky v edici i v překladu). – Podle rkpu přeložil Z. Tyl.

Viklefská mše

Lat. text mladší viklefské mše otiskl Fr. Palacký, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges II*, Praha 1873, s. 521-522. – Literatura: Z. Nejedlý, *Dějiny husit. zp.*, 2. vyd. III, Praha 1955, s. 369-374; tam i o rozdílu této mladší verze od starší verze z r. 1410; V. Novotný, *M. Jan Hus I/1*, Praha 1919, s. 112n. – Český překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Poslání městu Praze

Lat. text *Poslání městu Praze* otiskl z rkpu melckého K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung in Böhmen II*, Vídeň 1865, s. 311-319. – Literatura:

F. M. Bartoš, *Planctus super civitatem Pragensem* a jeho autor, ČČM 102, 1928, 67n.; J. Pekař, *Žižka a jeho doba I*, Praha 1927, s. 117n. a IV, Praha 1933, s. 199. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

57 koželuhy: cerdones] credones Höfler; sprostáky: banausos] banasos Höfler – 80 všech: omnium (Pláč 4,1) olim Höfler

Ondřej z Brodu: O vzniku husitství

Lat. traktát Brodův otiskl z mnichovského rkpu K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung II*, Vídeň 1865, s. 327-353. – Literatura: J. Pekař, *Žižka a jeho doba I*, Praha 1927, s. 32-36; Fr. Palacký, *Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Konst. Höfler*, Praha 1868, s. 128; J. Macek, *Tábor v husitském revolučním hnutí I*, Praha 1952, 367n. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Katolická invektiva proti Zikmundovi

Lat. text invektivy proti Zikmundovi *Sermo secreta editus de Sigismundo rege, secundum gestorum eius conditionem* otiskli K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung II*, Vídeň 1865, s. 416-420 a G. Leidinger, *Quellen und Erörterungen zur bayrischen und deutschen Geschichte, Neue Folge 1*, 1903, 379-384. – Literatura: F. von Bezold, *König Sigmund und die Reichskriege gegen die Husiten*, Mnichov 1872. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Invektiva proti husitům

Rkp lat. invektivy v APH (dř. Kap. Praž.) D 51, fol. 305a-310b. Vydal K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung I*, Vídeň 1856, s. 621-632. Odtud (s. 628n.) přeložena naše ukázka. – Literatura: J. Pekař, *Žižka a jeho doba II*, Praha 1935, s. 83-85. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Politické manifesty a listy

Provolání shromážděných na hoře Bzí

Rkp svolání je ve vídeňské NK č. 4937, fol. 209a/b. Vydal v transkripci Fr. Palacký, AČ 3, 1844, 205-206 (*Pal*) a podle této edice znovu J. Macek, *Ktož jsou boží bojovníci*, Praha 1951, s. 43-45. Palacký datuje svolání na 17. září 1419.

Pravopis rkpu je většinou diakritický.

12 zděláno *Pal*] *zdelano rkp* – 32 pokušení *Pal*] *pokořeň rkp*

Manifesty města Prahy

– (Manifest Pražanů z dubna 1420)

Rkp manifestu, který možno datovat na duben r. 1420, je zachován ve vídeňské NK č. 4557, fol. 205a/b. Vydal jej v transkripci Fr. Palacký, AČ 3, 1844, s. 212-213 (*Pal*) a podle této edice znovu J. Macek, *Ktož jsou boží bojovníci*, Praha 1951, s. 75-77. – Literatura: F. M. Bartoš, *Manifesty města Prahy z doby husitské*, *Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 7*, 1933, 254n.; R. Urbánek, *Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřince z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární*, *Věstník KČSN 1951*, č. 3, s. 25n.

Pravopis rkpu je většinou diakritický.

16 z zlořečené] [zlorečene *rkp*, ze zlořečené *Pal* – 26 povolal *Pal*] poywolal *rkp* – 38 A to činie *Pal*] a oto cinie *rkp* – 47-48 s obojí obcí velikú, obcí velikého Města *rkp*] s obojí obcí velikého města *Pal*

– (Latinský manifest do Benátek)

Lat. text se dochoval v rkpu Nár. muzea v Budapešti, cod. medii aeui 260, fol. 16b-18a. Vydal F. M. Bartoš, Manifesty města Prahy z doby husitské, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 7, 1933, s. 278-282. Odtud přeložena naše ukázka; je na s. 280-282. – Literatura: F. M. Bartoš, Z publicistiky husitského odboje, LF 55, 1928, 339; týž, Z politické literatury doby husitské, Sborník historický 5, 1957, s. 52n. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Žižkovy listy

– (Svazu plzeňskému)

List znám jen z neúplného zápisu Jana Jafeta ve spise Hlas strážného z l. 1600 až 1605, uloženého v SA v Brně G 10, č. 418, fol. 34a-35b. Poprvé otiskl F. M. Bartoš, ČČM 98, 1924, 12n. (*Bart*), znovu Fr. Svejkovský, Staročeské vojenské řády, Památky 14, Praha 1952, s. 11-12 (*Sv*), kde podrobně poučení o starších edicích. – List není datován; historikové jej kladou na počátek ledna (R. Urbánek, Jan Žižka, Praha 1924, s. 135 a V. Novotný, Katalog výstavy na paměť Jana Žižky z Trocnova, Praha 1924) nebo února (F. M. Bartoš v uv. edici) r. 1421; k podzimu r. 1420 jej klade J. Pekař, Žižka a jeho doba II, 1935, s. 272.

Pozdní opis listu již nemá znaky jazyka 15. stol.

5 vy *Bart*, *Sv*] wý *rkp* – 15 Elštrberkovi *Sv*] Elstrberkovi *Bart* – 24 chtěli byšte *rkp*, *Sv*] chtěli(-li) byšte *Bart*

– (Výzva do pole)

List otištěn ve Spise... o svatých a blahoslavených mučedlnících českých, mistru Janovi z Husince a mistru Jeronýmovi z Prahy z r. 1619 od kněze Havla Žalanského, starý tisk v Muz. 37 E 9 (Knihopis č. 7152 – Žižkova výzva na s. G VIII – *HŽ*). Opis listu spolu s Žižkovým vojenským řádem měl B. Balbín, UK Praha XVII A 5 (*Bn*). Žalanský ani Balbín neuvádějí rok napsání výzvy. Historikové H. Toman (Literární památky, duch a povaha Žižkova, Věstník KČSN 1893, č. 16, s. 12), R. Urbánek (Jan Žižka, Praha 1925, s. 218) a F. M. Bartoš (H. Toman-F. M. Bartoš, Žižkův duch, povaha a listy, Praha 1924, s. 70) ji datují k 11. září 1422, J. Pekař (Žižka a jeho doba IV, Praha 1933, s. 82) předpokládá datum 12. září 1421. – Vydal H. Toman, Věstník KČSN 1893, č. 16, s. 12-13 a Fr. Svejkovský, Staročeské vojenské řády, Památky 14, Praha 1952, s. 17-18.

Pozdní vydání Žalanského nezachovává znaky jazyka 15. stol.

5 když *HŽ*] kdož *Bn* – 14-15 pro mladost *HŽ*] pro *chybí u Bn* – 17 ale *HŽ*, *Bn*] ale i *Toman* – 18 váš *HŽ*] náš *Bn* – 20 bohu *HŽ*] v bohu *Bn*, v boha *Toman*

– (Svolání sjezdu do Německého Brodu)

List znám jen z opisů v oseckém rkpu Starých letopisů českých, uloženém v pražské UK MS Osek 95 (*O*) a v děčínském rkpe (Brazidinově) Starých letopisů, nyní UK

v Praze XIX A 50. Některé odchylky druhého opisu zaznamenal ve své edici H. Toman, Věstník KČSN 1893, č. 16, s. 17-18 (*Tom*); nové vydání u Fr. Svejkovského, Staročeské vojenské řády, Památky 14, Praha 1952, s. 21-22 (*Sv*).

Oba rkpy datují list rokem 1422 (srov. Toman o. c. 51). Podle výkladu historiků byl list napsán 1. dubna 1423 (srov. R. Urbánek, Jan Žižka, Praha 1925, s. 232 a J. Pekař, Žižka a jeho doba IV, Praha 1933, s. 124).

V oseckém rkpe list uveden slovy: Frater Žižka post victoriam circa Brodam Theothunicalem hanc exhortacionem scribit fratribus in boemico ydiomate, que sequitur et est talis (Bratr Žižka po vítězství u Německého Brodu píše v českém jazyce bratřím tuto výzvu, která následuje a je tato).

1 Jan Žižka, svatého kalicha slouha nestatečný *O, Sv* Jan Žižka z Kalicha, slúha nestatečný *Tom* – 4 žádných osob *Tom, Sv* žiadných osjok *O* – 8 vysvobožoval *O, Sv* osvobožoval *Tom* – 9 moc svou *O, Sv* moci svú *Tom*; a ukázal *O, Sv* *chybí u Tom* – 15 pro vysvobození *O, Sv* pro osvobození *Tom* – 16 abychom se sešli *O, Sv* abychom se sešli i sjeli *Tom* – 17 nyní v středu *O, Sv* v středu *Tom* – 22 se všemi věrnými *O, Sv* i s jeho se všemi věrnými *Tom*

Latinský husitský manifest z roku 1431

Lat. text manifestu z r. 1431 vydal Fr. Palacký, Monumenta conciliorum generallium saeculi XV, I, 1855, s. 153-170. Český překlad pořídil A. Kadlec, Jihočeský sborník hist. 3, 1930, 70-86, odkud jej přetiskl J. Macek, Ktož jsou boží bojovníci, Praha 1951, s. 211-239. – Literatura: J. Prokeš, Táborské manifesty z r. 1430 a 1431, ČMM 52, 1928, 1-38; J. Pekař, Žižka a jeho doba I, Praha 1927, s. 262; F. M. Bartoš, Táborský manifest z r. 1430, jeho texty a ohlas, ČČM 102, 1928, 73-77; týž, Husitství a cizina, Praha 1931, s. 217-232; týž, Manifesty města Prahy z doby husitské, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 7, Praha 1933, s. 270-274; R. Urbánek, Čs. vlastivěda 4, s. 209. – Kadlecův překlad zrevidoval a upravil Z. Tyl (text zkrácen, jak naznačeno, na místech s širokou argumentací).

Veřejné napomenutí Prokopa z Plzně

Prokopova výzva zapsána v rkpe SA v Třeboni A 16, fol. 198a-199b. Vydal Fr. Palacký, AČ 3, 1844, 437-441 (*Pal*). Naše ukázka je v rkpe na fol. 198b-199b, v edici Palackého na s. 439-441. – Palacký datuje napomenutí na prosinec r. 1435. – Literatura: J. Prokeš, M. Prokop z Plzně, Praha 1927, s. 79n.

2 se vším křestanstvem *Pal*] krzejtšjtwě *rkp* – 20 dosáhlj] totahli *rkp, Pal* – 26 sbožie] [bohzie *rkp*, zbožie *Pal* – 28 po světě *Pal*] pošwieti *rkp* (*papír porušen*) – 29 boží *Pal*] bohzij *rkp* (*pod. 54*) – 50 světě *Pal*] [wiete *rkp* – 64 nad chudinú *rkp*] nad chudými *Pal*

Politické listy

– (List krále Zikmunda Oldřichovi z Rožmberka)

Rkp v SA v Třeboni, fondy Třeboň 2, Hist. 259a. Z důležitých vydání: Fr. Palacký, AČ 1, 1840, 19-20 (*Pal*) a B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1, Praha 1929, s. 68-70 (*Ryn*).

13 položili *Pal, Ryn*] pozili *rkp* – 38 ohyzdíte *Pal, Ryn*] ohizzdyte *rkp* – 39 nenabude *rkp*] nenabudete *Pal, Ryn*

– (List Oldřicha z Rožmberka králi Zikmundovi)

Zápis listu z října 1425, uložený v SA v Třeboni, je nyní neznámý. Náš přepis se opírá o edici B. Rynešové, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1*, Praha 1929, s. 76 (*Ryn*) a přihlíží také k staršímu vydání Fr. Palackého v AČ 3, 1844, 7-8 (*Pal*).

22 mohú *Pal*] mohu *Ryn*

– (Latinský list Prokopa Holého)

Lat. znění listu otiskl naposledy R. Urbánek, *Lipany a konec polních vojsk*, Praha 1934, s. 261 (tam i údaje o rukopisném zachování a o starších otiscích). Český překlad pořízený Fr. Palackým, *Dějiny III/3*, Praha 1877, s. 147-148, převzal J. Macek, *Ktož jsú boží bojovníci*, Praha 1951, s. 314. Srov. též J. Macek, *Prokop Veliký*, Praha 1953, s. 186. – Palackého překlad upravil Zd. Tyl.

PRÓZA HISTORICKÁ A VOJENSKÁ

Politický zřetel pronikal i do prózy historické. Ta měla v naší literatuře již dlouhou tradici, ale nyní se měnilo její zaměření po té stránce, že stupňovala v dříve nevidané míře svůj vztah k přítomnosti. Tím se připínala k časové poezii a rozvíjela po svém tradici veršované kroniky tak řečeného Dalimila (srov. náš Výbor I, s. 152-180), která nabývala v husitské době nové aktuálnosti zejména pro své vlastenectví. Protože nově vznikající historická próza byla prolnta vášnivým vztahem ke skutečnosti a hodnotila události stranicky, dostávala agitační ráz. Tak se vlastně postupovala historická próza s literaturou politickou.

V důsledku tohoto zaktuálnění se historická próza obohacovala o nové druhy, jako noviny a relace, ale i tradiční útvar kroniky se měnil proti obdobným památkám z předcházejících staletí. Jako nový druh, blížící se namnoze próze historické, vytvářela se próza vojenská, představovaná vojenskými řády a různými výklady válečnické taktiky. Vyvolala ji v život nejen praktická potřeba, ale i zájem širší veřejnosti o husitská vítězství.

NOVINY

České noviny mají delší tradici, než připouští literárněhistorická konvence, pokládající za jejich začátek psané noviny z r. 1495 v jindřichohradeckém archivu. Zprávy o rozličných událostech byly odedávna obsaženy v dopisech adresovaných jedincům a už v této formě bývaly opisováním sdělovány i jiným osobám, takže do jisté míry nabývaly rázu novin. Vlastními novinami v dnešním slova smyslu se stávají takovéto zprávy odosobněním a osamostatněním od listů osobně adresovaných, i když ještě dlouho postrádaly pravidelnosti. Jejich literární formu určoval zřetel k veřejnosti. Psány byly nejprve latinsky, ale rychle se přizpůsobovaly praktickým zřetelům a počesťovaly se. Tento proces je dobře vidět právě v době husitské.

K vzniku prvních novin vedl rostoucí zájem o zprávy přesahující úzké hranice místní, zvláště když šlo o věci tak významné pro široké kruhy, jako byl na počátku 15. století kostnický koncil. Teprve v pozdější době se více uplatnily kromě zpráv o různých obecných pohromách (mor, hlad, povodně atd.) i zprávy o kuriozitách. Noviny se šířily původně v opisech, ale postupně se stávaly předmětem řemeslné produkce v rozličných písařských dílnách a nabyly povahy neobyčejně účinného propagačního prostředku. Jako všechny věci denní potřeby propadaly však osudu rychlého zániku; budoucnosti byly zachovány jen v řídkých případech a náhodně.

Jako příklad latinských novin otiskujeme *noviny z Kostnice* (o českých věcech), reakční zprávy *o počtnajctím radikálním hnutí* v blízkosti pozdějšího Tábora a *o bitvě u Lipan* (je to latinská relace, která nabyla povahy novin tím, že byla listem sdělována vzdáleným adresátům); jako příklad novin českých slouží noviny *o bitvě u Domažlic*, psané z hlediska českých vítězů.

NOVINY Z KOSTNICE

15. dne měsíce září 1415 přišly noviny, jak mnoho Turků bylo potřeeno a přemoženo.

18. dne téhož měsíce přišly noviny o králi uherském, jak z milosti boží protipapež Petr z Luny, meškající v Perpignanu, poslal velmi slavné poselstvo ke králi uherskému, jenž tehdy byl v Narbonne ve vzdálenosti půl dne cesty, s nabídkou, že je ochoten vzdát se papežství. Poněvadž však král aragonský těžce stonal na kaménky, nemohl proto přijít ke králi uherskému, ale přece se tam, třebaš nemocen, vypravil. Až k němu přijde, nepochybně dojde k odstoupení Petra z Luny, a tak boží milostí budete moci očekávat s radostí sjednocení církve. A pro takové noviny bylo na znamení radosti v Kostnici velmi vyzváněno jako v předvečer velikého svátku.

Rovněž téhož měsíce přišly noviny, že pan Čeněk ještě s pěti pány chce být s viklefovci, a pan král Václav se čtrnácti pány chce být proti nim; z toho, totiž z úmyslu pana krále, byla v Kostnici převeliká radost.

15 Též vězte, že již byl vypracován plán na zdárnou úpravu postavení papežova i stavu kardinálského a papežského dvora a že se již jedná o nápravě údů; byli určeni z každé provincie dva, kteří mají sbírat lístky se záznamy o všech nedostacích každé provincie, aby tak byly jednotlivé nedostatky napraveny, a co se má opravit, aby bylo opraveno.

20 Téhož roku se v Českém Brodě na den sv. Remigia sešli u pražského arcibiskupa Konráda zemští páni stojící proti husitům: pan Berka z Hohenštejna, pan Hlaváč, pan Koldic, pan Michalec, pan Jan Ralsko, pan Elsterberk, pan Vilém Zajíc a ještě velmi mnoho jiných, kteří se nechťi veřejně přihlásit k jiným pánům držícím se strany protivné.

25 Poslední novinky: že se vzdal papežství Benedikt XIII., jinak Petr z Luny. Též jiné novinky: že M. Jeroným najisto odvolal a odsoudil Jana Husa.

3 o králi uherském: o Zikmundovi – 4 Petr z Luny: protipapež Benedikt XIII.; v Perpignanu: hl. město hrabství Roussillon severovýchodně od Pyrenejí, nedaleko zálivu Golf du Lion – 5 v Narbonne: francouzské město severně od Perpignanu v Languedocu – 6 král aragonský: Ferdinand – 12 Čeněk: Čeněk z Vartemberka – 20 na den sv. Remigia: 1. října – 21 arcibiskupa Konráda: Konráda z Vechty – 21-23 pan Berka...: Hynek Berka z Dubé, Hynek Hlaváč z Dubé a z Lipého, Albrecht z Koldic, Jan z Michalovic, Jan Chudoba z Vartemberka na Ralsku, Jindřich z Elsterberka, Vilém Zajíc z Valdeka – 26 Jeroným: Jeroným Pražský (srov. zde s. 211)

NOVINY O KACÍŘSTVÍ NA KOZÍM HRÁDKU

Předně, že se na Kozím Hrádku, pod Hrádkem i v Ústí kázalo a káže, že svěcení jak ornátů, tak i posvátných předmětů církevních není k ničemu,

ale že kněz může sloužit mši na jakémkoli suknu nebo plátnu, ba i na sukni rozprostřené na zemi nebo na stole nebo na sudě; stejně tak může prý také lid přistupovat k přijímání. Beztoho biskupové, které oni kazatelé nazývají *kobylky a hřebenáři*, všecka ta svěcení, ať ornátů, nebo posvátných předmětů, ať oltářů, nebo kostelů, vynalezli pro lakotu. A říkají, že všecko to může dělat i prostý kněz, dokazující to všecko zásadou, že větší zahrnuje i menší: může-li prostý kněz proměňovat tělo Kristovo, že tím spíše může provádět tyhle věci. Vedle toho také podávají oltářní svátost lidu mimo mše, provádějící proměňování toliko tím, že říkají některé modlitby.

Rovněž, že křest a obřad mešní i všecko jiné může se konat mimo kostel. A tak slouží mše ve stodolách a křtí v rybnících a haltěřích. Říkají, že kamenný kostel, v němž oni zlí *kuběnáři* slouží, je peleš lotrovská a obrazy tamtéž, jak říkají, nejsou k ničemu. A na Veliký pátek řekli lidem, že se prý klaněli modle, dokazující a pravíce, že *kuběnáři* nebo *kuklici* vynechávají začátek i konec mše. A sami toho dne sloužili dvě úplné mše ve stodole blízko Kozího a dodali, hanlivě pravíce, že *dnes kuběnáři i kuklikové v lůtky a v špalky budou hráti*. Lid slyše to posmíval se způsobu chvalitebnému, ba rouhal se, odtahuje se od poslušnosti. Kázání se dala i od prostých laiků, a tíž kazatelé poslouchali zpovědi v městských domech. Potom též na potupu církvi pokřtili hošíka jakéhosi laika, řečeného Krampéře, mimo kostel v tekoucí vodě. A ten laik byl pro kacířské kázání zmrskán v městečku pána z Řečice, ale ještě i nyní trvá na tom, že je špatný každý kněz, jenž nedrží s Husem, a že takový kněz ani nemůže proměňovat. A tak po takových kázáních mnozí z laiků na potupu církvi uvádějí do kostela ženy po porodu a podobně činí i s nevěstami.

Rovněž říkají: Všichni kněží až dosud byli zloději, protože vám nedávali krev Ježíše Krista. Poučující lid říkají takto: Jestliže „*kuběnář*“ podává ti tělo Kristovo praví, zda věříš, že je tu tělo Kristovo, řekni: Věřím; praví-li dále, zda též věříš, že je tam krev Kristova, řekni: Nevěřím! A důvod toho? Protože Kristus podával pod obojí způsobou; kdyby Kristus nebyl znal rozdíl mezi tím dvojím, nebyl by podával pod obojí způsobou; tudíž atd.

Rovněž říkají, že je lépe hrát v kostky než ofěrovat špatným prelátům. A špatným nazývají každého, kdo nedrží s Husem; a kdo se zřekl „*pravdy*“ a kdo odvádí desátky, ten u nich hřeší smrtelně. A dodávají, že Hus udělal v církvi obecně více dobrého a způsobil více zázraků nežli sv. Petr nebo Pavel, protože ti je vykonali tělesně, Hus však duchovně.

A laici v době moru, nechtíce mít kněží v pohřebním průvodu, podle poučení, které od nich dostali, odepřeli mrtvým zvonění, ofěry i dary a sami odnášeli mrtvé, zpívající onu píseň: *My křesťané viery pravé, místo kříže nesouce hůl*. A když kladli těla do hrobu, blahořečili jim řkouce: *Já tě porúčím bohu Jezukristu papežovou mocí, neb tolik mohu jako arcibiskupové*

45 atd. A přidávají, že nežli ležet na hřbitově „kuběnářů“ nebo „kuklíků“, lépe je mrtvému ležet pod šibenicí, a nežli stát při jejich mších, že je lépe jít sto mil ke knězi dobrému. A důvod toho? Protože prý takoví „kuběnáři“ neproměňují. Proto onu hostii, kterou obětují, může prý kterýkoli laik vzít a vytrít si s ní zadek atd.

1 v Ústí: v Sezimově Ústí – 5 k přijímání: jde o přijímání svátosti oltární – 6 kobyly: slova tištěná kurzívou jsou psána česky v textu jinak latinském; přezdívka „kobyly“ patrně pro jejich žravost; hřebenaři: patrně proto, že očesávají věřící ovečky – 13 haltěřích (halteřonibus): ve vodních nádržích – 14 kuběnáři: kněží nedodržující celibát, děvkaři – 16 kuklíci (kuklikones): muži chodící v kukle, mniši; vynechávají začátek i konec mše: tj. zachovávají jen základ (tj. kánon) mše – 18 v lůtky a v špalky: hru s loutkami a špallíčky (narážka na kostelní obrazy a sochy) – 23 pána z Řečice: Jíra z Řečice, pozdější člen Žižkova bratrstva, jmenovaný ve Vojenském řádu (srov. zde na s. 503) – 25 proměňovat: tj. proměňovat při mši chléb a víno v Kristovo tělo a krev (podle učení Viklefova je proměňování kněze v těžkém hříchu neplatné) – 26 uvádějí do kostela ženy: bez obřadu zvaného „úvod“, kterým byla matka po skončeném šestinedělí očištěna a vpuštěna do kostela – 42 My křesťané...: jde patrně o píseň Nuž, křesťané viery pravé (srov. zde na s. 300)

NOVINY O BITVĚ U DOMAŽLIC

Když smy v úterý velmě ráno hotovi byli na ně táhli, tehdy oni nepriatelé to zvěděvše, ležiece pod Domažlicí, tak ráno hotovi byli v mnohé silné houfy šikovavše se; a ti houfové stáli sú, až sme se přiblížili k nim svým vojskem od nich snad míli. A tu jest pán buoh na ně poslal takový znamenitý strach, že sú byli vozy ráno přes les pustili; a jiných vozův těch sú húfi hájili od našeho vojska zdržujícíe. Ale kdy jsú naši z vojska po nich tiskli a vojsko naše všecko po nich k Rýzenberku přiblížovalo, toho zazřevše cestami mnohými s těmi houfy utiekali jsú, a naši vozy jich jim v lese i před lesem vzdrželi. A kdy sme s vojskem k lesóm přitáhli, tehdy opustivše se 10 témeř všecky vozy jich stavili, a celú noc témeř po lesiech i za lesem s nimi se stíhali. I nesmiem psáti, co jim jest pobráno vozův, ale za to mám, že více, než naše vojska mají; na nich kořisti předosti a houfnic přes sto, kromě jiných pušek. A z nich někteří po lesiech sú zmordováni a něco zjímaných.

15 Král nad králi, pán nad pány, jenž své zachovávaje brání, retuje i za ně bojuje i vítězí. Mužie, bratřie, sestry se všemi mladými, nám v témž králi a pánu milí! Často vám psáno jest o nepřátelech, zvláště kterak kardinál, moc papežova, kniežata i biskupi, říše svěcká s hrabiemi, s pány, rytieři, s městy i s jinými rozličnými jazyky a lidmi do země silně vtrhli byli 20 k utištění těch daruov i viery křesťanské, jimiž jest tato země od pána boha obdařena. To nám i vám bylo k mnohému zamúcení, neb ukrutností velikú nad starými i nad mladými počeli sú vésti, páliťi, hubiti a mordovati bez

25 milosti, uloživše sobě český jazyk vypleniti a vieru v nich potupiti a zhasiti. Ale pán buoh, kterýžto na své více nedopuštíe, čehož by nemohli sněsti, svých k němu volajících v nůzi jest hotový a věrný spomocník, jakžto nám jest hříšným zjevně okázal nad těmi nade všemi nepřátely, kdy smy věrni...

1 v úterý: 14. srpna 1431 (srov. ukázkou na s. 396); *velmě ráno hotoví* brzy ráno připraveni – 5 *sú pustili* odeslali – 6 *od našeho vojska zdržujícíe* před naším vojskem bránice, snažice se udržet; *jsú po nich tiskli* na ně dotírali – 7 *k Rýzenberku*: Rýzemberk, hrad poblíž Kdyně na Šumavě – 9 *vzdrželi* zadrželi; *opustivše se* vyrazivše, zaútočivše – 10 *sme stavili* zadrželi, zaskočili jsme; *sme s nimi se stíhali* za nimi jsme se honili, je jsme pronásledovali – 11 *nesmiem* neodvažuji se – 12 *předosti* přemnoho – 13 *pušek děl* – 13-14 *něco zjítmaných* část byla vzata do zajetí

15 *retuje* chrání, zachraňuje – 17 *kardinál*: Julián Cesarini, organizátor křížácké armády – 19 *s jazyky* s národy – 21 *k zamúcení* k zarmoucení – 22 *počeli sú věsti* začali provádět

PLZEŇŠTÍ DO BASILEJE O LIPANECH

Počestnému muži panu Mikuláši, kustodu řádu menších bratří, a Prokopu Voglovi, přátelům našim nejmilejším, rada i obec města Nové Plzně.

5 Službu svou předem vzkazujeme, přátelé naši nejmilejší! Dobré a příjemné noviny vám oznamujeme, a to, že všichni nepřátelé naši jsou potřeni a poraženi, jak to v listu podáváme, abyste to pověděli svatému koncilu i Jeho císařské Milosti.

10 Postup boje byl totiž takovýto: Když se z obou stran proti sobě položili táborem, vojska husitská z děl větších i menších náš tábor zle sužovala a ve zmatek uváděla. Avšak obecný lid křičel proti pánům, reptaje a říkáje: „Proč tu životy marně ztrácíme, proč jsme pobíjeni a čas zbytečně maříme? Pojďme na ně! Lépe je nám v boji zemřít než takto bídne hynout.“ Tu páni i hejtmani naší strany zdvihnuvše se zřídili i spořádali šiky a vyrazili do boje. A když nastávala hodina zápasu a šiky postupovaly proti sobě, my 15 jsme byli postaveni vzadu v části další. Tehdy se naše šiky, jak bylo nařízeno, obrátily předstírajíce útěk, takže jsme se my, kteří jsme byli vzadu, v části zadní, octli v čele, v části přední. Nepřátelé však vidouce to, že se dáváme na útěk, zatroubili na trouby a hrozně křičeli velikými hlasy: „Vstaňte, vstaňte a pronásledujme je, neboť, hle, utíkají!“ A tak všichni 20 odpůrci zdvihnuvše se vypadli ze svého tábora i vozů, jízdní i pěší, a nás stíhali. My však, kteří jsme byli v části zadní, pozorujíce, že se již vzdálili od svého tábora i vozů, zdvihli jsme se ve jménu páně, o jehož při šlo, udeřili jsme na ně odzadu a zabránili jim v návratu do jejich tábora i vozů. Ale jiní páni a šlechtici, povstavše se vším lidem v části přední, napadli je

25 soustředěným útokem jako jeden muž a tak odzadu i zpředu jsme je sha-
zovali jako snopy, pobíjejíce je, ačkoli se mnozí vzdávali a byli by se bývali
vzdali do zajetí. Nebylo tehdy času k zajímání, ale jen k zabíjení; i někteří
naši zajatci byli mocí z našich rukou vytrhováni a zabijeni. A tak tímto
30 způsobem jsme s pomocí boží všecky nepřátele potřeli až na malou hrstku
těch, kteří unikli. Za to vítězství buď bohu chvála i sláva! Všecky jejich
vozy, všecka děla, všecka válečná výzbroj i všecka obranná výstroj jim
byla odňata, neboť všecko tam zanechali.

Vězte též, že urození páni stojí v poli s mocí velikou a nezamýšlejí se
rozejít, dokud započaté dílo nedovedou ke konci. Jeho Milost císařská po-
35 slala k nám slavné poselstvo, totiž purkrabího pana Půtu a pana Arnošta
i jiných více, takže toto poselstvo způsobí mnoho dobrého.

Taktéž, abyste věděli, oznamujeme vám, že nám psal pan císař, aby
nás několik z rady i z obce přišlo k Jeho Jasnosti. Ale dvě příčiny nás
zdržely. Nejprve strach před nepřáteli, kteří nám vždy hrozili, že zvítězí-li,
40 najisto chtějí se k nám vrátit a docela nás zhubit. Naším úmyslem pak vždy
bylo raději chtít zemřít než jim být poddáni; teď však neustále vzdáváme
díky bohu, že nás osvobodil z jejich rukou. Druhá příčina nás brzdí, že
ačkoli jsme již vybrali, kdo mají jít k panu císaři, nedostává se nám přece
prostředků na výlohy a náklady, neboť nemůžeme mezi sebou sehnat tolik
45 peněz na jejich výpravu a žoldníci se většinou zdvihli proti nám, vymáha-
jíce žold od mnoha let zadrženy; a tak opět žádají o žold a odškodné a my
jsme v nouzi veliké. Tedy, nejmilejší přátelé, pracujte u Jeho Milosti císař-
ské a u svatého koncilu, aby nám udělil podporu, abychom se mohli
alespoň trochu zbavit břemen dluhů.

50 Dáno v Nové Plzni v úterý po svátku Božího těla léta 1434.

1-2 *Mikuláši ... a Prokopu Voglovi*: byli to městští zástupci na koncilu v Basileji;
kustodu řádu menších bratří: duchovnímu správci kláštera minoritů (františkánů) –
2-3 *Nové Plzně*: dnešní Plzeň – 7 *Jeho císařské Milosti*: Zikmundovi – 24 *v části přední*:
míněna původně přední část vojska, která se po předstíraném manévru octla vzadu
– 35 *purkrabího pana Půtu*: Půta z Častolovic; nebyl však purkrabím v Kladsku,
nýbrž od r. 1420 zástavním držitelem celého kladského kraje; *pana Arnošta*: Arnošta
z Vlašimě – 50 *v úterý po svátku Božího těla*: 1. června

RELACE

Jsou to zprávy, jejichž charakteristickým znakem je podrobná speciálnost,
vysvětlitelná tím, že jejich pisatelé byli přímými nebo aspoň blízkými svědky, ne-li
dokonce hlavními osobami při jednáních nebo událostech, o nichž vzápětí podávají
zprávu. Mají již ráz monografických historických spisků a je od nich plynulý pře-
chod ke kronikám. Protože bývaly skládány i se zřetelem k veřejnosti (aby byly
ohlášeny na veřejných shromážděních, např. na sněmech, nebo aby zachovaly

paměť na určité události pro budoucnost), mívají literární formu a výraznou tendenci. Tím se řadí k literatuře propagační, apologetické nebo agitační. Skládány bývaly latinsky i česky.

Jako příklad latinské relace otiskujeme anonymní konzervativní zprávu *o vzniku táborství* a o smrti Václava IV. Její autor byl nejspíše bývalý dvořan Václava IV., jak lze soudit podle jeho nenávisti k povýšencům (které podezřívá i z královy smrti) a ze znalosti králových zvyklostí z poslední doby jeho života. Při králově smrti sice nebyl, ale sotva byl tehdy mimo její místo, Nový hrad u Kunratic. – Jako příklad relace české přinášíme zprávu *o smrti kněze Jana z Želiva*. Tento znamenitý kus české historické prózy má autora v horlivém přívrženci Želivského, knězi Vilémovi, který byl v listopadu 1421 uveden proti vůli faráře Křišťana z Prachatic za kazatele k sv. Michalu na Starém Městě a po smrti Želivského podal ve schůzi obce na Staroměstské radnici žalobu na Jakoubka ze Stříbra a ostatní universitní mistry. Vypravování je po literární stránce zajímavé tím, že dovede prostými slovesnými prostředky a bez patosu vyvolat mohutný účinek.

O VZNIKU TÁBORSTVÍ

Je tedy třeba zaznamenat, že král český dal na podnět jakéhosi přípisu od římského krále a nějakého legáta vyobcovat z města Prahy nějakého Jana z Jesenice, kvůli němuž zejména trval tamtéž interdikt přes jeden rok, a také faráře, kteří byli vyhnáni, uvést zpět na jejich obročí.

5 A tak byly na neděli masopustní, 26. února 1419, obnoveny v pražském kostele a v jiných kostelích bohoslužby. To vidouce počali viklefovci uvažovat, jak by mohli toto opatření narušit, aby i jejich sekta nezhylnula špatným královým odvděčením. A kolem velikonoc se shromáždili na jedné hoře, vzdálené na půl míle nebo o málo více od hradu zvaného Bechyně,

10 a horu tu nazvali Tábořem; odtud byli potom sektáři ti nazýváni táboři. Konali svá shromáždění nejprve na této hoře, po osmi dnech na jiné hoře a po uplynutí desíti nebo čtrnácti dnů opět na jiné hoře a tak nepřetržitě i dále, a jejich počet se za jedno čtvrtletí tak rozmohl, že se to jejich zlořečené spolčování rozšířilo na padesát tisíc lidí, nečítajíc v to ženy a děti.

15 Ti shromáždivše se na den sv. Maří Magdalény na svrchuřečené hoře Tábor, učinili takové spiknutí, že spíše chtí s trpělivou myslí snést smrt, nežli by odpadli od své sekty, v níž pronášejíce mnoho ohavných slov, každý den podávali pod obojí způsobou chleba i vína; přitom tvrdí, že takovéto přijímání se má podávat jako nezbytné pro spasení nejen dospělým,

20 nýbrž i novorozeným dětem; některým kojencům podávali svátost oltářní takovým bezbožným a ohavným způsobem, že hostii svými prsty rozmělnovali v mléce mateřském. Učinivše toto spiknutí oznámili králi, jak byli dosud sváděni na scestí svatokrádežnými kněžími, kteří velikou, svátostnou večeři páně podávali obecnému lidu toliko pod způsobou chleba;

25 a než by od podávání pod obojí způsobou, jak se svrchu praví, ustoupili, že hotovi jsou všichni vydat se na smrt bez odporu nebo jakého-

koli reptání. Taková byla jejich slova, do větru pronesená a s větrem pomíjející! Ale běda, něco jiného se skrývalo v srdcích, co vysvitlo z jejich krvavých skutků, totiž vůle nikoli umřít, nýbrž raději zabíjet všechny, které
30 poznali jako odpůrce své sekty: byla to totiž pokrytecká povolnost a ochota k smrti, nikoli smrt snášet, nýbrž se zdivočelou ukrutností působit ji jiným.

A tak král uvažuje, že se tito sektáři táborského spiknutí rozmnožují nad počet, a boje se, aby se nespikli k jeho záhubě – byli by to bezpochyby
35 udělali a krále, kdyby byl déle přežil, zabili – i chtěje bránit počátkům, hledal již, třebaže se rozhodl pozdě, různé prostředky, jak by mohl rozplést to spiklenecké hadí klubko s hlavami sice oddělenými, ale s ocasy vespolek spletenými, a řečené sektáře vyhnat z končin jeho vládě poddaných. Hledal sice velmi horlivě, ale marně, protože zprvu, když mohl, nechtěl, a když
40 později chtěl, tu naprosto již neměl možnost to vykonat. Neboť málo ze svých rádců shledal věrnými, kteří by nebyli nakaženi viklefovským kacířstvím a nepřáli více společenství táborskému nežli cti královské a vyznání pravověrné víry. Spoléhaje pak na radu svých věrných rádců, byť i jen několika, a chtěje ohlávkou i uzdou spoutat čelisti těch, kdož se bezuzdnou
45 zvůli vzpírali proti ustanovením koncilu kostnického, nejprve na Novém Městě – a totéž zamýšlel učinit i na Starém a Menším Městě pražském – ustanovil nové konšely, muže počestné, spravedlivé i katolické, doufaje, že budou moci něčeho dobrého dosáhnout nápravou zvrácených lidí, ač se takoví, jak praví Šalomoun (Přísl. 1), obtížně napravují. A tito mužové
50 ujavše se konšelské správy pracovali bděle a vytrvale, jak by mohli nejprve přivést neučený lid k tomu, aby se více nepřikláněl ke svým učitelům a vůdcům, nebo správněji řečeno svůdcům, nýbrž spíše k poslušnosti krále i zákona prohlášeného na svatém koncilu kostnickém.

A protože si přitom počínali věrně, oznámili králi – aby jej varovali
55 – všechny tajnosti táborů, uzavřené na řečený svátek sv. Maří Magdalény na dotčené hoře Tábor, totiž o obležení krále, k němuž mělo dojít o nejbližší příštím svátku sv. Václava na Novém hradě blízko Prahy, neboť toho času král tam se svým dvorem stále pobýval. Měli totiž tito konšelé své vyzvědače na dotčené hoře, kteří připojivše se k táborům a tváříce se, jako by
60 byli společníky jejich sekty, vyzvídali, k čemu míří jejich úmysl. A z té příčiny, že krále zpravili, aby se měl na pozoru před příštím nebezpečím, a dále že ze škol u farních kostelů vyhnali bezbožné žáky, tam ještě dlicí, byli osmého dne po svátku sv. Maří Magdalény bez milosrdenství zabiti: purkmistr, tři konšelé, podrychtář s některými lidmi z obce a jejich přívrženci,
65 jejichž počet se zvětšil na třináct nebo čtrnáct význačných osob.

Pozoruje však král, že je takto jakoby spoután od kacířů, a uvědomuje

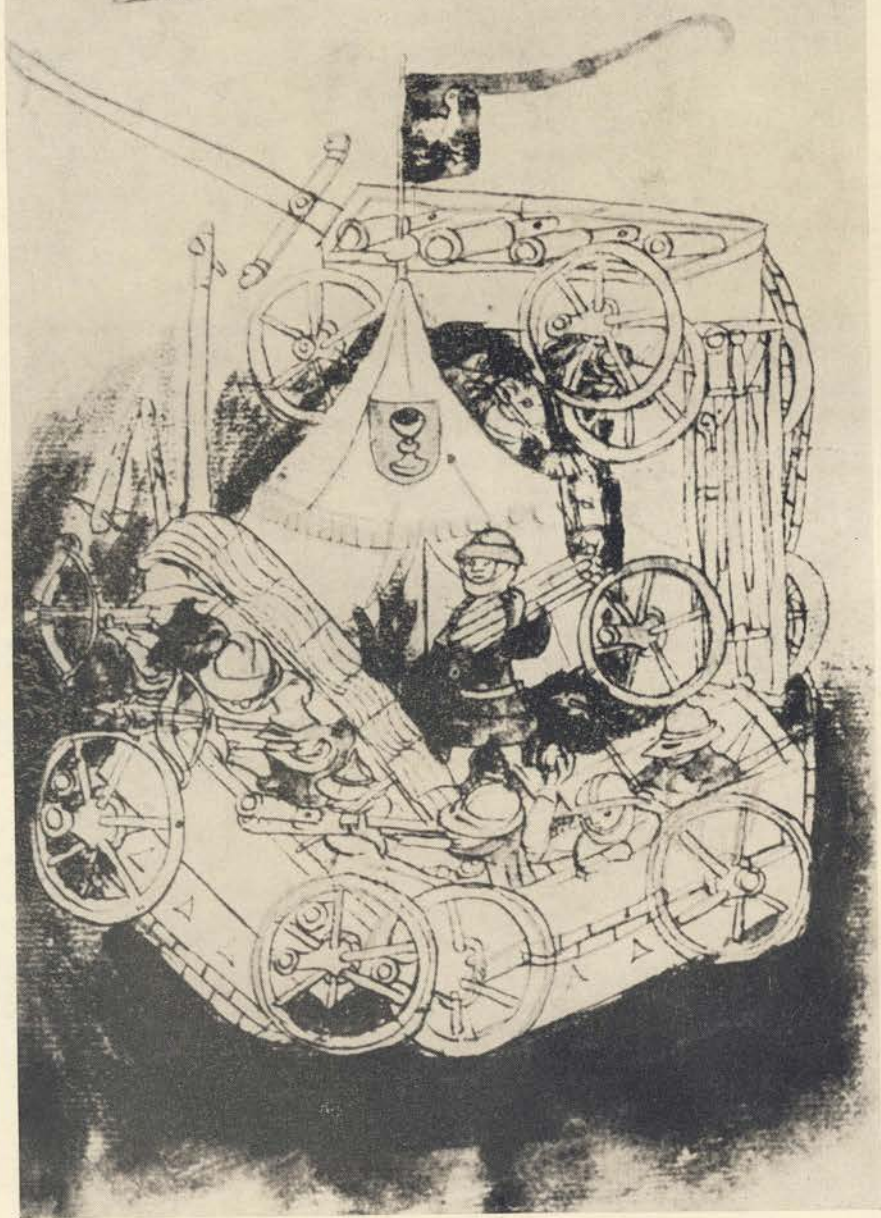
si, že mají velikou přízeň u jeho dvora a že sám je skoro opuštěn od těch všech svých, kteří jím byli ze smetiště a ze selského rodu pozdvíženi do výše a ustanoveni úředníky království i správci lidu, počal vzdychat a den ze dne se víc a více úzkostlivě děsil a nemohl být nikým utěšen až do svátku Nanebevzetí slavné panny, jenž byl v úterý. Toho dne poněkud okřáv vyzpovídal se ze svých hříchů, ale pro zvracení, jimž byl trápen, nemohl toho dne přijmout tělo páně. Předtím je však přijal téhož roku na Velký pátek, jak měl v obyčeji každého roku v ten den přijímat tělo páně jenom pod způsobou chleba, neboť až do smrti nikdy nechtěl přivolit k bludu o přijímání pod obojí způsobou, třebaš všichni jeho dvořané – jen s nečetnými výjimkami – přijímali pod obojí způsobou a krále samého, protože v tom byl proti nim, leckdy i veřejně nazývali starým kacířem. Ve středu hned potom před polednem nepocítil žádné jiné bolesti než v levé ruce, na niž si stále po devět neb deset dní stýskal. A odpoledne po obědě v devatenáctou hodinu denní, jak někteří pravili, byl raněn mrtvicí a kolem dvaadvacáté hodiny téhož dne zemřel na řečeném Novém hradě uprostřed svých milců, kteří stáli okolo něho. Někteří však k tomu dodávali, že byl král zardoušen od svých oblíbenců neboli milců, kteří ho kolem dokola obklíčili. To tvrdil Jan Bechyně, tehdy královský podkomoří, a říkal, že mu to bylo důvěrně sděleno od jednoho, jenž při tom byl. A jestliže byl takto, jak je silné podezření, sprovozen ze světa, pak se tím splnilo proroctví o jeho smrti, věštěné kdysi jeho císařskému otci boží paměti, že rukama svých milců, jimž nejvíce důvěřoval, má být zahuben a bídně odejít z tohoto světa.

3 *Jana z Jesenice*: mistra pražské university, vynikajícího husitského právníka, Husova advokáta; *interdikt*: zákaz konání bohoslužeb a jiných církevních úkonů, uvalovaný církevními úřady jako trestní sankce – 6 *viklefovci*: stoupenci Viklefova učení, husité – 8 *kolem velikonoc*: kolem 16. dubna 1419 – 10 *horu tu nazvali Táborem*: jde o tzv. první horu Tábor (nikoli totožnou s pozdějším Táborem), kterou někteří historikové ztotožňují s dnešním Holým neboli Březovým vrchem u Týna n. Vlt., jiní s vrchem Bukovákem (Burkovákem) u Nemějíce při staré silnici z Bechyně do Bernartic – 15 *na den sv. Maří Magdalény*: 22. července – 22 *králi*: Václavovi IV. – 45-47 *na Novém Městě*... *ustanovil nové konšely*: stalo se 6. července 1419 – 57 *na Novém hradě blízko Prahy*: Nový hrad (Hrádek) u Kunratic – 63 *osmého dne po svátku sv. Maří Magdalény*: v neděli 30. července 1419; *zabití*: jména všech zabitých představitelů Nového Města pražského nejsou známa – 71 *do svátku Nanebevzetí*...: do 15. srpna – 81 *v devatenáctou hodinu denní*: asi o druhé hodině odpoledne našeho času – 82 *kolem dvaadvacáté hodiny*: asi v pět hodin odpoledne – 88 *císařskému otci*: Karlu IV.

Auf gefesselt hier wolt mag sein in wolgerufen nugen also
wessien und vergraben und grof vorickul haben vor allem
genull

35. Husitská vozová hradba

O SMRTI KNĚZE JANA Z ŽELIVA

Tuto se čte o tom knězi Janovi, kazateli pražském etc.

Pro ukročení a stavení mnohých řečí, jenž bieše o smrti slavné paměti kněze Jana, kazatele obce pražské, já, jenž sem při tom byl na rathúze Starého Města pražského a jenž sem viděl a slyšel, kterak jsú se k němu měli lstivě a ochotně jeho pokrytí nepřítelé a kterak jest on jim zase upriemě odpovídal, nevěda o jich lstivém a jidášském o jeho krve vylití skonání, tiemto napsáním vyznávám všem, kterak se jest dálo, a jinak nic.

5 Najprvé, kterak v druhú neděli v postě po obědním kázání přišli dva konšelé, jeden novoměstský a druhý staroměstský, hledající kněze Jana, aby šel na rathúz staroměstský, že jeho páni o pilné věci potřebují; a nenalezše jeho doma šli přeč. Potom několik posluov přišlo, a vždy doma nebyl nalezen. Pak jako po dvě hodínú opět posel přišel; tu jest ho nalezl doma i řekl k němu: „Kněže Jene, pániť sú vzkázali, aby již dnes na rathúz nechodil, neb sú již páni doluov sešli; než v jitře po samém kázání rač přijítí!“ Tehda jda nazajtřie po kázání pojem mě s sebú i šel, a na cestě, než

10 sva došla k rathúzu, potkala sma dva konšely, ani poň jdú, aby pospiešil, že páni ho čakají. A když sme přišli, já chtěl před světnicí zuostati, a jeden z těch dvě konšeluov vece: „Kněže Jene, pojmi tohoto s sebú!“ A když sme vešli do světnice, všickni sú proti němu povstali a velmi ochotně jeho přivítali. A když sedl mezi nimi v lavicech, tehdy Petr Věžecký vece:

20 „Milý kněže Jene, radiž nám o výjezdu na pole, kam bude najlépe jeti, do Moravy-li, čili k bratřím táborským, jenž toho velmi žádají na nás, čili Krasíkuom retunk dáti?“ Tehdy kněz Jan vece: „Zdá mi se, abyšte obeslali bratří táborskú, ať se sberú s obcí klatovskú, sušickú, domažlickú, píseckú; a my obtečeme Hrádek, a tuť k nám věrní odsud potáhnú. A odtud pošlem jjezdné a lidu něco pěšieho, ať s táborskú obcí a s jinými Krasíkuov retují.“

25 A Věžecký Petr s purgmistrem, oba smějiece se vecešta: „Rovně jsi se, kněže Jene, s námi úmyslem srovnal.“ Tehdy purgmistr vece poslu: „Chutně jdi po hajtmána po pana Haška, ať ihned ráčí přijítí, neboť jest toho pilné potřebí!“ A jiné posly rozeslal po purgmistra a konšely Nového

30 Města, a tomu poslu, kterýž jest šel po pana Haška, vece: „Pověz pánu, žeť jest již kněz Jan přišel, ať pospieš!“ A po malé chvíli přijide hajtman a Věžecký Petr vece: „Pane hajtmáne, toť se jest kněz Jan rovně s námi úmyslem srovnal o pole.“ A po malé chvíli vece purgmistr staroměstský: „Již-li sú přišli ti všickni, po kteréž sme lístky rozeslali?“ A posel vece, že

35 již. A on jich kázal zavolati. A když přijidechu, vece jim purgmistr staroměstský: „A kde Jeroným Šrol a Jíra rukavičnik?“ Tu počne se hněvati a káza poslovi tu po ně jítí; i káza jim ven vystúpiti, až by i ta dva přišla. A když vystúpichu, vece purgmistr staroměstský: „Milý kněže Jene, tebeť

sú poslušni, pričini se k tomu, abychom je smieřili, než na pole vyje-
dem!“ Tehdy kněz Jan vyňav deřtičky i poče mluviti a řka: „Chcete-li
40 obec sjednati, toto máte zachovati: nebeřte domuov, vinic i jiných věci,
což jest komu veliká obec dala; a služebníkuv vzkúšených, pánu bohu
i obci věrných, tak hanebně nelučte od sebe, a zvláště Bzdinky i jiných,
45 neb nikoli nesjednáte, než k větším kyselostem zbůříte!“ A vzhlédl na Hařka,
vece jemu: „Pane Hařku, kdyby ty co dobrého tejto obci učinil a jí věrně
něčím poslužil, a oni tě potom nepoctivě od sebe jako nevěrného odstrčili,
bylo-liř by to libo?“ A on vece: „Né, jistě nebylo!“ A kněz Jan řekl: „Ne-
přeřteř jiným!“ Tehdy purgmistr staroměstský poče mluviti řka: „Nechmeř
50 toho, kněže Jene! Staněř se podlé rady tvé.“ A když to pověděř, kázal po-
zvoniti, a posel vkročil do světnice a purgmistr vece jemu: „Milý, již-li jsú
ti všickni s lístky?“ A on řekl: „Jeřtě nenie Jeronýma Šrole a Jíry rukavič-
níka.“ I káza poslu, aby jim kázal vřiti, kteříř sú přiřli.

A když přiřidechu, pan Hařek vstav jide ven. Vece k nim purgmistr
staroměstský: „Nuže, pro milý buoh, pusřteř všecy kyselosti z srdci,
55 abychme vás mohli smřiti, a zvláště kteří řste byli ondy zjmáni!“ Petřík
Rezek vece: „Páni, já proč sem ondy u vězení byl? Jeřtěř to pravim,
a dá-liř mi to pán buoh, chci na tom umřieti, řeř s těmi zrádnými pány
a s jinými protivníky nechci se zapisovati, dokavadř neuzřim, ani skutečně
60 plní zákon boří!“ I jedne tu řeč dokona, velmi po malé chvíli rychtář s biřicem
vskočiv do světnice zkřiče: „Stuojte, zjmáni řste!“ I poče biřické
pacholky palcátem bity, aby je chutně svláčili a vázali. I přistúpivře dva
zdviřechu kněže Jana; a on kynuv rukú i vece: „Ponechteř mne, jižř vám
dobře rozumiem!“ A když jej pustichu, řed ke dveřuom, jimiř vstupují do
světnice, v kteréřto obec bývá, i kleče u lavice sepnuv ruce, a tu dobrú
65 chvíli poklečev, vstav jide mezi ně do lavic i poče s nimi něco řeptati.
A purgmistr staroměstský vece: „Jiřř, kněže Jene, jinak býti nelze.“ Tehda
kněz Jan vece: „Pro buoh, rozmyslte se o to! Nicř by o mú smřt nebylo,
ale sámř neumru. Vizte, jeřtě co z toho přiřde! Jář bych byl dávno netbal,
coř by tu duři ze mne vypudilo, né jakěřř sem měl bydlo mezi vámi!“
70 A pověděř to i vece: „Prosímř vás, odpusřte mi k knězi řiti!“ I přiřed ke
mně za stuol ke dveřuom, pánu bohu se vinen dal přede mnú z hřiechuov
a to mi řekl: „Muoj bratře, jižř já odtudto nikoli nevyjdu, než mám za to,
řeř tobě nic neučiní. Milý bratře, pomuoř-liř pán buoh, pravíř tam kněři,
ař s obci, nebořátky chudými, až do té krve vyliti věrně pracují a zraditi se
75 nedadí!“ A o knihách učiniv rozkázani, dav mi ruku vece: „Nuř, milý
bratře, buoh tě řehnaj! A prosimř tebe tiem snařněji, popros pána boha za
mne!“ A řed ode mne sčiniv ruce i sklopiv hlavu, počal po světnici choditi.
A biřicové jiné v ty řasy vázachu. A Petřík Rezek uzřev, an kněz Jan tak
80 chodí, a vida, ani ho ani drži, ani svláčí, mně, by mu nic nechťeli učiniti,
i vece: „Milý kněže Jene, přimluv se, ař z toho něco horřieho nevynde!“

A on vece: „Toť se prímlúvám, milý bratře. Buď nám žel hriechuov! Zemrúce i puojdem spolu ku pánu bohu.“ A kynuv rukú i vece: „Mníš ty, bychť já odsud vyšel? Nevyndef již Jan odsud!“

85 I poče opět choditi, jako by co myslil po světnici chodě. A jiní bratří, kteří sú s ním stínáni, každý přišed ke mně pánu bohu se vinen dal z hriechuov. A tu sem jich tázal každého zvláště řka: „Milý bratře, jižť vám o životy jde! Jakož jsú se mnozi o vás domnievali, že byšte něco pochybovali o těle a o krvi pána Ježiše Krista?“ A oni mi odpovéděli řkúce: „Nic, milý bratře! A my dnes přijímali tělo a krev svého milého pána Ježiše Krista, a tím bohdá veselejí zemřem.“

90 A když je pripravichu k své vuoli, i řekli sú: „Podiž s nimi, kněže Jene!“ A on ihned neřekl slova i šel před nimi napřed z světnice; sepnuv ruce i řekl: „Otče nebeský, děkujit, žes mi dal od svých trpěti.“ Pak dále praví, ktož sú tu byli, kterak se pokorně měl a beze všeho strachu pod meč hlavy naklonil. A kat nám pravil, že klekl a sepnuv ruce; a kat jemu řekl: „Milý kněže Jene, dáš ruce, ať svieži, nebť bych nemohl tak nic učiniti.“ A tak svázav jemu ruce opak i sťal mu hlavu i jeho bratřím, a to léta od narození syna božieho 1422 v pondělí den svatých Strachoty a Crhy v hodinu...

100 Potom po malé chvíli zvěděvše to Novoměští, zvonili k šturmu u Matky božie Sněžné; a obce něco chudé sběhše se nemajíc k správě znamenitějšího než Vítka od Červených zvonuov, i běželi do Starého Města k rathúzu; a tu chvíli konšelé utekli z rathúzu někudy z zadu. A tu přiběhše našli Haška, z kurvy syna toho zrádného, an jezdí krotě lid a pravě, že knězi Janovi nic není. A obecní mnozi zvolali řkúce: „Nenie-liť jemu nic, kaž nám jeho ukázati!“ A vidúce, an plete, i zkríkli naň druzí: „Haha, zrádný nevěrný pane! I s jinými zlosyny zamordovali ste nám kazatele našeho milého!“ A on s svými obrátiv koně, nuž se pryč, a oni po něm. A zatiem zastavi žoldnéřuov něco s samostřiely a několiko set v Železné ulici. A když se obec 110 proti nim zbúři, ihned se rozpršiechu a utiekáchu druh druhu porázeje. A na rathúze ti, kterýmiž byl rathúz osazen, jali se také i k šturmu zvoniti. A obec přiběhše, jedni počechu vrata rathúzská sekati plechy odlupující a druzí vokny a střechami tam se dobývati, a dobyvše se tam i zjímali sú ty některé a jinými rathúz osadivše. A pak brzo některaký bratr našel 115 hlavu kněze Janovu i vyběhl s ní z rathúzu a vběhl s ní na hromadu hnojovú i jal se ji lidu ukazovati. A uzřevše lidé hlavu kněze Janovu v taký křik a v taký pláč a v taký hrmot a v takú žalost dali se, ježto já neviem, by který člověk uměl to právě vypraviti. Potom také dosáhl jí nějaký robenec i běžal s ní přeč přes ulice s některakú divnú chtivostí; a potkav jeho kněz 120 Jan, farář z Březnice, chtěl mu ji vzieti, a on s velkým pláčem a křikem nechtěl jí z ruky pustiti, až mu ji vždy vydřel, a vzem jí i chodil po ulicích. Tu opět ten pláč a lámaní rukú od žen a od dětí, takové řvání i od muž-

ského pohlaví dalo se jest, že sú mnozí velikým hořem omdlévali a bran
 z rukú púšťeli nevěduce, co sú. I pochodiv s tú hlavú kněze Janovú po
 125 ulicích, vida náramné od lidu starého i mladých dietek kvílení, nikdy
 k nim nemohl právě promluviti. Také sám velikým hořem pro jeho nevinné
 krve vylití, svého věrného bratra, jenž naň také byl velmi laskav, ledva
 k Matce boží Sněžné se vrátil. A zatiem lidé vzemše tělo kněze Janovo vlo-
 žili na máry a opět s nesmiernú žalostí a pláčem a s řváním přieliš s žalosti-
 130 vým nesli do kláštera, v kterémž on kázal. A tak pro ukrocení lidu a pro
 rozjití domuov musili sú tělo kněze Janovo v kaple zamknúti. Pak na-
 zajtří k večeru kněží jeho oblekše ve zlu albu a vloživše v koryto vynesli
 před boží tělo k velikému oltáři i zpievali „Tě boha chválíme, tě hospodina
 vyznáváme“ až do konce. A potom kněz Jakub, pomocník kněze Januov
 135 v kázání, vstúpiv na stolicí i mluvil k lidu řeč, kteráž stojí psána v Skut-
 ciech apoštolských o svatém Štěpánu. A když po jiné řeči počal toto pra-
 viti: „Pochovali sú Štěpána, muže bojícího se pána boha, a učinili sú kví-
 lení veliké nad ním,“ potom brzo vzemše tělo kněze Janovo i nesli k kaza-
 tedlnici k hrobu začavše „Veselýt nám den nastal“ až do konce. Tu se
 140 opět nevýmluvný křik stal a dav. A kněz jeden opět vzav hlavu kněze
 Janovu, vstúpiv na stolicí chtě jich něco potvrditi a napomenúti, aby
 pomněli a skutečně plnili, co sú dobrého z té hlavy slýchali, jakož ráno
 téhož dne kněz Jakub učinil, i vida ten kněz přielišný zámutek v lidu,
 nemohl k nim slova promluviti; neb tak veliké zarmúcení bylo v lidu, že
 145 některé jako napoly mrtvé vláčili z kostela a někteří sú se zbláznili a v lo-
 žích leželi nemocni jsúce. A s tiem jeho tělo pochovali pod stolicí, na
 kteréž mnoho pravdy boží lidu věrnému zvěstoval. Budiž pán buoh na
 věky pochválen, že Českú zemi takovým jest mučedlníkem oslavil! A dajž,
 milý bože, takové správce i takový lid, ať by v lásce a v pravdě zde bydlíce
 150 tobě se dostali! Amen.

1 pro ukrocení a stavení pro zkrocení a zastavení; jenž bieše co (jich) bylo – 2
 obce obecného lidu; na rathúze na radnici – 4 ochotně vlídně, úslužně; pokrytí pokry-
 tečtí – 5 upříemě přímo – 5-6 o jeho krve vylití skonání o spiknutí k jeho usmrcení,
 o ujednání, že bude stat – 6 a jinak nic a nic více – 7 v druhú neděli v postě: 8. března
 1422; po obědním kázání po poledním kázání – 9 páni radní; o pilné věci v naléhavé
 záležitosti; Jan Želivský byl totiž vedle pražských universitních mistrů Jakoubka
 ze Střibra, Jana Kardinála a Petra Engliše správcem pražského duchovenstva – 10
 přeč pryč – 11 jako po dvou hodinú (duál) asi po dvou hodinách – 13 po samém kázání
 hned po kázání – 14 pojem pojav, vzav – 15 než sva došla (duál) než jsme došli; po-
 tkala sma (duál) potkali jsme; poň pro něho – 18 všickni sú proti němu povstali všichni
 mu povstali vstříc – 19 Petr Věžecký: jeden z konšelů staroměstských – 21 do Mora-
 vy: Morava byla v té době v rukou Zikmundových – 22 Krasíkuom retunk dáti po-
 skytnouti pomoc obhájčům hradu Kraszkova (tj. Švamberka), obleženým od listopadu
 r. 1421 vojskem Plzeňských – 23 bratří tábořskú bratrstvo tábořské – 24 obtečeme
 oblehneme; Hrádek: Křivoklát, královský hrad, který byl stejně jako Karlštejn
 v rukou Zikmundových – 26 večešta (duál) pravili; rovně shodně – 28 chutně rychle;

po pana Haška: Hašek Ostrožský z Valdštejna, jeden ze tří moravských pánů, kteří se r. 1421 nepřipojili k Zikmundovi a odešli do Čech; Hašek byl jako mřný kališník 9. února 1422 zvolen nejvyšším hejtmanem pražských měst – 29 *pilné potřebi* naléhavě třeba – 31 *přijide* (aorist) přišel – 33 *o pole* ve válečných záměrech – 36 *Jeroným Šrol*: staroměstský měšťan, stoupenec Husův; r. 1420 se obohatil ze zabraných církevních statků; *Jíra rukavičnik*: novoměstský měšťan, přívrženec Želivského – 37 *káza* (aorist) rozkázal – 38 *vystúpichu* vystoupili, vyšli – 40 *deštičky* příruční psací tabulky (skládací) – 41 *obec sjednati* sjednotiti lid, zjednati pokoj mezi lidem – 42 *veliká obec*: shromáždění všech usedlých měšťanů, svolávané v mimořádných případech, kdy k rozhodování nestačila městská rada – 43 *nelučte od sebe* neodlučujte od sebe, nezbavujte se; *Bzdinky*: Jan Hvězda z Vícemilic, řečený Bzdinka, byl nejvyšší hejtman pražských měst, sesazený počátkem února 1422; jeho odstranění bylo úvodem k úkladné vraždě Jana Želivského, jehož byl oddaným stoupenecem – 44 *nikoli nesjednate* nikterak nedosáhnete upokojení, usmíření (lidu)

55 *kteří jste byli ondy zjímáni*: narážka na dočasné uvěznění některých stoupenců Želivského po rozbrojích, jimiž radikální pražané reagovali na sesazení Jana Hvězdy z Vícemilic z nejvyššího hejtmanství pražských měst; *Petřtk Rezek*: jeden z uvězněných měšťanů – 58 *nechci se zapisovati* nechci vstupovati ve spolek – 59 *I jedne... dokona* a sotva skončil – 60 *zkríče* (m. *vzkříče*) vzkřikl – 61 *aby svláčili* aby svlékali – 64 *v kteréžto obec bývá* kde se schází veliká rada – 68-69 *Jáť bych byl...*, *né jakéžť sem měl bydo mezi vámi* dávno bych byl nedbal smrti, ale jaký byl můj úděl mezi vámi; Želivský zde poukazuje na hořkosti, které musel snášet za svého působení mezi pražským lidem od svých mocných odpůrců – 70 *odpusťte mi* dovolte mi – 71 *pánu bohu se vinen dal* vyzpovídal se bohu – 72 *nikoli nevyjdu* jistě nevyjdu – 74-75 *zraditi se nedadí* nedají se odradit, odstrašit – 75 *o knihách učiniv rozkázání* udělav pořízení, co s knihami – 77 *ščiniv* sepjav – 78 *vázáchu* (imperf.) svazovali; *an jak* – 79 *ani ho ani drží* že ho ani nedrží – 83 *bychť* že bych

86 *sem jich tázal* tázal jsem se jich – 88 *o těle a o krvi pána Ježíše Krista*: tj. o Kristově tělesné přítomnosti v oltářní svátosti (v proměněném chlebu a víně) – 91 *připravichu k své vůli* připravili podle své vůle; *podíž pojd* – 96 *ať svieži* abych (je) mohl svázat – 97 *opak nazad* – 98 *den svatých Strachoty a Crhy*: Metoděje a Cyrila (tehdy 9. března)

100 *k šturmu na poplach*; *u Matky božie Sněžné*: kostel při karmelitánském klášteře na dnešním Jungmannově náměstí – 101-102 *nemajíc k správě znamenitějšího než Vítka od Červených zvonuov* nemajíc znamenitějšího vůdce než Vítka od Červených zvonů; byl to nejspíš podruh z domu s tímto znamením na Novoměstském rynku (dnešní Karlovo nám.) – 105 *obecní mnozí* mnozí z obce, z lidu – 106 *an plete* že mluví zmateně, že se v řeči zaplétá – 108 *nuž se pryč* a hned pryč (tj. spěšně se dal na útěk) – 110 *se rozpršiechu a utiekáchu* (imperf.) rozprchli se a utkali – 111 *ti, kterýmiž byl rathúz osazen*: městská stráž (na radnici) – 114 *bratr duchovní* – 118 *právě vypraviti* náležitě vylíčiti; *robenec* chlapec, výrostek – 119-120 *kněz Jan, farář z Březnice*: podle Starých letopisů nosil hlavu Želivského „kněz Gaudentius“; snad jde o jedinou osobu, kněze Jana, řečeného Gaudentius – 121 *vždy vydřel* přece vyrval; *vzem vzav* – 123 *bran zbraň* – 125-126 *nikdy k nim nemohl právě promluvití* ani jednou se nedostal k tomu, aby k nim vhodně promluvil – 127 *ledva* sotva, stěží – 130 *do kláštera*: do kláštera karmelitánů u Panny Marie Sněžné – 130-131 *pro ukrocení lidu a pro rozjítí domuov* aby se lid uklidnil a rozešel domů – 132 *ve zlu albu* v chatrnou albu, tj. v bílé splyvavé kněžské roucho, oblékané jako úkladník ke všem bohoslužbám (kněží jsou v něm rovněž pohřbíváni); *v koryto* do rakve vydlabané z kmene – 133 *před boží tělo* před svatostánek s monstrancí; *k velikému oltáři* k hlavnímu

oltáři; *Tě boha chváíme...*: děkovný hymnus (lat. Te deum laudamus) – 135 *na stolicí* na kazatelnu – 135-136 *v Skutcích apoštolských*: v kap. 6 a 7; cit. Skutk. 8,2 – 139 *Veselýf nám den nastal*: husitská duchovní píseň, zpracování lat. velikonočního hymnu *Salve, festa dies* – 140 *nevýmluvný* nevyslovitelný, nepopsatelný; *daw* tlačenice – 141 *potvrditi* utvrditi, posílit, povzbudit – 143 *zámutek* zármutek – 145 *vláčili* vláčeli, vlekli – 149 *správce* duchovní správce – 150 *ať by tobě se dostali* aby se dostali k tobě (do tvého království)

KRONIKY

Od relací byl plynulý přechod ke kronikám. Kronika se liší od relace v podstatě větší podrobností podávaných zpráv a větší rozsáhlosti; obyčejně také usiluje o pohled z vyšší perspektivy a klade si často cíle literární. V naší literatuře mělo kronikářství dlouhou tradici, sahající aspoň do začátku 12. století. Proti kronikám předchozí doby, zejména proti kronikám 14. století, zaměřuje se však kronikářství husitské doby na události nedávné, ba soudobé. Jejich autorům nešlo o podání obrazu celkového dějinného vývoje, ale omezovali se na krátký úsek nedávné minulosti, která vplývá do současnosti, stávajíc se jejím pozadím. Kroniky se skládaly latinsky i česky, ale ve srovnání se 14. stoletím se přesouvá i zde těžiště vývoje do tvorby české. Doba válečná položila husitskému kronikářství pevné základy; vlastní jeho rozvoj náleží až době poděbradské.

PETR Z MLADOŇOVIC PAŠIJE MISTRA JANA HUSI

Petr z Mladoňovic († 1451) přišel jako písař předního Husova průvodce pana Jana z Chlumu do Kostnice a tam poznal všechny podrobnosti Husova procesu. Z jeho prvních poznámek vznikl záhy úmysl podat podrobné vyličení pře milovaného mistra, a tak složil latinskou relaci, která se svou rozsáhlostí, úměrnou významu i délce procesu, řadí mezi kroniky. Spisovatel sám (autorství Petrovo v ní není výslovně uvedeno, ale netřeba o něm pochybovat) ji nazval „Historií“. Vznikala postupně a lze v ní rozlišit dvoji redakci; konečná redakce se však nezachovala, takže ji bylo třeba zrekonstruovat. Celkem má relace pět částí. Nejdůležitější je oddíl třetí a pátý, v nichž Petrovo vypravování dosahuje značně vysoké kronikářské úrovně.

Pátá část se záhy osamostatnila a užívalo se jí při bohoslužbě na Husův svátek jako evangelia (Husovy listy z Kostnice pak nahrazovaly epištolu), nejprve latinsky, brzy však česky. Překlad této části, pořízený též Petrem (asi již v letech 1417-1420) a vedle několika zkratk doplněný i některými dodatky, došel proto neobyčejného rozšíření v opisech i tiscích (z tisků nejstarší je doplněk k Pasionálu vydanému r. 1495) a stal se českým utrakvistům jakýmsi protějškem k biblickému vyprávění o Kristově smrti. Hodila se k tomu i jeho prostá forma, vyjadřující ryzí osobnost poctivého autora vyprávějícího s objektivní věrohodností. Ukázka líčí poslední cestu Husovu z kostnické biskupské katedrály, v níž byl odsouzen a zba-ven kněžství.

A prvé než sú rúhavú korunu a papierovú jemu na hlavu vstavili, medzi jinými rěčmi řekli sú jemu: „Porúčieme tvú duši ďablu.“ A on, spav rucě a zdvih oči vzhóru k nebi, řekl jest: „A já ji porúčiem najdobrotivějšiemu pánu Ježíši Kristovi.“ A tu korunu uzřěv vecě: „Pán mój, Ježíš
5 Kristus, pro mě biedného a nestatečného mnohem tvrdějši a těžši trnovú korunu nevinně na najohavnějši smrt ráčil jest nésti. A protož já biedný hřiešník tuto mnohem lehčějši, ačkoli rúhavú korunu chci mile a rád nésti na sobě pro jeho jméno a pravdu.“ A koruna ta bieše papierová a okrúhlá, vysoká bezmála na loket, a na ní třie hrozni ďablově biechu namalováni
10 a nápis viny jeho na ní vókol napsán: „Tento jest arcikacieř.“

Tehdy král Zigmund uherský německy řekl Ludvíkovi, Klemovu synu, jenž přěd ním v majestátu při tom odsúzení sedieše, jablko zlaté držě s křižem: „Jdi, vezma ho, dajž ho popravciem!“ A Klemóv syn, složiv s sebe to rúcho kniežěcie, v němžto jablko držě seděl, vzav mistra Jana
15 Husi dal jeho v rucě katóm a popravcóm a na smrt provodil jeho.

A když tak již korunován jsa z toho kostela na smrt veden bieše, přěd tiem kostelem tu hodinu na znamenie potupenie jeho některaké kníhy pálěchu. A on to uzřěv, jako sě tomu jich skutku ulyze. A tak jda na smrt napomínáše ty, jenž okolo něho jdiechu, aby nemněli, by on pro bludy,
20 ějimiž křivě a falešně narčen jest skrzě svědky, své úhlavné nepřátely, umieral, poněvadž vždy žádal jest lepšieho naučenie z písma, a to mu nebylo až do tohoto času ukázáno. A lidé takmeř všichni z toho města biechu v oděni, jeho na smrt provázějice.

A když přišel jest na to miesto, na němž měl jest umřieti, klekl na svá
25 kolena, rucě spen a oči své zhóru k nebi zdvih, žalmy zvláštie, Davida svatého proročstvie, řiekaje, nábožně sě modlěše, a zvláště žalm tento: „Smiluj sě nade mnú, bože, vedlé velikého milosrdenstvie tvého!“ řiekáše až do koncě, a také tento: „V tě sem, pane bože, ufal, nebudu na věky pohaně, v své spravedlnosti rač mě vysvoboditi!“ i ten verš: „V rucě tvoji, pane
30 bože, porúčiem duši mú!“ opětuje hlasitě a vesele, že sú jeho, tu stojiece, dobřě slyšěli.

A miesto, na němž jest umučen, bieše jakožto lúka mezi zahradami přědměstie konstanského, na levé rucě jdúce z města na tvrz řečenú Gotloben, na níž mistr Jan Hus přěd tiem vězěl jest. A když sě tak modlěše,
35 některi laikové tu stojiece vecěchu: „My nevieme, které neb kteraké věci jest prvé mluvil aneb učil, ale tuto vidíme a slyšime, že svatá slova mluvi a modlí sě.“ A jiní řekli sú: „Zajisté dobřě by bylo, aby měl zpovědníka.“ A kněz jeden, sedě tudiež na koni v zelené sukni črveným tafatem podšité, řekl jest: „Nemá slyšán býti, aniž mu má zpovědník dán býti, neb jest
40 kacieř.“ A věz, že mistr Jan, ještě v žalári jsa, některakému mnichu doktorovi zpoviedal sě jest a rozhřěsen, jehož zpovědníka jemu sbor ten byl dal, jakož sám v jednom listu, kterýžto mezi jinými byl jest z žalářě poslal, vyznává a piše svú rukú.

A když se tak modléše klečě, ta rúhavá koruna papierová s hlavy jeho
45 spadla jest. A on ji uzřev ulyze se. A někteří žoldnéři okolo stojiece řekli
sú: „Vstavte mu ji zase na hlavu, ať i s črty, svými pány, jimž jest zde
slúžil, upálen bude!“ Tehdy, vzstav zhóru s toho miesta z prikázanie po-
pravcov těch a katov, vysokým a rozomným hlasem, tak že ode všech
tudiež, jenž tu stáchu, dobře slyšán jest, takto se modléše: „Pane Jezu-
50 kriste, tuto ohavnú smrt a ukrutnú pro tvé svaté čtenie a pro kázanie
tvého slova svatého chci pokorně a mile trpěti. Odpustiž, prosím, všem
mým nepřátelóm!“ A inhed jeho vókol vodiechu a on napomínáše je a jich
všech prosieše, aby nemněli, by on které z těch bludov, kteříž sú jemu
falešně připsáni a skrzě falešné svědky naň vedeni, kázal, učil anebo držal.
55 I prosieše, aby ještě s svými žalárnými mohl mluvíti. A když tu přistúpichu,
jim děkováše a řka: „Děkuji vám, milí bratříe, ze všeho dobrého, neb
netoliko byli ste moji strážní, ale moji milí bratříe. A vězte to, žeť pevně
ufám svému milému spasiteli, pro jehož svatý zákon tuto smrt chci rád
trpěti mile, že dnes s ním kralovati budu!“

60 A tak s něho sukni jeho črnú svlekše, v košili jeho k některakému
tlustému prknu zvrтанému rukama opak přivázachu provazy dobře na
šesti miestech, kteréžto prkno s jednoho koncě obostřivše v tu lúku v zemi
sú vtekli. A když tváří k východu sluncě obráčen bieše, někteří z okolo sto-
jících řekli sú: „Obraťte ho tváří na západ sluncě, ale ne na východ, neb
65 jest kacieř!“ I stalo se tak. A za hrdlo bieše k tomu prknu přivázán někte-
rakým črným a sazivým řetězem, na němžto tu jeden chudý kotlík u ohně
věšal. A uzřev ten řetěz, řekl jest katóm: „Pán Ježíš Kristus, můj milý
vykupitel a spasitel, ukrutnějším a těžším řetězem pro mě vázán jest a já
biedný nestydím se pro jeho svaté jméno tiemto vázán býti.“

70 A pod nohy jeho dvě otěpi drev biechu podložili. Na nohách také
svých ještě botky své a jedno púto jmějieše. A tak okolo něho ze všech
strán těmi otiepkami slámu proměšujíce, k samému životu nakladechu až
do hrdla. A prvé než jeho zapálichu, přijel k němu maršálek říský Happe
z Popenheimu a s ním Klemov syn, mistra Jana napomínajíce, aby ještě
75 život svůj při zdraví zachoval a aby učenie a kázanie svá odvolal a jich se
odpřisáhl. A mistr Hus, vzhléd vzhóru k nebi, vysokým hlasem a rozomným
odpovědě: „Buoh mi svědek jest, že sem těch věcí, kteréžto mně falešně
skrzě křivé svědky připsány sú, nikdy neučil ani kázal, ale první úmysl
mého kázanie, učenie a psanie i jiných mých všech skutkov byl jest, abych
80 lidi toliko vyvedl z hřiechu. A na té pravdě, kteréž sem kázal, psal a učil
z zákona božieho a z výkladov svatých doktorov, dnes vesele chci umřieti.“

A to uslyševše ten jistý maršálek s Klemovým synem, tleskše rukama,
i jedechu od něho pryč. A katové jeho inhed zapálichu. Mistr hlasem veli-
kým zazpieva: „Kriste, synu boha živého, smiluj se nade mnú!“ A druhé
85 křičě: „Kriste, synu boha živého, smiluj se nade mnú!“ A třetie když

chtiše kričeti a zpievati, vietr sě tudiez zbudiv plamen jemu v tvář obráti. A tak umkl, sám v sobě modle sě, duši pustil. V tom mlčění hýbáše usty a hlavú, než duši pusti, jako by člověk, brzcě riekaje, tři páteř mohli řeci.

90 A když ty otiepy, opálivše sě, okolo něho opadechu a tělo ještě při tom prknu za hrdlo stáše přivěšeno za ten řetěz, tehdy tělo katové s tiem prknem v oheň převrátichu, a tepru drev na oheň mnohem více při-
kládajice počechu páliťi, obcházějice a kosti, aby spieše shořaly, kyji obijejice. A hlavu nalezše, kyjem rozrazichu. A když srdce mezi třěvy nalezechu, kyj
95 obostrívše, to zvláště naň vstrčichu, a pálece na tom rožnu dřevem obí-
jichu. A zatiem kat tu rúcho jeho držieše; a Klemov syn, zvěděv, že jest tu sukně mistrova Husova, káza mu ji se všim, co tu jmějieše, i s pásem
v oheň uvrci řka: „Čechovět by to za svátost ctili.“ A katovi slíbi to zapla-
titi. A tak všecko na popel spálivše na káry sú vsypali a v Rýn, jenž tudiez
blízko teče, uvrhli sú, jeho památku věčně, což jest na nich bylo, od věr-
100 ných shladiti chtiece.

Protož, ač koli sem řeči sprostnú běh a polozenie o smrti slavného ka-
zatele a mistra Jana Husi, mého milého mistra, položil, prosím, aby věrní
křesťané, tiemto některakú památku jeho majice, jenž mnoho dobrého od
něho slyšali, jeho stálosti vděčni jsúce, v tom jeho následovali a za mě
105 biedného pána boha prosiece, ač sem co tuto opustil, aby mi odpustili.
Neb plně za to mám, že sem – dá-li buoh – tuto z úmysla nic krivého anebo
scěstného nepoložil komu ku potupě nebo ku pochlebenství, za něžto bych
měl sě konečně stydětí před tváří jeho, jenž všelikakú lež i pravdu ohlási
konečně, súdě živé i mrtvé. Amen.

1 *prvé než dříve než; rúhavú* potupnou – 5 *nestatečného* nehodného – 9 *na loket:*
český loket = 59,4 cm – 10 *vókol* kolem dokola

11 *Ludvikovi, Klemovu synu:* míněn rýnský falckrabě Ludvík, syn falckého kur-
firťa Ruprechta, řečeného Klem (Clemens), zvoleného r. 1410 římským králem proti
Václavu IV. – 12 *v majestátu* s odznaky své říšské hodnosti; *sedieše* (imperf.) seděl –
13 *popravciem* soudcům, vykonavatelům spravedlností – 15 *provodil* provázel, do-
provázel

16 *z toho kostela:* z biskupské katedrály v Kostnici, kde zasedalo valné shromáždění
koncilu – 18 *pálěchu* pálili; *jako sě tomu jich skutku ulyze* jako by se tomu jejich
počinání usmál – 19 *napomínáše* napomínal; *jdiechu* šli; *aby nemněli* aby se nedomní-
vali – 23 *v oděni* ve zbroji

25 *spen* sepjav; *žalmy zvláštie* zvláštní žalmy (Ž. 50,3; 30,2; 30,6) – 27 *vedle*
podle – 28 *sem ufal* doufal jsem

32 *bieše jakožto lúka* byla jakási louka – 33 *konstanského kostnického; Gotloben:*
Gottlieben, tvrz kostnického biskupa, druhé z Husových vězení – 34 *vězěl jest* byl
vězněn – 35 *vecěchu* (aorist) pravili – 38 *kněz jeden:* pravděpodobně Ulrich Schorand
(podle současné něm. kroniky Richentalovy); *tudiez* na témž místě; *červeným tafatem*
červeným taftem – 40 *některakému nějakému, jakémusi* – 42 *v jednom listu:* míněn
latinský list ze žaláře přátelům v Kostnici ze dne 22. června 1415

48 *rozomným* srozumitelným – 50 *pro čtenie* pro evangelium – 52 *inhd jeho*
vókol vodiechu ihned ho začali vodit kolem dokola – 53 *by on že by on* – 54 *naň ve-*

deni proti němu uváděny, na něho sváděny – 55 s *svými žaláři* se svými žaláři mi strážci, dozorcí – 56 *ze všeho dobrého* za vše dobré – 57 *netoliko byli ste moji strážní, ale moji milí bratři*: Hus si svým vystupováním a chováním v žaláři získal několik svých strážců, a ti se stali jeho oddanými žáky; napsal pro ně také několik drobných traktátů na památku

60 *sukni jeho črnú* kněžskou kleriku – 61 *zvrtanému* provrtanému; *rukama opak přivázachu* přivázali s rukama nazad – 62 *obostřivše* zaostřivše, *zašpičativše* – 63 *sú vtekli* vetkli, *zarazili* – 66 *črným a sazivým* černým a sazemi pokrytým (začouzeným); *jeden chudý* jakýsi chudý člověk – 67 *věšal* věšel, *zavěšoval*

70 *otěpi drev* otýpky dříví – 72 *k samému životu nakladechu* těsně k tělu nakladli – 73-74 *Happe z Popenheimu*: Hoppe z Pappenheimu – 81 *svatých doktorův* církevních učitelů, tzv. Otců

83 *jedechu jeli* – 84 *zazpieva* začal zpívat, *zanotoval* – 84n. *druhé... třetí* po druhé, po třetí – 86 *tudiež* v té chvíli – 87 *hýbáše* hýbal, *pohyboval* – 88 *pusti* pustil, *vypustil*; *brzcě* rychle, *spěšně*; *páteřě* otčenáše

89 *opadechu* opadly, *sesunuly se* – 92 *obtjejíce* rozbíjejíce – 93 *rozrazichu* rozrazili, *rozbili*; *mezi třěvy* mezi vnitřnostmi – 94 *vstrěichu* vstřčili, *nastrčili* – 96 *káza* rozkázal; *jmějíeše* měl – 97 *v oheň* *uvrci* hodit do ohně; *za svátost* jako svátost

101 *sprotnú* prostou – 101-102 *sem... běh a polozenie o smrti... položil* příběh o smrti jsem sepsal, *zaznamenal* – 105 *ač sem co tuto opustil* jestliže jsem zde něco vynechal – 106 *z úmysla* úmyslně – 107 *scěstného* odchýlného od pravdy – 108 *ko-nečně* do konce, *věčně*

PETR Z MLADOŇOVIC

PAŠIJE O MISTRU JERONÝMOVI PRAŽSKÉM

Také úcta k Jeronýmovi Pražskému dala podnět k napsání zvláštního spisku líčícího jeho proces i smrt, třebaže ve značně menším rozsahu než Mladoňovicova relace o Husovi. Latinská zpráva o Jeronýmovi, nazvaná „Narratio“ (Vypravování), ukazuje opět k autorství Petrovu a je nepochybně soudobá s Pašijí Husovou. Pravděpodobné je i Petrovo autorství českého zpracování, jehož vznik souvisel s potřebami bohoslužebnými. Jak dosvědčují tisky, rozšíření české Jeronýmovy Pašije (třebaže se zachoval jediný opis jejího českého textu) bylo hojnější než u textu latinského, i když zůstalo daleko za Pašijí Husovou.

Tuto se vypisuje o mistru Jeronýmovi svaté paměti

Tehdy léta téhož v sobotu před Božím vstúpením mistr Jeroným vyveden do velikého kostela k slyšení obecnému, kdežto sto a sedm artikuluov proti němu od nepřátel vypraveno, a že jest skrze svědky přemožen v nich a odsúzen. Ale poněvadž žádal slyšení zjevného, že mu jest dopuštěno. 5 Tehdy mistr Jeroným s dobrou myslí a velmi vtipně, dosti toho, by nikdy nebyl u vězení, k některým artikuluom až do poledne odpovídal, k těm toliko artikuluom proti sobě smyšleným, že jimi vinen nenie, vypravuje, svědky všechny zamietaje a pravě, že zlostně a lstivě jakožto nepřítel proti němu svědčili a vedli.

10 Těž potom i v úterý mluvil k jiným ostatním artikuluom ze všech se

vyměřuje, křivdu připsav svým žalobníkuom, každému z nich, když proti němu svědčili, odpovídaje mierně, tak že některé k hanbě, jiné k mlčení dopravil svými odpovědmi. Nébrž, když od jednoho prošen byl, co by držel o svátosti oltářní, odpověděl takto: „Před posvěcením jest chléb a víno, po posvěcení jest pravé tělo Kristovo a krev jeho svatá,“ přidav k tomu i více, co slušie podlé pravé viery.

Tehdy vstav jiný vece: „Jeronýme, však o tobě pověst příliš veliká jest, že by ty také držel býti chléb na oltáři.“ Odpověděl jemu: „Držím, že jest chléb toliko u pekaře, ale ne v svátosti oltářní.“ Proti tomu mnich jeden ve všem bielém velmi zpurně povědě takto: „Proč toho příš? Však jest to věc zjevná.“ Okřikl jej: „Pomlč ty, mniše pokrytče!“ Ten když umlkl, hned jiný velikým křikem voláše a rka: „Přisahám pod svým svědomím, čehož zapieráš, že jest tak!“ I tomu odpověděl toto: „Tak přísahati na své svědomie jest cesta najsnadnějšie k oklamání.“ – A když na něm ani v tom, ani v jiném nic nemohli obdržeti ani jmieti, ješto by bylo hodno viny, neb mierně všem odpovídaje, přivedl je k mlčení. Tehdá potom, doprosiv se pokojného slyšenie, o rozličném umění i psaní mudrcuov i písma zákona božieho i doktoruov – a to velmi hluboce a misterně, že se měli čemu podiviti všickni – mluvil před nimi až přes poledne, přivodě k tomu zejména rozličné mudrce, proroky, apoštoly i mučedlníky, kterak oni pro pravdu nevinně jsú haněni, potupováni, za buřiče počteni, za rúhače boha položeni, a protož na smrt jsú odsuzováni a rozličně zmordováni. A zajisté, jest-li to nepravost, když od cizích neb domácích lidu obecnému se to děje, většief jest, když kněz od kněze trpí, a největšie nepravost, když od sboru kněžského z nenávisti a zlobivosti kněz na smrt vydán bývá. V tom ve všem mistr Jeroným velmi stále mluvil a zmužile, tak že nic nehodného nepromluvil, což by neslušelo na muže dobrého.

Přistúpil potom mistr Jeroným sám k sobě, vypraviv o svém životě i o hřiesích svých i o puotkách v rozličných zemiech, až i toho dotekl, kterak s jinými mistry českými pracoval o to za krále Václava, aby v učení pražském Čechové nad jinými národy, zvláště nad Němci, vyššie právo ke všemu měli a vladařstvie, jakož toho i nahoře dotčeno jest.

Potom vydal se k řeči o mistru Janovi Husovi, kteréhož znal od mladosti, že nebyl smilník ani lakomec ani opilec ani jinými hřiechy zjevnými zkažený, ale že byl pokorný, poctivý, stříezlivý, pilný v učení a čtení, spravedlivý a věrný kazatel a svatý; a což koli jest kázal mistr Jan Hus a mistr Jan Viglef proti ohavnosti, pýše, zlostem, rufijánstvu a lakomství kněžskému, že to všecko on drží a držeti chce až do smrti. Při jiných pak člancích viery křesfanské že všecko drží a věří podlé obecné svaté cierkve křesfanské, k žádnému bludu nepovoluje ani kacieřství.

Naposledy pověděl i to, kterak – ač koli proti milému pánu bohu zavinil – však nejsú jemu tak těžcí hřiechové na jeho svědomí jako ten hřiech,

jehož se dopustil na té šelmové a zlořečené stolici, na kteréžto v svém odvolání pro bázen smrti pochválil i povolil k odsúzení lživému mistra Jana Husi, člověka svatého, mluvě proti němu jim k libosti nepravě; že poněvadž jemu pán buoh zase pomohl na túž stolici vstúpiti, že to odvolanie ruší, kazí i odvolává pravě, že mistru Husovi křivda se stala a bezprávie od toho sboru, pravě také, což jim k libosti proti mistru Janovi Husovi mluvil, že jest nepravě mluvil a že jest jemu toho žel srdečně.

60 V těch řečech mistra Jeronýma, kteréž vypravoval s počátku, mnozí se byli pohnuli k jeho vysvobození, ale pro konec na něho se rozlitali pravice: „Již sám se jest odsúdil.“ A protož hned zase veden do vězenie, kdež jest za nohy i za ruce i pod pažemi ukován řetězy přetěžce.

65 V sobotu pak před Vstúpením božím přiveden jsa mistr Jeroným do velikého kostela, kdežto množstvie prelátuov, mnichuov i jiného kněžstva na konečné odsúzenie na smrt bieše se sešlo s mnohými oděnci, tu napominán jest od nich, aby což na prvniem odvolání učinil, při tom ještě ostal a učenie i chválenie mistra Viglefa a mistra Husi ustúpil. K tomu mistr Jeroným velmi silně a statečně bez všie bázni, proti nim v jich neřádech domlúvaje, řekl takto: „Na svědečstvie беру pána boha svého a před vámi osvědčuji, že nic kacieřského, nic bludného nedržím, než všecky články viery křesťanské držím a věřím, jako obecná cierkev svatá drží a věří. Ale ku potupení mistruov předpověděných dobrých, kteréž jste vy křivě a zlostně potupili, že o vašem nezřiezeném životě jsú učili i psali k vašemu tresktání a napravení, nechci povolití, ač od vás proto nyníe mám odsúzen býti na smrt. Staň se vuole božie, a já proti svému svědomí neučiním, nebo viem, což jsú proti neřáduom a nepravostem kněžským vypsali, pravdu jsú položili.“

80 Zatiem biskup laudenský vstúpil na stolici, popúzeje všeho sboru k odsúzení mistra Jeronýma, založiv své kázanie na slovích čtenie svatého Marka, kdež die takto: „Tresktal jest pán Kristus nevěru jich,“ totiž učedníkuov, „a tvrdost srdce,“ aby ten svatý sbor, jakož jest tresktal nevěru nevěrných kacieřuov Jana Viglefa a Jana Husi, odsúdiv jich učenie za bludné, za kacieřské a církvi svaté škodlivé, aby mistra Jeronýma, jich následovníka, jenž jest tvrdé šije, svévolný, všetečný a v své zlosti neústupný, tresktal a nad ním pomstil, tak aby jiní, ktož by se téhož chopiti chtěli, vidúce, že se jim neodpústie, zniku neměli; pak-li by se kteří zjevili, ješto by též poškrňovali cierkev svatú, mají proti nim svědkové kteříž koli – i také zlé pověsti, jakožto rufijáni, lotři, nevěstky – přijímání býti; 90 nébrž nestačilo-li by to, mají mukami trápeni býti rozličnými k vyznání svých bluduov, a potom vypleněni a zahubeni býti, leč by ústupiti a odvolati chtěli, tak aby jim milost okázána mohla býti. „Ale toběť se, Jeronýme, nestane, poněvadž jsi v hrdlo zase bral, což jsi prvé odvolal, učiniv to k velikému pohoršení a tomuto sboru svatému k hanbě a navrátiv se jako

95 pes zase k vývratu svému kacieřskému. Protož při odsúzení proti tobě, což koli tento sbor svatý učiní, učiní hodně a spravedlivě.“

Po dokonání těch a jiných mnohých řečí mistr Jeroným převelmi rozuomně a vtipně s dobrú paměti a smělostí mluvě k nim vysokým hlasem vymlúval, což se jemu děje, že se bezprávně a křivě děje a že „žádného
100 kusu bludného neb kacieřského nedržím proti vieře křesťanské, aniž sem co smysлил nebo vedl proti stavu nebo řádu církve svaté obecné křesťanské, kromě toho, což jest proti zlému kněžstvu, pyšnému a neřádnému; a často-krát domlúval sem a želeje toho, že se tak nesú proti svěcení a řádu svému.“
A že v tom ani jiném nemají proti němu žádné příčiny hodné k odsúzení
105 na smrt. Jestli pak že mimo toto jeho seznánie věrné a pravé na svědcích zpoléhají, osvědčil to znamenitě, že sú falešní a že jim nemá věreno býti; neb všeccko, co proti němu vedli, nevedli právé, ale z hněvu, z zlobivosti a z nenávisti. A v tom někteří z nich slyšice ty jeho řeči namlúvali jej, aby jakož jemu bude podáno, učinil odvolánie podobné ku prvniemu; jinak, ne-
110 učiní-li toho, že přijde jemu k těžkému. Tehdy on vida, že se jemu k smrti přibližuje, i vece takto: „Vy mě chcete potupiti křivě a zlostně, viny žádné jisté nemajíce. Já vám po své smrti ostavuji v vašem svědomí osten a hryzenie a poháním vás před najvyšieho a najspravedlivějšieho súdci, pána boha všemohúciho, abyšte mi po stu létech odpovídali před ním.“

115 A oni to v posměch obrátili. Hned kázali odsúzenie, kterěž měli pohotově mnohými slovy sepsané proti němu, čisti k tomu rozuomu, že ten sbor svatý konstanský Jeronýma z Prahy pro jeho bludy, všetečnosti i neústupnosti, a že své prvnie odvolánie potupil proti cti sboru svatému, již jej jakožto ratolest shnilú a uvadlú od kořene vymietá, jakožto kacíře proklatého a zlořečeného, a jej konečně porúciie světské moci, aby jej vezmúce
120 hodnú nad ním učinili pomstu pro tak jeho veliké zlosti.

1 v sobotu před Božím vstúpením: 23. května 1416 – 2 do velikého kostela: do biskupské katedrály v Kostnici, kde zasedalo valné shromáždění koncilu; k slyšení obecnému: k veřejnému slyšení před valným shromážděním koncilu (nikoli před vyšetřovací komisí); sto a sedm artikuluov: 107 bludných tezí, článků, z nichž byl mistr Jeroným viněn – 3 přemožen usvědčen – 4 zjevného veřejného; dopuštěno povoleno – 5 dosti toho, by nikdy nebyl u vězení tak, jako by nikdy nebyl ve vězení – 7 vypravuje dokazuje – 9 vedli uváděli svědectví, vypovídali

10 ze všech se vyměřuje ze všech se očisťuje, ospravedľňuje – 12 mierně trefně, výstižně – 13 dopravil dohnal, přiměl; nébrž ba dokonce; prošen byl, co by držel dotazován byl, jaké zastává mínění –

18 že by ty také držel býti chléb na oltáři: že jsi zastával také názor, že chléb zůstává chlebem i po proměňování – 19 mních jeden ve všem bielém: dominikán (tak i podle současného svědectví Poggiova) – 20 přitš popíráš – 24-25 na něm ani v tom, ani v jiném nic nemohli obdržeti ani jmieti z ničeho jej nemohli usvědčit, v ničem získat jeho příznání – 25 ještě by bylo hodno viny co by mělo váhu viny – 31 počtení označení – 33 lidu obecnému lidem světským, laikům – 35 z zlobivosti ze zloby – 36 stále neochvějně

38 *přistúpil... sám k sobě přikročil...* k své vlastní věci; *vypraviv* vypověděv, učiniv výpověď – 40 *v učení pražském* na pražské universitě (jde o jednání o Dekret kutnohorský r. 1409)

45 *střízlivý zdrženlivý, ukázněný* – 47 *proti rufijánstou* proti kuplířství, smilstvu – 50 *k žádnému bludu nepovoluje žádný blud nepřipouštěje, neschvaluje, nepřijímaje*

51 *zavinil* provinil se – 52 *nejsú jemu tak těžcí hřiechové* nemá tak těžké hříchy – 53 *na té šelmové a zlořečené stolici:* srov. Ž. 1,1; jde o tribunu, na níž se Jeroným odřekl Husova učení a schválil jeho upálení – 54 *pochválil i povolil k odsúzení* schválil odsouzení a vyslovil s ním souhlas – 55 *neprávě nepravdivě, lživě* – 58 *od toho sboru:* od kostnického koncilu – 61 *se byli pohnuli k jeho vysvobození* byli získáni pro jeho osvobození

64 *v sobotu pak před Vstúpením božím* (spr. má být po...): 30. května 1416 (den slavnostního zasedání koncilu) – 68 *učenie* (gen.)... *ustúpil* učení odvolal – 71 *osvědčuji* prohlašuji – 73 *předpověděných* dříve zmíněných, výše uvedených (tj. Viklefa a Husa) – 75 *k tresktání* k pokárání – 78 *jsú položili* uvedli, tvrdili

79 *biskup laudenský:* dominikán Jakub Ballardí Arrigoni, biskup v italském městě Lodi; kázal rovněž při odsouzení mistra Jana Husi – 81-82: Mk 16,14 – 85 *všetečný opovážlivý; v své zlosti* ve své špatnosti, nepravosti – 87 *aby zniku neměli* aby neměli nadějí na únik – 89 *rufijáni* kuplíři, nevěstkáři, smilníci – 93 *jsi v hrdlo zase bral* znovu jsi vyhlašoval – 95 *k vývratu* k vyvrhnutému pokrmu (srov. Přísl. 26,11)

100 *kusu článku, teze* – 103 *domlával sem* vytýkal jsem – 105 *mimo seznánie věrné a pravé* bez ohledu na pravdivé vyznání, vypovědění – 106 *osvědčil to znamenitě* dosvědčil to zřetelně – 108 *namlúvali přemlouvali* – 110 *přijde jemu k těžkému* bude mu přičteno k tíži – 114 *abyšte mi po stu létech odpovídali před ním:* tatáž slova bývala připisována Husovi

116 *k tomu rozuomu* v tom smyslu – 118-119 *již jej... od kořene vymietá:* srov. Job 18,16 aj. – 120 *porúchie* odevzdává

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ HUSITSKÁ KRONIKA

O Vavřincově latinské *Husitské kronice* (*Chronicon*; o autorovi viz na s. 396) se názory rozcházejí, a to jak o době, kdy ji začal psát, tak i o vzniku jejích tří redakcí i jejích dvou předmluv. Někteří soudí, že první část započal Vavřinec hned r. 1420, ale pravděpodobnější je, že psal až později, kdy již měl od událostí dostatečný odstup pro souhrnné vyličení. Ne-li samý počátek, tedy druhá redakce se zvláštní předmlouvou (první) byla vyvolána patrně domažlickým vítězstvím, které již vzbuzovalo předtuchu šťastného konce války a tak podněcovalo k pokusům o její zobrazení. Poslední redakce spadá asi do doby po bitvě u Lipan. I ona zůstala však zlomkem, dovedeným od r. 1414 jen k 8. lednu 1422. Ještě v 15. století (asi nedlouho po r. 1453) byl pořizen i český, dost neumělý překlad.

Ukázky otiskujeme v starém českém překladu. První z nich dokládá význam a ohlas kazatelského působení Jana Želivského; druhá je z traktátu o počátcích Tábora a náleží k literárně nejcennějším stránkám Vavřincova díla; třetí podává názorné líčení bitvy pod Vyšehradem.

O KÁZANÍ KNĚZE JANA

v klášteře u Sněžné matky boží, kterýž veliké množství lidu k sobě přitáhl a krále Zikmunda haněl.

Item týchž dní kněží pražští, zvláště kněz Jan, kazatel u Matky boží Sněžné, někdy mnich z Želeva, lid zbuzoval, aby se postavil proti králi, a krále drakem červeným býti vyznamenával; a to hodně, neb on král draka zlatého svým milostníkům na znamení tovaryšstva na prsech nositi
5 dopustil. Protož toho krále ten kněz lidu obecnému hyzdil. K němužto se lidu veliké množství scházelo jeho kázání žádostivě slyšice pro jeho výmluvnost, ač koli nevelmi stkvěl se uměním učení. Z jehožto kázání a jiných kazatelův pro pravdu přijímání z kalicha mnozí věrní statkův i hrdel nasaditi žádali sou stateční rytíři boží. Těmť jest svět, tělo, ďábel byl umrtven.

Nadpis: *v klášteře u Sněžné matky boží*: klášter karmelitánů při kostele na dnešním Jungmannově náměstí – 1 *Item* pak, dále; *týchž dní*: Vavřincova kronika uvádí zprávu o kázání Želivského k r. 1420 – 2 *někdy mnich z Želeva* bývalý mnich z Želiva; *zbuzoval* povzbuzoval, nabádal – 3 *krále drakem červeným býti vyznamenával* (lat. regem rufum draconem fore, de quo in Apokalipsi, presignabat) krále označoval za „ryšavou šelmu“ (podle apokalyptického obrazu; srov. zde na s. 241); *hodně* právem – 4 *draka zlatého*: patrně míněna ozdobná výšivka na oděvu; *milostníkům* oblíben-cům – 5 *dopustil* dovolil; *hyzdil* haněl, tupil – 7 *uměním učení* (lat. sciencie doctrina) učeností – 8 *věrní věřící* (podobojí) – 9 *rytíři boží* boží bojovníci (srov. stejné oslovení v písni *Slyšte, rytíři boží*..., zde na s. 320); *Těmť jest svět, tělo, ďábel byl umrtven* ti byli prosti světských, tělesných pokušení od ďábla (přídavek překladatele)

(O POČÁTCÍCH TÁBORA)

A že častokrát přivodíme ku paměti tábořské, užitečné bude pro potomní řády, počátek i mravy jich vypsati, poněvadž se milovníky zákona božího nazývali, z jichžto počtu leckteří v mnohé bludy upadli sou. Protož
5 počátek a hlavní příčina sebrání jich byla přijímání pod obojí způsobou v kraji bechyňském. Nebo když to přijímání v mnohých krajích České, Moravské země skrze věrné kněží oznámeno bylo a kněží protivní, nadutí všecy přijímající za kacíře býti hlásali, však den ode dne přijímající tělo, krev páně v obecném lidu rozmnožovali se divným obyčejem, znajíce to
10 býti věrnou pravou pravdou čtení svatého. Stalo se jest to léta božího 1419, že protivní kněží s svými vikáři jako rukou mocnou z jich kostelův blíž Bechyně je vyháněli jako bludné. Pro kteroužto věc s spojeným sobě lidem na horu velikou šířokostí okrášlenou počali sou choditi. Na vrchu té hory stan z lněného plátna ku podobenství kaple zdvihli jsou, pod kterýmžto stanem mše svaté sloužíce, tu lidu scházejícímu se bez překážky svátost

15 velebnou těla a krve Kristovy přenábožně rozdávali sou. A dokončice ty věci, složíce stan do svého obydlí vracovali sou se. A té hoře Tábor jméno dali sou, na nížto scházející se táboři nazváni jsou.

Ty věci když jsou slyšeny od měst příležitých, městeček a vsí, bratři kněží okolo příležití a sousedé pod úmluvú jistou na jisté dni sváteční lid
20 s sebou pojímajíc s velebnou svátostí těla Kristova na Tábor horu s zvučnými hlasy provázeli sou pro potvrzení pravdy a pro posilnění a potěšení tu obývajících. Proti nimž sou vycházivali z Tábora s velebnou svátostí bratří a sestry a je přijímali s veselím. A když všickni sešli se na hůru, celý den ne v chlípnostech ani v marnostech, ale v těch věcech, kteréž k spasení
25 dušem příleží, ztravovali sou. Nebo kněží jich trojího tu pozůstali úřadu: nebo učenější, výmluvnější od samého rána – lid rozdělíce na zástupy, zvláště muži, zvláště ženy a dítky – slovo boží, a zvlášť kteréž bylo proti pýše, lakomství a proti stavu kněžstva neřádného, beze všeho strachu měnice se jeden po druhém kázali sou; a jiní ustavičně seděli a zpovědě
30 ústní lid poslouchajíc, a třetí dokonajíc službu boží až do poledne pod obojí způsobou tělo a krev pána Krista rozdávali sou lidu velikého množství, tak že na den svatě Maří Magdalény dva a čtyrydce tisíce, několik set a desítek mužův a žen a dítek tak přijímajících od kněží bylo počteno. A když ty všecky věci byly způsobeny, šli sousedé ku posilnění těl svých na huore
35 na místa rozličně připravená, v lásce bratrské hodující, ne k chlípnosti ani k opilství, ne k lehkostem, rozpustilostem, ale k milování a k větší službě boží. Tu také všickni se bratřimi a sestrami nazývali, bohatější s chudými stravú, kteráž byla přinesena, sdělovali se vespolek. Tu nic opojiti člověka nebylo shledáno, nebylo dopuštěno šenkovati. Tu žádní tancové, žádné
40 hry nebyly dopuštěny ani marnosti, lehkosti starým i dítkám malým neměly místa dopuštění. Žádní krádežové, žádné kratochvíle, pištci, hudby, žádná oplzlá zpívání, jakož na posvícení i jinde se dějí, nebylo nalezeno. A obyčejem apoštolským všude mezi všemi bylo srdce jedno, jedna vůle. Jediné o spasení duší svých se starali a ku přivedení kněžství první církve
45 svatě. A od posilnění těl svých vstávali sou kněží s lidem k činění díkův pánu bohu a chval vzdávání za přijetí dobrodiní. A s velebnou svátostí horu Tábor obcházeli sou, a panny dvě a dvě před tělem božím chodily sou a muži s ženami následovali sou řadův v svých zástupích, a hlasitě žádali. To když dokonali, velmi sobě vespolek přejíce s svými kněžími, neuchylující se ani nalevo, ani napravo, aby obilí netlačili, přicházeli sou na místa,
50 odkudž sou vycházeli.

A když ty věci do dalších krajin se roznášely, počal se počet scházejících rozmnožovati den ode dne více. Nežli již z Písku, Vodňan, Netolic, z Heřmanovic, z Úšku, z Janovic, z Sedlčan, z Plzně scházeti se měli
55 obyčej, ale z Prahy a z Domažlic, z Hradce Králové i z jiných mnohých míst i z měst Moravské země, pěší i jízdní, na Tábor scházeli sou se, a to

z veliké horlivosti náboženství, aby slyšice slovo boží s jinými přijímali, jiní pro opatření tak velikého lidu množství, a někteří spatříce činy jim utrhalí a nepřátelům pravdy jináč vypravili. Pro kteroužto věc, když tak lid ze všech stran na Tábor se scházeli, král Václav s některými nepřátely pravdy boží a páni šlechtici počali to v svých srdcích těžce nésti bojíce se, aby tak veliké množství lidu krále a arcibiskupa – jakož se rozhlašovalo – k obraně zákona božího sobě nevyvolili, a tak jich zboží jako protivné skrze moc, již by odolati nemohli, sobě osobujíc hubili by. Z té příčiny někteří z urozených lidí přísně svým poddaným pod pokutou ztracení hrdla i statkův zapovídali sou, aby více na horu Tábor nesměli choditi. Ale sedláci s svými ženami na tu záповěd málo dbajíce, opouštějí všechny věci, jimž vládli, na Tábor horu na jisté stanoviště nížádným obyčejem v jisté svátky nezmeškávali sou a nachýleni a přitaženi jsouc od téhož, jako magnes kámen přitahuje železo. Toho příčinu pokládali velicí hvězdáři, že by toho léta zvláště nebes a hvězd s jinými bylo szření, kteréžto tak k běhání – i starším proti myslí – lidu obecného nachylovalo.

A když ty věci dály se a mnozí urození i lidu obecného obojího pohlaví opustivše marnosti k zákonu božímu pilnost svou přičinili, dábel, spasení lidského pokolení nepřítel, skrze některé falešné bratří kněží čistou zákona božího pšenici rozličných bludův a kacířstva koukole nasil jest, tak že se zdá plniti ono slovo apoštola 1 Timot. 4: „Duch svatý pevně dí, že v posledních časích odstoupí někteří od víry, poslouchajíce duchův bludných a učení ďábelského v pokrytectví mluvících lež.“ Nebo když jednoho času nebylo krále ani knížete v Izdraheli, k nimž by poddaní měli zření, jeden každý činil, což se mu pravého zdálo. A tak mnozí z táborských kněží mívajíce schod velikého lidu sobě přídržících a spustivše svatých doktorův Ambrože, Augustina, Jeronýma, Řehoře a jiných od církve svaté přijatých důvody a výklady písma svatého, vlastních vtípův výklady činili na Starý a na Nový zákon, mnoho falešného a bludného pravdě přiměšujíce, skrze něž snáze srdce lidu sprostného k jich důvodům mohli nakloniti. Ale základ všech zlých potomních bludův byl bludný rozum písem. Nebo pravili jich správce a učitelé, že nesluší učitelův aniž doktorův, jenž sou byli púhli lidé, požívati důvodů jich výkladů, poněvadž Kristus, bůh a člověk, dostatečně v Novém zákoně vyložil jest všechny, kteréž každému člověku, cestu činícímu na tomto světě, na onom sou potřebné k spasení; a Starý zákon Nový, a zase Nový vykládá Starý zákon. Z toho zajisté základu dole psaných artykulův lidu obecnému nestyděli sou se oznamovati.

Nadpis: toto vypravování navazuje tematicky na kapitolu O tábořích, odkud jméno a počátek vzali; soudí se, že je to buď pozdější dodatek ze samostatného spisu (Pekař), nebo prostě doplnění oné kapitoly o důležité podrobnosti (Heřmanský). S tímto líčením je možno srovnat veršované Počátky husitství v Čechách v Starých letopisech (Palacký, s. 470n.), úločky Rýmované kroniky (Ale oni na Beránku; srov.

zde na s. 381) a relaci O vzniku táborství (srov. zde na s. 478) – 2 *pro potomní* pro potomky – 4 *sebrání* seskupení, shromáždění – 6 *protivní* protivící se (tj. přijímání pod obojí způsobou) – 7 *všecky přijímající za kacíře býti hlásali* hlásali, že všichni přijímající jsou kacíři – 8-9 *znajíce to býti... pravdou* vědouce, že je to pravda (dosl. překlad lat. vazeb: scientes eadem fore... veritatem; pod. i jinde) – 9 *čtení svatého evangelia* – 10 *s svými vikáři* se svými zástupci, podřízenými duchovními – 13 *ku podobnosti* na způsob – 16 *vracovali sou se* vraceli se, navraceli se; *té hoře Tábor jméno dali sou*: míněn tzv. první Tábor, umístovaný na dnešní Holý neboli Březový vrch u Týna n. Vltavou, nebo na vrch Bukovák (Burkovák) u Nemětic na Bechyňsku

18 *příležitých přilehlých, okolních* – 19 *pod úmluvú* na základě úmluvy – 22 *z Tábora*: z hory Tábor – 23 *na hůru* na horu (Tábor) – 25 *ztravovali sou* trávili; *kněží jich trojího tu pozůstali úřadu* jejich kněží měli tu trojí úlohu – 29 *měnitce se střídajíce se* – 32 *na den svatě Maří Magdalény*: 22. července; *několiko set a desítek mužův*: v lat. předloze: cum aliquot et XX virorum záměnou cum za původní ē (= centum „sto“; Heřmanský) – 38 *stravú... sdělovali se vespolek* o stravu... dělili se navzájem – 38-39 *Tu nic opojiti člověka nebylo shledáno* nenašlo se zde nic, co by mohlo člověka opojit, nic opojného – 39 *dopuštěno* připuštěno, dovoleno – 40 *lehkostí* lehkováznosti – 43 *obyčejem apoštolským* po způsobu apoštolů – 44 *ku přivedení kněžství první církve* o nastolení kněžstva prvotní církve – 47 *panny dvě a dvě*: dodatek *dvě a dvě* nemá opory v lat. předloze – 48 *řadův řady* (panen); *hlasitě žádali* zpívali modlitby – 49 *velmi sobě vespolek přejíce*: čtením *valde* místo *vale* pozměněn původní smysl lat. předlohy: vale sibi mutuo facientes (vzájemně si dávající sbohem) – 50 *aby nellačili* aby nepošlapávali

53 *nežli již* ale již nejen – 54 *z Heřmanovic*: rozumí se asi Heřmaň u Protivína (lat. předloha: de Herzman); *z Úšku* (m. z *Úškú*): rozumí se Sezimovo Ústí nad Lužnicí (lat. předloha: de Usk); *z Janovic*: jde buď o Janovice nad Úhlavou nebo Vrchotovy (na Sedlčansku) nebo Uhlířské (na Kouřimsku) – 58 *pro opatření* pro spatření, pro uvidění; *jin utrhati* pomlouvali, hanili je – 59 *vypravili* vypověděli, vylíčili – 63 *zboží jako protivné* statky jako nepřátelské – 64 *sobě osobující* přisvojující si – 66 *aby nesměli* aby se neodvažovali – 69 *magnes kámen* magnetovec, magnet – 70-71 *zvláště nebes a hvězd s jinými bylo szření* zvláštní byla konstelace nebeských těles (překladatel vynechal podrobnosti o tomto seskupení hvězd)

73 *mnozí... lidu* mnozí z lidu – 74 *k zákonu božímu pilnost svou* přičinili své úsilí zaměřili na plnění zákona božího – 76 *pšenici... koutole nasil jest* do pšenice... nasil koutol (srov. Mat. 13,25) – 80 *k nimž by poddaní měli zření* jichž by poddaní poslouchali – 82 *schod* shromáždění, shluk; *spustivše* opustivše; *svatých doktorův* církevních učitelů, tzv. Otců – 84 *vlastních vtípův výklady* výklady podle vlastních nápadů – 87 *bludný rozum písem* bludný výklad smyslu Písma – 88 *púhli lidé* pouzí lidé, jen lidé – 89-90 *Kristus... vyložil jest všecky*: rozumí se „všecky věci“ (za lat. omnia); *táborské odmítání lidských výmyslů při výkladu Písma* bylo namířeno proti autoritám starým i novým, proti církevním Otcům i proti současným universitním mistrům – 92-93 *dole psaných artykulův*: v následující kapitole se totiž uvádí soupis tábořských článků víry

O divném a neslýchaném boji krále Zikmunda

s pražskými a jinými pány, kteříž chtěli retovati Vyšehradu. A tu ztratil jest mnoho pánův urozených oděných skrze neoděné a zavržené sedláky a naposledy sám utekl a hrad jest postoupen.

Item král o vigiljí Všech svatých na hrad Nový s svým vojskem přitáhl a nesměl jest toho dne na pražany udeřiti, většího lidu pánův z Moravy očekávaje. Kterížto k večeru též k Novému hradu přitáhše, v lese tu přes noc v odění odpočívali sou, aby tak na zajtří všickni byli hotovi pražany s pole sehnati se všemi jim pomoc činícími. I poslal jest král té noci ceduli k svým žoldněřům na hrad Pražský, aby zejtra ráno v svém odění hotovi byli a s hradu sejdouce věži nebo dům vývody saského dobyli, a kdyby mohli, aby zapálili, že on v tu hodinu s množstvím lidu, kterejž mu ku pomoci večer přitáhl, chce pražany s pole sehnati. Ale bůh, jenž se vždy pyšným protiví a pokorným dává milost, dal posla s cedulí v ruce pražských, kteřížto z psaní cedule jsouce vystřeženi všecken úmysl králův sou zvěděli. Pro kteroužto věc hajtmané pražští bedlivě svůj lid zřidivše způsobili sou, na kterém by každý z nich s svými místě měl státi ráno, a toho místa od skoku a případu nepřátel pilně a udatně brániti.

I stalo se jest, že král po 15. hodině s svým vojskem, s 16 nebo 20 tisíci lidu oděného dobře, z Nového hradu jeda k městu Pražskému k vojsku přiblížil se. A stoje na vrchu hory, kteráž jest proti svatému Pangráci, dolův odtáhl maličko na stranu, mečem svým z pošvy dobytým v povětří blýskal jest, dáváje skrze to vyšehradským znamení, aby i oni z Vyšehradu sejdouce obořili se na pražany, protože on s hojným lidem, kterýž z Vyšehradu mohli viděti, k podstoupení pražan byl hotov. Ale že král hodinu uloženou, jakož na listě zápisném bylo psáno, z vůle boží zmeškal, protož hajtmané hradu Vyšehradského osadivše brány, vrata a fortny žádného z Vyšehradu ku pomoci proti pražanům, ač koli mnozí, zvláště Němci, chtěli sjíti, nedopustili sou.

Tehda vidouce páni urození a šlechticové z vojska králova, že vyšehradští králi nemohou pomáhati a že pražští příkopy nejlepšími a výbornými se ohradili, králi, aby se o pražské nepokoušel, radili, chce-li těžké škody vojska se uvarovati. Jimžto on řekl: „Odstup to ode mne! Nebo já dnes musím s těmito chlapy boj vésti nebo vzíti.“ Jemuž pan Jindřich z Plumlova ochotně mluvě řekl: „Vězte to, nejjasnější králi, že velikou škodu dnes vezmete a s hanbou odstoupíte. Já zajisté cepů chlapských

bojím se velmi.“ Jemužto král takto řekl, že „vy, Moravci, jste strašliví a mně ne věrní“. I řekl ten pan Jindřich s jinými moravskými pány, ihned
35 s koni ssedavše: „Aj, již hotovi sme jíti, kamž rozkazuješ, a tu budeme, kde ty, králi, nebudeš!“ A ihned jim král místo nejnebezpečnější všech jiných okázal, aby z strany nižší, totiž při močidlech a rybnících přistoupili a mužsky s pražany bojovali. Ale Uhrům rozkázal z strany vyšší silnici přistoupiti a z strany své té s pražany boj vzíti.

40 A když tak zřízení z obou stranou s pražany se mužsky speřili a pražané nejprvé přestrašeni jsouc na útěk se obrátili a u svatého Pangráci v hromadu se shlukli, to vidouc pan Krušina hlasem hrozným volaje řekl: „Ó milí bratří, navraťte se zase, a budete dnes silní rytíři v boji Kristově; nebo ne náš, ale boží děje se boj. Uzříte zajisté, že dnes pán bůh všemohúci
45 všechny své i naše nepřátely dá v ruce naše.“ Ještě právě řeči nedokonal, jiný zkríkl: „Běží nepřátelé, běží!“ To uslyševše všickni úprkem se obořili a nepřátely od příkopů vodehnali a k utíkaní obrátili. Kteréžto pražští s svými šlechtici stíhajíce, některé v močidlech, některé v rybnících a mnohé po vinicích a po polích sem i tam utíkající ukrutně až k smrti bili, sedláci
50 cepami, žádného nejímajíce, ač koli někteří uvězení a milování zákona božího až do smrti slibovali. Ale urození, oděním rytířským přesilně bojující, kteréž mohli, jímali nebo s velikou jich škodou z nebezpečnosti bratří od cepův vysvobozovali, tak že pan Jindřich z Plumlova smrtně jsa raněn a jat na krchov svatého Pangráci jest donesen a tu se zpovídal, pod
55 obojí způsobou přijímati žádaje umřel jest; ale Jindřich Lefl též v stanu leže zpovídaje se a pod obojí způsobou přijímaje umřel; tak že málo moravských pánův, kteříž sou se přijímání pod obojí způsobou protivili, živých zůstalo. Tu pan Jindřich z Plumlova, tehdaž Moravské země nejvyšší hejtmán, kterýžto pro nevěstu svou se dvěma rytíři s svými k králi přijel, tu
60 Jaroslav z Veselé, tu Vok z Holštajna, Hynek z Malenovic, Albrecht z Chotěnova, Vilém, řečený Zajíc, z Židlochovic, Petr z Štemberka odjinud z Konopiště, Racek z Rýzemberka, Václav z Klukova, Jindřich Lefl pán z Bechyně, Aleš Krk, Soběšín, Janek sekretář, ti s mnohými jinými země České a Moravské pány a rytíři jsou jako vepřové ukrutně zbiti a ihned ze všeho odění
65 a roucha až do modré košile obnaženi. Kdo by, leč by pohan lítější byl, jenž by jda po polích a po vinicích přesilná těla viděl by, a nezelel? Který nemoudrý mysli Čech tak vybrané a udatné muže bojovné, také mladé, kadeřavé, krásné viděti mohl bez velikého lkání srdce svého? A zvláště že mnozí po vinicích a po poli z rozkázání kněžského ležali nepochovaní, aby
70 byli psům, vlkům a ptákům ku pokrmu a vidoucím k strachu; kteréžto však věrní a milostiví někteří nočním časem pochovali sou v příkopích. I bylo jest v počtu zbitých mužův 400 dobře oděných, kromě raněných, kteřížto v Brodě a na cestě zemřeli sou, tak že obecně praveno bylo, že z vojska králova pět set jich bylo zbito. Ale z pražského vojska sotvá 30

75 jich bylo zabito v tom boji, mezi nimiž byl nejznamenitější Ješek, Ješka
zlatníka syn, kterýžto rytířsky s Krušinou a s Bočkem a s Mikulášem
z Husi a s jinými mnohými bojujícími statečně pasu rytířského zasloužili
sou. Byl jest také toho dne vítr převeliký a studený, kterýžto více oděným
80 rytířům nežli těm, kteříž v kabátích pěšky chodili, škodil. Ukázal se také
sloup v povětří ku podobenství duhy barevný, na kterýžto mnozí patřice,
divili se, co by vyznamenával.

Nadpis: *retovati* vysvoboditi (z obležení), zachrániti; *jest postoupen* je vydán – 1 o *vigilji Všech svatých* v předvečer svátku Všech svatých (tj. 31. října 1420); *na hrad Nový*: Nový hrad (Hrádek) u Kunratic poblíž Prahy – 2 *nesměl jest neodvážil se* – 4 *v oděni* ve zbroji – 5 *ceduli list*, nezapečetěné psaní – 6 *hrad Pražský*: Pražský hrad byl v moci Zikmundova vojska – 7 *věži nebo dům úvodu saského*: míněna románská (nižší) Malostranská mostecká věž a přilehlý veliký dům, tzv. Saský, dodnes zaujímající prostor mezi mostem a Lázeňskou ulicí na Malé Straně – 9-10: Jak. 4,6 – 11 *vystřežení varování* – 12 *zřídově sešikovavše* – 14 *od skoku a případu* od útoku a přepadení

15 *po 15. hodině*: okolo sedmi hodin ráno našeho času – 16 *lidu oděného ozbrojeného vojska* – 17 *proti svatému Pangráci*: Zikmund postupoval proti Vyšehradu shora, z pankrácké strany – 18 *z pošvy dobylým z pochvy vytaseným* – 21 *k podstoupení pražan* k zaútočení na pražany, k srážce s pražany – 21-22 *král hodinu uloženou, jakož na listě zápisném bylo psáno, z vůle boží zmeškal*: obležením vyhladovělá vyšehradská posádka královská uzavřela totiž 28. října 1420 s pražany smlouvu o příměří, podle níž se zavázala vydat jim hrad, nepříjde-li jí Zikmund na pomoc do půlnoci před 1. listopadem; vyšehradská posádka tedy smlouvu přesně dodržela, i když se Zikmund omeškal jen o několik hodin – 25 *sjíti sejít*, tj. sestoupit s Vyšehradu a připojit se k Zikmundovu vojsku

28 *aby se o pražské nepokoušel* aby s pražany boj nezačínal – 30 *s těmito chlapy boj... vzili s těmito sedláky* boj podstoupit; *Jindřich z Plumlova*: Zikmundem r. 1419 dosazený moravský zemský hejtman – 31 *ochotně vlídně* – 33 *strašliví bázliví* – 35 *s koni ssedavše*: gesto popírající skutkem urážlivá slova králova; znamenalo odhodlání podstoupit boj za dobrovolně ztížených podmínek (nejen pěší boj, ale sám pěší pohyb byl obrněným rytířům krajně obtížný) – 37 *při močidlech* při močálech, mokřinách (podél Botiče v dnešním nuselském údolí)

40 *se speřili srazili se* – 42 *pan Krušina*: Hynek Krušina z Lichtenburka na Kumburce, vojenský vůdce bratrstva orebitů – 43 *zase zpět* – 45 *právě náležitě, jak se patří* – 50 *uvězení vzdání do zajetí* – 51 *urození*: příslušníci šlechty bojující na straně pražanů – 52 *s velikou jich škodou* s velikou svou škodou, s velikým vlastním nebezpečím – 52-53 *bratři od cepův od cepů bratří, bratrských* – 53 *tak že a tak* – 54 *na krchov* na hřbitov – 55 *ale a, pak*; *Jindřich Lefl*: Jindřich Lefl z Lažan na Bechyni a Krakovci, oblíbenec Václava IV., příznivec a ochránce Husův (Hus jej pozdravuje ve svém posledním českém listu z Kostnice ze dne 5. července 1415 – viz zde na s. 199) – 59 *pro nevěstu svou*: překladatel zde četl lat. předlohu: *pro sponsa sua*, ale lze čísti: *pro sponsu* (= *sponsione*) *suo*, tj. „podle svého slibu“ (Tomek, Heřmanský); *se dvěma rytíři s svými*: vedle lat. originálu *cum duobus militibus suis* mají rukopisy předlohy i čtení *cum duobus milibus*, tj. „s dvěma tisíci“ (Heřmanský) – 60 *Jaroslav z Veselé*: Jaroslav ze Šternberka a z Veselé nad Moravou; *Vok z Holštajna*: Vok z Holštejna a Blanska; *Hynek z Malenovic*: Hynek Samovalský z Malenovic a z Pohofelic (všichni posledně jmenovaní byli moravského původu); *Albrecht z Cho-*

těnova: původem z Plzeňského kraje od Teplé – 61 *Vilém, řečený Zajíc, z Židlochovic*: Vilém Zajíc z Valdeka na Židlochovicích; *Petr z Štemberka odjinud z Konopiště*: Petr Konopištský ze Šternberka, asi otec Zdeňka, pozdějšího strůjce povstání proti králi Jiřímu Poděbradskému – 62 *Racek z Rýzemberka*: Racek Švihovský z Rýzemberka (u Kdyně na Šumavě); *Václav z Klukova*: Václav z Klučova (u Českého Brodu); zápisy lat. předlohy mají *de Cluczow* i *de Cluhow* a *de Cluchow* – 63 *Aleš Krk, Soběšín*: není jisto, zda jde o jednu nebo o dvě osoby; Sedláček (Hrady a zámky 15, s. 89) soudí, že jde o jednu osobu, tj. o Aleše Krka rytíře Srbína, který se psal po Soběšíně u Uhlířských Janovic; *Janek sekretář*: Jan ze Smržova na Kostelci (nad Černými lesy), tajemník a oblíbenec Václava IV. – 65 *až do modré košile*: v lat. originále *usque femoralia*, tedy vlastně spodky; jde o krátký spodní oděv, nošený pod brněním a rouchem přímo na těle, který neměl jako kořist ceny – 69 *z rozkázání kněžského* na rozkaz kněží – 71 *věrní*: přátelé a služebníci padlých – 73 *v Brodě*: v Českém Brodě – 76 *s Bočkem*: Viktorín z Kunštátu, otec Jiřího z Poděbrad; *s Mikulášem z Husí*: Mikuláš z Pístného na Křivoklátsku, zchudlý šlechtic, za Václava IV. purkrabí na hradě Husí v jižních Čechách, jeden z prvních mluvčích revolučního lidu a husitský válečník – 81 *co by vyznamenával* co asi znamená

LITERATURA VOJENSKÁ

Veliký zájem o úspěch revolučních husitských vojsk se odrazil i ve vzniku nového odvětví prózy, totiž ve vojenských řádech a výkladech válečné taktiky. Přitom nešlo jen o strohé formulování zásad a předpisů; na nejlepších místech vytváří dobré zvládnutí látky spolu s hutností výrazu pozoruhodné literární kvality, které ocení i dnešní vnitřní čtenář.

S výhodami i přednostmi české vojenské taktiky Žižkovy, která se rychle rozvíjela, seznámili se vedle přímých sousedů českých zemí i vzdálenější národové na protihusitských taženích. Ještě po rozbití husitského revolučního hnutí pomáhali cizincé poznat pokročilou českou taktiku čeští žoldněři, rozcházející se daleko široko „do cizích služeb“. To se pak projevilo v různých způsobech, jimiž se cizina přizpůsobovala českým novotám a osvojovala si je, jak to v podrobnostech vidíme např. na cizí terminologii, kde se ohlasy českých vlivů výrazně hlásí v přejímání jednotlivých českých výrazů. České vlivy ve vojenství byly silné zejména na polském a ruském východě, ale i ve střední Evropě v bojích s Turky. Lze bez nadsázky říci, že české vojenské řády hledící nejen k udržení kázně, ale také k naučením taktickým, působily v teorii i na cizí prostředí.

VOJENSKÝ ŘÁD ŽIŽKŮV

Tento řád, spojený se jménem samého Žižky, zachoval se náhodně v pozdním opise ze 16. století. Není to teoretický výklad Žižkovy taktiky, nýbrž buď zakládací listina Žižkova nového bratrstva z dubnového sjezdu německobrodského roku 1423, nebo spíše vojenský řád v manifestu tohoto nového bratrstva (ze září téhož roku).

Z milosti a z daru otce a pána boha všemohoucího uvěřivše a přijevše osvícení jisté, stálé, ohlášené a důvodné pravdy a zákona božího:

Nejprvé, abychom slovu božímu svobodu dali v kázání všudy, žádného místa nevymlouvajíce, a to v svých srdcích mile přijímajíce, skutečně plnili a drželi, potom i jiné k tomu vedli a učili.

Druhé, abychme tělo a krev pána našeho Ježíše Krista, boha všemohoucího, všickni přijímali s bázní, s náboženstvím a s poctivostí, staří i mladí, dítky hned po křtu a potom vždy dítky, žádných osob nevyměňujíce, je k tomu raději nutili a pudili, nejméně v neděli každý tejdén.

Třetí, abychme kněžstvo přivedli a uvedli k životu syna božího, pána Jezukrista a k životu apoštolskému, a nadání jich a zboží svatokupectví rušili a zkazili s pomocí boží.

Čtvrté, abychme sami na sobě napřed i v sobě hříchy smrtedlné i všední stavovali, rušili a kazili; potom na králích, na knížatech i na páních, na měšťanech, na řemeslnících, na robotězích i na všech lidech mužského i ženského pohlaví a pokolení, žádných osob nevyměňujíce, starých ani mladých, a vždy s pomocí pána boha všemohoucího.

A kdož by těchto kusuov a artikuluov svrchu psaných držeti a jich skutečně vésti i plniti nechtěl, jich pomáhati hájiti a brániti, toho, žádného nevymíně, aniž cheme trpěti na poli mezi sebou i u vojště s boží pomocí a na hradích, na tvrzech, v městech, v městečkách hrazených i otevřených, ve vsích i ve dvořích, žádného místa nevyměňujíce ani vymlouvajíce, ale nevynímajíce všecky všudy napomínati, raditi, puditi, honiti k tomu dobrému s pomocí pána boha našeho.

A protož hnutí jsouce duchem dobrým, věduce a rozomějíce, že všecky tohoto světa věci jsou padúci a minulé, ale pravda pána Jezukrista, boha všemohoucího, zůstává na věky:

My, Jan bratr Žižka z Kalichu, Jan Roháč z Dubé, Aleš z Rýzmburka a z Vřeštova, Jan z Počtajna na Žampachu, Boček z Kunštátu a odjinud z Jevišovic, Bartoš a Bernart, bratři z Valečova, Bartoš, Jan, Martin, bratři z Vysoké; a my, purgmistři a konšelé i všecky obce města Hradce nad Labem a Čáslavi, my, Beneš z Mokrovús, Jaroslav z Kalichu, Václav Horyna z Honbic, Křištan z Žernosek, Frencl z Litožnic, Jíra z Řečice, Jan z Studené, a my, purgmistr a konšelé i všecka obec města Jaroměře, my, Zdislav Zeman, Vavřinec Polák z Paňova, Blažek z Kralup, Jakub z Březové, Petřík Královec z Příbramě, Jan z Domažlic, Jan z Tehova, Martin z Borovnice, Havel Orebský, a my, purgmistr a konšelé i všecka obec města Dvora, a my, Chústník z Košova, Ondřej z Studené, Šárka z Slavného, Kříž setník, Beneš setník, Mikát Brada Odraný, Aleš z Hostačova, Polévka z Hošťky, Mikuláš Orebský, Veta z Chlumčan, Litobor z Trubče, Linhart z Sleze, Beneš z Horošovic, Jan Baštín, Mařík Velek Šeňk, Jíra Roh, Mikuláš Brada, hejtmané, páni, rytíři, panoše, purgmistři, konšelé i všecky obce panské, rytířské, panošské, městské, žádných nevyměňujíce ani vymlouvajíce; my všichni svrchu psaní ke všem i všech prosíme, řádně napomínajíce

45 příkazujeme i chceme tomu, aby řádné poslušnosti bylo; nebo skrze neposlušnosti a neřádné vejtržky veliké škody i jsme brávali na bratřích i na statcích a hanbu často od nepřátel božích a našich trpěli. Již s pomoci boží a vaší i všech věrných miníce se toho vystřici těmito obyčejí:

50 Nejprvé, když bychom chtěli vytrhnúti z místa kterého neboli kde se hnouti chtěli z místa, kdež bychom polem leželi, aby nižádný napřed nejezdil k místu ani šel, aniž se vezl, sobě místa aneb hospody zastávat, ani se kde polem klad bez dopuštění a rozkázání místa jmenovaného od jmenovaných starších hejtmanův, kteříž na to a k tomu vydání a jmenování budou. A jestliže by se kdo jinde položil a vytrhl neboli postavil bez rozkázání těch starších, chtěli bychom pomstiti a popraviti nad ním i nad takovým i k jeho statku i k jeho hrdlu jakožto k neposlušným, buď kdož buď, 55 kteréhož koli řádu, žádných osob nevynímajíce.

A když by se chtěli hnouti z toho místa, kdež by polem leželi, s dopuštěním a rozkázáním těch starších jmenovaných aby vytrhli na pole, kdež 60 by místo podobné a hodné bylo k tomu, a tu sebe zčekali, aby se všecko vojsko hnulo z stanoviště.

A žádný aby nezapaloval bud ani kde jinde pátil, kdybychme táhli nebo leželi, jedno ti, ještě k tomu vydání a ustavení budou, a to pod velikou pokoutou, aby toho žádní jiní nečinili.

65 Potom, než by se ihned z místa hnuli, prvé než by které věci činili a rozkázali, aby se nejprv pánu bohu modlili, kleknouc a padnouc před tělem božím a před tváří boží, když vytržení bude z vojska anebo z místa, aby pán buoh všemohoucí ráčil svou pomoc dáti a tu svou při svatou provedí k své svaté chvále a k rozmnožení toho dobrého a věrným k spasení 70 a ku pomoci.

Pak potom lidi aby šikovali nebo zřídili, každou rotu pod své korúhve, heslo aby bylo pověděno, a potom aby se hned i hnuli a tak táhli, která 75 napřed rota bude šikována ten den pod svejmi korúhvemi; a jiní aby se v ně nemísili, ani jim překáželi, ani se kam odtrhali. Jakož komu kde a jakž které roty nebo korúhve šikovány budou, aby tak táhli v svém šiku a pohromadě, jedni k druhejm se nemisejíce, a to opatrně, napřed i nazad i na stranách vojska ostřihajíce i sami sebe, jakož komu kde od starších poručeno bude.

A jestliže by buoh neuchoval, že by kterou škodu vzeli skrze jich neopatrnosti a zmeškání které neb těch hejtmanův u vojště, neboli na vartách nebo na poli neb v strážech, kdež jim poručeno bude a svěreno od starších a od obcí, žádných osob nevyměňující, minief i chtie nad nimi hejtmané i všecky obce k nim toho zřiti i jim k hrdlóm popraviti i k statkuom a pomstiti, buď kníže, pán nebo ktož kolivěk, žádných osob nevyměňující ani vylouvajíce. 85

Ale jestliže by kde pán buoh dal nepřátely přemoci a poraziti, města,

tvrze, hradu dobytí, táhnouce polem nebo polem ležice kterých kořisti dobytí, aby ten vzatek a ty kořisti sneseny, svedeny, svezeny a na hromadu sklady byly, kdež by bylo tomu místo ukázáno a jmenováno od starších, 90
buď to mnoho nebo málo. A k tomu aby byli vydáni a voleni starší ze všech obcí, panských, rytířských, měšťcích i robotěncuov, aby věrně způsobili, ty věci chudým i bohatým a spravedlivě, jakž na koho sluší, rozdány a rozděleny byly, aby nižádný sám sobě nebral ani co kdo zachoval. Jestli pak že by co kto vzal neboli zachoval a to bylo usvědčeno dobrem svědomím, 95
k tomu takovému chtěli by popraviti, k jeho hrdlu i k statku, buď kdož buď, žádných osob nevynímajíce, jakožto k zloději božimu a obecnému, jakož se jest stalo Achanovi pro čepici dcer královských a pro plášť, neboli jinou smrtí, buď to kníže, pán, rytíř nebo panoše, měšťtín, řemeslník nebo sedlák, ižádného nevymlouvajíce ani k vosobám hledíce a zřice, s pomocí boží 100
takovým činiti nad nimi pomstu.

Dále sváruov, kriuov a potrhání aby žádných nebylo u vojště ani mezi námi.

Jestliže by kdo koho bil, ranil, ochromil nebo zabil, buď nad ním pomštno podle zákona božího, jako pán buoh dopustí, žádného nevyměňujíce 105
ani k vosobám zřice.

Dále vězte, že kdo by se kolivěk kradl nebo šel nebo jel aneb vezl od nás z vojsky, když bychom polem táhli nebo leželi, bez odpuštění starších jmenovaných svrchu, a znamení jistého nebude míti, buď kníže, pán, rytíř, panoše, měšťtín, řemeslník nebo robotěz nebo kterýž kolivěk člověk, a byl 110
by popaden, že chti k jeho hrdlu i k statku popraviti jakožto nad zlodějem nevěrným, jenž se krade od pře boží a věrných bratří z vojsky, kdež vojsko bude nebo leží.

Také nechcem trpěti mezi sebou nevěrných, neposlušných, lháruov, zlodějův, kostkářův, loupežnikuov, plundrěruov, opilcuov, lájci, smilnikuov, 115
cizoložnikuov, smilnic a cizoložnic i všech zjevných hříšnikuov a hříšnic; ty všeckny z sebe chceme puditi a honiti, nad nimi popravovati s pomocí trojice svaté vedlé zákona božího.

Míní také bratr Žižka i jiní páni, hejtmané, rytíři, panoše, měšťané, řemeslníci i robotězi svrchu psaní a jmenovaní i všecky obce s pomocí boží 120
a obecní ze všech neřáduov trestati i bítí, trestáním honiti, mrskati, bítí i zabíjeti, stínati, věšeti, topiti, páliť i všemi pomstami mstiti, kteréž pomsty na zlé slušejí vedlé zákona božího, nižádných osob nevynímajíce ze všech stavuov, mužského i ženského pohlaví.

A tak budeme-li zachovávatí, činiti a plniti artikule svrchu psané 125
a spasitedlné, pán buoh bude s námi svú svatú milostí a pomocí, neb to přísluší k boji božimu tak činiti, dobře, křestansky, v lásce zřízení, v bázni boží živu bejti, své žádosti, potreby i nádeje v pánu bohu setrvalé bez pochybení položiti, čekajíce od něho věčné odplaty.

I prosímeť vás, milé obce ve všech a ze všech krajin, knížat, pánuov,
130 rytířuov, panoši, měšťanuov, řemeslníkuov, robotězuov, sedlákuov i lidí
všech stavuov, a zvláště napřed všech věrných Čechuov, abyšte se k tomu
dobrému svolili a nám toho radni a pomocni byli. A my vám zase též držeti,
plníti i mstítí cheme, pro milého pána boha, pro jeho svaté umučení, pro
135 vysvobození pravdy zákona božího, svatých a jich zvelebení, ku pomoci
věrným církvi svaté, a zvláště jazyka českého i slovenského i všeho křes-
fanství, ku pozdvižení věrným a ku potupě neústupným a zjevným kací-
řuom a pokrytým i zloškvrníkům, aby to pán buoh všemohoucí nám i vám
ráčil svou pomoc dáti a svítěziti nad nepřátely svými i našimi, a za nás
i s vámi bojovati svou mocí a neodlučovati nás své svaté milosti. Amen.
140 Budiž pán buoh s námi i s vámi, v nichž jste, a kdež se líbí trojici svaté!
A toho pro lepší svědomí a potvrzení a jistotu s větší pilností vedlé ducho-
venství nad bídný rozum světa tohoto, my svrchu psaní s dobrým rozmys-
lem vědomě, dobrou volí k tomuto zápisu a listu svolujeme a svolujeme jej
skutečně držeti a zachovati i ostríhati s pomocí nestvořené a na věky požeh-
145 nané trojice svaté. Amen.

Tak pán buoh dej!

2 *důvodné* průkazné, přesvědčivé – 3-17: ve čtyřech odstavcích jsou shrnuty čtyři Pražské artikuly, obsahující program husitského revolučního hnutí – 4 *nevymlouvající* neomlouvající, nevyjímající, nevylučující – 6n. *druhé... třetí* atd. za druhé, za třetí atd. – 7 s *náboženstvím a s poctivostí* zbožně a uctivě – 8 *nevyměňující* nevyjímající – 9 *abychme pudili* abychom nabádali, donucovali – 11 *nadání* nadace, důchody, majetek; *zboží svatokupectví* jmění získané svatokupectvím – 12 *abychme zkazili* abychom zrušili, potlačili – 14 *stavovali* potlačovali, odstraňovali – 15 *na robotězích* na robotnících, na nádenících

18 *kusuov* článků, artikulů – 20 *nevymíně* nevyjímaje; *na poli* v poli, v polním tažení – 23 *nevynímající* nevyjímající, bez výjimky – 26 *padáci a minulé* vratké, nestálé a dočasné, pomíjející

28n.: následuje výčet jmen členů bratrstva, v němž lze rozeznat (srov. J. Pekař, Žižka a jeho doba II, Praha 1928, s. 191, pozn. 3; III, Praha 1930, s. 223n.) pořadí: páni, rytíři, panoši, měšťané. V poslední části (počínaje Chústníkem z Košova) jde pravděpodobně o výčet členů stálé vojenské rady, do níž patřili i sedláci. Radě příslušelo spolurozhodování v řízení vojenských operací (srov. též R. Urbánek, Jan Žižka, Praha 1925, s. 233n.) – 28 z *Kalichu*: tvrz u Třebošína na Litoměřicku, kde dal Žižka vybudovat své sídlo; *Jan Roháč z Dubé*: hejtman tábořský, příslušník panského rodu, nejdůležitější odpůrce Zikmundův; *Aleš z Rýzmburka*: hejtman hradecký, hlásící se k orebským (pak sirotkům); později gubernátor český – 29 z *Vřešřtova*: osada u Hořic; z *Počtajna na Žampachu*: hrady Potštejn a Žampach u Žamberka; *Boček z Kunštátu*: člen moravského panského rodu – 30 z *Jevišovic*: na Znojemsku; z *Valečova*: dvůr u Mnichova Hradiště; bratřím z Valečova je adresován Žižkův list z 26. března 1423 – 31 z *Vysoké*: tvrz patrně mezi Bydžovem a Hořicemi – 32 *Beneš z Mokrovús*: jeden z předních činitelů husitských ve věcech vojenských i diplomatických (mj. člen poselstva do Basileje apod.); tvrz Mokrovús u Nechanic a Sadové; *Jaroslav z Kalichu*: Žižkův bratr – 33 z *Honbic*: ves u Hrochova Týnce u Chrudimi; z *Žernosek*: Velké Žernoseky u Litoměřic; z *Litožnic*: někdejší tvrz u Běhovic (u Pra-

hy); *Jíra z Řečice*: později hejtman sirotků a jeden z posílů do Basileje; *Řečice* byl dvůr u Čáslavi – 34 z *Studené*: u Dolních Kralovic na Čáslavsku – 35 *Jakub z Březové*: Jakub Kroměšín z Březovic, hejtman tábořský, jeho tvrz byla mezi Chrudimí a Vysokým Mýtem – 38 *Dvora*: Dvora Králové – 41 *Mařík Velek Šeřík, Jíra Roh*: čtení jmen je nejisté; není jasno, zda jde o dvě nebo více osob – 45 *řádné poslušenství* náležitá poslušnost – 46 *neřádné vejtržky* řádu odporující, nezákonné výtržnosti – 48 *se toho vystřici těmito obyčejí* vyvarovati se toho tímto způsobem, těmito opatřeními
50 *polem* vojensky, s vojskem – 51 *sobě... hospody zastávat* opatřovat si byt, útulek – 52 *bez dopuštění* bez svolení – 55-56 *popraviti... k jeho statku i k jeho hrdlu* potrestati ho na majetku i na hrdle – 57 *řádu stavu* – 60 *podobné a hodné* vhodné a příhodné; *aby zčekali aby vyčkali* – 63 *vydání a ustavení* určení a ustanovení – 68 *při svatou provéstí* při, boj (tj. husitský boj o pravdu) dokončiti – 74 *aby... ani se kam odtrhali* aby se ani nikam neodtrhovali, neoddělovali – 77 *ostřihajice* střežice, chránice

80 *skrze zmeškání* pro zanedbání – 81 *na vartách* na strážích, na hlídkách – 83 *toho zřítí* přihlížeti k tomu – 84 *pomstíti* potrestati – 88 *vzatek* co bylo vzato, kořist – 89 *ukázáno* určeno, vykázano – 91 *městěch* městských; *robotěncuov* robotníků, nádeníků; *aby věrně způsobili* aby spravedlivě provedli, zařídili – 93 *aby... ani co kdo zachoval* aby ani nikdo nic nezadržel, nepodržel – 94 *svědomím* svědectvím – 97 *Achanovi*: srov. Joz. 7,18 – 101 *krikuov a potrhání* sporů a roztržek

107 *z vojsky* z vojska; *bez odpuštění* bez svolení – 109 *a byl by popaden* a kdyby byl dopaden – 114 *kostkářův* hráčů v kostky; *plundřeuov* plenitelů; *lájci* utrhačů – 117 *vedlé* podle

127 *setrvale bez pochybení* vytrvale bez pochybností – 132 *abyšte se svolili* abyste se sjednotili, smluvili; *abyšte radni a pomocni byli* abyste radili a pomáhali – 135 *ja-zyka českého i slovenského i všeho křesťanství* národa českého i slovanského i celého křesťanstva – 136 *ku pozdvižení* k povznesení, k podpoře – 137 *pokrytým i zloškrvtkuom* pokrytcům a zlosynům – 141 *vedlé duchovenství* podle zbožnosti

ŽIŽKOVO TAŽENÍ DO UHER

Od Žižky samého nemáme sice výklad jeho vozové taktiky, ale náhradou za to je podrobné její líčení při nesnadném ústupu z Uher v září až říjnu 1423 od některého z jeho účastníků. Při pozdějším referování se mu sice vytratily podrobnosti místní i časové, ale přesto si zachoval v odborně zkušené paměti taktický obraz, a to i v podrobnostech. Proto můžeme jeho líčení, výrazné i po stránce terminologické, pojmut jako konkrétní doklad Žižkovy bojové taktiky.

Potom jednoho času táhl jest Žižka do Moravy a podmaňoval sobě lidi; i přitáhl také k Kramicu a tu jest některý čas ležal. A bratří naň domlúvali, aby někam tažení učinil; a on spraviv čtyry řády vozuov a děl, což mohl najviece, i táhl jest přes hory do Uher. A tu sú jemu Uhří tažení nebránili a nikdiež jemu nepřekáželi, chtiec, zda by se ubezpečil i z řádu některak povystúpil, zda by jej tak kde poraziti mohli. Neb sú se naň velmi silně jezdecky sebrali a sebravše se naň sú táhli i množstvie děl měli.

A on porozuměv tomu, že dobře nenie, obrátiv sobě k Moravské zemi

10 zase vozy i takto je spravil: najprvé sobě lidi u vozích spravil jiezdné i pěší
a táhl jest s zavřenými vozy. A takto sobě krajní vozy spravil, proti každým
vozuom se dvěma pavézama a za ty pavézy po dvou neb po třech stfělcích;
a to z té příčiny udělal, jestliže by mu na tažení chtěli do vozuov skočiti,
aby toho ti bránili. Neb ten den těžké mu tažení před nimi přišlo; neb kdež
15 se najméně pozastavil, velmi mu do vojska bili. I nemohl jim nic odolati, ale
táhl jest až do noci; a to z té příčiny, aby ho nemohli tak v noci shlédnúti,
kde se položí, a do vojska mu bítí; a v svém vojště nedal žádných ohňuov
dělati. A oni pojezdíec okolo něho, nemajíc kde koňuov vázati, museli do
vsi jeti, a to podál, aby před ním také bezpečni byli.

20 Tu on poležav, což mu se zdálo, táhl jest nazajtřie k jednomu jezeru,
kdež to jezero mezi jedniem vrchem. A takto se u něho položil, jednu stranú
k jezeru a druhú stranú pod vršek; a to z té příčiny, chtěli-li by do vojska
střieleti, aby jej přestřelovali. A sám takto udělal: pojav pícní vozy vytočil
je na ten vršek, udělal z nich u přední brány baštu i u zadní druhú; i vkopal
je a vkopav je vpravil do nich děla. I nedal jim nikdiež na těch vrších ostati.
25 A tak ten den bezpečně tu ležal i tu noc.

Opět potom třetí den od toho jezera táhl jest k jedné vodě, kteráž teče
k Narhedu, i položil se u té vody. I tu jest se velmi bál poražení, aby pře-
pustíc mu něco lidí přes tu vodu do zadních vozuov jemu nevskočili.
A protož celú noc vkopával krajní vozy od jednoho břehu až k druhému;
30 a z druhé strany vody přepravil sobě pícní vozy i též je vkopával tak, aby
na ně úprkem jiezdní nemohli. A všecky břehy skopal, aby mohl všemi
čtyřmi řády táhnúti přes tu vodu. Kdež oni, vpustivše jej do té vody
s vozy, i pokusili mu se k zadním vozuom; kdež jest on je od těch zákopuov
odbil, kdež sú i pěšky i jezdecky k němu šturmovali; tu jich je mnoho zranil
35 i pobil. A odbiv je, na onu stranu přepravil se s vozy i s lidem svým.
I děkoval pánu bohu, že mu pán buoh ráčil pomoci přes tu vodu se přepra-
viti. Ihned táhl jest odtud mezi jedny lesy, kdež jsú bahna a luhové. I položil
se takto mezi zákoutí, a to z té příčiny, aby k němu z děl bítí nemohli. I tu
jest přes noc zuostal.

40 Čtvrtý den táhl jest k jezeruom jedněm aneboli k stavuom, kdež jsú
za Trnavú. A tu sobě spravoval vozy, vybieraje z placních ráduov, a to z té
příčiny, kdež mu v krajních vozích v řádích mnoho koní i vozuov polámali
i pobili. A tehdáž ho ponechali. A on položiv se u těch stavuov, zpraviv sobě
ty všecky věci, v pátý den táhl jest k jedné stráni.

45 Tu sú naň opět přitáhli jezdecky i s děly. A on jest táhl podlé té stráně,
že měl jednu stranú obranu, že jemu snáze bylo jedné strany brániti nežli
obú. A oni vidúc, že jemu nemohú nic učiniti, i táhli sú pryč od něho; a on
položil se na jednom vrchu, kdež, tak pravie lidé, že jest veliká psota a bieda
tu na nich byla, tak že za jeden košťál zelený byli by drahně peněz dali. A to
50 z té příčiny, že jim z vozuov nikam nedali, že sú mu jiezdnými silni byli,

a naň se dáti pěšky nesměli. Než když kolivěk je k tomu připravili, že sú jiezdní doluov ssedali a pěšky k němu šturmovali neb se s ním bili, že je vždycky porazil aneb od něho velmi biti byli. Neb jináč se strojí jezdecky k bitvě a jináč pěšky, že jim to jest neobyčejná věc. Neb kdež se mají čemu učiti, než tomu zvyknú, že by musil k tomu nějaký čas býti neb nějaká chvíle.

Šesté tažení Žižkovo, když se hnul od té stráně, kdež se jemu dostalo táhnúti k horám i kdež mu ten den na jeden řád vozuov přišlo k tažení, že jináč táhnúti nemohl. Tehdá Uhří vidúce to táhli naň velmi silně, nadějíce se, že již jeho správa ani jeho šikovové nic jemu neprospějí, že ven z vozuov musejí. A on takto proti tomu strojí bráně se toho: položil se u samých lesuov pod jedním vrškem, a to pro tu příčinu, budú-li k němu z děl biti, aby jej přestřelovali, a sám s svými děly utekl se k tomu vršku. A potom kázal koně z vozuov vypřahati a na ně s sekyrami, s lopatami a s rejči vsedati, aby cesty zohledovali, jestliže by jemu kde zarubali; a to z té příčiny, aby po stranách na ně na vozy jiní udeřiti nemohli, cesty velmi dobře kázal opraviti. A když měl z lesuov ven vytáhnúti, as za puol druhých honuov, kázal s jedné strany cesty staré novú cestu dělati a s druhé strany druhú, a to z té příčiny, aby předtáhnú-li jej nepřátelé, aby tú starú cestú děla a pěší sobě obrátil, a to proto, jestliže by mu chtěli toho pole brániti, kudyž jest z lesu měl vyjeti, aby je tudy vystřílel a vybil; jakož se jest pak stalo tak. I takto s oné strany lesuov vozy sobě spravili: udělal sobě z těch čtyr řáduov, v kterýchž táhl, dva; a pojav sobě picovní vozy, i protrhl sobě vozy i udělal sobě z nich řády čtyřmi jakožto zed aneb jakožto baštu od jednoho konce lesu až k druhému. A kázal je hůzvěmi svíratí v hromadu, aby mu jich roztrhnúti aneb převraceti tak snadně nemohli. A to udělal proto, jestliže by chtěli jemu do vozuov skočiti aneb děla z zadu pobrati, aby oni tu se bránili za těmi vozy jako za zdí; jakož se pak tak stalo. I takto jest púšťel do lesu, najprvé děla, což mu se zdálo, i pustil něco pěších a potom padesát vozuov po pravé ruce. A když těch padesát vozuov vyšlo jest, opět dal mezi ně něco pěších, což mu se zdálo. I pustil opět druhých padesát vozuov z levé strany a opět mezi ně dal něco pěších. A tak vždycky dával, pokudž mu těch vozuov stačilo, po padesáti; a mezi ně pěší dával, pokudž ta potřeba kázala. A to z té příčiny, jestliže by mu chtěli na lesích vozataje zbiti aneb vozy také vybrati, aby ti pěší, kteří jdú mezi vozy, toho bránili. Tehdy, kdy poslední vozy púšťel na zad, tehdy obořili se Uhří chtiec mu děla pobrati. Tehdy oni s toho vršku utáhli za ty picovní vozy, kdež jest sobě z nich řády zdělal, tu se v těch vozích zavřeli a pěší se z nich bránili tak, až oni s děly do lesa ujeli i pěší potom za nimi táhli. A tak se Uhruov nic nebáli, než sú se oni do těch vozuov dobyli, až oni něco i cesty zarubali, aby za nimi jezdecky táhnúti nemohli. To vidúce Uhří, že jemu žádné škody udělati nemohli, i někteří táhli předeň, chtiec mu z lesuov brániti, a někteří

táhli domuov, praviec tak, že nenie člověk, než že je čert, že mu ty rozumy dáva, neb že se nám ničimž užiti nedá.

95 I takto se jest z lesa vypravoval ven, kdež sú byla nějaká pole mezi nějakými stráněmi. Když přitáhl k těm cestám, kdež sobě nové zdělal, nejprvé těm padesáti vozuom kázal hnúti tú novú cestú, kterou sobě novú udělal po pravé ruce; i když sú na pole vytáhli, podlé samé stráně, a to z té příčiny, že od pole měli pěší vozy a za sebú stráně, a tak tudy se jezdných 100 nebáli. A z druhého řádu po levé straně též kázal hnúti podlé druhé stráně; a tú starú cestú vypustil děla ven z lesa i byl opanoval sobě to pole, a tak pomalu vždy vozy těmi ven vytahoval. Neb sobě byl též také vozy spravil všecky v jeden řád, že je zprovíjel jako věnec. A to proto udělal, aby oba řády sobě pojednú dělal, aby je sobě z toho pole vytiskl mocnú rukú. Neb 105 tak jemu těch vozuov vždy přibývalo ven, až jimi všemi vytáhl ven. A tak jemu pán buoh pomohl z Uher vytáhnúti. Ale jakž jest Žižka počal bojovati, najtější jemu přišlo.

2 k *Kramicu* k Strážnici; *naň domlúvali* domlouvali mu, přemlouvali ho – 3 *spraviv čtyry řády* sešíkovav čtyři šiky, řady – 4 *sú taženie nebránili* nebránili v tažení – 5 *by se ubezpečil* spolehl by se na bezpečnost; *by z řádu některak povystúpil* porušil by pořádek – 6-7 *sú se naň... sebrati* shromáždili se naň

10 *s zavřenými vozy*: tj. s lidem zavřeným ve vozech; *krajní vozy*: tj. bojové vozy – 11 *za ty pavězy*: tj. do mezery, kde byli koně – 13-14 *kdež se najméně pozastavil* kde se sebeméně pozdržel, zastavil – 14 *bili stříleli*; *jim nic odolati* nijak je přemoci – 17 *pojezdiec* když nějaký čas jezdili – 18 *podál opodál*, ve větší vzdálenosti

22 *pojavní pícní vozy* vzav vozy na zásoby, špižní vozy – 23 *vkopal je* zapustil je do země (Urbánek), dal vykopati příkopy na jejich ochranu (Toman)

27 k *Narhedu* na sever od Nových Zámek – 33 *pokusili mu se k zadním vozuom* pokusili se o útok na zadní vozy – 34 *jest odbil odrazil* (střelbou); *sú šturmovali* útočili

40 k *stavuom* k rybníkům – 41 z *placních řáduov* z vnitřních vozových řad – 42 *kdež když* – 46 *měl jednú stranú obranu* měl na jedné straně ochranu – 48 *psota* útrapy, trampoty – 49 *drahně* mnoho – 50 *že jim z vozuov nikam nedati* že je nepustili nikam z vozů; *že sú mu jezdnými silni byli* že měli přesilu v jízdě – 51 *naň se dáti pěšky nesměli* neodvažovali se naň zaútočit pěšky; *připravili* přiměli, přinutili – 53 *se stroj* připravuje se, chystá se

58 *kdež mu... na jeden řád vozuov přišlo k tažení* kde bylo třeba táhnout jedním šikem vozů – 59 *táhli naň velmi silně* táhli naň se silným vojskem – 60 *správa* řád, organizace, taktika – 61 *strojil* činil opatření – 65 *aby zohledovali* aby prohlédli, prozkoumali; *jestliže by zarubali* kdyby zahradili zásekami – 67 *as za puol druhých honuov* asi půl druhého honu (hon = asi 160 m) – 69 *předtáhnú-li jej* předhóní-li jej (při tažení) – 70 *toho pole brániti* brániti v přístupu na to pole – 72 *s oné strany lesuov* z té strany, kde byl les – 73 *protrhl* porušil řadu – 75 *svrati v hromadu* svazovati dohromady – 85 *zbtíi pobíti*; *vybrati* vykrásti – 86 *obořili se* zaútočili – 87 *utáhli* stáhli se – 88 *jest sobě... zdělal* udělal si, utvořil si – 90 *oni*: tj. Žižkovi pěší bojovníci – 94 *že se nám ničimž užiti nedá* že nikterak nedopustí, abychom s ním naložili podle našich úmyslů

97 *hnúti jeti* – 102 *vytahoval* vyjížděl – 103 *zprovíjel* propojil, seřadil a svázal (v. výše) – 104 *mocnú rukú* mocí, mocně

UPRAVENÝ ŘÁD JANA HÁJKA Z HODĚTÍNA

O tento řád, zachovaný v jediném pozdějším opise (z konce 15. století), je spor, který má velký význam pro historii podstatné části Žižkovy taktiky, totiž pro bojování s vozy. Jestliže je řád (jak soudí J. Goll) dílem Hodětínovým z r. 1413, byla by vozová taktika známa v Čechách již před husitskými válkami a Žižkovi by patřila teprve její specifická aplikace v boji. Je však značně pravděpodobné, že zachovaná verze řádu vznikla asi r. 1427 interpolací Hodětínova řádu z r. 1413, zvláště ovšem pokud jde o vozovou taktiku; mluví pro to i důvody jazykové. Jestliže byla přitom v úvodě přímo zachována starší forma i se jménem Václava IV. a Hodětínovým, bylo to asi proto, aby byl řádu vtištěn znak většího stáří.

Jan Hájek z Hodětína zastával v době Václava IV. jako jeden z jeho milců rozličné úřady; byl královým podkomořím a potom i mistrem královské kuchyně. Po Václavově smrti ho nacházíme jako purkrabího na Zvíkově. Protože tento hrad držel v zástavě, a to na straně protihusitské, lze soudit, že byl katolík. Zemřel někdy před r. 1434.

Léta božieho čtyrstého trináctého slavné paměti král Václav český, když jest pro zprotivenie pana Puoty z Skály proti Jeho milosti královské kázal obehnati hrad Skálu nadepsaného pána, tyto kusy podepsané a práva vojenská rozkázal jest slovutnému panoši Hájkovi z Hodětína, podkomoře-
5 mu království Českého, popsati pro budúcie Čechy bojovné, aby se uměli u vojskách zpravovati; a přikázal jest je u vojště před nadepsaným hradem písařóm vojenským čísti, tak aby je všichni drželi pod pokutami dole psanými. A takto se ve jméno božie počínají:

10 Najprvé, aby byli služby božie všichni, hajtmané i jich poddaci i jim poručení, pilni a neřáduov ižádných aby u vojště nedopúšťeli, aby skrze to pán buoh nebyl rozhněván.

Item všechny hry neslušné a neřádné aby byly stavovány, a zvláště kostky, karty, koule aby nebyly u vojště dopúšťieny, neb z toho dopuštění mnoho zlého pochodí, jakožto zanetbánie na vartách a na ponuočkách i jiné
15 škodné věci vojskám a těm osobám, kteréž hrají. Pakli se kto přesto které hry dopustí, takový bude před vojskem v řetěze čtyři dni veden a úředníku k tomu od nás usazenému deset grošuov musí bez milosti dáti.

Item všechna lánie a nestydatá mluvenie aby stala a přestala. Pakli kto bude láti a usvědčen bude, takový čtyři dni před vojskem v řetěze
20 choditi musí.

Item kurevstvie aby žádného nebylo dopúštieno u vojště ani před vojskem ani okolo vojska, ale aby takové zlé ženy bez milosti pryč hnány a puzeny byly od rychtáře vojenského. A jestliže by toho rychtář zanetbal, tehdy buď k němu hledieno jako k neposlušnému. Pakli by se kto dopustil
25 toho zlého, tomu šilink bude dán bez milosti skrze pračata.

Item jestliže by kto násilé které panně neb paní učinil kde koli a usvědčen byl, takový bude hrdla zbaven bez milosti.

Item kostelové a klášterové aby žádní vybíjeni nebyli ani vypalováni, leč by bylo rozkázáno hajtmany k tomu zřízenými. A proto vždy aby
30 posvátnými věcmi, jakožto vornáty, kalichy, zvony, kněhami i jinými okrasami kostelními a zvláště pak tělem božím nikakež nebylo hýbáno ani bráno. Nebo ktož by který kostel vybil, takovému bude ruka uřata. Pakli by kto tělo božie s puškú aneb kterou jinú svátost vzal a vysypal, takový bude bez milosti upálen.

35 Item jestliže by kto který oltář zbořil nebo obrazy v kostelích a v klášterích zbil nebo na cestách v slúpiech přibité ztrhal a zkazil, ten hodnú pomstú kázán bude vedlé práva vojenského.

Item na přátelském bude-li kto bráti jiné věci nežli pokrm sobě skrovný a koňóm obrok, takový bude kázán jako lúpežník.

40 Item koní, krav i jiného dobytka a šatuov na přátelském aby žádný nebral, ani jiných věcí, kteréž k hospodářství příslušeji; neb takový kázán bude jako lúpežník.

Item jestliže by kto kterou svádu u vojště počal, takový bude kázán slušnú pomstú.

45 Item jestliže by kto svú bran na druhého obnažil, takovému bude ruka bez milosti uřata.

Item jestliže by kto koho u vojště neb před vojskem skrze svádu zabil, takový bude bez milosti sřat.

50 Item pěší aby všickni v svých houfiech řádem pod korúhvemi a pod praporci šli, jakž a kdež jim přikázáno hajtmany na to vydanými. Pakli by se kteří a číž koli vytrhli z svých houfuov bez rozkázanie a vuole pánuov hajtmanuov, takoví budú kázáni, jakož na takové slušeti bude.

Item jiezdní aby také nikam nejezdili, ale v svých houfiech aby řádně táhli, tak jakž jim hajtmané rozkáží, kterýmž poručeno bude. Pakli by kto
55 přesto, své vuole požívaje, vytrhl se na kterou stranu a v tom jat byl anebo kterou škodu vzal, o takového žádného nechcem státi, ani jim také škod platiti. A jiní šlechtici a věrní naši milí též k svým takovým služebníkóm se jmieti mají a budú, leč by hajtmané komu kam jeti kázali, takový bez viny bude.

60 Item ktož mají napřed v koněberkách jezdit, aby byli vydáni slušným během, aby z houfuov se nerozjiezděli. Pakli by kteří z houfuov se vytrhli, aby jim koněberky koně brali a nevracovali zase žádnému, až u vojště; a od každého koně aby deset grošuov vzali, žádnému milosti nečiniece ani odpúštějice. Též i pěším aby samostřielý brali, jestliže by z houfuov kam bez
65 odpuštění hajtmanuov chodili, a aby jim zase nevracovali, až u vojště, když od každého samostřielá dadie po pěti groších.

Item kteří houfové mají a dostane se jim který den za vozy jeti neb pěším jiti, aby se žádní nikam nerozjiezděli ani rozcházeli, ale stáli nad vojskem, dokudž se všecko vojsko nepoloží. Pakli by kteří poslušenstvie

70 toho neučinili, ti budú tak tresktáni, jakž hajtmanóm vydaným bude roz-
kázáno a poručeno, nebo skrze takovú neposlušnosť mohla by se hanba
i škoda státi, ješto bychme se toho nerádi dopustili.

Item kterémuž vojsku dostane se napřed taženie, aby se druhé nehý-
75 a vtrhl v jiné šiky vozy z svého šiku, takový bude kázán obyčejem vojen-
ského práva slušnú kázní.

Item jestliže by kto, buď jiezdný neb pěši, vytrhna se i chtěl sobě
zvláště holdovati přes naše příkázanie nebo tu překážeti, kdež naši hajtmané
80 prvé holdovali, takoví budú kázáni s radú naše rady a šlechticuov, kteréž
bychom s sebú jměli nebo k tomu vydali.

Item pálenie žádného aby žádný nečinil, leč by bylo rozkázáno hajt-
many našimi k tomu vydanými. A zvláště byl-li by který zámek dobyt, aby
nebyl zapalován bez vuole a rozkázanie týchž hajtmanuov. Pakli by kto
přesto zapálil, takový bez milosti upálen bude.

85 Item když bohdá nepřietelé budú na poli v porážce neb na zámku
zjímáni, ti všickni aby k naší ruce královské našim hajtmanóm vydáni byli.

Item jestliže by kto s vědomím a dopuštěním hajtmanów, jeda stranú,
vězně které zjímaje přivedl, s tiem podlé rady naše učiníme.

90 Item jestliže by kto zbodl nepřietele na harci, tomu má ten kuoň býti
dán; a ktož by ten kuoň lapil, tomu jedna kopa grošuov dána býti má od
toho, ktož onoho zbodl, ač chce a bude chtieti ten kuoň jmieti.

Item bude-li se na koho doptáno, že by jma vězně na koláči pustil nebo
holdy vybíral bez povolenie našich hajtmanów na to vydaných, takoví budú
kázáni, jakož na to slušie, právem vojenským.

95 Item k osazení ponuocek v noci okolo vozuov a v branách aby od
každého vozu kromě komorních a špižierních po jednom bylo vydáváno.
Pakli by bylo pilné potřebie, aby bylo více vydáno vedlé rozkázanie hajt-
manuov. A ktož by zanetbal toho učiniti, ten každý aby dva groše dal
pokuty tomu hajtmanu, kterýž ponuocky neb varty osazuje.

100 Item také, jakož jest rozkázáno, jakož vína, piva i jiné potřebné věci
do vojsky mají voženy a nošeny býti, prikazujem všem, aby těm, ktož by
vozili nebo nosili, nebylo na cestách ani u vojskách bráno, ani kterakž koli
překážieno. Pakli by kto kolivěk jim překazil nebo bral, takový bude kázán,
jakož na lúpežníka slušie.

105 Item hajtmané, kteříž budú jmenováni nad jiezdnými a pěšimi i k zpra-
vování a kladení vozuov, těch aby všickni poslušni byli, nad kýmž budú
ustaveni, a nikterakž se jim neprotivili, ani se s nimi potýkali řečí ani
skutkem. Pakli by kto, svévolně z poslušenství těch hajtmanuov vytrhna
se, chtěl své vuole požívati, nad takovým pomštieno bude tak, že se jím jiní
110 kázati budú.

Item chcem tomu, aby žádný písařóm vojenským nepřekážel, ani na ně

kto kterým právem sáhal, leč by v čem nešlechtném shledán byl, to aby před se hajtmáné vzeli a v to nahlédli.

115 Item kterýž by koli písař vojenský byl usazen od kterého koli pána neb hajtmána nebo od měst času vojenského neb bojovnieho, když by žoldnéřóm žold vydáván byl, ten aby j měl od kopy jeden groš, buď to že by placeno bylo na poli neb na hradě nebo na městě nebo na které koli posádce neb při obležení zámku některého. V tom aby mu ižádný odporen nebyl, dokudž by ta válka stála, kromě když by placeny byly škody, od těch aby nic nebral, 120 neb k tomu práva žádného nemá, což by se škod dotýkalo.

Item při bitunciech kterých koli má písař vojenský seděti a s hajtmány to děliti a vedlé nich v tom má díel jmieti, točisto od kopy každé po jednom groši; a též i od holduov má jmieti po jednom groši.

125 Item když by který žoldněř, vezma řádné odpuštění z příčin hodných, postavil místo sebe jiného pacholka hodného, ten, kterýž odjiti má, aby dal písaři zápisného jeden groš a nový žoldněř přistupuje aby dal puol groše.

Item každý setník neb padesátník nebo rotymajstr, kteréž by kolivěk pod sebú j měl, ten aby před písaře všechny přivedl, když by jim j měl žold dáván býti; a tu všeliký neb každý desátník aby své dráby osobně před písařem okázal, i když by ponuocky neb varty osazovány j měly býti. Pakli by 130 kto písaři toho odporen byl, má býti kázán od hajtmánuov jako neposlušný.

Item písař vojenský má zbroj a samostřiely ohledovati vždy jednu v měsieci, aby byli tak nalezení, jakž sú vyšli. Pakli by kto tomu odpieral, k tomu má hledieno býti jako k neposlušnému.

135 Item na tažení, na picování nebo kdež kolivěk na potkání, kdežto silnější houf neb rota mdlejší rotu postihne nebo potká, aby silnější mdlejším nebrali a nikterakž nepřekáželi, ale u pokoji nechali. Pakli by přes toto rozkázanie kteří koli silnější mdlejším co pobrali neb překazili, taková budú kázáni jako lúpežníci.

140 Item kdež se již vojska položie, aby žádný doluov, jimž hebauf říekají, nekopal ani dělal, neb takový proto kázán bude.

Item včelám aby žádný nepřekážel ani vydieral, nebo takovým nebude odpušteno.

145 Item když vojska lehnú, a že by v noci vzhuoru bylo trúbeno neb voláno, aby každý s svú braní na plac běžel a nikam jinam. Pakli by nepřielaté kde k vozóm přilnuli, tehdy se tam mají obrátiti.

Item mezi vozy aby opatrně a s pilností ohně nietili a pálili, tak aby se žádnému škoda nestala a nedála.

150 Item kdež kolivěk, buď to na přátelském neb ne na přátelském, kdež se ženy s uzly a s šaty vynesú a na nich i při nich sednú, aby jimi žádný nehýbal, ani těm ženám co bral, ani jich přehleoval. Pakli jim přesto kto bráti bude, takový bude kázán jako jiný lúpežník.

Item jestliže jsú mezi kterými pány, rytieři, zemany, šlechtici nebo

městy neb kýmž koli která zášťie, kyselosti nebo nelibosti, kterakž kolivěk
155 buďto prvé před tiemto polem anebo nynie na poli vzniklé a povstalé, ty
všecky aby přestaly a nebyly od žádného na tom poli zdvíhány a spominány,
ani které pomsty o to činěny, až domuov z pole vráćenie. Ale bylo-li by
kde potrebie, buďto na harci neb v šturmu, aby sobě takoví a všickni jiní
vespolek pomáhali, takových kyselostí a záští zlym nikterakž nespominájee.
160 Pakli by kto přes toto naše prikázanie usvědčen byl, takový bude kázán
právem vojenským.

Item o mlýniech prikazujem, aby žádného nepálili, nebořili ani kazili,
ani kterých mlýnských želez brali, tak aby tu ku potrebě našich vojsk
mohlo mleno býti. Pakli by kto proti tomu učinil, budeť jemu bez milosti
165 ruka uřata. Též také jinde ve dvořiech neb v chalupách, zvláště v přátel-
ských, aby žádných zámkuov, řetězuov neb jiných želez kterýchž kolivěk,
jakožto šínuov s kol neb hřebíkuov s bran neshíjeli neb nevybíjeli a nebrali;
a také na poli s pluhuov želez neboli s jiných příprav aby nebrali.

Item kdež se táhne po přátelském, aby takové nekřesťanské záhuby se
170 chudým lidem nedály, ani překážieno bylo. Chalup aby nevybíjeli, dobytka
ani koní aby jim nezajímali, ani ven z vojska nevodili. A žen ovšem aby na
pokoji vždy nechali, jim nepřekážejíc. Také kdež se vojsko klade, aby
chalup a dvoruov lidem netrhali ani bořili a takových nekřesťanských záhub
aby nad lidmi nečinili.

175 Item komuž by který kuoň utekl jiezdný, buď to na poli neb kdež koli,
ten kuoň ktož bude moci lapiti, aby lapil, a ktož jej polapí, tomu buď jeden
groš dán a od vozníka puol groše.

Item rybníkuov malých ani velkých ani také haltěruov žádný aby
nekopal, ani také v nich lovil, ani jich spúšťel, leč by komu hajtmané roz-
180 kázali.

Item pitie před vojskem ať jsou šenkována a osobami od hajtmanuov
na to zřiezenými ať jsou sazena. A netoliko pitie, ale i chléb buď sazén, i jiné
potřeby, jakožto obrok konský, tak aby se všem spravedlivé dálo.

Item jestliže by se kto toho dopustil aneb přes to učinil, což se tuto
185 nahoře vypisuje, a na těch věcech chudým lidem překážel aneb ty věci bral
a sobě schoval aneb krčmářóm zastavoval, dával, prodával aneb komu
jinému, takový i ti, ktož by od nich co kupovali neb přijímali, pro to budú
trestáni jakožto lúpežníci.

Item u každého vozu aby byla dva vozataje a aby jměli lebku a pavézu;
190 a pod vozem aby bylo prkno a řetěz. A při každém vozu aby byla jedna
hákovnice se vši přípravú a dvě sekyře, dvě lopatě, dvě kratci, dvě motyce,
dva rýče a taras s berlú a jedno kopie s hákem a s praporečkem.

Item aby před každým řádem vozuov, když se táhne, šli s motykami,
kratcemi, rejči, lopatami a s sekyrami, bylo-li by kde cest potrebie opravo-
195 vati; a odtud aby neodcházel pod vsazením do řetězuov za tři dni.

2 *pro zprotivenie* pro odpor, pro vzbuorení; *pana Puoty z Skály*: Púta ze Skály a ze Švihova (z rodu pánů z Rýzemberka) – 3 *obehnatí* obklíčiti, oblehnouti; *kusy podepsané* články níže uvedené – 4 *podkomořiemu* zemskému úředníku, který měl na starosti královské důchody – 5 *bojovné* vojenské, válečné – 9 *aby byli služby...* pilní aby si hleděli služby, aby byli horliví ve službě; *jich poddaci i jim poručení* jejich poddaní a jim svěření – 10 *neřáduov ižádných* žádných zlořádů – 12 *item* (lat.) rovněž, dále; *aby byly stavovány* aby jim byla činěna přítrž – 14 *pochodí* pochází; *na vartách a na ponuockách* ve strážích a na nočních hlídkách – 17 *usazenému* ustanovenému – 18 *aby stala* aby zanikla – 21 *kurevstvie* obcování s nevěstkami – 22 *zlé špatné*, zkažené – 23 *puzeny* stihány – 24 *buď k němu hledienu* buď považován – 25 *šilink...* skrze pračata výprask... od výrostků, kteří konali službu u praků – 29 *zřiezenými* ustanovenými, určenými – 31 *tělem božím* svátostí oltářní – 33 *s puškú* se schránkou – 36 *jestliže by zbil* jestliže by rozbil; *ztrhal a zkazil* roztrhal a zničil – 36-37 *hodnú pomstú kázán bude vedlé práva* bude náležitě potrestán podle práva – 38 *na přátel-ském* na území přátel – 44 *slušnú pomstú* náležitým, spravedlivým trestem – 45 *bran zbraň*

49 *řádem* podle řádu, spořádaně – 50 *na to vydanými* k tomu určenými – 55 *své vuole požívaje* jednáje po své vůli – 56 *o takového žádného nechcem státi* za takového nebudeme ručit – 57 *těž taktěž*, stejně – 58 *se jmieli* chovati se, jednatí – 60 *v koně-berkách* mezi vojáky stíhajícími zběhy a záškodníky; *slušným během* náležitě, řádně – 62 *aby nevracovali zase* aby nevraceli zpět – 65 *bez odpuštění* bez dovození – 66 *dadie dají* – 69 *se nepoloží* nerozloží se tábořem – 69-70 *pakli by kteří poslušensvie toho neučinili* jestliže by toho někteří neuposlechli – 74 *až by zřiedilo* až by uspořá-dalo, sešikovalo – 76 *slušnú kázní* příslušným trestem – 78 *sobě zvláště holdovati* vy-máhati poplatky, dávky jen pro sebe – 79 *s radú* po poradě – 86 *k naši ruce* do našich rukou – 87 *jeda stranú* jeda jinou cestou, opustiv svůj houf – 89 *by kto zbold...* *na harcí* probodl by někdo při šarvátku – 91 *až jestliže* – 92 *bude-li se na koho dopláno* vyjde-li na někoho najevo; *jma zajav*; *na koláci* za úplatek – 93 *holdy* poplatky, vý-kupné – 96 *komorních a špižierních* krytých a zásobních – 103 *prekážieno* škozeno

105-106 *k zpravování a kladení* k řízení a umístování – 107 *ustavení* ustanovení; *aby... ani se s nimi potýkali* ani aby s nimi nebyli v neshodě – 109 *vuole požívati* vůli prosazovati; *nač takovým pomštieho bude* takový bude potrestán – 109-110 *že se jím jíní kázati budú* že bude jiným pro výstrahu – 112-113 *to aby před se...* vzeli a v to nahlédli to aby si vzali na starost a prošetřili – 114 *usazen* ustanoven, dosa-zen – 115 *času vojenského neb bojovního* v čase války neb boje – 118 *aby mu ižádný odporen nebyl* aby mu žádný neodporoval – 119 *by stála* trvala by – 121 *při bitunciech* při rozdělení kořisti – 125 *pacholka* muž – 127 *setník neb padesátník* nebo rotymajstr velitel setniny neb padesátiny mužů nebo roty – 129 *dráby* pěší vojáky (najaté) – 132 *ohledovati* prohlížeti

135 *na picování* při opatřování zásob – 136 *mdlejší* slabší; *postihne* zastihne – 140 *hebauf říekají* (z něm.): asi výkopů pro pohodlnější odpočinek – 145 *na plac* na prostranství – 146 *by přílnuli* pronikli by – 147 *aby s pilností ohně nietili* aby obe-zře rozdělávali oheň – 151 *aby...* ani *jich přehledoval* ani aby je nepohlížel – 155 *před tímto polem* před tímto tažením – 156 *zdvíhaný* znovu začínány – 164 *mleno* mleto – 167 *štnuov* obručí, kování – 168 *s jiných příprav* s jiného náradí – 169 *záhu-by* škody, příkoří – 177 *od vozníka* od tažného koně – 178 *halléřuov* vodních nádrží – 179 *ani jich spúšťel* ani je nevypouštěl – 181 *pitie* nápoje – 182 *ať jsú sazena* ať je určována jejich cena – 185 *na těch věcech* v tom – 189 *aby byla dva vozataje* (duál) aby byli dva vozatajové; *lebku* přílbu – 191 *hákovnice*; delší těžká ručnice s hákem na zaklesnutí vespod; *dvě sekyře...*, *dvě kratci* (duál) dvě sekyry..., dvě motyky se

širokým (zkráceným) ostřím – 192 *taras s berlú* ochranný štít s opěrnou tyčí; s *praporem*; tj. na dávání znamení při řízení vozů – 195 *pod vsazením* pod trestem vsazení; *za tři dni* na tři dny

Poznámky ediční

Noviny

Noviny z Kostnice

Lat. text z rkpu Muz. IE 6, fol. 33a, vydal Fr. Palacký, *Documenta Mag. Ioannis Hus vitam, doctrinam, causam...* illustrantia, Praha 1869, s. 601-602. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Noviny o kacířství na Kozím Hrádku

Lat. text dochován v rkpu SA v Třeboni N° 179, odkud vydal Fr. Palacký, *Documenta Mag. Ioannis Hus vitam, doctrinam, causam...* illustrantia, Praha 1869, s. 636-638. Český překlad se závažnými omyly podala A. Pavlů v knize J. Macka, *Ktož jsou boží bojovníci*, Praha 1951, s. 31-32. – Zde otištěn překlad R. Urbánka upravený B. Rybou.

40 *nechtíce: nolentes*] *volentes* Palacký

Noviny o bitvě u Domažlic

Zachovány v neúplném souvěkém opise v SA v Třeboni, Hist. 310. Vydal je Fr. Palacký v AČ 6, 1872, 424.

7 k Rýzenberku] k Rzyzenberku *rkp* – 12 přes sto] *prziejto rkp* – 13 někteří] *před tím škrtnuto v rkpe* ny – 17 kardinál] *Cardinal, před tím škrtnuto v rkpe* král – 20 k utištění] *před tím škrtnuto v rkpe* k utěšení těch – 23 zhasiti] *zhařiti, před tím škrtnuto v rkpe* zhladiti – 25 *spomocník]* a *spomocník rkp*

Plzeňští do Basileje o Lipanech

Lat. list Plzeňských, poslaný 1. června 1434 do Basileje, zapsán u Šimona Plachého, *Paměti plzeňské*, Plzeň 1883, s. 37n. Otiskl jej Fr. Palacký, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges* 2, Praha 1873, s. 414n. a J. Strnad, *Listář královského města Plzně* 2, Plzeň 1891, s. 365-367. – Z literatury srov. R. Urbánek, *Bitva u Lipan ve vývoji poznání historického*, *Vojenskohistorický sborník* III/1, 1934, s. 10. – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Relace

O vzniku táborství

Lat. text z basilejského rkpu A II 34 otiskl K. Höfler, *Geschichtschreiber der husit. Bewegung* I, Vídeň 1856, s. 528-534. Naše ukázka vynechává tři úseky, ve vyd. na s. 529-530, 531-532 a 533-534. – Literatura: J. V. Šimák, *K dějepisectví doby husitské*, ČČH 26, 1920, 171n.; J. Macek, *Tábor v husitském revolučním hnutí* I, Praha 1952 (porůznu). – Překlad R. Urbánka upravil B. Ryba.

Relace zachována v nejuplněnější podobě ve čtyřech rkpech Starých letopisů českých z 16. stol., a to v rkpech *G*, *I*, *R* a *T* (viz o nich v poznámkách k Starým letopisům českým zde v 2. sv.). Vydání: Fr. Palacký, Staří letopisové čeští, Praha 1829, s. 480-485 a v Dějinách III/2, Praha 1877, s. 143-149 (podle rkpu *I* a novějšího opisu části vytržené z rkpu *G*); K. J. Erben, Výbor, II, sl. 257-264; Fr. Šimek, Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického, Praha 1959, s. 74n. (podle rkpu *G*). – Zatímco vydání Palackého ve shodě s rkpem *I* uvádí relaci jako souvislý celek, rkp *T* shodně s rkpem *R* (vydaným v Šimkově edici Staré letopisy české z Vratislavského rkpu, Praha 1937, s. 39-43) rozděluje její text na dvě části do dvou kapitol, přičemž část první obsahuje závěr relace jako celku.

Naše vydání vychází z rkpu *I* (UK v Praze XIX C 19), který pochází z počátku 16. stol. a svými archaismy i důsledným grafickým členěním (interpunkcí) dostatečně odhaluje původní čtení textu. V různočteních přihlížíme k mladšímu rkpu *T*, k Šimkovu vydání rkpu *R* a k edici Palackého (*Pal*). Rkp *I* téměř důsledně zachovává dlouhé *ie* uvnitř slov a úži *ie* v *í* v koncových slabikách.

Text relace je v rkpe *I* na fol. 224b-229b (podle nové foliace 234b-239b), v rkpe *T* na fol. 94a-97b a 92a-93b.

Nádpis: Tuto se čte... etc. *I*] O smrti kněze Jana z Želiva *Pal*, Ještě šife se píše o témž knězi Janovi, kazatelovi obce pražské *R*, Širší pamět o témž knězi Janovi, kterak se mu smrt stala *T* – 1 Pro ukrocení *I*, *T*] pro ukrácení *R*; řečí *R*, *I*] lži *T* – 4 pokrytí *I*, *T*] pokrytí úhlavní *R* – 5 jidášském *I*, *R*] jidášskému oukladu *T* – 16 zuostati *I*, *Pal*] ostati *R*, *T* – 18 všickni *R*, *T*, *Pal*] wjijczki *I* – 20 Milý *I*, *R*] Nuže *Pal* – 21 tábořským *R*, *T*, *Pal*] Thaborským *I* – 22 Krasíkuom retunk dáti *I*, *Pal*] Krasíkuov retovati *R*, Krasíkovu retovati *T* – 27 purgmistr *I*, *R*] purgmistr jménem Martin vačkář *T* – 28 Haška *I*, *R*] Haška z Moravy *T* – 29 A jiné *R*, *T*, *Pal*] v *I* omylem opakováno – 31 hajtman *I*, *pod.* *R*] hajtman Hašek z Moravy *T* – 33 staroměstský *I*, *R*, *Pal*] staroměstský Martin vačkář *T* – 42 komu *R*, *T*, *Pal*] k tomu *I* – 47 nebylo *I*, *Pal*] nelibo *R*, *T* – 51 ti *I*, *R*, *T*] tu *Pal* – 53 přijidechu *I*, *R*] sou vsťoupivše přišli *T* – 56 Ještět *I*, *R*, *T*] Jistět *Pal* – 60 zkriče *Pal*] skřiče *I*, s křikem vece *R*, *T* – 61 je *R*, *T*, *Pal*] chybí v *I* – 62 mne *I*, *R*] mne málo *T* – 70 pověděv *R*, *T*, *Pal*] powiedl *I* – 74 nebožátky *T*, *Pal*] nebožátka *I*, s nebožátky *R* – 79 mně *I*] domnievaje se *R*, *pod.* *T*; učiniti *R*, *T*, *Pal*] učiti *I* – 100 Potom po malé chvíli... *I*] A po malé chvíli... *R*, *T* (v obou tak počínající úsek zařazen v předcházející kapitole) – 101 chudé sběhše se nemajíc *I*] chudé ponajprv zběhlo se, nemajíc nad sebu *R*, *pod.* *T* – 103 konšelé *I*] konšelé, Petr Věžecký s jinými *R*, *T* – 109 něco s samostřielý a (na *Pal*) několik set v Železné ulici *I*, *Pal*] několik set s samostřielý *R*, *T* – 110 porážeje *I*, *Pal*] porážeje. A v tom se pan Hašek ukryje v Praze, takže potom hledajíce jeho mnohé domy vybili sú *R*, *pod.* *T* s dodatkem: A mnoho měšťanův z Prahy uteklo – 113-114 dobyvše se tam i zjímali sú... osadivše *I*] zjímavše ty některé, jimiž byl rathúz osazen, jinými osadili *R*, *pod.* *T* (v obou následuje zmínka o podrobnostech dobývání radnice) – 114 brzo *I*] chybí v *R*, *T* – 119 přeč *I*] pryč *Pal*, chybí v *R*, *T* – 123 sú mnozí velikým hořem *I*] již mnozí hořem *R*, již mnozí *T* – 131 zamknúti. Pak... *I*] zamknúti. *R*, *T* (v obou následuje líčení represálií proti konšelům, mistrům a jiným měšťanům) – 135 v skutciech apoštolských *Pal*] v skutch apoštolch *I*

Petr z Mladoňovic: Pašije mistra Jana Husi

Český překlad lat. relace, tzv. Pašije mistra Jana Husi, zachován v řadě rkpů z 15. stol. a v četných tiscích. Podrobně o těchto pramenech srov. V. Novotný, FRB 8, Praha 1932 (zvl. s. LVIn.); tam i starší literatura a transkribované vydání Pašije (s. 121-149), založené na všech dochovaných rkpech a přihlížející i k dostupným tiskům. Z nejstaršího tisku fototypicky vydal Z. Tobolka, Kališnický Pasionál z r. 1495, Monumenta Bohemiae typographica, Praha 1926; v prepise M. Nedvědová, Hus a Jeroným v Kostnici, Praha 1 953, s. 153-167. – Autorství Pašije, přisuzované Novotným Petru z Mladoňovic, pokusil se připsat R. Urbánek Vavřinci z Březové (Věstník KČSN 1951, č. 3, s. 23).

Naše ukázka je závěrečná část Pašije a vydání se opírá o rkp NK ve Vidni č. 4519 (A); v různověstých přihlíží především k nejstaršímu dochovanému rkpu, tj. k rkpu téže knihovny č. 4524 (z dvacátých let 15. stol. – B), k nejstaršímu tisku, tj. k dodatku k Pasionálu z r. 1495 (srov. Knihopis č. 10; exemplář Pašije je součástí tzv. Jenského kodexu, nyní v Muz. IV B 24, fol. 41b-46a – J). Pouze na místech, kde se s čtením rkpu B rozchází jeho celkem paralelní rkp téže knihovny č. 4557 (C), uvádíme též varianty z tohoto starobylého rkpu.

Jotaci v krátkých slabikách zachováváme mimo po *j-*, kde se často v rkpe objevuje nenáležitě; přípona přechodníku přítomného *-icz-* vyrovnávána na *-ie-* (např. *stojiece*).

Naše ukázka v rkpe A na fol. 165b-168a; v B na fol. 51a-53b; v C na fol. 136a-139a; v J na fol. 44b-46a; ve vyd. Novotného na s. 139-148; ve vyd. Nedvědové na s. 162-167.

2 řečmi A] věcmi B, J, řečmi *nadepsáno nad* věcmi C – 17 potupenie jeho (*za tím vyškrabáno knih*) A, jeho potupenie B] jeho knih potupenie J; knihy A (*opr. z knyehy*), B, J] knížky C – 21 umieral A, B] *chybí v J*; jest A, B] sem J; mu A, B] mi J – 22 takmeř všichni A] takmeř vóbec všichni B, (všickni) J – 30 vesele A, B] vesele říekal J; jeho, tu stojiece, dobřě slyšěli A] ho, jeho tu stojíce, dobřě slyšěti mohli B, (ho, tu stojiece) J – 32 umučen A, B] upálen J; lúka A, B] lúka na obci J – 33 na levé rucě A] *vynech. v B, J*; Gotloben A] Gotleben B, J – 34 na niž mistr Jan Hus... věžel jest A] na niežto mistr Hus... vězal jest na levé ruce B, ...u vězení byl jest J; modlěše A, modlil J] dějieše (*-jie- nadepsáno*) B – 36 učil A] učinil B, J – 37 dobřě A] dobré B, J; aby A] by B, J – 38 tudiež A, B] *v J chybi*; podšité A, B] podšité s pachami otevřenými J – 41 zpoviedal sě jest A] zpoviedal sě jest a od něho dobrotivě slyšán jest B, zpoviedal se jest dobřě před smrtí svú na týden aneb více a od něho dobrotivě slyšán byl J – 42 listu A, J] listku B; byl jest z žalářě poslal A, *pod. J*] byl jest poslán z žaláře B – 49 jenž tu stáchu A] stojících B, J – 53 které A] který B, J – 56 dobrého A] dobrého, což ste mi učinili B, dobrého, co jste mi učinili J – 61 na šesti miestech A, B] na šesti neb na sedmi miestech, jedniem nad nártim aneb u hlezna, druhým pod kolenem, třetím nad kolenem, čtvrtým mezi tříslami, pátým na bedrách, šestým v puoli, sedmým pod pažmi a ruce opak J – 62 oboštrívše B, J] *v A nadepsáno wšje nad oboštrizichu*; lúku A] lúku a B, C, J – 63 vtekli A, B] vtekli aneb vrazili J – 63-64 z okolo stojieciých *podle J*] zokol [to]giczych A, okolo [to]gece B, okolo stojících C – 67 řekl jest katóm A, B, C] vzhlédl jest naň po straně, uchýliv hlavy a zasmáv se, řekl jest s veselú myslí k tomu hlasitě J – 69 tietto A, B, C] tietto sazivým řetěžem J – 70 dvě otěpi A] dvě otěpce B, *pod. C*, dva snopy J – 72 nakladechu A] okladechu B, C, okladli J –

74 mistra Jana A] mistra B, C, J - 76 k nebi B, J] w nebi A - 82 tleskše C, J, pod. B] tlejče A - 83 pryč A] preč B, C, pryč na stranu J; Mistr A] A mistr B, A mistr Jan J; velikým A, J] vysokým B - 84 nade mnú A, J] nad námi B - 85 Kriste B, J] krziczie A - 86 chtieše křičěti a zpievati A] chtieše zpievati B, zpieváše: „Jenž si se narodil z Marie panny“ J - 88 tři páteř mohl řéci A, B, C] tři anebo dva páteře sřiekati mohl J - 90 přivěšeno (prziwiešjeno s *nadepsaným* azano) za ten řetěz A] přivázáno za ten řetěz B, jako bylo řetězem uvázáno, tak i visalo na řetěze J - 90-91 tělo katové s tiem prknem v oheň přěvrátichu A] katové tělo i s prknem povrátivše žerdmi v oheň vstrčichu B, katové tělo i s prknem postrčivše žerdmi v oheň strčili J - 93 kyjem rozrazichu A] kyjem ji rozrazichu B, C, kyjem rozvrátili J - 94 to zvláště naň vstrčichu A] na ten rožen je vstrčichu B, to zvláště na ten kyj vstrčili J; dřěvem objjiechu A] jiným kyjem objjěchu tepúce B, kyjem objjeli tepúce J - 96 Husova A] *chybí v B, J*; co tu jmějieše, i A] což tu jeho mějěše, i B, co tu jiného bylo jeho i s sukni a J - 97 ctili A, B] jměli a ctili J - 98 spálivše A] spálivše i s tú prstí a s zemí, dosti hluboko ji ještě vykopavše B, spálivše i s tú prstí, s zemí dosti hluboko vykopavše J - 99 uvrhli sú A] vsypali a B, C, vrhli sú a J; památku B, C, J] pomátku A - 101 o smrti A] smrti J - 101-102 kazatele a mistra A] mistra J - 103 jenž mnoho... slyšali A] jenž sú mnoho... slýchali J - 109 konečně A] *chybí v J*; Amen A] Jemuž chvála buď na věky věkoma. Amen J

Petr z Mladoňovic: Pašije o mistru Jeronýmovi Pražském

Pašije byla asi složena pro sborník (tzv. Českou kroniku), obsahující překlad akt kostnického koncilu a jiné dokumenty k dějinám husitství. Sborník se zachoval v rukopisném kodexu gymnasijské knihovny ve Freibergu (z pol. 15. stol.); pašije Jeronýmova pak ještě v několika starých tiscích. Srov. V. Novotný, FRB 8, Praha 1932 (zvl. s. LXXXn. a XCVn.); tam i starší literatura a transkribované vydání textu Pašije (s. 351-367). Z nejstaršího tisku otiskl fototypicky Z. Tobolka, Kališnický Pasionál z r. 1495, Praha 1926; v přepise M. Nedvědové, Hus a Jeroným v Kostnici, Praha 1953, s. 179-191. - Autorství Pašije, přisuzované Novotným Petru z Mladoňovic, připisuje R. Urbánek Vavřinci z Březové (Věstník KČSN 1951, č. 3, s. 24).

Vydání naší ukázky vychází z rkpu freiberského (A); v různověstích přihlíží k nejstaršímu tisku, tj. k dodatku k Pasionálu z r. 1495 (srov. Knihopis č. 10; je součástí tzv. Jenského kodexu, nyní v Muz. IV B 24, fol. 47b-51b - J), jakož i k dvěma tiskům mladším (z 16. stol.), Muz. 25 E 17 (E) a 36 F 19 (F), jež však už mají četné pozdější změny.

Naše ukázka v rkpe A na fol. 127a-131a; v tisku J na fol. 49b-51a; ve vyd. Novotného na s. 359-365; ve vyd. Nedvědové na s. 185-189.

8 proti A] všecko proti J, F, to všecko proti E - 39 v rozličných J, E, F] rozličných A - 48 chce A, E, F] bude J - 59 jest jemu toho žel A] toho jemu žel J, pod. F - 61 na něho J, E, F] na A - 64 před A, E, F] před *dodatečně opraveno* na po J - 67 jest od nich A, F] jest najprv J, byl od nich E - 77 kněžským A, E, F] kněžstva J - 79 laudenský A] laudunský J, E, F - 87 neodpuštění Hk] neodpuštění A, neodpuštění J, neodpuštění E - 102 proti J, E, F] *chybí v A* - 111 zlostně J, E, F] žalostně A - 112 v vašem svědomí J, E, F] že vaše svědomie A - 118 odvolanie A, pod. F] odvolávanie J - 119 vymietá] v A *před tím škrtnuto* vytiná; vytiná a vymietá J, pod. E, F

Stč. překlad Husitské kroniky mistra Vavřince z Březové se zachoval v opise Brázdově (Brazidinově) z r. 1619, uloženém dříve v Thunovské knihovně v Děčíně (dlouho nezvěstný, nyní v pražské UK XIX A 50). Překlad sám, dosti neumělý, pochází však asi z 15. stol. (srov. J. Goll, FRB 5, Praha 1893, s. XXXVIIIn.; tam i starší literatura a transkribované vydání textu památky s její lat. předlohou, s. 329-534). – Novočeský překlad Husitské kroniky z lat. textu podává Fr. Heřmanský, Vavřinec z Březové, Husitská kronika, Praha 1954 (s poznámkou o stč. překladu na s. 345).

Vydání našich ukázek je v podstatě převzato z Gollovy edice. Pouze tam, kde vlivem neumělého překladu nebo opisu text nedává smyslu, provedena náležitá oprava přímo v textu a zdůvodněna příslušným citátem z lat. předlohy v poznámkách.

Zcela ojedinělé archaismy hláskoslovné se ztrácejí v naprosté většině provedených změn pozdních.

– O kázání kněze Jana

- V Gollově vydání na s. 360.

– (O počátcích Tábora)

V Gollově vydání na s. 400-403.

1 přivodíme *Urbánek*] přivodíce *Goll* – 3 leckteři v mnohé bludy upadli sou] v mnohých bludův vpadli sou *Goll* (in plures quidam de eorum numero lapsi sunt errores) – 4 přijímaní] *chybí u Golla* (fuit utriusque speciei communio) – 9 věrnou] věrní *Goll* (*asi za starší věrnú*) – 11 s spojeným sobě lidem] (s) spojeným sobě lidem *Goll* (presbiteri cum sibi iuncto populo) – 14 scházejícímu se] scházejícímu *Goll* (confluentem), srov. ř. 17 – 16 vracovali sou se] vracovali sou *Goll* (redeunt) – 18 od měst] (od) měst *Goll*; bratří] přišlo jest bratří *Goll* (přišlo jest *nadbytečně přeloženo za devenirent z předchozí věty* Hec cum ad aures... villarum devenirent) – 23n. celý den... v těch věcech... ztravovali sou] celý den... ty věci ...usilovali sou nebo ztravovali sou *Goll* (totam diem... in his expendebant) – 32 dva a čtyrydecti tisíc] dva čtyrydecti tisíc *Goll* (XLII milia); několik set a desítek *Heřmanský*] s několika a XX *Goll* (cum aliquot et XX m. spr. centum aliquot...) – 33 bylo] jsou *Goll* (fuerunt... computati) – 35 rozličně] rozličná *Goll* (multipliciter preparata) – 40 neměly] neměla *Goll* – 43 A obyčejem apoštolským] A vším obyčejem apoštolským se dály *Goll* (sed omnium more apostolorum fuit unum cor); *možno číst též* sedali – 48 v svých] (v) svých *Goll* – 69-70 kámen přitahuje] kámen *Goll* (prout ferrum attrahit magnes) – 71 szření] (s)zření *Goll* – 73 dály se a mnozí urození i lidu] dály se mnozí urození, lidu *Goll* (agerentur et plurimi tam nobilium quam vulgarium sexus utriusque) – 79 mluvících lež] mluvící lež *Goll* (in ypocrisi loquencium mendacium) – 87 byl bludný rozum] rozum *Goll* (fuit erroneus scripturarum intellectus)

– (Bitva pod Vyšehradem)

V Gollově vydání na s. 438-441.

34 ne věrní] nevěrní *Goll* (non fideles)

Literatura vojenská

Vojenský řád Žižkův

Originál tzv. Žižkova vojenského řádu se nezachoval; máme jen opis ze 16. stol. v rkpe Muz. V C 2, fol. 28b-32a (*Muz*). Balbínův přepis z něho pořízený je dochován pod názvem *Constitutio militaris Joannis Ziscaie* v pražské UK XVII A 5 (spolu s Žižkovou výzvou Domažlickým – *Bn*). – Z vydání uvádíme: H. Toman, *Literní památky, duch a povaha Žižkova*, *Věstník KČSN* 1893, tř. filos.-hist.-filol. č. 16, s. 18-22 (*Tom*); Fr. Svejkovský, *Staročeské vojenské řády, Památky* 14, Praha 1952, s. 23-27 (*Sv*). – Historický rozbor u J. Pekaře, *Žižka a jeho doba* 3, Praha 1930, s. 222-228.

Zápis je bez data, většinou (Tomek, Toman) bývá kladen do září r. 1423. – Pozdní opis má už jen ojediněle znaky jazyka 15. stol.

15 na robotěžích *Tom*] na robotěžích *Muz, Bn, Sv* (*pod. i dále*) – 79 kterou] *kderau Muz* – 83 k hrdlóm popravitl *Tom, Sv*] hrdlom proprawitj *Muz*, hrdlem proprawiti *Bn* – 91 městčích *Sv*] Miejtczych *Muz*, Miejtczich *Bn*, městských *Tom* – 97 Achanovi *Tom, Sv*] Achpriorowj *Muz* (pr *škrtnuto*), Achiorovi *Bn* – 99 zříce *Tom, Sv*] zrzidze *Muz, Bn* – 109 kterýž kolivěk *Bn, Tom, Sv*] kderyž koliwiek *Muz* – 133 chcme *Sv, Tom*] *vynecháno v Muz*

Žižkovo tažení do Uher

Jediný rkp, opis Brázdův (Brazidínův) z r. 1619, uložený dříve v Thunovské knihovně v Děčíně (dlouho nezvěstný, nyní v pražské UK XIX A 50). Náš přepis vychází z edice Fr. Palackého, *Starí letopisové čeští*, Praha 1829, s. 57-61 (*Pal*). Přihlížíme také k vydání K. J. Erbena, *Výbor II*, sl. 265-270 (*Výb*).

1 lidi *Výb*] lidí *Pal* – 20-21 jednu stranú... druhú stranú *Výb*] jednu stranu... druhú stranu *Pal* – 28 do zadních vozuov jemu nevskočili. A protož *Výb*] u *Pal* *vynecháno* – 46 že měl jednu stranú obranu *Výb*] že měl jednu stranu obranú *Pal* – 102 pomalu] pomálu *Pal*

Upravený řád Jana Hájka z Hodětína

Jediný známý zápis byl uložen v AMP E II 3, fol. 133n., ale byl zničen při požáru Staroměstské radnice zač. května 1945. Náš přepis se opírá o poslední vydání Fr. Svejkovského, *Staročeské vojenské řády, Památky* 14, Praha 1952, s. 36-42 (*Sv*). Přihlížíme však také k starším vydáním, zejm. k edicím K. J. Erbena, *Výbor II*, sl. 167-176 (*Výb*) a H. Tomana, *Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy*, Praha 1898, s. 422-427 (*Tom*). – Text začíná určením doby vzniku (r. 1413) a jako autora jmenuje Jana Hájka z Hodětína, podkomořího krále Václava IV.; již Fr. Palacký (ČČM 2, 1828, část 1, 29n.) však pochyboval, zda text v dochované podobě vznikl opravdu r. 1413. Do doby po válkách husitských kladl jej H. Toman. Pozdější datování zdůvodňuje také R. Urbánek, Jan Žižka, Praha 1925, s. 69. Naproti tomu J. Goll, *Dva příspěvky ke kritice Tomanova „Husitského válečnictví“*, ČČH 5, 1899, 144n. hájil názor, že opravdu pochází z r. 1413.

26 by kto... kde koli *Tom, Výb*] by.. kdokoli *Sv* – 65 a aby jim zase nevracovali *Výb, Tom*] aby jim nevracovali *Sv* – 150 s šaty *Výb, Tom*] šaty *Sv* – 163 našich *Výb, Tom*] všech našich *Pal, Sv* – 185 na těch věcech *Výb, Tom*] na těch *Pal, Sv*

SEZNAM ZKRATEK

AČ	Archív český
AMP	Archív města Prahy
APH	Archív Pražského hradu (tam rukopisy býv. Kapitulní knihovny pražské)
AZČ	Archív země České (býv.), v. SÚA
ČAVU	Česká akademie věd a umění
ČČF	Český časopis filologický
ČČH	Český časopis historický
ČČM	Časopis Českého muzea
ČLit.	Česká literatura
ČKD	Časopis katolického duchovenstva
ČMF	Časopis pro moderní filologii
ČMM	Časopis Matice moravské
ČMuzFil	České muzeum filologické
ČSAV	Československá akademie věd
Daňh	Jiří Daňhelka
Erb	Karel Jaromír Erben
Feif	Julius Feifalik
Fljš	Václav Flajšhans
FRB	Fontes rerum Bohemicarum – Prameny dějin českých
<i>Friedb.</i>	<i>Corpus iuris canonici sv. 1 a 2, Lipsko 1879 a 1881, vyd. Emil Friedberg</i>
Hk	Bohuslav Havránek
Hrab	Josef Hrabák
Kap. Bolesl.	Kapitulní knihovna staroboleslavská (býv.)
Kap. Lit.	Kapitulní knihovna litoměřická (býv.), nyní SA v Litoměřicích
Kap. Ol.	Kapitulní knihovna olomoucká (býv.), nyní SA v Olomouci
Kap. Praž.	Kapitulní knihovna pražská (býv.), nyní APH
KČSN	Královská česká společnost nauk
LF	Listy filologické
Muz.	Knihovna Národního muzea v Praze
Nej	Zdeněk Nejedlý
NK	Národní knihovna
Pal	František Palacký
Památky	Památky staré literatury české vydávané Maticí českou od r. 1881; Památky staré literatury české, vyd. Matice česká od r. 1947, nyní ČSAV
PG	Patrologiae cursus completus, Series graeca, vyd. J. P. Migne
PL	Patrologiae cursus completus, Series latina, vyd. J. P. Migne
Rš	František Ryšánek
SA	Státní archív (uvedeno přímo pracoviště)

<i>SaS</i>	Slovo a slovesnost
<i>SbFil</i>	Sborník filologický
<i>Sitzungsberichte</i>	Sitzungsberichte der Wiener Akademie, sv. 39 (J. Feifalik, Alt- čechische Leiche, Lieder und Sprüche)
<i>SÚA</i>	Státní ústřední archív v Praze (zahrnuje býv. Archív země České, Archív min. vnitra, Zemědělský archív apod.)
<i>SVK</i>	Státní vědecká knihovna
<i>Šk</i>	Antonín Škarka
<i>UK</i>	Universitní knihovna
<i>Urb</i>	Rudolf Urbánek
<i>Výbor</i>	Výbor z literatury české I (1845), II (1857-1868); jiné je <i>náš Výbor I</i> = Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, Praha 1957

SEZNAM VYOBRAZENÍ

(Data v popisu jednotlivých ukázek se vztahují k době vzniku rukopisu, nikoliv k době vzniku památky.)

1. Jan Milíč z Kroměříže, *Postila Gratiae Dei*
Rukopis UK v Praze, sign. XIV D 5, z druhé poloviny 14. století. Zmenšený snímek folia 1a s iniciálou.
2. Iniciála s píšicím Viklešem na počátku jeho traktátu *De veritate Sacrae scripturae*
Rukopis UK v Praze, sign. VIII C 3, z počátku 15. století. Zvětšený snímek iniciály na foliu 2a. Píšící osoba zapisuje první slovo traktátu – *Restat*; tím je zřetelně určeno, že iluminátor zobrazenou postavou míní Viklefa.
3. Vlastnický přípisek Matěje z Janova
Rukopis UK v Praze, sign. III A 10, z konce 14. století. Zmenšený snímek folia 41a s přípisem u horního okraje.
4. Hus na kazatelně
Vyobrazení v Jenském kodexu, Muz., sign. IV B 24, ze začátku 16. století. Zmenšený snímek folia 37b.
5. Husův autograf, zápis slyšení francouzského vyslance, převora Honoré Boneta ze Salonu, u krále Václava IV. roku 1399
Rukopis UK v Praze, sign. XIII F 16, z přelomu 14. a 15. století. Zmenšený snímek folia 131b s Husovým podpisem v posledním řádku.
6. Jan Hus, *Postila*
Rukopis UK v Praze, sign. XVII A 11, z první poloviny 15. století. Zmenšený snímek folia 6a se začátkem postily.
7. Husův list polskému králi Vladislavovi po bitvě u Grunwaldu
Rukopis býv. kapituly v Staré Boleslavi, sign. C 132 (deponováno v UK v Praze), z 15. století. Zmenšený snímek části folia 159a s textem, jehož překlad je zde otištěn na s. 181n.
8. Nejstarší české vyobrazení Husova upálení
Miniatura Husa na hranici u iniciály „I“ na začátku *Genese* v latinské *Martinické bibli* z doby kolem roku 1434 (dnes nezvěstné). Miniatura se pozoruhodně shoduje věcně s *Mladoňovicovým* vylíčením Husovy smrti, otištěným zde na s. 486n. Druhou osobou výjevu, v oděvu universitního mistra, je snad míněn Petr z *Mladoňovic*, který byl možná objednavatelem a prvním majitelem *Martinické bible*.

9. Husův list věrným Čechům
Jenský kodex, Muz., sign. IV B 24, z počátku 16. století. Zmenšený snímek folia 39a kodexu; z tištěného kališnického předavku k prvotisku českého Pasionálu z r. 1495 s textem otištěným zde na s. 196n.
10. Hus na hranici
Jenský kodex, Muz., sign. IV B 24, z počátku 16. století. Zmenšený snímek folia 38a.
11. Zbytky nástěnných nápisů, odhalených při rekonstrukci Betlémské kaple v Praze v roce 1949
12. Soška Jeronýma Pražského na táborském městském znaku z roku 1518
13. Upálení Jeronýma Pražského
Jenský kodex, Muz., sign. IV B 24, z počátku 16. století. Zmenšený snímek folia 48a kodexu; z tištěného kališnického předavku k prvotisku českého Pasionálu z r. 1495.
14. Jakoubek ze Stříbra, vlastnoruční koncept kvestie o přijímání podobojí
Rukopis UK v Praze, sign. VIII E 7, z doby mezi léty 1415-1429. Zmenšený snímek folia 86a.
15. (Bekyně) – Slyšte ještě, bratří milí; zápis Oldřicha Kříže z Telče
Rukopis SA v Třeboni, sign. A 7, ze začátku druhé poloviny 15. století. Snímek folia 149b (skutečná velikost) s textem otištěným zde na s. 279n.
16. Antikrist rozdává odpustky
Vyobrazení v Jenském kodexu, Muz., sign. IV B 24, z počátku 16. století. Zmenšený snímek folia 71b.
17. Musí býti ohlášeno
Zmenšený snímek letáku z UK v Praze, sign. XXIV B 1, asi z roku 1410, je ukázkou, jak se šířily satirické písně. Text písně je zde otištěn na s. 268n.
18. Nuž, křesťané viery pravé; zápis v Jistebnickém kancionálu
Rukopis Muz., sign. II C 7, z poloviny 15. století. Zmenšený snímek strany 51. Text písně je zde otištěn na s. 300n.
19. Tábořské opevnění
Kresba Jana Willenbergera z přelomu 16. a 17. století (zmenšeno).
20. Tábor
Rytina z r. 1650 (zmenšeno).
21. Ktož jsou boží bojovníci; zápis v Jistebnickém kancionálu
Rukopis Muz., sign. II C 7, z poloviny 15. století. Zmenšený snímek strany 87. Text písně je zde otištěn na s. 324n.

22. (O zajetí Zikmunda Korybuta) – Z dobrého jména Čechové
Rukopis UK v Praze, sign. XXIII F 2, z 15. století. Zmenšený snímek strany 428 se začátkem písně otištěné zde na s. 327n.
23. Hádání Prahy s Kutnou Horou z Budyšínského rukopisu
Rukopis Městské a krajské knihovny v Budyšině, sign. 8° č. 4, z roku 1448. Zmenšený snímek folia 62a s textem otištěným zde na s. 367.
24. Boj křižáků s husity
Vyobrazení z rukopisu Národní knihovny ve Vídni, č. 3062, z poloviny 15. století. Zmenšený snímek folia 147b.
25. (Zbarvení mnichové) – Vlka poznáš po srsti
Rukopis Muz., sign. I E 6, z doby kolem roku 1419. Zmenšený snímek strany 186 se začátkem skladby otištěné zde na s. 388n.
26. Václav, Havel a Tábor
Rukopis SA v Mnichově Hradišti, asi z poloviny 15. století. Zmenšený snímek folia 194a se začátkem skladby otištěným zde na s. 391.
27. Husitské zbraně
Ze sbírky Historického oddělení Národního muzea v Praze.
28. Vavřínc z Březové, Carmen insignis Coronae Bohemiae (tzv. Píseň o vítězství u Domažlic)
Rukopis UK v Praze, sign. I D 10, z druhé poloviny 15. století. Zmenšený snímek folia 355a se začátkem skladby.
29. Viklefská mše; zápis ve sborníku Oldřicha Kříže z Telče
Rukopis SA v Třeboni, sign. A 17, z druhé poloviny 15. století. Zmenšený snímek folia 64a se začátkem skladby.
30. Žižka v čele vojska; vyobrazení v Göttingském rukopise
Rukopis UK v Göttingen, sign. Theol. 1892, asi z šedesátých let 15. století. Zmenšený snímek strany 70.
31. Originál Žižkova listu domažlickým měšťanům (asi z dubna 1422):
Pozdravenie vám od boha otce a pána našeho Jezukrista, jenž se jest dal za naše hříechy, a netoliko za nás, ale za vešken svět, aby nás z tohoto světa zlostného vysvobodil, jemuž jest čest a chvála na věky věkův, amen.
Žádost všeho dobrého, v pánu bohu bratřie milí!
A vědětiť vám dávám, žeť mě jest zpravila nebožce Kučtajnova žena ze Dvorce, žeť jest dala schovati peřiny a šatstvie své tu u vás Šprochovi. Protož vás prosím, abyšte jí to propustili, což jest jejieho.
- Jan Žižka z Kalichu,
správce lidu tábořského
v náději boží

Městské muzeum v Domažlicích; skutečná velikost listu 21 × 12 cm.³

32. Relace o smrti kněze Jana z Želiva v rukopise Starých letopisů českých
Rukopis UK v Praze, sign. XIX C 19, z přelomu 15. a 16. století. Zmenšený
snímek folia 224b s počátkem vyprávění otištěným zde na s. 481.
33. Vavřinec z Březové, Husitská kronika
Rukopis UK v Praze, sign. I D 10, z druhé poloviny 15. století. Zmenšený snímek
folia 265b se začátkem kroniky.
34. Vojenský řád Žižkův
Rukopis Muz., sign. V C 2, z 16. století. Zmenšený snímek folia 28b se začátkem
pozdního opisu památky otištěné zde na s. 502n.
35. Husitská vozová hradba
Vyobrazení z rukopisu Národní knihovny ve Vídni, č. 3062, z poloviny
15. století. Zmenšený snímek folia 148a.

BAREVNÉ PŘÍLOHY

I. Žižka v čele vojska

Vyobrazení v Jenském kodexu, Muz., sign. IV B 24, ze začátku 16. století.
Zmenšená reprodukce folia 76a s úryvkem písně Ktož jsú boží bojovníci.

II. Bitva s křižáky

Vyobrazení v Jenském kodexu. Zmenšená reprodukce folia 56a.

OBSAH

Uvedení do vývoje literatury doby husitské (J. Hrabák)	5
Obecné zásady ediční a poučení o češtině 15. století (J. Daňhelka) . . .	31
Obsah jazykových i věcných vysvětlivek a edičních poznámek	42

I. HUSOVI PŘEDCHŮDCI

Husovi předchůdci	47
Vyprávění o Miličovi od Matěje z Janova	47
Jan Milič z Kroměříže	52
České modlitby	52
(Modlitba o božím těle)	52
(Modlitba k nejsvětější Trojici)	54
Knižka o Antikristu	55
Matěj z Janova	62
Pravidla Starého a Nového zákona	63
(Z předmluvy)	63
(O kněžské hrabivosti)	65
Konrád Waldhauser	67
Postila studentů svaté pražské university	67
(Druhá neděle po velikonocích)	67
Vojtěch Raňků z Ježova, Mistrům pražské university	72
Jan z Mýta, Promluva při bakalářské determinaci Jana Husi	75
Štěpán z Kolína, Varování před odpustky z kázání „Opatrně chodte“	80
Poznámky ediční	84

II. OBDOBÍ BOJOVNÉHO HUSITSTVÍ

Jan Hus	93
Promluva při determinaci Václava ze Sušice	94
Betlémská kázání	99
(Kázání na druhou neděli po Zjevení páně)	99

(O škodlivosti opilství)	102
(Proti přepychu v šatstvu a v účesech)	104
Proslov při nastoupení v úřad rektora	105
Kázání k výročnímu dni úmrtí Karla IV.	110
Kvodlibet	113
(Z úvodu)	114
(Uvedení mistra Křišťana z Prachatic)	115
(Uvedení mistra Ctibora z Velvar)	116
(Uvedení mistra Jakoubka ze Stříbra)	117
(Ze závěrečného projevu)	118
O šesti bludiech	119
(Úvod)	119
Kapitula čtvrtá	120
Výpověď Ondřeje z Brodu a Husova odpověď	123
Knižky o svatokupectví	125
Kapitola 7	126
Dcerka	138
Kapitula třetíe	138
Výklad Viery, Desatera a Páteře	141
(Co je víra)	141
(Svěcení neděle)	146
O církvi	150
(O těle a o hlavě církve)	150
(Proti slepé poslušnosti)	153
Postila	159
(Úvod)	160
Neděle sedmá po Kristovu narození	161
Neděle na masopust	167
O postačitelnosti zákona Kristova	175
Prohlášení o člancích Pálčových	177
Listy	180
(Pražskému arcibiskupovi Zbyňkovi z Hazmburka)	180
(Polskému králi Vladislavovi)	181
(Papeži Janovi XXIII.)	183
(Pražanům)	185
(Profesoru vídeňské university Janu Sywortovi)	189
(Prohlášení o cestě na koncil)	190
(Mistru Martinovi z Volyně)	191
(Přátelům před odchodem do Kostnice)	192
(Přátelům a stoupencům v Čechách)	193
(Přátelům v Čechách)	194
(Věrným Čechům)	196

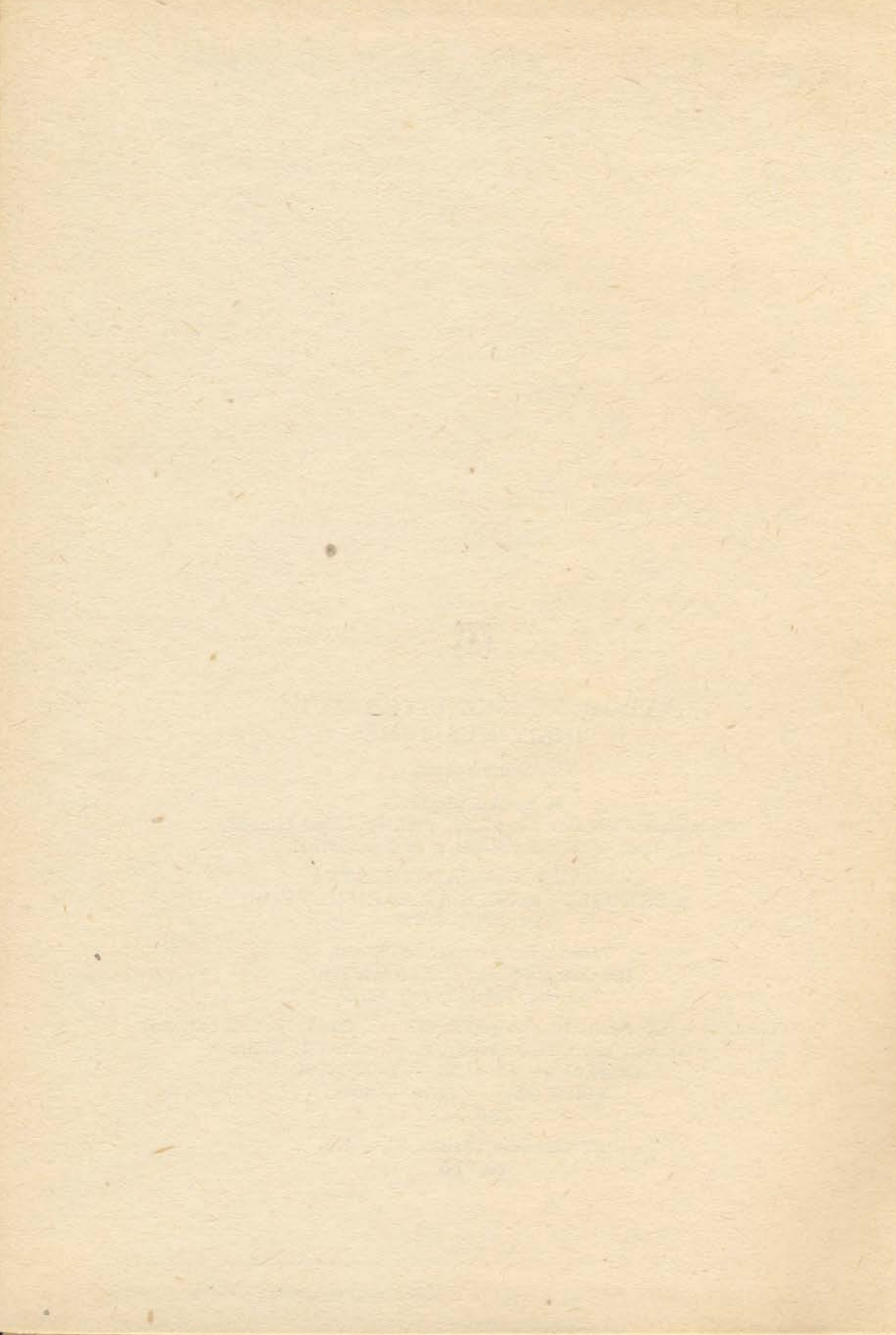
(Universitě pražské)	197
(Poslední prohlášení koncilu)	198
(Přátelům v Čechách na rozloučenou)	199
Poznámky ediční	200
Traktáty a kázání Husových stoupců i odpůrců.	210
Jeroným Pražský, Řeč k chvále svobodných umění	211
O zpívání lidu	220
Štěpán Páleč, O církvi	221
Štěpán z Dolan, Listy husitům	226
Jakoubek ze Stříbra	231
Překlad Viklefova Dialogu	232
Kázání na paměť nových mučedníků	234
Výklad na Zjevení.	239
Poznámky ediční	244
Píseň	256
Píseň časová	257
(O kněžích svatokupcích) – Ke cti, k chvále napřed buoží	259
Ten řád máme znamenati	265
Musí býti ohlášeno	268
Antikrista tupiti	270
(Z agitačních písní let 1412 - 1413) – Němci jsou zúfalí.	272
Ó svolanie konstanské	273
Tvorče milý, zžel se tobě	275
(Bekyně) – Slyšte ještě, bratří milí	279
(Viklefice) – Stala se jest příhoda	281
Všichni poslúchajte	283
Již se raduj, cierkev svatá	290
(Bydžovští ševci) – A ševciť jsou zúfalí	293
Nuž, vy ševci viery nové	295
Píseň duchovní	297
V nádeji boží mistr Hus Jan	299
Nuž, křesťané viery pravé	300
Slýchal-li kto od počátka.	302
Radujme se dočekavše	307
Hlásný, vuolaj bez přestání.	309
Věrní křesťané, silně doufajte	312

Kristovof jest ustavenie	313
Chvalmež boha vždy dobrého	315
Zpievaj jazyk	319
Píseň válečná	320
Slyšte, rytieři boží	320
Povstaň, povstaň, Veliké Město pražské	322
Ktož jsú boží bojovníci	324
Dietky, v hromadu se senděme	325
Píseň historická	326
Dietky, bohu zpievajme	327
(O zajetí Zikmunda Korybuta) – Z dobrého jména Čechové	327
Poznámky ediční	332
Mluvní skladby veršované	342
Básně Budyšínského rukopisu	342
(Žaloba Koruny české)	343
Porok Koruny české	352
(Hádání Prahy s Kutnou Horou)	359
Protihusitské skladby	380
(Úlomky rýmované kroniky) – Ale oni na Beránku	381
Slyšte všickni, staří i vy, děti	383
(Zbarvení mnichové) – Vlka poznáš podle srsti	388
(Václav, Havel a Tábor)	391
Vavřinec z Březové, Píseň o vítězství u Domažlic	396
Poznámky ediční	412
Próza politická	416
Satiry a invektivy	416
Pašije šlapanických loupežníků	417
Viklefská mše	422
Poslání městu Praze	423
Ondřej z Brodu, O vzniku husitství	428
Katolická invektiva proti Zikmundovi	435
Invektiva proti husitům	439
Politické manifesty a listy	442
Provolání shromážděných na hoře Bzí	442
Manifesty města Prahy	444
(Manifest Pražanů z dubna 1420)	444

(Latinský manifest do Benátek)	446
Žižkovy listy	448
(Svazu plzeňskému)	448
(Výzva do pole)	449
(Svolání sjezdu do Německého Brodu)	450
Latinský husitský manifest z roku 1431.	451
Veřejné napomenutí Prokopa z Plzně	460
Politické listy.	463
(List krále Zikmunda Oldřichovi z Rožmberka)	463
(List Oldřicha z Rožmberka králi Zikmundovi)	465
(Latinský list Prokopa Holého)	466
Poznámky ediční	467
Próza historická a vojenská	472
Noviny	472
Noviny z Kostnice	473
Noviny o kacířství na Kozím Hrádku	473
Noviny o bitvě u Domažlic	475
Plzeňští do Basileje o Lipanech	476
Relace	477
O vzniku táborství	478
O smrti kněze Jana z Želiva	481
Kroniky	486
Petr z Mladoňovic, Pašije mistra Jana Husi	486
Petr z Mladoňovic, Pašije o mistru Jeronýmovi Pražském	490
Vavřinec z Březové, Husitská kronika	494
O kázání kněze Jana.	495
(O počátcích Tábora)	495
(Bitva pod Vyšehradem)	499
Literatura vojenská	502
Vojenský řád Žižkův	502
Žižkovo tažení do Uher	507
Upravený řád Jana Hájka z Hodětína	511
Poznámky ediční	517
Seznam zkratk	523
Seznam vyobrazení	525
Barevné přílohy	528
Obsah	529

VÝBOR Z ČESKÉ LITERATURY
DOBY HUSITSKÉ

Svazek první

K vydání připravili
akademik Bohuslav Havránek, prof. dr. Josef Hrabák,
doc. dr. Jiří Daňhelka a spolupracovníci

VYDALO NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
PRAHA 1963

Přebal a vazbu navrhl Jiří Blažek
Redaktor publikace: Hana Nahodilová
Technický redaktor: Petr Turek

Vydání 1. — 536 stran, 19 obr. příloh (35 obr. černobílých, 2 barevné)

Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 1, Praha 1

AA 40,65 — VA 41,23 — D-03*30191

Náklad 3000 — 12/16 — 8088

21-097-63

Cena vázaného výtisku 56,— Kčs

63/VI-5

cům, ale též jeho odpůrcům; další kapitoly uvádějí ukázky z písňové tvorby, mluvních veršovaných skladeb, politické prózy, historické a vojenské.

Obsáhlý literárně historický úvod a pojednání o jazyce 15. století a o edičních zásadách, jimiž se autorský kolektiv řídil, uvádí nejen tento svazek, ale i svazek druhý.

DĚJINY ČESKÉ LITERATURY

DÍL I. — Starší česká literatura — vyšel v roce 1959. Zabírá českou literární tvorbu od jejích počátků do poslední čtvrtiny 18. století. Literární vývoj této doby dělí do pěti etap: Doba písemnictví staroslověnského a latinského; Vznik česky psané literatury a její vývoj ve 14. století; Zlidovění literatury v době husitské; Úsilí o spojení literatury s životní praxí za kulturní převahy měšťanstva; Ústup měšťanské kultury a rostoucí význam lidové tvorby v období vládnoucí protireformace.

DÍL II. — Literatura národního obrození — vyšel v roce 1960. Zpracovává český literární vývoj od poslední třetiny 18. století do padesátých let století 19. Rozděluje jej do čtyř období: Základy obrozenské literatury (od 70. let 18. stol. do roku 1805); Zrod obrozenské ideologie v literatuře (1806—1830); Sblížení obrozenské literatury se životem (od r. 1830 do roku 1848); Obrozenská literatura v době revoluce 1848 a v boji proti reakci let padesátých.

DÍL III. — Literatura druhé poloviny devatenáctého století — vyšel v roce 1961. Sledovaný úsek našeho literárního vývoje člení na tři oddíly: Rozvoj demokratické literatury; Diferenciace literatury; v období nástupu dělnického hnutí; Literatura odrazem krize buržoazní společnosti.

DÍL IV. se připravuje.

Ceny jednotlivých dílů: díl I. — 40,50 Kčs; díl II. — 52,50 Kčs; díl III. — 49,— Kčs.

NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ
AKADEMIE VĚD

Praha 1 — Nové Město, Vodičkova 40

Tem. skup. 12/16
21-097-63
Cena váz. Kčs 56,—